

การพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม
ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ
SOCIAL DEVELOPMENT ACCORDING TO SĀRĀṆĪYADHAMMA
OF KHAE SUB-DISTRICT ADMINISTRATIVE ORGANIZATION,
UTHUMPHON PHISAI DISTRICT, SISAKEIT PROVINCE

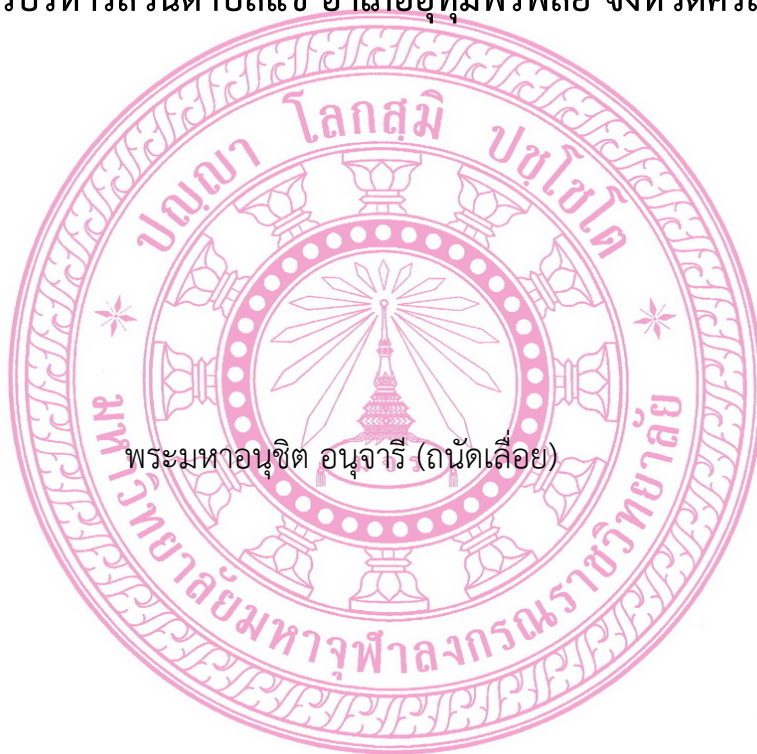

พระมหาอนุชิต อนุจารี (ถนัดเลื้อย)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๖

การพัฒนาสังคมตามหลักสารานีธรรม
ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

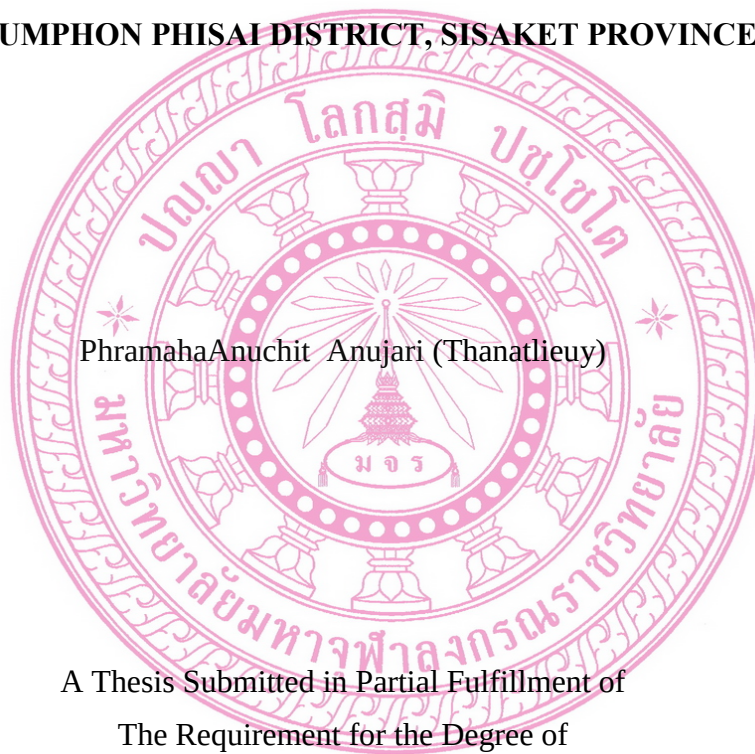

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๖

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**SOCIAL DEVELOPMENT ACCORDING TO SĀRĀṆĪYADHAMMA
OF KHAE SUB-DISTRICT ADMINISTRATIVE ORGANIZATION,
UTHUMPHON PHISAI DISTRICT, SISAKET PROVINCE**

PhramahaAnuchit Anujari (Thanatlieuy)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of

Master of Arts

(Social Development)

Graduate School

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Bangkok, Thailand

C.E.2013

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแช่ อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

.....		
(พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ.ดร.)		
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย		
คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์		ประธานกรรมการ
(พระครูปริมาณุรักษ์, รศ.ดร.)		
.....		
(รศ.นงลักษณ์ วัฒนสิงห์)		
.....		
(อาจารย์ ดร.บัว พลรัมย์)		
.....		
.....		
(อาจารย์ พระมหาสม กลยาโณ, ดร.)		
.....		
.....		
(ผศ.ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง)		
คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์	อาจารย์ พระมหาสม กลยาโณ, ดร.	ประธานกรรมการ
.....		
ผศ.ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง		กรรมการ
.....		
ชื่อผู้วิจัย		
(พระมหาอนุชิต อนุจारी)		

ชื่อวิทยานิพนธ์ : การพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแก้ง
อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

ผู้วิจัย : พระมหาอนุชิต อนุจารี (ถนัดเลื่อย)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การพัฒนาสังคม)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: อาจารย์ พระมหาสม กลยาโณ ป.ธ.๕,พธ.บ.,M.S.W.,Ph.D. (Social Work)

: ผศ.ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง ป.ธ.๓,พธ.บ.,M.A.,Ph.D. (Sociology)

วันสำเร็จการศึกษา : ๑ มีนาคม ๒๕๕๗

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ข้อ คือ ๑) เพื่อศึกษาการพัฒนาสังคม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแก้ง อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ๒) เพื่อศึกษาการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแก้ง อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ และ ๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแก้ง อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสม โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณด้วยการใช้วิธีวิจัยเชิงสำรวจ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือประชาชนที่มีอายุ ๒๐ ปีขึ้นไปเป็นประชากรในการศึกษา โดยเลือกประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ชุมชน ภายในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลแก้ง อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ จำนวน ๓๖๐ คน จากจำนวนประชากร ๔,๖๓๘ คน ซึ่งใช้วิธีการสุ่มตัวอย่าง โดยการเปิดตารางขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครซีและมอร์แกน (R.V.Krejcie & Morgan) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของประชากร คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ สถิติที่ใช้วิเคราะห์ระดับความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแก้ง อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ คือ ค่าความถี่ (Frequencies) ร้อยละค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และทดสอบสมมติฐานโดยเพื่อบรรยายข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคล การทดสอบค่าที (t-test) เพื่อทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยสองกลุ่ม และการทดสอบค่าเอฟ (F-test) ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) เพื่อทดสอบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยตั้งแต่สามกลุ่มขึ้นไป และทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) และ

การวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) และใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

ผลการวิจัยพบว่า

๑) การพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแช่ อำเภอรุขุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ประชาชนมีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.02$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน มีค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยตามลำดับ คือ ด้านสาธารณโภคี ($\bar{X} = 2.94$) ด้านเมตตามโนกรรม ($\bar{X} = 2.97$) ด้านเมตตาวจีกรรม ($\bar{X} = 3.02$) ด้านศีลสามัญญตา ($\bar{X} = 3.05$) ด้านทัญญูสามัญญตา ($\bar{X} = 3.08$) และด้านเมตตากายกรรม ($\bar{X} = 3.09$)

๒) เปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแช่ อำเภอรุขุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ การศึกษา อาชีพ และรายได้ พบว่า ประชาชนที่มีอายุ สถานภาพ การศึกษา อาชีพ และรายได้ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแช่ อำเภอรุขุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแช่ อำเภอรุขุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ไม่แตกต่างกัน

๓) ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแช่ อำเภอรุขุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ พบว่าการทำงานและพัฒนาสังคมด้วยการรับใช้ประชาชนอย่างเสมอต้นเสมอปลาย มีการวางแผนและการทำงานด้านการพัฒนาให้เหมาะสม เรียงลำดับความสำคัญของปัญหาโดยคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อสังคมเป็นสำคัญ พุดต่อกันเพื่อชักนำให้ประชาชนเกิดความสามัคคีปรองดอง และเกิดความรักความเห็นใจซึ่งกันและกัน ทำงานเพื่อส่วนรวม ซื่อตรงต่อตนเอง ต่องาน ต่อบุคคลอื่น เว้นจากการแสวงหาผลประโยชน์แต่ให้การช่วยเหลือจัดสวัสดิการหรือแบ่งปันผลประโยชน์ต่างๆ ให้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึงเสมอภาคเท่าเทียมกัน ทำงานด้านการพัฒนาสังคมด้วยความซื่อสัตย์สุจริต มีวินัยในตนเอง รักษากฎระเบียบที่ตั้งไว้เคารพความคิดเห็นของกันและกัน เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมประชุมเพื่อเสนอปัญหา และความต้องการในท้องถิ่น แสดงความคิดเห็น วิจารณ์การทำงาน และร้องทุกข์เรื่องราวต่างๆ ได้ เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขพัฒนาตนเอง และสังคมอยู่เสมอ

Thesis Title : Social Development According to Sārāṇīyadhamma of Khae Sub-district Administrative Organization, Uthumphon Phisai District, Sisaket Province

Researcher : Phramaha Anuchit Anujari (Thanatlieuy)

Degree : Master of Arts (Social Development)

Thesis Supervisory Committee :

Phramaha Som Kalyāṇo Pali V, B.A., M.S.W., Ph.D.
(Social Work)

Asst.Prof.Dr.Konit Srithong Pali VII, B.A., M.A., Ph.D.
(Sociology)

Date of Graduation : 1 March 2014

ABSTRACT

The present study aimed at 1) investigating social development of Khae Sub-district Administrative Organization, Uthumphon Phisai District, Sisaket Province; 2) exploring social development based on the Sārāṇīyadhamma principles of Khae Sub-district Administrative Organization, Uthumphon Phisai District, Sisaket Province; and 3) to examine problems and obstacles and recommendations of social development based on the Sārāṇīyadhamma principles of Khae Sub-district Administrative Organization, Uthumphon Phisai District, Sisaket Province.

The present study employed a mixed method with both quantitative, with a survey, and qualitative research methodologies. The study sample consisted of 360 out of 4,638 people who lived in a community under the Khae Sub-district Administrative Organization, Uthumphon Phisai District, Sisaket Province, who were 20 years old or older. The subjects were recruited based on the sample size table of Krejcie & Morgan (1970). The instrument used in data collection was a questionnaire. Data were analyzed using the Statistical Package for Social Science program. Data regarding demographic characteristics of the subjects were analyzed by means of frequency and percentage. The levels of opinions toward social development based on the Sārāṇīyadhamma principles of Khae Sub-district Administrative Organization, Uthumphon Phisai District, Sisaket Province were analyzed in terms of frequency, mean, and standard deviation. Inferential statistics of t-test and F-test were used to determine the differences in mean scores of both groups,

and One-way ANOVA was used to determine the mean scores among three groups or more. Finally, the Least Significance Difference (LSD) was employed to test the differences between means of each pair. As for qualitative methodology, in-depth interviews were used with key informants, and data were analyzed by means of content analysis.

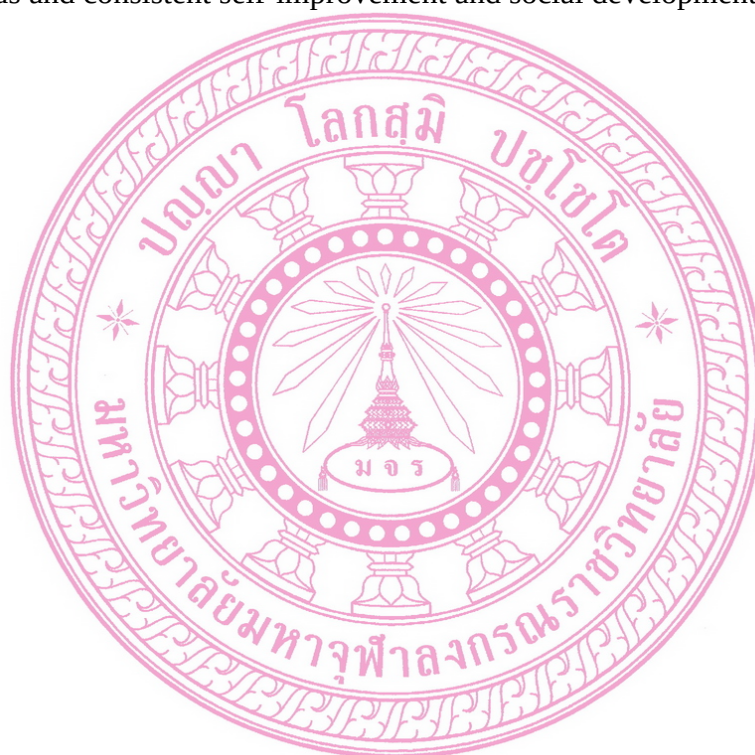
The study findings revealed that

1. The overall opinions of people toward social development based on the Sārāṇīyadhamma principles of Khae Sub-district Administrative Organization, Uthumphon Phisai District, Sisaket Province was at a moderate level ($\bar{X} = 3.02$). When considering each aspect, it was found that opinions toward all aspects were at a moderate level- Sadharanabhogi aspect ($\bar{X} = 2.94$), Mettamanokamma aspect ($\bar{X} = 2.99$), the Mettavacikamma aspect ($\bar{X} = 3.02$), Silasamannata aspect ($\bar{X} = 3.06$), Ditthisamannata aspect ($\bar{X} = 3.08$), and Mettakayakamma aspect ($\bar{X} = 3.09$).

2. When comparing the opinions of the people toward social development based on the Sārāṇīyadhamma principles of Khae Sub-district Administrative Organization, Uthumphon Phisai District, Sisaket Province, it was found that people with different personal factors of age, status, educational background, occupation, and income had different opinions toward social development based on the Sārāṇīyadhamma principles of Khae Sub-district Administrative Organization, Uthumphon Phisai District, Sisaket Province with statistical significance at 0.05 level. However, those with different genders had no different opinions toward social development based on the Sārāṇīyadhamma principles of Khae Sub-district Administrative Organization, Uthumphon Phisai District, Sisaket Province.

3. As regards problems and obstacles, as well as recommendations on social development based on the Sārāṇīyadhamma principles of Khae Sub-district Administrative Organization, Uthumphon Phisai District, Sisaket Province, it is recommended that people should work and carry out social development to serve the people on a continuous basis, with appropriate planning, and with prioritization of problems, with social impacts into consideration. People should talk nicely with each other to create unity and harmony, as well as consideration and compassion for one another. They should work for the benefits of society and be honest to self, work, and

others. In addition, people should refrain from taking advantages but instead allocating resources or facilities among people with equality and fairness. Moreover, they should carry out social development work with honesty, self-disciplines, adherence to rules and regulations, and mutual respect. Finally, they should give the people the opportunity to take part in the meetings to propose problems, share their local needs, express their opinions, criticize work, and file complaints and petitions to ensure continuous and consistent self-improvement and social development.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ พระมหาสม กลยาโณ,ดร. และ เจริญพรขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐฐ์ ศรีทอง กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ที่ได้กรุณาสละเวลาให้คำปรึกษา และตรวจสอบแก้ไขวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เพื่อให้เนื้อหาของการวิจัยนี้ชัดเจนสมบูรณ์มากขึ้น และกราบขอบพระคุณและเจริญพรขอบคุณคณะกรรมการสอบป้องกันวิทยานิพนธ์ ซึ่งประกอบด้วยพระครูปุริมานุรักษ์,รศ.ดร. ประธานกรรมการสอบ รองศาสตราจารย์นงลักษณ์ วัฒนสิงห์ และอาจารย์ ดร.บัว พลรัมย์ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ได้เมตตาชี้แนะแก้ไขเนื้อหาที่บกพร่องให้สมบูรณ์ถูกต้อง

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณและเจริญพรขอบคุณคณะผู้เชี่ยวชาญที่กรุณาช่วยตรวจแบบสอบถาม ซึ่งประกอบด้วยพระเดชพระคุณ พระวิสุทธีวราภรณ์, พระมหาอำนาจ อัสการี,ดร. พระครูปลัดสุรัสวดี สิริบุญโญ,ดร., พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา,ดร. และรองศาสตราจารย์ ดร.เอี่ยมทิพย์ ศรีทอง ที่ให้ความอนุเคราะห์ตรวจทานและแนะนำแก้ไขให้แบบสอบถามสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

กราบขอบพระคุณพระครูสังฆรักษ์ธีรพงษ์ ธีรเมธี เจ้าคณะตำบลแซ่, พระครู วิจิตรสุคันธาริม เจ้าอาวาสวัดป่าเวฬุวัน และเจริญพรขอบคุณนายกองค์การบริหารส่วนตำบลแซ่, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลแซ่, ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลแซ่, กำนันตำบลแซ่ และผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑-๙ และพี่น้องตำบลแซ่ที่ได้อนุเคราะห์ตอบแบบสัมภาษณ์และตอบแบบสอบถาม เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยได้สำเร็จลุล่วงด้วยดี นอกจากนี้ ขอเจริญพรขอบคุณสถาบันวิทยาการตลาดทุน ที่ได้มอบทุนการศึกษาส่วนหนึ่งในการศึกษาครั้งนี้ด้วย

ขอขอบคุณบิดามารดา ผู้ที่ได้เป็นกำลังใจให้ผู้วิจัยเป็นอย่างดี และสุดท้ายนี้ขอขอบพระคุณอาจารย์ทุกท่านที่ได้ให้ความรู้ ประสิทธิ์ประสาทวิทยาการ และประสบการณ์รวมถึงให้ความเมตตาเอื้อเฟื้อ ถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจ และเป็นกำลังใจให้แก่ผู้วิจัยมาตลอด คุณค่าและประโยชน์ใดๆ อันพึงเกิดมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอน้อมอุทิศเป็นเครื่องสักการบูชาคุณพระศรีรัตนตรัย คุณบิดามารดา ครูอุปัชฌาย์อาจารย์ ปู่ย่าตายาย และผู้มีพระคุณที่เป็นกำลังแรงใจสนับสนุนในการศึกษาครั้งนี้ รวมทั้งได้ร่วมกันสรรค์สร้างงานวิจัยชิ้นนี้ให้แก่ผู้วิจัยจนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

พระมหาอนุชิต อนุจारी (ณัดเลื่อย)

๑ มีนาคม ๒๕๕๗

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(๑)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(๓)
กิตติกรรมประกาศ	(๖)
สารบัญ	(๗)
สารบัญตาราง	(๑๑)
สารบัญแผนภาพ	(๑๘)
สารบัญแผนภูมิ	(๑๙)
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	(๒๐)
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๕
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๕
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๖
๑.๕ สมมติฐานการวิจัย	๖
๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๗
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๘
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา	๙
๒.๑.๑ ความหมายของการพัฒนา	๙
๒.๑.๒ ความสำคัญของการพัฒนา	๑๘
๒.๑.๓ แนวคิดหลักเกี่ยวกับการพัฒนา	๒๐
๒.๑.๔ ประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับการพัฒนา	๒๖
๒.๑.๕ ระดับของการพัฒนา	๓๐
๒.๑.๖ ลำดับของการพัฒนา	๓๒
๒.๑.๗ ทฤษฎีการพัฒนาระแสหลัก	๓๕
๒.๑.๘ ทฤษฎีการพัฒนาระแสรอง	๓๙

๒.๑.๙ การพัฒนาที่ยั่งยืน	๔๔
๒.๑.๑๐ รูปแบบการพัฒนาของประเทศต่างๆ	๕๙
๒.๑.๑๑ การพัฒนาในยุคอดีต	๖๑
๒.๑.๑๒ ปัญหาที่เกิดจากกระบวนการพัฒนา	๖๓
๒.๑.๑๓ แนวทางการพัฒนาประเทศ	๖๓
๒.๑.๑๔ มิติแห่งการพัฒนา	๖๘
๒.๑.๑๕ ทฤษฎีการพัฒนาแบบ TERMS	๖๙
๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาสังคม	๗๑
๒.๒.๑ ความหมายของการพัฒนาสังคม	๗๑
๒.๒.๒ ความสำคัญของการพัฒนาสังคม	๗๔
๒.๒.๓ แนวคิดการพัฒนาสังคม	๗๖
๒.๒.๔ ทฤษฎีการพัฒนาสังคม	๙๓
๒.๒.๕ ระบบการพัฒนาสังคม	๙๕
๒.๒.๖ รูปแบบกลยุทธ์การพัฒนาสังคม	๑๐๔
๒.๒.๗ เป้าหมายการพัฒนาสังคมในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาท	๑๐๕
๒.๒.๘ หลักการพัฒนาสังคมในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาท	๑๑๑
๒.๒.๙ ข้อควรคำนึงในการพัฒนาสังคม	๑๑๕
๒.๒.๑๐ การวิเคราะห์ทิศทางและรูปแบบการพัฒนาสังคมของประเทศไทย	๑๑๕
๒.๒.๑๑ ปัจจัยที่นำไปสู่การพัฒนาสังคมไทย	๑๑๘
๒.๒.๑๒ ระบบย่อยและบทบาทของระบบย่อยในการพัฒนาสังคม	๑๒๔
๒.๒.๑๓ ทิศทางการพัฒนาสังคม	๑๒๙
๒.๒.๑๔ แนวโน้มของการพัฒนาสังคมในอนาคต	๑๓๐
๒.๓ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับหลักสาราณียธรรม	๑๓๒
๒.๓.๑ แนวโน้มของการพัฒนาสังคมในอนาคต	๑๓๒
๒.๓.๒ สาราณียธรรม ๖ ในพระพุทธศาสนา	๑๔๑
๒.๓.๓ การสร้างสัมพันธไมตรีตามหลักสาราณียธรรม ๖	๑๔๕
๒.๔ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการปกครองส่วนท้องถิ่น	๑๔๘
๒.๔.๑ ความหมายของการปกครองส่วนท้องถิ่น	๑๔๘
๒.๔.๒ แนวคิดการปกครองส่วนท้องถิ่น	๑๕๒
๒.๔.๓ ทฤษฎีการปกครองส่วนท้องถิ่น	๑๕๓
๒.๔.๔ องค์ประกอบของการปกครองส่วนท้องถิ่น	๑๕๗

๒.๔.๕ วัตถุประสงค์ของการปกครองส่วนท้องถิ่น	๑๖๑
๒.๔.๖ ความสำคัญของการปกครองส่วนท้องถิ่น	๑๖๑
๒.๔.๗ ประเภทขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น	๑๖๑
๒.๔.๘ อำนาจหน้าที่ขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น	๑๖๒
๒.๕ ข้อมูลพื้นที่วิจัย	๑๖๕
๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๑๗๕
๒.๖.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนา	๑๗๕
๒.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคม	๑๘๑
๒.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวกับหลักสธารณียธรรม	๑๘๕
๒.๖.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวกับการปกครองส่วนท้องถิ่น	๑๙๐
๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๙๕
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๑๙๗
๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๑๙๗
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๑๙๙
๓.๔ การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ	๒๐๒
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๒๐๓
บทที่ ๔ ผลการวิจัย	
๔.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	๒๐๖
๔.๒ ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาสังคม ตามหลักสธารณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ	๒๐๙
๔.๓ ผลการทดสอบสมมติฐาน	๒๑๘
๔.๔ ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลักสธารณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ	๒๖๒
๔.๕ สรุปผลการสัมภาษณ์บุคคลเชิงลึกเกี่ยวกับการพัฒนาสังคม ตามหลักสธารณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ	๒๗๔

บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๒๘๒
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๒๘๒
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๒๙๕
๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	๒๙๕
๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ	๒๙๕
๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป	๒๙๕
บรรณานุกรม	๒๙๗
ภาคผนวก	๓๑๐
ผนวก ก หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย	๓๑๑
ผนวก ข ผลการตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถามโดยผู้เชี่ยวชาญ	๓๑๘
ผนวก ค หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูล เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม	๓๒๓
ผนวก ง ผลการหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Try out)	๓๒๖
ผนวก จ หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย	๓๒๙
ผนวก ฉ แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	๓๔๐
ผนวก ช หนังสือขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เชิงลึก	๓๕๑
ผนวก ซ แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย	๓๕๙
ประวัติผู้วิจัย	๓๖๓

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๒.๑ ระบบการพัฒนาสังคม	๑๐๓
๔.๑ จำนวน และคำร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม	๒๐๖
๔.๒ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลักสสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแก้อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ โดยภาพรวม	๒๐๙
๔.๓ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลักสสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแก้อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ด้านเมตตากรุณา	๒๑๑
๔.๔ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลักสสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแก้อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ด้านเมตตาจริกรรม	๒๑๒
๔.๕ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตาม หลักสสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแก้อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ด้านเมตตาโมกกรรม	๒๑๓
๔.๖ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลักสสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแก้อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ด้านสาธารณโภคี	๒๑๕
๔.๗ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลักสสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแก้อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ด้านศีลสามัญญตา	๒๑๖
๔.๘ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลักสสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแก้อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ด้านทิวฐิสามัญญตา	๒๑๗
๔.๙ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแก้อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามเพศ	๒๑๙
๔.๑๐ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแก้อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามอายุ	๒๒๑

- ๔.๒๑ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด
ของการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้
อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามสถานภาพ
ด้านเมตตาวจีกรรม ๒๓๒
- ๔.๒๒ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด
ของการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้
อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามสถานภาพ
ด้านเมตตามโนกรรม ๒๓๓
- ๔.๒๓ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด
ของการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้
อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามสถานภาพ
ด้านสาธารณโภคี ๒๓๔
- ๔.๒๔ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด
ของการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้
อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามสถานภาพ
ด้านสืลสามัญญตา ๒๓๕
- ๔.๒๕ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาสังคม
ตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้
อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามการศึกษา ๒๓๖
- ๔.๒๖ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด
ของการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้
อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ โดยภาพรวม จำแนกตามการศึกษา ๒๓๘
- ๔.๒๗ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด
ของการพัฒนา สังคมตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้
อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามการศึกษา
ด้านเมตตากายกรรม ๒๓๙
- ๔.๒๘ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด
ของการพัฒนา สังคมตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้
อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามการศึกษา
ด้านเมตตาวจีกรรม ๒๔๐

- ๔.๒๙ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด
ของการพัฒนา สังคมตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้
อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามการศึกษา
ด้านเมตตามโนกรรม ๒๔๑
- ๔.๓๐ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด
ของการพัฒนา สังคมตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้
อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามการศึกษา
ด้านสาธารณโคี ๒๔๒
- ๔.๓๑ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด
ของการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้
อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามการศึกษา
ด้านสืลสามัญญตา ๒๔๓
- ๔.๓๒ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาสังคม
ตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้
อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามอาชีพ ๒๔๔
- ๔.๓๓ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด
ของการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้
อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ โดยภาพรวม จำแนกตามอาชีพ ๒๔๕
- ๔.๓๔ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด
ของการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้
อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามอาชีพ
ด้านเมตตากายกรรม ๒๔๖
- ๔.๓๕ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด
ของการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้
อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามอาชีพ
ด้านเมตตาวจีกรรม ๒๔๗
- ๔.๓๖ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด
ของการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้
อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามอาชีพ
ด้านเมตตามโนกรรม ๒๔๘

- ๔.๓๗ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด
ของการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลแ
อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามอาชีพ
ด้านสาธารณสุข ๒๔๙
- ๔.๓๘ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด
ของการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลแ
อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามอาชีพ
ด้านสืลสามัญญตา ๒๕๐
- ๔.๓๙ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด
ของการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลแ
อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามอาชีพ
ด้านทิจูสามัญญตา ๒๕๑
- ๔.๔๐ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาสังคม
ตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแ
อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามรายได้ ๒๕๒
- ๔.๔๑ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด
ของการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลแ
อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามรายได้
โดยภาพรวม จำแนกตามรายได้ ๒๕๔
- ๔.๔๒ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด
ของการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลแ
อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามรายได้
ด้านเมตตากายกรรม ๒๕๕
- ๔.๔๓ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด
ของการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลแ
อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามรายได้
ด้านเมตตาวจกรรม ๒๕๖
- ๔.๔๔ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด
ของการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลแ
อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ
จำแนกตามรายได้ ด้านเมตตามโนกรรม ๒๕๗

- ๔.๔๕ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด
ของการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลแ้
อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ
จำแนกตามรายได้ ด้านสาธารณโภคี ๒๕๘
- ๔.๔๖ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด
ของการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลแ้
อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ
จำแนกตามรายได้ ด้านสืลสามัญญตา ๒๕๙
- ๔.๔๗ ผลสรุปโดยรวมการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชน
ที่มีต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม
ขององค์การบริหารส่วนตำบลแ้ อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ
โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ตามสมมติฐานที่ ๑-๕ ๒๖๐
- ๔.๔๘ ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม
ขององค์การบริหารส่วนตำบลแ้ อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ
ด้านเมตตากายกรรม ๒๖๒
- ๔.๔๙ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม
ขององค์การบริหารส่วนตำบลแ้ อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ
ด้านเมตตากายกรรม ๒๖๓
- ๔.๕๐ ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม
ขององค์การบริหารส่วนตำบลแ้ อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ
ด้านเมตตาวจีกรรม ๒๖๔
- ๔.๕๑ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม
ขององค์การบริหารส่วนตำบลแ้ อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ
ด้านเมตตาวจีกรรม ๒๖๕
- ๔.๕๒ ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม
ขององค์การบริหารส่วนตำบลแ้ อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ
ด้านเมตตามโนกรรม ๒๖๖
- ๔.๕๓ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม
ขององค์การบริหารส่วนตำบลแ้ อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ
ด้านเมตตามโนกรรม ๒๖๗

- ๔.๕๔ ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม
ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ
ด้านสาธารณโคี ๒๖๘
- ๔.๕๕ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม
ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ
ด้านสาธารณโคี ๒๖๙
- ๔.๕๖ ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม
ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ
ด้านสืลสามัญญตา ๒๗๐
- ๔.๕๗ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม
ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ
ด้านสืลสามัญญตา ๒๗๑
- ๔.๕๘ ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม
ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ
ด้านทิจฐิสามัญญตา ๒๗๒
- ๔.๕๙ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม
ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ
ด้านทิจฐิสามัญญตา ๒๗๓

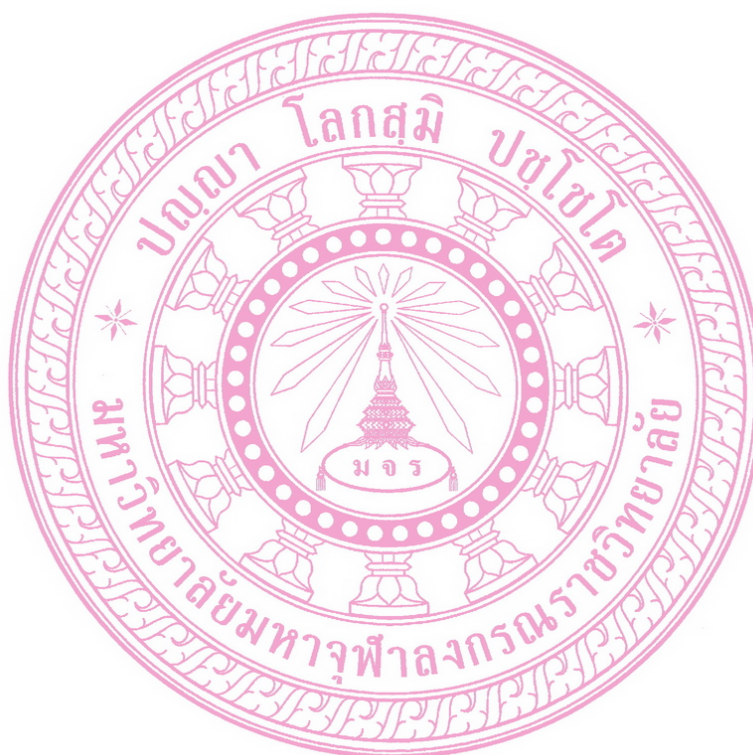
สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่

หน้า

๒.๑ ขอบเขตและพื้นที่ตำบลแซ่

๑๖๖

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า
๒.๒ ผังมโนทัศน์ในการศึกษาระบบการพัฒนาสังคมที่นำไปสู่ความมั่นคงของมนุษย์	๑๑๙
๒.๓ โครงสร้างการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	๑๖๔
๒.๔ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๑๙๖
๔.๑ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๒๗๙

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ใช้อ้างอิงจากคัมภีร์พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พ.ศ.๒๕๓๙ โดยได้กล่าวถึงแหล่งที่มา / เล่ม / ชื่อ / หน้า ตามลำดับ เช่น ที.ปา. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐ หมายถึง สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค ภาษาไทย เล่ม ๔ ชื่อ ๓๒ หน้า ๔๐

พระวินัยปิฎก

วิ.ม. (ไทย) = วินัยปิฎก มหาวรรค (ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ปา. (ไทย) = สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค (ภาษาไทย)

ม.ม. (ไทย) = สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณาสก์ (ภาษาไทย)

ม.ม. (ไทย) = สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปณาสก์ (ภาษาไทย)

ม.อ. (ไทย) = สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปณาสก์ (ภาษาไทย)

ส.สพ. (ไทย) = สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค (ภาษาไทย)

ส.ม. (ไทย) = สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวรรค (ภาษาไทย)

อง.เอกก. (ไทย) = สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต (ภาษาไทย)

อง.ทุก. (ไทย) = สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต (ภาษาไทย)

อง.ติก. (ไทย) = สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต (ภาษาไทย)

อง.ปญจ. (ไทย) = สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปญจนิบาต (ภาษาไทย)

อง.ฉก. (ไทย) = สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ฉกนิบาต (ภาษาไทย)

ขุ.ธ. (ไทย) = สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธัมมบท (ภาษาไทย)

ขุ.เถร. (ไทย) = สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เถรคาถา (ภาษาไทย)

ขุ.จู. (ไทย) = สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย จูฬนิตเทส (ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.วิ.อ. (ไทย) = อภิธัมมปิฎก วิภังค์ (ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๕๐ ให้ความสำคัญกับการบริหารส่วนท้องถิ่นไว้ในมาตรา ๒๘๑ ภายใต้บังคับมาตรา ๑ รัฐต้องให้ความเป็นอิสระแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักแห่งการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น และส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานในการจัดทำบริการสาธารณะ และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจแก้ปัญหาในพื้นที่ มาตรา ๒๘๓ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีอำนาจโดยทั่วไปในการดูแลและจัดทำบริการสาธารณะ เพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่น และย่อมมีความเป็นอิสระในการกำหนดนโยบาย การบริหารการจัดบริการสาธารณะ การบริหารงานบุคคล การเงินและการคลัง และมีอำนาจหน้าที่ของตนเองโดยเฉพาะ โดยต้องคำนึงถึงความสอดคล้องกับการพัฒนาของจังหวัดและประเทศเป็นส่วนร่วมด้วย^๑

การปกครองส่วนท้องถิ่น (Local Government) ถือว่าเป็นหัวใจและเป็นรากฐานของการปกครองระบอบประชาธิปไตย เพราะเป็นองค์กรที่กระจายอำนาจการปกครองให้กับประชาชนอย่างแท้จริง และเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครอง การบริหารการตรวจสอบ และควบคุมการดำเนินงานท้องถิ่นของตนตามวิถีทางประชาธิปไตย ให้เป็นไปในทิศทางที่ตนปรารถนา อันเป็นสิทธิโดยชอบธรรมตามรัฐธรรมนูญ อีกทั้งยังเป็นการยอมรับในคุณค่าศักดิ์ศรี และความสำคัญของประชาชนในท้องถิ่นให้รู้สึกว่าคุณมีความเกี่ยวข้องมีส่วนได้ส่วนเสียในการบริหารที่ตนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้ง การควบคุม การตรวจสอบและการถอดถอน เป็นต้น ให้เกิดความรับผิดชอบ เกิดความหวงแหนและปกป้องผลประโยชน์อันพึงมีต่อท้องถิ่นที่ตนอยู่อาศัย และเป็นกลไกในการดำเนินงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวมร่วมกันของประชาชนในท้องถิ่น อันจะนำมาซึ่งความเลื่อมใสศรัทธาในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยในที่สุด

ความเป็นมาขององค์การบริหารส่วนตำบลเกิดขึ้นจากการประกาศใช้ พรบ.สภาตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบลในปี พ.ศ.๒๕๓๗ แล้วประเทศไทยก็มีหน่วยงานการปกครองส่วนท้องถิ่นในรูปแบบใหม่ ซึ่งมีขนาดเล็กที่สุด ครอบคลุมพื้นที่ชุมชนชนบททั่วประเทศไทย เรียกว่า

^๑สถาบันพระปกเกล้า, รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา, ๒๕๕๒), หน้า ๒๓๗-๒๓๘.

“องค์การบริหารส่วนตำบล” หรือเรียกย่อๆ ว่า “อบต.”^๒ องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) จึงเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบหนึ่ง ซึ่งจัดตั้งขึ้นมีฐานะเป็นนิติบุคคล โดยมีเจตนารมณ์เพื่อกระจายอำนาจการปกครอง การบริหารและการตัดสินใจของรัฐบาลส่วนกลาง และส่วนภูมิภาคไปสู่ประชาชนในพื้นที่ระดับตำบล เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เรียนรู้ได้แก้ไขปัญหา และสนองตอบความต้องการของตนเองโดยการเข้าไปมีส่วนร่วมทางด้านการปกครองการบริหาร ที่เรียกว่า การปกครองตนเอง (Local Self Government) ตามระบอบประชาธิปไตย องค์การบริหารส่วนตำบลจึงเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด คือ มีสมาชิกสภาและผู้บริหารที่มาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชนในตำบล มีการบริหารงานโดยให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการให้คำปรึกษา แนะนำ ตัดสินใจ กำหนดทิศทางและวางแผนพัฒนาตำบล กำกับดูแลและตรวจสอบการปฏิบัติงานของคณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล การบริหารงานก็ย่อมสามารถที่จะแก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นระดับตำบลตรงเป้าหมายและมีประสิทธิภาพอันจะส่งผลให้ประชาชนในตำบลมีความรู้สึกเชื่อมั่นและศรัทธาต่อองค์การบริหารส่วนตำบลของตน และเป็นเครื่องมือที่ดีสำหรับนักการเมืองท้องถิ่นที่จะก้าวและพัฒนาตนเองไปสู่การเมืองระดับชาติต่อไป

ฉะนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นหน่วยงานการปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีจำนวนมากที่สุด อีกทั้งยังมีบทบาทสำคัญในการเมืองการปกครองและการให้บริการพื้นฐานของชุมชนตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.๒๕๔๒ หมวดที่ ๒ การกำหนดอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะการดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ดังกล่าว องค์การบริหารส่วนตำบลอาจออกข้อบังคับฉบับเพื่อใช้บังคับราษฎรในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลได้เท่าที่ไม่ขัดต่อกฎหมายหรืออำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล^๓

องค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ ตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ ๑ ตำบลแซ่ อำเภอดุสิต จังหวัดศรีสะเกษ มีพื้นที่ตำบลตามประกาศกระทรวงมหาดไทย ประมาณ ๑๕,๐๒๓ ไร่ หรือประมาณ ๒๓.๙๖ ตารางกิโลเมตร^๔ องค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ซึ่งเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีฐานะเป็นนิติบุคคลและเป็นส่วนราชการท้องถิ่นตามกฎหมาย ซึ่งได้มีการดำเนินการพัฒนาทั้งด้าน

^๒จรัส สุวรรณมาลา, ศักยภาพทางการคลังขององค์การบริหารส่วนตำบล, (กรุงเทพมหานคร : สุขุมและบุตร, ๒๕๔๑), หน้า ๑.

^๓พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.๒๕๔๒, หมวด ๒ การกำหนดอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะ.

^๔องค์การบริหารส่วนตำบลแซ่. สภาพและข้อมูลพื้นฐาน. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://saokhae.go.th> (๑ มกราคม ๒๕๕๖).

โครงสร้างพื้นฐานเทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม จิตสำนึก คุณธรรม และจริยธรรมของประชาชน เพื่อการบรรลุผลสำเร็จอย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพโดยการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล ได้ยึดหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ.๒๕๔๒ มาใช้ในการกำหนดนโยบายการพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลตามภารกิจและบทบาทในการให้บริการสาธารณะและพัฒนาท้องถิ่นให้น่าอยู่เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน และประชาชนได้รับประโยชน์สูงสุด มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความมั่นคง ความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สิน ซึ่งปัจจัยสำคัญยิ่งต่อการบรรลุผลสำเร็จต่างๆ ก็คือ ความร่วมมือร่วมใจของทุกฝ่าย อันได้แก่ ความร่วมมือภายในหน่วยงานขององค์การบริหารส่วนตำบล หน่วยงานราชการอื่นที่เกี่ยวข้องภาคเอกชน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งความร่วมมือจากพี่น้องประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งได้มีส่วนร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมตรวจสอบ และป้องกันการทุจริตประเพณีมิชอบ ซึ่งการผนึกพลังความร่วมมือของทุกฝ่ายจะนำไปสู่การปฏิรูปให้เกิดระบบการพัฒนาสังคมที่ดี เนื่องจากได้มีการกระจายอำนาจในการพิจารณา ตัดสินใจและรับผิดชอบร่วมกันเป็นการสร้างกลไกการตรวจสอบ ถ่วงดุลการบริหารงานของภาคราชการให้มีประสิทธิภาพและเกิดความโปร่งใส ประชาชนสามารถตรวจสอบได้ อันจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมช่วยสนับสนุนการพัฒนาสังคมที่ดีของระดับภาครัฐและระดับประเทศ

การพัฒนาสังคมเป็นกระบวนการทำงานที่หลากหลายทางสังคม โดยมีเป้าหมายให้สังคมอยู่เย็นเป็นสุข ร่วมมือช่วยเหลือร่วมกันอย่างต่อเนื่อง จนนำไปสู่ความมั่นคงของมนุษย์ในทุกมิติ ซึ่งบทเรียนของการพัฒนาสังคมที่ผ่านมา หากทบทวนย้อนอดีตตั้งแต่การประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑ จนถึงฉบับที่ ๑๐ พบว่า แต่ละแผนมีความพยายามปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาวะทางสังคม แต่ละยุคสมัยเพื่อเสริมให้สังคมอยู่ดี กินดี มีความอบอุ่น อยู่ร่วมกันเป็นปกติ สามารถดำรงชีวิต วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมได้ดี

ปัญหาด้านการพัฒนาสังคมในท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลแห่งนี้ เป็นปัญหาที่ส่งผลให้ผู้บริหารท้องถิ่นพยายามแก้ไขเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคเกี่ยวกับความต้องการของท้องถิ่นตามความคาดหวังของประชาชน ซึ่งอาจเกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่และงบประมาณของท้องถิ่นที่มีอย่างจำกัด เนื่องจากมีรายได้น้อย ไม่ได้รับการสนับสนุนจากส่วนกลาง และติดขัดในเรื่องระเบียบกฎหมายต่างๆ ทำให้ท้องถิ่นไม่มีอำนาจในการพัฒนาสังคม ท้องถิ่นมีบุคลากรไม่เพียงพอ ขาดความรู้และประสบการณ์การบริหารจัดการท้องถิ่นไม่มีความเป็นอิสระเพียงพอ ต้องอยู่ในการกำกับดูแลของข้าราชการภูมิภาคอย่างใกล้ชิด รวมถึงข้อบัญญัติท้องถิ่นไม่สามารถจะดำเนินการได้ จึงเป็นปัญหาใน

^๕ สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ระบบการพัฒนาสังคมที่นำไปสู่ความมั่นคงของมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร : เทพเพ็ญวนิสัย, ๒๕๔๙), หน้า ๒๕.

หลายด้านในการการพัฒนาด้านจัดหาสวัสดิการของผู้สูงอายุและคนพิการ การให้บริการประชาชนในด้านความช่วยเหลือที่ยังขาดเหลือและต้องการความช่วยเหลือ การออกพื้นที่เพื่อรับฟังปัญหาของประชาชน และปัญหาด้านการเกษตรที่ประชาชนซึ่งเป็นเกษตรกรขาดความรู้ที่แท้จริง แต่บางอย่างหรือข้อเท็จจริงที่เป็นอยู่ผู้บริหารท้องถิ่นทุกระดับยังไม่มีสามารถเข้าถึง เข้าใจและมีความพร้อมที่เพียงพอที่จะตอบสนองต่อความต้องการของท้องถิ่นได้จริงตามหลักการปกครองตนเองตามกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ

สำหรับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาถือได้ว่าสนับสนุนการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เพราะสอนให้คนมีความเสมอภาคและเสรีภาพ ไม่ได้บังคับให้เชื่อสอนให้คนใช้เหตุผล สอนให้สังคมเกิดความสามัคคีกันและรวมกลุ่ม สอนให้คนประพฤติดีมีศีลธรรม หลักสาราณียธรรมเป็นธรรมที่ส่งเสริมความพร้อมเพรียงความสามัคคีของหมู่คณะเป็นธรรมที่สร้างความปรารถนาดีและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทางกาย วาจา และใจ คือ ทำดี พูดดี และคิดดีต่อกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กันและกันมีความประพฤติเหมือนคนอื่น ๆ ไม่ทำให้หมู่คณะเสียหาย เพราะความประพฤติชั่วของตน ยอมรับฟังความคิดเห็นของกันและกัน ทำให้เกิดความร่วมมือในกิจกรรมต่างๆ ของคนในชุมชนจึงต้องการนำหลักสาราณียธรรมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสังคมของตำบล เพื่อจะช่วยให้การทำงานหรือการพัฒนาสังคมประสบผลสำเร็จ เสริมสร้างความมั่นคงของการพัฒนาท้องถิ่น จูงใจให้คนมาร่วมกันทำกิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาท้องถิ่น ยังนำไปสู่การกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนาท้องถิ่นในอนาคต เป็นหลักในการแก้ไขปัญหาการพัฒนาท้องถิ่นโดยมติของส่วนรวม และเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในท้องถิ่น โดยเฉพาะนักรการเมืองท้องถิ่นให้มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม และใส่ใจต่อปัญหาของท้องถิ่น เป็นพลังในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชัน และประพฤติดีมีชอบของนักรการเมืองท้องถิ่น

จากสภาพปัญหาดังกล่าวนี้นี้ จึงได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ามาใช้ในการพัฒนาสังคม หลักธรรมดังกล่าวคือ สาราณียธรรม คือ ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกรู้ถึงกัน เป็นหลักการอยู่ร่วมกัน ประกอบด้วย (๑) เมตตาทายกรรม ทำต่อกันด้วยเมตตา คือ แสดงไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการ ร่วมชุมชน ด้วยการช่วยเหลือกิจธุระต่างๆ โดยเต็มใจ แสดงอาการกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง (๒) เมตตาจริกรรม พูดต่อกันด้วยเมตตา คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอนหรือแนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง (๓) เมตตาโมกกรรม คิดต่อกันด้วยเมตตา คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน (๔) สาธารณโภคี ได้มาแบ่งกันกินใช้ คือ แบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อยก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน (๕) สีสสามัญญดา ประพฤติให้ดีเหมือนเขา คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม

รักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจหรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ (๖) ทิฏฐิสามัญญตา ปรึความเห็นเข้ากันได้ คือ เคารพรับฟังความคิดเห็นกัน มีความเห็นชอบร่วมกัน ยึดถืออุดมคติ หลักแห่งความดีงามหรือจุดหมายสูงสุดอันเดียวกัน^๖

จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารตำบลแซ อำเภอกุหลาบพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ โดยมีการนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ หลักสาราณียธรรมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสังคมขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ อำเภอกุหลาบพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ เพื่อเป็นการพัฒนาสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นฐานข้อมูลและโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาการพัฒนาสังคม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ อำเภอกุหลาบพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาการพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ อำเภอกุหลาบพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ อำเภอกุหลาบพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารตำบลแซ อำเภอกุหลาบพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ จำนวน ๖ ด้าน ได้แก่ ๑) เมตตากายกรรม ๒) เมตตาวจีกรรม ๓) เมตตามโนกรรม ๔) สาธารณโภคี ๕) สีสสามัญญตา และ ๖) ทิฏฐิสามัญญตา

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านประชากร

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยมีประชาชนอายุตั้งแต่ ๒๐ ปีขึ้นไปเป็นประชากรในการศึกษา โดยเลือกประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ชุมชน ภายในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลแซ

^๖พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), ธรรมบุญชีวิต, (โรงพิมพ์การศาสนา : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๗), หน้า ๒๓-๒๔.

อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ จำนวน ๔,๖๓๘ คน^๗ ซึ่งมีกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๖๐ คน

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านสถานที่

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดพื้นที่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

การวิจัยในครั้งนี้ใช้ระยะเวลาในการศึกษา ค้นคว้าและวิจัย เริ่มตั้งแต่เดือนมิถุนายน ๒๕๕๖ ถึงเดือนพฤศจิกายน ๒๕๕๖ รวมระยะเวลา ๖ เดือน

๑.๔. ปัญหาการวิจัย

๑.๔.๑ การพัฒนาสังคม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ อยู่ในระดับใด

๑.๔.๒ การพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ แตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

๑.๔.๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ เป็นอย่างไร

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานที่ ๑ ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๒ ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๓ ประชาชนที่มีสถานภาพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ แตก ต่างกัน

สมมติฐานที่ ๔ ประชาชนที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ แตกต่างกัน

^๗แผนพัฒนาสามปี (พ.ศ.๒๕๕๖-๒๕๕๘) องค์การบริหารส่วนตำบลแซ่, หน้า ๕-๑๔. (เอกสารอัดสำเนา)

สมมติฐานที่ ๕ ประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลัก
 สาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๖ ประชาชนที่มีรายได้ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลัก
 สาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ แตกต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การพัฒนาสังคม หมายถึง การเพิ่มประสิทธิภาพของสังคมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดี
 ทั้งในระบบความเป็นอยู่ของคนในสังคม ค่านิยมและการกระจายโอกาสที่ดีของบุคคล การพัฒนา
 สังคมจึงเป็นการปรับปรุงภาวะความเป็นอยู่ของคนในสังคมให้ดีขึ้น โดยยึดหลักความร่วมมือของรัฐ
 และประชาชนให้ประชาชนเกิดความริเริ่มวางแผนและลงมือปฏิบัติงานด้วยตนเองใช้ทรัพยากรใน
 สังคมให้เกิดประโยชน์แก่สังคมมากที่สุด

การปกครองส่วนท้องถิ่น หมายถึง การปกครองที่รัฐบาลกลางให้อำนาจ หรือกระจาย
 อำนาจไปให้หน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีอำนาจการ
 ปกครองร่วมกันทั้งหมด หรือเพียงบางส่วนในการบริหารท้องถิ่นตามหลักการที่ว่าถ้าอำนาจการ
 ปกครองมาจากประชาชนในท้องถิ่นแล้ว รัฐบาลของท้องถิ่นจึงจำเป็นต้องมีองค์กรของตนเอง อันเกิด
 จากการกระจายอำนาจของรัฐบาลกลาง โดยให้องค์กรอันมิได้เป็นส่วนหนึ่งของรัฐบาล มีอำนาจใน
 การตัดสินใจและบริหารงานภายในเขตอำนาจของตน

องค์การบริหารส่วนตำบล หมายถึง องค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ อำเภอกุฑมพรพิสัย
 จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งเป็นหน่วยราชการบริหารส่วนท้องถิ่น ที่รัฐบาลจัดตั้งขึ้นให้เป็นหน่วยการปกครอง
 ส่วนท้องถิ่นในระดับตำบล มีฐานะเป็นนิติบุคคล มีการเลือกตั้งสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล

สาราณียธรรม หมายถึง ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ถือว่าเป็นธรรมที่เป็นพลัง
 ในการสร้างความสามัคคี ดังนี้

๑) เมตตาทายกรรม หมายถึง ทำต่อกันด้วยเมตตา คือ แสดงไมตรีและความหวังดีต่อ
 เพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการ ร่วมชุมชน ด้วยการช่วยเหลือกิจธุระต่างๆ โดยเต็มใจ แสดงอาการกิริยา
 สุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๒) เมตตาวจีกรรม หมายถึง พูดต่อกันด้วยเมตตา คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์
 สอนหรือแนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกันทั้งต่อ
 หน้าและลับหลัง

๓) เมตตามโนกรรม หมายถึง คิดต่อกันด้วยเมตตา คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี ไม่มีอคติต่อกัน มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน

๔) สาธารณโภคี หมายถึง รู้จักแบ่งปันผลประโยชน์ด้วยความยุติธรรม คือ แบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อยก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน

๕) สีสสามัญญตา หมายถึง ประพฤติให้ดีเหมือนเขา คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม รักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจหรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ เคารพสิทธิเสรีภาพไม่ถืออภิสิทธิ์

๖) ทิฐิสามัญญตา หมายถึง ปรึษาความเห็นเข้ากันได้ คือ เคารพรับฟังความคิดเห็นกัน มีความเห็นชอบร่วมกัน ยึดถืออุดมคติ หลักแห่งความดีงามหรือจุดหมายสูงสุดอันเดียวกัน คือ รู้จักแสวงหาจุดร่วม สงวนจุดต่าง

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ทราบการพัฒนาสังคม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ อำเภอกุหลาบ พิษณุ จังหวัดศรีสะเกษ

๑.๗.๒ ทำให้ทราบการพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ อำเภอกุหลาบ พิษณุ จังหวัดศรีสะเกษ

๑.๗.๓ ทำให้ทราบปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ อำเภอกุหลาบ พิษณุ จังหวัดศรีสะเกษ

๑.๗.๔ ทำให้สามารถประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมในการพัฒนาสังคม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ อำเภอกุหลาบ พิษณุ จังหวัดศรีสะเกษ

๑.๗.๕ องค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ อำเภอกุหลาบ พิษณุ จังหวัดศรีสะเกษ สามารถประยุกต์ใช้องค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยในการพัฒนาสังคม

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาสังคมตามหลักสารานุกรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแข้ อำเภอบุพผพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาวิจัยจากเอกสารแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความเข้าใจในเรื่องที่ศึกษามากขึ้น โดยแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าว มีดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา
- ๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาสังคม
- ๒.๓ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับหลักสารานุกรม
- ๒.๔ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการปกครองส่วนท้องถิ่น
- ๒.๕ ข้อมูลพื้นที่วิจัย
- ๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - ๒.๖.๑ งานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนา
 - ๒.๖.๒ งานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาสังคม
 - ๒.๖.๓ งานวิจัยเกี่ยวกับหลักสารานุกรม
 - ๒.๖.๔ งานวิจัยเกี่ยวกับการปกครองส่วนท้องถิ่น
- ๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา

จากที่ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับตำราทางวิชาการของนักวิชาการหลากหลายท่านจึงได้ประมวลแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๑.๑ ความหมายของการพัฒนา

คำว่า “การพัฒนา” (Development) ซึ่งพจนานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒^๑ ได้แปล คำว่า “การ” หมายถึง งาน สิ่งหรือเรื่องที่ทำ และแปลคำว่า “พัฒนา” หมายถึง

^๑สุมิตร สุวรรณ, รัฐกับแนวคิดและทฤษฎีการพัฒนา, (นครปฐม : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๔), หน้า ๒๐.

ทำให้เจริญ “การพัฒนา” จึงหมายถึง “การทำให้เจริญ” ซึ่งอาจจะอธิบายความหมายแบบกว้างๆ ได้ว่า การพัฒนา คือ การเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น

คำว่า “พัฒนา” ในความหมายของภาษาไทย เป็นการให้ความหมายที่เข้าใจกันว่า การทำให้เจริญ ซึ่งสามารถนำมาพัฒนามนุษย์ในด้านสังคม เพื่อให้สังคมนั้นเจริญเติบโต มีรากศัพท์ มาจากภาษาบาลีว่า วฑฺฒน^๒ หมายถึง เจริญ รุ่งเรือง งอกงาม เจริญขึ้น เติบโต ก้าวหน้า แก่ เฒ่า^๓ ตามทฤษฎีของพระพุทธศาสนา “การพัฒนา” จึงตรงกับคำว่า ภาวนา^๔ หมายถึง คุณชาติเป็นเครื่องยังกุศลให้เกิด คุณชาติเป็นเครื่องยังให้เจริญ ความมีสำรวมใจตั้งความปรารถนา การทำให้มีขึ้น ให้เป็นขึ้น ให้เจริญขึ้น การอบรมให้เจริญขึ้น^๕ โดยพระพุทธศาสนาแสดงหลักการภาวนาหรือการพัฒนาไว้ว่า จะต้องดำเนินไปพร้อมๆ กัน ๔ ทาง คือ กาย ศีล จิต และปัญญา^๖ ซึ่งพระพรหมคุณาภรณ์ได้อธิบายรายละเอียดของภาวนา ๔^๗ ไว้ดังนี้

๑) กายภาวนา การเจริญกาย พัฒนากาย การฝึกอบรมกาย คือ การมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ หรือทางวัตถุ ซึ่งมีคำอธิบายไว้หลายอย่าง ได้แก่ อินทรีย์สังวร แปลว่าสำรวมอินทรีย์ ๖ แต่บางแห่งแสดงไว้เพียง ๕ คือ ยกเว้นใจ ให้รู้จักติดต่อกับสิ่งแวดล้อมภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษ ให้กุศลธรรมงอกงาม ให้อกุศลธรรมเสื่อมสูญ รวมทั้งการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกาย นอกจากนี้บางครั้ง กายภาวนา หมายถึง กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ เรื่องที่เกี่ยวข้องกับทางกาย ได้แก่ การบริโภค การใช้สอยต่างๆ ซึ่งเป็นหลักสำคัญในทางพระพุทธศาสนา คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค

๒) สีลภาวนา การเจริญศีล พัฒนาความประพฤติ การฝึกอบรมศีล คือ การมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม คือ เพื่อนมนุษย์ ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย มีความสุจริต

^๒จันทน์ อติวัฒน์สิทธิ์, สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๑๗.

^๓ประยุทธ์ หลงสมบูรณ์, พจนานุกรม มคอ-ไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๖๒๗.

^๔จันทน์ อติวัฒน์สิทธิ์, สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์, หน้า ๑๑๗.

^๕ประยุทธ์ หลงสมบูรณ์, พจนานุกรม มคอ-ไทย, หน้า ๕๔๑.

^๖อง. ติก. (ไทย) ๒๐/๑๐๑/๓๓๗, อง. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๗๙/๑๔๔.

^๗พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ, ๒๕๕๐), หน้า ๗๐, พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับเดิม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ, ๒๕๕๑), หน้า ๓๗๑, พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), ธรรมะสำหรับคนหนุ่มสาว พุทธธรรมกับการพัฒนาชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๐), หน้า ๙-๑๕.

กาย วาจา ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดีเกื้อกูลแก่กัน ซึ่งมองได้สองด้าน คือ ด้านภายในตัวเอง กับด้านภายนอก โดยที่ด้านภายใน คือการฝึกกายวาจาให้เดินเข้าสู่ทางที่ถูกต้องปราศจากโทษ เพื่อให้เป็นพื้นฐานในการฝึกอบรมจิตต่อไป สำหรับด้านภายนอก คือ การมองในแง่ประโยชน์ของสังคม ได้แก่ การไม่เบียดเบียนกันเป็นอย่งน้อย ไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น ต่อจากนั้นเป็นศีลที่เกื้อกูลยิ่งขึ้น คือ การช่วยเหลือทางสังคม

๓) จิตตภาวนา การเจริญจิต พัฒนาจิต การฝึกอบรมจิตใจ คือ การทำจิตใจให้เจริญองงามขึ้นในคุณธรรม ความดีงาม ความเข้มแข็งมั่นคง และความเบิกบานผ่องใสสงบสุข มีคุณภาพจิตดี มีสมรรถภาพจิตดี มีสุขภาพจิตดี เข้มแข็งมั่นคง เจริญองงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตา กรุณา มีฉันทะ ขยันหมั่นเพียร อดทน มีสมาธิ และสดชื่น เบิกบาน เป็นสุขผ่องใส เป็นต้น

๔) ปัญญาภาวนา การเจริญปัญญา พัฒนาปัญญา การฝึกอบรมปัญญา คือ การเสริมสร้างความรู้ความคิดความเข้าใจ และการหยั่งรู้ความจริง ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง คือ เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามสภาวะหรือตามที่มันเป็น สิ่งทั้งหลายเป็นอย่างไร ก็รู้ตามที่มันเป็นอย่างนั้นแค่นั้น เกิดญาณุตตญาณทัศนะ รู้เท่าทันเห็นแจ้งโลกและชีวิตตามสภาวะสามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลดพ้นจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา

เกือ วงศ์บุญสิน ได้ให้ความหมายว่า การพัฒนา หมายถึง ความก้าวหน้าหรือการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น ตามเกณฑ์หรือเป้าหมายของการพัฒนาตามที่ได้กำหนดคุณค่าไว้ และได้สรุปความหมาย คำว่า การพัฒนา ตามทฤษฎีความทันสมัย (Modernization Theory) ไว้ดังนี้

๑.การพัฒนา คือ สภาวะที่เศรษฐกิจของประเทศหนึ่งๆ สามารถทำให้ผลผลิตมวลรวมประชาชาติสูงถึงร้อยละ ๕-๗ ต่อปี และสามารถรักษาระดับนี้ไว้ได้ เป็นสภาวะที่ประชาชนมีความอยู่ดีกินดี

๒.การพัฒนา คือ การสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยการเร่งรัดให้ผลผลิตมวลรวมประชาชาติเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง อันเป็นกระบวนการที่ส่งผลให้ระดับรายได้โดยเฉลี่ยต่อบุคคลของประเทศสูงขึ้นและประชาชนจะมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

๓.การพัฒนา คือ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตและการว่าจ้างงานที่ได้วางแผนไว้แล้วเพื่อลดสัดส่วนของภาคเกษตรกรรม ในขณะที่เพิ่มสัดส่วนของภาคอุตสาหกรรมและการบริหาร

๔.การพัฒนา คือ การสร้างสภาวะที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคล ซึ่งการพัฒนานั้นจะประสบความสำเร็จได้ด้วยการลดหรือขจัดความยากจน ความไม่เท่าเทียมกันและการว่างงานในขณะที่เศรษฐกิจของประเทศกำลังเจริญเติบโต

๕.การพัฒนา คือ กระบวนการหลายมิติ ซึ่งประกอบด้วย การเปลี่ยนแปลงในด้านโครงสร้างทางสังคม ท่าทีของประชาชน สถาบันต่าง ๆ ของชาติ การเร่งรัดความเจริญเติบโต การลดความไม่เท่าเทียม และขจัดความยากจน นั่นคือ การเปลี่ยนแปลงต่อระบบสังคมทั้งระบบ และมุ่งสู่

การสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของปัจเจกชนและกลุ่มต่างๆ ในสังคมภายในทั้งระบบ เป็นก้าวออกจากสภาพชีวิตที่ไม่น่าพึงพอใจไปสู่สภาพชีวิตที่ดีกว่าทั้งในด้านวัตถุและความรู้สึคนึกคิด

๖.การพัฒนา คือ การสร้างความทันสมัย กล่าวคือ การที่คนในสังคมมีเหตุมีผล มีทัศนคติและความคิดที่ไม่งมงาย มีวินัยทางสังคม มีการคิดและวางแผนการพัฒนา มีความเท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจและสังคม มีการเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต การเพิ่มมาตรฐานการดำรงชีวิต การปรับปรุงสถาบันทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ ประเทศชาติมีความเป็นปึกแผ่น มีเอกราชและมีประชาธิปไตยในระดับพื้นฐาน^๙

กรมพัฒนาชุมชน กล่าวถึงการพัฒนา (Development) หมายถึง การสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าจนเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น (Change for the Better)^๙

จ้านงค์ อติวัฒนสิทธิ์ อธิบายว่า ตามทฤษฎีของพระพุทธศาสนา การพัฒนาตรงกับคำว่า “ภาวนา” ซึ่งหมายถึง การทำให้เจริญงอกงาม (ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Development) หากพิจารณาจากรากศัพท์ คำว่า พัฒนา มาจากภาษาบาลีว่า วัฒนะ หรือ วัฒนา คำนี้หมายถึงความเจริญก้าวหน้า หรือภาวะยืนยาวนาน เช่น คำว่า อายุวัฒนะ หมายถึง ทำให้อายุยืนนานอันหมายถึง รวมถึง ความเป็นผู้มีสุขภาพแข็งแรงดี ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บมาเบียดเบียน และนอกจากนี้ คำว่า วัฒนะ หมายถึงรกรุงรัง ไม่มีระเบียบเลยก็ได้ เช่น คำว่า โลกวัฒนิน หมายถึงเป็นคนรกรกโลก เป็นสิ่ง/เป็นคนที่โลกไม่ต้องการ อย่างไรก็ตาม คำว่า การพัฒนาในที่นี้เป็นคำที่กำหนดให้มีคุณค่า และตามหลักการของพระพุทธศาสนา การพัฒนาจะต้องดำเนินไปพร้อมๆ กัน ๔ ทาง คือ การพัฒนาทางด้านกายภาพ การพัฒนาศีลธรรมและ/หรือ การพัฒนาสังคม การพัฒนาทางด้านจิตใจ และการพัฒนาทางด้านปัญญา นอกจากนี้พระพุทธศาสนาพิจารณาว่าการพัฒนาเป็นกระบวนการพยายามที่จะดำเนินการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง รักษา สิ่งที่ดีให้คงอยู่ ซึ่งสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการเปลี่ยนแปลงฟื้นฟู และปรับปรุงทั้งตนเอง และสังคมรอบข้างให้ดีขึ้นและมีความหมายมากยิ่งขึ้น แต่ความสำเร็จหรือความล้มเหลวในกระบวนการพัฒนาขึ้นอยู่กับบุคคลเป็นส่วนสำคัญ^{๑๐}

จิตยา สุวรรณขุ ได้อธิบายการพัฒนา ไว้ว่า การพัฒนา คือการเปลี่ยนแปลงที่ต้องการ และได้กำหนดทิศทางและมุ่งที่จะควบคุมอัตราการเปลี่ยนแปลงด้วย สถานะการพัฒนาเป็นสถานะสมาชิกของสังคมได้ใช้ความรู้ความสามารถของตนได้เต็มที่โดยไม่มีสถานะครอบงำ เช่น ความบีบคั้นทางการเมือง ความบีบคั้นทางเศรษฐกิจ หรือความไม่สมบูรณ์ในอนามัย ทุกคนสามารถที่จะนำเอา

^๙ เกื้อ วงศ์บุญสิน, ประชากรกับการพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ ๓. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๒๒-๒๓.

^๙ สุเทพ เชาวลิท, หลักการพัฒนาชุมชน, (ขอนแก่น : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๔), หน้า ๑๑๑.

^{๑๐} จ้านงค์ อติวัฒนสิทธิ์, สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์, หน้า ๑๑๗-๑๑๘.

ศักยภาพของตนออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์อย่างเต็มที่ เช่น การเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรของไทยไม่สามารถจะใช้รถแทรกเตอร์แบบอเมริกาได้ ม.ร.ว. เทพฤทธิ์ เทวกุล ได้ประดิษฐ์ “ควายเหล็ก” ขึ้นมาใช้ไถนาในสภาพแวดล้อมของสังคมไทย^{๑๑}

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้กล่าวไว้ว่า “การพัฒนา” หมายถึง การทำให้เจริญ^{๑๒} การเปลี่ยนแปลงในทางเจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางที่ดี การกระทำที่เป็นเหตุให้บางสิ่งบางอย่างเจริญเติบโตขึ้น หรือขยายออกเพื่อให้ดีขึ้นกว่าที่มีอยู่เดิม และการพัฒนานั้นอาจจะเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม หรือมนุษย์ก็ได้

พุทธทาสภิกขุ อธิบายว่า คำว่า “พัฒนา” หรือ วัฒนา ในภาษาบาลี แปลว่า รก คือ รกอย่างหนาแน่น เช่น ฝนบนศรีษะรก เรียกว่าพัฒนา หรือวัฒนา หรือวัฒนะ เป็นความเจริญเหมือนกัน และถ้าใครมีความประพฤติไม่มีประโยชน์ ก็เรียกว่าคนทำโลกให้รก ใช้คำเดียวกับคำว่าวัฒนะ จึงมีคำห้ามไว้ว่า น สียา โลกวัฒโน อย่าเป็นคนรกโลก โลกวัฒโน แปลว่าคนทำโลกให้รก ดังนั้นถ้าจะให้รกไปด้วยคนดี ของดี ก็ต้องพัฒนาทางจิต ซึ่งเป็นผู้นำของกาย^{๑๓}

พระธรรมญาณมุนี (วรรณ มนุญโญ) กล่าวว่า การพัฒนาเป็นเครื่องรักษาชีวิตทุกชนิดให้อยู่ได้ชีวิตของคนอยู่ได้ด้วยการพัฒนา การพัฒนา คือ การคุ้มครองการเปลี่ยนแปลงให้อยู่ในสถานที่เหมาะสมประการหนึ่ง เป็นการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีที่เราต้องการให้เกิดขึ้นในปริมาณที่เพียงพออีกประการหนึ่ง คนเราย่อมอยู่กับความเปลี่ยนแปลง หน้าที่ของมนุษย์จะต้องควบคุมการเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสม เรียกว่า สร้างความเจริญ ถ้าเปลี่ยนแปลงไปไม่เหมาะสมก็เป็นความเสี่ยงการพัฒนาจึงเป็นลักษณะการคุ้มครองความเปลี่ยนแปลงได้เหมาะสมตามที่เรต้องการและเป็นการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามที่เราต้องการที่ยังไม่มีให้ขึ้นในลักษณะที่เหมาะสม^{๑๔}

พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตวณฺโณ) อธิบายว่า คำว่า พัฒนา หมายถึง การทำให้เจริญขึ้น ทำให้รุ่งเรืองขึ้น ใช้ได้ทั้งการพัฒนาวัตถุและการพัฒนาจิตใจ เช่น การพัฒนาชนบทการพัฒนาประเทศ การพัฒนาสติปัญญา และการพัฒนาจิต เป็นต้น แต่ศัพท์ทางพระพุทธศาสนาที่แท้จริง

^{๑๑}จิตยา สุวรรณชมุ, “สังคมวิทยา” ในวิทยาศาสตร์สังคม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๑๗), หน้า ๑๘๗-๑๘๙.

^{๑๒}ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๗๗๙.

^{๑๓}พุทธทาสภิกขุ, การเมืองคือธรรมะ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อรุณวิทยา, ๒๕๓๑), หน้า ๑๙๙-๒๐๐.

^{๑๔}พระธรรมญาณมุนี (วรรณ มนุญโญ), วัดช่วยชาวบ้านได้อย่างไร : การแสวงหาเส้นทางพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย, การประชุมพระสังฆาธิการ กรมการศาสนา. ๒๕๒๖, (อัสสัมชัญ).

ที่ใช้ในการพัฒนาจิตนั้น ท่านใช้คำว่า ภาวนา หมายถึง การทำให้มีการทำให้เกิดขึ้น ทำให้เจริญ การอบรมการบำเพ็ญ เช่น คำว่า สมาธิภาวนา คือ การเจริญ การอบรม หรือบำเพ็ญสมาธิ และคำว่า วิปัสสนาภาวนา คือ การเจริญ การอบรม หรือการบำเพ็ญวิปัสสนา^{๑๕}

พระไพศาล วิสาโล อธิบายว่า การพัฒนาที่แท้จริงในทางพุทธธรรม จะต้องเอื้ออำนวยให้แต่ละคนตระหนักถึงสายสัมพันธ์ที่ตนมีต่อสังคมและธรรมชาติ อันตนจะต้องเกื้อกูลปัจจัยแวดล้อมดังกล่าวให้เป็นไปด้วยดี โดยไม่เอาผลประโยชน์ส่วนตนเป็นเกณฑ์พร้อมกันนั้น การพัฒนาจะต้องมีธรรมะเป็นพื้นฐาน อำนวยให้เกิดคุณค่าในทางมนุษยธรรมเมตตา กรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และความยุติธรรม^{๑๖}

พระเทพสาครมุนี (แก้ว สุวณฺณโชโต) กล่าวสรุปไว้ว่า “การพัฒนา” เป็นการกระทำให้เจริญ กระทำให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป มีศิลปะในการกระทำอะไรลงไป ต้องมีสิ่งที่สวยงามงดงามตามระเบียบ มีเหตุมีผลอยู่ในนั้น ทำให้มันก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป พยายามทำให้มันก้าวหน้า พยายามทำให้มันเจริญ อันนี้เรียกว่า มีศิลปะในการพัฒนา^{๑๗}

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี ให้ความหมายของคำว่า พัฒนา หมายถึง การกระทำให้เกิดขึ้น คือ เปลี่ยนจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่า^{๑๘}

วิทยากร เชียงกูล กล่าวว่า การพัฒนาที่แท้จริงควรหมายถึงการทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมีความสุข ความสะดวกสบาย ความอยู่ดีกินดี ความเจริญทางศิลปวัฒนธรรม และจิตใจและความสงบสันติ ซึ่งนอกจากจะขึ้นอยู่กับ การได้รับปัจจัยทางวัตถุเพื่อสนองความต้องการของร่างกายแล้ว ประชาชนยังต้องการพัฒนาทางด้านการศึกษาสังแวดล้อมที่ดี การพักผ่อนหย่อนใจ และการพัฒนาทางวัฒนธรรมและจิตใจด้านต่างๆ ด้วย ความต้องการทั้งหมดนี้บางครั้งเราเรียกกันว่า

^{๑๕} พระเทพวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตฺตฺโน), *การพัฒนาจิต*, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒.

^{๑๖} พระไพศาล วิสาโล, *พุทธธรรมกับการพัฒนาสังคม*, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๓), หน้า ๑๘-๑๙.

^{๑๗} พระเทพสาครมุนี (แก้ว สุวณฺณโชโต), *อดีตเจ้าคณะจังหวัดสมุทรสาครและเจ้าอาวาสวัดสุทธาวาสวราราม, อนุสรณ์ในงานเคลื่อนศพสู่วิหารหลังใหม่*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๒๙), หน้า ๑๕๕.

^{๑๘} ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, *หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท*, (กรุงเทพมหานคร : ส.ส.น.ไทยอนุเคราะห์ไทย, ๒๕๒๖), หน้า ๑.

เป็นการพัฒนา “คุณภาพ” เพื่อให้เห็นว่าการพัฒนาไม่ได้ขึ้นอยู่กับปริมาณสินค้าหรือการเพิ่มรายได้เท่านั้น หากอยู่ที่การเพิ่มความพอใจความสุขของประชาชนมากกว่า^{๑๙}

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ให้ความหมายว่า “การพัฒนา” คือการเปลี่ยนแปลง ที่มีการกำหนดทิศทาง หรือการเปลี่ยนแปลงที่ได้วางแผนไว้แน่นอนล่วงหน้า ซึ่งทิศทางที่กำหนดขึ้นจะต้องเป็นของดีสำหรับกลุ่มหรือชุมชนที่สร้างขึ้น^{๒๐}

อมร รักษาสัตย์ และชัตติยา กรรณสูต ให้ความหมายการพัฒนาว่า หมายถึง “การเคลื่อนย้ายจากความด้อยพัฒนาให้หลุดพ้นจากความยากจน ซึ่งจะแสวงหาและบรรลุถึงได้อย่างแท้จริง โดยวิธีการวางแผนเพื่อการพัฒนา กล่าวคือ การพัฒนาเป็นการปรับปรุงเงื่อนไขที่ไม่พึงปรารถนาต่างๆ ในสังคม”^{๒๑}

Brookfield ได้ให้ความหมายของการพัฒนา โดยเน้นด้านเศรษฐกิจว่า หมายถึง ความก้าวหน้าที่ยั่งยืนที่สุดคือการ เป็นต้นว่า การลดความยากจนและลดการว่างงาน การลดความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจ คำว่า พัฒนา ในความหมายของกลุ่มมาร์กซิสต์ (Marxist) ซึ่งเน้นด้านเศรษฐกิจ มองในแง่ที่ว่า การพัฒนาของประเทศทุนนิยมอุตสาหกรรมยุโรปตะวันตก ในความเป็นจริงต้องอาศัยประเทศด้อยพัฒนาหรือประเทศโลกที่สามซึ่งในแง่ประเทศโลกที่สามไม่เป็นประเทศอุตสาหกรรมจะกลายเป็นประเทศบริวารที่ต้องพึ่งพาประเทศที่จะเจริญก้าวหน้ากว่า ทำให้เศรษฐกิจของประเทศโลกที่สามถูกครอบงำ^{๒๒}

Constantina กล่าวถึงการพัฒนา (Development) คือขบวนการที่ต่อเนื่อง ซึ่งแสดงความสามารถของมนุษย์ในการควบคุมการดำรงชีพของเขาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งเขาได้รวบรวมแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาว่าต้องมุ่งเน้นไปยัง

๑. ความสามารถในการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตในอนาคต
๒. ความสามารถของตัวบุคคลในการช่วยเหลือตนเอง

^{๑๙} วิทยากร เชียงกูล, การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมไทย : บทวิเคราะห์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ฉบับกระแจะ, ๒๕๒๗), หน้า ๑๗-๑๘.

^{๒๐} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, การพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๓), หน้า ๑๑๑.

^{๒๑} อมร รักษาสัตย์ และชัตติยา กรรณสูต, ทฤษฎีและแนวความคิดในการพัฒนาประเทศ, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม), (พระนคร : โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์การขายและซื้อแห่งประเทศไทย, ๒๕๑๕), หน้า ๑๑๑.

^{๒๒} พิชญ์ สมพอง, สังคมวิทยาว่าด้วยการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : กิ่งจันทร์การพิมพ์, ๒๕๒๙), หน้า ๑๘.

๓. ความสามารถในการควบคุมตัวเอง^{๒๓}

Garcia กล่าวถึง การพัฒนาในแง่ของการพัฒนาสังคมว่าเป็นกระบวนการที่เป็นองค์ประกอบทางเศรษฐกิจ และไม่ใช่เศรษฐกิจที่มีการกระทำอย่างต่อเนื่อง และมีการเปลี่ยนแปลงหลายๆ ด้าน ทั้งในด้านปริมาณ (Quantity) และคุณภาพ (Quality)^{๒๔}

Hoogvelt เชื่อว่า การพัฒนาเป็นกระบวนการหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจภายใต้การแบ่งโลกออกเป็นโลกที่พัฒนาและไม่พัฒนา ซึ่ง Hoogvelt อธิบายว่า การพัฒนามีอยู่ ๓ ฐานะ ได้แก่

๑) การพัฒนาในฐานะที่เป็นกระบวนการ ในความหมายนี้หมายถึงกระบวนการวิวัฒนาการของความเจริญเติบโตและการเปลี่ยนแปลงของสังคมมนุษย์รวมทั้งขององค์กรทางวัฒนธรรมด้วย การพัฒนาในฐานะนี้เกี่ยวกับทฤษฎีวิวัฒนาการทั้งแนวเก่า แนวใหม่ ความแตกต่างทางสังคม การผสมผสานและการปรับตัวด้วยการทำให้ดีขึ้น ตลอดจนถึงขั้นตอนของวิวัฒนาการทางสังคม

๒) การพัฒนาในฐานะที่เป็นการปฏิสัมพันธ์ ในฐานะนี้เป็นการมองการพัฒนาว่าเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงและความเจริญเติบโตของสังคมด้วยการติดต่อสัมพันธ์กับสังคมต่างๆ Hoogvelt ได้อธิบายถึงการพัฒนาของสังคมที่ค่อยๆ พัฒนาด้วยการติดต่อสัมพันธ์ทางการค้า ระบบพาณิชย์ ระบบอาณานิคม อาณานิคมยุคใหม่ การแปลงสภาพโครงสร้างของสังคมดั้งเดิมด้วยการเป็นสมัยใหม่ภายใต้ลัทธิอาณานิคม การแพร่กระจายทัศนคติ ค่านิยม สถาบันต่างๆ ภายใต้ลัทธิอาณานิคม และการขาดตอนของกระบวนการวิวัฒนาการ

๓) การพัฒนาในฐานะที่เป็นการปฏิบัติการ การพัฒนาในฐานะนี้ถือว่า การพัฒนาจะต้องมีการวางแผนอย่างรอบคอบและตรวจสอบกระบวนการแห่งความเจริญเติบโตและการเปลี่ยนแปลงโดยมีเป้าหมายให้เลือกสำหรับการพัฒนาหลายๆ เป้าหมาย รวมทั้งรูปแบบของการพัฒนา เป็นต้น^{๒๕}

Kindleberger กล่าวถึงการพัฒนาทางเศรษฐกิจว่า เป็นการขยายตัวทางเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงทางเทคนิค การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างระบบเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงระบบ

^{๒๓}Constantino, Renato, *The Challenge of the Churches*, (Paper presented during the First Gregorio Apling Lecture on Nationalism, Manila, Philippines, May 18, 1984). P. 112.

^{๒๔}Garcia Jr, Mannal P, *Development : A Literature Survey of Concepts and Theories*, (Laguna : UPLB, 1982), P. 111.

^{๒๕}พิชญ์ สมพอง, *สังคมวิทยาว่าด้วยการพัฒนา*, หน้า ๑๘-๑๙.

การเมือง การเปลี่ยนแปลงระบบสังคม การเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษา และการเปลี่ยนแปลงระบบการบริหารให้สอดคล้องกับความต้องการของประเทศ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ใช้ค่านิยมของแต่ละสังคมเป็นตัวกำหนดแนวทางการพัฒนาว่าจะไปในทิศทางใด ตัวอย่างเช่น คนไทยบางส่วนมีความเชื่อหรือมีค่านิยมว่าเทคโนโลยี เป็นสิ่งที่แสดงถึงความเจริญหรือแสดงว่าประเทศไทยเป็นประเทศพัฒนา ดังนั้น จึงพยายามที่จะนำเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามาใช้ภายในประเทศให้มาก เป็นต้น^{๒๖}

Misra ให้ความหมาย การพัฒนา ว่าเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่มนุษย์ต้องการทำให้ดีขึ้นตามความคิดของตน กระบวนการนั้นจะไม่ใช้สภาวะการใดสภาวะการหนึ่งกระบวนการจะอ้างอิงถึงค่านิยมต่างๆ เป็นพื้นฐาน และค่านิยมต่างๆ นั้น ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนา^{๒๗}

Roger and Burdge ให้ความหมายการพัฒนา (Development) ว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งแนวการเปลี่ยนแปลงทางสังคมนี้จะช่วยปรับปรุงโครงสร้าง องค์การทางสังคมดีขึ้น^{๒๘}

Freire กล่าวถึง การพัฒนา ว่าเป็นการมีเป้าหมายที่ถูกต้อง ซึ่งมีความสำคัญมากและเป็นสิ่งจำเป็นจนอาจกล่าวได้ว่าเป็นหนทางเพิ่มขึ้นที่มีค่า^{๒๙}

Riggs ให้ความเห็นของการพัฒนา (Development) ว่าเป็นการเจริญขึ้นของระดับองค์การทางสังคม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าเป็นการทำลายรูปแบบของโครงสร้างทางสังคมแบบเก่า และการเปลี่ยนแปลงจะเริ่มจากการจัดระบบในส่วนบนขององค์การแล้วแผ่ขยายลงมาสู่ส่วนล่าง และดำเนินเรื่อยไปจนครอบคลุมองค์การอย่างกลมกลืน^{๓๐}

Streeten ให้ความเห็นว่า การพัฒนา ได้แก่ การมีความก้าวหน้า (Progress) ในมิติต่างๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน คือ

๑. ผลผลิต (Output) และรายได้ (Income)

^{๒๖} พิชญ์ สมพอง, สังคมวิทยาว่าด้วยการพัฒนา, หน้า ๑๘.

^{๒๗} Misra, R.P. and Jonjo, M. (ed.), *The Changing Perspective of Development Problems In Misra*, (Hong Kong: Maruzen Investment (Hong Kong) , 1981), P. 111.

^{๒๘} Roger, Everette M. and Burdge Rabel J, *Social Change In Rural Societies*, New (Jersey: Prentice – Hall, 1972), P 23.

^{๒๙} Freire, P. *Education : The Practice of Freedom*, (London : Writers and Readers Publishing Cooperative, 1972), P 110.

^{๓๐} Riggs, Fred W. “Modernization and Political Problems: Some Developmental Prerequisites” *Development Nations: Guest for A Model (Beling and Toten)*, (New York: Van Nostran Reinhold, 1970), P. 110.

๒. สภาพะของการผลิต (Conditions of Production)
๓. ระดับความเป็นอยู่ (Level of Living) ซึ่งได้แก่ ภาวะโภชนา ที่อยู่อาศัย เป็นต้น
๔. ทศนคติ (Attitude) ต่อการทำงาน
๕. สถาบันต่างๆ (Institutions) และนโยบาย (Policy)

T.R. Batten ผู้เชี่ยวชาญด้านพัฒนาชุมชนของอังกฤษได้ให้ความหมายของคำว่า พัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น^{๓๑}

สรุปได้ว่า คำว่า “การพัฒนา” หมายถึง การทำให้เจริญขึ้น ทำให้รุ่งเรืองขึ้น ใช้ได้ทั้ง การพัฒนาวัตถุและพัฒนาจิตใจ เช่น การพัฒนาชนบท การพัฒนาประเทศ การพัฒนาสติปัญญา และการพัฒนาจิต เป็นต้น ซึ่งตามหลักการของพระพุทธศาสนา การพัฒนาจะต้องดำเนินไปพร้อมๆ กัน ๔ ทาง คือ การพัฒนาทางด้านกายภาพ การพัฒนาศีลธรรมหรือการพัฒนาสังคม การพัฒนาทางด้านจิตใจ และการพัฒนาทางด้านปัญญา นอกจากนี้พระพุทธศาสนายังพิจารณาว่าการพัฒนาเป็น กระบวนการพยายามที่จะดำเนินการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุงรักษาสิ่งที่ดีให้คงอยู่ ซึ่งสามารถนำมาใช้ ประโยชน์ในการเปลี่ยนแปลงฟื้นฟู และปรับปรุงทั้งตนเอง และสังคมรอบข้างให้ดีขึ้นและมีความหมายมากยิ่งขึ้น แต่ความสำเร็จหรือความล้มเหลวในกระบวนการพัฒนาขึ้นอยู่กับบุคคลเป็นส่วนสำคัญ ถ้าจะให้รักไปด้วยคนดี ของดี ก็ต้องพัฒนาทางจิต ซึ่งเป็นผู้นำของกาย การพัฒนาที่แท้จริงในทางพุทธธรรม จึงต้องเอื้ออำนวยให้แต่ละคนตระหนักถึงสายสัมพันธ์ที่ตนมีต่อสังคมและธรรมชาติ อันตนจะต้องเกื้อกูลปัจจัยแวดล้อมดังกล่าวให้เป็นไปด้วยดี โดยไม่เอาผลประโยชน์ส่วนตนเป็นเกณฑ์ พร้อมกันนั้นการพัฒนาจะต้องมีธรรมะเป็นพื้นฐานอำนวยให้เกิดคุณค่าในทางมนุษยธรรม

๒.๑.๒ ความสำคัญของการพัฒนา

การพัฒนา (Development) นั้นมีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับทุกๆ คน อีกทั้งมีบทบาทที่สำคัญมากในทุกๆ ประเทศ ไม่ว่าจะเป็นประเทศขนาดเล็ก ขนาดใหญ่ เป็นชาติที่มีความอ่อนแอทางเศรษฐกิจและการเมืองหรือประเทศมหาอำนาจก็ตาม การพัฒนามีความจำเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะประเทศที่ด้อยพัฒนาแล้ว การพัฒนาจะเป็นบทบาทสำคัญยิ่งในการแก้ไขปัญหาวิกฤติทางเศรษฐกิจ (Economic Crisis) เช่น ภาวะเงินเฟ้อ (Inflation) การถดถอยทางเศรษฐกิจ (Economic Recession) และการว่างงาน (Unemployment)

การพัฒนาเป็นคำที่ใช้กันกว้างขวาง และโดยทั่วไป ให้ความหมายแตกต่างกันออกไป แล้วแต่ผู้ที่จะให้ความหมาย การพัฒนานั้นไปในเรื่องใดบ้าง จากความหมายต่างๆ ที่นักวิชาการ

^{๓๑}T.R. Batten, *Community and Their Development*, (London: Oxford University Press, 1959), P. 2.

หลายท่านให้ความหมายนั้น สรุปแล้วจะครอบคลุมและมุ่งไปยังเศรษฐกิจ (Economics), สังคม (Sociology), มานุษยวิทยา (Humanity), การวางแผน (Planning)^{๓๒}

สืบเนื่องจากสภาพธรรมชาติที่มนุษย์เป็นสัตว์สังคม หมายถึง มนุษย์โดยธรรมชาติย่อมอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ไม่อยู่อย่างโดดเดี่ยว แต่มีข้อยกเว้นที่มนุษย์อยู่โดดเดี่ยวตามลำพัง เช่น ฤๅษี การอยู่รวมกันเป็นกลุ่มของมนุษย์อาจมีได้หลายลักษณะและเรียกต่างกัน เป็นต้นว่า ครอบครัว (family) เผ่าพันธุ์ (tribe) ชุมชน (community) สังคม (society) และประเทศ (country) และเมื่อมนุษย์อยู่รวมกันเป็นกลุ่ม ย่อมเป็นธรรมชาติอีกทีในแต่ละกลุ่มจะต้องมี “ผู้นำกลุ่ม” และ “ผู้ตาม” คือประชาชนหรือคนในกลุ่ม รวมทั้งมี “การควบคุมดูแลกันภายในกลุ่ม” หรือ “การจัดระเบียบภายในกลุ่ม” ซึ่งอาจเรียกว่า การบริหารหรือการพัฒนาภายใน ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยและความสุข และในบางกรณีการควบคุมดูแลอาจเกี่ยวข้องกับภายนอกด้วย เช่น กรณีการติดต่อประสานงาน การต่อสู้ หรือการทำสงครามกับกลุ่มอื่น สภาพเช่นนี้ได้มีวิวัฒนาการตลอดมา โดยผู้นำกลุ่มขนาดใหญ่ เช่น ในระดับประเทศอาจเรียกว่า “นักบริหาร” หรือ “ผู้บริหาร” ขณะที่การควบคุมดูแลหรือการจัดระเบียบนั้น เรียกว่า การบริหาร ที่กล่าวมานี้ เป็นมุมมองในแง่ของนักบริหาร แต่ถ้าในมุมมองของนักพัฒนา อาจเรียกผู้บริหารและการบริหารนั้นว่า นักพัฒนาและการพัฒนาตามลำดับ ด้วยเหตุผลเช่นนี้ มนุษย์จึงไม่อาจหลีกเลี่ยงจากการพัฒนาได้ง่าย และทำให้กล่าวได้อย่างมั่นใจว่า “ที่ใดมีกลุ่ม ที่นั่นย่อมมีการพัฒนา”

ในมุมมองของนักพัฒนา สภาพของกลุ่มในยุคเริ่มแรกซึ่งธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ อิทธิพลของธรรมชาติจะมีต่อมนุษย์ที่รวมกันอยู่ในกลุ่มมาก โดยการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของมนุษย์จะอยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ อีกทั้งธรรมชาติและผู้นำเป็นตัวกำหนดแนวทางการพัฒนา ซึ่งครอบคลุมวิธีการประกอบอาชีพด้วย ลักษณะการพัฒนาและการประกอบอาชีพในยุคนี้ไม่ซับซ้อนและจำนวนประชากรก็มีไม่มาก

ต่อมาเมื่อจำนวนมนุษย์ที่รวมตัวกันอยู่ในกลุ่มมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ทำให้กลุ่มมีขนาดใหญ่ขึ้น เปลี่ยนเป็นชุมชน และเป็นประเทศ ในเวลาเดียวกัน ทรัพยากรธรรมชาติเริ่มเสื่อมโทรม ผู้นำและผู้ตาม คือ ประชาชนพยายามเอาชนะธรรมชาติ ได้ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน (folk wisdom) และการลองผิดลองถูก (trial and error) เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาและการประกอบอาชีพ

เมื่อกลุ่มมีขนาดใหญ่และมั่นคงขึ้นเป็นประเทศ ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติได้ถูกนำมาใช้เป็นจำนวนมาก บางส่วนเสื่อมสลายถูกทำลายและสิ้นสภาพไปเป็นจำนวนมาก ประกอบกับผู้นำและผู้ตามหรือประชาชนมีการศึกษาสูงขึ้น มีความรู้ความสามารถ ประสบการณ์และความ

^{๓๒} การพัฒนาชนบท, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : [http:// www.web.agri.cmu.ac.th](http://www.web.agri.cmu.ac.th), (สืบค้นเมื่อวันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๕๖)

ชำนาญ เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมเพิ่มมากขึ้น นำวิชาความรู้ที่เป็นศาสตร์ (science) หรือความรู้ที่เป็นระบบ ข้อมูลข่าวสาร และเทคโนโลยีมาใช้เพิ่มขึ้นยิ่งไปกว่านั้น จำนวนประชากรได้เพิ่มมากขึ้น เกิดการแข่งขันกันระหว่างกลุ่ม ระหว่างประเทศ หรือหลายๆ ประเทศเพื่อเร่งปริมาณและเวลาในการทำงานและการผลิต เป็นต้น เหล่านี้ ทำให้ผู้นำประเทศต้องค้นหาแนวทางการพัฒนาต่างๆ เพื่อเอาชนะธรรมชาติ พึ่งพาธรรมชาติน้อยลง หรือไม่ต้องอยู่ภายใต้อิทธิพลของธรรมชาติ ตัวอย่างเช่น เดิมมนุษย์อยู่ภายใต้อิทธิพลของธรรมชาติทุกปีจะเกิดน้ำท่วม ต่อมามนุษย์มีวิชาความรู้มีความสามารถ และมีเทคโนโลยีสูงขึ้น ได้สร้างเขื่อนป้องกันน้ำท่วม และยังสามารถนำธรรมชาติไปใช้ประโยชน์มากขึ้น เช่น มนุษย์นำน้ำจากน้ำตกไปผลิตเป็นพลังงานไฟฟ้า และมีหน่วยงานที่คอยเฝ้าระวังและเตือนภัยเกี่ยวกับธรรมชาติ เช่น กรมอุตุนิยมวิทยา เป็นต้น สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น (human component) ถือว่าเป็นการประดิษฐ์คิดค้นหรือสร้างผลผลิตใหม่ (innovation) เพื่อนำมาใช้แทนสิ่งที่ธรรมชาติสร้างขึ้น (natural component) หรือใช้แทนทรัพยากรธรรมชาติ (natural resource) ที่นับวันจะลดน้อยลง

ที่กล่าวมานี้ ถือว่าเป็นวิวัฒนาการของแนวคิดพื้นฐานของการพัฒนาของมนุษย์ (ผู้นำและผู้ตาม) ที่ล้วนเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ โดยเริ่มต้นจากหนึ่ง การพัฒนาในสภาพที่มนุษย์อยู่ภายใต้อิทธิพลของธรรมชาติ และวิวัฒนาการมาเป็นสอง การพัฒนาที่มนุษย์พยายามเอาชนะธรรมชาติ จากนั้น จึงเป็นสาม การพัฒนาที่มนุษย์เอาชนะธรรมชาติได้ และนำธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ ทั้งหมดนี้เป็นการพัฒนาเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้น (better change) ช่วยเพิ่มอัตราเร่งในการทำกิจกรรมหรือการผลิตให้รวดเร็วขึ้น (better speed) และทำให้สภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์ดีขึ้น (better life) กว่าเดิมทั้งในด้านคุณภาพและปริมาณ^{๓๓}

๒.๑.๓ แนวคิดหลักเกี่ยวกับการพัฒนา

การพัฒนาเป็นวาทกรรมอย่างหนึ่ง (a discourse) ซึ่งได้รับความสนใจจากนักวิชาการอย่างกว้างขวาง โดยมีการศึกษา วิจัย วิเคราะห์ และวิพากษ์วิจารณ์ในหลาย^{๓๔} ขณะเดียวกันการพัฒนาเป็นกระบวนการ (process) ที่ได้รับ การตีค่าในระดับสูงส่งผลให้สิ่งที่ตรงกันข้ามกับกระบวนการนี้ไม่ได้รับการตีค่ากลายเป็น “ความด้อยพัฒนา” สิ่งที่ตรงกันข้ามกับแนวคิด “การพัฒนา” ที่อาจมีคุณค่าสูงยิ่งยากที่จะประเมินคุณค่า หลายอย่าง เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น แต่เพราะการพัฒนาเป็นกระบวนการที่สัมพันธ์กับค่านิยมสมัยใหม่ สิ่งที่ตรงข้ามกับความสมัยใหม่จึง

^{๓๓} วัชร วัชรนิภาวรรณ, การบริหารการพัฒนาชนบทเปรียบเทียบ : การบริหารการพัฒนาชนบทตามแนวทางแผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง ความจำเป็นพื้นฐานและโครงการอีสานเขียว, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส พริ้นติ้งเฮาส์, ๒๕๓๔), หน้า ๑๑๙.

^{๓๔} ชัยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, วาทกรรมการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : วิชาษา, ๒๕๔๒), หน้า ๗.

ได้รับการประเมินค่าในระดับต่ำหรืออาจจะมีค่าควรแก่การศึกษาและใช้ประโยชน์เลยก็ได้ ซึ่งการพัฒนาไม่ว่าจะในระดับใดก็ตาม มีแนวคิดที่สำคัญ ๕ ประการ คือ

๑) การพัฒนาเป็นกระบวนการ (Process) การพัฒนาเป็นกระบวนการศึกษา วิเคราะห์ ปัญหา และความต้องการของมนุษย์ รวมทั้งศึกษาแนวทางในการแก้ปัญหา และความต้องการของมนุษย์ทุกด้านอย่างเป็นบูรณาการและอย่างมีประสิทธิภาพ โดยจะเริ่มตั้งแต่ระดับ ครอบครัว ชุมชน และระดับประเทศชาติในที่สุด

๒) การพัฒนาเป็นวิธีการ (Method) การพัฒนาประกอบด้วยวิธีการในการจัดการ ระบบทรัพยากรต่างๆ และทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำเนินการ เพื่อให้การพัฒนามีความต่อเนื่อง วิธีการพัฒนานี้รวมเอาการสร้างองค์การพัฒนา และเสริมสร้างทักษะและความรู้ของประชาชนในสังคมโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในแต่ละท้องถิ่น

๓) การพัฒนาคือการเคลื่อนไหว (Movement) การพัฒนามีลักษณะเคลื่อนไหวไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่การพัฒนาจึงมีความเกี่ยวข้องกับการระดมความร่วมมือทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการระดมความร่วมมือจากกลุ่มบุคคลที่เป็นเป้าหมายของการพัฒนา ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลด้อยโอกาสในการแสดงความคิดเห็น สะท้อนปัญหาความต้องการรวมตัวและตระหนักรู้ถึงปัญหาความต้องการพื้นฐานร่วมกัน รวมทั้งร่วมกันคิดและแก้ปัญหาต่างๆ เหล่านี้ ขณะเดียวกันการพัฒนามีความจำเป็นที่จะให้กลุ่มบุคคลภายใต้โครงการพัฒนาต่างๆ เข้าใจบริบททางสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของตนรวมทั้งปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน กลุ่มบุคคลจะต้องมีการกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ เปลี่ยนแปลงความคิดเห็นและทัศนคติไปในทางก้าวหน้าและสร้างสรรค์และพัฒนาทักษะความรู้ที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาด้วย

๔) การพัฒนาคือการจัดทำโครงการหรือโปรแกรม (Project or Program) โครงการหรือโปรแกรม เป็นการปฏิบัติการอย่างหนึ่งของการพัฒนาสังคม โครงการพัฒนาต่างๆ ทำให้วัตถุประสงค์ของการพัฒนาเป็นจริงขึ้นมาได้ โครงการพัฒนาที่ได้รับผลสำเร็จจะต้องได้รับความร่วมมือจากบุคคลกลุ่มต่างๆ โดยเฉพาะกลุ่มเป้าหมายของการพัฒนา ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่เป็นเป้าหมายของการพัฒนาประกอบด้วย บุคคลทุกระดับชั้น นับตั้งแต่กลุ่มผู้นำ กลุ่มผู้ปฏิบัติงานด้านต่างๆ จนถึงกลุ่มรักษาความสะอาดและรักษาความสงบเรียบร้อยในองค์กร

๕) การพัฒนาคือการให้โอกาส (Opportunity) การให้โอกาสแก่บุคคลในการพัฒนาชีวิต สังคม ชุมชน และสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่จำเป็น คนที่จะได้รับโอกาสมากยิ่งขึ้น คือคนยากจน หรือคนด้อยโอกาส ยิ่งด้อยโอกาสมากที่สุดยิ่งควรได้รับโอกาสมากขึ้นเท่านั้น ซึ่งจะช่วยในการได้รับสิทธิมากขึ้นในเรื่องความยุติธรรมทางสังคม (Social Justice) และการพัฒนาคุณภาพของคน

๒.๑.๓.๑ แนวคิดและกระบวนทัศน์ใหม่เกี่ยวกับการพัฒนา (New Development Paradigm)

กระบวนทัศน์ (Paradigm) หมายถึง “ทฤษฎีพื้นฐานอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างอันกำหนดแบบแผนการคิดและการปฏิบัติในประชาคมหนึ่งๆ เมื่อใดทฤษฎีพื้นฐานดังกล่าวเปลี่ยนแปลงจะทำให้แบบแผนการคิดและการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องเปลี่ยนแปลงไปด้วย (Paradigm shift)”^{๓๕}

เรื่องราวเกี่ยวกับการพัฒนาและความหมายของการพัฒนา มีการเปลี่ยนแปลงของกระบวนทัศน์ที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งและเกิดวิาทะในการช่วงชิงอำนาจในการนิยามความหมายมาตั้งแต่การเริ่มก่อกำเนิดของทฤษฎีแรกแห่งการพัฒนา (The First Theory of Development) ในสมัยของประธานาธิบดี Harry Truman ของจักรวรรดินิยมอเมริกาหลังจากการยุติลงของสงครามโลกครั้งที่สอง ตามมาด้วยการต่อสู้ระหว่างสองลัทธิ คือ เสรีนิยมและสังคมนิยม รวมทั้งนโยบายสี่เป้าหมาย (Point Four Programme) เพื่อถ่วงดุลอำนาจ ช่วงชิงและครอบงำประเทศอ่อนแอให้เป็นฐานกำลังในการต่อสู้กับปฏิปักษ์ สงครามระหว่างลัทธิได้ดำเนินติดต่อกันมาจนกระทั่งเกิดการล่มสลายของลัทธิสังคมนิยมโซเวียต รวมทั้งการเปลี่ยนท่าที แนวทาง และนโยบายทางการเมืองของพันธมิตรหลายๆ ประเทศ การล่มสลายของลัทธิเศรษฐกิจการเมืองของประเทศที่เป็นปฏิปักษ์ทำให้เกิดการแพร่กระจายและขยายตัวของแนวคิดเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก (Main Stream Economy) ประเทศบริเวณและกึ่งบริวารซึ่งเปรียบเสมือนประเทศอาณานิคมยุคใหม่ (New Colony) ของจักรวรรดินิยมอเมริกา ได้นำเอาแนวคิดแบบเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก รวมทั้งแนวคิดแบบปฏิฐานนิยมไปกำหนดแนวทางในการพัฒนาประเทศจนประจักษ์ต่อมาว่า แนวคิดดังกล่าวหาได้สอดคล้องกับวัฒนธรรม รวมทั้งวิถีการดำรงชีวิต (Mode of Living) ของผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมของตนแม้แต่น้อย โดยแนวคิดดังกล่าวได้ก่อให้เกิดการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนบุคคลอย่างไร้ขอบเขต รวมทั้งเป็นสาเหตุให้เกิดการทำลายล้างระบบนิเวศ ระบบศีลธรรม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างไม่ยั้งคิด จนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ใหม่ รวมทั้งการก่อกำเนิดของกระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนาขึ้น

^{๓๕} ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : <http://www.lecture.cs.buu.ac.th>, (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๕๖)

๒.๒.๓.๒ กระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนา (New Development Paradigm)

กระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนา (New Development Paradigm) หมายถึง “กระบวนความคิดและการปฏิบัติที่ทุกฝ่ายเข้ามาเรียนรู้ร่วมกันโดยการทำงานด้วยกัน ใช้ความพยายามร่วมกันและไม่มาเป็นปกป้องกัน”

วิธีการส่งเสริมให้คนมีความรักกันและมีความรู้ร่วมกัน มีการค้นคว้าวิจัยจนได้เครื่องมือที่เรียกว่า (AIC) ซึ่งเป็นวิธีการและเทคนิคในการเอาคนที่จะทำงานร่วมกันทั้งหมดในระบบเข้ามาประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) ซึ่งจะดำเนินการใน ๓ ขั้น คือ^{๓๖}

ขั้นที่ ๑ คือ A : Appreciation

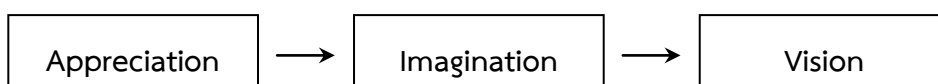
ขั้นที่ ๒ คือ I : Influence

ขั้นที่ ๓ คือ C : Control

ขั้นที่ ๑ คือ A : Appreciation คือ “การทำให้ทุกคนเกิดการยอมรับและชื่นชมคนอื่นโดยไม่รู้สึกหรือแสดงการต่อต้านหรือวิพากษ์วิจารณ์”

ในกระบวนการขั้นนี้ ทุกคนจะมีโอกาสแสดงออกอย่างทัดเทียมกันด้วยภาพ ข้อเขียน และคำพูด ว่าเขาเห็นสถานการณ์ในปัจจุบันเป็นอย่างไร และเขาอยากเห็นความสำเร็จในอนาคตเป็นอย่างไร ซึ่งจะทำให้ทุกคนมีโอกาสใช้ข้อเท็จจริง เหตุผล และความรู้สึก ตลอดจนการแสดงออกในลักษณะต่างๆ ตามข้อเท็จจริง เมื่อทุกคนได้แสดงออกโดยได้รับการยอมรับจากคนอื่นๆ จะทำให้คนมีความรู้สึกที่ดี มีความสุข มีความอบอุ่น และเกิด “พลังร่วม” ขึ้นในระหว่างคนที่มาประชุมด้วยกัน

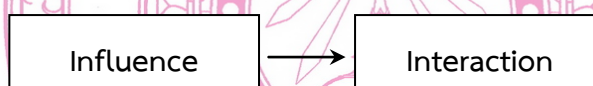
ในช่วงของการแสดงออกว่าแต่ละคนอยากเห็นความสำเร็จในอนาคตเป็นอย่างไร เป็นการใช้จินตนาการที่ไม่ถูกจำกัดด้วยปัจจัยและสถานการณ์ต่างๆ ในปัจจุบัน จึงทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ การมองการณ์ไกล การมองภาพกว้างและการคิดสิ่งแปลกใหม่ได้ดีกว่าการคิดจากสภาพปัญหาหรือข้อขัดข้องที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน นั่นคือ การใช้ “จิตนาการ” (Imagination) ซึ่งจะมีพลังมากขึ้นกลายเป็น “วิสัยทัศน์ร่วม” (Shared Vision) หรือ “อุดมการณ์ร่วม” (Shared Ideal) ซึ่งได้แก่ “สิ่งที่มุ่งมาดปรารถนาร่วมกันหรือเป้าหมาย” นั่นเอง

^{๓๖} ฤทธิและหลักการพัฒนาชุมชน, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : <http://www.lecture.cs.buu.ac.th>, (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๕๖)

ขั้นที่ ๒ คือ I : Influence คือ การใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่แต่ละคนมีอยู่มาช่วยกันกำหนดวิธีการสำคัญหรือยุทธศาสตร์ (Strategy) ที่จะทำให้บรรลุวิสัยทัศน์ร่วมหรืออุดมการณ์ร่วมของกลุ่มได้ดีที่สุด ในขั้นนี้ ทุกคนมีโอกาสทัดเทียมกันที่จะให้ข้อคิดเห็นว่า วิธีการสำคัญที่จะทำให้บรรลุวิสัยทัศน์ร่วมหรืออุดมการณ์ร่วมนั้นประกอบด้วยอะไรบ้าง

เมื่อทุกคนแสดงความคิดเห็นแล้ว จะนำ “วิธีการ” ที่เสนอแนะทั้งหมดมาจัดหมวดหมู่ แยกแยะ และพิจารณาร่วมกัน จนกระทั่งได้ “วิธีการสำคัญ” ที่กลุ่มเห็นพ้องต้องกันว่า จะนำไปสู่ความสำเร็จตามที่กลุ่มต้องการ ซึ่งในการพิจารณาเลือกวิธีการสำคัญนั้น สมาชิกกลุ่มจะมี “ปฏิสัมพันธ์” (Influence หรือ Interaction) ซึ่งกันและกันสูง รวมถึงการถกเถียงโต้แย้งกันด้วย ทั้งนี้เพื่อให้ได้วิธีการที่กลุ่มเห็นร่วมกันว่าดีที่สุด เนื่องจากการถกเถียงโต้แย้งในระดับวิธีการดังกล่าว มี “เป้าหมาย” หรือ “อุดมการณ์” ร่วมกัน ฉะนั้น กลุ่มยังมีแนวโน้มที่จะรักษาความสามัคคีไว้ได้โดยไม่ยากนัก

ขั้นที่ ๓ คือ C : Control คือ การนำ “วิธีการสำคัญ” มากำหนดเป็น “แผนปฏิบัติการ” (Action Plan) อย่างละเอียดว่า ทำอะไร มีหลักการและเหตุผลอย่างไร มีกำหนดเวลาอย่างไร ใครรับผิดชอบเป็นหลัก ใครต้องให้ความร่วมมือ จะต้องใช้งบประมาณค่าใช้จ่ายเท่าไร จากแหล่งใด จะมีรายได้จากการดำเนินงานดังกล่าวหรือไม่ ถ้ามีประมาณเท่าไร และรายละเอียดอื่นๆ ตามที่เห็นว่าควรระบุไว้

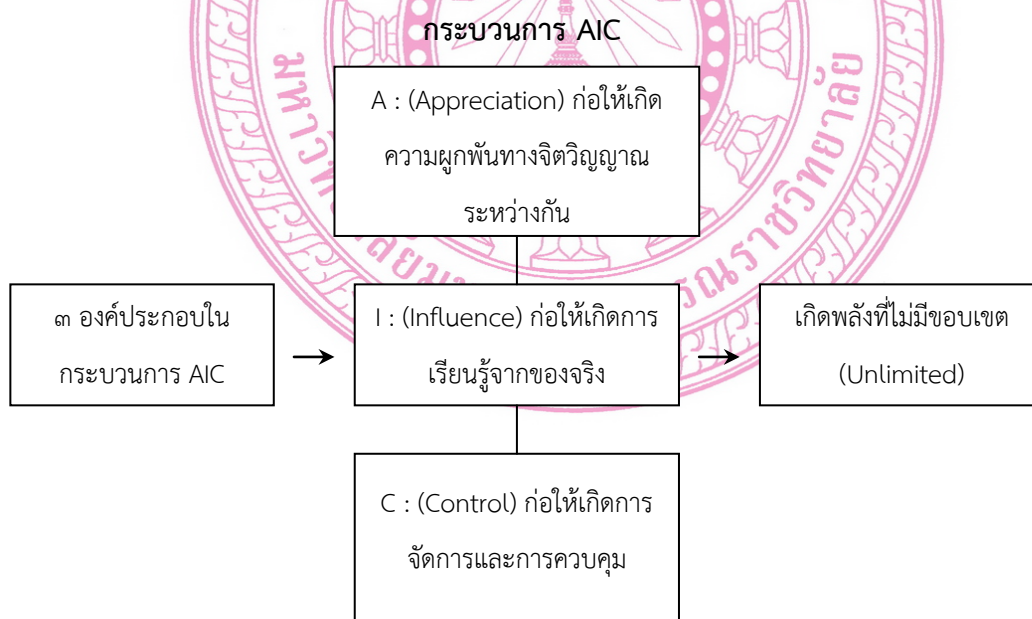
ในขั้นนี้ สมาชิกกลุ่มแต่ละคนจะเลือกเองว่า สมควรใจจะเป็นผู้รับผิดชอบหลักในเรื่องใด จะเป็นผู้ให้ความร่วมมือในเรื่องใด จะเป็นผู้ร่วมคิดแผนปฏิบัติการข้อใด เป็นการกำหนด “ข้อผูกพัน” (Commitment) ให้ตนเองเพื่อ “ควบคุม” (Control) ให้เกิดการกระทำอันจะนำไปสู่การบรรลุผลที่เป็นเป้าหมายหรืออุดมการณ์ร่วมกันของกลุ่มในที่สุด

นอกจากการเข้ารับผิดชอบหรือไม่ความร่วมมือตาม “แผนปฏิบัติการ” ที่กลุ่มร่วมกันกำหนดขึ้นแล้ว สมาชิกกลุ่มในแต่ละคนยังอาจกำหนด “ข้อผูกพันเฉพาะตัว” (Personal Commitment) ได้อีกด้วย เพื่อเป็นการใช้พลังในส่วนของตัวเองแต่ละคนให้เกิดผลในทางสร้างสรรค์มากที่สุด

กระบวนการ AIC จะสร้างพลังสร้างสรรค์ขึ้น เมื่อฝ่ายต่างๆ เข้ามาทำกิจกรรมร่วมกัน ด้วยความรักความเมตตา ตัว A (Appreciation) คือ ธรรมะอย่างสูง ได้แก่ ความรักและความเมตตา คนอื่น ต้องรับฟัง อุดหนุน และยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น ซึ่งตรงกับหลักของพระพุทธศาสนา ฉะนั้น “A” ทำให้เกิดพลังความดีเข้ามา อาจเรียกว่าเป็น “การพัฒนาทางจิตวิญญาณ” (Spiritual Development) พอคนที่เข้าร่วมกิจกรรมมีความรักความเมตตาต่อกัน ก็เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน จากการทำงานด้วยกัน ที่เรียกว่า “Interactive learning through action” จึงให้การพัฒนาประสบความสำเร็จ เพราะทำให้เกิด “การเรียนรู้” ที่แท้จริง ซึ่งมีพลังมาก ปกติแล้วคนมักจะเรียนรู้กันยาก

เพราะฉะนั้น “การพัฒนา” ต้องการ “การเรียนรู้” อย่างมากของทุกฝ่าย นั่นคือ ต้องมี “I” (Influence) ได้แก่ การเรียนรู้ร่วมกันให้เกิดพลัง และต้องมี “C” (Control) ซึ่งได้แก่ “การจัดการ” (Management) และ “แผนปฏิบัติการ” (Action Plan) ที่กำหนดว่าใคร จะทำอะไร อย่างไร เมื่อใด มีค่าใช้จ่ายเท่าไร จะได้เงินจากไหน ถ้าไม่พอจะอย่างไร เป็นต้น

การที่จะผลักดันกระบวนการคนใหม่ในด้านการพัฒนาให้มีบทบาทในทางปฏิบัตินั้น จะต้องใช้กระบวนการให้ทุกฝ่ายเข้ามาร่วมกันทำงานและเรียนรู้ร่วมกันด้วยความรัก ทุกฝ่ายในที่นี้ หมายถึง เบญจภาคี คือ

๑. ชุมชน ได้แก่ องค์กรประชาชน สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา อาสาสมัคร และประชาชนทั่วไป

๒. รัฐ ได้แก่ รัฐบาล และหน่วยงานของทางราชการ

๓. นักวิชาการ ได้แก่ สถาบันการศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ และผู้ชำนาญการ
ต่างๆ

๔. องค์กรเอกชน ได้แก่ มูลนิธิ สมาคม องค์กรสาธารณประโยชน์ องค์กรพัฒนาเอกชน
องค์กรการกุศล สื่อมวลชน ตลอดจนชมรม และกลุ่มต่างๆ

๕. องค์กรธุรกิจ ได้แก่ บริษัท ห้างร้าน และนักธุรกิจ

ปัจจุบันสังคมไทยเกิดปัญหาสังคมขึ้นมากมาย เช่น อาชญากรรม โสเภณี ความยากจน
ซึ่งเชื่อมโยงไปกับเรื่องความเสื่อมเสียทางศีลธรรม สรุปแล้วเรียกว่า เป็นวิกฤตการณ์ทางสังคม
(Social Crisis) มีสาเหตุทั้งที่เกิดขึ้นในสังคมไทยเอง และสาเหตุจากกระแสโลกที่เปลี่ยนแปลงไป
กรณีดังกล่าวเป็นปัญหาของประเทศต่างๆ ทั่วโลก การที่จะแก้ไขได้ต้องเปลี่ยนกระบวนความคิดหรือ
วิธีคิดใหม่ โดยให้ชนิกกำลังกันทุกส่วนเข้ามาเชื่อมโยงกันทำงาน เพราะเราจะแก้ปัญหาที่ละเรื่องไม่ได้
ต้องทำพร้อมกันทุกเรื่อง โดยมีครอบครัวและชุมชนเป็นหลักและอาศัยเครื่องมือ วิธีการทำงานเพื่อให้
บรรลุเป้าหมาย โดยใช้กระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนา (New Development Paradigm) เพื่อ
ก่อให้เกิดแนวทางใหม่แห่งความร่วมมือในการพัฒนาของทุกฝ่าย ทั้งทางราชการ ชุมชน องค์กร
เอกชนสาธารณะประโยชน์หรือองค์กรพัฒนาเอกชน สถาบันวิชาการ สถาบันทางศาสนา และภาค
ธุรกิจ ในอันที่จะพัฒนาทางเศรษฐกิจ จิตใจ สิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมไปพร้อมกัน เพื่อให้เกิด
การพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน โดยระดมทรัพยากรกำลังและทรัพยากรทั้งหมดมาเชื่อมโยงกันใน
การดำเนินงานสร้างสรรค์สังคม

สรุปได้ว่า การพัฒนาคือกระบวนการแปรเปลี่ยนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดี
ขึ้น และสอดคล้องสัมพันธ์กับค่านิยมสมัยใหม่ที่มุ่งเน้นประสิทธิภาพและการใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด
โดยการพัฒนาที่มีลักษณะเป็นทั้งกระบวนการวิธีการเคลื่อนไหว การจัดทำโปรแกรม รวมถึงการให้
โอกาสด้วย

๒.๑.๔ ประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับการพัฒนา

การพัฒนาเป็นแนวคิดที่มีรากฐานมาจากความสนใจ ซึ่งเกิดขึ้นจากการสังเกต
ปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งอธิบายไว้อย่างชัดเจนว่าสังคมและ
วัฒนธรรมของมนุษยชาติมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาด้วยสาเหตุต่างๆ หลายประการ ดัง
ต่อไปนี้ คือ

๑. การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ (Physical Environment)

๒. การเปลี่ยนแปลงทางด้านประชากร (Population Change)
๓. การอยู่โดดเดี่ยวและการติดต่อกัน (Isolation and Contact)
๔. โครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม (Social and Cultural Structure)
๕. ระดับของความรู้และเทคโนโลยี (Knowledge and Technology)
๖. ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างอื่น เช่น การเล็งเห็นความจำเป็นในการเปลี่ยนแปลง หรือนโยบายของผู้นำประเทศ

จากปรากฏการณ์ทางสังคมที่ผ่านมา เราจะพบว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นเรื่องตามธรรมชาติที่เกิดขึ้นโดยไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ การพิจารณาเรื่องการเปลี่ยนแปลงจึงต้องทำความเข้าใจทั้งในด้านทิศทางของการเปลี่ยนแปลง (Direction) ขนาดของการเปลี่ยนแปลง (Magnitude) ระยะเวลาที่เกิดการเปลี่ยนแปลง (Time) สาเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือต่อต้านการเปลี่ยนแปลง (Change & Resistance to Change)

สิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจในเบื้องต้น คือ ความหมายของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมนั้น กินความครอบคลุมไปถึงการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ก้าวหน้าหรือถดถอยก็ได้ แต่ที่เป็นพื้นฐานแนวคิดที่สำคัญของการพัฒนา ก็คือ ทิศทางของการเปลี่ยนแปลง (Direction for Change) ในลักษณะที่ก้าวหน้าหรือการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นเท่านั้น

คำว่า “พัฒนา” เกิดขึ้นและนำมาใช้ครั้งแรกในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ โดยนักเศรษฐศาสตร์ได้นำมาใช้เรียกการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมในยุโรป ซึ่งเกิดการเปลี่ยนแปลงจากการใช้แรงงานคนและสัตว์มาเป็นพลังงานจากเทคโนโลยี เช่น เครื่องจักร เครื่องยนต์ต่างๆ อาชีพของคนในสังคมเปลี่ยนจากเกษตรกรรมเป็นการประกอบอาชีพทางด้านอุตสาหกรรม วิธีการผลิตเปลี่ยนจากการยังชีพเป็นวิธีการผลิตเพื่อการค้า ที่อยู่อาศัยเปลี่ยนจากชนบทเป็นเมือง สิ่งแวดล้อมเปลี่ยนจากสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติเป็นสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น หลังจากนั้น คำว่าพัฒนา ก็ได้แพร่กระจายออกไปทั่วโลก โดยความหมายกว้างๆ ทั่วไปแล้ว หมายถึง การกระทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่าเดิมอย่างเป็นระบบ

องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนามีอยู่สามส่วน คือ ผู้กระทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เจตนาารมณ์ อุดมการณ์ วิธีการรวมทั้งกระบวนการต่างๆ ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และเป้าหมายของกระทำทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ความเข้าใจชัดเจนในแต่ละองค์ประกอบเหล่านี้จึงจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการศึกษาวิชาการที่ว่าด้วยการพัฒนา

คำถามที่มักเกิดขึ้นบ่อยครั้งในศาสตร์ที่ว่าด้วยการพัฒนา ก็คือ การพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นของสังคมนั้นแท้ที่จริงแล้วเป็นการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นของใคร เกิดขึ้นจากการกระทำของใคร และมีจุดมุ่งหมายรวมทั้งเจตนารมณ์ที่แท้จริงอย่างไร จึงต้องการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น

จากการศึกษาเชิงวาทกรรม (Discourse Studies) พบว่า มีการแอบแฝงซ่อนเร้นความต้องการที่แท้จริงของผู้ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเป็นอุดมการณ์ แนวคิด ทฤษฎี หลักการ วิธีการ นั่นคือ การพัฒนาที่ผ่านมาในอดีตเป็นเพียงการบิดเบือน ซ่อนเร้นฉันทามติเชิงวิชาการที่แท้จริงของพัฒนาศาสตร์ โดยพยายามใช้วาทกรรมครอบงำระบบความคิด รวมไปถึงการขึ้นนำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรมเป้าหมายให้เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ผู้สร้างวาทกรรมต้องการ นอกเหนือไปจากนั้น ยังมีข้อคิดเห็นทางวิชาการที่น่าสนใจอย่างยิ่งว่า ภายใต้เงื่อนไขที่บริสุทธิ์ การพัฒนาที่แท้จริงไม่มีทางที่จะเกิดขึ้นได้ ถ้าหากไม่สามารถควบคุมการเปลี่ยนแปลงเชิงลบของสังคมซึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นควบคู่กันไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงในทางบวกหรือการพัฒนา

อย่างไรก็ตาม โดยแก่นแท้แห่งศาสตร์นั้น การพัฒนา (Development) มีความหมายเป็นสองนัย ก็คือ

๑. ในความหมายอย่างแคบ การพัฒนา หมายถึง การประดิษฐ์คิดค้นหรือริเริ่มทำสิ่งใหม่ๆ ขึ้นมาและนำมาใช้เป็นครั้งแรก เช่นการคิดค้นกระแสไฟฟ้า การประดิษฐ์เครื่องคอมพิวเตอร์

๒. ในความหมายอย่างกว้าง การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นของระบบต่างๆ ในสังคมที่ได้รับการยอมรับจากคนในสังคมนั้น โดยมีหลักที่ใช้ในการพิจารณาโดยมีจุดเน้นอยู่ที่ลักษณะของการพัฒนา คือ

๑) การเปลี่ยนแปลงในด้านปริมาณ คุณภาพ และสิ่งแวดล้อม ทุกด้านให้ดีขึ้นหรือเหมาะสมกว่าสภาพที่เป็นอยู่เดิม

๒) มีลักษณะเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างมีลำดับขั้นตอนต่อเนื่องกันไป

๓) มีลักษณะเป็นพลวัตร ซึ่งหมายความว่าเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องไม่หยุดยั้ง

๔) มีลักษณะเป็นแผนและโครงการ คือ เกิดขึ้นจากการเตรียมการไว้ล่วงหน้าว่าจะเปลี่ยนแปลงใคร ด้านใด ด้วยวิธีการใด เมื่อใด ใช้งบประมาณและสิ่งสนับสนุนเท่าใด ใครรับผิดชอบ

๕) มีลักษณะเป็นวิชาการ ซึ่งหมายถึง การกำหนดขอบเขตและกลวิธีที่นำมาใช้ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามเป้าหมายที่กำหนด เช่น การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาชนบท การพัฒนาอุตสาหกรรม การพัฒนาชุมชน การพัฒนาการศึกษา

- ๖) มีลักษณะที่ให้น้ำหนักต่อการปฏิบัติการจริงที่ทำให้เกิดผลจริง
- ๗) การเปลี่ยนแปลงนี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากมนุษย์ โดยมนุษย์ และเพื่อมนุษย์ หรืออาจจะเกิดขึ้นเอง

๘) มีเกณฑ์หรือเครื่องชี้วัด ซึ่งสามารถจะบอกได้ว่าการเปลี่ยนแปลงไม่ว่าจะเป็นด้านคุณภาพ ปริมาณ และสิ่งแวดล้อมดีขึ้นมากหรือน้อยเพียงใด ในระดับใด^{๓๗}

การพัฒนาเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ แต่การพัฒนาอย่างเป็นระบบเริ่มจากหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ กล่าวคือ หลังจากสงครามโลกครั้งที่สองสงบลง เกิดประเทศใหม่ๆ ขึ้นมาหลายประเทศ ขณะเดียวกันประเทศเก่าแก่หลายประเทศยังคงมีความล่าช้าทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง และบางประเทศที่ตกเป็นเมืองขึ้นของประเทศมหาอำนาจก็ได้รับเอกราช หลุดพ้นจากเป็นประเทศอาณานิคม ประเทศเหล่านั้นไม่มีความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ และสังคม^{๓๘} โดยที่ประเทศเหล่านี้ถูกเรียกว่าเป็นประเทศกำลังพัฒนา ดังนั้น จึงมีความพยายามหลายวิธีการเพื่อจะพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และคุณภาพชีวิตของผู้คนในประเทศเหล่านั้น ความพยายามที่จะพัฒนาได้มีขึ้นอย่างเป็นระบบระหว่างทศวรรษ ๑๙๕๐-๑๙๖๐ และต่อเนื่องมาจนถึงทศวรรษ ๑๙๖๐-๑๙๗๐

ในช่วงเวลาดังกล่าวนั้น ก็มีประเทศมหาอำนาจในโลกสองประเทศ คือประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศสหภาพโซเวียต ทั้งสองประเทศนี้พยายามเผยแพร่อุดมการณ์ของตนเกี่ยวกับระบบการเมืองการปกครองและระบบเศรษฐกิจไปยังประเทศกำลังพัฒนา รวมทั้งพยายามแข่งขันเพื่อเป็นมหาอำนาจในโลก ทั้งสองประเทศนี้มีความแตกต่างกันโดยสิ้นเชิงในระบบการเมืองการปกครองและระบบเศรษฐกิจ สหรัฐอเมริกาคือประเทศทุนนิยม มีรูปแบบการปกครองเป็นแบบประชาธิปไตย ส่วนประเทศสหภาพโซเวียตมีระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม และระบบการปกครองแบบเผด็จการคอมมิวนิสต์

ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม และระบบการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยเจริญรุ่งเรืองในยุโรปตะวันตก โดยมีประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำ สำหรับการพัฒนาแบบทุนนิมนั้น ประเทศสหรัฐอเมริกาได้จัดตั้งแผนการพัฒนาที่เรียกว่า Marshall Plan ซึ่งแผนการพัฒนาดังกล่าวนำไปสู่การเกิดขึ้นมาของธนาคารโลก (World Bank) สถาบันกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund หรือ IMF) สถาบันทางการเงินทั้งสองแห่งเป็นแหล่งเงินทุนที่สำคัญโดยการจัดสรรเงินกู้ให้แก่ประเทศต่างๆ ที่กำลังพัฒนาทั้งหลายหรือโครงการพัฒนา

^{๓๗} ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : <http://www.lecture.cs.buu.ac.th>, (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๕๖)

^{๓๘} Myrdal, Gunnar, *Asian Drama*, (London : Allen Lane, The Penguin Press, 1968), P.98.

โครงการพัฒนาต่างๆ ในประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่รัฐบาลจะเป็นผู้ริเริ่มและควบคุม ในอดีตการพัฒนามักจะมุ่งไปในเรื่องการพัฒนาและการฟื้นฟูระบบเศรษฐกิจภายในประเทศ กล่าวคือ มุ่งส่งเสริมและเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรและอุตสาหกรรมและมุ่งสร้างงานให้คนที่รายได้มากขึ้น แต่ผลประโยชน์ต่อการพัฒนาโดยภาพรวมจะตกอยู่ในกลุ่มบุคคลผู้มีอำนาจทางการเมืองและทาง เศรษฐกิจซึ่งเป็นคนส่วนน้อย ขณะที่คนส่วนใหญ่ที่ด้อยโอกาสจะไม่ได้รับผลประโยชน์จากโครงการ พัฒนาต่างๆ เท่าที่ควร และคนส่วนใหญ่ก็ยังคงมีสภาพชีวิตไม่แตกต่างจากเดิม รวมทั้งคุณภาพชีวิตก็ ไม่ได้ได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้นมากนัก เพราะฉะนั้นโครงการพัฒนาทั้งหลายในประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่จะมีคนส่วนน้อยเท่านั้นที่ได้รับประโยชน์อย่างแท้จริง กล่าวคือ ในทางเศรษฐกิจคนส่วนน้อยไม่กั กลุ่มจะรวยเพิ่มขึ้น ขณะที่คนส่วนใหญ่อยากจนลง และในทางสังคมคนส่วนใหญ่ก็ยังคงด้อยโอกาส ไม่ได้ได้รับความยุติธรรมในสังคม และคุณภาพชีวิต ก็ยังไม่ได้รับการพัฒนาอย่างทั่วถึง ข้อนี้อาจกล่าวได้ ว่า แผนการพัฒนาต่างๆ ในอดีต ดูเหมือนจะสร้างความไม่เสมอภาค (Inequality) ในหมู่ประชาชน รวมถึงความไม่เสมอภาคระหว่างชาติต่างๆ ในโลกอีกด้วย

สรุปได้ว่า การพัฒนาเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาและต่อเนื่องมานานแล้ว นับตั้งแต่ประวัติศาสตร์แรกเริ่มของมนุษยชาติ โดยเฉพาะช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ที่โลกถูกแบ่ง ออกเป็น ๒ ฝ่าย นำโดยประเทศมหาอำนาจคือสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต ซึ่งมีอุดมการณ์ทาง การเมืองที่แตกต่างกัน ส่งผลให้ระบบการพัฒนาด้านอื่นๆ มีความแตกต่างกัน และบรรดาประเทศ พหุมิตรของแต่ละฝ่ายต่างก็ได้รับอิทธิพลตามไปด้วย แม้ว่าจะมีความแตกต่างกันในแนวทางปฏิบัติ แต่ทุกโครงการหรือกิจกรรมล้วนมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ให้ดีขึ้น

๒.๑.๕ ระดับของการพัฒนา

การพัฒนา อาจจัดแบ่งออกเป็น ๓ ด้านใหญ่ๆ ได้แก่

๑) การพัฒนาทางเศรษฐกิจ หมายถึง การพัฒนาด้านการผลิต การจำหน่ายจ่ายแจก การแลกเปลี่ยน การลงทุนเพื่อทำให้ประชาชนไม่ยากจน เป็นต้น

๒) การพัฒนาทางสังคม หมายถึง การพัฒนาด้านจิตใจ แบบแผน พฤติกรรม รวมตลอด ทั้งความสัมพันธ์ของคนในสังคมเพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ในสังคม เป็นต้น

๓) การพัฒนาทางการเมือง หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง สร้างกระบวนการ ปกครองให้เป็นประชาธิปไตย และประชาชนในประเทศมีสิทธิเสรีภาพตามกฎหมาย เป็นต้น

พร้อมกันนั้น ยังได้จัดกลุ่มการให้ความหมายคำว่า การพัฒนา ออกเป็น ๕ กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่หนึ่ง มีความเห็นว่า การพัฒนา หมายถึง ความเจริญเติบโต (Growth) อันเป็น การเพิ่มของผลผลิต (Output) ซึ่งกระทำโดยระบบสังคม (Social system) ร่วมกับสิ่งแวดล้อม

(Environment) เช่น การผลิตข้าวเพิ่มขึ้น การสร้างถนน สะพาน เขื่อน หรือบ้านเรือนให้ประชาชน ได้มีโอกาสใช้สิ่งเหล่านี้มากขึ้น

กลุ่มที่สอง มีความเห็นว่า การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงระบบการกระทำ (Development is change in the with performs) เช่น มีการเปลี่ยนแปลงระบบสังคม ระบบการเมือง และระบบบริหาร เป็นต้น

กลุ่มที่สาม มีความเห็นว่า การพัฒนา หมายถึง การเน้นที่วัตถุประสงค์เป็นหลัก ถ้าเป็น การบริหารจัดการก็ต้องบริหารจัดการด้วยวัตถุประสงค์ (Management by objectives) คือ การปฏิบัติงานมุ่งไปที่วัตถุประสงค์นั่นเอง การพัฒนาตามความเห็นของกลุ่มนี้จึงขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ว่า ผู้กำหนดวัตถุประสงค์จะได้ระบุไว้อย่างไร มีอะไรบ้างที่ต้องการ ปัญหาต่อมาก็คือ วัตถุประสงค์ที่กำหนดขึ้นนั้นมีเหตุผลหรือได้รับความเห็นชอบและการสนับสนุนจากบุคคลที่เกี่ยวข้องมากน้อยเพียงใด ซึ่งถ้าวัตถุประสงค์ของประเทศประชาชนในประเทศก็น่าจะเป็นผู้มีส่วนรับรู้สนับสนุนหรือได้รับประโยชน์จากการพัฒนานั้นด้วย อย่างไรก็ตามวัตถุประสงค์ของประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายจะมีการกำหนดไว้กว้างๆ เช่น เป็นการสร้างความเจริญก้าวหน้าในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เป็นต้น

กลุ่มที่สี่ มีความเห็นว่า การพัฒนา หมายถึงการเปลี่ยนแปลงโดยการวางแผนเพื่อนำไปใช้ในการดำเนินงาน ตามความเห็นของกลุ่มนี้เน้นว่าการพัฒนาอยู่ที่การมีแผน และการนำแผนไปดำเนินการเพื่อกำหนดหรือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามความมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์นั้นๆ

กลุ่มที่ห้า มีความเห็นว่า การพัฒนา หมายความว่าความทั้งในแง่ปริมาณและคุณภาพ โดยคุณลักษณะทั้งสองแง่นี้ไม่อาจแบ่งแยกออกจากกันได้อย่างเด็ดขาดคือทั้งปริมาณและคุณภาพต้องควบคู่กันไปเสมอในแง่ของปริมาณ ผลของการพัฒนาสามารถมองเห็นได้เป็นวัตถุ จับต้องและวัดผลได้ง่าย เช่น เงินเดือนเพิ่มขึ้น รายได้เพิ่มขึ้น มีถนนหนทาง โรงเรียน มหาวิทยาลัย หรือโรงพยาบาล ส่วนในแง่คุณภาพจับต้องไม่ได้วัดผลได้ยาก เช่น การพัฒนาให้ประชาชนมีความซื่อสัตย์สุจริต รู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม มีความอดทน ขยันหมั่นเพียร รักระเบียบวินัยและความสะอาด เป็นต้น และเป็นความจริงเสมอว่า การพัฒนาส่วนใหญ่จะเน้นในแง่ของปริมาณทั้งสิ้น เพราะสามารถที่จะวัดได้ ยิ่งสังคมเจริญมากขึ้นเท่าไร การพัฒนาจำต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านที่รู้เฉพาะเรื่องของสาขาที่ตนชำนาญ โดยขาดความสนใจในความเป็นมนุษย์ในวงกว้างออกไป การวัดผลการพัฒนาจึงเน้นไปที่ความสำเร็จในด้านสาขาวิชาชีพของตนเป็นส่วนใหญ่ เช่น นักเศรษฐศาสตร์จะวัดผลสำเร็จของตนด้วยการเพิ่ม

ผลผลิต รายได้ประชาชาติ เพิ่มการส่งออก เพิ่มการอุตสาหกรรม และเพิ่มการลงทุน เป็นต้น โดยคำนึงถึงมนุษย์น้อยมาก^{๓๙}

๒.๑.๖ ลำดับของการพัฒนา

การพัฒนาเริ่มต้นมาจากการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในประเทศต่างๆ ที่อยู่ในทวีปยุโรป ตั้งแต่ศตวรรษที่ ๑๕ เป็นต้นมา เมื่อประเทศได้พัฒนาทำให้ภูมิภาคนี้เจริญรุ่งเรืองและกลายเป็นศูนย์กลางการเปลี่ยนแปลงของโลกการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ได้แก่

๑. มีการปฏิวัติวิทยาศาสตร์และการฟื้นฟูศิลปวิทยาการ ที่ส่งผลต่อแบบแผนการคิด ค่านิยม ทศนคติและการปฏิบัติในทุกด้าน

๒. การสำรวจและตั้งอาณานิคมที่สำคัญได้แก่ การค้นพบทวีปอเมริกา หรือการตั้งอาณานิคมในแอฟริกาและเอเชีย ซึ่งนำมาซึ่งการสร้างคามั่งคั่งให้ประเทศในยุโรปและเป็นปัจจัยสำคัญให้กลายเป็นมหาอำนาจของโลก

๓. การปฏิวัติอุตสาหกรรมและยุคแสงสว่างแห่งปัญญาที่ได้เปลี่ยนการผลิตจากการใช้แรงงานคนและสัตว์มาเป็นการใช้เครื่องจักรกลทำให้สามารถผลิตได้จำนวนมากสนองตอบกับตลาดขนาดใหญ่และประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว พร้อมกันได้สร้างหลักความเชื่อในเหตุผล หลักการประชาธิปไตยและการปกครองด้วยกฎหมายขึ้นมา

๔. การปฏิวัติทางการอนามัยและสาธารณสุขทำให้ประชากรเพิ่มขึ้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมานี้ได้นำไปสู่การเจริญเติบโตและความมั่งคั่งในประเทศตะวันตกอย่างมากมาย

อย่างไรก็ตามภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่สองจบสิ้นลง ประเทศในยุโรปต่างบอบช้ำจากผลของสงครามและประเทศในอาณานิคมต่างทยอยกันประกาศอิสรภาพจะมีเพียงประเทศสหรัฐอเมริกาเพียงประเทศเดียวที่ได้ผลกระทบจากสงครามโลกน้อยที่สุด อเมริกาจึงเริ่มผลักดันให้มีการจัดตั้งธนาคารโลก และกองทุนการเงินระหว่างประเทศขึ้นมา และเริ่มแสดงความสนใจในปัญหาความยากจนในประเทศโลกที่สาม ดังคำกล่าวของประธานาธิบดีทรูแมนสหรัฐในวันที่เข้ารับตำแหน่งว่า “กว่าครึ่งหนึ่งของประชากรโลกมีชีวิตอย่างทุกข์ยาก มีอาหารไม่เพียงพอ ต้องป่วยไข้ ชีวิตทางเศรษฐกิจล้าหลังและหยุดนิ่ง ความยากจนของผู้คนเหล่านี้เป็นอุปสรรคและการคุกคามต่อตนเองและดินแดนที่เจริญรุ่งเรืองกว่า” ด้วยเหตุนี้ทฤษฎีตะวันตกภายใต้การนำของสหรัฐได้ใช้การบีบบังคับด้วยกำลังและการแรงจูงใจด้วยความคิด การช่วยเหลือเงินทุน ทั้งนี้เพื่อดำรงไว้เพื่อรักษาความได้เปรียบและความมั่นคงของสหรัฐไว้

^{๓๙} ส. ศิวรักษ์, ศาสนากับการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทประชาชนจำกัด, ๒๕๑๙), หน้า ๘-

ทฤษฎีการพัฒนาประเทศตามแนวของตะวันตกที่นำมาใช้ในการพัฒนาในกลุ่มประเทศโลกที่สามมีแนวคิดที่สำคัญได้แก่

๑. ทฤษฎีลำดับขั้นการพัฒนา ซึ่งเสนอโดยวอลต์ รอสโตว์ นักเศรษฐศาสตร์ชาวสหรัฐว่า การพัฒนาสู่ความทันสมัยมีลำดับขั้น ๕ ขั้น คือ

๑.๑ ขั้นสังคมประเพณี ได้แก่สังคมเกษตร มีเทคโนโลยีจำกัดแต่สามารถต่อไปได้โดยใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

๑.๒ ขั้นระยะผ่าน ได้แก่การใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีพัฒนาการผลิต ส่งเสริมการลงทุน

๑.๓ ขั้นทะยาน เป็นการก้าวสู่ภาวะทันสมัย แต่ก็ยังอยู่ในภาวะไม่แน่นอน

๑.๔ ขั้นมั่นคง ซึ่งผลจากการพัฒนาจะผลักดันให้เศรษฐกิจเติบโตต่อไป

๑.๕ ขั้นการบริโภคจำนวนมาก เป็นการรองรับผลของการพัฒนา ประชาชนสามารถบริโภคได้อย่างล้นเหลือ เช่น ประชาชนในสหรัฐอเมริกา

๒. ทฤษฎีเสรีนิยมใหม่และกระบวนการโลกาภิวัตน์ โดยเสนอว่าทั้งโลกจะต้องปฏิบัติเหมือนกันได้แก่ การเปิดเสรีทางการเงิน การเปิดเสรีทางการค้าและการลงทุน การแปรรูปรัฐวิสาหกิจ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อรองรับการเติบโตของระบบเศรษฐกิจโลกหรือระบบทุนนิยม

อย่างไรก็ตามท่ามกลางกระแสของการพัฒนาเหล่านี้ ก็ยังมีนักวิชาการในประเทศโลกที่สามพยายามสร้างทฤษฎีการพัฒนาตนเองขึ้นมา เช่น ทฤษฎีพึ่งพา ทฤษฎีอาณานิคมแผนใหม่ ซึ่งชี้ให้เห็นถึงภาวะและสาเหตุของความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นธรรมและเท่าเทียมของประเทศตะวันตกและประเทศโลกที่สาม แต่ก็ถูกกระบวนการขัดขวางจากประเทศตะวันตกโดยเฉพาะสหรัฐอเมริกามาตลอดจนกระทั่งถึงทุกวันนี้

แนวทางการพัฒนาที่เน้นการเจริญเติบโตและการสั่งสมความมั่งคั่งตามแนวของตะวันตกมีสัญญาณบ่งชี้ว่าเดินทางมาถึงทางตัน ซึ่งแสดงออกเป็นวิกฤติที่ปะทุกลายเป็นวิกฤติโลก ๗ วิกฤติได้แก่

๑. วิกฤติความยากจน ที่ประชากรราวครึ่งโลกต้องเผชิญชะตากรรมอย่างยากจะจินตนาการไม่เว้นแต่ในประเทศพัฒนาแล้ว และเป็นสาเหตุสำคัญของความไม่มั่นคงไร้เสถียรภาพในสังคมและโลก ตลอดจนการก่อการร้ายต่างๆ

๒. วิกฤติช่องว่างในสังคม ช่องว่างระหว่างระหว่างคนรวยกับคนจนมีมากขึ้นรวมถึงช่องว่างระหว่างประเทศ ทำให้ความปรองดอง ความไว้วางใจกันลดลง ก่อให้เกิดการผูกขาด การเก็งกำไร ระบบเศรษฐกิจและการเงินปั่นป่วน

๓. วิกฤติหนี้สาธารณะ ซึ่งทำให้ประเทศต่างๆมีความสามารถในการผลักดันการพัฒนาและการให้บริการสาธารณะที่จำเป็นลดลง

๔. วิกฤตสิ่งแวดล้อม ซึ่งปัญหาที่สำคัญได้แก่ปัญหาโลกร้อน ดินเสื่อม การสูญเสียป่าไม้ แหล่งประมงและความหลากหลายทางชีวภาพ

๕. วิกฤตพลังงาน น้ำมันซึ่งเป็นพลังงานหลักร้อยละ ๖๐-๗๐ ของการผลิตคาดว่าจะสูงสุดในอีก ๑๐-๒๐ ปีข้างหน้า ซึ่งจะก่อให้เกิดผลกระทบอย่างใหญ่หลวงต่อเศรษฐกิจโลก และอาจนำไปสู่สงครามแย่งชิงน้ำมันที่รุนแรง

๕. วิกฤตวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งคาดหวังว่าจะเป็นทางออกและเครื่องมือแก้ปัญหาทั้งปวงของมนุษย์ กลับกลายเป็นตัวก่อวิกฤตเสียเอง เช่น เทคโนโลยีทางทหารที่สามารถฆ่าผู้คนและทำลายสิ่งแวดล้อม และก่อให้เกิดปัญหาจริยธรรมอย่างร้ายแรง

๗. วิกฤตจริยธรรมและจิตวิญญาณ แสดงออกที่ความละโมภ การใฝ่อำนาจและความรุนแรง การบริโภคอันเหลือ การผลิตเพเกินในอบายมุข ความเหงาซึมเศร้า

วิกฤตการพัฒนาดังที่กล่าวมาข้างต้น นำไปสู่การแสวงหาทางออกของการพัฒนา โดยในทศวรรษที่ ๑๙๗๐ กลุ่มนักวิทยาศาสตร์ที่ใช้ชื่อว่า Club of Rome ได้เผยแพร่หนังสือที่สำคัญชื่อ ความจำกัดของความเติบโต (Limit to Growth) ที่แสดงให้เห็นว่าความเติบโตต่อเนื่องมานั้นมีความจำกัด ต่อมาใน ค.ศ. ๑๙๗๒ องค์การสหประชาชาติได้จัดประชุมว่าด้วยสิ่งแวดล้อมมนุษย์เป็นครั้งแรก ที่กรุงสตอกโฮล์ม ส่งผลให้มีการจัดตั้งโครงการสิ่งแวดล้อมสหประชาชาติ (United Nations Environment Programmed-UNEP) ขึ้นมาและเกิดองค์กรเอกชนขึ้นมากมาย เพื่อทำการเคลื่อนไหวกระตุ้นให้สังคมเห็นปัญหาทางสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะสารเคมีที่ตกค้างในสิ่งแวดล้อม จนขยายสู่สังคมอย่างกว้างขวาง และในทศวรรษ ๑๙๘๐ แนวคิดที่ว่าด้วยการพัฒนาอย่างยั่งยืนจึงปรากฏขึ้นมา และในช่วงนี้ขบวนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมต่างๆ ได้เติบโตขึ้น มีการผลักดันให้หลายรัฐบาลออกกฎหมายในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งผลสำเร็จที่สำคัญได้แก่ ในปี ค.ศ. ๑๙๘๗ ได้มีพิธีสารมอนทรีออล ว่าด้วยสารที่ทำลายชั้นโอโซนในบรรยากาศ มีหลายประเทศลงนามว่าด้วยการลดเลิกผลิตสาร CHC (Chlorofluorocarbons) และในปีเดียวกัน ได้มีรายงาน บรันด์แลนด์ (Brand land Report) กล่าวถึงการพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นจริงครั้งแรก โดยให้ความหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืนว่า “เป็นการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของปัจจุบันโดยไม่ยอมให้คนรุ่นต่อไป ต้องสูญเสียความสามารถในการสนองความต้องการตน”

ในทศวรรษ ๑๙๙๐ ปัญหาสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาอย่างยั่งยืน ได้กลายเป็นระเบียบวาระโลก ในปี ค.ศ. ๑๙๙๒ องค์การสหประชาชาติได้จัดประชุมสุดยอดโลก (Earth Summit) ขึ้นเพื่อถกปัญหาสำคัญด้านโลกร้อน ป่าไม้และความหลากหลายทางชีวภาพ และที่สำคัญทำให้รัฐบาลทุกประเทศกำหนดยุทธศาสตร์ชาติในการพัฒนาอย่างยั่งยืนโดยต้องไปจัดทำแผนปฏิบัติการเรียกว่า AGENDA ซึ่งคล้ายแผนแม่บทสำหรับปฏิบัติการทั่วโลกเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน จากการประชุมครั้งนี้ได้รับการมองว่าเป็นการประชุมที่ประสบความสำเร็จที่มีหลักการเกี่ยวกับสิทธิและความรับผิดชอบของรัฐแต่ละรัฐเกี่ยวกับเรื่องนี้ รวมทั้งการป้องกันความเปลี่ยนแปลง

ของอากาศและการทำลายอย่างถอนรากถอนโคนของความหลากหลายทางชีวภาพของพืชสกุลต่างๆ โดยมีตัวแทนทั่วประเทศกว่า ๑๕๐ ประเทศได้ร่วมกันลงนามในสัตยาบันนี้^{๔๐}

๒.๑.๗ ทฤษฎีการพัฒนากระแสหลัก

๑. ทฤษฎีความทันสมัย (Modernization Theory)

ความทันสมัย (Modernization) เป็นแนวคิดที่สลับซับซ้อนมากอย่างหนึ่ง และไม่ว่าจะศึกษาได้จากเพียงแห่งใดแห่งหนึ่ง และความทันสมัยเป็นแนวคิดที่ได้รับความนิยมจากนักวิชาการหลายสาขา ขณะเดียวกันก็ได้กลายเป็นเป้าหมายของการพัฒนาประเทศของประเทศกำลังพัฒนาด้วยเช่นกัน ในยุคแรกของการพัฒนา ความทันสมัยได้รับการตีค่าในระดับเดียวกับความเป็นตะวันตก (Westernization) หรือความเป็นอเมริกัน (Americanization) ดังนั้น การพัฒนาที่มุ่งเรียนรู้วิถีชีวิตแบบอเมริกันหรือแบบยุโรปตะวันตกซึ่งเป็นกลุ่มประเทศที่มีความรุ่งเรืองทางเทคโนโลยี เศรษฐกิจการเมือง และตรงกับคามนิยามความทันสมัยของ Wilbert E. Moore^{๔๑} ว่า ความทันสมัยหมายรวมเอาการเปลี่ยนแปลงทุกอย่างของสังคมตามประเพณีไปเป็นแบบสังคมที่มีการพัฒนาเทคโนโลยีให้สัมพันธ์สอดคล้องกับองค์การทางสังคมซึ่งเป็นลักษณะของชาติที่มีความเจริญรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจและความมั่นคงทางการเมือง

๑.๑ หลักการของทฤษฎีความทันสมัย

การพัฒนาให้ทันสมัยต้องดำเนินการไปพร้อมกันอย่างน้อยใน ๓ เรื่องใหญ่ คือ

๑) ความทันสมัยทางเศรษฐกิจ (Economic Modernization) หมายถึง การที่ระบบเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงจากแบบการผลิต การจำหน่ายและการบริโภคตามประเพณีดั้งเดิมไปสู่ระบบการผลิตที่ใช้เครื่องจักรกลและเทคโนโลยีสมัยใหม่ และระบบเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงจากเกษตรกรรมเป็นอุตสาหกรรม โดยมีการพึ่งพาเทคโนโลยีสมัยใหม่ ความทันสมัยทางเศรษฐกิจสัมพันธ์กับความทันสมัยทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งมีการเน้นการบริโภคของมวลชนและการเพิ่มรายได้ให้แก่ประชาชนในชาติในระดับสูงขึ้น รวมทั้งการกำจัดความยากจน ความทันสมัยทางเศรษฐกิจและรายการเพิ่มผลผลิตซึ่งจะช่วยให้สังคมพัฒนาตามไปด้วย

๒) ความทันสมัยทางสังคมและวัฒนธรรม (Social and Cultural Modernization) รวมเอาความทันสมัยของระบบเศรษฐกิจ ความเสมอภาคทางสังคม และความเป็นประชาธิปไตยในสังคมการเมือง และความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในระบบการศึกษา เป็นต้น

^{๔๐} สุภวรรณ พันธุ์จันทร์, การพัฒนาอย่างยั่งยืนที่ต้องทำอย่างจริงจัง, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : <http://www.socialscience.igetweb.com> (สืบค้นเมื่อวันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๕๓)

^{๔๑} More, Wilbert E. *The Impact of Industry*, (Englewood Cliffs, N.J. : Prentice-Hall, 1965), P.44.

S.C. Dube^{๔๒} กล่าวว่า ความทันสมัยทางวัฒนธรรมเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในขอบเขตของวัฒนธรรม กล่าวคือ เป็นกระบวนการที่ระเบียบ สังคมตามแบบอย่างประเพณี หรือถึงประเพณีเปลี่ยนแปลงไปสู่ความพึงพอใจ โดยเทคโนโลยีสัมพันธ์กับโครงสร้างทางสังคม และสัมพันธ์กับค่านิยมและบรรทัดฐานต่างๆ ในสังคม ความทันสมัยทางวัฒนธรรมเป็นความพยายามที่จะปรับตัวเข้ากับกระแสนิยม สมัยนิยม (Fashions) ศิลปะ และวิถีชีวิต ซึ่งเป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลาย (Popularism) ในช่วงขณะนั้นๆ ความทันสมัยทางวัฒนธรรมนั้นอาจจะไม่ใช่สิ่งที่ดีหรือมีคุณค่าอย่างแท้จริงก็ได้ และอาจเป็นสาเหตุของความทุกข์ทรมานของมนุษย์ก็ได้ ความทันสมัยทางสังคมและวัฒนธรรมอาจจะรวมถึงการปฏิรูประบบราชการบริหารราชการแผ่นดิน การปฏิรูปกฎหมายการพัฒนาอาชีพ การส่งเสริมการแสดงความสามารถ และการแข่งขันอย่างยุติธรรม การเปิดโอกาสให้มีการเคลื่อนย้ายทางสังคม (Social Mobility) โดยอิสระ การกระจายอำนาจการปกครองไปสู่ระดับท้องถิ่น การสร้างหน่วยงานที่เป็นที่เชื่อถือได้ของประชาชน

๓) ความทันสมัยทางจิตวิทยา (Psychological Modernization) มีความเกี่ยวข้องกับลักษณะทางจิตวิทยาของมนุษย์ โดยมีความสัมพันธ์กับทัศนคติ บุคลิกภาพ ประสิทธิภาพ และคุณสมบัติประจำตัวของมนุษย์ ดังนั้น ความทันสมัยทางจิตวิทยา จึงหมายถึงบุคคลที่ทันสมัย คือบุคคลที่มีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ เปลี่ยนแปลงวิธีการคิด ความรู้สึกและการกระทำบางอย่างการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจจะไม่สามารถบรรลุถึงได้ ถ้ายังไม่พัฒนาทัศนคติของบุคคลให้ทันสมัยเสียก่อน Gunnar Myrdal^{๔๓} ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของบุคคลที่ทันสมัยที่จำเป็นต้องพัฒนาให้เกิดมีขึ้นในตัวบุคคลเพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองที่ดี ดังต่อไปนี้

- (๑) ความมีประสิทธิภาพ
- (๒) ความขยัน
- (๓) ความเป็นระเบียบ
- (๔) ความตรงต่อเวลา
- (๕) ความซื่อสัตย์
- (๖) ความมีเหตุผลในการตัดสินใจ
- (๗) การเตรียมตัวพร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลง
- (๘) การตื่นตัวต่อสถานการณ์ต่างๆ ที่กำลังเกิดขึ้นในโลกอย่างมีสติ

^{๔๒}Dube, S.C. Modernization and Its Adaptive Demands on Indian Society in M.S. Gore, I.P. Desai and Suma Chitnis (eds), *The Papers in Sociology of Education in Indian*, (New Delhi : National Council of Educational Research and Training, 1967), P.56.

^{๔๓}Myrdal, Gunnar, *Asian Drama*, (London : Allen Lane, The Penguin Press, 1968), P.147.

- (๙) ความกล้าในการลงทุน
- (๑๐) การรู้จักพึ่งตนเองและการควบคุมตนเอง
- (๑๑) การร่วมมือกับบุคคลอื่น
- (๑๒) ความตั้งใจที่จะหวังผลในระยะยาวมากกว่าระยะสั้น
- (๑๓) การรู้จักคาดคะเนในเรื่องการค้า การคลัง การผลิตทางธุรกิจการงานต่างๆ

เป็นต้น

การที่บุคคลจะพัฒนาตนเองให้ทันสมัยนั้น ส่วนมากยิ่งขึ้นอยู่กับตัวบุคคล ซึ่งจะต้องได้รับแรงกระตุ้นเพื่อปรับปรุงตนเอง^{๔๔} ดังเช่น McClelland^{๔๕} กล่าวว่า กระบวนการสร้างความทันสมัยของตัวบุคคลขึ้นอยู่กับแรงกระตุ้นเพื่อให้ได้รับผลสำเร็จในสิ่งที่ดียิ่งขึ้น และแรงกระตุ้นที่จะได้รับผลสำเร็จ คือ ความปรารถนาที่แสดงออกมาพร้อมๆ กันเพื่อที่จะทำบางสิ่งบางอย่างให้เป็นประโยชน์เพื่อสิ่งนั้นเองด้วย ขณะเดียวกันนักวิชาการบางท่านมีความเห็นเช่นเดียวกันว่า ความทันสมัยนั้น เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงสังคมที่ยังไม่เจริญก้าวหน้าให้มีระบบเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และมีเทคโนโลยีระดับสูงเช่นเดียวกับกลุ่มประเทศในกลุ่มยุโรปตะวันตก และอเมริกาเหนือ

จากที่กล่าวมาจึงมีแนวคิดให้ประเทศกำลังพัฒนานำเอาแนวคิดและทฤษฎีความทันสมัยมาใช้ในการพัฒนาประเทศ ทั้งนี้ ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า

(๑) ประเทศที่พัฒนาแล้วสามารถก้าวเข้าสู่ความทันสมัยได้ด้วยตัวเอง แต่ประเทศที่กำลังพัฒนาไม่สามารถที่จะดำเนินการได้สำเร็จด้วยตัวเองทั้งหมด อาจทำได้เพียงบางส่วนจึงทำให้เกิดภาวะไม่เท่าเทียมกันทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง

(๒) กระบวนการสร้างความทันสมัยของประเทศกำลังพัฒนาต้องดำเนินไปตามขั้นตอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งขั้นตอนของการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ต้องเริ่มต้นด้วยการยอมรับเทคโนโลยีที่ทันสมัยในแต่ละขั้นเสียก่อน

(๓) ความทันสมัยทางเศรษฐกิจและสังคมต้องเป็นความทันสมัยในเชิงโครงสร้างแบบสังคมอุตสาหกรรม และการเกิดชุมชนเมือง (Urbanization) กับการพัฒนาอุตสาหกรรม (Industrialization)

(๔) ความทันสมัยทางสังคมและวัฒนธรรมจะต้องประกอบด้วยการพัฒนาการเมืองแบบประชาธิปไตยโดยเลียนแบบอย่างตามยุโรปตะวันตกและอเมริกาเหนือ ทางด้านวัฒนธรรมนั้น

^{๔๔} Adivadhanasit, C. Modernization in Buddhist Perspectives, *Philosophical Journal of Madras University*, (1977), P.89.

^{๔๕} McClelland, David C. *The Changing Values for Progress*, (Illinois : Unpubcishgo Paper, Harvard University, 1964), P.87.

จะต้องพัฒนาจิตสำนึกของบุคคล สร้างค่านิยมแบบมีเหตุผล มากกว่าค่านิยม ตามอารมณ์หรือกระแส และกำหนดรูปแบบองค์การเป็นแบบมีระบบ (Bureaucracy)

(๕) ทักษะคนดี บุคลิกภาพและคุณสมบัติต่างๆ ของมนุษย์ที่ทันสมัยต้องดำเนินการใน ลักษณะแบบใหม่ซึ่งอาจจะเลียนแบบอย่างตะวันตกก็ได้ หรืออาจจะนำหลักการที่มีอยู่ในสังคม ตะวันออก อันเป็นหลักการที่มีคุณค่าสูงส่งมาใช้ในการพัฒนาจิตใจก็ได้

(๖) ผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาความทันสมัย คือ ผู้เชี่ยวชาญทางเทคโนโลยี สมัยใหม่ ผู้เชี่ยวชาญ และข้าราชการทั่วไปที่เป็นนักวิชาการ (Technocrat) ทางด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง การบริหาร ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

(๗) รัฐต้องมีบทบาทสำคัญในการวางแผนเพื่อผลักดันให้เกิดภาวะความทันสมัยด้าน ต่างๆ

๑.๒ ข้อจำกัดและปัญหาทฤษฎีความทันสมัย

ทฤษฎีความทันสมัยประกอบด้วยแนวคิดและหลักการที่ได้รับอิทธิพลจากระบบ เศรษฐกิจแบบทุนนิยมและระบบการเมืองการปกครองแบบเสรีประชาธิปไตยของกลุ่มประเทศยุโรป ตะวันตก และอเมริกาเหนือ ทฤษฎีนี้มีอิทธิพลสูงมากระหว่างประเทศต่างๆ ในโลก จนเป็นที่ยอมรับ ขององค์การสหประชาชาติ และได้เกิดองค์การระหว่างประเทศที่สำคัญหลายองค์กร องค์กรที่สำคัญ อย่างน้อยมีสององค์กร คือ ธนาคารโลก (World Bank) และกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund) หรือ IMF

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาในแง่ข้อจำกัดและปัญหาจะกล่าวได้ว่า การพัฒนาตาม ทฤษฎีความทันสมัยก่อให้เกิดปัญหาบางประการ ดังนี้

(๑) การพัฒนาความทันสมัยทางเศรษฐกิจก่อให้เกิดมลภาวะในสังคมหลายประการ และก่อให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นเหตุให้ต้องเกิดโครงการแก้ปัญหาหลายอย่างอัน เกิดจากกระบวนการพัฒนา และส่งผลให้ต้องเสียงบประมาณค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น

๒) ความทันสมัยไม่สามารถศึกษาได้จากเพียงด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียวและไม่สามารถทำได้จากมิติใดมิติหนึ่งที่ผ่านมามีความทันสมัยมักจะเน้นไปที่การพัฒนาเศรษฐกิจ และการเมือง แต่ไม่ให้ความสำคัญในมิติของสังคมและวัฒนธรรม ดังนั้น การศึกษา ความทันสมัยสามารถ ศึกษาได้จากระดับการดำรงชีวิต ความกระตือรือร้น การรู้หนังสือ การมีส่วนร่วม ร่วมทางการเมือง และ ความสามารถในการปรับตัว^{๔๖} และการพัฒนาความทันสมัยโดยการดำเนินการอย่างรอบด้าน ครอบคลุมทุกมิติของชีวิต สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

^{๔๖} Rogers, E. Modernization Among the peasant: The impact of Communication, (New York : Holt, Rinehart and Winston, 1969), P.65.

(๓) ความทันสมัยว่าโดยสาระแล้วไม่เป็นอย่างหนึ่งอย่างเดียวกับการเลียนแบบตะวันตก (Westernization) หรือเป็นแบบยุโรป (Europeanization) ความเข้าใจคลาดเคลื่อนดังกล่าวจึงทำให้ประเทศกำลังพัฒนามักจะเลียนแบบวิธีการต่างๆ จากตะวันตกหรือจากอเมริกาตามความเป็นจริงการเลียนแบบตะวันตกถูกนำมาใช้เพื่ออธิบายลักษณะบางอย่างที่เป็นอิทธิพลของฝรั่งเศสในประเทศซีเรียและเลบานอน และอิทธิพลของอังกฤษในอียิปต์และจอร์แดน^{๔๗}

สรุปได้ว่า การพัฒนาให้เกิดความทันสมัยจะต้องมีการวางแผน และดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนต่อเนื่อง และพร้อมเพรียงกัน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม และจิตวิทยา เพื่อให้สังคมเกิดการพัฒนาอย่างสมบูรณ์ ถูกต้องตามแบบแผน แต่หากการพัฒนาขาดความสมดุล ย่อมส่งผลให้เกิดปัญหาทางสังคมตามมา

๒.๑.๘ ทฤษฎีการพัฒนาระแสรง

๑. ทฤษฎีการพึ่งพา

ทฤษฎีการพึ่งพา มีหลักการสำคัญอยู่ว่า การพัฒนาไม่สามารถถือเป็นเกณฑ์ได้ โดยการพัฒนาเฉพาะด้านใดด้านหนึ่ง เช่น ด้านเศรษฐกิจ การพึ่งพาอาศัยกันและกันเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจและการเมืองในทุกระดับ ความเจริญทางเศรษฐกิจจะมั่นคงยั่งยืนได้ต้องอาศัยการพัฒนาสังคม การเมืองและวัฒนธรรมให้มั่นคงยั่งยืนด้วยในโลกปัจจุบันการพึ่งพาอาศัยกันและกันเป็นสิ่งสำคัญมาก การขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติในที่แห่งหนึ่งจำเป็นต้องได้รับการทดแทนจากแหล่งทรัพยากรธรรมชาติในที่อีกแห่งหนึ่ง ความยากจนในที่แห่งหนึ่งจำเป็นต้องได้รับการช่วยเหลือจากผู้ที่มีรายจ่ายจากที่แห่งหนึ่งสาระสำคัญของทฤษฎีนี้ มีดังนี้^{๔๘}

(๑) ประเทศพัฒนาแล้วมีบทบาทเป็นศูนย์กลางหรือเป็นประเทศแม่ประเทศกำลังพัฒนาอยู่ในฐานะประเทศบริวารที่ต้องพึ่งพิงหรือขึ้นอยู่กับประเทศศูนย์กลางประเทศศูนย์กลางมีบทบาทครอบงำประเทศบริวารด้วยการดึงเอาทรัพยากรธรรมชาติไปจากประเทศบริวาร ตลอดจนเข้าไปผูกขาดกิจการธุรกิจบางอย่างในรูปของบริษัทข้ามชาติ และควบคุมด้านเงินทุนโดยการให้กู้และให้ความช่วยเหลือต่างๆ โดยมีเงื่อนไขผูกติดกับข้อผูกมัดที่ต้องพึ่งพา ประเทศศูนย์กลาง

(๒) ประเทศกำลังพัฒนาจำต้องอาศัยเทคโนโลยีและเครื่องจักรกลต่างๆ จากประเทศที่พัฒนาแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพึ่งพาปัจจัยทางด้านการผลิต ทำให้ประเทศพัฒนาแล้ว มีอิทธิพลเหนือประเทศกำลังพัฒนา ประเทศกำลังพัฒนาจึงขาดอิสรภาพในการกำหนดนโยบายการ

^{๔๗} Lerner, Daniel, *The Passing of Traditional Society*, (Illinois : The Free Press of Glencoe, 1985) , P.233.

^{๔๘} จานงค์ อติวัฒนสิทธิ์, *ประวัติแนวความคิดทางสังคม*, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๔.

พัฒนาประเทศ นักธุรกิจผู้ประกอบการในประเทศกำลังพัฒนาต้องพึ่งพาเงินทุนและเทคโนโลยีจากประเทศศูนย์กลางจึงจะสามารถดำเนินธุรกิจได้

(๓) การพึ่งพาอาศัยกันเพื่อความอยู่รอดเป็นธรรมชาติของมนุษย์ โดยความเชื่อดังกล่าว ประเทศกำลังพัฒนาจึงมีการร่วมมือกันกับประเทศพัฒนาแล้วและกับประเทศกำลังพัฒนาด้วยกันเพื่อแลกเปลี่ยนสินค้าหรือผลผลิตต่างๆ และเพื่อให้มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทางด้านต่างๆ เช่น ทางด้านนโยบายภาษีสินค้า และเทคนิคทางด้านวิชาการต่างๆ เพื่อช่วยให้ประเทศกำลังพัฒนาสามารถดำเนินการพัฒนาตามโครงการต่างๆ ได้

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาประเทศตามทฤษฎีนี้กำลังถูกวิจารณ์อย่างหนัก กล่าวคือหากยึดเอาทฤษฎีการพึ่งพาเป็นกรอบสำหรับการพัฒนา ประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายจะเป็นเพียงเมืองขึ้นของประเทศพัฒนาแล้วโดยทางพฤตินัย ดังนั้น ประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายจะต้องหยุดพึ่งพาประเทศภายนอกรวมทั้งการพึ่งพาการจำหน่ายสินค้าโดยอาศัยตลาดภายนอก แม้กระทั่งระบบการทำงานในประเทศกำลังพัฒนาก็ไม่ควรจะมีการแบ่งงานมากเกินไป เพราะจะทำให้เกิดการพึ่งพากันสูงมาก ทฤษฎีการพึ่งพาอาจจำเป็นต้องนำมาใช้ในระยะแรกเท่านั้นแต่ไม่ควรนำมาใช้ในระยะยาว

๒. ทฤษฎีอื่น ๆ

๑) ทฤษฎีความพอใจในความต้องการพื้นฐาน (Theory of Satisfaction of Basic Needs)^{๔๙}

การที่ผู้รู้ได้หันมาใช้วิธีการใหม่ๆ ในการมองปัญหา ประกอบกับแนวคิดในเรื่องทฤษฎีพึ่งพาทำให้กรอบการพิจารณาและการอ้างอิงของทฤษฎีการพัฒนาแบบเดิมถูกวิพากษ์วิจารณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความคิดเกี่ยวกับความเจริญเติบโต แนวความคิดเกี่ยวกับการทำให้ทันสมัยและการพัฒนาแบบเก่าที่เริ่มมาตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๖๐ โดยผู้สนใจในเรื่องการพัฒนาได้หันมาให้ความสำคัญกับความพอใจเรื่องความต้องการพื้นฐานตามแนวทางของจาซอบ ไวนอร์ (Jacob Viner) เกี่ยวกับวิธีการที่ให้ความสำคัญกับมนุษย์ (Humanitarian approach) ซึ่งถูกปฏิเสธมาแล้วเมื่อ ๒๐ ปีก่อน เพราะไม่มีใครเชื่อว่าจะเป็นไปได้

แนวความคิดในเรื่องความต้องการพื้นฐานนี้ ถือว่าเป็นกลยุทธ์มากกว่าที่จะเป็นวิธีการ วิเคราะห์แนวความคิดนี้จะตีความหมายข้อมูลที่เหมาะสมได้ในแนวทางที่แตกต่างไปจากวิธีที่เคยทำมาก่อนและเป็นแนวความคิดที่เกิดวิพากษ์ตัวเอง (Self-criticism) ขององค์การสหประชาชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง องค์การแรงงานระหว่างประเทศและธนาคารโลก แนวความคิดนี้เป็นรูปร่างขึ้นมา

^{๔๙} ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : <http://www.lecture.cs.buu.ac.th>, (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๕๖)

ได้โดยความพยายามของผู้กลุ่มหนึ่ง ซึ่งประชุมกันที่เมืองโคโคโยค (Cocoyoc) ในประเทศเม็กซิโก ในปี ค.ศ.๑๙๗๔ โดยถือว่าเป็นโครงการหนึ่งของกลยุทธ์ในการพัฒนาแบบดั้งเดิม จากประสบการณ์หลายปีในการทำงานตามโครงการดังกล่าว ทำให้เกิดความแน่ใจว่ากระบวนการทางเศรษฐกิจที่ใช้อยู่นี้นั้น มีอาจทำให้ประเทศโลกที่สามสามารถพัฒนาให้ทันประเทศอุตสาหกรรมทั้งหลายได้ จากความแน่ใจดังกล่าวขององค์การระหว่างประเทศได้นำไปสู่การยอมรับว่า ไม่มีทางที่จะอุดช่องว่างระหว่างความร่ำรวยกับความยากจนได้ จึงควรลดวัตถุประสงค์ลงมาสู่ระดับที่ทำให้ประชากรส่วนใหญ่ที่ยากจนพอมีปัจจัยทางวัตถุที่จำเป็นเพื่อการดำรงชีวิตก่อน ดังนั้น กลยุทธ์ใหม่จึงมุ่งสู่ความพอใจในความต้องการพื้นฐาน ทั้งนี้ เพราะกลไกการตลาดที่มีอยู่นั้นสนองตอบเฉพาะความต้องการที่ได้มาจากการมีอำนาจซื้อเท่านั้น ไม่ได้สนองตอบความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ซึ่งเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่า ประกอบด้วย อาหาร สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย การศึกษา สภาพการทำงาน และความมั่นคงทางสังคม

กลยุทธ์ของการพัฒนาดังกล่าวช่วยให้มีความสำนึกถึงสิทธิพื้นฐานของมนุษย์อันสอดคล้องกับหลักแห่งความมีศักดิ์ศรีของมนุษย์และช่วยทำให้มีผลในแง่สร้างสรรค์อีกหลายๆ อย่างที่ถูกมองข้ามไปบ่อยๆ ตามความเห็นของผู้สนับสนุนแล้ว กลยุทธ์นี้ไม่จำกัดตัวเองอยู่ที่การแก้ไขบางส่วนเท่านั้น เช่น ถ้ามาตรการช่วยเหลือเพื่อการพัฒนามุ่งอยู่ที่โครงการช่วยเหลือประชากรส่วนที่ยากจนที่สุด การช่วยเหลือควรจะต้องคำนึงถึงความต้องการของประชากรที่เกี่ยวข้องด้วย โดยให้เขาได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วย ซึ่งเป็นกลยุทธ์ที่มุ่งถึงความพอใจในความต้องการพื้นฐาน

ผู้รู้ส่วนหนึ่งมีความเห็นว่า กลยุทธ์แห่งความต้องการพื้นฐานนี้จะต้องไม่เป็นที่เข้าใจอย่างอิสระแยกจากความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแบบพึ่งพา หากจะมีการนำเอาไปใช้จริงๆ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็คือ ถ้าใช้กลยุทธ์ใหม่นี้เป็นทางเลือกเพื่อใช้แทน ระบบเศรษฐกิจระหว่างประเทศแบบใหม่ (New International Economic Order) ซึ่งเรียกร้องให้มีโดยประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายนั้น หรืออาจเปลี่ยนเป็นศูนย์บริการระหว่างประเทศของผู้ยากจน (International care service for the poor) การกระทำดังกล่าวอาจแก้ปัญหาความยากจนไปได้ แต่จะเป็นไปได้มากน้อยแค่ไหนเพียงใดนั้นยังเป็นปัญหายากที่จะบอกได้ เพราะกลยุทธ์อันนี้มีได้กล่าวถึงปัญหาหรือสาเหตุ ตลอดจนแนวทางแก้ไขในเรื่องเกี่ยวกับความทุกข์ยาก การแสวงหาประโยชน์และความแปลกแยก (Alienation) ต่างๆ ทั้งหลายทั้งหมดที่มีอยู่ ดังนั้น กลยุทธ์ความต้องการพื้นฐานจึงอาจเป็นส่วนหนึ่งของกลยุทธ์ทั้งหมดที่จะนำมาใช้ในการพัฒนาเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันและความเป็นธรรมระหว่างมนุษย์ในประเทศ

ต่างๆ ในโลกนี้ ในด้านต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในแง่ของการแบ่งปันทรัพยากร เทคโนโลยี และ ผลผลิตทั้งหมด

๒) ทฤษฎีโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (Structural Theory of International Relation)^{๕๐}

นักวิชาการทางยุโรปได้ให้ความสนใจทฤษฎีพึ่งพาและทฤษฎีความพอใจในความ ต้องการพื้นฐาน ต่อมาได้มีการพัฒนาวิธีการทางทฤษฎีใหม่ๆ ขึ้นในแนวทางที่สอดคล้องกับความคิด ของคาล มาร์กซ์ เช่น ซาเมอร์ อีน (Samir Ain) และอาร์กฮิรี เอมานูเอล ผู้ที่ได้พัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับ การแลกเปลี่ยนที่ขาดความเสมอภาค นักวิชาการสำคัญอีกคนหนึ่ง คือ โจฮาน กัลตุง ได้กล่าวถึง มิติ ใหม่สำหรับทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยการนำเอาทฤษฎีความขัดแย้งกับทฤษฎีการ รวมตัวกัน มาพิจารณาหาหลักฐานและเหตุผลเพื่อกำหนดเป็นวิธีการทางโครงสร้างขึ้นมา เรียกว่า ทฤษฎีโครงสร้างทางจักรวรรดินิยม ซึ่งถือได้ว่าเป็นก้าวแรกที่จะนำไปสู่ทฤษฎีต่างๆ ไปเกี่ยวกับอำนาจ ระหว่างประเทศและความสัมพันธ์แบบพึ่งพา

กัลตุง กล่าวว่า ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศสองประเทศสามารถแสดงให้เห็นได้ใน ลักษณะการพึ่งพาซึ่งกันและกัน องค์ประกอบของความพึ่งพานั้นมีมากมายต่างๆ กัน โดยอยู่ระหว่างความ สมดุลสูงสุดไปจนถึงการพึ่งพาเต็มที่ ในกรณีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอุตสาหกรรมกับประเทศ กำลังพัฒนา ลักษณะการพึ่งพาแบบไม่ได้สัดส่วนนี้ เกิดจากความไม่เท่าเทียมกันในตำแหน่งหรือฐานะ ทางการเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และเทคโนโลยีของประเทศทั้งสอง และความพึ่งพานี้อยู่ต่อไปได้ โดยอาศัยกลไกโครงสร้างอำนาจ โครงสร้างอำนาจนี้เกิดจากความไม่เท่าเทียมกันของตำแหน่งหรือ ฐานะแห่งอำนาจเช่นกัน ตามความเกี่ยวข้องกันดังกล่าวนี้ ศูนย์กลางของประเทศในศูนย์กลาง (Centers of the central nation) สามารถอาศัยความสนับสนุนจากศูนย์กลางของประเทศขอบ นอก (Centers of the peripheral nations) เปรียบเทียบกับข้อสะพานที่เชื่อมไว้ด้วยผลประโยชน์ ร่วมกัน ผลที่ตามมาขอความสัมพันธ์ดังกล่าว ทำให้เกิดการกระจายผลประโยชน์ที่ไม่เสมอภาค ความ สูญเสียที่เกิดจากกระบวนการดังกล่าวมักจะเป็นของประเทศที่อ่อนแอกว่า และทำให้ศักยภาพในการ

^{๕๐} ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : <http://www.lecture.cs.buu.ac.th>, (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๕๖)

พัฒนาของฝ่ายนั้นต่ำลง ทั้งยังทำให้ความสัมพันธ์นั้นต้องพึ่งพาอาศัยประเทศศูนย์กลางมากยิ่งขึ้นต่อไป^{๕๑}

กัลตุง กล่าวต่อไปอีกว่า การแก้ปัญหาความขัดแย้งโดยใช้กลยุทธ์แห่งการร่วมมือกัน (Integration Strategy) นั้นจะเป็นไปได้ก็แต่เฉพาะกรณีที่มีความสัมพันธ์พึ่งพาซึ่งกันและกันในลักษณะสมดุลโดยประมาณเท่านั้น ในทางตรงกันข้าม เพื่อที่จะแก้ไขความสัมพันธ์แบบพึ่งพาที่ไม่ได้สัดส่วนนี้ประการหนึ่งที่ทำได้ก็คือ การเปลี่ยนโครงสร้างแบบพึ่งพาในระดับชาติและระดับระหว่างประเทศ เมื่อเป็นเช่นนั้น การแก้ไขหรือกลยุทธ์ของการพัฒนาก็ย่อมทำได้โดยมีขั้นตอน ๒ ระยะ คือ ระยะแรก เป็นระยะของการไม่คบหาสมาคมระหว่างประเทศคู่กรณีที่มีความขัดแย้งกัน การไม่เกี่ยวข้องกันนี้จะช่วยลดองศาของความขัดแย้งและยอมให้คู่กรณีได้เสริมสร้างตัวเอง ทั้งในแง่ของชื่อเสียงเกียรติภูมิ ความพอเพียงในการช่วยตัวเอง จนกระทั่งความขัดแย้งนั้นกลับเข้าสู่ภาวะสมดุล กล่าวคือ มีอำนาจต่อรองเท่าเทียมกัน ระยะที่สอง ควรเริ่มต้นได้ซึ่งเป็นระยะของการคบหาสมาคม มีการติดต่อ เจรจา ซื้อขายแลกเปลี่ยนกันระหว่างประเทศดังกล่าว^{๕๒}

เดเตอร์ สิงหัด และผู้รู้อื่นๆ อีกหลายคน ถือว่า ขั้นตอนส่วนแรกของวิธีการดังกล่าวนี้ คือ ระยะที่หนึ่งสามารถรวมกันได้กับทฤษฎีความพอใจในความต้องการพื้นฐาน และเมื่อรวมกันได้แล้วสามารถที่จะขยายออกไปเป็นทฤษฎีการพัฒนาอัตโนมัติ ซึ่งบางครั้งอาจจะเรียกร่องให้ประเทศกำลังพัฒนาปิดตัวเองโดยไม่ยุ่งเกี่ยวกับตลาดโลก กล่าวคือ ไม่ส่งสินค้าไปขายและไม่ซื้อสินค้าใดๆ จากประเทศอื่นในตลาดระหว่างประเทศเหมือนบางประเทศกำลังทำอยู่ อันเป็นการเผชิญหน้ากับความคิดในการดึงดูดทุกประเทศให้เข้าร่วมในตลาดโลกซึ่งเป็นวิธีการสำคัญอันหนึ่งในทฤษฎีสัมัยเก่าและทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๕๓}

สรุปได้ว่า การพัฒนาเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพของสังคมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีทั้งในระบบความเป็นอยู่ของคนในสังคม ค่านิยมและการกระจายโอกาสที่ดีของบุคคล การพัฒนาสังคมจึงเป็นการปรับปรุงภาวะความเป็นอยู่ของคนในสังคมให้ดีขึ้น โดยยึดหลักความร่วมมือของรัฐและประชาชน ให้ประชาชนเกิดความริเริ่ม วางแผนและลงมือปฏิบัติงานด้วยตนเองใช้ทรัพยากรในสังคมให้เกิดประโยชน์แก่สังคมมากที่สุด

^{๕๑} ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : <http://www.lecture.cs.buu.ac.th>, (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๕๖).

^{๕๒} เรื่องเดียวกัน, (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๕๖).

^{๕๓} เรื่องเดียวกัน, (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๕๖).

๒.๑.๙ การพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาแบบยั่งยืน เป็นแนวความคิดที่ได้รับความนิยมมากในปัจจุบัน ตามที่ UNFPA ได้รวบรวมคำอธิบายเกี่ยวกับการพัฒนาแบบยั่งยืนดังนี้ การพัฒนาแบบยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่กระจายประโยชน์ของความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจได้อย่างทั่วถึง ตลอดจนเป็นการพัฒนาที่ปกป้องสิ่งแวดล้อมในระดับท้องถิ่นและในระดับโลกโดยรวมเพื่อชนรุ่นหลัง และเป็นการพัฒนาที่ทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้นอย่างแท้จริง แนวคิดดังกล่าวเป็นการจัดประกายแห่งการรักษามรดกทางทรัพยากรทางธรรมชาติ การทำให้คุณภาพของชีวิตมนุษย์ดีขึ้น ในลักษณะเศรษฐกิจแบบยั่งยืนเป็นเศรษฐกิจที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศและรักษาทรัพยากรธรรมชาติไว้ได้ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงในเชิงคุณภาพในระบบของเศรษฐกิจในภาวะที่มีคุณภาพทางระบบนิเวศวิทยา ประเด็นนี้จะพิจารณาว่า ความยั่งยืนนั้นอยู่ที่ระดับ (Level) ของการนำเอาทรัพยากรทางธรรมชาติไปใช้ ยิ่งในสภาวะปัจจุบันที่การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจที่เน้นในเรื่องคุณภาพจึงเป็นปัญหาว่าเท่าที่ทรัพยากรมีอยู่ ณ ปัจจุบัน และการนำไปใช้เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์นั้นทำอย่างไรจึงจะเกิดการเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด จากประเด็นนี้จะนำไปสู่ประเด็นอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจสิ่งแวดล้อม^{๔๔}

องค์การสหประชาชาติ จำกัดความว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการพัฒนาที่สนองความต้องการของคนปัจจุบัน โดยไม่ทำให้คนรุ่นต่อไปในอนาคตต้องประนีประนอมยอมสูญเสียสิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของเขา^{๔๕}

ในหนังสือ Global Ecology Handbook ซึ่งมี Walter H. Corson เป็นบรรณาธิการ ได้นิยามการพัฒนาที่ยั่งยืนไว้ว่า เป็นการกำหนดนโยบายที่สนองความต้องการของคนในปัจจุบัน โดยมิได้ทำลายทรัพยากรที่จำเป็นและเป็นที่ต้องการของคนในอนาคต

การพัฒนาที่ยั่งยืน จึงเป็นกระบวนการสร้างสังคมที่ยั่งยืน อันเป็นสังคมที่ประชาชนในปัจจุบันได้รับสิ่งสนองความต้องการของตน โดยไม่ทำให้สัตว์จำพวกอื่นและผู้คนในรุ่นต่อไปในอนาคตต้องยอมสูญเสียหรือยอมลดความต้องการของตนเองหรือไม่มีโอกาสได้บริโภคสิ่งที่จำเป็นบางอย่างในอนาคต การพัฒนาที่ยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้ก็โดยอาศัยการพัฒนาจิตสำนึก การตระหนักถึงสิทธิของสัตว์โลกที่จะอยู่ร่วมกับมนุษย์และคำนึงถึงความคงอยู่ของทรัพยากรธรรมชาติไม่ให้ถูกทำลายทั้งในระดับผู้

^{๔๔} เกื้อ วงศ์บุญสิน, ประชากรกับการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๗๐.

^{๔๕} World Commission on Environment and Development Our Common Future Oxford, (Oxford University press 1987), P.43.

กำหนดนโยบายและในระดับประชาชนทั่วไปต้องมีจิตสำนึกร่วมกัน การคงอยู่ของธรรมชาติจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อนุชนจะต้องคำนึงถึงความสำคัญของระบบนิเวศที่มีต่อสิ่งมีชีวิตต่างๆ ซึ่งล้วนแต่จะต้องอาศัยธรรมชาติสิ่งแวดล้อมเช่นเดียวกัน และธรรมชาติสิ่งแวดล้อมบางอย่างเมื่อถูกทำลายจะไม่สามารถกลับตัวขึ้นมาใหม่ได้มีแต่เราสูญเสียไป การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องดำเนินการในรูปของการศึกษา ยอมรับในระดับบุคคลได้ ตระหนักถึงความสำคัญของสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ และจะต้องเป็นการพัฒนาแบบบูรณาการ

ด้วยเหตุนี้ **พระธรรมปิฎก** จึงกล่าวว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืนนี้มีลักษณะเป็นการพัฒนาที่เป็นบูรณาการ (Integrated) คือ ทำให้เกิดเป็นองค์รวม (Holistic) หมายความว่า องค์ประกอบทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกันจะต้องมาประสานกันครบองค์ และมีลักษณะอีกอย่างหนึ่ง คือ มีดุลยภาพ (Balance)”^{๕๖}

การพัฒนาที่ผ่านมามุ่งไปที่การบริโภคสิ่งแวดล้อมจนทำให้เกิดปัญหาสังคมและกระเทาะสิ่งแวดล้อม การพัฒนามุ่งสู่ความทันสมัยไม่ใช่เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน กระแสการพัฒนาที่ผ่านมามุ่งเน้นเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ แต่การพัฒนาค้นก็มุ่งเพื่อใช้เป็นทรัพยากรทางเศรษฐกิจมากกว่าจะพัฒนาให้คนเป็นผู้ช่วยพิทักษ์และคุ้มครองโลกให้เกิดสันติสุข

กระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และกลไกการตลาด ก่อให้เกิดการเติบโต การผลิต การบริโภคที่เป็นผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม ชีวิตมนุษย์ สัตว์ และพืชพรรณ ดังนั้น การที่มนุษย์ยังคงใช้แนวทางพัฒนาแบบเก่าซึ่งไม่คำนึงถึงข้อจำกัดในการพัฒนา อันหมายถึง ข้อจำกัดด้านสภาพ ความสามารถที่จะรองรับการบริโภค และการใช้ประโยชน์จากโลก และเมื่อทุกสิ่งทุกอย่างที่จะนำมาบริโภค และใช้ประโยชน์หมดลง อีกไม่นานทุกชีวิตบนโลกจะต้องจบสิ้น เพราะมนุษย์จะไม่สามารถอาศัยอยู่บนโลกได้อีกต่อไป การพัฒนาที่ยั่งยืนจึงเป็นแนวคิดเพื่อป้องกันมิให้โลกต้องเดินไปสู่จุดจบ^{๕๗}

๑. มาตรการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

ความล้มเหลวของการพัฒนาแบบดั้งเดิมที่ผ่านมา นอกจากจะทำลายสิ่งแวดล้อม ชีวิตมนุษย์ สัตว์ และพืชพรรณแล้ว ยังพบว่าการพัฒนาเศรษฐกิจของหลายประเทศ ได้สร้างปัญหาให้กับความเป็นอยู่ของมนุษย์ และวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างมหาศาล เนื่องจากรัฐบาลไม่รับผิดชอบ ไม่ฉะฉานต่อการตอบสนองความต้องการของประชาชน ระบบราชการมีคอร์รัปชันสูงขาดประสิทธิภาพ ไม่มีความโปร่งใส ฯลฯ นานาชาติจึงได้ประชุมร่วมกันเพื่อแสวงหาแนวคิดที่เป็นกลางที่สุดมาเยียวยา

^{๕๖} กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ระบบการพัฒนาสังคมที่นำไปสู่ความมั่นคงของมนุษย์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : เทพเพ็ญวานิชย์, ๒๕๔๙), หน้า ๔๓.

^{๕๗} การพัฒนาแบบยั่งยืน กลุ่ม๕, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : <http://www.sukhothai.ru.ac.th>, (สืบค้นเมื่อวันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๕๖).

ภัยพิบัติที่เกิดขึ้น ผลสรุปที่ได้คือ ทัวโลกควรปรับเปลี่ยนแนวทางการพัฒนาเสียใหม่ โดยจะต้องยกเลิกการพัฒนาซึ่งรัฐเป็นผู้ชี้แนะและออกคำสั่งแต่เพียงฝ่ายเดียว ในลักษณะรัฐประชาชาติ (Nation State) โดยปรับเปลี่ยนเป็นประชารัฐ (Civil State) ซึ่งเป็น “ความสัมพันธ์รูปแบบใหม่ระหว่างรัฐกับประชาชนในลักษณะที่เป็นประชาสังคม”

ประชาสังคม หรือ Civil Society คือ การพัฒนาที่เกิดขึ้นจากความริเริ่มของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน โดยทุกฝ่ายในสังคมต่างให้ความร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน คำว่า “ประชารัฐ” จึงหมายถึง รัฐซึ่งมีรัฐบาล เอกชน และประชาชน ร่วมมือกันในทุกเรื่องที่เป็นสาธารณะนั่นเอง ดังนั้น การที่แนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนจะสำเร็จลงได้หรือไม่อย่างนั้น ทุกประเทศจะต้องร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด และที่สำคัญรัฐบาลในหลายๆ ประเทศจะต้องปรับเปลี่ยนมุมมองเสียใหม่ จากที่เคยมองว่ารัฐบาลเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยแทนประชาชน รัฐบาลจึงสามารถควบคุมและครอบงำประชาชนให้ปฏิบัติตามคำสั่งได้ มาเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนหรือชุมชนมีส่วนร่วม ทั้งในระดับการร่วมรับรู้การตัดสินใจขององค์กรของรัฐ และในระดับการร่วมตัดสินใจ และจะต้องมีการตกลงกันให้ชัดเจนว่าสัดส่วนของบทบาทภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนในการพัฒนานั้นควรจะเป็นลักษณะใด หรือที่เรียกว่า “ประชารัฐ” นั่นเอง และเพื่อให้การพัฒนาที่ยั่งยืนสามารถแทรกเข้าไปในทุกส่วนของสังคมโลก เมื่อเริ่มต้นทศวรรษที่ ๑๙๘๐ องค์กรสหประชาชาติ จึงเสนอให้ประเทศกำลังพัฒนาที่ประสบความล้มเหลวในการพัฒนาตามที่กล่าวมาข้างต้น เร่งปฏิรูประบบเศรษฐกิจควบคู่ไปกับการปฏิรูปการเมือง การบริหาร การศึกษา การขจัดและลดความยากจน การส่งเสริมให้มีการบูรณาการทางการผลิต ทางเกษตร การสร้างงาน ที่พอเพียงกับการเติบโตของประชากร การพิทักษ์สิ่งแวดล้อม และการลดอัตราการขยายตัวของประชากร ฯลฯ โดยนำระบบการจัดการที่ดีมาใช้เป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาเพื่อให้การพัฒนาคุณภาพของอนาคตที่เป็นรูปธรรม วิธีการดังกล่าวนี้เรียกว่า ธรรมาภิบาล ธรรมรัฐ การสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี หรือ Good Governance โดยความหมายของ “Good Governance” นี้ แต่เดิมนานาชาติโลก หรือ World Bank ได้ให้คำนิยามไว้ว่า หมายถึง “ลักษณะและวิถีทางของการใช้อำนาจรัฐในการจัดการทรัพยากรทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเพื่อการพัฒนา” ส่วน Commission on Global Governance ได้ให้คำนิยามคำว่า “Governance” ไว้ในเอกสารชื่อ Our Global Neighborhood ว่า หมายถึง ผลลัพธ์ของการจัดการกิจกรรม ซึ่งบุคคลและสถาบันทั้งภาครัฐและเอกชนมีผลประโยชน์ ได้กระทำลงในหลายทิศทาง โดยมีลักษณะเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งอาจจะนำไปสู่การผสมผสานผลประโยชน์ที่หลากหลายและขัดแย้งกันได้ ด้วยการร่วมมือกันจัดการในเรื่องนั้น

วิธีการจัดการดังกล่าว UNDP ได้นำเสนอไว้ ๗ ประการ โดยกล่าวไว้ว่า องค์ประกอบทั้ง ๗ ประการต่อไปนี้ ควรถูกกำหนดเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาของประเทศโลกที่ ๓ ซึ่งได้แก่

๑) ประชาชนจะต้องยอมรับในความชอบธรรมของรัฐบาล (Legitimacy) และรัฐบาลจะต้องมีความรับผิดชอบต่อประชาชนในกิจการที่ได้กระทำลงไป (Accountability)

๒) ประชาชนจะต้องมีอิสระเสรีภาพในการรวมกลุ่ม และในการมีส่วนร่วม (Freedom of Association and Participation)

๓) จะต้องมีการอบแห่งกฎหมายที่ชัดเจน และเป็นระบบที่ก่อให้เกิดสถานะที่มั่นคงเป็นหลักประกันต่อชีวิตและการทำงานของพลเมือง รวมทั้งเป็นสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อผู้ประกอบการ และเกษตรกร นอกจากนี้ กฎหมายจะต้องปฏิบัติต่อประชาชนอย่างเสมอหน้ากัน ทั้งนี้ โดยกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ จะต้องเปิดเผยเป็นที่รู้กันล่วงหน้า ต้องมีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด มีวิธีการที่ประกันการบังคับใช้กฎหมาย การตัดสินใจ ข้อขัดแย้งต้องเป็นการตัดสินใจโดยฝ่ายตุลาการที่เป็นอิสระและเชื่อถือได้ รวมถึงจะต้องมีกระบวนการในการเปลี่ยนแปลงกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ได้ เมื่อหมดประโยชน์ใช้สอย

๔) ระบบราชการจะต้องรับผิดชอบต่อการดำเนินงานต่างๆ (Bureaucratic Accountability) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการจัดการงบประมาณของรัฐซึ่งจะต้องมีการควบคุม ติดตาม ประเมินผลการปฏิบัติงานทั้งของรัฐและบุคลากร เพื่อป้องกันมิให้ใช้ทรัพยากรโดยมิชอบ ทั้งนี้จะต้องมีความโปร่งใส (Transparency) ในการปฏิบัติราชการทุกระดับ

๕) จะต้องมีข้อมูลข่าวสารที่น่าเชื่อถือ โดยรัฐบาลจะต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้าถึงข้อมูลข่าวสาร เช่น ด้านรายได้ประชาชาติ ดุลการชำระเงิน สภาพการจ้างงาน และดัชนีค่าครองชีพ เป็นต้น

๕) จะต้องมีการบริหารงานภาครัฐอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

๗) จะต้องมีความร่วมมืออย่างใกล้ชิดระหว่างรัฐบาลกับองค์กรของประชาสังคม ซึ่งหมายถึง องค์กรประชาชน (People's organization) และองค์กรอาสาสมัครเอกชน (NGOs)

องค์ประกอบที่กล่าวมาข้างต้นเป็นมิติใหม่ของการจัดการพัฒนาโดยเน้นคนเป็นศูนย์กลาง เป็นแนวทางที่ทุกส่วนในโลกจะต้องผนึกกำลังให้เป็นกระแสหลัก โดยจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านโลกทัศน์ของผู้นำทุกระดับ (ทั้งภูมิภาค ชาติ ชุมชน) ไปเป็นแบบพหุนิยมองค์รวม (Holistic Pluralism) ด้วยมีใจเอื้อนียมองค์รวม

๒. องค์ประกอบของสังคมที่การพัฒนาที่ยั่งยืน

๑) ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและ การใช้ทรัพยากร เช่น ปริมาณแหล่งน้ำและความเพียงพอของน้ำใช้ในปัจจุบัน การใช้พลังงานทดแทนอย่างอื่น ทั้งจากธรรมชาติและจากการประดิษฐ์ขึ้น ได้แก่ พลังงานน้ำ พลังงานลม พลังงานความร้อนใต้พิภพ พลังงานแก๊สชีวภาพ และพลังงานแสงอาทิตย์ และมีการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ

๒) เศรษฐกิจที่มั่นคงของชุมชน คือ มีการพัฒนาที่ทำให้ชุมชนมีเศรษฐกิจดีอย่างต่อเนื่อง และควบวงจร

๓) คุณภาพชีวิตที่ดีของประชากรในชุมชน เช่น มีการอยู่ดีกินดี อยู่ในที่มีอากาศดี ปราศจากมลภาวะ มีการจัดสรรการใช้ประโยชน์จากที่ดินอย่างถูกต้องตามศักยภาพของแต่ละพื้นที่ มีบริการสาธารณสุขอย่างทั่วถึง มีการให้การศึกษาอย่างต่อเนื่อง เป็นต้น

๓. ระบบการพัฒนาที่ยั่งยืน

เมื่อมีการพัฒนาคนและคนได้รับการพัฒนา ในฐานะที่คนนั้นเป็นปัจจัยตัวกระทำก็นำเอาการพัฒนาคนและคนที่มีการพัฒนานั้นมาเป็นแกนกลางของระบบการพัฒนาให้เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาที่ยั่งยืนจะเกิดขึ้นเมื่อระบบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้ง ๔ ดำเนินไปด้วยดี โดยที่ทุกส่วนเป็นปัจจัยส่งผลในทางเกื้อกูลแก่กันทำให้ดำรงอยู่ด้วยกัน และในระบบนี้มีมนุษย์ในฐานะเป็นปัจจัยตัวกระทำ มีความสำคัญที่สุดที่จะให้ภาวะที่พึงประสงค์นี้เกิดขึ้นได้หรือไม่ ในที่นี้จะกล่าวถึงข้อคิดเกี่ยวกับการพัฒนาและการปฏิบัติต่อองค์ประกอบทั้ง ๔ เฉพาะที่เป็นแนวทางพื้นฐานบางประการ

๓.๑ มนุษย์

๓.๑.๑ มนุษย์ในฐานะเป็นมนุษย์เป็นหลักการที่ควรให้ความสำคัญสูงสุด โดยมุ่งให้การศึกษาและจัดสรรปัจจัยเกื้อหนุนอื่น เพื่อช่วยให้มนุษย์แต่ละชีวิตเจริญงอกงามเข้าถึงความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ และมีชีวิตที่ดั่งงามสมบูรณ์ มนุษย์ที่ได้มีการพัฒนาในฐานะนี้ จะเป็นปัจจัยตัวกระทำที่ดีที่สุด ที่จะช่วยให้ระบบสัมพันธ์องค์รวมใหญ่บรรลุจุดหมายแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน

๓.๑.๒ มนุษย์ในฐานะทรัพยากรมนุษย์คือเป็นทุนหรือเป็นปัจจัยในการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคม ก็พึงมีการพัฒนาให้เป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพโดยมีสุขภาพดี ขยันอดทน รับผิดชอบ มีฝีมือ มีความรู้ความสามารถ เชี่ยวชาญ ฯลฯ พร้อมทั้งจะเป็นกำลังในระบบเศรษฐกิจและสังคมที่จัดสรรให้เกื้อหนุนและนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

๓.๒ สังคม

๓.๒.๑ ระบบการต่างๆ ทางสังคมนั้น ว่าโดยพื้นฐาน เป็นการการจัดตั้งวางรูปแบบขึ้นเพื่อให้เป็นเครื่องมือและเป็นสื่อที่ช่วยให้กระบวนการแห่งเหตุปัจจัยในกฎธรรมชาติทำงานหรือดำเนินไปในทางที่จะอำนวยผลดีแก่หมู่มนุษย์ การจำแนกเป็นระบบย่อยต่างๆ เช่น ระบบเศรษฐกิจ ระบบ

การเมือง ระบบการบริหาร ตลอดจนกิจการต่างๆ ก็เพื่อให้กระบวนการแห่งเหตุปัจจัยนั้นเกิดมีกำลัง และประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นในการที่จะนำไปสู่ผลสำเร็จ เพราะฉะนั้น ระบบเหล่านั้นทั้งหมดจะต้องประสานกลมกลืนสอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวบนฐานแห่งความรู้ในความเป็นจริงแห่งกฎธรรมดา อันเดียวกัน การที่ระบบเหล่านั้นตั้งอยู่บนทฤษฎีที่ไม่เข้าถึงความจริงแท้ และอยู่บนฐานของทฤษฎีที่แบ่งแยกแตกต่างกัน ก็คือเครื่องบ่งบอกให้ทราบว่าระบบการเหล่านั้นจะไม่นำไปสู่ผลที่มุ่งหมายและจะไม่เป็นระบบที่ยั่งยืน และอาจจะเป็นตัวการที่ทำให้สังคมวิปริตเรวรนระส่ำระสายด้วยซ้ำ

๓.๒.๒ ผลสำเร็จที่เกิดจากระบบการต่างๆ ทางสังคม เช่น เศรษฐกิจเจริญเติบโต จากการพัฒนาเศรษฐกิจสำเร็จผล สภาพบ้านเมืองสงบเรียบร้อย จากการเมืองการปกครองที่ได้ผล เป็นต้น ไม่ใช่เป็นจุดหมายในตัว แต่เป็นสภาพแวดล้อมเป็นบรรยากาศและเป็นปัจจัยเกื้อหนุนเพื่อเอื้อโอกาสให้มนุษย์สามารถพัฒนาตนเข้าถึงชีวิตที่ดีงามความมีอิสรภาพและสันติสุขที่แท้จริง

๓.๒.๓ จุดเน้นสำคัญของมาตรการต่างๆ ทางสังคม ก็คือการสร้างบรรยากาศแห่งการไม่เบียดเบียน ตลอดจนบรรยากาศแห่งการช่วยเหลือเกื้อกูล สังคมจึงจะต้องให้มีมาตรการพิทักษ์และป้องกันคนที่อยู่ในสถานะต่างๆ ซึ่งมีโอกาส มีกำลังความสามารถมากน้อยต่างกัน ไม่ให้เบียดเบียน ช่มเหง เอาไรต์เอาเปรียบกัน และเอื้อโอกาสที่แต่ละบุคคลจะพัฒนายิ่งขึ้นไปทั้งในฐานะมนุษย์และในฐานะทรัพยากรมนุษย์ในระดับสังคมชั้นใด ในระดับต่างสังคมก็ฉนั้น ประชาชาติที่เปิดถึงทั่วกันแล้ว จะต้องวางมาตรการร่วมกันปกป้อง มิให้มีการกดขี่บีบบังคับเอาไรต์เอาเปรียบกันระหว่างประเทศ ไม่ว่าน้อยใหญ่พร้อมกันนั้น สังคมก็พึงมีมาตรการพิทักษ์ป้องกันไม่ให้คนเบียดเบียนทำลายธรรมชาติแวดล้อม แต่มีมาตรการส่งเสริมสนับสนุนการกระทำและกิจการที่เกื้อกูลแก่ธรรมชาติ

๓.๓ ธรรมชาติ

๓.๓.๑ ทศนคติที่ดีของมนุษย์ต่อธรรมชาตินั้น ไม่ควรจะหยุดเพียงแค่เลิกมองตนเอง แยกต่างหากจากธรรมชาติ และเลิกคิดจะพิชิตจัดการกับธรรมชาติตามชอบใจ แล้วมองตัวเองเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ และจะต้องมีชีวิตที่สอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติเท่านั้นเพราะนั่นยังเป็น ทศนคติที่ถึงเชิงลบและเฉื่อยชา แต่ควรจะก้าวต่อไปถึงขั้นแสดงศักยภาพของมนุษย์ในทางที่ตรงข้าม จากเดิม กล่าวคือก่อนหน้านี้ มนุษย์วัดความสามารถของตนด้วยการที่เอาชนะธรรมชาติและจัดการ กับธรรมชาติและจัดการกับธรรมชาติได้ตามปรารถนาต่อไปนี้ มนุษย์มองเห็นแล้วว่าการทำได้ออย่างนั้น ไม่ใช่เป็นความสามารถที่แท้จริงอันน่าภูมิใจแต่อย่างใดเลย ความสามารถที่แท้จริงของมนุษย์ก็คือการ ทำให้โลก ซึ่งเคยมีการเบียดเบียนมาก เบียดเบียนกันน้อยลง ทำให้โลกที่มนุษย์และสรรพชีพเคยพอ อยู่กันได้สามารถอยู่กันได้ดียิ่งขึ้นอย่างเกื้อกูลกันมากขึ้น

๓.๓.๒ ในสังคมมนุษย์มีการจัดตั้งวางสมมุติต่างๆ ขึ้น เพื่อเป็นหลักประกันความสัมพันธ์ที่จะช่วยให้มนุษย์อยู่ร่วมกันด้วยดีและคุ้มครองสังคมให้อยู่ในสันติสุขและความชอบธรรม สมมุติทั้งหลายเช่นสิทธิต่างๆ เหล่านั้น มนุษย์พึงใช้อ้างต่อกันกับมนุษย์ด้วยกันเท่านั้น จะใช้อ้างในการปฏิบัติต่อธรรมชาติไม่ได้ ในการปฏิบัติต่อธรรมชาตินั้นว่าจะเป็นการก่อความเสียหายหรือสร้างสรรค์ก็ؤول และผลดีผลร้ายตามกฎธรรมชาติที่แท้ก็จะส่งต่อมาถึงตัวมนุษย์และสังคมของตน ในที่สุด ด้วยการใช้สมมุติเช่นสิทธิเป็นต้นนั้น จะไม่มีผลใดๆ ในธรรมชาติเลย นอกจากผลระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์ด้วยกัน

๓.๓.๓ มนุษย์ในยุคพัฒนาที่ผ่านมา ยิ่งเจริญก็ยิ่งแปลกแยกจากโลกที่แท้ของตนเอง คือโลกธรรมชาติไกลออกไปมากขึ้น แท้จริงธรรมชาตินอกจากเป็นพื้นฐานและเป็นแหล่งหล่อเลี้ยงแห่งชีวิต ด้านกายของมนุษย์แล้ว ถ้ามนุษย์วางท่าทีให้ถูกต้อง ธรรมชาติดีก็จะเป็นแหล่งอำนวยความสะดวกแห่งความงามความรื่นรมย์และให้ความสุขหล่อเลี้ยงแม้แต่ชีวิตด้านนามธรรมของมนุษย์ด้วย ยิ่งกว่านั้นมนุษย์ที่เข้าสู่วิถีแห่งการพัฒนาจะได้รับประโยชน์จากธรรมชาติ โดยใช้เป็นที่พัฒนาชีวิตของตนทุกด้านจนบรรลุความสมบูรณ์แห่งจิตใจและปัญญา ถ้ามนุษย์ไม่ลืมนึกที่จะรับเอาคุณค่าเหล่านี้ของธรรมชาติ มนุษย์ก็จะไม่แปลกแยกจากโลกและชีวิตของตนและประสานเกื้อกูลกันก็จะเกิดตามมา

๓.๓.๔ ในขณะที่มนุษย์ประกาศขึ้นมาว่า ต่อไปนี้เราจะอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติอย่างสันติโดยไม่เบียดเบียนทำร้ายเอาเปรียบกันแล้ว แท้ที่จริงธรรมชาติได้ตกอยู่ในภาวะเสียเปรียบแล้วเป็นอย่างยิ่ง เพราะก่อนที่มนุษย์จะประกาศเช่นนั้น มนุษย์ได้รุกรานเอาจากธรรมชาติไปเกือบจะหมดอยู่แล้ว เป็นเหมือนคนที่จะเอาแต่ได้อย่างเดียว ถ้ามองให้ถูกต้องอย่างนี้ มนุษย์ไม่ควรจะอยู่เพียงแค่ภาวะสงบศึกกับธรรมชาติเท่านั้น แต่มนุษย์ควรจะให้แก่ธรรมชาติให้มาก ด้วยการเสริมสร้างเป็นการใหญ่ โดยยอมเสียสละให้มาก อาจจะถือว่าเป็นการที่มนุษย์สำนึกผิด แล้วทำความดีชดใช้ หรือจะถือว่ากอบกู้โดยจากเขามามากแล้วจะคืนให้แก่ธรรมชาติบ้างก็ได้

๓.๔ เทคโนโลยี

๓.๔.๑ การประดิษฐ์ การผลิต การใช้เทคโนโลยี เพื่อแก้ปัญหาและอนุรักษ์ธรรมชาติ โดยตรงมีมากมายหลายอย่าง เพิ่มขึ้นๆ เช่น การพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่เกื้อกูลไม่ทำลายธรรมชาติ เทคโนโลยีที่ประหยัดพลังงาน หรือใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ เทคโนโลยีที่ประสิทธิภาพในการผลิตสูงโดยมีของเสียน้อย เทคโนโลยีเพื่อกำจัดของเสีย เช่น เครื่องกำจัดน้ำเสีย เครื่องกำจัดขยะ เทคโนโลยีที่เอาของเสียมาผลิตเวียโนใช้ประโยชน์ใหม่ เป็นต้น ตลอดจนการวางมาตรการบังคับ

ควบคุมและมาตรการทางภาษีเป็นต้น ข้อนี้เป็นเรื่องใหญ่ที่ผู้รู้เฉพาะจะต้องบรรยายเป็นพิเศษต่างหาก ปฏิบัติการในเรื่องนี้มีความซับซ้อน ในบางสังคมก็ได้ผลน้อย ซึ่งนอกจากเป็นเพราะปัญหาด้านเทคโนโลยีเองแล้ว ยังโยงไปถึงความบกพร่องในการพัฒนาคน และความย่อหย่อนความรู้ประสิทธิภาพหรือความเสื่อมโทรมในระบบการต่างๆ ของสังคม พูดสั้นๆ ว่าเรื่องนี้ยังจะต้องเร่งรัดแก้ไขปรับปรุงอีกมาก

๓.๔.๒ สังคมบางสังคม เช่นสังคมไทยเราเอง ขาดภูมิหลังในการสร้างสรรค์ผลิตเทคโนโลยี และแม้จนกระทั่งปัจจุบันก็ยังไม่ก้าวสู่ความเป็นผู้ผลิต การที่เริ่มต้นโดยพบกับเทคโนโลยีสำเร็จรูปและเป็นเทคโนโลยีประเภทบริโภค เทคโนโลยีจึงมีความหมายหนักไปด้านเดียวในแง่เป็นเครื่องเสริมความสะดวกสบายบำรุงบำเรอ ความสัมพันธ์แบบนี้ไม่เอื้อต่อการพัฒนาคน แต่จะสร้างความโน้มเอียงที่เป็นปัญญาน้อย ๒ ประการ คือ ส่งเสริมค่านิยมบริโภค ชอบฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย และเสริมซ้ำนัยเห็นแก่ความสะดวกสบายชอบแต่การที่ง่าย อ่อนแอ ไม่สู้สิ่งยาก แม้แต่สังคมที่มีภูมิหลังในการผลิตและพัฒนาเทคโนโลยีเองก็ยังประสบปัญหานี้จึงเป็นเรื่องที่ควรไม่ประมาท

๓.๔.๓ เนื่องจากเทคโนโลยีเป็นเครื่องขยายวิสัยแห่งอินทรีย์ของมนุษย์ ทำงานแทนมนุษย์ได้มากมาย และอีกประการหนึ่งเป็นเครื่องบำรุงบำเรออำนวยความสะดวกสบาย ถ้ามนุษย์ให้มันด้วยสติและมีโยนิโสมนสิการ โดยปฏิบัติต่อมันถูกต้อง มันก็จะเป็นปัจจัยที่เกื้อกูลยั้งทั้งในการพัฒนาตัวมนุษย์เองและในการนำการพัฒนาที่ยั่งยืนไปสู่จุดหมายแต่ถ้ามนุษย์ลืมหองเล็ดเลินไป โดยใช้แต่เทคโนโลยีทำงานให้และเสพสุขโดยใช้เทคโนโลยีบำรุงบำเรอมนุษย์จะโน้มเอียงไปในทางที่จะฟุ้งพาและตกเป็นทาสของเทคโนโลยี ทั้งในแง่อินทรีย์ที่ทำงานการและในด้านความสุข คือ ขาดเทคโนโลยีแล้วทำงานไม่ได้ ดำเนินชีวิตให้ได้ผลดีไม่ได้และมีความสุขไม่ได้ ผลก็จะกลายเป็นว่าเทคโนโลยีนำมาซึ่งความเสื่อมแก่มนุษย์ มนุษย์จึงจะต้องไม่ประมาท และให้ความเจริญของเทคโนโลยีเคียงคู่กันไปกับการพัฒนาตนเอง ไม่ใช่เทคโนโลยีเจริญ แต่มนุษย์เสื่อมลงและมนุษย์เป็นทาสของเทคโนโลยี แทนที่จะเป็นเจ้านายใช้เทคโนโลยี

๓.๔.๔ เทคโนโลยีเป็นส่วนประดิษฐ์เสกสรรของมนุษย์แท้ๆ ที่มนุษย์ดึงหลุดออกมาจากธรรมชาติให้ปรากฏตัวในรูปลักษณะใหม่สิ้นเชิง จึงเป็นสิ่งแวดล้อมใหม่หรือสิ่งแวดล้อมเทียมและเกิดเป็นโลกมนุษย์ที่ต่างหากและซ้อนบังโลกแท้ของธรรมชาติ ถ้ามนุษย์ไม่ระวังตัวให้ดี เทคโนโลยีจะเป็นตัวการทำให้มนุษย์แปลกแยกจากโลกแท้ของธรรมชาติ แล้วปัญหามากมายก็จะเกิดแก่มนุษย์และโลกทั้งหมด อันนี้ก็เป็นข้อเตือนมนุษย์อีกเช่นเดียวกันที่จะให้ต้องไม่ประมาทโดยไม่ละเลยหลงลืมที่จะ

ให้องค์ประกอบทุกอย่างของระบบการพัฒนาดำเนินไปด้วยกันในทางที่ส่งผลเกื้อกูลต่อกันและต่อระบบทั้งหมด

๓.๔.๕ การใช้การเสพการบริโภคเทคโนโลยีมี ๒ แบบ คือ เสพด้วยตัณหา โดยหลงติดในคุณค่าเทียมหรือคุณค่าฉาบเทา กับการใช้ด้วยปัญญาเพื่อคุณค่าแท้ของมัน เมื่อใดมนุษย์หลงจมอยู่ในวิถีของตัณหา การพัฒนามนุษย์และกระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งหมดก็จะล้มเหลวเนื่องจากทางเลือกแห่งทำที่ต่อเทคโนโลยีในข้อนี้ประกอบกับอิทธิพลของเทคโนโลยีที่ล่อเร้าให้มนุษย์ปฏิบัติผิดต่อมันในข้อก่อนๆ มนุษย์ในยุคปัจจุบันจึงถูกทำลายเป็นอย่างยิ่ง ว่าจะสามารถใช้สิ่งที่ตนสร้างสรรค์ขึ้นมาเป็นเครื่องมือเกื้อหนุนในการพัฒนาตนไปสู่จุดหมายแห่งชีวิตดั่งงามสมบูรณ์ที่มีอิสรภาพและสันติสุขได้หรือไม่ หรือจะถูกสิ่งที่ตนเองสร้างขึ้นมานั้นแหละชักจูงออกไปจากโลกและชีวิตแห่งความเป็นจริง และถูกมันชักนำไปสู่ความพินาศในที่สุด เรื่องนี้การพัฒนามนุษย์จะเป็นเครื่องตัดสิน

การบูรณาการองค์ทั้ง ๔ เข้าด้วยกันเป็นระบบสัมพันธ์อันเดียว โดยเอาระบบการพัฒนาตัวคนมาเป็นองค์แกนกลางที่จะทำหน้าที่เป็นปัจจัยตัวกระทำดังกล่าวมาแล้ว ให้สำเร็จเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน

เกณฑ์มาตรฐานขั้นพื้นฐานที่พระพุทธศาสนาใช้วัดการพัฒนา คือ การไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและไม่เบียดเบียนผู้อื่น คนที่มีการพัฒนาไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น ระบบทั้งหมดที่พัฒนาถูกทางก็ไม่ก่อความเบียดเบียนเกณฑ์มาตรฐานนี้ มิใช่เป็นเพียงเครื่องวัดความถูกต้องชอบธรรมเท่านั้น แต่เป็นเครื่องวัดความสามารถยิ่งขึ้น ในการที่จะสร้างผลดีหรือทำประโยชน์ให้แก่ตน โดยไม่ต้องเบียดเบียนก่อโทษแก่ผู้อื่น คือคนยังพัฒนา ยังมีความสามารถ ยิ่งเก่ง ก็ยิ่งทำให้โลกเบียดเบียนกันน้อยลง การบรรลุผลสำเร็จของตน โดยที่ไม่ให้ผู้อื่นเดือดร้อนเสียหาย เป็นเรื่องสามัญ ไม่ใช่ความสามารถพิเศษอะไร และไม่แสดงถึงความเป็นผู้ที่ได้พัฒนาแล้ว มนุษย์พยายามเข้าถึงความจริงของธรรมชาติ การเข้าถึงความจริงนี้ทุกระดับเป็นความสำคัญคือ เป็นการได้ปัญญาเมื่อได้ปัญญาคือความรู้ก็เอาปัญญาความรู้นั้นไปทำความสำเร็จขั้นต่อไป คือใช้ปัญญาความรู้นั้นแก้ปัญหาเข้าถึงประโยชน์ที่มุ่งหมายแต่ในขั้นนี้มนุษย์จะใช้ความรู้ทุกอย่างขึ้นต่อเจตจำนงของเขาที่จะสนองแนวคิดความต้องการอย่างไรย่อมขึ้นต่อเจตจำนงของเขาที่จะสนองแนวคิดความต้องการอย่างไรบ้าง มนุษย์ในกระแสอารยธรรมปัจจุบันได้นำความรู้ไปใช้ในการที่จะเอาชนะและจัดการกับธรรมชาติตามปรารถนาของตน และถือว่าอย่างนี้คือความสำเร็จ แต่ตามเกณฑ์มาตรฐานข้างต้นนี้ก็คือการสร้างโลกแห่งการเบียดเบียน ซึ่งปรากฏผลออกมาแล้วจะนำมาซึ่งความวิบัติและพินาศแก่โลกทั้งหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่งแก่มนุษย์เอง เรียกได้ว่าเป็นการใช้ความรู้ไม่เป็น ทำให้เป็นการเบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่นในที่สุด ฉะนั้น มนุษย์จึงควรเข้าถึงความจริงของธรรมชาติ พร้อมทั้งพัฒนาความสามารถที่

จะใช้ความรู้นั้นด้วยแล้วนำปัญญาความรู้นั้นไปใช้ ด้วยเจตจำนงที่จะสนองความคิดหมายที่จะทำโลกให้ดีขึ้น แทนที่จะใช้ความรู้นั้นเอาชนะธรรมชาติ ก็คิดสูงไปกว่านั้นว่าจะใช้ความรู้นั้นจัดปรับปรุงระบบความสัมพันธ์กับธรรมชาติให้ธรรมชาติอำนวยประโยชน์หรือผลดีแก่ตน โดยไม่เกิดผลเสียร้ายทั้งแก่ธรรมชาติและตนเอง แทนที่จะเกิดผลในทางเบียดเบียนกัน ก็เกิดผลในทางเกื้อกูลกัน อันถือได้ว่าเป็นความสำเร็จที่แท้จริง และนี่จึงจะเป็นชัยชนะที่แท้ของมนุษย์ ไม่ใช่เป็นเพียงชัยชนะในการเอาชนะธรรมชาติได้ แต่เป็นชัยชนะถึงขั้นสามารถทำให้ธรรมชาติเกื้อกูลแก่มนุษย์ได้ยั่งยืนเรื่อยไป มนุษย์ที่เข้าถึงความจริงของธรรมชาติอย่างแท้จริง จะเกิดปัญญาที่มองเห็นครอบคลุมทั่วตลอดระบบความสัมพันธ์ทั้งหมดซึ่งจะทำให้เขารู้ผลกระทบต่อกันที่จะมาถึงทุกฝ่ายจากการเบียดที่เรียกว่าเอาชนะนั้น และรู้เข้าใจว่าอะไรอย่างใดจึงจะเป็นประโยชน์ที่แท้จริง แม้แก่ตนเอง ในระบบสัมพันธ์ที่ความเป็นไปของทุกอย่างทุกด้านส่งผลถึงกัน จึงทำให้เขาใช้ความรู้ว่าเป็นระบบ

๔. หลักการพัฒนาที่ยั่งยืน

ในการพัฒนาที่ยั่งยืน เงื่อนไขสำคัญ คือ สภาพสิ่งแวดล้อม คณะกรรมการโลกเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา ได้แนะนำกระบวนการพัฒนาที่ยั่งยืนไว้ดังนี้^{๕๘}

- (๑) ระบบการเมืองการปกครองต้องอนุญาตให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจดำเนินโครงการต่างๆ เกี่ยวกับการพัฒนา
- (๒) ระบบการพัฒนาต้องให้ความสนใจอย่างจริงจัง ต่อความต้องการของคนยากจน
- (๓) กฎหมายเกี่ยวกับการพัฒนาอุตสาหกรรมจะต้องระบุงการป้องกันสิ่งแวดล้อมไม่ให้เกิดมลภาวะจากโรงงาน เป็นต้น
- (๔) ระบบธุรกิจต้องมีความมั่นคง และเชื่อมกับระบบการค้าโลกที่เป็นการเอื้อประโยชน์ต่อการคงอยู่แห่งสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างบูรณาการ
- (๕) ระบบการเมืองการปกครองจะต้องมีความยืดหยุ่นและตอบสนองต่อความผิดพลาดต่างๆ ได้รวดเร็วพร้อมทั้งแก้ไขความผิดพลาดมิให้เกิดซ้ำ

การพัฒนาที่ยั่งยืน มีเป้าหมายสำคัญเพื่อให้มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมได้ โดยไม่ทำลายหรือใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมมากเกินไป จริงอยู่สิ่งแวดล้อมทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่ในธรรมชาติเป็นสิ่งจำเป็นต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจ เช่น ถ้าถูกใช้และถูกทำลายอนาคตของประเศรวมทั้งอนาคตของเศรษฐกิจก็就会被ทำลายไปด้วย ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การพัฒนาสังคมมีความยั่งยืน ก็คือ การพัฒนาจริยธรรมควบคู่กันไปเพื่อให้บุคคลเกิดจิตสำนึกจะรับรู้และปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม จริยธรรมจะมีบทบาทสำคัญในการเสริมพลังรักษาสิ่งแวดล้อม ทำให้

^{๕๘} กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ระบบการพัฒนาสังคมที่นำไปสู่ความมั่นคงของมนุษย์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : เทพเพ็ญวานิชย์, ๒๕๔๙), หน้า ๔๔-๔๕.

สาธารณชนมีความปลอดภัยและมีสุขภาพอนามัยดี เศรษฐกิจเติบโตบุคคลอื่นและให้สมมุติสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน

๕. ประชากรกับการพัฒนาแบบยั่งยืน

ประชากรของประเทศนับว่าเป็นปัจจัยหลักสำหรับการพัฒนาทางสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเห็นได้จากนโยบายการพัฒนาประเทศ มุ่งที่จะลดภาวะการเจริญพันธุ์ แต่บางครั้งเกิดความขัดแย้งในตัว เพราะการลดภาวะการเจริญพันธุ์มีผลกระทบต่อการขยายตัวของเศรษฐกิจหรือไม่ ประเด็นนี้ควรศึกษาเช่นเดียวกัน เนื่องจากโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมนั้นล้วนต้องอาศัยทุนมนุษย์ ความสัมพันธ์ทางการค้า การขยายตัวของเศรษฐกิจและความยากจนของคนในชาติ เมื่อประชากรเพิ่มขึ้น โดยไม่มีการควบคุมนั้นจะนำมาซึ่งความยากจน หากรัฐไม่มั่งคั่งประมาณเพียงพอที่จะมาจัดสรรสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานให้ในขณะเดียวกันหากประชากรในประเทศได้รับการจัดสรรทางการศึกษาจากรัฐเป็นอย่างดี ส่งผลให้มีรายได้มีโอกาสที่ดีกว่าด้านอาชีพ เหล่านี้ล้วนส่งผลให้สุขภาพของประชาชนดีขึ้นและอัตราการตายของทารกก็อยู่ในระดับต่ำ มีแรงงานที่มีคุณภาพ สตรีมีฐานทางการเงิน สุขภาพดี กลายมาเป็นตัวกำหนดให้ระดับภาวะการเจริญพันธุ์คงสูงอยู่ ดังนั้นความยากจนและอัตราการเจริญพันธุ์สัมพันธ์กับโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคม อาจกล่าวได้ว่าการพัฒนามีความเป็นไปได้หากมีอัตราการเจริญพันธุ์ลดลง โดยกลุ่มประเทศในโลกที่สามซึ่งควรดำเนินการไปพร้อมๆ กับนโยบายการวางแผนครอบครัว การสาธารณสุข การพัฒนาชนบทและการศึกษา^{๕๙}

๖. ผลกระทบของการเพิ่มประชากรต่อทรัพยากรและการพัฒนาแบบยั่งยืน

การขยายตัวของเศรษฐกิจควรสัมพันธ์กับการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น ควรพิจารณาประชากรรูปแบบการบริโภค (หรือการผลิต) และเทคโนโลยีในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมโดยอาศัยสมการดังต่อไปนี้^{๖๐}

$I = PAT$ โดยที่

I คือ มาตรการผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

P คือ ดัชนีประชากร

^{๕๙} เกื้อ วงศ์บุญสิน, ประชากรกับการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๗๑.

^{๖๐} เกื้อ วงศ์บุญสิน, ประชากรกับการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘) หน้า ๑๙๖.

A คือ การบริโภคต่อหัว

T คือ มาตรการทำลายสิ่งแวดล้อมซึ่งผลจากเทคโนโลยีที่ใช้เพื่อการบริโภค ประชากรเป็นกระบวนการเกี่ยวกับการพัฒนาสิ่งแวดล้อมเศรษฐกิจสังคม เช่น คุณภาพชีวิตของ ประชากรและคุณภาพสิ่งแวดล้อม ผลกระทบดังกล่าวอาจเป็นในทางลบ ทั้งในสังคมที่มีลักษณะซึ่ง ประกอบด้วยประชากรที่มีรายได้สูง มีอัตราเพิ่มของประชากรในระดับสูง แต่กลับมีเทคโนโลยีใน ระดับต่ำ และในสังคมที่มีลักษณะซึ่งประกอบด้วยการมีอัตราการเพิ่มของประชากรในระดับต่ำ มี มาตรฐานการครองชีพสูง แต่มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเพียงเล็กน้อยหรือไม่มีเลย ดังนั้น สิ่งแวดล้อมที่เสื่อมคุณภาพลงและการสิ้นสุดของทรัพยากรจะส่งผลกระทบทั้งในทางตรงและทางอ้อม ต่อกระบวนการทางประชากรอันได้แก่ การตาย การเกิดและการย้ายถิ่น

ประชานับว่ามีบทบาทในการกำหนดคุณค่าทางสิ่งแวดล้อม กล่าวคือถ้าในอดีต ประเทศไทยมีความเจริญเติบโตด้านประชากรน้อย ในปัจจุบันคงมีประชากรน้อยกว่านี้ ความหนาแน่นของประชากรในเขตเมือง ปัญหามลพิษคงน้อยตามไปด้วย การเพิ่มของประชากรได้มาจาก ผลบวกของจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นตามธรรมชาติ (ผลต่างของจำนวนเกิดและจำนวนตายกับการโยกย้ายถิ่นสุทธิ) ดังนั้นการแก้ไขปัญหาการเพิ่มขึ้นของประชากรจึงขึ้นอยู่กับควบคุมการเจริญพันธุ์ของประชากร

หากพิจารณาในแง่ประเทศไทย นับว่ามีอัตราการเพิ่มประชากรลดลง ประกอบกับก่อน พุทธศักราช ๒๕๔๐ ประเทศไทยมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจ โดยมุ่งเน้นในภาคอุตสาหกรรมเป็นหลัก ซึ่งได้นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างและคุณภาพ ในด้านโครงสร้างการผลิตนั้น ทำให้ ตลาดแรงงานที่มาจากภาคเกษตรกรรมค่อยๆ เปลี่ยนไปในหลายประการ เช่น ในรูปแบบวิถีชีวิตและ ฐานแห่งวัฒนธรรม ซึ่งบัดนี้ระบบอุตสาหกรรมดังกล่าวได้มีส่วนทำลายคุณภาพชีวิตแบบสังคมจารีต ส่วนในด้านสิ่งแวดล้อม โครงสร้างการผลิตดังกล่าวได้เพิ่มผลผลิตอย่างรวดเร็วเพื่อตอบสนองความ ต้องการด้านอุปโภคและบริโภคของประชากรที่เพิ่มขึ้น ฐานการผลิตที่ต้องอาศัยเทคโนโลยีอันทันสมัย ที่มีศักยภาพในการทำลายสิ่งแวดล้อมอย่างรวดเร็วเช่นกัน บวกกับประเทศไทยในระยะเวลาที่ผ่านมา มียุทธวิธีพัฒนาประเทศเพียงด้านเดียวเป็นหลักนั่นคือ ภาคธุรกิจอุตสาหกรรมและรูปแบบการบริโภค และวิถีชีวิตที่ไม่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศแบบยั่งยืน

โดยทั่วไปแล้วเรามักถือว่ารายได้และ GDP (Gross domestic Product) เป็นเครื่องวัดประชากรในด้านเศรษฐกิจ คือถือรายได้ของมวลรวมประชากรเป็นสำคัญ เมื่อประชากรมีรายได้เพิ่มขึ้น ก็มีกำลังการซื้อเพิ่ม เมื่อการซื้อเพิ่มขึ้นก็ไปกระตุ้นการผลิตให้เพิ่มขึ้นตามไปด้วย รวมทั้งการจ้างงาน ซึ่งเป็นตัววัดการขยายตัว ข้อนี้ปฏิเสธไม่ได้เพราะเศรษฐกิจถือว่าเป็นเส้นเลือดของสังคม แต่ไม่ควรมองข้ามความจริงเพียงด้านเดียว คือไม่ควรจำกัดแต่เพียงรูปของตัวเงิน แต่มีความจริงที่เกี่ยวกับประชากรประเทศชาติอยู่อีกด้านหนึ่งคือ ความคงอยู่ของทรัพยากรธรรมชาติ แหล่งน้ำ ป่าไม้ ที่มีความเชื่อมโยงระหว่างประชากรและการเสื่อมสูญ เมื่อผลลบทางเศรษฐกิจเกิดขึ้น นั้นหมายถึงการเร่งการย้ายถิ่นเข้าสู่เมือง นำมาซึ่งการบีบคั้นทางสิ่งแวดล้อมในเมือง ประชากรเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมนับว่าสัมพันธ์กันยิ่ง หากแต่ในปัจจุบันความสัมพันธ์ดังกล่าวมักจะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร กรณีตัวอย่างประเทศไทยอาจกล่าวได้ว่าความสำเร็จทางเศรษฐกิจนั้นส่วนหนึ่งเป็นเพราะไปทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทรัพยากรถูกทำลายท่ามกลางความเติบโตทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมเป็นพิษ นับว่าประเทศไทยเดินสวนทางการพัฒนาที่ละเลยความยั่งยืนของทรัพยากร

๗. ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

นักเศรษฐศาสตร์ส่วนหนึ่งมีความเห็นว่า ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมิได้เพิ่มสวัสดิการความเป็นอยู่ของประชาชน แต่กลับทำให้สวัสดิการเลวลง ประเด็นที่เป็นข้อโต้แย้งของการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของประชากรและผลผลิตคือ จะทำให้สิ่งมีชีวิตอื่นๆ สูญพันธุ์ไป กล่าวได้ว่าสิ่งต่างๆ ในโลกนี้มีคงที่และจะเริ่มขาดแคลนเมื่อมีความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมากขึ้น อุปสงค์ต่ออาหารที่เพิ่มขึ้นของประชากรกลุ่มที่มั่งคั่งร่ำรวยเป็นเหตุให้ชาวนาต้องใช้ดินทุกตารางนิ้วอย่างมีประสิทธิภาพ แต่ความจริงมีอยู่ว่า ที่ดินมีคงที่การเพิ่มขึ้นของประชากรและผลผลิตจะทำให้ราคาของผลผลิตสูงขึ้น และกระตุ้นให้เจ้าของที่ดินเพิ่มผลผลิตต่อไร่ให้สูงขึ้น Mishan ได้เสนอให้เห็นความแตกต่างระหว่างคำว่า Modernists และ Environmentalists พวก Modernists ต้องการบริโภคสินค้าและบริการให้ได้มากที่สุด ฉะนั้นพวกนี้จะชอบนโยบายทุกนโยบายที่ทำให้อัตราการเจริญเติบโตของผลผลิตอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น พวกเขาไม่สนใจต่อคุณภาพชีวิต เช่น เสี่ยงรบกวนและความสับสน

วุ่นวายของการดำรงชีวิต ส่วนพวก Environmentalists เต็มใจที่จะสละความสะดวกสบายที่ได้รับจากผลผลิตของเทคโนโลยีใหม่ๆ เพื่อให้ได้มาซึ่งความสุขมากขึ้น^{๖๑}

จากทัศนะที่ให้ไว้ข้างต้นจะเห็นว่าความขัดแย้งระหว่างนักเศรษฐศาสตร์สมัยนิยมที่เร่งการผลิตกระตุ้นการบริโภค การลงทุนเพื่อตอบสนองการบริโภคกับนักอนุรักษ์นิยมที่เรียกร้องความคงอยู่ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่มาถึงปัจจุบันการพัฒนาได้มาถึงจุดติดตัน สองแนวความคิดดังกล่าวควรประสานความคิดหาทางออกจากจุดวิกฤตทางการพัฒนา สิ่งจำเป็นคือ การปรับยุทธศาสตร์การพัฒนา ซึ่งจะต้องมุ่งไปยังเรื่องความมั่นคงและเสถียรภาพทางนิเวศ แต่ในขณะเดียวกันก็ไม่ละเลยเรื่องการปรับปรุงชีวิตของผู้ยากไร้ทางด้านเศรษฐกิจสังคม ซึ่งจะต้องมีพื้นฐานการพัฒนายั่งยืนยาวนาน (Sustainable Development) มีอยู่สองมิติด้วยกันคือ

๑. สนองความต้องการของมวลชนผู้ยากไร้ในชนบทและในเมือง

๒. วางขีดทางนิเวศให้แก่กระบวนการพัฒนา เพื่อพิทักษ์รักษาสถาบันทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม^{๖๒}

๘. ความเชื่อมโยงของเหตุปัจจัยของการพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาที่ผ่านมาทำให้เกิดความไม่สมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา^{๖๓}

๑) ความต้องการบริโภคสินค้าและบริการที่ไม่สมเหตุสมผล ฟุ่มเฟือย เป็นเหตุให้เกิดการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ในการผลิตและบริการที่เกินพอดี เกินความต้องการของการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง มีของเหลือทิ้งเป็นมลพิษสู่สิ่งแวดล้อมมาก และทำให้คุณภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม ขาดสมดุล แม้จะส่งผลให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจก็ตาม

๒) การที่ชุมชนไม่เข้มแข็ง รั่ววัฒนธรรมและแนวความคิดผิดๆ มาจากต่างประเทศ เกี่ยวกับความฟุ่มเฟือย วัตถุนิยม และบริโภคนิยม ทั้งยังขาดการอบรม ละทิ้งขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิม ทำให้สังคมเปลี่ยนเป็นสังคมบริโภค กอบโกย สะสม เกิดการลงทุนทางธุรกิจที่สูญเปล่าทำให้

^{๖๑} วัฒนา สุวรรณแสง จันเจริญ, เศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อมและสุขภาพ, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๑๙๗-๑๙๙.

^{๖๒} ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, เศรษฐศาสตร์สีเขียวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๑๙๗.

^{๖๓} กรอบแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : <http://www.nesdb.go.th>, (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๕๖).

เกิดผลเสียทางเศรษฐกิจ เกิดความขัดแย้งทางสังคม และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลายอย่างรุนแรง

๓) การเคลื่อนย้ายทุนจากต่างประเทศ ส่งผลทั้งทางบวกและทางลบต่อระบบเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมขึ้นอยู่กับความสามารถในการแข่งขันและเครือข่ายทางธุรกิจของประเทศ วิฤตการณ์ทางเศรษฐกิจปลายปี ๒๕๔๐ เป็นบทเรียนที่ชัดเจนที่แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาเศรษฐกิจที่พึ่งพิงอยู่กับทุนต่างประเทศโดยขาดรากฐานที่มั่นคงภายใน ทำให้เกิดการล่มสลายของระบบอย่างไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน นอกจากนั้นการเปิดรับการลงทุนในอุตสาหกรรมเคมีและอุตสาหกรรมที่ใช้พลังงานมาก เช่น อุตสาหกรรมเหล็กและกระดาษ โดยไม่มีกลไกหรือมาตรการที่เข้มแข็งในการตรวจสอบผลกระทบของอุตสาหกรรมเหล่านี้ ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็ว

๔) นโยบายการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐในอดีต ทำให้มีการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานและโครงการขนาดใหญ่จำนวนมาก โดยขาดการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม มีการใช้ทรัพยากรเป็นฐานการผลิตอย่างฟุ่มเฟือย เกินอัตราการฟื้นตัวของระบบธรรมชาติ ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและความยั่งยืนของระบบนิเวศ

๕) การที่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็วและรุนแรงนี้เองทำให้เกิดเสียงเรียกร้องของสังคมทั้งจากภายในและนอกประเทศผลักดันให้รัฐบาลดำเนินมาตรการใดๆ ที่มีผลในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งรวมถึงการแก้ไขกฎหมายและทบทวนนโยบายของรัฐที่เกี่ยวข้องด้วย

เมื่อมีการแก้ไขกฎหมายและปรับปรุงนโยบายของรัฐให้เกิดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้ได้มาตรฐานสากลแล้ว ก็จะนำมาซึ่งความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรและความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งการลดมลพิษและของเสียที่เกิดจากภาคการผลิต อันจะทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกลับสู่สมดุลเดิม ซึ่งจะเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสังคมและเศรษฐกิจของประเทศในระยะยาว และรักษาต้นทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้ได้อย่างยั่งยืนสำหรับคนรุ่นต่อไป

๖) ยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาความยากจนและยุทธศาสตร์เพิ่มทุนทางสังคมจะนำมาซึ่งความสามารถในการบริหารจัดการ เศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน เมื่อเกิดการบริหารจัดการที่ดีก็เกิดการแบ่งสรรทรัพยากรที่ใช้ในการผลิตที่ยุติธรรม และเกิดการกำกับดูแลด้านอุปสงค์ที่สมเหตุสมผลและไม่ฟุ่มเฟือย ลดความขัดแย้งใน

สังคม เปิดโอกาสให้สังคมเรียนรู้ พัฒนาความคิดและจิตใจ จนทำให้เกิดสังคมพึ่งและพัฒนาตัวเองได้ในที่สุด

๗) ยุทธศาสตร์เพิ่มความสามารถในการแข่งขัน นอกจากจะทำให้ประเทศสามารถควบคุมการเคลื่อนย้ายทุนจากต่างประเทศเพื่อลดความสูญเสียที่อาจเกิดกับระบบเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมของประเทศ ยังจะเป็นกลไกขับเคลื่อนให้เกิดการขยายการผลิตและการตลาดที่เหมาะสมที่จะทำให้เศรษฐกิจเติบโตแบบยั่งยืน

นอกจากนั้นการเชื่อมโยงยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาความยากจน ยุทธศาสตร์เพิ่มทุนทางสังคม และยุทธศาสตร์เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันจะทำให้เกิดการบูรณาการส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็ง พอที่จะเข้าใจและภูมิใจในภูมิหลังประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมของชุมชนสามารถกลั่นกรองวัฒนธรรมและค่านิยมจากต่างประเทศเลือกสรรเฉพาะค่านิยม ประเพณีที่ดีงามและสามารถพัฒนาระบบเศรษฐกิจที่ทำการผลิตบนรากฐานทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นของตน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศให้เกิดความยั่งยืนอย่างแท้จริง

สรุปได้ว่า การพัฒนาที่ผ่านมามุ่งไปที่การบริโภคสิ่งแวดล้อมจนทำให้เกิดปัญหาสังคมและกระทบสิ่งแวดล้อม การพัฒนามุ่งสู่ความทันสมัยไม่ใช่เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน กระแสการพัฒนาที่ผ่านมามุ่งเน้นเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ แต่การพัฒนาคนก็มุ่งเพื่อใช้เป็นทรัพยากรทางเศรษฐกิจมากกว่าจะพัฒนาให้คนเป็นผู้ช่วยพิทักษ์และคุ้มครองโลกให้เกิดสันติสุข

๒.๑.๑๐ รูปแบบการพัฒนาของประเทศต่างๆ

รูปแบบการพัฒนาของประเทศต่างๆ จะเป็นแบบใดย่อมขึ้นอยู่กับว่าประเทศนั้น ได้รับอิทธิพลทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการพัฒนามาจากประเทศมหาอำนาจใด

วิธี วิวัชนิภาววรรณ ได้แบ่งการพัฒนาต่างๆ ออกเป็น ๓ รูปแบบ คือ^{๖๔}

๑. การพัฒนาแบบเสรี (Free Development) เป็นรูปแบบการพัฒนาที่เปิดโอกาส ให้เอกชนสร้างความเจริญและความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคมกันเอง ตามแนวทางประชาธิปไตย และระบบการแข่งขันโดยเสรี (Democracy and Free Enterprise) โดยรัฐบาลจะทำหน้าที่เป็นผู้รักษาความสงบเรียบร้อยทั้งภายในและภายนอกประเทศ เพื่อให้ประชาชนมีความร่มเย็นเป็นสุข และสามารถประกอบอาชีพได้โดยอิสระ การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจนั้น รัฐบาลจะไม่พยายามเข้ายุ่ง

^{๖๔}วิธี วิวัชนิภาววรรณ, การบริหารการพัฒนาชนบทเปรียบเทียบ : การบริหารการพัฒนาชนบทตามแนวทางแผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง ความจำเป็นพื้นฐานและโครงการอีสานเขียว, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส. พริ้นติ้งเฮาส์, ๒๕๓๔), หน้า ๑๑๙.

เกี่ยวกับการลงทุน หรือการประกอบการ แต่จะทำหน้าที่เป็นกลางให้โอกาสแก่เอกชนทุกฝ่ายได้ทำการแข่งขันกันโดยเสรีภายในกฎหมายของแต่ละประเทศ การพัฒนาตามรูปแบบนี้เป็นการพัฒนาที่อาศัยความสมัครใจของประชาชนไม่มีการบังคับและส่วนใหญ่จะไม่มีแบบแผนการพัฒนาที่แน่นอน ซึ่งถ้าหากประชาชนของประเทศใดๆ ขยันขันแข็งและสามารถสร้างความเจริญทางด้านเศรษฐกิจได้มากเพียงพอ ประเทศก็มีความเจริญมากขึ้นเพียงนั้น

การพัฒนาประเทศตามรูปแบบนี้มีปรากฏให้เห็นในประเทศค่ายโลกเสรีต่างๆ มาช้านานแล้ว และยังใช้อยู่จนทุกวันนี้ เช่น สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน เนเธอร์แลนด์ และเบลเยียม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว

๒. การพัฒนาแบบบังคับ (Forced Development) ตรงข้ามกับแบบเสรี คือ รูปแบบการพัฒนาจะมีรัฐบาลเป็นผู้กำหนด ควบคุมดูแล และดำเนินการพัฒนาเองทั้งสิ้นตัวอย่างประเทศที่มีรูปแบบการพัฒนาแบบนี้ คือ ประเทศในค่ายคอมมิวนิสต์ เช่น รัสเซีย และสาธารณรัฐประชาชนจีน

๓. การพัฒนาแบบผสมผสานหรือแบบมีแผน (Planned Development) หมายถึงการพัฒนาที่มีลักษณะแผนผสม คือมีกำหนดแผน หรือวางแผนการปฏิบัติที่แน่นอน สำหรับหน่วยราชการ และพนักงานของรัฐ รวมทั้งยังเปิดโอกาสให้เอกชนดำเนินกิจการต่างๆ อย่างเสรีตามความสมัครใจเองด้วย ตัวอย่างประเทศที่มีการพัฒนาตามรูปแบบนี้คือ ประเทศด้อยพัฒนาในค่ายโลกเสรีทั้งหลาย เช่น ไทย

การพัฒนาทั้ง ๓ รูปแบบนี้ มีส่วนดีและส่วนเสียแตกต่างกัน คือ แบบเสรีรัฐบาลไม่ต้องการในการพัฒนา เพียงแต่คอยควบคุมให้มีการแข่งขันเกิดขึ้นอย่างเสรีภายในขอบเขตที่เหมาะสมและยุติธรรม เช่น การป้องกันการผูกขาด การกักตุนสินค้าและการค้ากำไรเกินควร เป็นต้น สำหรับการพัฒนาแบบบังคับ แม้ว่าจะทำให้การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว แต่รัฐบาลก็ต้องมีการวางแผน การควบคุม และการปฏิบัติการพัฒนา ตามโครงการต่างๆ อย่างมากมาย หรืออาจถูกบังคับให้จำใจต้องเข้าร่วมโครงการ เช่น ระบบ โรงงานรวม และนารวม เป็นต้น แต่ทางรัฐบาลก็ยังคงสามารถปฏิบัติตามแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจได้โดยสะดวก เพราะใช้การบังคับอย่างเต็มที่ ผู้ใดขัดขึ้นหรือหลีกเลี่ยงอาจจะได้รับโทษอย่างหนัก ซึ่งเป็นการลิดรอนสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยตรง^{๖๕}

ส่วนการพัฒนาแบบผสมหรือแบบมีแผนนั้น จัดว่าเป็นแบบที่ยุ่งยากและมีปัญหามากประการ เช่น ไม่สามารถวางแผนการพัฒนาส่วนองเอกชนได้อย่างแน่นอน เพราะบังคับ

^{๖๕} เสถียร เหลืองอร่าม, ความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาทางเศรษฐกิจและการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : แพรวพินิจ, ๒๕๑๘), หน้า ๑๒๐.

เอกชนไม่ได้ และการพัฒนานั้นรัฐบาลจะต้องใช้วิธีจูงใจให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งถ้าประชาชนไม่ปฏิบัติตามก็ไม่มีการลงทุน

๒.๑.๑๑ การพัฒนาในยุคอดีต

๑. การพัฒนาในยุคที่ผ่านมาเป็นการพัฒนาที่เน้นหนักในด้านเศรษฐกิจ โดยมีความเชื่อว่า หากมีการผลิตเพิ่มมากขึ้น การมีงานทำเพิ่มขึ้น การบริโภคเพิ่มมากขึ้นจะทำให้เศรษฐกิจเจริญก้าวหน้า ประชาชนมีรายได้เพิ่มมากขึ้น มีมาตรฐานการครองชีพสูงขึ้น สังคมก็จะสงบเรียบร้อย ประเทศชาติจะเจริญมั่นคงและมั่งคั่ง

๒. ความเจริญทางอุตสาหกรรมความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ได้ทำให้มีการผลิตสินค้าประเภททุนและสินค้าอุปโภคบริโภคอย่างมากมาย เพื่อสนองความต้องการของผู้ผลิต ผู้ประกอบการ ผู้อุปโภคและบริโภค จนอาจกล่าวได้ว่ายุคปัจจุบันเป็นยุคแห่งความเจริญมั่งคั่งทางวัตถุ (material wealth)

๓. ในอดีตที่ผ่านมาถือว่าทรัพยากรธรรมชาติเป็นปัจจัยการผลิตที่จะต้องนำมาใช้ประโยชน์ในการผลิตให้มากที่สุด เพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ และถือว่ามนุษย์เป็นนายเหนือธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มนุษย์อาจจะนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาใช้ เพื่อควบคุมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้อำนวยประโยชน์แก่มนุษย์ตามที่ต้องการ

๔. การพัฒนาที่ผ่านมา แม้ว่าจะอำนวยความสะดวกแก่มนุษย์อย่างมาก ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่สะดวกสบายขึ้น มีสินค้าอุปโภคบริโภคที่สนองความต้องการเพิ่มขึ้นอย่างมากมาย ทำให้การคมนาคม การติดต่อสื่อสารรวดเร็วขึ้นกว่าแต่ก่อนมาก จนทำให้ยุคปัจจุบันเป็นยุคแห่งข้อมูลข่าวสาร แต่การพัฒนาที่ผ่านมาได้ก่อให้เกิดปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้ทำให้ปัญหาของสังคมมีมากขึ้นและรุนแรงยิ่งขึ้นอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน

๕. การเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของประชากร ความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี และการใช้เทคโนโลยีในทางที่ผิดและมากเกินไป ได้ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติร่อยหรอและเสื่อมโทรมลง การพัฒนาที่ผ่านมาได้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะที่ดิน ป่าไม้ แหล่งน้ำ ทรัพยากรชายฝั่งทะเล ทรัพยากรธรณีในอัตราที่สูงมากและเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพ เป็นผลให้เกิดความร่อยหรอและเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติอย่างรวดเร็ว ทรัพยากรป่าไม้ของไทยมีสภาพเสื่อมโทรมและมีแนวโน้มลดลงตลอดเวลา ในระยะเวลา ๓๐ ปี ที่ผ่านมาอัตราการลดลงเฉลี่ยถึงปีละ ๓.๐๒ ล้านไร่ สาเหตุที่สำคัญคือ การลักลอบตัดไม้ทำลายป่า การบุกรุกเพื่อเป็นอยู่อาศัยและทำการเกษตร การทำไร่เลื่อนลอยของชาวเขาในพื้นที่ต้นน้ำลำธาร การบุกรุกพื้นที่คุ้มครอง และไฟฟ้า เป็นต้น

๖. การพัฒนาที่ยังได้ก่อให้เกิดปัญหาภาวะมลพิษ (Pollution) หรือสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ เช่น มลพิษทางน้ำ มลพิษทางอากาศ มลพิษทางเสียง มลพิษทางดิน มลพิษทางอุณหภูมิและปัญหาสารพิษตกค้างในอาหาร

๗. ปัญหาสิ่งแวดล้อมมีผลกระทบต่อทุกคนที่อยู่บนโลกนี้ ทั้งชายหญิงและเด็ก ผลเสียหายที่เกิดขึ้นจากปัญหาสิ่งแวดล้อมมีหลายประการ การทำลายธรรมชาติ เช่น การลักลอบตัดไม้ทำลายป่าทำให้ฝนไม่ตก อากาศแห้งแล้งหรือการทิ้งของเสียและสิ่งของลงในแม่น้ำลำคลอง ทำให้เกิดน้ำเน่า ปลาและสัตว์น้ำที่อาศัยอยู่ในน้ำต้องเสียชีวิต แม่น้ำลำคลองตื้นเขิน น้ำไม่มีการระเหยกลายเป็นเมฆหรือฝน ทำให้คุณภาพชีวิตและสุขภาพอนามัยของประชาชนเสื่อมทรามลง โรคภัยไข้เจ็บมีมากขึ้น ผลผลิตทางเกษตรโดยเฉพาะอาหารลดลงมีภัยธรรมชาติเพิ่มมากขึ้นและรุนแรงยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอุทกภัยและวาตภัย สิ่งแวดล้อมที่เป็นพิษและเสื่อมโทรมลงเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดความยากจน ความไม่สงบเรียบร้อยในสังคมและการเมือง

๘. ประเทศที่พัฒนาแล้วได้ป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อมในประเทศของตน โดยการไปตั้งโรงงานในต่างประเทศซึ่งก่อให้เกิดภาวะมลพิษในประเทศที่ด้อยพัฒนาและกำลังพัฒนา มีการนำวัตถุดิบ เช่น แร่ธาตุและไม้จากประเทศที่กำลังพัฒนาเข้ามาเพื่อให้ประชาชนของตนมีมาตรฐานการครองชีพที่สูงแต่ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในประเทศที่กำลังพัฒนาต้องถูกทำลายลง อาศัยตลาดของประเทศที่กำลังพัฒนาซึ่งมีประชาชนมาก เป็นที่ระบายสินค้าของตนทั้งสินค้าเกษตรและสินค้าอุตสาหกรรมทำให้ประชาชนในประเทศกำลังพัฒนาตกเป็นทาสของลัทธิบริโภคนิยม (Consumerism) ทำให้เป็นหนี้เป็นสินและยากจนยิ่งขึ้น ลัทธิล่าอาณานิคม (Colonialism) ได้กลายมาเป็นลัทธิจักรวรรดินิยมทางเศรษฐกิจ (Economic imperialism) โดยประเทศที่พัฒนาแล้วหรือประเทศที่ร่ำรวยได้เปรียบร่ำรวยยิ่งขึ้นส่วนประเทศที่ด้อยพัฒนาหรือยากจน เสียเปรียบและยากจนยิ่งขึ้น เกษตรกรและผู้ที่อยู่ในชนบทยังคงถูกเอารัดเอาเปรียบต่อไป^{๖๖}

๒.๑.๑๒ ปัญหาที่เกิดจากกระบวนการพัฒนา

๑. ทางด้านธรรมชาติแวดล้อม การพัฒนาในยุคที่ผ่านมาได้สร้างมลภาวะขึ้นเป็นอันมาก ก่อให้เกิดภาวะดินเสีย น้ำเสีย อากาศเสีย ทรัพยากรย่อยหรือ เช่น ป่าไม้ถูกทำลายทั้งโดยมนุษย์ตัดโค่นเองและโดยมลพิษที่เกิดจากมนุษย์ เช่น มีฝนกรด ปลาหมอต้มไปทะเลสาบๆ พืชและสัตว์สูญพันธุ์ไปปีละนับพันชนิด ดินพัง ชั้นบรรยากาศเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เป็นอันตราย ระบบนิเวศกำลังพังทลายจากมลพิษและสารเคมีต่างๆ

๒. ในด้านสังคม เกิดปัญหาทางสังคมมากขึ้น มีการเบียดเบียนกัน เอารัดเอาเปรียบกัน ความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น ช่องว่างทางเศรษฐกิจและสังคมขยายกว้างขึ้น มีความยากจนแร้นแค้นที่แก้ไม่ตก ปัญหาเยาวชน อบายมุข ความเสื่อมจากศีลธรรม อาชญากรรม ปัญหายาเสพติด ความขัดแย้ง

^{๖๖} ปัญหาการบริหารการพัฒนาในประเทศไทย, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : <http://www.library.uru.ac.th>, (สืบค้นเมื่อวันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๕๗).

ระหว่างกลุ่ม ระหว่างประเทศ สงครามใหญ่ๆ เกิดขึ้นทั่วไป โดยเฉพาะกำลังมีความหวาดกลัวกับ สงครามนิวเคลียร์

๓. ชีวิตของมนุษย์เอง ก็ปรากฏว่ามีปัญหาเพิ่มขึ้นทั้งกายและทางใจ

๓.๑ ในทางกาย มีโรคร้ายแรงที่เกิดจากสภาพจิตใจเสื่อมโทรม เกิดจากธรรมชาติ แวดล้อมเป็นพิษ เกิดจากสารเคมี เกิดจากความวิปริตทางสังคม เช่น ความผิดเพี้ยนทางศีลธรรมและ วัฒนธรรมดังจะเห็นได้จากโรคหัวใจที่เพิ่มขึ้นเป็นพิเศษในประเทศที่พัฒนาแล้ว โรคมะเร็ง โรคตับ อักเสบ โรคแพ้อากาศ ตลอดจนโรคเอดส์ เป็นต้น

๓.๒ ในทางจิตใจ เกิดปัญหามากมาย จิตใจของคนในประเทศที่พัฒนาแล้วมีแต่ ความเร่าร้อนกระวนกระวาย แม้ว่าจะดูจะพร้อมแต่ก็ไม่มีความสุข บังเกิดความเหงา ว่าเหว ความรู้สึกแปลกแยก (Alienation) แม้จะเจริญมาก แต่โรคจิตก็ยิ่งเพิ่มมากขึ้น จำนวนคนฆ่าตัวตาย เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะในประเทศที่พัฒนาแล้ว จำนวนคนฆ่าตัวตายจะเพิ่มสูงขึ้นเป็นพิเศษ^{๖๗}

๒.๑.๑๓ แนวทางการพัฒนาประเทศ

๑. ปัญหาที่ประสบในปัจจุบัน

๑.๑ ความไม่เป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ความเป็นประชาธิปไตยเป็นรูปแบบใด ต้องดูลักษณะการเมือง การปกครองในประเทศนั้น เช่น “เสรีประชาธิปไตย” เป็นแบบที่ให้สิทธิ เสรีภาพแก่ปัจเจกชนทั้งการเมืองและเศรษฐกิจ “สังคมนิยมประชาธิปไตย” เป็นแบบที่ให้สิทธิแก่ ปัจเจกชนมีสิทธิอิสรเสรีในการเลือกผู้ปกครองตามความต้องการของตน ส่วนทางด้านเศรษฐกิจรัฐเข้า มาแทรกแซง เพื่อความเป็นธรรมของผู้ด้อยโอกาส “ประชาธิปไตยนำวิถี” เป็นลักษณะการปกครองที่ รัฐควบคุมการเมืองและเศรษฐกิจในสภาพของการเมืองการปกครองของไทยจะต้องเป็น ลักษณะเฉพาะ เนื่องจากเรามีพุทธศาสนาและมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ปัจจุบันสภาพที่เป็นอยู่ คือ

๑) การปกครองในระดับท้องถิ่นยังไม่ได้มีการพัฒนา การบริหารการปกครองยังถูก ควบคุมโดยระบบราชการวิธีการยังไม่ยอมรับในแนวคิดที่ว่า “ประชาชนเป็นผู้รู้ดีถึงความต้องการ”

๒) การปกครองยังยึดศูนย์อำนาจที่ส่วนกลาง การบริหารการปกครองชอบใช้วิธีของ เผด็จการ เช่น การสั่งปิดหนังสือพิมพ์ ซึ่งเป็นวิธีการที่ขัดต่อหลักประชาธิปไตย

๓) การเลือกตั้งยังมีการซื้อสิทธิขายเสียง ประชาชนถูกชี้นำโดยอิทธิพลทางด้าน เศรษฐกิจ การเลือกตัวแทนเพื่อไปทำหน้าที่ในการบริหารหรือตรารัฐธรรมนูญยังไม่เกิดจากตัวแทน ปวงชนอย่างแท้จริงประชาธิปไตยที่แท้จริงประชาชนจะต้องมีความรู้สึกรู้ว่าได้ถูกปกครองน้อยที่สุด

^{๖๗} ปัญหาการบริหารการพัฒนาในประเทศไทย, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : <http://www.library.uru.ac.th>, (สืบค้นเมื่อวันที่ ๓๐ พฤษภาคม ๒๕๕๗).

๑.๒ การพัฒนาระบบเศรษฐกิจเสรี

ระบบการค้าเสรีเป็นเครื่องมือของรัฐในการเปิดโอกาสให้บุคคลแข่งขันความรู้ความสามารถในการผลิตสินค้าและบริการในปัจจุบันโอกาสความเท่าเทียมของประชาชนไม่เท่ากัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องทุน ข้อมูลข่าวสาร การผลิตสินค้าจะตกอยู่กับผู้ที่มีทุนมาก มีโอกาสดี ดังนั้นจะผูกขาดการผลิตสินค้า การตั้งราคาผลสะท้อนเกิดขึ้นที่ผู้บริโภค คือประชาชนส่วนใหญ่ ต้องซื้อในราคาที่กำหนดและคุณภาพของสินค้าอาจจะไม่ดีเพียงพอ

๑.๓ ปัญหาสังคม

แผนพัฒนาประเทศที่ผ่านมามุ่งเน้นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจให้ความสำคัญน้อยในด้านการพัฒนาสังคมสิ่งแวดล้อม และการศึกษา ปัญหาที่ตามมา คือ ปัญหาโสเภณี การขูดรีดแรงงาน อาชญากรรม เป็นต้น

๑.๔ ปัญหาการยอมรับจากนานาชาติ

แนวคิดในการลงทุนของประเทศที่พัฒนาแล้ว ไม่ยอมรับนโยบายการพัฒนาประเทศของรัฐบาลเผด็จการเพราะการลงทุนจะขาดความมั่นคง ดังนั้นการกำหนดบทบาทและท่าทีทางการทูตกับนานาชาติต้องกระทำอย่างชาญฉลาด สร้างพันธมิตรที่ดีต่อประเทศต่างๆ ในโลก

๑.๕ ความมั่นคงและความปลอดภัยของประเทศ

ในภาวะที่กำลังพัฒนาประชาธิปไตย กองทัพจะต้องประคับประคองการปกครองระบอบประชาธิปไตยรักษาความมั่นคงในประเทศ ในขณะที่ทั่วโลกมีการแข่งขันทางเทคโนโลยี เศรษฐกิจ ประเทศที่เจริญแล้วสามารถดูดเอาทรัพยากรธรรมชาติจากประเทศที่ด้อยพัฒนา ดังนั้นโอกาสความเสียเปรียบด้านดุลการค้า และฐานทางเศรษฐกิจของประเทศย่อมจะมีผลกระทบด้านความมั่นคงปลอดภัยของชาติจึงเป็นปัญหาต่อการพัฒนาประเทศโดยตรง

๒. แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจ

แนวโน้มโดยภาพรวมของการพัฒนาเศรษฐกิจจากการคาดการณ์ของสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในปี ๒๕๓๗ เศรษฐกิจจะขยายตัวสูงร้อยละ ๘.๒ ปัจจัยที่เป็นแรงหนุนให้เศรษฐกิจเคลื่อนตัวมาจากปัจจัยภายใน คือ ประชาชนมีกำลังซื้อสูงมากกว่าปีที่ผ่านมา ในด้านการลงทุนในภาคเอกชนมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง รัฐบาลได้เน้นการกระจายรายได้ไปสู่ภูมิภาคการส่งสินค้าออกต่างประเทศเพิ่มขึ้นเนื่องมาจากการฟื้นตัวทางเศรษฐกิจของประเทศอุตสาหกรรมผลผลิตทางการเกษตรจะเพิ่มขึ้น ที่กล่าวมาแล้วเป็นภาพรวมของเศรษฐกิจของประเทศไทย

๒.๑ ประเทศไทยจะพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวทางใด จากสภาพที่เป็นอยู่แนวทางที่ประเทศไทยนำมาพัฒนาด้านเศรษฐกิจ คือ

ก. ทฤษฎีแนวนีโอคลาสสิก (Neo-classical growth Theory) เป็นแนวพัฒนาเศรษฐกิจของบุคคลมีรายได้สูงเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในอัตราสูง

ข. ทฤษฎีการสร้างความทันสมัย (Modernization Theory) สร้างความทันสมัยในเขตการเมืองเป็นสำคัญ และแปลงสภาพของภาคเกษตร-ชนบท จากดั้งเดิมให้ทันสมัยขึ้น เมื่อเศรษฐกิจขยายตัวการกระจายผลประโยชน์ไปสู่ชนบทอย่างทั่วถึง (Trickle down)

ค. การพัฒนาชนบทแบบผสมผสาน (Integrated rural Development) การพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวนี้อาจมองการส่งออกเป็นสำคัญ ซึ่งจะเป็นแนวทางพัฒนาแบบกลุ่มประเทศอุตสาหกรรมใหม่

๒.๒ แนวโน้มในอนาคต ประเทศไทยจะเลือกทางพัฒนาเศรษฐกิจตามด้านใด

แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจที่ผ่านมาจะเห็นว่าทำให้เกิดปัญหา โดยเฉพาะปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจคนจนมากกว่าคนรวย การสร้างโอกาสมีเฉพาะกลุ่มเล็กของประเทศประมาณร้อยละ ๒๐ เมื่อปัญหาเป็นเช่นนี้ ประเทศไทยจะแก้ปัญหายังไงในอนาคต ประเทศไทยมีแนวโน้มเป็นอุตสาหกรรมมากขึ้นแต่ปัจจัยและสิ่งแวดล้อมของประเทศยังมีทางเลือกที่จะตัดสินใจเลือกแนวทางได้ แนวทางที่จะเหมาะสมกับประเทศไทยในการพัฒนาเศรษฐกิจคือใช้แนวทางพัฒนาแบบสมดุล (Balance development strategy) เป็นแนวทางที่ภาคเกษตรในเมือง เป้าหมายของการพัฒนาอุตสาหกรรมคือการสนับสนุนการพัฒนาเกษตรชนบท การปรับปรุงคุณภาพชีวิตของคนในชาติ โดยเฉพาะผู้ยากจน ผู้ด้อยโอกาสและผู้ไร้อำนาจการต่อรองทางเศรษฐกิจ

๒.๓ วิธีการในการพัฒนาเศรษฐกิจ

ในอนาคตวิธีการที่จะส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย คือ

ก. สร้างงานสร้างอาชีพในชนบทเพิ่มรายได้แก่คนในชนบทและเน้นการลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ

ข. กระจายการพัฒนาเมืองศูนย์กลางไปสู่ภูมิภาค การพัฒนาเมืองศูนย์กลางในภูมิภาคทำให้เกิดงาน อาชีพ และรายได้รวมทั้งการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจ

ค. การผลิตภาคเกษตร ต้องให้สอดคล้องกับภาวะการตลาดและการอุตสาหกรรมแปรรูปสินค้าในอนาคต

ง. พัฒนาความร่วมมือระหว่างกลุ่มเศรษฐกิจในภูมิภาคต่างๆ เช่น กลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจในภูมิภาคอาเซียน APEC (Asian Pacific Economic cooperation) กลุ่มการค้าเสรีอาเซียน AFTA (Asian Free Trade Area) และกลุ่มการค้าเสรีอเมริกาเหนือ NAFTA (North American Free Trade Area) ภาครัฐจะต้องดำเนินนโยบายให้ชัดเจน เพื่อผลประโยชน์และการพัฒนาเศรษฐกิจ รวมทั้งการส่งเสริมการผลิตสินค้า เพื่อให้สามารถแข่งขันกับกลุ่มประเทศต่างๆ ได้

จ. ส่งเสริมการนำเอาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาใช้ในการเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตสินค้า

๓. การพัฒนาความสมดุลของสิ่งแวดล้อม

ผลจากแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมที่ผ่านมามีความไม่สมดุลการพัฒนาเน้นไปในด้านเศรษฐกิจ ดังนั้น จึงทำให้เกิดปัญหาตามมา โดยเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อมจะเห็นว่าทรัพยากรธรรมชาติถูกนำมาใช้ เพื่อให้สนองการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ เช่น ป่าไม้ แร่ การนำทรัพยากรมาใช้ขาดการวางแผนในด้านปริมาณและการทดแทน แนวทางที่จะพัฒนาความสมดุลของสิ่งแวดล้อม การแก้ไขพหุภพพิษต่างๆ การตัดไม้ทำลายป่าดำเนินการดังนี้

๓.๑ สนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมกับรัฐในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

๓.๒ จัดควบคุมดูแลให้สามารถปฏิบัติตามแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เช่น แผนจัดอุทยานแห่งชาติ เขตป่าสงวนพันธุ์สัตว์ป่า ป่าชายเลน แหล่งปะการัง

๓.๓ ลดความขัดแย้งของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การทำแผนเขตพื้นที่ทำเกลือสินเธาว์ กำหนดเขตพัฒนาทรัพยากรแร่ในเขตป่าสงวน

๓.๔ จัดตั้งระบบข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การให้เกิดความเสมอภาคในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ปรับอัตราการใช้สำหรับภาคเอกชน และผู้ใช้น้ำในชลประทาน

๔. การพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ปัจจุบันเทคโนโลยีมีความสัมพันธ์กับสภาพชีวิตของคนไทยมากขึ้น โดยเฉพาะในด้านอุตสาหกรรมการพัฒนาเทคโนโลยีเป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องดำเนินการ ความหมายของการพัฒนาเทคโนโลยี คือ การพัฒนากำลังความสามารถทางเทคโนโลยีให้สูงขึ้นจนถึงระดับสามารถพึ่งตนเองได้

๔.๑ แนวทางการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในประเทศไทยจะต้องดำเนินการดังนี้

๑) ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาค้นคว้าและวิจัยเกี่ยวกับงานเทคโนโลยีที่เกิดผลประโยชน์ต่อประเทศชาติ เช่น การศึกษาเทคโนโลยีในการพัฒนาพันธุ์พืชทางการเกษตร หรือพันธุ์สัตว์เศรษฐกิจ

๒) พัฒนากำลังคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี คือจะต้องมีแผนในการพัฒนาคนให้มีความรู้ความสามารถด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยผลิตนักวิทยาศาสตร์ที่มีความสอดคล้องกับความต้องการของประเทศ

๓) ต้องมีการร่วมมือระหว่างรัฐและเอกชนในการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

๔) พัฒนาความพร้อมของชุมชนให้สามารถใช้ผลวิจัยและพัฒนาเกี่ยวกับอุตสาหกรรมและการเกษตรได้อย่างเหมาะสม

๕) การรับเทคโนโลยีใหม่ต้องกลมกลืนเทคโนโลยีเก่า คือชุมชนจะต้องมีพื้นฐานความรู้ในเรื่องนั้นด้วย เช่น เทคโนโลยีในการผลิตซีเมนต์บล็อกในการก่อสร้าง ผู้ที่จะรับเทคโนโลยีจะต้องมีพื้นฐานในเรื่องนี้เป็นอย่างดี

๕. การพัฒนาจิตใจและพฤติกรรม

การพัฒนาจะต้องให้มีความสอดคล้องตามแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เกิดความไม่สมดุลในระยะที่ผ่านมา จะเน้นด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ ส่วนด้านสังคมและจิตใจและพฤติกรรมไม่เด่นชัด การพัฒนาความเจริญทางวัตถุต้องควบคู่กับความเจริญด้านจิตใจ ยิ่งความเจริญทางเทคโนโลยีมากเท่าไร สังคมสับสนมากขึ้น ภาวะทางด้านจิตใจจะสับสนมากขึ้น

แนวทางการพัฒนาจิตใจและพฤติกรรมมีดังนี้

๑. ส่งเสริมให้บ้าน วัด โรงเรียน หรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับศีลธรรม มีบทบาทในการพัฒนาจิตใจมากขึ้น
๒. ส่งเสริม และให้ความสำคัญต่อสถาบันครอบครัว ให้มีบทบาทในการสร้างความรักความอบอุ่น รวมทั้งการปลูกฝังพฤติกรรมอันดีงามแก่สมาชิกในครอบครัว
๓. จัดสวัสดิการสำหรับผู้ด้อยโอกาส ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ทางเศรษฐกิจ เช่น การจัดสวัสดิการสงเคราะห์ การให้ทุนอุดหนุน การช่วยเหลือให้แก่ผู้ทุพพลภาพ รวมทั้งการสร้างโอกาสแก่ชีวิตสำหรับบุคคลเหล่านั้น
๔. ประสานงานระหว่างรัฐกับชุมชน จัดกิจกรรมสาธารณประโยชน์ ในรูปแบบการสาธารณสุข การประชาสัมพันธ์ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม รวมทั้งการพัฒนาด้านความเป็นอยู่

๖. การพัฒนาชนบท

ปี ๒๕๒๔ รัฐบาลได้กำหนดนโยบายการพัฒนาชนบทให้ยึดถือปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบัน โดยเน้นการทำงานร่วมกัน ระหว่าง ๔ กระทรวงหลัก คือ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงมหาดไทยและกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

๖.๑ หลักการสำคัญในการพัฒนาชนบท คือ เพิ่มขีดความสามารถของประชาชนในการ “ช่วยเหลือตนเอง” และ “การมีส่วนร่วม” ในการพัฒนาหมู่บ้านตนเอง โดยเน้นหลักการ ดังนี้

- ๑) ให้ความสำคัญพื้นที่ยากจนเป็นหลัก
- ๒) พัฒนาการกินอยู่ รวมทั้งการให้บริการพื้นฐานแก่ประชาชนในเขตยากจน เช่น ด้านสาธารณสุข การศึกษา
- ๓) พัฒนาให้ประชาชนรู้จัก “การพึ่งตนเอง”
- ๔) ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา

๖.๒ แนวทางการพัฒนาชนบท เนื่องจากมีปัจจัยหลายอย่างที่ทำให้เกิดช่องว่างของความแตกต่าง ระหว่างชนบทกับในเมือง การพัฒนาชนบทมีแนวทางดังนี้

๑) พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชนบทจะต้องให้ความรู้ ให้การศึกษาฝึกอบรม วิชาชีพ เฉพาะ โดยเน้นด้านเฉพาะบุคคล กลุ่มคน และความสัมพันธ์ของกลุ่มในชนบท เป็นการพัฒนาที่มี จุดมุ่งหมายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

๒) การพัฒนาระบบบริหารการพัฒนาชนบท การพัฒนาชนบทจะได้ผลจะต้อง พัฒนาแบบบริหารการพัฒนาชนบท โดยเน้นระบบความร่วมมือกันทุกหน่วยงาน ทุกระดับให้ ประสานกัน เช่น จากหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด และจัด “ระบบการทำงานที่เสริมสร้าง” การ ช่วยเหลือตนเอง

๓) พัฒนาระบบสื่อสารเพื่อการพัฒนาชนบท หลักสำคัญในการพัฒนาการสื่อสาร เพื่อการพัฒนาชนบท คือ การให้ข่าวสารที่ถูกต้องและการสร้างความสำเร็จในการแก้ปัญหา^{๖๘}

สรุปได้ว่า แนวทางการพัฒนาประเทศ มองอนาคตในข้างหน้าความเจริญทาง วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีขยายตัวมากขึ้น คลื่นของความเป็นอุตสาหกรรมจะเริ่มมีบทบาทสำคัญต่อ ประเทศ ซึ่งจะมีผลต่อชีวิตความเป็นอยู่และด้านจิตใจของคนไทย ปัญหาพื้นฐานที่ยังไม่สามารถแก้ไข ได้อย่างเป็นรูปธรรม เช่น ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ การพัฒนาการค้าเสรี ความมั่นคงของ ประเทศ ดังนั้นแกนที่สำคัญและจำเป็นในการพัฒนาประเทศคือ การพัฒนาเศรษฐกิจให้มีขีด ความสามารถในการผลิตและการแข่งขันสูงขึ้น การพัฒนาสิ่งแวดล้อมให้เกิดความสมดุลในระบบนิเวศ การพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสม การพัฒนาทางด้านจิตใจ รวมทั้งการพัฒนาชนบทให้เป็นระบบ และเกิดผลอย่างมีประสิทธิภาพ ที่กล่าวนี้คือความสำคัญ และแนวทางในการพัฒนาประเทศใน อนาคต

๒.๑.๑๔ มิติแห่งการพัฒนา

๑. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

ความจำเป็นในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เกี่ยวข้องกับปริมาณและคุณภาพอัตราการ เพิ่มของมนุษย์ไม่สอดคล้องกับทรัพยากรที่มีอยู่ คุณภาพของคนที่อยู่ชนบท และในเมืองต่างกันรวมทั้ง การกระจายด้านทรัพยากรมนุษย์ไม่สมดุล เช่น นักวิชาการมักจะอยู่อย่างหนาแน่นในเขตเมือง แนวทางของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ คือ ความพยายามที่จะพัฒนาขีดความสามารถศักยภาพของ คนให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้

๒. การพัฒนาเทคโนโลยี

สภาพปัจจุบัน เทคโนโลยีมีความสำคัญต่อการพัฒนาหลายด้าน แนวทางที่จะส่งเสริม การพัฒนาเทคโนโลยีรัฐและเอกชนต้องสนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัยด้านต่างๆ การคิดค้นวิธีการในการ

^{๖๘} ตอนที่ ๕ แนวทางการพัฒนาประเทศ, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : <http://www.dnfe๕.nfe.go.th>, (สืบค้นเมื่อวันที่ ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๕๖).

เพิ่มผลผลิตรวมทั้งให้มีการพัฒนาเทคโนโลยีมาใช้ในการด้านอุตสาหกรรม เกษตรกรรม การพลังงาน สิ่งแวดล้อมและการป้องกันประเทศ

๓.การพัฒนาชนบท

ความหมายของการพัฒนาชนบท คือยุทธวิธีที่กำหนดขึ้น เพื่อปรับปรุงเศรษฐกิจสังคม และกลุ่มคนในชนบท เหตุผลในการพัฒนาชนบท ได้แก่ปี ๒๕๒๓ มีการสำรวจสภาพชีวิตของคนในชนบทไทยยังขาดมาตรฐานในการดำรงชีวิต เช่น ความยากจน โภชนาการ ออนามัย ที่อยู่อาศัย รายได้ ดังนั้น จึงได้กำหนดแผนพัฒนาชนบทขึ้นโดยมีรูปแบบในการพัฒนา ๒ ลักษณะ คือ การพัฒนาจากเบื้องต้น คือ รัฐเป็นผู้ดำเนินการเป็นส่วนใหญ่และการพัฒนาจากฐานล่างคือ แนวทางและแผนการกำหนดขึ้นโดยประชาชนในชนบท

๔.การพัฒนาเศรษฐกิจ

ในช่วงก่อนเริ่มใช้แผนพัฒนาฯ แนวการผลิตจะเป็นผลผลิตด้านเกษตรกรรมระดับความเจริญเติบโตรวดเร็ว ภายหลังมีการใช้แผนพัฒนาฯ แนวโน้มด้านการผลิตเป็นภาคอุตสาหกรรม และการส่งออก

๕.การพัฒนาทางการเมืองการปกครอง

การปกครองไทยในช่วงปี พ.ศ.๒๔๓๕ ปกครองโดยมีพระมหากษัตริย์เป็นคัตลัทธิเทวราชทำหน้าที่บริหารปกครองบ้านเมืองต่อมาได้มีการพัฒนาหลัง ปี ๒๔๓๕ มีการพัฒนารัฐชาติ (National state) เริ่มรวมศูนย์อำนาจปลุกฝังให้ประชาชนมีความผูกพันกับรัฐ หลังปี พ.ศ. ๒๔๗๕ มีการปฏิวัติเปลี่ยนระบอบการปกครองเป็นแบบประชาธิปไตย ได้มีการพัฒนาระบบการเมืองการปกครอง การบริหาร และการจัดระเบียบราชการมาโดยลำดับให้ความรู้ประชาชนเกี่ยวกับประชาธิปไตย ปลุกฝังการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาการปกครองบ้านเมืองเป็นลำดับ^{๖๙}

๒.๑.๑๕ ทฤษฎีการพัฒนาแบบ TERMS

ทฤษฎีนี้ อธิบายถึง ปัจจัยสำคัญในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง คำว่า TERMS ย่อมาจากคำดังนี้^{๗๐}

T = Technology

E = Economy

^{๖๙} ตอนที่ ๕ แนวทางการพัฒนาประเทศ, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : <http://www.dnfe๕.nfe.go.th>, (สืบค้นเมื่อวันที่ ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๕๖).

^{๗๐} ทรงจิต พูลลาภ, เศรษฐกิจชุมชนศรีปทุม : บุรณาการการพัฒนาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่, (กรุงเทพมหานคร : เนติกุลการพิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๕๖-๕๗.

R = Resources (Man, Money and Natural Resources)

M = Management

S = Socio-Cultural System

Technology (เทคโนโลยี) ควรมีความเหมาะสมกับสภาพสังคมและวัฒนธรรมและควรจะเป็นเทคโนโลยีที่ชุมชนผลิตขึ้นมาเองหรือประยุกต์ใช้ความรู้ของชุมชนในการผลิตเทคโนโลยีอย่างเหมาะสมและกลมกลืนกับสภาพชีวิตของสังคม วิถีชีวิตและประเพณีวัฒนธรรมทั้งนี้ เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้โดยไม่ต้องตกเป็นทาสเทคโนโลยีจากภายนอก ซึ่งต้องเสียค่าใช้จ่ายสูง

Economy (ระบบเศรษฐกิจ) ในชุมชนควรมีระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเองและแบบอ้อมชูกันอย่างพอเพียงไม่ควรเป็นระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ชุมชนหลายแห่งในประเทศไทย ขณะนี้มีการดำเนินชีวิตระบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ แต่ไม่ได้หมายถึงปฏิเสธระบบเศรษฐกิจระบบอื่นๆ เศรษฐกิจระบบใดก็ตามที่ทำให้ประชาชนดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข โดยไม่มีการเบียดเบียนหรือแสวงหาผลประโยชน์บนความทุกข์ความเดือดร้อนของกันและกันก็ควรจะดำเนินต่อไปได้ อย่างไรก็ตาม การพัฒนาสังคมโดยภาพรวมจะให้ความสำคัญกับระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมอันเป็นกระแสเศรษฐกิจที่มีพลังสูงมาก และกำลังครอบงำประเทศต่างๆ ทั่วโลก และได้กลายเป็นกระแสคลื่นโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจโลก (Economic Globalization) ที่มีพลังอย่างรุนแรง ชุมชนจึงควรรู้เท่าทันกระแสโลกทางเศรษฐกิจ และสร้างกระแสเศรษฐกิจทางเลือกสำหรับชุมชนให้เข้มแข็ง มิฉะนั้นจะกลายเป็นเหยื่อของกระแสเศรษฐกิจโลกปัจจุบัน และชุมชนก็จะแตกสลายไม่ยั่งยืนเหมือนดังที่เกิดขึ้นในหลายแห่งของประเทศ

Resource (ทรัพยากร) หมายถึง ทรัพยากรที่เป็นทั้งมนุษย์และธรรมชาติสิ่งแวดล้อมรวมทั้งเงินและวัสดุต่างๆ ที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตกิจการต่างๆ ในชุมชน

ในบรรดาทรัพยากรธรรมชาติทั้งหลายเหล่านี้ มนุษย์เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญที่สุด ทรัพยากรอื่นๆ จะมีการนำมาใช้อย่างเป็นประโยชน์และอย่างสร้างสรรค์ก็โดยอาศัยมนุษย์ ดังนั้น ทรัพยากรมนุษย์จะต้องได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ มีทักษะ และมีความสามารถในการปฏิบัติงานร่วมกันกับบุคคลอื่นได้ ขณะเดียวกันมนุษย์ก็ควรได้รับการพัฒนาให้มีคุณธรรม และจริยธรรมเพื่อประโยชน์ในการแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยไม่มีความเห็นแก่ตัวแต่ฝ่ายเดียว

Management (การจัดการ) หมายถึง ระบบสังคมต้องมีวิธีการจัดการให้มีการนำเอาพลังความสามารถและนำเอาทุนทางสังคมต่างๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนร่วมกันส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน และส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักจัดการกับบ้านเรือนที่อยู่อาศัยสาธารณะ และจัดการกับการประกอบอาชีพของชุมชนอย่างมีเหตุผล และดำเนินการธุรกิจรวมทั้งการศึกษาในชุมชนและการป้องกันปัญหาต่างๆ ในชุมชนร่วมกันอย่างเป็นระบบอีกด้วย

Socio-Cultural System (ระบบสังคมและวัฒนธรรม) หมายถึง การมีระบบสัมพันธ์ภาพในสังคม และคุณค่าทางวัฒนธรรมที่เน้นบุคคลและชุมชนเป็นศูนย์กลางโดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรทางสังคม เช่น ครอบครัว การศึกษา และกลุ่มองค์กรอื่นๆ ต้องมีความเข้มแข็ง และบทบาทสนองความต้องการของคนส่วนใหญ่ โดยที่คนส่วนน้อยก็ได้รับการดูแลช่วยเหลือโดยไม่ถูกมองข้าม บุคคลควรได้รับการส่งเสริมให้มีสัมพันธ์ภาพที่ดีกับชุมชนและกับสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ ศาสนา และประเพณีอันดีงาม ควรได้รับการส่งเสริมให้มีความเข้มแข็งสามารถเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของผู้คนในชุมชนได้อย่างแท้จริง

ทฤษฎี TERMS ดังกล่าวมานี้ได้รับการพัฒนาและมีสาระแฝงเข้าไปอยู่ในระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงด้วยเช่นกัน

สรุปได้ว่า “การพัฒนา” คือการเปลี่ยนแปลงที่มีการกระทำให้เกิดขึ้นหรือมีการวางแผนกำหนดทิศทางไว้ล่วงหน้า โดยการเปลี่ยนแปลงนี้ต้องเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น ถ้าเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ไม่ดีก็ไม่เรียกว่าการพัฒนา ขณะเดียวกันการพัฒนามิได้หมายถึงการเพิ่มขึ้นปริมาณสินค้าหรือรายได้ของประชาชนเท่านั้น แต่หมายความรวมถึงการเพิ่มความพึงพอใจและเพิ่มความสุขของประชาชนด้วย

๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาสังคม

จากที่ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับตำราทางวิชาการของนักวิชาการหลากหลายท่านจึงได้ประมวลแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาสังคม มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๒.๑ ความหมายของการพัฒนาสังคม

การพัฒนาสังคม คำว่า “สังคม” (Society) เมื่อวิเคราะห์โดยรูปศัพท์มาจากคำในภาษาบาลีสองคำมารวมกันคือ คำว่า “สัง” (ส) แปลว่า ด้วยกัน พร้อมกัน (ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Together) กับคำว่า “คม” (อ่านว่า คมะ) แปลว่า ไป ดำเนินไป เมื่อรวมเข้าด้วยกันเป็น “สังคม” (สังคม)^{๗๑} แปลว่า การเกี่ยวข้อง การเป็นไปรวมกัน การรวมกัน การอยู่ร่วมกัน การคบค้าสมาคมกัน ความสามัคคี^{๗๒} พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒ ให้ความหมายของสังคมไว้ว่า หมายถึง คนจำนวนหนึ่งที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันตามระเบียบกฎเกณฑ์ โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญร่วมกัน เช่น สังคมชนบท วงการหรือสมาคมของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เช่น สังคมชาวบ้านที่เกี่ยวข้อง

^{๗๑} จานงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๔๕.

^{๗๒} ประยุทธ์ หลงสมบุญ, พจนานุกรม มคอ-ไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๖๘๕.

การพบปะสังสรรค์หรือชุมนุมชน เช่น วงสังคม งานสังคม^{๗๓} ได้มีนักวิชาการให้ความหมายเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมไว้ดังต่อไปนี้

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กล่าวไว้ว่า การพัฒนาสังคมก็คือ การพัฒนาคน พัฒนากลุ่มคน พัฒนางค์กร พัฒนาสถาบัน หากคนได้รับการพัฒนาให้เต็มเต็มเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แล้ว คนก็จะไปสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นความจำเป็นต่อการดำรงชีวิต เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของเขาเองได้ เพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานตลอดจนความต้องการขั้นสูงของตนเองได้ โดยสถาบันที่เล็กที่สุดของการอยู่ร่วมกัน คือ ครอบครัว สถาบันที่ใหญ่ขึ้น คือ ความเป็นชุมชนท้องถิ่น และสถาบันอื่นๆ ที่ใหญ่ขึ้นคือ ความเป็นสังคมวัฒนธรรมไทยสถาบันต่างๆ เหล่านี้จะหล่อหลอม (socialization) และบูรณาการมิติต่างๆ ของคนให้เป็นคนที่สมบูรณ์ขึ้นเป็นสมาชิกของสังคม ในระดับนโยบายจึงควรวางนโยบายเพื่อการพัฒนาคน โดยการพัฒนาครอบครัว พัฒนาชุมชนท้องถิ่น พัฒนางค์กรชุมชน พัฒนาสถาบันของสังคม ให้เกิดความเป็นครอบครัวที่อบอุ่น ชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็ง สามารถบริหารจัดการชุมชน และให้สังคมวัฒนธรรมที่สืบทอดมายาวนานที่ปัจจุบันกำลังเลือนหายไปให้มีการฟื้นฟูและธำรงรักษาความเป็นสังคมวัฒนธรรมไทย ความเป็นสยามเมืองยิ้มที่นานาชาติชื่นชมและรู้จักความเป็นสังคมไทยเป็นอย่างดี จึงสมควรที่รัฐจะต้องมีการส่งเสริมให้มีกระบวนการพัฒนาเพื่อนำไปสู่ความอยู่ดี มีสุข หรือความมั่นคงของมนุษย์^{๗๔}

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ได้ให้ความหมายของคำว่า การพัฒนาสังคม หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่มีการกำหนดทิศทาง (directed change) หรือการเปลี่ยนแปลงที่ได้วางแผนไว้แน่นอนล่วงหน้า (planned change)^{๗๕}

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี ให้ความหมายของ การพัฒนาสังคม ไว้ว่า หมายถึง การกระทำให้เกิดขึ้นคือเปลี่ยนจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่า^{๗๖}

สนิท สมักรการ ให้ความหมาย การพัฒนาสังคม พอสรุปได้ว่าการพัฒนาสังคมเป็นการเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของบุคคลภายในสังคม การพัฒนาสังคมเป็นการ

^{๗๓} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์นานมีบุ๊ค), หน้า ๑๑๕๙.

^{๗๔} กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ระบบการพัฒนาสังคมที่นำไปสู่ความมั่นคงของมนุษย์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : เทพเพ็ญวานิชย์, ๒๕๔๙), หน้า ๑๐.

^{๗๕} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, การพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖), หน้า ๑๗.

^{๗๖} ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท, (กรุงเทพมหานคร : ส.ส.น.ไทยอนุเคราะห์ไทย, ๒๕๒๖), หน้า ๑๗.

เปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีต่อกันภายในสังคม ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ในแง่ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ การเมือง หรือผลประโยชน์ส่วนตน ถ้ามองในแง่การพัฒนาสังคมก็เท่ากับการพัฒนาประเทศ การพัฒนาสังคมก็มุ่งที่การพัฒนาทางการศึกษาและด้านอื่นๆ นอกเหนือเศรษฐกิจและการเมือง^{๗๗}

พัทยา สายหู กล่าวไว้ว่า การพัฒนาสังคมมีความสำคัญต่อความเจริญของสังคมและเศรษฐกิจของสังคม การพัฒนาสังคมเป็นการพัฒนาส่วนต่างๆ ของสังคมให้สอดคล้องกับเศรษฐกิจวัฒนธรรมและค่านิยมของสังคม เป็นการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม การพัฒนาสังคมมีความสำคัญต่อการเพิ่มคุณภาพของคนในสังคม คุณธรรมของการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น^{๗๘}

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) กล่าวว่า การพัฒนาสังคมจะต้องเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยพัฒนาที่สนองความต้องการในปัจจุบัน โดยไม่ทำให้ประชาชนรุ่นต่อไปในอนาคตต้องประนีประนอม ยอมลดความสามารถของตนในการสนองความต้องการของเขาเอง การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องพัฒนาเศรษฐกิจให้ยั่งยืนภายใต้เงื่อนไขการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม โดยพัฒนาเศรษฐกิจควบคู่กับธรรมชาติหรือระบบนิเวศ ไม่ทำลายธรรมชาติ การพัฒนาที่ยั่งยืนจึงเป็นการพัฒนาสังคมให้ยั่งยืน กำหนดนโยบายสนองความต้องการของประชาชนในปัจจุบัน โดยไม่ทำลายทรัพยากร ซึ่งเป็นที่ต้องการในอนาคตสังคมที่ยั่งยืนจึงเป็นสังคมที่กิจกรรมทุกอย่างของมนุษย์เกิดขึ้น และจำเป็นสืบทอดต่อไปได้ภายใต้ขีดจำกัดที่สภาพแวดล้อมกำหนดให้^{๗๙}

सानิตย์ บุญชู ได้ให้ความหมายไว้ว่า การพัฒนาสังคม หมายถึง เป็นกระบวนการในอันที่จะนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงจากภายในตัวคนก่อนออกไปสู่สิ่งแวดล้อมภายนอก หรือเป็นกระบวนการของการพัฒนาจิตใจหรือนามธรรม มากกว่าที่จะเป็นการพัฒนาทางวัตถุหรือรูปธรรมอย่างเดียว^{๘๐}

สุรเดช ฉายะเกษตริณ^{๘๑} ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาสังคม เป็นกระบวนการสร้างเสริมความเข้มแข็งของกลุ่ม สร้างพลังให้กับกลุ่มและชุมชนจนกลายเป็นสถาบันใหม่ขึ้นมา และสถาบันแห่ง

^{๗๗} สนิท สมักรการ, *วัฒนธรรมกับการพัฒนาสังคม*, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๒), หน้า ๑๗.

^{๗๘} พัทยา สายหู, *กลไกของสังคม*, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖), หน้า ๒๑๔.

^{๗๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), *การพัฒนาที่ยั่งยืน*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๖๔-๖๕.

^{๘๐} สานิตย์ บุญชู, *คู่มือฝึกอบรมการวางแผนพัฒนาชุมชน*, (กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานครการพิมพ์, ๒๕๓๐), หน้า ๑๑.

^{๘๑} สุรเดช ฉายะเกษตริณ, *เอกสาร : แนวนโยบายด้านการพัฒนาสังคมของประเทศและความต้องการวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และนวัตกรรม (วทน.) ในการพัฒนาสังคม*, ๒๕๕๓, หน้า ๑.

นี้จะทำหน้าที่ผลักดันมาตรการ แผนงานโครงการ เพื่อป้องกัน แก้ไขปัญหาของพวกเขา และของชุมชนเอง โดยยึดหลักการช่วยเหลือซึ่งกันและกันและพึ่งตนเอง งานที่ทำจะไม่เป็นแบบแยกส่วน ที่จะผสมกลมกลืนไปกับวิถีชีวิต มองแบบองค์รวม เชื่อมประสานทั้ง มิติทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม การเรียนรู้ สุขภาพและอื่นๆ

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย^{๗๒} ได้ให้ความหมายไว้ว่า การพัฒนาสังคม (Social Development) หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่ดีทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง และวัฒนธรรม เพื่อประชาชนจะได้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นทั้งทางด้านที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม สุขภาพอนามัย การศึกษา การมีงานทำ มีรายได้เพียงพอในการครองชีพ ประชาชนได้รับความเสมอภาค ความยุติธรรม มีคุณภาพชีวิต ทั้งนี้ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการเปลี่ยนแปลงทุกขั้นตอนอย่างมีระบบ

สรุปได้ว่า การพัฒนาสังคมเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพของสังคมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีทั้งในระบบความเป็นอยู่ของคนในสังคม ค่านิยมและการกระจายโอกาสที่ดีของบุคคล การพัฒนาสังคมจึงเป็นการปรับปรุงภาวะความเป็นอยู่ของคนในสังคมให้ดีขึ้น โดยยึดหลักความร่วมมือของรัฐและประชาชน ให้ประชาชนเกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมและลงมือปฏิบัติงานด้วยตนเองใช้ทรัพยากรในสังคมให้เกิดประโยชน์แก่สังคมมากที่สุด

๒.๒.๒ ความสำคัญของการพัฒนาสังคม

เมื่อบุคคลมาอยู่รวมกันเป็นสังคม ปัญหาที่ย่อมจะเกิดตามมาเสมอ ยิ่งสังคมมีขนาดใหญ่ ปัญหาที่ยิ่งจะมีมากและสลับซับซ้อนเป็นเงาตามตัว ปัญหาหนึ่งอาจจะกลายเป็นสาเหตุของอีกหลายปัญหาเกี่ยวโยงกันไปเป็นลูกโซ่ ถ้าปล่อยไว้ก็จะเพิ่มความรุนแรง เพิ่มความสลับซับซ้อนและขยายวงกว้างออกไปเรื่อยๆ ยากต่อการแก้ไข ความสงบสุขของประชาชนในสังคมนั้นก็จะไม่มี ได้มีนักวิชาการให้ความหมายเกี่ยวกับความสำคัญของการพัฒนาสังคมไว้ดังต่อไปนี้

อุทัย หิรัญโต^{๗๓} ได้กล่าวถึงความสำคัญของการพัฒนาสังคมพอสรุปได้ว่า การพัฒนาสังคมมีแก่นสารอยู่ที่การพัฒนาคน และการพัฒนาคนนั้นจะมีความสำคัญอยู่ ๒ ประการดังนี้ ๑) การพัฒนาให้คนซึ่งเป็นสมาชิกของสังคมเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ มีความสามารถสูง สามารถใช้สติปัญญา

^{๗๒} หนังสือเรียนสาระการพัฒนาสังคม รายวิชา การพัฒนาตนเอง ชุมชน สังคม, ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย, หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงาน กศน. สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๑), หน้า ๙.

^{๗๓} อุทัย หิรัญโต, **หลักสังคมวิทยา**, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๒), หน้า ๖๔.

ตัดสินปัญหาเกี่ยวกับตนเอง และปัญหาอันเกี่ยวกับส่วนรวมได้ ๒) พัฒนาคนให้มีความสามารถ
ดำเนินกิจการของสังคมได้โดยสมบูรณ์โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเป็นคนและกำลังคน

เดชา เปรมฤดีเลิศ^{๔๔} ได้กล่าวถึงความสำคัญของการพัฒนาสังคมพอสรุปได้ว่า “การพัฒนาสังคม มีความสำคัญทางเศรษฐกิจอย่างมาก เพราะการพัฒนาสังคมเป็นการมุ่งพัฒนาส่วนต่าง ๆ ของสังคมหรือประเทศให้สอดคล้องและเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ พร้อมทั้งพยายามแก้ไขผลกระทบและขจัดปัญหาที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาเศรษฐกิจ”

พระไพศาล วิสาโล^{๔๕} ได้กล่าวถึงการพัฒนาแบบพุทธไว้ว่าการพัฒนาสังคมที่จะก่อให้เกิดสันติสุขต้องเป็นการพัฒนาที่ล้อมนุษย์เป็นสาระโดยมุ่งให้เกิดพัฒนาการในบุคคลที่ประกอบกันเป็นสังคม พัฒนาการของบุคคลนี้ ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า ภาวนา คือการทำให้เจริญ ซึ่งมีความหมายต่างจาก วัฒนธรรม ที่แปลว่า รัก การพัฒนาสังคมในทัศนะของพระพุทธศาสนา คือการทำให้สังคมนั้นมีภาวะที่เอื้อให้บุคคลมีชีวิตที่ดีงามนั้น หมายถึงชีวิตที่ไร้ทุกข์ หลุดพ้นจากความบีบคั้น รัดรั้งทั้งจากปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน สามารถที่จะกำหนดความเป็นอยู่ของตนด้วยสติปัญญาและความพากเพียรของตนชีวิตเช่นนี้ย่อมไม่ถูกกดดันครอบงำให้จำกัดอยู่กับตัวเอง จึงมีจิตใจเป็นอิสระและแผ่กว้างไปยังเพื่อนมนุษย์และสรรพชีวิต ภาวะชีวิตดังกล่าวในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า อิศรภาพ ซึ่งแปลว่า ความเป็นใหญ่ในตนเอง

แม้ว่าในสมัยพุทธกาลจะยังไม่มีคำว่าการพัฒนาสังคมมาใช้ แต่ในภาคปฏิบัติ สังคมมนุษย์สามารถพัฒนาตนเองให้เจริญก้าวหน้าโดยลำดับ นับตั้งแต่มนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์จนถึงประวัติศาสตร์และกระทั่งในปัจจุบัน ^{๔๖} ดังที่ปรากฏหลักฐานทางวิชาการว่า การประกาศพระศาสนาของพระพุทธเจ้าทำให้มีการพัฒนาสังคมอย่างเป็นรูปธรรมเกิดขึ้นหลายด้าน เช่น ด้านการศึกษาทำให้เกิดความเสมอภาคทางการศึกษา เพราะทรงแสดงโอกาสให้คนทุกวรรณะสามารถบวชและศึกษาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาได้เท่าเทียมกัน หรือด้านสิทธิสตรี ทำให้สตรีมีสิทธิในการปฏิบัติศาสนกิจได้เท่าเทียมบุรุษ เพราะว่าการที่ทรงอนุญาตให้สตรีบวชในพระพุทธศาสนา จัดเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในสมัยพุทธกาล เนื่องจากศาสนาพราหมณ์ซึ่งเป็นศาสนาที่คนส่วนใหญ่นับถือ

^{๔๔}เดชา เปรมฤดีเลิศ, ความเข้าใจเบื้องต้นต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและการพัฒนาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๗), หน้า ๔๘-๘๐.

^{๔๕}พระไพศาล วิสาโล, พุทธธรรมกับการพัฒนาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๓), หน้า ๑๘-๑๙.

^{๔๖}พิชัย ฝกาทอง, เอกสารประกอบการสอนรายวิชามนุษย์กับสังคม, ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗, หน้า ๑๘.

ในสมัยนั้น มีข้อกำหนดว่าคัมภีร์พระเวทจะศึกษาได้เฉพาะชนชั้นสูง คือ กษัตริย์และพราหมณ์เท่านั้น สำหรับสตรีนั้นแม้ว่าจะเป็นชนชั้นสูงก็ห้ามศึกษาพระเวทและประกอบพิธีกรรม^{๘๗} เป็นต้น

สรุปได้ว่า การพัฒนาสังคมนั้นมีความสำคัญในการเพิ่มคุณภาพของคนในสังคมสามารถใช้สติปัญญาตัดสินปัญหาเกี่ยวกับตนเอง และปัญหาเกี่ยวกับส่วนรวมได้ ซึ่งการพัฒนานี้ต้องพัฒนาที่ตนเองก่อน เพราะพื้นฐานของสังคมที่ดีจะต้องอยู่บนหลักของพระพุทธศาสนาส่วนประกอบของสังคมที่สำคัญคือมนุษย์ หรือคน สังคมจะดี คนที่อยู่ในสังคมนั้นจะต้องมีคุณธรรม มีศีล มีสัตย์

๒.๒.๓ แนวคิดการพัฒนาสังคม

แนวคิดการพัฒนาสังคมเป็นแนวคิดที่มีรากฐานทางทฤษฎีมาอย่างยาวนานในระดับสากลสำหรับสังคมไทยได้มีการนำแนวคิดการพัฒนาสังคมมาใช้อย่างเป็นระบบในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๒ จากนั้นแนวคิดการพัฒนาสังคมก็ได้มีการนำไปปฏิบัติมีการศึกษาวิจัย และมีการเปลี่ยนแปลงพัฒนามาโดยตลอด ได้มีนักวิชาการให้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมไว้ดังต่อไปนี้

ผลจากการระดมความคิดเห็นจากกลุ่มนักวิชาการ และนักปฏิบัติงานด้านการพัฒนาตามภูมิภาคต่างๆ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมมี ๕ กลุ่ม^{๘๘} ดังนี้

๑. การพัฒนาเศรษฐกิจและสวัสดิการสังคม

การพัฒนาเศรษฐกิจเป็นกลุ่มแนวคิดที่เน้นว่าการพัฒนาสังคมจะต้องเริ่มต้นด้วยการพัฒนาเศรษฐกิจ กล่าวคือ เน้นการพัฒนาอาชีพและยกระดับรายได้ของประชาชนให้สูงขึ้นตามไปด้วยโดยมีสิ่งของเครื่องใช้และเครื่องบริโภคต่างๆ เพิ่มมากขึ้น แนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจเป็น ศูนย์กลางการพัฒนาสังคมนี้ก่อให้เกิดแนวคิดการยัดยัดและการบริโภควัตถุในที่สุด ควบคู่กับการพัฒนาเศรษฐกิจ ก็คือ การพัฒนาสวัสดิการสังคม การพัฒนาสวัสดิการ สังคมเป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นการให้สวัสดิการแก่คนด้อยโอกาส คนอ่อนแอและคนที่ถูกทอดทิ้งจากสังคม หรือกลุ่มคนที่นักวิชาการกลุ่มหนึ่งเรียกคนกลุ่มนี้ว่า “กลุ่มคนชายขอบ” (marginal man) ความมั่นคงของสังคมจะเกิดขึ้นไม่ได้ตราบเท่าที่ยังไม่มีการกระจายสวัสดิการได้อย่างทั่วถึงทุกคน ในสังคมโดยเฉพาะแก่กลุ่มคนชายขอบซึ่งประกอบด้วย คนเร่ร่อนพเนจร คนพิการ คนชรา คนไร้ สัญชาติ และคนที่ถูกทอดทิ้ง แนวคิด

^{๘๗} วิจารณ์ นาคชาติรี, พุทธปรัชญาเถรวาท, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๔), หน้า ๕.

^{๘๘} สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ระบบการพัฒนาสังคมที่นำไปสู่ความมั่นคงของมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร : เทพเพ็ญวานิชย์, ๒๕๔๙), หน้า ๑๑๘-๑๒๐.

สวัสดิการสังคมได้ครอบคลุมถึงการสังคมสงเคราะห์ ซึ่งภาครัฐจะต้องเป็นหลักรับผิดชอบในการสงเคราะห์บุคคลที่ยากไร้และถูกทอดทิ้ง

๒. การพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม

คุณภาพชีวิต (Quality of Life) หมายถึง ชีวิตที่มีความสุข มีความพอใจในชีวิต ชีวิตที่มีสวัสดิภาพ ภาวะที่บุคคลได้เรียนรู้และเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง รวมทั้งการมีอิสระหลุดพ้นจากความต้องการ การมีหน้าที่การงานตามที่ต้องการและสภาวะการเรียนรู้ที่ดีทางกาย ทางจิตใจและทางสังคม ซึ่งไม่เพียงแต่การปราศจากโรคภัยไข้เจ็บเท่านั้น

การพัฒนาสังคม (Social Development) ก็คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งสามารถวัดได้จากสุขอนามัย ครอบครัว ชุมชน การศึกษาอบรม การทำงาน ทรัพยากรทางเศรษฐกิจ บ้านที่อยู่อาศัยระดับอาชญากรรม ความยุติธรรม วัฒนธรรมและการใช้เวลาว่าง การพัฒนาสิ่งแวดล้อมเป็นหลักสำคัญประการหนึ่งของการพัฒนาคุณภาพสังคม สิ่งแวดล้อมมี ๒ อย่าง คือ สิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม อันเป็นสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นมาและสิ่งแวดล้อมที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมได้รับการพัฒนาให้มีคุณภาพสามารถวัดได้จากความสงบสุขและความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของบุคคล สำหรับสิ่งแวดล้อมที่เป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพนั้นสามารถวัดได้จากการอยู่อย่างสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ข้อนี้จะปรากฏอยู่ในความมั่นคงอยู่อย่างยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติซึ่งถึงแม้จะถูกนำไปใช้ประโยชน์ก็ไม่เกิดการสูญเสียจนรุ่นต่อไปมีโอกาสได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน การพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นการพัฒนาแบบองค์รวม ซึ่งรวมเอา (๑) การพัฒนาการดำรงชีวิตอย่างมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน เช่น การพัฒนาสภาพการทำงาน การพัฒนาสุขภาพอนามัย การพัฒนา มาตรฐานการครองชีพ (๒) การส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีในเชิงอัตวิสัย เช่น ความสุข ความพึงพอใจ ของบุคคลที่อยู่ในสังคมเดียวกัน

ดังนั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมจึงรวมเอากระบวนการสร้างความเป็นปึกแผ่น ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายขั้นต้นของการพัฒนาคุณภาพชีวิตในสังคม ต่อจากนั้นจึงเสริมด้วยการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ในชีวิต การสร้างความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและสภาพวัฒนธรรมในทางวัตถุและทางนามธรรมในสังคม

๓. การผสมผสานระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สวัสดิการ คุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม

กลุ่มแนวคิดดังกล่าวนี้ มองเห็นว่าการพัฒนาสังคมจะต้องดำเนินการพร้อมๆ กับทางด้านเศรษฐกิจสวัสดิการและคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม ระบบการพัฒนามีการแยกส่วนที่จะทำให้เกิดการเสียสมดุล และจะก่อให้เกิดปัญหาหลายอย่างตามมา เช่น หากเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างเดียวโดยละเลยการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม จะทำให้สังคมสูญเสียความสมดุล

ระหว่างชีวิต สังคมและสิ่งแวดล้อม ปัญหาสังคมหลายอย่างตามมารวมทั้งการสูญเสียธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

๔. การพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชน

แนวคิดการพัฒนาสังคมที่ได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างมากในขณะนี้ ก็คือแนวคิดที่ว่า การพัฒนาสังคม คือการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชน แนวคิดนี้พิจารณาว่าการมีส่วนร่วมเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดสำหรับการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน การพัฒนาเศรษฐกิจการเมือง คุณธรรม จริยธรรม และการพัฒนาด้านอื่นๆ ในสังคมจะไม่ประสบผลสำเร็จหาประชาชนไม่มีส่วนร่วมตั้งแต่ตอนเริ่มต้น แนวคิดการมีส่วนร่วมไม่ได้จำกัดอยู่กับประชาชนในพื้นที่เท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงประชาชนทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา การมีส่วนร่วมของประชาชนที่เกี่ยวข้องมีหลายระดับโดยเริ่มต้นตั้งแต่ระดับความคิด ร่วมรับรู้ ร่วมแสดงวิสัยทัศน์ ร่วมเสียสละเวลาสิ่งของ ร่วมพิจารณาร่วมแก้ไขปัญหาและร่วมรับผิดชอบ เป็นต้น

การพัฒนาสังคมจะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมในการวางแผนและกำหนดนโยบาย ตั้งแต่จากระดับฐานรากของสังคม จนถึงระดับผู้บริหารประเทศชาติ ในอดีตการกำหนดแผนและนโยบายการพัฒนาสังคมจะมาจากระดับผู้บริหาร (Top-down Planning) ซึ่งอาจไม่เป็นไปตามความต้องการของประชาชนในชุมชนท้องถิ่น ดังนั้น ในระยะต่อมาจนถึงปัจจุบันการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการคิดแผนและกำหนดแผนการพัฒนาชุมชน จึงได้รับการสนับสนุนเพิ่มมากขึ้น การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในท้องถิ่นเบื้องต้นนั้น ถือว่าเป็นการกระจายอำนาจความรับผิดชอบไปยังประชาชนเพื่อให้ประชาชนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น และอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืนและมีความสุขสมควรแก่สภาพ

๕. การพัฒนาความเสมอภาคและความยุติธรรมในสังคม

ตัวชี้วัดการพัฒนาสังคมที่สำคัญ ก็คือ ความเสมอภาคและความยุติธรรมที่สังคมมีให้แก่สมาชิกในสังคมทุกคน ความเสมอภาคเป็นความคิดทางการเมืองอย่างหนึ่งซึ่งสะท้อนถึงการพัฒนาโครงสร้างสำคัญของสังคมที่เอื้อประโยชน์ด้านต่างๆ ให้แก่ประชาชนอย่างเท่าเทียมกันกล่าวคือประชาชนในสังคมมีสิทธิและโอกาสเท่าเทียมกันในการทำงาน การได้เลื่อนตำแหน่ง การได้รับสถานภาพทางสังคมอย่างเสมอภาคกัน การได้รับการคุ้มครองดูแลและสวัสดิการต่างๆ อย่างเท่าเทียมกันโดยไม่ถูกจำกัดเรื่องเชื้อชาติ ศาสนา เพศ และวัย เป็นต้น สำหรับความเป็นธรรมในสังคมมักจะใช้ควบคู่กับความเสมอภาค ความเป็นธรรมจะใช้ในเรื่องการใช้กฎหมายอย่างถูกต้อง และเป็นธรรมรวมทั้งการจัดทรัพยากรธรรมชาติอย่างเสมอภาคและการให้ความช่วยเหลือเป็นพิเศษแก่คนที่ด้อยโอกาส

การพัฒนาสังคมมีขอบเขตกว้างขวาง เพราะปัญหาของสังคมมีมาก และสลับซับซ้อน การแก้ปัญหาสังคมจึงต้องทำอย่างรอบคอบ และต้องอาศัยความร่วมมือกันของบุคคลจากหลายๆ

ฝ่าย และโดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนในสังคมนั้นๆ จะต้องรับรู้พร้อมที่จะให้ข้อมูลที่ถูกต้องและเข้ามามีส่วนร่วมด้วยเสมอ การพัฒนาสังคมจึงต้องเป็นทั้งกระบวนการ วิธีการ กระบวนการเปลี่ยนแปลง และแผนการดำเนินงาน ซึ่งมีรายละเอียด คือ^{๔๙}

๑. กระบวนการ (Process) การแก้ปัญหาสังคมต้องกระทำต่อเนื่องกันอย่างมีระบบ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากลักษณะหนึ่งไปสู่อีกลักษณะหนึ่ง ซึ่งจะต้องเป็นลักษณะที่ดีกว่าเดิม

๒. วิธีการ (Method) การกำหนดวิธีการในการดำเนินงาน โดยเฉพาะเน้นความร่วมมือของประชาชนในสังคมนั้นกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลที่จะทำงานร่วมกัน และวิธีการนี้ต้องเป็นที่ยอมรับว่า สามารถนำการเปลี่ยนแปลงมาสู่สังคมได้อย่างถาวรและมีประโยชน์ต่อสังคม

๓. กระบวนการเปลี่ยนแปลง (Movement) การพัฒนาสังคมจะต้องทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงให้ได้ และจะต้องเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น โดยเฉพาะเน้นการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของตน เพื่อให้เกิดสำนึกในการมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อผลประโยชน์ของส่วนรวม และรักความเจริญก้าวหน้าอันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางวัตถุ

๔. แผนการดำเนินงาน (Planning) การพัฒนาสังคมจะต้องทำอย่างมีแผน มีขั้นตอน สามารถตรวจสอบ และประเมินผลได้ แผนงานนี้จะต้องมีทุกระดับ นับตั้งแต่ระดับชาติ คือ แผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ลงมาจนถึงระดับผู้ปฏิบัติ แผนงานจึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาสังคม

แนวคิดการพัฒนาสังคมเป็นแนวคิดที่มีรากฐานทางทฤษฎีมาอย่างยาวนานในระดับสากลสำหรับสังคมไทยได้มีการนำแนวคิดการพัฒนาสังคมมาใช้อย่างเป็นระบบในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๒ จากนั้นแนวคิดการพัฒนาสังคมก็ได้มีการนำไปปฏิบัติมีการศึกษาวิจัย และมีการเปลี่ยนแปลงพัฒนามาโดยตลอด แต่ก่อนที่จะกล่าวถึงรายละเอียดของแนวคิดการพัฒนาสังคมต่างๆ เพื่อความเข้าใจกับความหมายของการพัฒนาสังคม ซึ่งหมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงสถานะทางสังคมที่เป็นอยู่ให้ไปสู่เป้าประสงค์กำหนดไว้โดยการระดมทรัพยากรและการมีส่วนร่วมของสมาชิกในสังคมเพื่อใช้เป็นพลังขับเคลื่อนไปสู่เป้าประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความเป็นธรรม มีความเสมอภาคและเกิดประโยชน์แก่คนส่วนใหญ่ จากนั้นจะเห็นได้ว่า การพัฒนาสังคมมีองค์ประกอบที่สำคัญ ๓ ด้าน คือ ด้านเป้าประสงค์ ด้านกระบวนการและได้ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการพัฒนา ซึ่งคณะผู้ศึกษาจะใช้แนวทางเหล่านี้เพื่อวิเคราะห์และอธิบายแนวคิดหลักๆ ของการ

^{๔๙} หนังสือเรียนสาระการพัฒนาสังคม ราชวิชา การพัฒนาตนเอง ชุมชน สังคม, ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย, หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงาน กศน. สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๑), หน้า ๙.

พัฒนาสังคมในปัจจุบัน ๔ แนวคิด คือ ๑) แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ๒) แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ๓) แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น และ ๔) แนวคิดทุนทางสังคม^{๙๐}

๑) แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน เกิดจากการถกเถียงกันในระดับสากลถึงเป้าประสงค์ กระบวนการและผลลัพธ์ของการพัฒนาในอดีต ที่มีเป้าประสงค์มุ่งเน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เป็นด้านหลัก แต่ในกระบวนการพัฒนาและผลลัพธ์ที่เกิดจากการพัฒนากลับทำให้สิ่งแวดล้อมเสื่อมสภาพลงและไม่สามารถแก้ปัญหาความยากจนที่คุกคามประเทศที่กำลังพัฒนาได้ การถกเถียงทางสากลระหว่างการประชุมของสหประชาชาติด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (The United Nations Conference for Environment and Development-UNCED) ในปีค.ศ.๑๙๙๒ คณะกรรมาธิการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาได้มีการเรียกร้องให้ประเทศสมาชิกใช้ ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ส่งเสริมความยั่งยืนและไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม หลังจากนั้นการประชุมของสหประชาชาติในเรื่องนี้ได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องอีกเจ็ดครั้ง จนได้ข้อสรุปซึ่งเป็นที่ยอมรับกันว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นแนวทางการพัฒนาที่ประเทศต่างๆ ควรใช้เป็นแนวทางทางการกำหนด ยุทธศาสตร์การพัฒนาของประเทศตนเองและได้มีการกำหนดคำนิยามการพัฒนาที่ยั่งยืนเอาไว้ว่า “เป็นการพัฒนาที่สนองต่อความต้องการในปัจจุบัน โดยไม่ไปขัดขวางการบรรลุความต้องการของคนรุ่นต่อไปในอนาคต” ตามคำนิยามนี้มีนัยว่า ความต้องการของมนุษย์ในปัจจุบันที่แสวงหาวิถี การดำรงชีวิต การทำงาน และความเป็นอยู่ ซึ่งทำให้เกิดความมั่นคงด้านเศรษฐกิจ มีสุขภาพที่ดีและ บรรลุเป้าประสงค์ที่ตนต้องการนั้น จะต้องไม่ไปทำลายสิ่งแวดล้อมและทำลายสวัสดิการของมนุษย์ใน อนาคต

นอกจากนั้นในทางสากล ยังมีองค์กรซึ่งเป็นองค์กรที่สังกัดสหประชาชาติเช่นกันคือ องค์กรด้านการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization - UNESCO หรือ ยูเนสโก) ได้ชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาในอดีตขาดมิติด้านวัฒนธรรม ทั้งที่วัฒนธรรมเป็นแกนกลางแห่งคุณค่าของมนุษย์ดังนั้นทาง ยูเนสโกจึงได้นำเสนอว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น ต้องนำคุณค่าของมนุษย์และวัฒนธรรมเป็นแกนกลาง ในการพัฒนาด้วย

สำหรับนักคิดในสังคมไทยผู้ที่นำเสนอแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างเป็นระบบมากที่สุด คือ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ท่านได้วิจารณ์แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนของ UNCED โดยชี้ให้เห็นว่า ความยั่งยืนที่ได้นำเสนอมานั้นยังคงเป็นความยั่งยืนที่มีเป้าหมายในการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นหลัก

^{๙๐} บทที่ ๒ แนวคิดการพัฒนาสังคม สวัสดิการสังคม และความมั่นคงของมนุษย์, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : www.m-society.go.th, (สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๕๖).

เพียงแต่ให้ลดการทำลายสิ่งแวดล้อมลงไปเท่านั้น ซึ่งยังไม่มองการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างเป็นองค์รวม และมีการบูรณาการเป็นอย่างเป็นระบบ ท่านจึงได้นำเสนอการพัฒนาแบบยั่งยืนว่าเป็นการพัฒนาอย่างสมดุล โดยมีเป้าหมายเพื่อเข้าถึงความจริงของธรรมชาติตามระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยของสรรพสิ่งทั้งตัวมนุษย์สังคม ธรรมชาติแวดล้อม และเทคโนโลยี

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้จำแนกระบบมนุษย์ออกเป็น ๓ ระบบย่อยคือระบบชีวิต เชิงกายภาพ ระบบของจิตใจที่ทำงานตามจิตนิยาม และระบบการดำเนินชีวิต ซึ่งได้แก่ระบบพฤติกรรม เป็นต้น ในด้านระบบสังคมนั้นท่านได้ชี้ว่าเป็นระบบแห่งความสัมพันธ์ระหว่างกันโดยเกิดจากเจตจำนงของมนุษย์ เช่น ระบบการปกครอง ระบบสวัสดิการ เป็นต้น ส่วนสิ่งแวดล้อม คือ สรรพสิ่งที่ป็นธรรมชาติ ซึ่งเอื้ออำนวยในการดำรงของมนุษย์และเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือที่มนุษย์ใช้กระทำต่อมนุษย์เอง ต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม

กระบวนการพัฒนาแบบยั่งยืนตามแนวทางของพระธรรมปิฎกนั้น มี ๒ ขั้นตอน คือ ๑) การพัฒนาคน โดยให้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาและพัฒนาคนนั้นจะต้องพัฒนาทั้งทางด้านพฤติกรรม จิตใจและปัญญา ๒) การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยคนในฐานะที่เป็นแกนกลางต้องไปประสานปรับเปลี่ยนระบบความสัมพันธ์องค์รวมใหญ่อย่างเป็นบูรณาการ เพื่อให้เป็นระบบแห่งการดำรงอยู่ด้วยดีมีสมดุลอย่างต่อเนื่อง

ในการพัฒนาคนนั้น ท่านได้เสนอแนวทางในการพัฒนาพฤติกรรมไว้ว่า ให้เป็นพฤติกรรมที่ไม่เบียดเบียน และมีการสร้างความเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ทั้งในพฤติกรรมหาเลี้ยงชีพให้เป็นสัมมาอาชีวะหรือการเลี้ยงชีพโดยสุจริต ไม่ก่อภัยต่อตนเอง ผู้อื่นและสิ่งแวดล้อมพฤติกรรมในการบริโภคให้รู้จักประมาณการซื้อหาปัจจัยสี่และสิ่งของเครื่องใช้โดยเน้นคุณค่าที่แท้และไม่แสพสิ่งมีนเมา เป็นต้น พฤติกรรมในการแสวงหาความสุขที่อิงธรรมชาติการหาสุขแบบประสานร่วมมือกันและการให้ซึ่งกันและกัน กล่าวโดยสรุป คือ การพัฒนาคนให้รู้จักการให้ควบคู่กับการได้อย่างสมดุลกัน

สำหรับด้านจิตใจ ควรพัฒนาจิตสำนึกแห่งการสร้างสรรค์จิตแห่งความปรารถนาที่ดีต่อกัน จิตแห่งเมตตากรุณา มุติตาจิตแห่งการรักธรรมชาติจิตแห่งสันโดษ จิตแห่งอิสรภาพโดยมีสติเป็นตัวกำกับ และจิตแห่งอุดมคติมีปณิธานในการปฏิบัติงาน การสร้างสรรค์สิ่งดีงามและการเข้าถึงจุดหมายแห่งชีวิตที่ติงามสมบูรณ์

ด้านปัญญา ควรพัฒนาการใช้ปัญญาตามหลักโยนิโสมนสิการซึ่งเน้นความคิดอย่างเป็นระบบพิจารณาปัญหาและสรรพสิ่งอย่างสืบสาวลงลึกถึงเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดผลขึ้นมาระบบการเปรียบเทียบและจำแนกคุณค่าของสรรพสิ่ง รวมทั้งระบบที่เป็นระบบคิดที่มีจุดมุ่งหมาย เพื่อปิดเป่าความเชื่อ ค่านิยม และแนวคิดที่ผิด รวมทั้งให้รู้จักและเข้าใจโลกและชีวิตตามความเป็นจริงเพื่อสร้างสรรค์ประโยชน์สุขแก่โลก

สำหรับระบบการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น พระธรรมปิฎกเห็นว่าเป็นผลที่มาจากการพัฒนาคน และเกิดขึ้นเมื่อระบบความความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์สังคม ธรรมชาติและเทคโนโลยีมีความสมดุลกัน โดยเสนอแนวทางการพัฒนาระบบดังนี้

๑) มนุษย์ในฐานะที่เป็นมนุษย์ควรจัดการศึกษาและจัดสรรปัจจัยเกื้อหนุนเพื่อช่วยให้มนุษย์แต่ละชีวิตเจริญงอกงามเข้าถึงความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ในด้านมนุษย์ในฐานะที่เป็นทรัพยากรถึงพัฒนาให้เป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพ โดยมีสุขภาพดีชยันตอดทนรับผิชอบ มีความรู้ความสามารถ มีทักษะ พร้อมเป็นกำลังในระบบเศรษฐกิจและสังคม

๒) สังคมดำเนินการพัฒนาโดยสร้างบรรยากาศแห่งการไม่เบียดเบียนกัน บรรยากาศแห่งการช่วยเหลือเกื้อกูล พิทักษ์และปกป้องบุคคลที่มีกำลังน้อยและด้อยโอกาสให้รอดพ้นจากการถูกเบียดเบียน รวมทั้งมีมาตรการพิทักษ์ป้องกันไม่ให้คนเบียดเบียนทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๓) ธรรมชาติจะต้องทำให้สังคมตระหนักว่ามนุษย์ไม่ได้แยกตัวจากธรรมชาติ แต่เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติโดยอยู่ร่วมกับธรรมชาติโดยสันติไม่ทำร้ายเอาเปรียบธรรมชาติหรือมุ่งนำธรรมชาติมารับใช้จนจนเกินขอบเขต

๔) เทคโนโลยีควรผลิต และใช้เทคโนโลยีเพื่อแก้ปัญหาและอนุรักษ์ธรรมชาติ เช่น เทคโนโลยีเพื่อกำจัดน้ำเสีย ขยะ เป็นต้น และควรใช้เทคโนโลยีอย่างรู้เท่าทันและปัญญาไม่ใช้ด้วยตัณหาที่หลงใหลในสิ่งที่เป็นคุณค่าเทียม

จะเห็นได้ว่าแนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืนของพระธรรมปิฎกนั้น ใช้หลักคิดของศาสนาพุทธเป็นแกนกลางในการวิเคราะห์และนำเสนอแนวทางการพัฒนาโดยเน้นการพัฒนามนุษย์ทั้งร่างกาย จิตใจและปัญญา รวมทั้งการสร้างระบบการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยการสร้างสมดุลระหว่างมนุษย์ สังคม ธรรมชาติและเทคโนโลยี ซึ่งนับว่าเป็นการเสนอแนวทางการพัฒนาที่น่าเอาคุณค่าดั้งเดิมแบบตะวันออกมาท้าทายแนวคิดการพัฒนาของตะวันตกได้อย่างลึกซึ้งแหลมคม แนวคิดนี้เป็นแนวคิดที่มีคุณค่าควรแก่การนำมาพิจารณาและนำไปประยุกต์ในการปฏิบัติในสังคมไทยไม่น้อย

๒) แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานแก่พลเมืองไทย ในปีพ.ศ.๒๕๔๐ ภายหลังเกิดวิกฤตการณ์เศรษฐกิจสังคมไทย แนวคิดของพระองค์เป็นแนวคิดที่ต่อยอดมาจากแนวคิดเกษตรทฤษฎีใหม่ซึ่งทรงพระราชทานให้กับประชาชนไทยในปี พ.ศ.๒๕๓๗

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในฐานะที่เป็นเป้าประสงค์ของทิศทางการพัฒนาประเทศ คือการให้ประชาชนดำเนินชีวิตด้วยความพอเพียงหรือพอประมาณ ซึ่งอยู่บนทางสายกลางระหว่างความฟุ่มเฟือยกับความกระเปียดกระเสียน โดยยึดค่านิยมทางพุทธธรรมหรือจริยธรรมของศาสนาเป็นเหตุผลในการดำเนินชีวิต ได้แก่ การไม่โลภ ไม่เอาจริงเอาจังเปรียบผู้อื่น และซื่อสัตย์สุจริต ในการผลิตนั้น

เน้นการผลิตเพื่อบริโภค โดยหน่วยการผลิตพึ่งตนเองได้อย่างน้อยหนึ่งในสี่ของกิจกรรมทางเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งจะทำให้ประชาชนพัฒนาไปอยู่ในฐานที่ถึงระดับความพอมีพอกินและพอใช้ หลังจาก que พระองค์เสนอแนวคิดได้ไม่นาน คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้นำแนวคิดของพระองค์บรรจุลงในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่๙

วิสัยทัศน์ที่ได้มีการเขียนในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่๙ มีดังนี้ “การพัฒนาประเทศไทยจะยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ให้การพัฒนาอยู่บนพื้นฐานของความสมดุลพอดี และพอประมาณอย่างมีเหตุผล นำไปสู่สังคมที่มีคุณภาพทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง สามารถพึ่งตนเอง มีภูมิคุ้มกันและรู้เท่าทันโลก คนไทยส่วนใหญ่มีการศึกษาและรู้จักเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต เป็นคนดี มีคุณธรรมและซื่อสัตย์สุจริต อยู่ในสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ สามารถรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นควบคู่ไปกับการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงาม ดำรงไว้ซึ่งคุณธรรมและคุณค่าของสังคมไทยที่มีความสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน อันจะเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศอย่างสมดุลมีคุณภาพ และยั่งยืน”

สำหรับกระบวนการสร้างแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงเป็นผู้ปฏิบัติและทดลองด้วยพระองค์เองมาเป็นเวลายาวนาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคการเกษตร ซึ่งพระองค์ได้แสดงให้เห็นถึงการดำเนินงานเป็นขั้นตอน

๑) การปรับปรุงสภาพกายภาพของดินในสังคม ให้เป็นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ ทรงแก้ปัญหาบริเวณที่แห้งแล้ง ปัญหาดินเค็ม ดินดาด ดินเปรี้ยว หรือพื้นที่น้ำท่วมซ้ำให้เป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก ดังจะเห็นได้จากโครงการพระราชดำริต่างๆ ที่ดำเนินการจากพื้นที่ภูเขาในเขตชายแดนภาคเหนือ สู่พื้นที่ดินเปรี้ยว พื้นที่ป่าพรุในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้

๒) เน้นการพัฒนาและใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม โดยยึดหลักประหยัดแต่ถูกหลักวิชาการ

๓) ส่งเสริมความหลากหลายของการผลิต เพื่อลดความเสี่ยงของผู้ผลิตและช่วยให้เกิดมีกระแสรายได้ (cash-flow)

๔) ส่งเสริมให้มีสถาบันหรือองค์กรของเกษตรกรมีส่วนร่วมช่วยเหลือในการแก้ปัญหา อาทิ การจัดตั้งธนาคารข้าว ธนาคารกระบือ และกลุ่มออมทรัพย์ เป็นต้น

๕) ส่งเสริมการแปรรูปสินค้าเกษตรเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มสร้างงานกระจายรายได้และอำนาจการต่อรองให้เกษตรกร อาทิ การแปรรูปนมดิบ ผัก ผลไม้ เป็นต้น

จากการสั่งสมประสบการณ์ของพระองค์จึงทรงสร้าง “ทฤษฎีใหม่ขึ้นมา” อย่างเป็นระบบและพระราชทานแก่ประชาชนไทยในวันที่ ๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๗ โดยพระองค์ได้จำแนกกระบวนการของทฤษฎีใหม่ออกเป็น ๓ ขั้นตอน

ขั้นตอนที่ ๑ เกษตรกรต้องพึ่งพาตนเองได้ โดยเน้นการเพาะปลูกเพื่อบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก หากผลผลิตเหลือจึงนำไปจำหน่าย วิธีการดำเนินการ คือ เกษตรกรควรจัดแบ่งที่ดินออกเป็น ๔ ส่วน ส่วนหนึ่งประมาณ ๓๐% เป็นพื้นที่สำหรับเก็บน้ำในไว้ใช้ร่นาเพาะปลูกและเลี้ยงปลา ถ้าไม่สามารถเก็บน้ำได้พอก็จะมีระบบเติมน้ำจากอ่างเก็บน้ำขนาดกลางเข้าสู่พื้นที่ ส่วนที่สองประมาณ ๓๐% ใช้เป็นพื้นที่ปลูกข้าว ส่วนที่สามประมาณ ๓๐% เพาะกันทำเป็นสวนผลไม้และไม่ยืนต้นไว้ใช้สอย และที่เหลือ ๑๐% ใช้เป็นที่อยู่อาศัย ปลูกผัก สวนครัวและเลี้ยงสัตว์บริโภคในครัวเรือน

ขั้นที่สอง เมื่อเกษตรกรมีผลผลิตมากเกินกว่าการบริโภคในครัวเรือน ควรมีการรวมกลุ่มเป็นสหกรณ์เพื่อจำหน่ายโดยตรง หรือแปรรูปก่อนจัดจำหน่าย

ขั้นที่สาม เมื่อกลุ่มเกษตรกรเข้มแข็ง ก็สามารถร่วมมือกับสถาบันการเงิน และองค์กรด้านพลังงาน จัดตั้งกองทุน และโรงงานต่างๆ

สำหรับกรณีอุตสาหกรรมขนาดเล็กและกลางนั้น อภิชาติ พันธเสน และคณะ ได้สรุปโดยประมวลจากการศึกษาพระราชดำริทั้งในรูปเอกสารราชการและตัวอย่างจริงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวดำเนินงานไว้ดังนี้

- ๑) มีการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม ราคาไม่แพง แต่ถูกหลักวิชาการ
- ๒) มีขนาดการผลิตที่เหมาะสม สอดคล้องกับวัตถุดิบในพื้นที่และความสามารถในการจัดการ
- ๓) ไม่โลภเกินไปและไม่เน้นกำไรระยะสั้นเป็นหลัก
- ๔) เน้นความซื่อสัตย์ในการประกอบการ ไม่เอาไรต์เอาเปรียบผู้บริโภค และลูกจ้าง ตลอดจนผู้จัดจำหน่ายวัตถุดิบ
- ๕) เน้นการกระจายความเสี่ยงจากการมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย และมีความสามารถในการปรับเปลี่ยนการผลิต
- ๖) เน้นการบริหารความเสี่ยงต่ำ โดยเฉพาะการไม่ก่อหนี้จนเกินขีดความสามารถในการจัดการ
- ๗) เน้นการตอบสนองตลาดภายในท้องถิ่น ภูมิภาค ตลาดภายในประเทศ และต่างประเทศตามลำดับ

จะเห็นได้ว่า แนวความคิดเศรษฐกิจพอเพียงนั้นมีเป้าประสงค์ที่มุ่งให้ประชาชนในภาคการผลิตทั้งภาคเกษตรและอุตสาหกรรมสามารถพึ่งตนเองได้ก่อนเป็นลำดับแรก โดยยึดหลักธรรมทางศาสนาเรื่องการไม่เอาความโลภเป็นที่ตั้ง รู้จักประมาณตนอย่างมีเหตุมีผล และเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน และเมื่อหน่วยการผลิตในระดับย่อยมีความเข้มแข็งมากขึ้นจึงก่อให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาการผลิต และการขยายการจัดจำหน่ายออกไปภายนอก ทั้งระดับ จังหวัด ประเทศ และต่างประเทศในที่สุด แนวคิดนี้เป็นแนวคิดการพัฒนาที่มีปรัชญาตรงข้ามกับการพัฒนาแบบทุนนิยมซึ่งเน้นปรัชญา

บริโภคนิยม กระตุ้นความโลภ ความอยากได้ และทำให้ประชาชนเป็นหนี้ในที่สุด ดังนั้นการใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการพัฒนาสังคมทั้งในระดับเป้าประสงค์และกระบวนการพัฒนา นับได้ว่าเป็นทางเลือกที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่จะทำให้ประชาชนไทยเป็นอิสระและพึ่งตนเองจากการครอบงำของระบบบริโภคนิยม และทำให้ประเทศไทยลดการพึ่งพาจากต่างชาติได้มากยิ่งขึ้น จึงควรเป็นแนวคิดที่กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จะต้องน้อมนำไปศึกษาและเผยแพร่ให้กับกลุ่มเป้าหมายในการพัฒนาสังคมต่อไป

๓) แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น

แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนเป็นแนวคิดที่นำเสนอโดย ฉัตรทิพย์ นาถสุภา เป็นแนวคิดที่มีอิทธิพลทางความคิดต่อนักพัฒนาชุมชนภาคเอกชนเป็นจำนวนมาก และเป็นที่มาของแนวความคิดภูมิปัญญาท้องถิ่นในระยะหลัง ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ได้นำเสนอแนวความคิดนี้ในปี๒๕๒๗ ในหนังสือชื่อ “บ้านกับเมือง” โดยในขั้นแรกได้นำเสนอการวิเคราะห์หมู่บ้านไทย และต่อมาได้เสนอการพัฒนาเพื่อพึ่งตนเองของชาวบ้าน

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ได้ชี้ให้เห็นว่า แนวทางการพัฒนาแบบทุนนิยมได้ทำลายชุมชนในประเทศแถบละตินอเมริกาเป็นจำนวนมาก แต่ชุมชนไทยกลับดำรงอยู่ได้โดยไม่แตกสลายสาเหตุที่เป็นเช่นนี้มี ๓ ประการคือ

ประการแรก ชุมชนไทยมีแรงเกาะเกี่ยวภายในชุมชนเหนียวแน่น ภายในชุมชนมีความสัมพันธ์เชิงเครือญาติ มีการช่วยเหลือกันในระดับหมู่บ้านที่ชัดเจนในกิจกรรมการผลิตต่างๆ อาทิ การทำนา การเกี่ยวข้าว นวดข้าว จับปลา ล่าสัตว์ หัตถกรรมและค้าขาย เป็นต้นนอกจากนี้ยังมีการช่วยเหลือและพึ่งพากันในด้านสังคม เช่น การแต่งงาน งานศพ และการทำบุญตามประเพณีต่างๆ รวมทั้งการมีวัฒนธรรมและความเชื่อร่วมกัน ซึ่งการร่วมมือและพึ่งพาซึ่งกันและกันในด้านเหล่านี้จะเป็นสิ่งที่ประสานความสัมพันธ์ของชาวบ้านให้เหนียวแน่น และส่งผลให้ชุมชนมีแรงเกาะเกี่ยวกันสูง

ประการที่สอง การคงอยู่ของฐานทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์เป็นเวลายาวนาน สืบเนื่องจากจำนวนประชากรต่อพื้นที่มีสัดส่วนที่ต่ำ ทำให้ประชาชนสามารถทำมาหากินจากธรรมชาติได้และสามารถแบ่งปันกันในระดับเพียงพอ ในชนบทบางพื้นที่นั้นมีป่าชุมชนซึ่งเปรียบเสมือนตลาดสำหรับชาวบ้าน แต่เป็นตลาดที่ไม่จำเป็นต้องใช้เงินซื้อ ใครมีความต้องการเพียงเดินเข้าไปในป่าและสามารถหาอาหารกลับมารับประทานยังชีพได้ โดยไม่ต้องอยาก

ประการที่สาม ลักษณะรัฐศักดินาและระบบทุนแตกต่างจากส่วนอื่นของโลก โดยในประเทศไทยนั้น รัฐและระบบทุนไม่ปรารถนาเข้าไปแทรกแซงอย่างเต็มที่ในหมู่บ้าน โดยรัฐเข้าไปเพียงเพื่อเอาทรัพยากรเท่านั้น แต่ไม่ได้เข้าไปจัดการผลิตในหมู่บ้านดังเช่นระบบศักดินาในประเทศยุโรป ขณะที่ระบบทุนก็เข้าไปในหมู่บ้านด้วยลักษณะที่คล้ายกับรัฐในอดีต คือเข้าไปเพื่อโยกย้ายผลผลิตส่วนเกินของหมู่บ้าน โดยไม่ไปเพิ่มประสิทธิภาพของพลังการผลิต ด้วยเหตุนี้จึงทำให้หมู่บ้านไทยมี

ลักษณะพิเศษแตกต่างจากหมู่บ้านในละตินอเมริกาจากการวิเคราะห์ในลักษณะดังกล่าว ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ได้นำเสนอ แนวคิดการพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน โดยมีเป้าประสงค์ให้ชาวบ้านพึ่งตนเอง และมีกระบวนการพัฒนา ๖ ประเด็นดังนี้

ประเด็นแรก การพัฒนาจะต้องดำเนินการเป็นกลุ่ม (Collective) ซึ่งการรวมกลุ่มเป็นกิจกรรมที่ชาวบ้านได้ดำเนินการมาอย่างยาวนาน ดังนั้นชาวบ้านมีประสบการณ์ของการรวมกลุ่มเป็นอย่างดี การรวมกลุ่มนี้อาจเป็นการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมด้านการผลิต ด้านสังคมและวัฒนธรรม

ประเด็นที่สอง การสร้างจิตสำนึกช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (Mutual Aid) การรวมกลุ่มต้องเป็นไปอย่างสมัครใจไม่มีการบังคับ ในประวัติศาสตร์มีหลักฐานชัดเจนว่าชาวบ้านมีจิตสำนึกเช่นนี้ดำรงอยู่ จึงควรมีการรื้อฟื้นจิตสำนึกนี้ โดยให้ชาวบ้านร่วมกันศึกษาประวัติศาสตร์รากเหง้าของตนเอง ซึ่งจะช่วยให้จิตสำนึกของชาวบ้านมีความกระจ่างชัดยิ่งขึ้น ในการสร้างจิตสำนึกนั้นควรกระทำอย่างเป็นขบวนการโดยรวมเอาชาวบ้านทุกกลุ่ม ทุกฐานะเข้ามามีส่วนร่วมในการรื้อฟื้นและสร้างเอกลักษณ์ของชุมชนขึ้นมา ซึ่งจะทำให้ชาวบ้านเกิดความภาคภูมิใจและมีพลังในการผลักดันการพัฒนา

ประเด็นที่สาม การตอกย้ำจิตสำนึกที่สร้างขึ้นมาให้ดำรงอยู่และขยายออกไปทั่วทั้งหมู่บ้าน โดยเฉพาะในคนรุ่นหนุ่มรุ่นสาวซึ่งไม่ทราบประวัติและรากเหง้าที่แท้จริงของตนเอง และหากบุคคลเหล่านี้ทราบและสำนึกแล้ว พวกเขาจะเกิดความผูกพันอยู่กับหมู่บ้าน รักหมู่บ้านและเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาหมู่บ้านต่อไป

ประเด็นที่สี่ การรวมตัวในรูปสหพันธ์หรือในลักษณะเครือข่าย เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างหมู่บ้าน และเป็นการเพิ่มศักยภาพในการดำเนินงานของแต่ละองค์กรให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น

ประเด็นที่ห้า การประสานวัฒนธรรม โดยมีการร่วมกันประสานทางวัฒนธรรมระหว่างชนชั้นกลางในเมือง และชาวบ้าน วัฒนธรรมที่ดีของชาวบ้าน เช่น การแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สมถะหรืออดทน ถือว่าเป็นรากฐานของสังคมไทย ซึ่งมีลดน้อยลงในสังคมเมืองขณะที่วัฒนธรรมที่ดีของชนชั้นกลาง เช่น การแสวงหาติดตามข้อมูลข่าวสาร หากมีการแลกเปลี่ยนและปรับใช้ซึ่งกันและกันก็จะเป็นการเสริมพลังในการพัฒนาต่อไป

ประเด็นที่หก การสร้างความสัมพันธ์ที่เหมาะสมระหว่างชุมชนกับสิ่งแวดล้อม โดยชุมชนอาศัยวัฒนธรรมและภูมิปัญญาดั้งเดิมในการอนุรักษ์และอยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะทำให้ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างต่อเนื่อง

กระบวนการพัฒนาที่นำเสนอโดยฉัตรทิพย์ ได้มีการนำไปขยายและปฏิบัติในหลายท้องที่ของสังคมไทย การอนุรักษ์ป่าชุมชนด้วยการบวชต้นไม้ หรือ การทำพิธีกรรมสืบชะตาแม่น้ำในภาคเหนือ เป็นต้น นับว่าเป็นแนวทางการพัฒนาที่ได้กระตุ้นให้ชุมชนและสังคมได้ตระหนักถึงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน ซึ่งอาจมีผู้มองว่าตกสมัยไปแล้วได้รับการรื้อฟื้นขึ้นมาและกลายเป็นกลไกสำคัญประการหนึ่งของการพัฒนาสังคมในปัจจุบันที่ควรค่าแก่การยกย่อง

จากรากฐานแนวคิดของวัฒนธรรมชุมชนที่ได้กล่าวมาข้างต้น นักพัฒนาสังคมในยุคต่อมาได้หันมาสนใจและสร้างแนวคิดการพัฒนาโดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านขึ้นมา นายแพทย์ประเวศ วะสี ได้ชี้ให้เห็นว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นวัฒนธรรมพื้นฐานของสังคมไทยการพัฒนาสังคมควรจะต้องอยู่บนพื้นฐานดังกล่าวเพื่อจะทำให้เกิดความมั่นคง ไม่โยกคลอนง่ายเป้าประสงค์ของการพัฒนาสังคมที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ การทำให้สังคมไทยพึ่งตนเองได้โดยมีรากฐานที่แน่นหนา และสร้างพลังให้กับชาติ สำหรับลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น นายแพทย์ประเวศ วะสี ได้ชี้ให้เห็นถึงลักษณะที่สำคัญ ๓ ประการคือ ๑) มีลักษณะเฉพาะในแต่ละท้องถิ่น เพราะเกิดมาจากประสบการณ์และบทเรียนของผู้คนในท้องถิ่นหนึ่งๆ ๒) มีความเชื่อมโยงหรือบูรณาการสูง ทั้งทางกาย ใจ สังคม และสิ่งแวดล้อม อาทิ ความคิดเรื่องพระแม่ธรณี รุกขเทวดา ซึ่งเป็นตัวอย่างการนำเอาธรรมชาติเชื่อมโยงกับจิตใจของมนุษย์ ทำให้มนุษย์เคารพธรรมชาติ และไม่ทำลายธรรมชาติ และ ๓) มีความเคารพผู้อาวุโส เพราะผู้อาวุโสเป็นผู้มีประสบการณ์ และผ่านชีวิตมากกว่า

ภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถจำแนกออกเป็นหลายลักษณะ เช่น ภูมิปัญญาด้านการเกษตร ผสมผสานหรือวนเกษตร ซึ่งเน้นการปลูกพืชหลากหลายชนิดผสมผสานกัน ภูมิปัญญาด้านการแพทย์ การใช้สมุนไพร หรือการนวดต่างๆ ภูมิปัญญาด้านสังคม เช่น การจัดประเพณีพิธีกรรมต่างๆ ภูมิปัญญาด้านอาหาร ซึ่งมีหลากหลายตามภูมิภาค และภูมิปัญญาด้านหัตถกรรม เป็นต้น

กระบวนการในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น เสรี พงศ์พิศ ได้นำเสนอในบทความ “วัฒนธรรมพื้นบ้าน รากฐานของการพัฒนา” ไว้ว่า มี ๔ ลักษณะ ดังนี้

๑) การอนุรักษ์ เป็นการเก็บรวบรวมโบราณวัตถุ สิ่งของเครื่องใช้ เรื่องราวคำบอกเล่า คำสอน นิทาน ตำนาน การละเล่น ประเพณี ศิลปหัตถกรรมต่างๆ โดยหน่วยงานราชการหรือเอกชนในท้องถิ่นอาจสนับสนุนการดำเนินการในลักษณะนี้ รวมทั้งการยกย่อง เชิดชูเกียรติ ให้การยอมรับ ประชาชนชาวบ้าน และวิถีพื้นบ้าน การอนุรักษ์จะทำให้ชาวบ้านเกิดความภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมของตนเอง

๒) การฟื้นฟู วัฒนธรรมและภูมิปัญญา ควรมีการฟื้นฟู เช่น การลงแขกการผูกเสี่ยวทางภาคอีสาน หรือพันธุไม้พื้นบ้าน การฟื้นฟูนั้นหากมีการปรับปรุงลักษณะบางประการของภูมิปัญญาเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในปัจจุบัน ก็จะทำให้ภูมิปัญญานั้นได้รับการยอมรับและขยายตัวออกไป รูปแบบการฟื้นฟูอาจทำได้ในหลายรูปแบบ ทั้งการแสวงหาผู้รู้ การจัดอบรม หรือการจัดกิจกรรมขึ้นมา

๓) การประยุกต์ ภูมิปัญญาบางอย่างอาจประยุกต์โดยการผสมผสานระหว่างสิ่งเก่ากับสิ่งใหม่กลายเป็นเทคโนโลยีขึ้นมา เช่น การทอผ้า การออกแบบลายผ้า หรือการรักษาโรคโดยที่ไม่ทำลายคุณค่าดั้งเดิม เช่น การผสมระหว่างแผนสมัยใหม่กับแพทย์แผนโบราณ โดยแพทย์สมัยใหม่อาจ

รักษาสภาพร่างกายเชิงกายภาพ ขณะแพทย์แผนโบราณอาจมีพิธีกรรมที่ส่งผลต่อกำลังใจของผู้ป่วยให้เข้มแข็งขึ้น เป็นต้น

๔) การสร้างใหม่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจสร้างใหม่ โดยนำของเดิมมาสังเคราะห์ เช่น กรณีเครื่องดนตรีโปงลาง เพิ่งมีการคิดประดิษฐ์ขึ้นมาเมื่อประมาณสามสิบกว่าปีที่ผ่านมาการสร้างใหม่ที่สำคัญประการหนึ่งซึ่งเกิดได้โดยการดำเนินงานของหน่วยงานรัฐ คือ การรับรองสถานภาพนิติบุคคลทางกฎหมายขององค์กรชาวบ้าน ซึ่งจะทำให้ชาวบ้านมีอำนาจในการตัดสินใจ การบริหารจัดการด้วยตนเอง และสามารถดำเนินการพัฒนาด้วยตนเอง

แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น นับว่าเป็นแนวคิดการพัฒนาสังคมที่สำคัญประการหนึ่งที่ควรค่าแก่การพิจารณา เพราะเป็นแนวคิดที่หากมีการนำไปปฏิบัติจริงและเกิดประสิทธิผลแล้วก็จะทำให้ประชาชนเกิดความภูมิใจ มีจิตสำนึกในการพัฒนานำไปสู่การพึ่งตนเอง และเป็นแหล่งในการสะสมและพัฒนาทุนทางสังคมต่อไป

๔) แนวคิดทุนทางสังคม

๑. นิยาม องค์ประกอบ และแนวทางการศึกษา

ในระยะสิบกว่าปีที่ผ่านมา แนวทฤษฎีวิชาการได้มีการศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับแนวคิดทุนทางสังคมอย่างกว้างขวาง หากสืบสาวลงไปยังรากฐานของความคิดนี้ ผู้ที่ได้ศึกษาและอภิปรายอย่างเป็นระบบคนแรกคือ Pierre Bourdieu ซึ่งนิยามทุนทางสังคมว่า เป็นการรวมของทรัพยากร (สถาบัน องค์กรและบุคคล) ทั้งที่เป็นจริงและมีศักยภาพซึ่งเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายที่มั่นคง มีความสัมพันธ์และยอมรับซึ่งกันและกัน จากนั้นนักคิดที่ได้รับการอ้างอิงกันมากในการศึกษาทุนสังคมคือ Coleman ซึ่งนิยามทุนทางสังคมโดยใช้เกณฑ์หน้าที่ (By Function) ว่า เป็น “ความหลากหลายของหน่วยทางสังคมซึ่งมีองค์ประกอบร่วม ๒ ประการคือมิติด้านโครงสร้างสังคม และมิติด้านการเอื้อหรือหนุนเสริมให้เกิดการกระทำโดยผู้กระทำทั้งจากตัวบุคคลและจากองค์กร” อย่างไรก็ตามคำนิยามของ Coleman จะมีความคลุมเครือระหว่างสิ่งที่เป็้องค์ประกอบของทุนทางสังคมกับกลไกที่ทำให้เกิดทุนทางสังคม โดย Coleman ระบุว่าทุนทางสังคมมีลักษณะคล้ายกับทุนในรูปแบบอื่นๆ ทุนทางสังคมสร้างผลิตภาพ สร้างโอกาสในการทำงานให้บรรลุเป้าประสงค์ซึ่งไม่สามารถบรรลุได้หากขาดทุนทางสังคม เช่น กลุ่มที่มีสมาชิกมีความซื่อสัตย์และไว้วางใจซึ่งกันและกัน ย่อมมีโอกาสทำงานบรรลุความสำเร็จมากกว่ากลุ่มที่ขาดสิ่งเหล่านี้ ขณะที่ Nan Lin ระบุว่า ทุนทางสังคมเป็นการลงทุนด้านความสัมพันธ์ทางสังคมซึ่งผู้ลงทุนคาดหวังว่าจะได้รับผลตอบแทนไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง

การนำแนวคิดทุนทางสังคมไปสู่การวิจัยอย่างเป็นรูปธรรมและศึกษาถึงผลลัพธ์ของมัน ซึ่งต่อมาได้รับการอ้างอิงอย่างกว้างขวางและกลายเป็นแนวทางให้กับองค์กรระดับนานาชาตินำไปเผยแพร่ คือ งานวิจัยของ Robert Putnam ในงานชื่อ Making Democratic Work : Civic Traditions in Modern Italy ซึ่งได้มีการตีพิมพ์ในปี ค.ศ. ๑๙๙๓ Putnam ได้นิยามทุนทางสังคมว่า

เป็นลักษณะเด่นขององค์กรทางสังคม เช่น ความไว้วางใจ (Trust) บรรทัดฐาน (Norms) และเครือข่าย (Networks) ซึ่งสามารถปรับปรุงประสิทธิภาพของสังคม โดยการส่งเสริมเกื้อหนุนการร่วมมือในการดำเนินงานซึ่งกันและกัน

Putnam ได้แสดงให้เห็นว่า ความเชื่อถือศรัทธาเป็นกลไกในการเกื้อหนุนให้ระบบการช่วยเหลือซึ่งกันและกันทางการเงินของชาวบ้านดำเนินไปอย่างราบรื่น โดยยกตัวอย่างระบบการหมุนเงิน (หรือที่เรียกว่า แชร่ ในประเทศไทย) ระบบนี้เป็นเครือข่ายทางการเงินแบบไม่เป็นทางการของประชาชนในหลายประเทศ ซึ่งทำให้สมาชิกที่อยู่ในระบบสามารถนำเงินไปใช้ประโยชน์ด้านต่างๆ โดยไม่ต้องพึ่งพาสถาบันการเงินที่เป็นทางการ ความเชื่อถือศรัทธาจึงเปรียบเสมือนทรัพยากรด้านศีลธรรม และเป็นทรัพยากรที่ยิ่งใช้มากก็ยิ่งเพิ่ม แต่หากไม่ใช้ก็จะลดลง ลักษณะเช่นนี้เกิดขึ้นกับองค์ประกอบด้านบรรทัดฐาน และเครือข่ายทางสังคมเช่นเดียวกัน

บรรทัดฐานเป็นความคาดหวังร่วมของบุคคลหรือสมาชิกกลุ่มต่อพฤติกรรมที่พึงแสดงออกมาว่าเป็นพฤติกรรมที่เหมาะสมและพึงปรารถนาหรือไม่เพียงไร บรรทัดฐานคล้ายกับกฎหรือระเบียบที่ไม่เป็นทางการซึ่งบุคคลในครอบครัวยุคใหม่ ชุมชน หรือสังคมยึดถือร่วมกันบรรทัดฐานจะได้รับการปลูกฝังและดำรงอยู่โดยการที่มีผู้นำทำเป็นแบบอย่างและโดยการกล่อมเกลாதงสังคมทั้งโดยผ่านสถาบันการศึกษาและไม่ผ่านสถาบันการศึกษา รวมทั้งการแทรกแซงทางสังคม

บรรทัดฐานที่มีความสำคัญในการทำให้เกิดความเชื่อถือไว้วางใจกัน คือ บรรทัดฐานของการพึ่งพาช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ระบบเอาแรงหรือลงแขกในสังคมไทย เป็นตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นบรรทัดฐานนี้เป็นอย่างดี เมื่อชาวบ้านได้รับการช่วยเหลือจากเพื่อนบ้านผู้ใดในชุมชนในการปักดำหรือเก็บเกี่ยวข้าว ชาวบ้านผู้นั้นจะต้องไปช่วยเพื่อนบ้านยามที่เขาปักดำและเก็บเกี่ยวข้าวเช่นเดียวกัน ซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนแรงงานแบบพึ่งพาซึ่งกันและกัน หากชาวบ้านผู้ใดละเมิดบรรทัดฐานนี้ เขาย่อมได้รับการแทรกแซงทางสังคม ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง เช่น การไม่คบหาสมาคมด้วย เป็นต้น

เครือข่ายทางสังคม โดยเฉพาะองค์กรอาสาสมัครเป็นรูปแบบสำคัญอย่างยิ่งของทุนทางสังคม เพราะกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานขององค์กรจะส่งเสริมความเข้มแข็งให้กับบรรทัดฐานของการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ส่งเสริมให้เกิดการสื่อสารและการไหลเวียนของข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความซื่อสัตย์และพฤติกรรมต่างๆ ของบุคคล

จะเห็นได้ว่าแนวคิดทุนทางสังคมของ Putnam จะพิจารณาองค์ประกอบด้านความเชื่อถือไว้วางใจกัน บรรทัดฐานและเครือข่ายทางสังคมเป็นองค์ประกอบที่มีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างเป็นระบบ โดยยากที่จะจำแนกได้ว่าองค์ประกอบใดเกิดก่อนเกิดหลัง แม้ข้อเสนอของ Putnam จะได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง แต่ในแวดวงวิชาการการศึกษาทุนทางสังคมมีความหลากหลายในเชิงแนวคิดและแนวทางการศึกษา โดยมีมุมมองหลักในการศึกษา ๒ มุมมอง มุมมองแรกเป็นการศึกษาที่เน้นการใช้ทุนทางสังคมโดยตัวบุคคล คำถามของมุมมองนี้ อาทิ ปัจเจกบุคคลเข้าถึงและใช้

ทรัพยากรที่อยู่ในเครือข่ายสังคมเพื่อได้รับผลตอบแทนในการทำอะไร (เช่น การได้งานใหม่ที่ดีขึ้น) ดังนั้นในระดับความสัมพันธ์ทุนทางสังคมมีลักษณะคล้ายกับทุนมนุษย์ (Human Capital) ด้วย เหตุที่ว่าการลงทุนเช่นนั้นสามารถดำเนินการโดยตัวบุคคลซึ่งคาดหวังผลที่จะได้รับกลับมาในรูปผลประโยชน์หรือกำไรแก่บุคคลนั้น ถึงกระนั้นผลรวมของสิ่งตอบแทนที่บุคคลแต่ละคนได้รับจะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมด้วยเช่นกันดังที่เน้นในการวิเคราะห์ของมูมมอญี่จึงประกอบด้วย ๑) วิธีการที่บุคคลลงทุนในความสัมพันธ์ทางสังคม ๒) วิธีการที่บุคคลใช้ในการนำทรัพยากรที่อยู่ในเครือข่ายความสัมพันธ์มาใช้เพื่อให้ได้ผลตอบแทน ตัวอย่างของการศึกษาในแนวทางนี้ อย่างเช่น งานของ Nan Lin และ Yanjie Bian เรื่อง “Getting Ahead in Urban China” และงานของ Alejandro Porters และ Julia Sensenbrenner เรื่อง “Embeddedness and Immigration : Notes on the Social Determinants of Economic Action”

ด้านมูมมอญี่ที่สองนั้น เน้นการศึกษาทุนทางสังคมระดับกลุ่มซึ่งการศึกษาจะเน้นในเรื่อง ๑) วิธีการและกระบวนการที่กลุ่มพัฒนาและรักษาทุนทางสังคมในฐานะที่เป็นทรัพย์สินร่วมของกลุ่ม ๒) กระบวนการที่ทรัพย์สินร่วมดังกล่าวสร้างและขยายโอกาสให้กับสมาชิกกลุ่มมูมมอญี่สะท้อนในงานของ Putnam อย่างชัดเจนในเรื่อง “Making Democratic Work : Civic Traditions in Modern Italy” ซึ่งได้ชี้ให้เห็นว่าความแน่นแฟ้นของความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายสามารถรักษาและก่อให้เกิดความสำเร็จของกลุ่ม รวมทั้งชี้ให้เห็นถึงวิธีการและกระบวนการที่เป็นบรรทัดฐาน ความไว้วางใจ การแทรกแซงทางสังคม และอำนาจหน้าที่ของกลุ่มเป็นองค์ประกอบสำคัญในการผลิตและการดำรงรักษาทรัพย์สินร่วมของกลุ่ม

แม้ว่ามูมมอญี่ในการศึกษาทั้งสองมูมมอญี่จะเน้นหน่วยในการวิเคราะห์ต่างกัน แต่ทั้งสองมูมมอญี่ยอมรับร่วมกันว่าปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกในเครือข่ายสังคมเป็นพลังในการทำให้ทุนทางสังคมดำรงรักษาและสร้างความสำเร็จให้กับกลุ่มได้

๒. การวัดทุนทางสังคม

นัน ลิน (Nan Lin) ได้เสนอแนวทางในการวัดทุนทางสังคม โดยใช้ตัวแปรหลัก ๓ ตัว คือ ทรัพยากรที่ดำรงอยู่ในโครงสร้างสังคม การเข้าถึงทรัพยากรดังกล่าว และการใช้ทรัพยากรดังกล่าว ทรัพยากรที่ดำรงอยู่ในโครงสร้างสังคมมีสองลักษณะคือ ๑) ทรัพยากรเครือข่าย (Network resources) ประกอบด้วย ประการแรก การที่บุคคลหรือกลุ่มมีขอบเขตความสัมพันธ์กับบุคคลใดหรือกลุ่มใดบ้าง เช่น กลุ่มองค์กรชาวบ้าน มีความสัมพันธ์กับเทศบาล หรือองค์กรสาธารณะประโยชน์ ประการที่สอง ทรัพยากรที่เป็นไปได้มากที่สุดในเครือข่ายความสัมพันธ์ซึ่งหมายถึงองค์กรที่มีแนวโน้มหนุนช่วยองค์กรชาวบ้านมากที่สุด ประการที่สามความหลากหลายของทรัพยากรของกลุ่มที่มีความสัมพันธ์ด้วย เช่น การที่กลุ่มชาวบ้านมีความสัมพันธ์กับองค์กรอื่นที่มีทรัพยากรแตกต่างกัน โดยบางกลุ่มอาจเป็นกลุ่มที่มีวิชาการ บางกลุ่มอาจมีแหล่งทุน หรือบางกลุ่มอาจมีประสบการณ์และวิธีการ

ปฏิบัติงานที่หลากหลาย และประการที่สี่ องค์ประกอบของทรัพยากรซึ่งหมายถึง ทรัพยากรดังกล่าวเป็นทรัพยากรที่มีอยู่ทั่วไป หรือเป็นทรัพยากรเฉพาะกลุ่ม ๒) สถานภาพขององค์กรที่ติดต่อ ซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าซึ่งอยู่ภายใต้การครอบครองของกลุ่มที่ติดต่อด้วย เช่น ความมั่งคั่ง อำนาจ และสถานภาพทางสังคมของกลุ่มเหล่านั้น เพื่อช่วยให้เกิดกิจกรรมเฉพาะที่กลุ่มหรือบุคคลประสงค์ให้เกิด

หลังจากได้เสนอแนวคิดครั้งแรกจากงานวิจัยที่อิตาลี Putnam ได้พัฒนาแนวคิดทุนทางสังคมโดยได้จัดทำเป็นดัชนีวัดทุนทางสังคมขึ้นมา ๕ องค์ประกอบ ๑๔ ตัวชี้วัด ดังนี้

๑) องค์ประกอบด้านวิถีชีวิตขององค์กรในชุมชน

- ก) ร้อยละของประชาชนในชุมชนที่เป็นคณะกรรมการต่างๆ ในชุมชนในรอบปี
- ข) ร้อยละของประชาชนในชุมชนที่เป็นเจ้าหน้าที่ในชมรมหรือองค์กรในรอบปี
- ค) จำนวนองค์กรทั้งหมดต่อประชากร ๑,๐๐๐ คน
- ง) จำนวนเฉลี่ยของการประชุมขององค์กรต่างๆ ในรอบปี
- จ) จำนวนเฉลี่ยของสมาชิกองค์กร

๒) องค์ประกอบด้านกิจกรรมทางสังคม

- ก) อัตราผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งประธานาธิบดี
- ข) ร้อยละของสมาชิกองค์กรที่เข้าร่วมประชุมในกิจกรรมของโรงเรียนและเทศบาล

ในรอบปี

๓) องค์ประกอบด้านอาสาสมัครชุมชน

- ก) จำนวนขององค์กรไม่แสวงหากำไรต่อประชากร ๑,๐๐๐ คน
- ข) จำนวนเฉลี่ยของเวลาขององค์กรที่ปฏิบัติงานในโครงการของชุมชนในรอบปี
- ค) จำนวนเฉลี่ยของเวลาที่อาสาสมัครทำงานในรอบปี
- ๔) องค์ประกอบด้านความสามารถทางสังคมที่ไม่เป็นทางการ
- ก) ร้อยละของประชาชนที่ใช้เวลาบ่อยครั้งในการเยี่ยมเพื่อนบ้าน
- ข) จำนวนเฉลี่ยของเวลาที่ใช้เพื่อการบันเทิงในบ้าน

๕) องค์ประกอบด้านความไว้วางใจ

- ก) ร้อยละของประชาชนที่คิดว่าผู้อื่นสามารถไว้วางใจได้
- ข) ร้อยละของประชาชนที่คิดว่าผู้อื่นมีความซื่อสัตย์

การศึกษาทุนทางสังคมในเชิงปริมาณ โดยมีตัวชี้วัดที่ชัดเจนย่อมเสี่ยงไม่พ้นที่จะถูกวิพากษ์วิจารณ์ กรณี Putnam ก็เช่นเดียวกันจะเห็นได้ว่า Putnam ไม่สามารถสร้างตัวชี้วัดในมิติด้านบรรทัดฐานซึ่งเป็นมิติที่เป็นนามธรรมขึ้นมาได้ ทั้งที่ในการศึกษาในยุคแรกของ Putnam นั้นได้ให้ความสำคัญในมิตินี้เป็นอย่างมาก นอกจากนั้นองค์ประกอบบางด้าน เช่น ความสามารถทางสังคมที่ไม่

เป็นทางานั้น ตัวชี้วัดในเรื่องจำนวนเฉลี่ยของเวลาที่ใช้เพื่อความบันเทิงในบ้าน ดูเหมือนจะขาดความตรงในเนื้อหา (Invalidity) ไป

อย่างไรก็ตามแม้ข้อบกพร่องและตัวชี้วัดของ Putnam จะมีข้อบกพร่องอยู่บ้าง แต่ก็นับว่าเป็นข้อเสนอการวัดทุนทางสังคมที่เป็นแนวทางหลักสำหรับผู้ที่จะนำเรื่องนี้ไปปฏิบัติและศึกษาต่อไป

๓. ผลลัพธ์ของทุนทางสังคม

นักวิชาการส่วนใหญ่ยอมรับร่วมกันว่า ทุนทางสังคมสร้างผลลัพธ์ที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อตัวบุคคล องค์กร และสังคมโดยรวม แม้จะมีบางส่วนที่ชี้ให้เห็นถึงผลด้านลบของทุนทางสังคมบ้างก็ตาม ผลในเชิงบวกของทุนทางสังคมที่มีต่อตัวบุคคล จากการวิจัยของนักวิชาการหลายท่านได้ข้อค้นพบตรงกันว่า เป็นการเพิ่มโอกาสให้กับบุคคลในการแสวงหางานทำได้ง่ายขึ้นช่วยแก้ปัญหาความเดือดร้อนทางการเงินที่เกิดขึ้นในบางโอกาส รวมทั้งเพิ่มโอกาสในการพัฒนาความรู้และเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ สำหรับในด้านองค์กรทำให้องค์กรสามารถเพิ่มโอกาสในการปฏิบัติให้บรรลุเป้าประสงค์ขององค์กร สร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กร ทำให้องค์กรมีโอกาสร่วมสร้างสรรคกิจกรรมพัฒนาใหม่ๆ ให้เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก เป็นต้น และสำหรับผลลัพธ์ทางสังคม ปรากฏว่าทุนทางสังคมเป็นกลไกสำคัญในการสร้างบูรณาการทางสังคมเพราะเมื่อสมาชิกองค์กรต่างๆ มาทำงานร่วมกันและช่วยเหลือพึ่งพาซึ่งกันและกันก็จะเกิดความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจกันมากขึ้น ส่งผลให้ความขัดแย้งต่างๆ ลดลง อีกทั้งช่วยให้กระบวนการของระบอบประชาธิปไตยมีการพัฒนา ประชาชนได้เรียนรู้ถึงหน้าที่และสิทธิต่างๆ ของพลเมืองและกลายเป็นพลเมืองที่กระตือรือร้น ซึ่งส่งผลให้การเมืองมีความโปร่งใสและมีความรับผิดชอบต่อประชาชนมากขึ้น

กรณีผลทางด้านลบนั้น สิ่งนี้อาจเกิดขึ้นจากทุนทางสังคมคือ หากชุมชนใดมีทุนทางสังคมภายในกลุ่มสูง โดยเฉพาะการมีบรรทัดฐานร่วมกันที่เข้มงวดและแตกต่างจากกลุ่มอื่นๆ ในสังคมกลุ่มหรือชุมชนนั้นอาจจะไม่ยอมรับคนต่างถิ่น คนแปลกหน้า หรือคนที่มีวัฒนธรรมและความเชื่อแตกต่างจากกลุ่มของตนเอง กรณีเช่นนี้หากเกิดขึ้นย่อมนำไปสู่การกีดกันทางสังคมและกลายเป็นปัญหาของสังคมใหญ่โดยรวมได้

สรุปได้ว่า การพัฒนาสังคมจะต้องครอบคลุมความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ในแต่ละด้านทั้งการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสวัสดิการสังคมที่มุ่งเน้นการพัฒนาอาชีพเพื่อยกระดับรายได้ของประชาชนให้สูงขึ้น การพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมรวมถึงการพัฒนาที่ผสมผสานระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สวัสดิการ คุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาความเสมอภาคและความยุติธรรมในสังคมเพื่อให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพและได้รับโอกาสอย่างเท่าเทียมกัน

๒.๒.๔ ทฤษฎีการพัฒนาสังคม

ทฤษฎีการพัฒนาสังคมที่จะนำมารวมไว้ในบทนี้ ได้แก่ ทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย ทฤษฎีความทันสมัยด้วยการสื่อสาร ทฤษฎีการแพร่นวัตกรรม ทฤษฎีการพัฒนาสังคมของ ดร.เอน สมิงเจอร์ แนวคิด Culture Lag และแนวคิดของ Benno Galjart^{๙๑} ได้ให้ความหมายของเกี่ยวกับทฤษฎีการพัฒนาสังคมไว้ดังต่อไปนี้

๑. ทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย

ทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย (Development Potentia Diffusion Theory) ประกอบด้วย ๒ ส่วนคือ ศักยภาพการพัฒนา ประกอบด้วยสิ่งกับ ๔ ตัว คือ ๑.ทรัพยากรธรรมชาติ ๒.ทรัพยากรมนุษย์ ๓.องค์การสังคม และ ๔.ภาวะผู้นำ นั่นคือ ทฤษฎีส่วนนี้อธิบายว่า ๔ สิ่งนี้ เป็นตัวเหตุให้เกิดการพัฒนาสังคม ๔ สิ่งนี้ถือเป็นศักยภาพของสังคม อีกส่วนคือ ทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม (Diffusion Theory) มีสิ่งกับ ๑ ตัวคือ การติดต่อกับโลกภายนอก (contact) นี้ก็เหมือนกัน อธิบายการพัฒนาว่าเกิดจากการติดต่อกันระหว่างสังคม โดยเฉพาะสังคมด้อยพัฒนาที่ติดต่อกับสังคมพัฒนา จะทำให้สังคมด้อยพัฒนามีระดับการพัฒนาสูงขึ้น ทฤษฎีศักยภาพและการแพร่กระจายมีตัวเชื่อม คือ การฝึกอบรม (training) ซึ่งทางวิชาการเรียกว่าตัวแปรแทรก (intervening variable) สำหรับนักปฏิบัติการพัฒนาสังคม ก็มองตัวนี้เป็นปัจจัยเหตุให้เกิดการพัฒนาอีกตัวหนึ่งนั่นเอง

สรุปว่า ตามทฤษฎีนี้สังคมจะพัฒนาได้โดยมีเหตุปัจจัย ๖ ประการ คือ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ องค์การสังคม ภาวะผู้นำ การติดต่อและการฝึกอบรม ยังมีสิ่งต่างๆ เหล่านี้มากเพียงใด การพัฒนาก็ยังมีสูงขึ้นเท่านั้น

๒. ทฤษฎีความทันสมัยด้วยการสื่อสาร

ทฤษฎีนี้อธิบายว่า ความทันสมัยเกิดจากการสื่อสารสมัยใหม่ ซึ่งก่อให้เกิดการขัดเกลาทางสังคมสมัย ซึ่งเป็นตัวทำให้มีการปลูกฝังจินตภาพสมัยใหม่ ซึ่งเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการเคลื่อนไหวต่างๆ อันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม อันเป็นตัวนำความทันสมัยมาสู่สังคม

นิยามสิ่งกับ

มีสิ่งกับหลายสิ่งกับที่ใช้ในทฤษฎีอิทธิพลของการสื่อสารในการสร้างความเป็นสมัยใหม่บางคำอยู่ในประพจน์แต่บางคำอยู่ในคำอธิบายทฤษฎีนอกประพจน์ แต่ก็จะต้องเข้าใจความหมายนี้ใช้ในทฤษฎีนี้จึงจะของนามานิยามความหมายไว้เสียในที่นี้ด้วย

^{๙๑} ทฤษฎีการพัฒนาสังคม : ความคิดตะวันตก, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : <http://www.computer.pcru.ac.th>, (สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๕๖).

การสื่อสาร (Communication) ตามทฤษฎีนี้หมายถึงทั้งการติดต่อระหว่างบุคคลต่อบุคคลและระหว่างบุคคลต่อกลุ่มคน หรือกลุ่มต่อกลุ่มโดยมีสื่อ (Medium) เข้าช่วย เช่น โทรศัพท์ หนังสือพิมพ์ วิทยุ เป็นต้น ซึ่งอย่างหลังนี้มักเรียกว่า สื่อสารมวลชน (mass media)

ภาวะความเป็นสมัยใหม่ (Modernity) ตามทฤษฎีนี้เน้นความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจในขณะที่กระบวนการสร้างภาวะความเป็นสมัยใหม่ (Modernization)^{๙๒} เป็นพลวัตเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอีกทอดหนึ่ง สัมพันธ์กับสังคมที่พัฒนา (Development) ที่หมายถึงความเจริญมีคุณภาพของคนและระบบสังคมซึ่งลึกซึ้งกว่า

การขัดเกลาทางสังคม (Socialization) หมายถึง การถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนชั่วอายุหนึ่งไปยังคนอีกชั่วอายุหนึ่ง รวมถึงการเรียนรู้ระหว่างกันของคนชั่วอายุเดียวกันด้วยกระบวนการถ่ายทอดมีทั้งเนื้อหาสาระและการฝึกความชำนาญในการใช้เนื้อหาสาระนั้นด้วย

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Social Change) ตามทฤษฎีนี้หมายถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมรวมกันโดยสัมพันธ์กับแรกหมายถึงเฉพาะการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Relationship) เช่น ขนาด ลักษณะและสถานภาพบทบาททางสังคม ส่วนสัมพันธ์หลังหมายถึงการเปลี่ยนแปลงเฉพาะวัฒนธรรมทางวัตถุและไม่ใช่วัตถุ

จินตภาพใหม่ (New Image) ศัพท์ทางจิตวิทยา จินตภาพ หมายถึงภาพจากความทรงจำ^{๙๓} ในทฤษฎีนี้จินตภาพใหม่ หมายถึง บุคคลและสังคมสมัยใหม่ที่บุคคลในสังคมวาดขึ้นมาในความคิดสืบเนื่องมาจากการได้รับรู้ข่าวสารจากการคมนาคมสื่อสารชนิดใหม่ ทำให้บุคคลพยายามที่จะทำให้ตนและสังคมของตนเป็นเช่นนั้น^{๙๔} ทางหนึ่งที่สังคมทำก็คือ ถ่ายทอดภาพนี้เข้าไปในกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ทำให้คนรุ่นใหม่เกิดความรู้สึกปรารถนาที่รุนแรง

การเคลื่อนที่ทางสังคม (Social Mobility) ในทฤษฎีนี้หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงรวมที่เกิดขึ้นกับประชากรจำนวนมากของสังคมที่อยู่ในภาวะไหลเลื่อนจากสังคมประเพณีไปสู่สังคมสมัยใหม่^{๙๕} การเคลื่อนที่ทางสังคมนี้กับการเคลื่อนไหวทางกายภาพ (Physical Mobility) และการเคลื่อนที่ทางจิต (Psychic Mobility) เกิดจากแรงผลักดันสื่อสารมวลชนสมัยใหม่นั้นเอง

^{๙๒} Everett M. Rogers, Communication of Innovations (2nd ed) New York Free (1971), P.10.

^{๙๓} J.P. chaplin, Dictionary of Psychology, (New York : Dell Publishing, 1971), P.231.

^{๙๔} Daryl J. Hobbs, "Some Contemporary Sociological Perspectives Regarding Social Change", In George M. Beal, R.C. Powers and E.W. Coward, Sociological Perspectives Dovestic Development, Ames, (Iowa : Iowa University Press, 1971), P. 27.

^{๙๕} Karl Deusch, "Social Mobility and Political Development", American Political Science Review 55 (September 1961), P. 493.

สรุปว่า จากทฤษฎีจะเห็นว่า ตัวทำให้เกิดการพัฒนาสังคมก็คือ การสื่อสารสมัยใหม่ การขัดเกลาทางสังคมสมัยใหม่ จินตภาพสมัยใหม่ การเคลื่อนที่ทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม รวมเป็น ๕ ตัวเหตุ ซึ่งไม่ซ้ำกับตัวเหตุให้ทฤษฎีก่อน ยกเว้นตัวที่ใกล้เคียงกันมากคือ การฝึกอบรมในทฤษฎีก่อนกับการขัดเกลาทางสังคมในทฤษฎีนี้ จึงนับได้ว่า ทฤษฎีนี้ได้ขยายความรู้เรื่องการพัฒนาสังคมออกไปอีกชั้นหนึ่ง

๓. ทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม

ทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรมมีสาระโดยย่อว่า การรับนวัตกรรมอย่างหนึ่งอย่างใด ขึ้นอยู่กับบุคคล ระบบสังคม ระบบสื่อสารนวัตกรรม และระยะเวลา

สรุปว่า ทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรมชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาสังคมจะต้องมีปัจจัยเหตุ ๕ ตัว คือปัจเจกบุคคล ระบบสังคม การสื่อสาร นวัตกรรม และระยะเวลา ซึ่งตัวที่ซ้ำกับทฤษฎีที่เพิ่งพูดกันมาคือ การสื่อสาร ส่วนปัจเจกชนและตัวระบบสังคม ก็จะไปคล้ายกับภาวะผู้นำและองค์การสังคมตามลำดับในทฤษฎีความทันสมัยด้วยการสื่อสาร จึงเป็นอันว่าตัวที่นับว่าใหม่ไม่ซ้ำใครมีเพียงนวัตกรรมและระยะเวลา ก็ยังนับว่าทำให้ความรู้เรื่องการพัฒนาสังคมกว้างขวางขึ้นไปอีกชั้นหนึ่ง

๒.๒.๕ ระบบการพัฒนาสังคม

สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้สังเคราะห์ระบบการพัฒนาสังคม^{๙๖} ไว้ดังนี้

๑. ระบบครอบครัว

วิเคราะห์ในเชิงโครงสร้างครอบครัว ประกอบด้วยสมาชิกที่เป็นพ่อแม่และบุตรเป็นเบื้องต้น เมื่อมีสมาชิกเพิ่มขึ้นมาครอบครัวจะกลายเป็นครอบครัวขยายมีสมาชิกมากขึ้นซึ่งนอกจากพ่อแม่และบุตรแล้วจะมีญาติพี่น้องคนอื่นๆ อาศัยอยู่ด้วยในครอบครัวเดียวกันกลายเป็นครอบครัวขยาย (Extended Family) แต่ถ้ามีสมาชิกที่เป็นเฉพาะพ่อ แม่ และลูกอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวขนาดเล็ก ซึ่งเรียกว่าครอบครัวเดี่ยว (Nuclear Family) ในสังคมไทยพบว่ามีครอบครัวขนาดเล็กหรือครอบครัวเดี่ยว ส่วนในสังคมชนบทครอบครัวส่วนใหญ่จะเป็นครอบครัวขยายและบทบาทของครอบครัวทั้งสองแบบนี้โดยพื้นฐานแล้วมีลักษณะคล้ายคลึงกันแต่อาจจะเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามบริบทของสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

โดยครอบครัวมีบทบาทในการพัฒนาสังคมมากที่สุดในการมีชีวิตอยู่รอดของสมาชิกที่เกิดขึ้นใหม่รวมทั้งบทบาทด้านอื่นๆ อีกหลายอย่าง ซึ่งสามารถกล่าวได้ ดังต่อไปนี้

^{๙๖} สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ระบบการพัฒนาสังคมที่นำไปสู่ความมั่นคงของมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร : เทพพิชญานิสัย, ๒๕๔๙), หน้า ๙๖-๑๐๕.

๑.๑ การฝึกรอบรมให้รู้จักระเบียบกฎเกณฑ์ที่ดีของสังคม ครอบครัวทำหน้าที่ฝึกรอบรมสมาชิกที่เกิดขึ้นใหม่ให้รู้จักกฎเกณฑ์ที่ดีในสังคม (Socialization) และสามารถปฏิบัติตามให้สอดคล้องกับระเบียบกฎเกณฑ์ที่สังคมมาใช้บังคับ ครอบครัวจึงมีหน้าที่ในการรอบรมสมาชิกให้รู้จักบทบาทและปฏิบัติตามบทบาทนั้นๆ อย่างเหมาะสม เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของลูก และที่สำคัญบทบาทของผู้ที่เป็นสามีและภรรยาจะพึงปฏิบัติต่อกันและกันอย่างเหมาะสมรวมทั้ง การพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีกับสมาชิกคนอื่นๆ ในสังคมอีกด้วย

๑.๒ การรอบรมสั่งสอนให้สมาชิกที่เกิดขึ้นใหม่เป็นคนดี โดยการห้ามปรามไม่ให้ทำความชั่วและผิดจากศีลธรรมอันดีงาม พัฒนาให้มีความรู้ ทักษะความดีมีทักษะสามารถช่วยตัวเองและประกอบอาชีพสุจริตเลี้ยงตนเองและครอบครัวของตนเองในอนาคตซึ่งเป็นการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้มีคุณสมบัติเป็นพลเมืองดีของสังคมอีกด้วย

๑.๓ การพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของครอบครัว ความเป็นปึกแผ่นของครอบครัว (Family Solidarity) ทำให้ครอบครัวมีความมั่นคงและมีความสุข กระบวนการในการพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของครอบครัว ประกอบด้วย การเตรียมตัวของคู่สมรสให้มีความพร้อมก่อนมีครอบครัว การเรียนรู้ในบทบาทของสามีภรรยา การมีภาระงานที่มั่นคงและสุจริตเพื่อให้มีรายได้เลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัวอย่างพอเพียง การรอบรมพัฒนาครอบครัวให้มีความซื่อสัตย์ต่อกัน การรู้จักอดออมทรัพย์ที่หามาได้และรู้จักใช้สอยอย่างประหยัดและเกิดประโยชน์สูงสุด การมีความโอ้อ้อมอารีต่อกันมีความกตัญญูรู้จักคุณของบุพการี และการมีความร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาต่างๆ การทำให้ครอบครัวมีความเป็นปึกแผ่นมั่นคงซึ่งเป็นการพัฒนาสังคมให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน และมีผลทำให้คุณภาพชีวิตของสมาชิกในครอบครัวมีความสูงส่งตามมาตรฐานชีวิตที่ดีและที่พึงปรารถนา

๒. ระบบการศึกษา

ระบบการศึกษา หมายถึง แบบแผนบรรทัดฐานเพื่อการศึกษาอบรมโดยเป็นระบบที่เกี่ยวข้องกับระบบการเรียนการสอน การถ่ายทอดวัฒนธรรม ความรู้ความคิดต่างๆ การศึกษาเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสมาชิกให้เป็นไปตามที่สังคมต้องการ ถือเป็นกระบวนการพื้นฐานที่พบเห็นในทุกสังคมทั้งในชนบทและในเมืองและทุกระดับ ข้อแตกต่างจะอยู่ที่ระบบการเรียนการสอน ลักษณะผู้เรียน ผู้สอน ตำราที่สอน สื่อที่ใช้ในการสอน และวิธีการในการสอนในสังคมไทยปัจจุบันรูปแบบการศึกษาจะมี ๓ อย่าง คือ การศึกษาอย่างเป็นทางการหรือการศึกษาในระบบ การศึกษาอย่างไม่เป็นทางการหรือการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ระบบการศึกษามีบทบาทที่สำคัญมากในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลดังจะกล่าวต่อไปนี้

๒.๑ มุ่งพัฒนาให้เกิดความรู้ (พุทธิศึกษา) ในเรื่องต่างๆ ที่บุคคลปรารถนาจะรู้เพื่อเป็นการพัฒนาโลกทัศน์เกี่ยวกับชีวิตให้กว้างไกลและสามารถรับรู้สภาพการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในโลกได้อย่างกว้างขวางอันเป็นการช่วยให้ชีวิตมีความหมายมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ การศึกษาช่วยให้บุคคลรู้จัก

สังคมที่ตนอยู่อาศัยและสังคมล้อมรอบว่ามีประวัติความเป็นมาอย่างไร มีวัฒนธรรมเป็นอย่างไร ดำรงอยู่ได้อย่างไร มีสภาพแวดล้อมทางกายภาพเป็นอย่างไร มีปัญหาเป็นอย่างไร เมื่อบุคคลมีความรู้ความเข้าใจในสังคม ชุมชน และสิ่งแวดล้อมแล้วจะสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคม ชุมชน และสิ่งแวดล้อมรอบชุมชนได้อย่างมีความสุขพอสมควรแก่สถานภาพ

๒.๒ มุ่งพัฒนาให้บุคคลรู้จักใช้ความรู้ในการรักษาสุขภาพอนามัยให้แข็งแรง (พลศึกษา และโภชนาการการศึกษา) รู้จักหลีกเลี่ยงและงดเว้นพฤติกรรมที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัยของตนเอง และของบุคคลอื่น การศึกษาช่วยให้บุคคลรู้จักวิธีการทำตนให้แข็งแรง เช่น การออกกำลังกายและรู้จักเลือกรับประทานอาหารที่ถูกสุขลักษณะอนามัยและครบหมวดหมู่ของโภชนาการที่จำเป็นต่อการดำรงอยู่และการพัฒนาการเจริญเติบโตของชีวิต

๒.๓ มุ่งพัฒนาให้บุคคลใช้ความรู้ในการประกอบสัมมาอาชีพะ สามารถพึ่งตนเองและเลี้ยงดูรับผิดชอบให้มีความสุขได้ (หัตถศึกษา) โดยไม่สร้างปัญหาและสร้างภาระให้แก่สังคม จุดมุ่งหมายของการศึกษาข้อนี้จะเห็นได้ในการจัดการศึกษาในและนอกระบบการศึกษา เช่น อาชีวศึกษา และการฝึกอบรมวิชาชีพพระยาสัน เป็นต้น แม้กระทั่งการศึกษาในระดับสูง เช่น อุดมศึกษาก็เป็นการศึกษาเพื่อมุ่งพัฒนาให้บุคคลมีวิชาชีพติดตัวสามารถใช้ความรู้ไปทำงานในหน่วยงานต่างๆ ได้อย่างมีความสุข

๒.๔ มุ่งพัฒนาให้บุคคลมีคุณธรรมและมีจริยธรรม (จริยศึกษา) ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม ไม่ฝ่าฝืนขนบธรรมเนียม กฎระเบียบ และบรรทัดฐานทั้งหลายของสังคมซึ่งจะมีผลทำให้สังคมสงบสุขปราศจากการเบียดเบียน นอกจากนี้ การศึกษายังช่วยให้บุคคลมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อรู้จักควบคุมตนเอง รู้จักแยกพิจารณาว่าอะไรผิดอะไรถูก และมีวุฒิภาวะทางอารมณ์สูง การศึกษาที่สมบูรณ์จะต้องประกอบด้วยการอบรม และปลูกฝังให้บุคคลมีจริยธรรมควบคู่ไปด้วย จึงจะทำให้ชีวิตบุคคลมีคุณภาพอย่างแท้จริง

ระบบการศึกษาเป็นระบบที่เชื่อมโยงกับระบบอื่นๆ ในสังคมอย่างใกล้ชิดโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการพัฒนาบุคคลให้มีความรู้ มีทักษะสูงขึ้นและมีอุดมการณ์ในชีวิตที่สูงส่งดีงาม ซึ่งจะทำให้บุคคลพร้อมที่จะปฏิบัติหน้าที่การงานในระบบอื่นๆ ได้อย่างเหมาะสม

๓. ระบบเศรษฐกิจ

ระบบเศรษฐกิจ เป็นระบบที่มีบทบาทสูงมากในสังคมปัจจุบัน และสังคมปัจจุบันจะให้ความสำคัญแก่ระบบเศรษฐกิจมากกว่าระบบสังคมอื่นๆ คนในสังคมปัจจุบันมีความเชื่อว่า หากระบบเศรษฐกิจได้รับการพัฒนาอย่างยั่งยืนดีแล้วระบบอื่นในสังคมจะปรับตัวอย่างมั่นคงตามไปด้วย แต่ความเชื่อดังกล่าวอาจจะเป็นจริงก็ได้ ในบางสังคมแม้ว่าระบบเศรษฐกิจได้รับการพัฒนาและเจริญรุ่งเรืองสูงแต่ก็เผชิญกับปัญหาอาชญากรรม ปัญหาคอร์รัปชั่น บังหลวง ปัญหาการทุจริต ปัญหาสาธารณสุข และปัญหามลภาวะ ดังเช่นในสังคมเมืองขนาดใหญ่ทั้งในโลกตะวันตก และโลกตะวันออก

โดยความหมายของระบบเศรษฐกิจเป็นระบบที่เกี่ยวข้องกับแบบแผนการดำเนินชีวิต การผลิต การบริโภค และการจำหน่ายสิ่งทีผลิตไปยังตลาดหรือผู้ที่ต้องการให้ได้รับการตอบสนองอย่างมีประสิทธิภาพและอย่างประหยัดที่สุด ระบบเศรษฐกิจยังเป็นระบบที่สัมพันธ์กับการจัดระเบียบทรัพยากรธรรมชาติ การจัดระเบียบวัฒนธรรมและแรงงานของมนุษย์เพื่อดำรงและส่งเสริมสวัสดิการทางวัตถุของมนุษย์ระบบเศรษฐกิจจึงได้รับการตีค่าในระดับสูงโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมที่เน้นวัตถุนิยม สังคมใดที่ให้ความสำคัญแก่วัตถุเหนือกว่ามิติด้านอื่น สังคมนั้นจะหมกมุ่นอยู่กับการแสวงหาวัตถุ จะไม่ให้ความสำคัญแก่มิติด้านอื่นของชีวิต ในที่สุดสังคมนั้นจะตกเป็นทาสของวัตถุ สังคมที่ตกเป็นทาสของวัตถุจะวนวายเป็นการแข่งขันในการแสวงหาวัตถุอย่างไม่รู้จักเพียงพอพระพุทธศาสนาเรียกสังคมแบบนี้ว่าสังคมแห่งความโลภ คือ สังคมที่ติดอยู่ภายใต้ อำนาจกระแสกิเลสคือความโลภอันเป็นตัวผลักดันให้มนุษย์ไม่รู้จักพอ

ระบบเศรษฐกิจในสังคมปัจจุบันพิจารณาตามแบบแผนการผลิต การจำหน่ายและการบริโภคระบบเศรษฐกิจอาจจำแนกได้เป็น ๔ รูปแบบ คือ

๓.๑ ระบบเศรษฐกิจทุนนิยม เป็นระบบเศรษฐกิจแบบเสรี สมาชิกในสังคมมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนตัวอย่างชอบธรรมตามกฎหมายและมีเสรีภาพในการประกอบอาชีพตามความสนใจ ความถนัด และความรู้ความสามารถโดยจะต้องเป็นอาชีพสุจริต สมาชิกในสังคม ต้องมีเสรีภาพในการเลือกบริโภคสินค้าและบริการตามรสนิยม ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมนี้เปิดโอกาสให้มีการแข่งขันกันในการผลิตและการจำหน่ายไม่มีการผูกขาดการผลิตและการจำหน่าย รัฐบาลเข้ามาแทรกแซงน้อยมาก โดยรัฐเข้ามาควบคุมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและการกำหนดราคาอย่างเป็นธรรมแก่ผู้บริโภค บทบาทของระบบเศรษฐกิจทุนนิยม มี ๓ ประเด็น ดังนี้

๑) ส่งเสริมความเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งส่งเสริมการเพิ่มผลิตภัณธ์มวลรวมทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น มีการจ้างงานเพิ่มขึ้นทำให้เก็บภาษีได้มากขึ้นและสามารถนำเงินที่ได้จากการเก็บภาษีมาใช้ในการพัฒนาประเทศชาติได้อย่างทั่วถึง

๒) พัฒนาการมีงานทำและพัฒนาศักยภาพของคนทำงานระบบเศรษฐกิจทุนนิยมทำให้มีการลงทุนมากขึ้นและส่งเสริมการแข่งขันเพื่อให้ผู้ประกอบการมีผลกำไร และเพื่อให้เกิดผลกำไรจึงต้องมีการขยายงานซึ่งสามารถจ้างคนทำงานได้มากขึ้นและพัฒนาศักยภาพความรู้ความสามารถของคนงานในระดับสูงขึ้นมาอีกด้วย

๓) พัฒนาความสะดวกสบายในชีวิตประจำวัน เช่น การผลิตเทคโนโลยี สมัยใหม่ซึ่งช่วยอำนวยความสะดวกแก่ผู้คนมากยิ่งขึ้น เทคโนโลยีการคมนาคม การสื่อสาร และการบันเทิง นอกจากนี้ ยังมีการพัฒนายาและเครื่องมือทางการแพทย์ทำให้สุขภาพอนามัยของคนที่ได้รับการดูแลอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ระบบทุนนิยมยังส่งเสริมให้มีการแข่งขันนำเสนอข่าวต่างๆ อย่างรวดเร็ว และกว้างขวาง เป็นการเปิดโลกทัศน์ของผู้คนให้กว้างไกลและลึกซึ้งมากขึ้น ทำให้คนมีความรู้มีข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นไปในโลกต่างๆ ได้อย่างรวดเร็ว ถึงแม้ระบบทุนนิยมจะมีบทบาทในการพัฒนาที่ดีและเป็นประโยชน์แก่สังคมหลายอย่างก็ตาม แต่ก็ก่อให้เกิดปัญหาความเดือดร้อนแก่สังคมหลายประการ เช่น การทำลายทรัพยากรธรรมชาติ การสร้างค่านิยมในการทำลายวัตถุ การส่งเสริมให้มีความโลภ เห็นแก่ตัว และขาดจิตสำนึกเพื่อส่วนรวมความเครียดทางจิตใจและปัญหาทางสุขภาพกาย ปัญหาดังกล่าวเป็นผลมาจากการพัฒนาเศรษฐกิจแบบไร้จริยธรรมทางธุรกิจ เศรษฐกิจทุนนิยมจัดเป็นกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีอิทธิพลมากในโลกยุคปัจจุบัน

๓.๒ ระบบเศรษฐกิจสังคมนิยม เป็นระบบเศรษฐกิจที่ไม่ให้เสรีภาพแก่ปัจเจกบุคคลในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ รัฐจะเข้ามามีบทบาทในการควบคุมและกำหนดการผลิต การจำหน่ายแจก และการบริโภค สมาชิกจะไม่มีกรรมสิทธิ์ในการครอบครองผลผลิตของตนที่หามาได้ทั้งหมด รัฐจะเข้ามาจัดการผลผลิตต่างๆ บุคคลในสังคมจะต้องทำงานแต่จะได้รับผลตอบแทนตามความจำเป็นเท่านั้น

๓.๓ ระบบเศรษฐกิจรัฐสวัสดิการ เป็นระบบเศรษฐกิจผสมที่ดึงเอาส่วนที่ดีของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมและระบบเศรษฐกิจสังคมนิยมมาผสมกันแล้วกลายเป็นระบบเศรษฐกิจ แบบสวัสดิการสังคม ระบบเศรษฐกิจแบบนี้จะทำให้ความสำคัญแก่สวัสดิการด้านการศึกษา สาธารณสุข และดูแลผู้สูงอายุ เด็ก เยาวชน และสตรี รวมทั้งสวัสดิการแก่คนว่างงาน ดังที่ปฏิบัติกันในประเทศแถบสแกนดิเนเวียในยุโรปตะวันตก และประเทศไทยปัจจุบันก็รับเอารัฐสวัสดิการมาใช้เป็นนโยบายต่างประเทศ

๓.๔ ระบบเศรษฐกิจพอเพียง เป็นเศรษฐกิจที่ริเริ่มตามพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราชของไทย โดยเป็นระบบเศรษฐกิจที่มีรูปแบบการดำเนินการตามทฤษฎีใหม่ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงดำริขึ้น ระบบเศรษฐกิจพอเพียงมุ่งเน้นให้คนทำงานเพื่อเลี้ยงตัวเองและครอบครัวให้พอเพียงแก่การดำรงชีวิตปราศจากการเป็นหนี้สินมีการอุ้มชูกันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชดำรัสไว้โดย มีการอัญเชิญกระแสพระราชดำรัสมาตีพิมพ์ในธนบัตรใบละหนึ่งพันบาทของไทยว่า “เศรษฐกิจพอเพียง เป็นเศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกินนั้น หมายความว่า อุ้มชูตัวเองได้ให้มี พอเพียงกับตัวเอง” ประเทศไทยปัจจุบันรับเอาระบบเศรษฐกิจพอเพียงเป็นนโยบายการพัฒนา เศรษฐกิจของชุมชนซึ่งจะมีส่วนช่วยให้ชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืน จากการศึกษาได้พบว่า ชุมชนที่รับเอาเศรษฐกิจพอเพียงจะมีความเข้มแข็งมีเสถียรภาพและมีวิกฤติน้อยกว่าชุมชนที่รับเอาเศรษฐกิจทุน นิยมรายละเอียดปรากฏในผลการวิจัยครั้งนี้ด้วย ดังปรากฏในหน้าถัดไป ในที่นี้จะกล่าวถึงบทบาทระบบเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนา ดังต่อไปนี้

๑) ส่งเสริมให้ประชาชนพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจโดยไม่ต้องพึ่งพาการช่วยเหลือจากคนอื่นมากเกินไป

๒) พัฒนาความโอบอ้อมอ้อมชูกันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งทำให้เกิดพลังความรัก ความสามัคคีและความเอื้ออาทรกัน และเป็นหลักสวัสดิการสังคม

๓) พัฒนาความสัมพันธ์ในเชิงกว้างหรือเชิงเครือข่ายกับสังคมภายนอกให้กว้างขวาง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันและช่วยเหลือซึ่งกันและกันอีกด้วย

ระบบเศรษฐกิจพอเพียงได้รับความสนใจจากนักวิชาการและนักปกครองจากทั่วโลก โดยปรากฏว่ามีคนจากเกือบทั่วโลกมาดูงานตามโครงการในพระราชดำริเป็นประจำขณะนี้

อนึ่ง การที่คนไทยยอมรับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงได้ง่าย และรวดเร็วส่วนหนึ่งก็มาจากคำสอนของพระพุทธศาสนาซึ่งเน้นเรื่องของการพึ่งตนเอง การรู้จักประหยัด การเอื้อเฟื้ออ้อมชูกัน และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงส่วนใหญ่อิงอยู่กับคำสอนของพระพุทธศาสนาเรื่องการรู้จักประมาณพอเพียง (มัตตัญญูตา) การประกอบอาชีพสุจริต (สัมมาอาชีพ) การไม่ทำลายระบบนิเวศวิทยา ความรักความกรุณาและการไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน จะเห็นได้ว่าพระพุทธศาสนามีบทบาทเด่นชัดมากในการพัฒนาบุคคล สังคม และสิ่งแวดล้อมในสังคมไทยให้มีความมั่นคงและยั่งยืนอย่างเป็นบูรณาการ

๔. ระบบการเมืองการปกครอง

ระบบการเมืองการปกครอง เป็นระบบที่มีความสำคัญยิ่งของโครงสร้างสังคมไทย โดยเป็นระบบที่ประสานความเชื่อมโยงกับส่วนอื่นๆ ของสังคมให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและทำหน้าที่ป้องกันปราบปรามและแก้ไขปัญหาดังกล่าว ในสังคมตามอำนาจหน้าที่ที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ และทำหน้าที่พัฒนาส่งเสริมความก้าวหน้าทุกด้านในสังคม ทั้งนี้ โดยอาศัยกลไกของรัฐ คือ รัฐบาลและรัฐบาลใช้อำนาจตามกฎหมายในเรื่องต่างๆ ระบบการเมืองการปกครอง หมายถึง แบบแผนการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบสังคม ป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าว และพัฒนาความเจริญทางเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา และทางศีลธรรมของสังคม

รูปแบบการเมืองการปกครองในโลก ประกอบด้วยระบบประชาธิปไตย ระบบเผด็จการ และระบบคอมมิวนิสต์ ในประเทศไทยระบบประชาธิปไตยเป็นระบบการเมืองในอุดมคติของสังคมไทย ประเทศไทยได้ยอมรับระบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๕ ตั้งแต่ยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงจากระบบกษัตริย์แบบสมบูรณาญาสิทธิราช ระหว่างนี้ก็มีระบบเผด็จการเกิดขึ้นมาบ้างและยังขาดตอนไปเป็นเวลาหลายปี โดยทั่วไประบบการเมืองการปกครองของไทยมีบทบาทในการพัฒนาสำคัญ ดังต่อไปนี้

๑) ส่งเสริมความปรองดองสามัคคีระหว่างกลุ่มบุคคลในชาติ

๒) พัฒนาสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ และการคมนาคม

๓) พัฒนาความเจริญทางเศรษฐกิจ การศึกษา สาธารณสุข ศิลธรรมและความปลอดภัยในสังคม

๔) พัฒนาอุปกรณ์ป้องกันภัยและอันตรายต่างๆ จากสังคมภายนอกและจากธรรมชาติ

๕) พัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของข้าราชการ และลูกจ้างของรัฐและรัฐวิสาหกิจ

๖) พัฒนาความยุติธรรม ความเสมอภาค ความก้าวหน้า ความเป็นปึกแผ่น ความร่วมมือกันของผู้คนในสังคม

๗) ส่งเสริมสวัสดิการในสังคมอย่างทั่วถึง

๘) พัฒนาจิตสำนึกของประชาชนให้มีความรับผิดชอบและรู้จักใช้สิทธิหน้าที่ในการสร้างสรรค์

๙) ส่งเสริมการแข่งขันอย่างเป็นธรรมในการประกอบธุรกิจ ควบคุมมิให้มีการเอาเปรียบกันในเชิงธุรกิจและควบคุมมิให้มีการผูกขาดทางธุรกิจ

๑๐) ส่งเสริมการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่นเพื่อให้ชุมชนต่างๆ ได้มีสิทธิในการดูแลตนเองอย่างรับผิดชอบและพัฒนาท้องถิ่นตามความต้องการของตน

๑๑) ส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักศาสนาอย่างเคร่งครัดเพื่อให้ศาสนิกชนเป็นคนดีแห่งศาสนา และเป็นคนดีของสังคมอีกด้วย

๑๒) ส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีงามกับประเทศอื่นๆ ร่วมมือกับประเทศอื่นๆ ในการรักษาสันติภาพของโลกและพัฒนาสังคม ชุมชน สิ่งแวดล้อมของโลกให้คงอยู่ยั่งยืน

นอกจากที่กล่าวมานี้ ระบบการเมืองการปกครองในการพัฒนานั้นครอบคลุมถึงเรื่อง การป้องกันและการแก้ไขปัญหาต่างๆ อีกด้วย

๕. ระบบความเชื่อมั่นและการปฏิบัติทางศีลธรรม

ระบบความเชื่อและการปฏิบัติทางศีลธรรม ก็คือ แบบแผนความเชื่อและการปฏิบัติที่ปรากฏในหลักคำสอนในศาสนา สังคมไทยเป็นสังคมเสรีซึ่งเปิดโอกาสให้ทุกคนมีสิทธิเสรีภาพในการนับถือศาสนาได้ตามความเชื่อของตน แต่โดยที่คนไทยส่วนใหญ่ นับถือพระพุทธศาสนา (ประมาณ ๙๔% ของคนไทยนับถือพระพุทธศาสนา) ดังนั้น ระบบความเชื่อและการปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาจะได้รับการศึกษาและกล่าวถึงมากที่สุด ในที่นี้จะกล่าวถึงบทบาทขององค์ประกอบพระพุทธศาสนาที่สำคัญ คือ ศาสนธรรม ศาสนบุคคล ศาสนพิธี ศาสนสถาน และศาสนวัตถุ รวมทั้งสิ้น ๖ ประเด็น ดังต่อไปนี้

๕.๑ ส่งเสริมพัฒนาการศึกษา นับตั้งแต่อดีตเป็นต้นมาสถาบันพระพุทธศาสนา คือ วัด และพระสงฆ์ได้มีส่วนช่วยการศึกษาของประเทศไทยเป็นอย่างมาก กล่าวคือ วัดเป็นที่เรียนสำหรับกุลบุตร โดยมีพระภิกษุสงฆ์เป็นครูสอนในสมัยก่อนที่จะมีโรงเรียนของรัฐบาลแบบปัจจุบัน วัดและพระสงฆ์เป็นผู้รับผิดชอบการศึกษาของชุมชน และถึงแม้ในปัจจุบันนี้ทางรัฐบาลจะจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนก็ตาม แต่วัดยังมีบทบาทสำคัญในด้านการศึกษา เช่น คณะสงฆ์ได้เปิดสถานศึกษา คือ โรงเรียนพระปริยัติธรรม มหาวิทยาลัยสงฆ์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ตลอดจนการไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ

๕.๒ ส่งเสริมและพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของสังคม สังคมไทยมีความเป็นปึกแผ่นมั่นคงและดำรงเอกราชอยู่ได้โดยตลอดส่วนหนึ่งเนื่องมาจากพระพุทธศาสนา ซึ่งสอนให้คนไทยมีความสามัคคีช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และมีความรักความเมตตาต่อเพื่อนร่วมชาติ

๕.๓ ส่งเสริมและพัฒนาสวัสดิการสังคม พระพุทธศาสนามีหลักคำสอนช่วยในการบลดบโยนจิตใจของบุคคล กล่าวคือ บุคคลที่ได้รับความเดือดร้อนทางจิตใจอันเนื่องมาจากความทุกข์เพราะความผิดหวังในชีวิตหรือเพราะเหตุอื่นใดก็แล้วแต่ พระพุทธศาสนาจะสอนให้เข้าใจว่าความทุกข์เป็นเรื่องที่จะต้องเกิดมาพร้อมกับชีวิต ดังนั้น ทุกคนจะต้องมีปัญญารู้เท่าทันถึงเหตุของความทุกข์และจะต้องพยายามหาวิธีการที่จะแก้ความทุกข์นั้น ในด้านสวัสดิการสังคมอื่นๆ พระพุทธศาสนามีส่วนช่วยส่งเสริมหลายอย่าง อาทิเช่น วัดช่วยสงเคราะห์คนอนาถาไร้ที่พึ่งให้มีอาหารการกินพร้อมกับช่วยคนประสบภัยต่างๆ เช่น ไฟไหม้ น้ำท่วม รวมทั้งคนเดินทางรอนแรม ปกติตามชนบทวัดจะเป็นศูนย์กลางการช่วยเหลือ ประชาชนแทบทุกด้าน แม้แต่การทะเลาะวิวาทกันระหว่างชาวบ้าน พระก็มีบทบาทในการระงับการทะเลาะเบาะแว้ง นอกจากนี้ เวลาชาวบ้านจัดงานทำบุญก็มักจะยืมเครื่องใช้จากวัดไปใช้ในการทำบุญหรือการประกอบพิธีกรรมต่างๆ เช่น ถ้วยชาม อาสนะ เสื่อ หมอน โต๊ะหมู่บูชา เป็นต้น

๕.๔ ส่งเสริมและควบคุมสังคมให้มีความเป็นปกติสุข คำสอนของพระพุทธศาสนาช่วยให้สังคมมีความเป็นปกติสุขและปราศจากปัญหาอันวุ่นวายทางสังคมได้เป็นอย่างดี เช่น ศีล ๕ เป็นต้น การรักษาศีลช่วยให้เรามีความรักและความเมตตาต่อบุคคลอื่นไม่เห็นแก่ตัว ข้อนี้จะมีผลทำให้อาชญากรรมลดน้อยลงซึ่งเป็นการควบคุมสังคมไปในตัว

๕.๕ ส่งเสริมและอบรมบุคคลให้มีความรู้ระเบียบกฎเกณฑ์และประเพณีในสังคม สถาบันพระพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญมากในการฝึกอบรมบุคคลให้รู้จักระเบียบกฎเกณฑ์ และประเพณีต่างๆ ในสังคมทำให้บุคคลรู้จักปรับตัวเข้ากับสังคมได้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม เช่น สอนให้รู้จักผิดชอบต่อชีวิต สอนให้ปฏิบัติตนโดยถูกต้องต่อหน้าที่โดยไม่ให้เกิดความสับสนต่อบทบาทและหน้าที่ นอกจากนี้ พิธีกรรมและประเพณีต่างๆ ในสังคมมักจะได้รับการรักษาไว้เป็นอย่างดีในวัด เช่น พิธีกรรมเวียนเทียน พิธีกรรมทอดกฐิน พิธีกรรมการบวช ประเพณีลอยกระทง เป็นต้น

๖) ส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรมอันดีงามของสังคม พระพุทธศาสนามีบทบาทสูงมากในการพัฒนาวัฒนธรรมไทย เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติไทยส่วนใหญ่เป็นผลมาจากอิทธิพลของพระพุทธศาสนา วัฒนธรรมของไทยอันเป็นผลมาจากการยอมรับและปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธศาสนามีหลายอย่าง ทั้งที่เป็นวัฒนธรรมทางรูปธรรมและนามธรรม เช่น สถาปัตยกรรมและประติมากรรมซึ่งปรากฏในการสร้างวัด โบสถ์ วิหาร เจดีย์ พระพุทธรูป ซึ่งมีลักษณะสวยงามเป็นจุดเด่นทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่า และเป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยว ภายในประเทศนำเงินตราจากต่างประเทศมาสู่ประเทศไทยปีละหลายแสนล้าน อิทธิพลที่มีต่อวรรณกรรมไทยซึ่งปรากฏว่ามีวรรณคดีที่สำคัญหลายเรื่องที่เกี่ยวข้องจากพระพุทธประวัติ นิทาน ชาดก และตำนานความเชื่อทางพระพุทธศาสนา และอิทธิพลที่สำคัญมากทางพระพุทธศาสนาอย่างหนึ่ง ก็คือ อิทธิพลของคำสอนพระพุทธศาสนาที่ช่วยกล่อมเกล้าให้คนไทยเชื่อในผลของการทำความดี มีจิตใจเมตตาและโอบอ้อมอารีต่อผู้ที่ตกทุกข์ได้ยาก มีความเคารพเชื่อถือผู้อาวุโส มีความกตัญญูรู้คุณของบุพการี มีความสงบเสียม่อนน้อมถ่อมตน มีจิตใจไม่ผูกพยาบาทและรู้จักให้อภัย

สรุปได้ว่า ระบบการพัฒนาสังคมคือ ระเบียบวิธีการปฏิบัติเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมเป็นการส่งเสริมให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคลในครอบครัวและชุมชน จัดปัญหาความขัดแย้งในชุมชน สร้างสังคมให้เข้มแข็ง มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีความยุติธรรมซึ่งครอบคลุมระบบย่อยต่างๆ ในสังคม ได้แก่ระบบครอบครัว ระบบการศึกษา ระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมือง การปกครอง ระบบความเชื่อและการปฏิบัติทางศีลธรรม

ตารางที่ ๒.๑ : ระบบการพัฒนาสังคม

ระบบการพัฒนา	กระบวนการ	ผลลัพธ์	ผลกระทบ
ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง	พึ่งตนเองตามทฤษฎีใหม่ พัฒนาแบบองค์รวม	ชุมชนเข้มแข็ง สัมพันธ์ภาพที่ดี	ความเอื้ออาทร ความสามัคคี
ตามกระแสทฤษฎีความทันสมัยภายใต้อำนาจทุนนิยม	การแข่งขัน การแยกส่วน การกระตุ้น Demand และการบริโภค	ความสำเร็จส่วนบุคคลผลกำไร รายได้	ชาตจิตสำนึกสาธารณะ ภาวะหนี้สิน ศีลธรรมตกต่ำ ชุมชนอ่อนแอ

๒.๒.๖ รูปแบบกลยุทธ์การพัฒนาสังคม

กลยุทธ์หรือยุทธศาสตร์ (Strategy) เป็นคำที่มีความหมายกว้าง และจะใช้ในความหมายที่แตกต่างกันไป ตามวัตถุประสงค์และบทบาทหน้าที่องค์กร โดยมีความหมายทั่วๆ ไป ดังนี้^{๕๗}

ยุทธศาสตร์ หมายถึง การมองไปสู่อนาคต ภายใต้การพิจารณาถึงความเป็นไปได้ในการใช้ความสามารถขององค์การเพื่อระดมทรัพยากรมาใช้ และการพิจารณาถึงความเป็นไปได้ในการพิจารณาทางเลือกต่างๆ อย่างรอบคอบ และชัดเจนว่าจะสามารถนำองค์การไปสู่ภารกิจและเป้าหมายที่วางไว้

ยุทธศาสตร์ หมายถึง การวิเคราะห์เพื่อวางกลยุทธ์ที่วิเคราะห์ทุกปัจจัยที่เกี่ยวข้องที่คาดว่าจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในอนาคตที่จะมีผลกระทบต่อองค์กรทั้งในแง่โอกาสและอุปสรรค

ยุทธศาสตร์ หมายถึง ทิศทางที่ชัดเจนขององค์กรกำหนดขึ้นเพื่อขึ้นนำการปฏิบัติในอนาคต

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ ได้นำเสนอรูปแบบกลยุทธ์การพัฒนาสังคม ไว้ดังนี้^{๕๘}

๑. การสร้างความร่วมมือ หมายถึง การชักนำบุคคลและองค์กรต่างๆ เข้าร่วมในกิจกรรมพัฒนาสังคมอย่างหลากหลาย

๒. การร่วมมือกับองค์กรเอกชน คือ การมองเห็นความสำคัญและสร้างความร่วมมือกับองค์กรเอกชนไม่ว่าจะเป็นประเภทแสวงหากำไรและไม่แสวงหากำไร ซึ่งองค์กรเหล่านี้มีกำลังเงิน กำลังคน มีความรู้ความสามารถและมีวิธีการทำงานที่แตกต่างไปจากของทางราชการ

๓. การใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้าน หมายถึง ความรู้พื้นบ้านต่างๆ เช่น การรักษาโรค การช่าง การคมนาคมขนส่ง การศึกษา นันทนาการ ภาษา เป็นต้น

๔. การมองปัญหาการพัฒนาสังคม หมายถึง หลักการมองว่าเมื่อมีการพัฒนาสังคมในรูปแบบต่างๆ แล้ว ปัญหาจะเกิดจากสิ่งใดบ้าง เพื่อจะได้ระมัดระวังหรือหาทางป้องกันไว้ก่อน

๕. ผลเชิงลบของการพัฒนาสังคม หมายถึง ผลเสียหรือผลลบอันเกิดจากการพัฒนาสังคมทั้งที่ได้คาดการณ์ไว้ล่วงหน้าและไม่ได้คาดการณ์ไว้ล่วงหน้า

๖. กลวิธีการพัฒนาสังคม หมายถึง รูปแบบวิธีการในการพัฒนาที่มีอยู่อย่างหลากหลาย เช่น การพัฒนาแบบสมดุล, การพัฒนาแบบเชิงรุก, การพัฒนาแบบครบวงจร, การพัฒนาแบบไร้ณาสวนผสม, การพัฒนาแบบผู้นำพื้นบ้าน เป็นต้น

^{๕๗} นโยบายและแผนการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศของประเทศไทย, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : <http://www.kmitl.ac.th>, (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๙ มิถุนายน ๒๕๕๓).

^{๕๘} สัญญา สัญญาวิวัฒน์, **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๑๓๑-๑๓๘.

๗. การบำรุงรักษาสิ่งที่ได้พัฒนาขึ้นมาแล้ว หมายถึง สิ่งที่เป็นวัตถุหรือไม่ใช่วัตถุก็ตาม เมื่อพัฒนาขึ้นมาแล้ว มีการรักษาไว้ให้คงสภาพไว้ให้นานที่สุด

สรุปได้ว่า กลยุทธ์การพัฒนาสังคม คือกลวิธีการการเปลี่ยนแปลงที่ดีเพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทั้งด้านอาหาร ที่อยู่อาศัย การศึกษา สุขภาพ อนามัย มีความพึงพอใจในชีวิตของตน และมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน

๒.๒.๗ เป้าหมายการพัฒนาสังคมในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาท

การพัฒนาควรมาจากรากฐานของตัวเองคือจากวัฒนธรรม ซึ่งเป็นวิถีชีวิตของสังคมทั้งหมด ถ้าพัฒนาโดยทุบรากฐานของตัวเองทิ้ง เอาแบบอย่างของคนอื่นมาเป็นฐานการพัฒนานั้นย่อมโยกคลอน ไม่มีความมั่นคงและก่อให้เกิดความวุ่นวายในที่สุด นอกจากนั้นการพัฒนาจะต้องเชื่อมโยงธรรมชาติแวดล้อม มนุษย์ สังคมเข้าด้วยกัน ไม่ใช่การพัฒนาเฉพาะอย่าง เช่น การพัฒนาสมัยใหม่ที่จับเฉพาะอย่างเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น ด้านเศรษฐกิจ ก็มุ่งเน้นเฉพาะตัวเลขที่เติบโต ถ้าเติบโตมากก็เป็นสิ่งที่ดี โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบทางด้านมนุษย์และสังคม หรือต่อสิ่งแวดล้อมว่าจะเป็นอย่างไบบ้าง ได้มีนักวิชาการให้ความหมายเกี่ยวกับเป้าหมายการพัฒนาสังคมในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาทไว้ดังต่อไปนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒ อธิบายความหมายคำว่าเป้าหมาย ไว้ว่า เป็นศูนย์กลางแห่งความใส่ใจหรือสังเกต ความมุ่งหมายเจาะจงให้ได้ตามเจตนา^{๙๙}

จากคำอธิบายดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าในการทำกิจกรรมต่างๆ เป้าหมายเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะนอกจากจะเป็นเครื่องวัดผลสำเร็จของกิจกรรมนั้นๆ ได้เป็นอย่างดีแล้ว ยังเป็นทั้งแนวทางและเครื่องมือซึ่งทำให้กิจกรรมดำเนินไปสู่ผลสำเร็จอีกด้วยเป้าหมายจึงเป็นสาระสำคัญประการหนึ่ง ซึ่งจะต้องถูกกำหนดไว้เป็นขั้นตอนแรกก่อนการทำกิจกรรมต่างๆ

ดังนั้นแม้ว่าในสมัยพุทธกาลจะยังไม่มีผู้นำคำว่าพัฒนาสังคมมาใช้ แต่ในภาคปฏิบัติสังคมมนุษย์สามารถพัฒนาตนเองให้เจริญก้าวหน้ามาโดยลำดับ นับตั้งแต่มนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์จนถึงประวัติศาสตร์ และกระทั่งในปัจจุบัน^{๑๐๐} ดังที่ปรากฏหลักฐานทางวิชาการว่าการประกาศพระศาสนาของพระพุทธเจ้า ทำให้มีการพัฒนาสังคมอย่างเป็นรูปธรรมเกิดขึ้นหลายด้าน เช่น ด้านการศึกษา ทำให้เกิดความเสมอภาคทางการศึกษา เพราะว่าทรงเปิดโอกาสให้คนทุกระดับสามารถบวชและศึกษาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาได้เท่าเทียมกัน หรือด้านสิทธิสตรี ทำให้สตรีมี

^{๙๙} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒, หน้า ๗๑๓.

^{๑๐๐} พิชัย ผลาทอง, เอกสารประกอบการสอนรายวิชามนุษย์กับสังคม, ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗, หน้า ๑๘.

สิทธิในการปฏิบัติศาสนกิจได้เท่าเทียมบุรุษ เพราะว่าการที่ทรงอนุญาตให้สตรีบวชในพระพุทธศาสนา จัดเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในสมัยพุทธกาล เนื่องจากศาสนาพราหมณ์ซึ่งเป็นศาสนาที่คนส่วนใหญ่นับถือในสมัยนั้น มีข้อกำหนดว่าคัมภีร์พระเวทจะศึกษาได้เฉพาะชนชั้นสูง คือ กษัตริย์และพราหมณ์เท่านั้นสำหรับสตรีนั้นแม้ว่าจะเป็นชนชั้นสูงก็ห้ามศึกษาพระเวทและประกอบพิธีกรรม^{๑๐๑} เป็นต้น

อนึ่งเนื่องจากเป้าหมายเป็นสาระสำคัญประการหนึ่ง ซึ่งจะต้องถูกกำหนดไว้เป็นขั้นตอนแรกก่อนการทํากิจกรรมต่างๆ ดังนั้นเมื่อพิจารณาพุทธประสงค์ของพระพุทธเจ้าจากพระดำรัสของพระองค์ ในคราวส่งสาวกออกไปประกาศพระศาสนาครั้งแรกว่า “ภิกษุทั้งหลายพวกเธอจงจาริกไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์”^{๑๐๒} จึงทำให้ทราบเป้าหมายการพัฒนาสังคมในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาทว่า คือ อนุเคราะห์ชาวโลกให้ได้รับประโยชน์และความสุข ซึ่งประโยชน์และความสุขดังกล่าว มีเนื้อหาสาระที่แตกต่างจากประโยชน์และความสุขทั่วไปอยู่หลายประการ

เพื่อให้เข้าใจเป้าหมายการพัฒนาสังคมในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาทมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงนำเป้าหมายดังกล่าวมาขยายความเพิ่มเติมไว้ ดังนี้

๑. เพื่อสร้างประโยชน์สูงสุดแก่สังคม

ในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาทประโยชน์ คือ สิ่งที่ต้องการได้มาเกื้อกูลให้เกิดความสุข^{๑๐๓} ซึ่งสัมพันธ์กับระดับความเป็นอยู่ การครองชีพ สภาพแวดล้อม และความพร้อมหรือความแก่กล้าสุกงอมแห่งอินทรีย์ของบุคคล^{๑๐๔} พระพุทธศาสนาเถรวาทจึงแสดงประโยชน์ที่บุคคลพึงแสวงหาไว้ ๓ ระดับ คือ ประโยชน์ปัจจุบัน (ภิกขุจันมมิกัตถะ)^{๑๐๕} ประโยชน์เบื้องต้น (สัมปรายิกัตถะ) และประโยชน์สูงสุด (ปรมาตถะ)^{๑๐๖} ดังรายละเอียดต่อไปนี้

^{๑๐๑} วิโรจน์ นาคชาตรี, **พุทธปรัชญาเถรวาท**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๔), หน้า ๕.

^{๑๐๒} วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^{๑๐๓} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒนมหาเถร), **หลักพระพุทธศาสนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๒๔๕.

^{๑๐๔} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๕๙๕.

^{๑๐๕} ชุ.เถร. (ไทย) ๒๖/๗๔๑/๔๖๔.

^{๑๐๖} ชุ.จุ. (ไทย) ๓๐/๑๕๔/๔๘๗.

๑) ประโยชน์ปัจจุบัน (ทิฏฐธัมมิกัตถะ) คือ สิ่งที่ต้องการได้มาเกื้อกูลให้เกิดสุขสำหรับเวลาที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า^{๑๐๗} ได้แก่การตั้งตัวได้ทางโลกเป็นหลักฐาน^{๑๐๘} เป็นจุดหมายขั้นต้นหรือจุดหมายเฉพาะหน้าเกี่ยวกับชีวิตประจำวัน หรือเรื่องธรรมดาสามัญที่มุ่งหมายกันในโลกนี้^{๑๐๙} ได้แก่ การมีสุขภาพดี ร่างกายแข็งแรง ไร้โรค งามสง่า อายุยืนยาว มีเงินมีงาน มีทรัพย์สินจากอาชีพสุจริต พึ่งตนได้ทางเศรษฐกิจ มีสถานภาพดี ทรงยศ เกียรติ ไมตรี เป็นที่ยอมรับในสังคม มีครอบครัวผาสุก ทำวงศ์ตระกูลให้เป็นที่น่าพอใจ^{๑๑๐} รวมถึงการแสวงหาสิ่งเหล่านี้โดยทางชอบธรรม การปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านี้โดยทางที่ถูกต้อง การใช้สิ่งเหล่านี้ทำตนและคนที่เกี่ยวข้องให้มีความสุข การอยู่ร่วมกันด้วยดี ปฏิบัติหน้าที่ต่อกันอย่างถูกต้องในระหว่างมนุษย์เพื่อความสุขร่วมกัน^{๑๑๑}

๒) ประโยชน์เบื้องหน้า (สัมปรายิกัตถะ) คือ ความดีที่ทำให้เกิดประโยชน์สุขทั้งแก่ตนเองและแก่คนอื่น ตั้งแต่บัดนี้สืบไปจนถึงภายหน้า^{๑๑๒} ได้แก่การตั้งตัวได้ทางศีลธรรมเป็นเหตุช่วยให้การตั้งตัวทางโลกเป็นไปโดยราบรื่นไม่ล่มจม ทำให้นาคตแจ่มใสและได้หลักศีลธรรมเข้าคำจูน^{๑๑๓} เป็นคุณค่าของชีวิต ซึ่งทำให้เกิดความสุขล้นภายในโดยเฉพาะ คือความอบอุ่นซาบซึ้งสุขใจด้วยศรัทธา มีหลักใจ ความภูมิใจในชีวิตสะอาดที่ได้ประพฤติดังการดิงามสุจริต ความอึดใจในชีวิตมีคุณค่าที่ได้เสียสละบำเพ็ญประโยชน์ ความกล้า้วกล้ามั่นใจด้วยมีปัญญาที่จะแก้ปัญหาพาชีวิตไป ความโปร่งโล่งมั่นใจว่าได้ทำกรรมดี มีหลักประกันวิถีชีวิตสู่ภพใหม่^{๑๑๔} เป็นจุดหมายขั้นสูงขึ้นไป ซึ่งจะเป็นหลักประกันชีวิตเมื่อละโลกนี้ไป หรือเป็นเครื่องประกันการได้คุณค่าที่สูงล้ำเลิศยิ่งกว่าสิ่งที่จะพึงได้กันตามปกติในโลกนี้ เป็นขั้นที่ผ่อนคลายความยึดติดผูกพันในวัตถุ ทำให้ไม่ยอมตีค่าผลประโยชน์ด้านอามิสสูงเกินไป จนจะต้องมุ่งไขว่คว้ายอสมบัตินี้ หรือเป็นเหตุต้องกระทำความชั่วร้าย หันมาให้คุณค่า

^{๑๐๗} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒนมหาเถร), **หลักพระพุทธศาสนา**, หน้า ๒๔๕-๒๔๘.

^{๑๐๘} สุชีพ ปุญญานุภาพ, **คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๓๑๘.

^{๑๐๙} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ**, หน้า ๕๙๔.

^{๑๑๐} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), **ธรรมนุญชีวิต**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๓๑.

^{๑๑๑} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ**, หน้า ๕๙๔.

^{๑๑๒} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒนมหาเถร), **หลักพระพุทธศาสนา**, หน้า ๓๐๘.

^{๑๑๓} สุชีพ ปุญญานุภาพ, **คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา**, หน้า ๓๑๘.

^{๑๑๔} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), **ธรรมนุญชีวิต**, หน้า ๓๒.

แก่คุณธรรมความดีงาม รู้จักทำการด้วยความไฝ่ธรรม รักความดีงาม รักคุณภาพของชีวิตและความเจริญงอกงามของจิตใจ^{๑๑๕}

๓) ประโยชน์สูงสุด (ปรমัตถะ) หมายถึง ประโยชน์ที่เป็นยอดของประโยชน์ทั้งปวง เป็นประโยชน์ที่เกื้อกูลให้เกิดความสุขอย่างยิ่ง โดยไม่จำกัดกาลเวลาว่า จะเป็นปัจจุบันหรือภายหน้า^{๑๑๖} หรือประโยชน์ที่เป็นสาระแท้จริงของชีวิต เป็นจุดหมายสูงสุด หรือที่หมายขั้นสุดท้าย^{๑๑๗} ได้แก่ การมีปัญญารู้เท่าทันความจริง เข้าถึงธรรมชาติของโลกและชีวิต อันทำให้จิตใจเป็นอิสระ ไม่หวั่นไหวหรือถูกรอบงำด้วยความผันผวนปรวนแปรต่างๆ ไม่ผิดหวังโศกเศร้าบีบคั้นจิตเพราะความยึดติดถือมั่นในสิ่งใด ปลอดโปร่ง สงบ ผ่องใส สดชื่น เบิกบานใจตลอดเวลา เป็นอยู่และทำการด้วยปัญญาซึ่งมองที่เหตุปัจจัย^{๑๑๘} ทำให้รู้แจ้งสภาวะของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้เท่าทันคติธรรมดาของสังขารธรรม ไม่ตกเป็นทาสของโลกและชีวิต มีจิตใจเป็นอิสระโปร่งโล่งผ่องใส ไม่ถูกบีบคั้นคับข้องจำกัดด้วยความยึดติดถือมั่นหวั่นหวาดของตนเอง ปราศจากกิเลสเผาลนที่ทำให้เศร้าหมอง ขุ่นมัว อยู่อย่างไร้ทุกข์ ประจักษ์แจ้งความสุขประณีตภายในที่สะอาดบริสุทธิ์สิ้นเชิง อันประกอบพร้อมด้วยความสงบเยือกเย็นสว่างไสวเบิกบานโดยสมบูรณ์^{๑๑๙} สามารถดับเพลิงกิเลสเพลิงทุกข์ได้โดยเด็ดขาด ไม่ต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจของความชั่วทางจิตใจ และความทุกข์ร้อนกลัดกลุ้มอีกต่อไป^{๑๒๐} ดังคำอธิบายในชคควิสามนุตตนิทเทศ คัมภีร์จูฬนิทเทศว่า “ธรรมเป็นที่ระงับสังขารทั้งปวง เป็นที่สลัดทิ้งอุปธิทั้งหมด เป็นที่สิ้นตัณหา เป็นที่คลายกำหนด เป็นที่ดับกิเลส เป็นที่เย็นสนิท เรียกว่าประโยชน์อย่างยิ่ง”^{๑๒๑}

เนื่องจากประโยชน์ที่บุคคลพึงแสวงหาทั้ง ๓ ระดับนี้จะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องกับความรักใคร่ชอบ หรือความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ พระพุทธศาสนาจึงได้มีการจำแนกประโยชน์ไว้อีกแนวทางหนึ่ง โดยแบ่งเป็น ๓ อย่าง เช่นกัน คือ อัตตัตถะ ประโยชน์ตนปรตถะ ประโยชน์ผู้อื่น และอุภยัตถะ ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย^{๑๒๒} เพื่อให้เข้าใจประโยชน์ในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาทมาก

^{๑๑๕} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๕๙๕.

^{๑๑๖} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒนมหาเถร), หลักพระพุทธศาสนา, หน้า ๓๑๓.

^{๑๑๗} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๕๙๕.

^{๑๑๘} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต), ธรรมบุญชีวิต, หน้า ๓๒.

^{๑๑๙} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๕๙๕.

^{๑๒๐} สุชีพ ปุญญานุภาพ, คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา, หน้า ๓๑๘.

^{๑๒๑} ชุ.จุ. (ไทย) ๓๐/๑๕๔/๔๘๗.

^{๑๒๒} อ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๔๕,๔๖,๕๕,๗๒/๘,๙,๒๑๘,๒๙๑-๒๙๒.

ยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงนำคำอธิบายของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) เกี่ยวกับประโยชน์ดังกล่าว มาแสดงไว้ดังนี้^{๑๒๓}

๑) อัตตัตถะ ประโยชน์ตน คือ การบรรลุจุดหมายแห่งชีวิตของตน ได้แก่ประโยชน์ ๓ อย่างในหมวดก่อน ที่เกี่ยวข้องกับตนเอง ซึ่งเป็นผลเกิดขึ้นแก่ตนโดยเฉพาะ เน้นการพึ่งตนได้ในทุกระดับเพื่อความไม่ต้องเป็นภาระแก่ผู้อื่น หรือถ่วงหมู่คณะ และเพื่อความเป็นผู้พร้อมที่จะช่วยเหลือผู้อื่นบำเพ็ญกิจต่างๆ อย่างได้ผลดี โดยมีคุณธรรมที่เป็นแกนนำเพื่อการบรรลุประโยชน์ตนนี้ คือ ปัญญา

๒) ปรัตถะ ประโยชน์ผู้อื่น หรือประโยชน์ท่าน คือ การช่วยเหลือเกื้อกูลสนับสนุนผู้อื่นให้บรรลุประโยชน์ หรือเข้าถึงจุดหมายแห่งชีวิตของเขาในระดับต่างๆ ประคับประคองให้เขาสามารถพึ่งตนเองได้ หมายถึงประโยชน์ ๓ อย่างในหมวดก่อนที่เกี่ยวกับคนอื่น เป็นผลเกิดขึ้นแก่คนอื่น นอกจากตัวเราโดยมีคุณธรรมที่เป็นแกนนำที่จะให้บรรลุผลข้อนี้ คือ กรุณา

๓) อุภยัตถะ ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย หรือประโยชน์ร่วมกัน ได้แก่ประโยชน์ ๓ อย่างในหมวดก่อนที่เป็นผลเกิดขึ้นทั้งแก่ตนเองและคนอื่นๆ หรือแก่สังคม แก่ชุมชนอันเป็นส่วนรวม เช่น ประโยชน์ที่เกิดจากของกลางและกิจส่วนรวม เป็นต้น โดยเฉพาะสภาพแวดล้อมและความเป็นอยู่อันเอื้ออำนวยแก่การปฏิบัติเพื่อบรรลุอัตตัตถะ และการบำเพ็ญปรัตถะของทุกๆ คน คุณธรรมที่เป็นแกนนำที่จะให้บรรลุจุดหมายนี้ คือ จินัยและสามัคคี

จากข้อมูลเกี่ยวกับประโยชน์ในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาท ที่นำเสนอไปข้างต้น แสดงให้เห็นว่า พระพุทธศาสนาเถรวาทแสดงประโยชน์ที่บุคคลพึงแสวงหาไว้ ๓ ระดับ คือ ประโยชน์ปัจจุบัน ประโยชน์เบื้องหน้า และประโยชน์สูงสุด ซึ่งประโยชน์ที่บุคคลพึงแสวงหาทั้ง ๓ ระดับนี้สัมพันธ์กับระดับความเป็นอยู่การครองชีพ สภาพแวดล้อม และความพร้อมหรือความแก่กล้าสุขงอมแห่งอินทรีย์ของบุคคล และต้องมีส่วนเกี่ยวข้องกับความรักผิชอบ หรือความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ พระพุทธศาสนาจึงมีการจำแนกประโยชน์ไว้อีกแนวทางหนึ่ง โดยแบ่งเป็น ๓ อย่าง เช่นกัน คือ ประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น และประโยชน์ทั้งสองฝ่าย

ดังนั้นเป้าหมายการพัฒนาสังคมในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเด็นที่ว่า เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลกให้ได้รับประโยชน์ จึงครอบคลุมประโยชน์ในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาทข้างต้นทั้งหมด เพราะว่าเมื่อบุคคลแสวงหาประโยชน์ไปตามลำดับขั้น คือ ประโยชน์ปัจจุบัน ประโยชน์เบื้องหน้าจนกระทั่งบรรลุประโยชน์สูงสุดแล้ว การกระทำของเขาย่อมสามารถสร้างประโยชน์อีก ๓ อย่างไปพร้อมๆ กันด้วย คือ ประโยชน์ตนประโยชน์ผู้อื่น และประโยชน์ทั้งสองฝ่าย จึงทำให้สามารถสร้างประโยชน์สูงสุดให้แก่สังคมได้

^{๑๒๓} พระธรรมปิฎก (ป. อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๕๙๙-๖๐๐.

๒. เพื่อความสงบสุขของสังคม

ความสุขเป็นสิ่งที่พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากการที่จุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาหรือนิพพานนั้นเป็นบรมสุข คือ สุขสูงสุด ดังปรากฏในมคฺคณทียสูตรว่า “นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง”^{๑๒๔} และจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาที่เป็นบรมสุขนั้น ก็พึงบรรลุได้ด้วยความสุข หรือด้วยข้อปฏิบัติที่มีความสุข มิใช่บรรลุด้วยความทุกข์หรือด้วยข้อปฏิบัติที่เป็นทุกข์ เนื่องจากพระพุทธศาสนายอมรับความสุขตามที่เป็นจริงสอนให้ปฏิบัติเพื่อบรรลุความสุข^{๑๒๕} จึงมีการแสดงความสุขไว้อย่างละเอียดแตกต่างกันเป็นขั้นเป็นระดับปรากฏอยู่หลายแห่งในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เช่น ในสุขวรรค มีการแสดงความสุขเป็นคู่ไว้ ๑๓ คู่^{๑๒๖} ในพหุเวทนิยสูตรแสดงความสุขเป็นขั้นไว้ ๑๐ ขั้น โดยจัดความสุขคือ ความสุขที่เกิดขึ้นโดยอาศัยกามคุณ ๕ ไว้เป็นความสุขขั้นแรก ตามมาด้วยฌานสุข คือความสุขเนื่องด้วยฌานหรือความสุขเนื่องด้วยสมาบัติ ๘ ซึ่งประกอบด้วย ความสุขในรูปฌานหรือความสุขเนื่องด้วยรูปฌาน ๔ ขั้น ความสุขในอรูปฌาน หรือความสุขเนื่องด้วยอรูปฌาน ๔ ขั้น และนิโรธสมาปัตติสุข คือ ความสุขเนื่องด้วยนิโรธสมาบัติ เป็นขั้นสุดท้าย^{๑๒๗} เป็นต้น

ความสุขซึ่งเป็นขั้นเป็นระดับข้างต้นนี้ เป็นความสุขที่ดีกว่าประณีตลึกซึ้งยิ่งกว่ากันขึ้นไปตามลำดับขั้นเพราะว่าความสุขขั้นต้นๆ มีส่วนเสียหรือแง่ที่เป็นทุกข์แทรกอยู่ด้วยมากพระพุทธศาสนาจึงสอนให้มองความสุขเหล่านี้ตามความเป็นจริง ทั้งด้านที่เป็นสุขและด้านที่มีทุกข์เข้ามาปน คือ มองทั้งส่วนดีและส่วนเสีย หรือทั้งแง่ที่เป็นคุณและแง่ที่เป็นโทษนอกจากนั้นยังสอนให้รู้จักภาวะเป็นอิสระที่ดีกว่า ซึ่งไม่ขึ้นต่อส่วนดีส่วนเสียนั้นด้วยเพราะว่าเมื่อเห็นโทษของความสุขที่หยาบ ก็จะเกิดความเบื่อหน่ายคลายความยึดติด โน้มใจไปหาความสุขที่ประณีตยิ่งกว่า สามารถละความสุขที่หยาบกว่าได้จนกระทั่งจิตหลุดพ้นเด็ดขาด ไม่วกกลับมาหาความสุขที่หยาบอีกต่อไปคงเสวยแต่ความสุขที่ประณีตสำหรับจิตที่เป็นอิสระอย่างเดียว^{๑๒๘}

จากรายละเอียดของความสุขที่น่าเสนอไปข้างต้น แสดงให้เห็นว่าความสุขที่ปัจเจกบุคคลพึงได้รับจากการปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นความสุขที่ทำให้เกิดความสงบสุขของสังคมไปพร้อมๆ กันด้วย เพราะพระพุทธศาสนาสอนให้เห็นโทษของความสุขที่หยาบ เพื่อที่จะได้เกิดความเบื่อหน่ายคลายความยึดติด และโน้มใจไปหาความสุขที่ประณีตยิ่งกว่า

^{๑๒๔} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๒๑๕-๒๑๗/๒๕๔-๒๕๖.

^{๑๒๕} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๕๒๙-๕๓๐.

^{๑๒๖} อัง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๖๕-๗๗/๑๐๒-๑๐๕, พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๕๖๕.

^{๑๒๗} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๙๐/๙๒-๙๔, ส.ส.พ. (ไทย) ๑๘/๒๖๗/๒๙๖-๒๙๘.

^{๑๒๘} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๕๓๑-๕๓๒.

ดังนั้นการที่บุคคลได้รับความสุขที่ประณีตสำหรับจิตที่เป็นอิสระอย่างเดียวในพระพุทธศาสนาเถรวาท คือ นิพพาน จึงสามารถทำให้สังคมมีความสุข ดังจะเห็นตัวอย่างได้จากพระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นผู้ที่มีจิตหลุดพ้นเด็ดขาด ไม่มีกิจส่วนตัวใดที่จะต้องกระทำอีก การกระทำต่างๆ ของท่านจึงเป็นการกระทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ทำให้สามารถสร้างความสุขให้แก่สังคมได้เป็นอย่างมาก

สรุปได้ว่า เป้าหมายการพัฒนาสังคมในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาท คือ การทำให้มนุษย์ได้รับประโยชน์และความสุขไปตามลำดับ จากชั้นที่หยาบไปสู่ชั้นที่ละเอียดยิ่งขึ้น จนกระทั่งบรรลุประโยชน์และความสุขสูงสุด คือ นิพพาน

๒.๒.๘ หลักการพัฒนาสังคมในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาท

หลังจากทราบเป้าหมายการพัฒนาสังคมในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาทไปแล้ว การที่จะทำให้เป้าหมายดังกล่าวบรรลุผลสำเร็จตามที่ต้องการได้ ก็ต้องทราบหลักการพัฒนาสังคมในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นลำดับถัดไป เพราะว่าหลักการพัฒนาสังคม คือ แนวปฏิบัติที่จะต้องยึดถือในการดำเนินการพัฒนาสังคมให้ไปสู่เป้าหมายที่วางไว้^{๑๒๙} ซึ่งหลักการพัฒนาสังคมดังกล่าว สามารถทราบได้จากพระดำรัสในคราวส่งสาวกออกไปประกาศพระศาสนาครั้งแรกเช่นกัน เพราะว่าเมื่อพระพุทธองค์ทรงแสดงเป้าหมายไว้ ก็จะต้องทรงแสดงหลักการปฏิบัติไปสู่เป้าหมายนั้นไว้ด้วย มิฉะนั้นการพัฒนาสังคมของพระองค์ก็คงไม่ประสบผลสำเร็จ จนกระทั่งปรากฏเป็นหลักฐานทางวิชาการมาถึงยุคปัจจุบัน และเมื่อนำพระดำรัสดังกล่าวมาพิจารณา ทำให้สามารถทราบหลักการพัฒนาสังคมในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาทว่า ต้องเริ่มจากการพัฒนาตนเองเป็นอันดับแรก ดังพระดำรัสว่า “ภิกษุทั้งหลายเราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ แม้พวกเธอก็พ้นแล้ว จากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์”^{๑๓๐} ซึ่งหมายความว่า พระองค์และภิกษุทั้งหลายนั้นได้ผ่านการพัฒนาตนเองมาแล้วทั้งสิ้น จากนั้นจึงตรัสถึงเป้าหมายการพัฒนาสังคม ดังข้อมูลที่ได้นำเสนอไปแล้ว และตรัสให้นำหลักธรรมซึ่งใช้พัฒนาตนเองจนประสบผลสำเร็จแล้วนั้นไปเผยแผ่พัฒนาสังคมต่อไป ดังพระดำรัสว่า “จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน”^{๑๓๑}

^{๑๒๙} สัณญา สัณญาวิวัฒน์, **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๘๑.

^{๑๓๐} วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^{๑๓๑} วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

ดังนั้นหลักการพัฒนาสังคมในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาทจึงได้แก่ การทำให้มนุษย์รู้จักพัฒนาตนเองด้วยหลักธรรม และนำหลักธรรมไปเผยแผ่เพื่อพัฒนาสังคมต่อไป

อนึ่งเพื่อให้เข้าใจหลักการพัฒนาสังคมในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาทมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงนำหลักการดังกล่าวมาขยายความเพิ่มเติมไว้ ดังนี้

๑ หลักการพัฒนาตนเอง

เนื่องจากในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาท มนุษย์เป็นสัตว์ที่สามารถฝึกฝนพัฒนาได้ ดังปรากฏในคำกล่าวสรรเสริญคุณของพระพุทธเจ้าว่า “เป็นสารถิฝึกผู้ที่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม”^{๑๓๒} ซึ่งการฝึกในที่นี้หมายถึงการให้คำแนะนำที่ถูกต้องเหมาะสมกับอุปนิสัยของแต่ละบุคคลเท่านั้น เพราะในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาท บุคคลจะต้องเป็นผู้ฝึกฝนพัฒนาตนเอง ผู้อื่นสามารถทำได้เพียงชี้แนะเท่านั้นดังพุทธพจน์ว่า “เธอทั้งหลายควรทำความเพียรเองเถิด ตถาคตเป็นเพียงผู้ชี้บอกเท่านั้น”^{๑๓๓} และบุคคลควรฝึกฝนพัฒนาตนเองก่อนที่จะไปอบรมสั่งสอนหรือพัฒนาคนอื่นดังพุทธพจน์ว่า “บัณฑิตพึงตั้งตนไว้ในคุณธรรมที่เหมาะสมก่อนแล้วสอนคนอื่นในภายหลัง จึงจะไม่มัวหมอง”^{๑๓๔} เนื่องจากการฝึกฝนพัฒนาตนเองเป็นสิ่งที่ทำได้ยากดังพุทธพจน์ว่า “บุคคลสอนผู้อื่นอย่างไร ก็พึงทำตนอย่างนั้น ผู้ฝึกตนดีแล้ว จึงควรฝึก (ผู้อื่น) เพราะตนนั้นแลฝึกได้ยากยิ่ง”^{๑๓๕} พระพุทธศาสนาเถรวาทจึงยกย่องผู้ฝึกฝนพัฒนาตนเองดังพุทธพจน์ว่า “ผู้ฝึกตนได้แล้ว เป็นผู้ประเสริฐที่สุด”^{๑๓๖} เพราะไม่มีใครที่จะเป็นที่พึ่งแก่บุคคล ได้ดีเท่าตนเอง ดังนั้นเมื่อบุคคลฝึกฝนพัฒนาตนเองได้ดีแล้ว ก็ย่อมจะทำให้เกิดที่พึ่งที่ดีที่สุดขึ้นได้ ดังพุทธพจน์ว่า “ตนแลเป็นที่พึ่งของตน บุคคลอื่นใครเล่า จะเป็นที่พึ่งได้ เพราะบุคคลที่ฝึกตนดีแล้ว ย่อมได้ที่พึ่งอันได้โดยยาก”^{๑๓๗}

อย่างไรก็ตามการพัฒนาตนเองในที่นี้ จะต้องเป็นการพัฒนาตนเองซึ่งตั้งอยู่ในสัมมาทิฐิ เพราะถ้าบุคคลใดในตั้งอยู่ในมิจฉาทิฐิ และยังเป็นคนที่เก่งกาจ มีปัญญา มีความสามารถมากเท่าใด ก็ยังเป็นอันตรายต่อสังคมมากเท่านั้น เนื่องจากจะทำให้เกิดทัศนคติและค่านิยมที่ผิดขึ้นในสังคม ดังพุทธพจน์ว่า

“ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้เป็นเอก เมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อไม่เกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อไม่ไช่สุขแก่คนหมู่มาก เพื่อไม่ไช่ประโยชน์แก่คนหมู่มาก เพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย บุคคลผู้เป็นเอกคือใคร คือ บุคคลผู้เป็นมิจฉาทิฐิ มีความเห็นวิปริต

^{๑๓๒} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๑๑/๔๔๖, อภ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๒/๓.

^{๑๓๓} ชุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๗๖/๑๑๗.

^{๑๓๔} ชุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๕๘/๘๑.

^{๑๓๕} ชุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๕๙/๘๒.

^{๑๓๖} ชุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๒๑/๑๓๓.

^{๑๓๗} ชุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๖๐/๘๒.

บุคคลนั้นทำให้คนหมู่มากออกจากสัทธรรม ให้ตั้งอยู่ในอสังขธรรมบุคคลผู้เป็นเอกนี้แล เมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อไม่เกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อไม่ใช้สุขแก่คนหมู่มาก เพื่อไม่ใช้ประโยชน์แก่คนหมู่มาก เพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย”^{๑๓๘}

การพัฒนาตนเองในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาทจึงหมายถึง การพัฒนาตนเองให้ตั้งอยู่ในสัมมาทิฐิไปตามลำดับขั้น^{๑๓๙} จนกระทั่งบรรลุประโยชน์และความสุขสูงสุด คือ นิพพาน ซึ่งผลลัพธ์จากการกระทำดังกล่าว นอกจากจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อบุคคลนั้นโดยตรงแล้ว ยังทำให้เกิดการพัฒนาส่วนรวม คือ สังคมด้วย เพราะว่าการที่บุคคลใดตั้งอยู่ในสัมมาทิฐิ การพัฒนาตนเองของเขา ก็เท่ากับการพัฒนาผู้อื่น คือ สังคมด้วย เพราะการพัฒนาหรือรักษาตนเองในทัศนะของพระพุทธศาสนา คือ การศึกษาพัฒนาคุณธรรมให้มีขึ้นในตนเอง ดังพุทธพจน์ในเสกขสูตรว่า

“บุคคลเมื่อรักษาตน ชื่อว่ารักษาผู้อื่น เมื่อรักษาผู้อื่น ก็ชื่อว่ารักษาทน บุคคลเมื่อรักษาตน ชื่อว่ารักษาผู้อื่น เป็นอย่างไร คือบุคคลเมื่อรักษาทนด้วยการปฏิบัติ ด้วยการเจริญด้วยการทำให้มาก ชื่อว่ารักษาผู้อื่น บุคคลเมื่อรักษาตน ชื่อว่ารักษาผู้อื่น เป็นอย่างนี้แลบุคคลเมื่อรักษาผู้อื่นชื่อว่ารักษาทน เป็นอย่างไร คือบุคคลเมื่อรักษาผู้อื่นด้วยความอดทนด้วยความไม่เบียดเบียนด้วยจิตเมตตา ด้วยความเอ็นดู ชื่อว่ารักษาทน บุคคลเมื่อรักษาผู้อื่น ชื่อว่ารักษาทน เป็นอย่างนี้แล”^{๑๔๐}

ดังนั้นเมื่อบุคคลมีการพัฒนาคุณธรรมของตนเองให้เจริญงอกงามขึ้น ก็เท่ากับเป็นการพัฒนาผู้อื่น คือ สังคมด้วย ดังพุทธพจน์ว่า

“บุคคลผู้เป็นเอก เมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มากเพื่อประโยชน์แก่คนหมู่มาก เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายบุคคลผู้เป็นเอกคือใคร คือบุคคลผู้เป็นสัมมาทิฐิ มีความเห็นไม่วิปริต บุคคลนั้นทำให้คนหมู่มากออกจากอสังขธรรม (อกุศลกรรมบถ ๑๐) ให้ตั้งอยู่ในสัทธรรม (กุศลกรรมบถ ๑๐) บุคคลผู้เป็นเอกนี้แลเมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มาก เพื่อประโยชน์แก่คนหมู่มาก เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย”^{๑๔๑}

จากข้อมูลซึ่งนำเสนอไปข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาตนเองในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาท คือ การพัฒนาตนเองให้ตั้งอยู่ในสัมมาทิฐิไปตามลำดับขั้นจนกระทั่งบรรลุประโยชน์และความสุขสูงสุด คือ นิพพาน ซึ่งเป็นการพัฒนาตนเองที่ทำให้เกิดการพัฒนาสังคมไป

^{๑๓๘} อก.เอกก. (ไทย) ๒๐/๓๐๘/๔๐.

^{๑๓๙} โดยทั่วไปสัมมาทิฐิ (ความเห็นชอบ) ในพระพุทธศาสนา สามารถแบ่งได้เป็น ๒ ระดับ คือ โลกียสัมมาทิฐิ และโลกุตระสัมมาทิฐิ ดูรายละเอียดใน ม.อ. (ไทย) ๑๔/๑๓๖/๑๗๖.

^{๑๔๐} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๓๘๕/๒๔๒.

^{๑๔๑} อก.เอกก. (ไทย) ๒๐/๓๐๘/๔๐.

พร้อมๆ กัน เพราะเมื่อบุคคลพัฒนาคุณธรรมของตนเองให้องอาจขึ้นย่อมจะทำให้เกิดประโยชน์แก่คนหมู่มาก คือ สังคมเป็นอย่างยิ่ง

๒. หลักธรรมเพื่อพัฒนาสังคม

หลังจากบุคคลพัฒนาตนเองจนบรรลุประโยชน์และความสุขสูงสุดแล้ว ลำดับต่อไปของหลักการพัฒนาสังคมในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาท คือ การนำหลักธรรมซึ่งบุคคลได้ใช้พัฒนาตนเองจนประสบผลสำเร็จแล้วนั้น ไปเผยแผ่เพื่อพัฒนาสังคมต่อไปเพราะว่าผลจากการพัฒนาตนเองตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท แม้ว่าจะสามารถทำให้เกิดประโยชน์และความสุขในสังคม แต่ก็ทำให้เกิดประโยชน์และความสุขได้เพียงระดับหนึ่งเท่านั้น เพราะในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาท บุคคลจะต้องเป็นผู้ฝึกฝนพัฒนาตนเองไม่สามารถให้คนอื่นมาทำแทนได้ดังพุทธพจน์ว่า “ตนทำบาปกรรมเอง ก็เศร้าหมองเอง ตนไม่ทำบาปกรรมเอง ก็บริสุทธิ์เอง ความบริสุทธิ์ และไม่บริสุทธิ์ เป็นของเฉพาะตน คนอื่นจะทำคนอื่นให้บริสุทธิ์ไม่ได้”^{๑๔๒}

ประโยชน์และความสุขที่เกิดจากการพัฒนาตนเองของบุคคลอื่น จึงเป็นประโยชน์และความสุขเพียงระดับหนึ่งเท่านั้น ยังไม่ใช่ประโยชน์และความสุขในขั้นสูงสุดที่บุคคลจะพึงแสวงหาได้จากการเกิดเป็นมนุษย์ กล่าวคือ ยังไม่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างสมบูรณ์ ดังนั้นหลังจากพัฒนาตนเองแล้วจึงต้องนำหลักธรรมซึ่งผ่านการพิสูจน์ด้วยการปฏิบัติจนประสบผลสำเร็จด้วยตนเองนั้น ไปเผยแผ่เพื่อให้คนอื่นนำไปเป็นหลักปฏิบัติ ซึ่งเท่ากับเป็นการพัฒนาสังคมต่อไป

อย่างไรก็ตามแม้ว่าพระพุทธศาสนาจะมีหลักธรรมคำสอนเป็นจำนวนมาก แต่กุศลธรรมซึ่งเป็นหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนาทั้งหมดสามารถสรุปรวมลงได้ในอริยสัจ ๔ ดังปรากฏในมหาหัตถิปโทปมสูตรว่า “ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย รอยเท้าของสัตว์ทั้งหลายผู้เที่ยวไปบนแผ่นดิน รอยเท้าเหล่านั้นทั้งหมดรวมลงในรอยเท้าช้าง รอยเท้าช้างชาวโลกกล่าวว่า “เป็นยอดของรอยเท้าเหล่านั้น เพราะรอยเท้าช้างเป็นรอยเท้าขนาดใหญ่” แม้ฉันใด กุศลธรรมทั้งหมดก็ฉันนั้นเหมือนกัน นับเข้าในอริยสัจ ๔”^{๑๔๓} คือ ความจริงอันประเสริฐ ความจริงของพระอริยะ ความจริงที่ทำให้ผู้เข้าถึงกลายเป็นอริยะ^{๑๔๔} มี ๔ ประการ ดังนี้^{๑๔๕}

(๑) ทุกขอริยสัจ คือ ความทุกข์ สภาพที่ทนได้ยาก สภาพที่บีบคั้น ชัดแย้งบกพร่อง ขาดแก่นสารและความเที่ยงแท้ ไม่ให้ความพึงพอใจแท้จริง ได้แก่ ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ความประสบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รัก ความพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รัก ความไม่ได้สิ่งที่ปรารถนา โดยย่อว่า อุปาทานขันธ ๕ เป็นทุกข์

^{๑๔๒} ชุ.ธ.(ไทย) ๒๕/๑๖๖/๘๔.

^{๑๔๓} ม.มู. (ไทย) ๑๒/๓๐๐/๓๒๘.

^{๑๔๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๕๕.

^{๑๔๕} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๑๘๐-๒๐๕/๑๖๓-๑๗๓.

(๒) ทุกขสมุทัยอริยสัจ คือ เหตุเกิดแห่งทุกข์ สาเหตุให้ทุกข์เกิด ได้แก่ ตัณหา ๓ คือ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา

(๓) ทุกขนิโรธอริยสัจ คือ ความดับทุกข์ ได้แก่ ภาวะที่ตัณหาดับสิ้นไป ภาวะที่เข้าถึงเมื่อกำจัดอวิชชาสำรอกตัณหาสิ้นแล้ว ความปล่อยวางไม่ติดข้อง หลุดพ้น สงบ ปลอดภัย เป็นอิสระ คือ นิพพาน

(๔) ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ คือ ปฏิปทาที่นำไปสู่ความดับแห่งทุกข์ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ได้แก่ อริยมรรคมีองค์ ๘ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า มัชฌิมาปฏิปทาแปลว่า ทางสายกลาง ประกอบด้วยสัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะสัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ

ดังนั้นหลักธรรมที่ใช้พัฒนาตนเองและสังคมในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาทจึง ได้แก่ อริยสัจ ๔ เพราะอริยสัจ ๔ คือ กุศลธรรมซึ่งเป็นหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนาทั้งหมดที่สามารถทำให้ผู้เข้าถึงได้รับประโยชน์และความสุขสูงสุด คือนิพพาน กลายเป็นอริยบุคคล

๒.๒.๙ ข้อควรคำนึงในการพัฒนาสังคม

การพัฒนาสังคมเป็นการช่วยเหลือบุคคล ครอบครัวและชุมชน โดยมุ่งให้ความช่วยเหลือเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาในสังคม เป็นการพัฒนาคูณภาพชีวิตของคนในชุมชน โดยการให้การสงเคราะห์ และการจัดระบบชุมชน รวมถึงการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนในลักษณะของการพัฒนาระบบสังคมให้คนในชุมชนมีความเท่าเทียมกัน ใช้ความรู้ในสาขาวิชาต่างๆ มาพัฒนาสังคมก่อนการพัฒนาควรหาข้อเท็จจริงเพื่อพัฒนาได้ตรงความต้องการของสังคม การพัฒนาสังคมมีข้อควรคำนึงถึง ดังนี้^{๑๔๖}

๑. การเชื่อว่าทุกสิ่งที่เป็นอยู่ รวมทั้งระเบียบกฎหมาย แบบอย่างประเพณีของสังคมไม่มีอะไรดีพร้อมย่อมต้องปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นและพึงกระทำ

๒. การกระทำให้ระเบียบสังคมดีขึ้นคือการทำให้เกิดประโยชน์สุขแก่สมาชิกของสังคมอย่างทั่วถึงและยุติธรรมที่สุด

๓. การเปลี่ยนแปลงจะต้องทำ ด้วยวิธีการที่นุ่มนวล ไม่ใช้ความรุนแรง

๒.๒.๑๐ การวิเคราะห์ทิศทางและรูปแบบการพัฒนาสังคมของประเทศไทย

การพัฒนามีแนวคิดที่สำคัญ ๕ อย่าง กล่าวคือ การพัฒนาเศรษฐกิจ และสวัสดิการทางสังคม การพัฒนาคูณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม การผสมผสานระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สวัสดิการคุณภาพชีวิต และสิ่งแวดล้อม การพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชน และการพัฒนาความเสมอภาค

^{๑๔๖} พัทยา สายหู, กลไกของสังคม, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖), หน้า ๑๑.

และความยุติธรรมในสังคม ทิศทางการพัฒนาสังคมจะต้องมุ่งไปสู่เป้าหมาย คือ ปังเจกบุคคลสงบสุข ครอบคลุมอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง สังคมยั่งยืน การจะบรรลุถึงเป้าหมายดังกล่าวจะต้องมีทิศทางการพัฒนาสังคม ดังนี้^{๑๔๗}

๑. การพัฒนาจิตสำนึกและการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมเป็นความจำเป็นอันเร่งด่วนเท่าที่วิเคราะห์ได้โดยภาพรวมสังคมไทยให้ความสำคัญต่อการพัฒนาด้านนี้น้อยมาก จึงจำเป็นต้องถือเป็นนโยบายเร่งด่วน และกระตุ้นให้สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สื่อมวลชน การเมืองการปกครองและสถาบันการศึกษารับผิดชอบเรื่องนี้ให้มากขึ้น

๒. ทิศทางการพัฒนาควรมุ่งไปเพื่อตอบสนองความต้องการที่จำเป็นอย่างแท้จริงของประชาชนในแต่ละพื้นที่อย่างเป็นธรรมและเท่าเทียมกัน และจะต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชนของประชาชนในทุกระดับ

๓. มุ่งเน้นการพัฒนามนุษย์ในฐานะเป็นทรัพยากรขององค์กรและของประเทศชาติโดยการให้ความรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม และการให้การศึกษาโดยมีศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง ประชาชนในชุมชนที่มีการพัฒนาจะมีศูนย์การเรียนรู้และฐานข้อมูลของชุมชนอย่างน้อยทุกคนในชุมชนจะได้รับรู้ถึงสภาพความเป็นจริงเกี่ยวกับชีวิต สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนร่วมกัน

๔. ทิศทางการพัฒนาจะต้องมุ่งไปเพื่อให้ประชาชนพึ่งตนเองได้ โดยยึดหลักการเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริเป็นฐานสำคัญของการดำรงชีวิต ภาครัฐ ภาคเอกชนและองค์กรการพัฒนาต่างๆ ควรสนับสนุนให้ประชาชนคิดเอง ทำเอง แก้ปัญหาเอง และรับผิดชอบต่อตนเองในทุกมิติของการดำรงชีวิต การให้ประชาชนพึ่งตนเองได้จะส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็ง และครอบคลุมอบอุ่น ปราศจากภาวะหนี้สิน

๕. การเร่งฟื้นฟูคุณค่าความสัมพันธ์แบบปฐมภูมิ ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของความรัก ความเห็นอกเห็นใจกัน ความเอื้ออาทรกัน เป็นสิ่งที่ต้องทำควบคู่กับการฟื้นฟูประเพณี ความเชื่อ ศาสนาและวัฒนธรรมชุมชนอันดีงามซึ่งเป็นแกนกลางสำคัญในการยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชนให้เป็นเพียงหนึ่งใจเดียวกัน

๖. นอกจากนี้จะต้องกำหนดแนวทางในการอนุรักษ์ พัฒนา และส่งเสริมความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์เป็นที่พึ่งและเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของประชาชนในชุมชนอย่างยั่งยืน

แนวทางการพัฒนาสังคมเพื่อนำไปสู่เป้าหมายและทิศทางการพัฒนาสังคมไทยควรประกอบด้วย ๑) การปรับปรุงประสิทธิภาพกลไกการพัฒนาของรัฐและองค์กรการพัฒนาต่างๆ โดย

^{๑๔๗} กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ระบบการพัฒนาสังคมที่นำไปสู่ความมั่นคงของมนุษย์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : เทพพิญยานิสัย, ๒๕๔๙), หน้า ๕.

จะต้องมีการจัดระบบใหม่ให้มีการประสานและความร่วมมือกันมากขึ้น ๒) การพัฒนามุ่งสนับสนุนให้บุคคลรู้จักดำรงชีวิตอย่างพอเพียงพึ่งตนเองได้ ๓) จะต้องมีการแบ่งบทบาทหน้าที่ให้ชัดเจนระหว่างหน่วยงานของรัฐและของเอกชน พร้อมกับนำศักยภาพและกำลังความสามารถของภาคเอกชนเข้าสู่การพัฒนาให้มากยิ่งขึ้น ๔) มุ่งพัฒนาอย่างยุติธรรมและปราศจากความลำเอียง ช่วยเหลือผู้ที่ด้อยโอกาสและอ่อนแอกว่าให้มีโอกาสเข้าถึงบริการต่างๆ ของรัฐและของเอกชนอย่างทั่วถึงการจะบรรลุถึงเป้าหมายของการพัฒนาต้องยึดกระบวนการพัฒนาแบบองค์รวมและแบบอื่นๆ ดังที่กล่าวไว้ข้างต้นซึ่งรวมอยู่ในระบบการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

รูปแบบการพัฒนาสังคมที่พบจากการศึกษามี ๓ รูปแบบ คือ ๑) การพัฒนาโดยองค์กรบริหารของรัฐ ๒) การพัฒนาตามแนวองค์กรชุมชน และองค์กรพัฒนาเอกชน ๓) การพัฒนาแบบผสมผสานระหว่าง ๒ รูปแบบ^{๑๔๘}

การพัฒนาโดยองค์กรบริหารของรัฐ โดยรัฐเป็นผู้กำหนดนโยบายและวางแผนการพัฒนาและดำเนินผลการพัฒนาตามรูปแบบนี้ รัฐเป็นผู้ปฏิบัติ ประชาชนเป็นผู้รับผลจากการปฏิบัติของรัฐ โดยส่วนใหญ่การพัฒนาแบบนี้ดำเนินไปตามเศรษฐกิจกระแสหลัก คือ ทุนนิยม ซึ่งมุ่งเน้นการแข่งขันและลงทุนสูงหวังผลกำไรมาก และรัฐมีนโยบายส่งเสริมการพัฒนาโดยผ่านกลไกตลาดเสรี และเน้นการผลิตตามความต้องการของตลาด นโยบายของรัฐเกี่ยวกับการพัฒนาระดับมหภาคมีจุดมุ่งหมายเพื่ออยู่ดี มีสุข ของประชาชนทั่วประเทศ และมุ่งเพื่อยกมาตรฐานการครองชีพของประชาชนให้สูงขึ้นตามมาตรฐานสากลและมาตรฐานของระบบทุนนิยม

การพัฒนาตามแนวองค์กรชุมชนและองค์กรพัฒนาเอกชนจะเน้นการพัฒนาตามความต้องการของประชาชนในชุมชน และยึดเอาการพัฒนาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งเน้นการพึ่งตนเองระดับครอบครัว การโอบอ้อมช่วยเหลือกันระดับชุมชน และความเข้มแข็งของชุมชน องค์กรชุมชน ผู้นำชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน และประชาคม มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาแบบนี้ การพัฒนาแบบผสมผสาน เป็นการรวมเอาข้อดีของการพัฒนาทั้งสองแบบข้างต้นเข้าด้วยกัน และมีการเสริมต่อยอดซึ่งกันและกัน โดยไม่มีการปฏิเสธแบบใดแบบหนึ่ง การพัฒนาแบบผสมผสานจะพบในรูปแบบความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานของรัฐ และเอกชน และเป็นไปตามความต้องการของชุมชน

สรุปได้ว่า เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของบุคคลในชุมชนเกี่ยวกับการพัฒนาทั้งสามรูปแบบ ได้พบว่า รูปแบบการพัฒนาโดยองค์กรบริหารของรัฐ จะมีค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมของประชาชนน้อยกว่าที่ปฏิบัติกันในรูปแบบการพัฒนาตามแนวองค์กรชุมชนและองค์กรการพัฒนา

^{๑๔๘} กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ระบบการพัฒนาสังคมที่นำไปสู่ความมั่นคงของมนุษย์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : เทพเพ็ญวานิชย์, ๒๕๔๙), หน้า ๖.

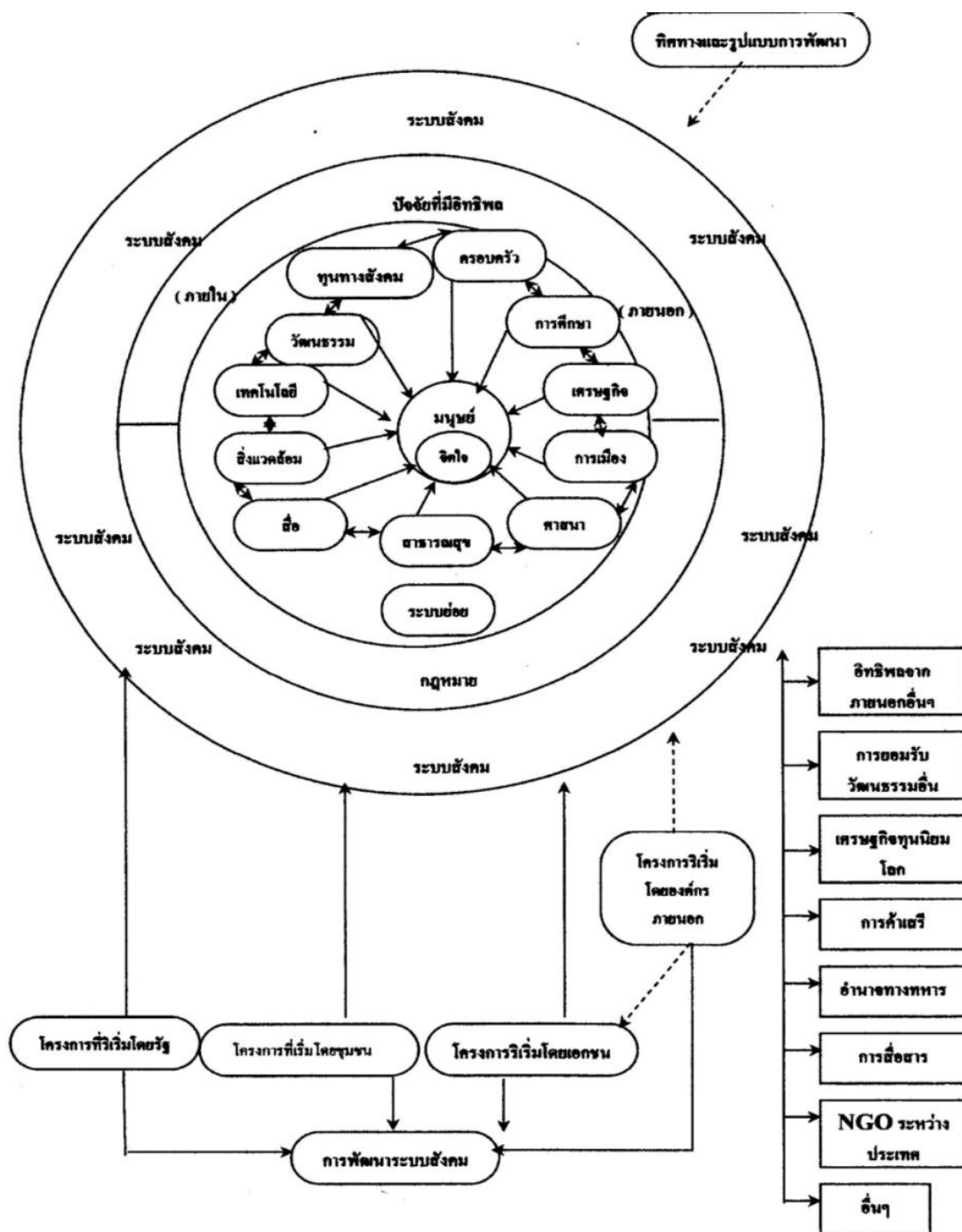
เอกชน และรูปแบบผสมผสาน เป็นที่น่าสังเกตว่า การพัฒนาตามแนวองค์การชุมชนซึ่งยึดเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นหลัก และแบบผสมผสานจะมีการบูรณาการการพัฒนาระบบย่อยต่างๆ ดีกว่า และมีความสัมพันธ์กับสมาชิกของครอบครัว ชุมชน ข้าราชการ และกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมดีกว่ารูปแบบแรก

๒.๒.๑๑ ปัจจัยที่นำไปสู่การพัฒนาสังคมไทย

จากแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาระบบสังคม สามารถสรุปไว้ในผังมโนทัศน์หรือกรอบแนวคิดการพัฒนาสังคมที่นำไปสู่ความมั่นคงของมนุษย์ โดยแนวคิดและทฤษฎีหลักที่นำมาเป็นกรอบของผังมโนทัศน์ คือ ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงสังคมทฤษฎีความทันสมัย ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง ทฤษฎีความขัดแย้งของชุมชน ทฤษฎีการพัฒนาที่ยั่งยืน แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารบ้านเมืองและสังคมที่ดี และกลุ่มทฤษฎีการพัฒนาระดับจุลภาค ดังแผนภูมิที่ ๒.๒^{๑๔๙}

^{๑๔๙} กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ระบบการพัฒนาสังคมที่นำไปสู่ความมั่นคงของมนุษย์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : เทพเพ็ญวานิชย์, ๒๕๔๙), หน้า ๗๑-๗๗.

แผนภูมิที่ ๒.๒ : ผังมโนทัศน์ในการศึกษาระบบการพัฒนาสังคมที่นำไปสู่ความมั่นคงของมนุษย์

ซึ่งจากผังมโนทัศน์นี้เราสามารถกล่าวถึงปัจจัยที่นำไปสู่การพัฒนาสังคมได้ดังต่อไปนี้

๑. บทบาทของสถาบันสังคม
๒. สื่อสารมวลชน
๓. การยอมรับวัฒนธรรมอื่น
๔. เศรษฐกิจทุนนิยมโลก
๕. ระบบการค้าเสรี

๖. อำนาจทหาร
๗. องค์การเอกชนระหว่างประเทศ
๘. ทูตทางสังคม
๙. บทบาทองค์กรชุมชน
๑๐. นโยบายรัฐ

๑. บทบาทสถาบันสังคม

สถาบันสังคม คือ องค์ประกอบที่รวมตัวกันก่อให้เกิดระบบสังคมที่มีความสัมพันธ์เชิงเครือข่าย โดยมีบทบาทหน้าที่ธรรมเนียมปฏิบัติ กฎเกณฑ์ และหน้าที่ สถาบันสังคมเกิดขึ้นมาปฏิบัติหน้าที่เพื่อสนองความต้องการที่สำคัญทางสังคม และสถาบันทางสังคมที่รับรู้ทั่วไป คือ ครอบครัว สถานศึกษา ศาสนา การเมือง การปกครอง และเศรษฐกิจสถาบันสังคมดังกล่าวล้วนมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสังคม รายละเอียดเกี่ยวกับบทบาทของสถาบันสังคมในการพัฒนาสังคมจึงได้กล่าวถึงในระบบย่อยและบทบาทของระบบย่อยในการพัฒนาในตอนต่อไป

๒. สื่อสารมวลชน

สื่อสารมวลชน (Mass Media) คือองค์กรในสังคมองค์กรหนึ่งที่ทำหน้าที่ในการนำเสนอหรือเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมผ่านช่องทางต่างๆ ไปสู่ผู้รับสาร ซึ่งอยู่ห่างไกลออกไป ซึ่งสื่อสารมวลชนมีหลายประเภทโดยสามารถจำแนกสรุปได้ตามลักษณะของการส่งสาร เช่น เป็นสื่อทางอิเล็กทรอนิกส์ สื่อทางสิ่งตีพิมพ์และสื่อบุคคล เป็นต้นสื่อสารมวลชนทุกประเภทมีบทบาทสำคัญในการเสนอความรู้ หรือสาระทางวิชาการเสนอข่าวสารเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในที่ต่างๆ ให้เป็นที่รับรู้ทั่วไป สร้างค่านิยมความชอบในวัฒนธรรมแบบต่างๆ และนำความบันเทิงมาสู่ประชาชนผู้รับสื่อ เป็นต้นบทบาทของสื่อสารมวลชนในปัจจุบันมีสูงมาก โดยเฉพาะในเรื่องการสร้างค่านิยมใหม่ๆ ขณะเดียวกันสื่อสารมวลชนก็ได้เป็นช่องทางในการนำข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมไปยังองค์กรที่รับผิดชอบต่อการพัฒนาสังคม การกำหนดนโยบายและการวางแผนพัฒนาสังคมของรัฐส่วนหนึ่งก็ดำเนินการไปตามการสะท้อนความคิดเห็นของประชาชนผ่านสื่อสารมวลชน

๓. การยอมรับวัฒนธรรมอื่น

การยอมรับวัฒนธรรมอื่น เป็นกระบวนการทางจิตใจของบุคคลซึ่งเริ่มต้นด้วยการเริ่มรับรู้หรือได้ยิวัฒนธรรมใหม่ และความเชื่อที่ว่าวัฒนธรรมใหม่หรือวัฒนธรรมอื่นนั้นน่าจะสนองประโยชน์ของบุคคลได้ดีกว่าวัฒนธรรมเดิม จึงตัดสินใจยอมรับไปปฏิบัติ แต่การยอมรับวัฒนธรรมใหม่หรือวัฒนธรรมอื่นของบุคคลนั้นมีลักษณะแตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น ผู้ที่ทำการเผยแพร่ลักษณะของเทคโนโลยีการสื่อสารและลักษณะของผู้รับ และเป็นที่ยอมรับว่าวัฒนธรรมใหม่ หรือวัฒนธรรมอื่นที่แปลกแยกจากวัฒนธรรมไทยดั้งเดิมได้เผยแพร่เข้าสู่สังคมไทยอย่างรวดเร็ว และส่งผลให้วัฒนธรรมเดิมของไทยมีความอ่อนแอไม่เข้มแข็ง การยอมรับวัฒนธรรมอื่นเป็นปัจจัย

สำคัญประการหนึ่งที่ผลักดันให้เกิดการพัฒนาตามแบบอย่างของวัฒนธรรมอื่นนั้น และวัฒนธรรมอื่นที่มีอิทธิพลมากในสังคมไทยขณะนี้คือวัฒนธรรมแบบอเมริกาและแบบยุโรปตะวันตก ด้วยเหตุนี้การพัฒนาในรูปแบบความทันสมัยก็ดีหรือแบบอุตสาหกรรมก็ดี ล้วนแต่ได้รับแรงกระตุ้นจากวัฒนธรรมและค่านิยมที่แพร่มาจากอเมริกาและยุโรปตะวันตก

๔. เศรษฐกิจทุนนิยมโลก

ทุนนิยม เป็นรูปแบบเศรษฐกิจโลกที่มีกระแสรุนแรงครอบคลุมทั่วโลกขณะนี้และทุนนิยมนี้เป็นกระบวนการโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจอย่างหนึ่ง (economic globalization) ซึ่งกำลังมีอิทธิพลเหนือรูปแบบเศรษฐกิจอย่างอื่นของโลก โดยหลักการทุนนิยมเป็นระบบเศรษฐกิจที่ให้อิสรภาพแก่ปัจเจกบุคคล ในการลงทุนดำเนินธุรกิจและเก็บเกี่ยวผลกำไรจากการประกอบธุรกิจนั้นๆ ระบบเศรษฐกิจแบบนี้ส่งเสริมให้เกิดการแข่งขัน และก่อให้เกิดการผลิตและการบริโภคอย่างขนานใหญ่เพื่อให้มีผลกำไรสูงสุดแก่ผู้ลงทุน

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่รับเอาระบบเศรษฐกิจทุนนิยมเข้ามาเป็นกลไกการพัฒนาประเทศ รัฐบาลส่งเสริมปัจเจกบุคคลให้มีบทบาทมากขึ้นในการพัฒนาประเทศโดยเฉพาะทางด้านการประกอบธุรกิจ รัฐจึงได้ส่งเสริมให้เกิดระบบตลาดหลักทรัพย์ฯ เพื่อลงทุนสำหรับการประกอบกิจการของเอกชน และมีนโยบายให้ประชาชนเข้าถึงแหล่งเงินทุนที่จำเป็นต้องนำมาใช้ในการลงทุนประกอบอาชีพ และกิจการทางธุรกิจหลายอย่างรัฐเป็นผู้ดำเนินการ เช่น กิจการสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน เป็นต้น รวมทั้งกิจการวิสาหกิจชุมชน และกิจกรรมการส่งเสริมชาวบ้านผลิตสินค้าในรูปแบบของหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ล้วนแต่อยู่ในขอบข่ายของทุนนิยม เป็นต้น เพราะฉะนั้นการยอมรับเอารูปแบบเศรษฐกิจทุนนิยม ซึ่งเป็นปัจจัยที่นำไปสู่การพัฒนาสังคมอย่างหนึ่ง

๖. ระบบการค้าเสรี

ระบบการค้าเสรี (Free Trade) เป็นระบบการค้าที่ประเทศไทยกำลังดำเนินการใช้อยู่กับหลายประเทศในขณะนี้ การค้าเสรี คือ ระบบการค้าที่อนุญาตให้มีการนำเข้าหรือส่งออกซึ่งสินค้าจากประเทศหนึ่งไปยังอีกประเทศหนึ่งโดยไม่มีการกีดกันทางการค้า เช่นการเก็บภาษีในอัตราสูงเกินไป เป็นต้น การตกลงระบบการค้าในรูปแบบของการค้าเสรีระหว่างประเทศนี้ เป็นไปตามเงื่อนไขที่แต่ละประเทศกระทำระหว่างกัน ซึ่งจะต้องเป็นที่ยอมรับกันได้ทั้งสองฝ่ายในระบบการค้านี้ประเทศต่างๆ จะต้องมีการแข่งขันกันพัฒนาระบบการผลิตซึ่งส่งผลให้มีการพัฒนาระบบสังคมทั้งระบบเพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพการผลิต ระบบการค้าเสรีนี้ถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งในการกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาระบบสังคม

๗. อำนาจทหาร

อำนาจทหาร (Military Power) มีความเด่นชัดมากในยุคที่ทหารมีบทบาทสูงทางการเมืองการปกครองของประเทศ ข้อนี้เห็นได้ชัดก็คือว่า แผนพัฒนาประเทศเกิดขึ้นครั้งแรกในยุคที่

ทหารมีบทบาทสูงมากทางการเมืองการปกครอง (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑ พ.ศ.๒๕๐๔ - พ.ศ.๒๕๐๙) กล่าวคือ ในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรีบทบาทของทหารในการพัฒนาประเทศครอบคลุมเกือบทุกมิติของการพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ยกเว้นการพัฒนาทางการเมืองการปกครอง แนวคิดการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย (Modernization) ก็เกิดขึ้นครั้งแรกในสมัยที่ทหารมีอำนาจสูงสุดเช่นกัน

ปัจจุบันนี้แม้ว่าทหารจะมีบทบาทลดน้อยลงทางการเมืองการปกครอง แต่บทบาททางด้านการพัฒนาก็ยังคงมีอยู่โดยเฉพาะตามชายแดนที่มีความกันดารห่างไกลจากความเจริญ สมัยใหม่ทหารยังคงมีบทบาทสูงในการนำความเจริญความก้าวหน้าสู่ชุมชน

๘. องค์กรเอกชนระหว่างประเทศ

องค์กรเอกชนระหว่างประเทศ เป็นปัจจัยอีกข้อหนึ่งที่มีส่วนสำคัญในการพัฒนาสังคม เช่น ในการพัฒนาการศึกษาและวิทยาศาสตร์ องค์กรสหประชาชาติ (UNESCO) เป็นองค์กรระหว่างประเทศที่มีส่วนสำคัญในการพัฒนาความรู้ ทางการศึกษาและทางวิทยาศาสตร์ นอกจากนี้ มีองค์กรระหว่างประเทศหลายองค์กรที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสังคมไทย เช่น JICA อันเป็นองค์กรความช่วยเหลือระหว่างประเทศของญี่ปุ่น USIS องค์กรช่วยเหลือของประเทศสหรัฐอเมริกา รวมทั้งมูลนิธิของเอกชนที่มีชื่อเสียงระหว่างประเทศหลายมูลนิธิ เช่น มูลนิธิ Full bright เป็นต้น มูลนิธิดังกล่าวมีส่วนสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและประสิทธิภาพของประชาชนในรูปของการให้ทุนการศึกษา เป็นต้น การพัฒนาสิ่งแวดล้อมก็ได้รับแรงกระตุ้นจากองค์กรระหว่างประเทศ เช่น องค์กร Green Peace และองค์กรธุรกิจ ISO เป็นต้น

๙. ทุนทางสังคม

ทุนทางสังคมตามนักคิดและนักปราชญ์ในสังคมไทย หมายถึง ระบบคุณค่าใหม่ของปัจเจกชนและชุมชน และหมายถึงลักษณะต่างๆ ทางสังคมที่ทำให้สังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติเป็นต้นว่า บรรทัดฐานทางสังคม ศีลธรรม ความเอื้ออาทร ความเป็นเครือญาติ สมบัติมีค่าในชุมชน (ภูมิปัญญาท้องถิ่น) ความสามัคคีร่วมมือร่วมใจกัน ความรักใคร่กลมเกลียวกันการรวมกลุ่มเป็นองค์กรชุมชน ประเพณีวัฒนธรรม ปราชญ์ชาวบ้าน และประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ ทุนทางสังคมมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น บทบาทของทุนสังคมเป็นองค์กรชุมชน จะช่วยให้สังคมคำนึงถึงผลกระทบจากนโยบายสาธารณะที่มีต่อทุนทางสังคม เช่น การทำลายชุมชน เป็นต้น นอกจากนี้ ทุนทางสังคมช่วยในการลดความรุนแรงทางสังคม ช่วยในการพัฒนาการศึกษา การรักษาสุขภาพอนามัยและการบริการสาธารณสุขดีขึ้น

๑๐. บทบาทขององค์กรชุมชน

องค์กรชุมชน หมายถึง หมายถึง กลุ่มบุคคลในชุมชนที่รวมตัวกันเป็นองค์กรมีลักษณะสำคัญ ๒ ประการคือ

องค์กรชุมชนเชิงวัฒนธรรม และองค์กรชุมชนเฉพาะวัตถุประสงค์องค์กรชุมชนเชิงวัฒนธรรม มีลักษณะเด่นคือ มีการรวมตัวกันเหนียวแน่น มีพลังในการแก้ปัญหาสูง มีการรวมตัวกันเมื่อเกิดปัญหาวิกฤติ เช่น กลุ่มคนที่จจะรวมตัวกันในหมู่บ้านเพื่อประท้วงหรือคัดค้านการตั้งโรงงานในชุมชนซึ่งจะปล่อยน้ำเสียสู่ชุมชน การรวมตัวกันของกลุ่มชนในลักษณะดังกล่าวจะมีพลังในการแก้ปัญหาสูง

องค์กรชุมชนเฉพาะวัตถุประสงค์ มีลักษณะเด่น คือ มีโครงสร้างและวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนในการรวมตัวกัน มีการทำกิจกรรมของสมาชิกร่วมกันอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ตัวอย่างขององค์กรชุมชนเฉพาะวัตถุประสงค์ ได้แก่ องค์กรชาวบ้าน องค์กรธุรกิจชุมชน กลุ่มแม่บ้าน คณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มเกษตรกรทางเลือกกลุ่มเลี้ยงวัว กลุ่มประมงพื้นบ้าน องค์กรชุมชนทั้งสองรูปแบบหากสามารถรวมตัวกันได้จะมีพลังในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งได้สูงมากและมีโอกาสประสบความสำเร็จสูงเช่นกัน องค์กรชุมชนที่เกิดขึ้นมาโดยธรรมชาติและโดยการจัดตั้งอย่างเป็นทางการ องค์กรชุมชนมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน เพิ่มพลังทางสติปัญญาแก่ชุมชนและเพิ่มอำนาจในการต่อรองชุมชน

๑๑. นโยบายของรัฐ

กล่าวโดยบทบาทและหน้าที่รัฐ เป็นกลไกที่สำคัญที่สุดในการผลักดันให้สังคมมีการพัฒนาทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาชุมชน พัฒนาเด็ก พัฒนาครอบครัว และพัฒนาเศรษฐกิจ ดังปรากฏในมาตรา ๗๑-๘๗ แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๕๐ ซึ่งบัญญัติให้รัฐส่งเสริมและพัฒนาความมั่นคงของสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์และพัฒนาความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ การศึกษา การสังคมสงเคราะห์ และสวัสดิการสังคม การพัฒนาสาธารณสุขและศีลธรรมอันดีของสังคม เป็นต้น

นโยบายการพัฒนาของรัฐบาลชุดปัจจุบัน ก็ได้เน้นแนวทางการแก้ปัญหาความยากจน การพัฒนาคนและสังคมให้มีคุณภาพ การพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ การพัฒนากฎหมายและส่งเสริมการบริหารจัดการการบ้านการเมืองที่ดี การส่งเสริมประชาธิปไตย และการพัฒนาระบบป้องกันประเทศตามแนวทางการเมือง เป็นต้น

โดยคำนึงถึงภารกิจและนโยบายดังกล่าว รัฐบาลจึงผลักดันให้เกิดกิจกรรมการพัฒนาอย่างกว้างขวาง เช่น การพัฒนาเศรษฐกิจ เป็นต้น และขณะเดียวกันก็ส่งเสริมบทบาทของเอกชนให้มีส่วนร่วมรับผิดชอบในการพัฒนาด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาการศึกษาและพัฒนาอาชีพดังเช่นนโยบายของรัฐ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดปัจจัยหนึ่งที่น่าไปสู่การพัฒนาสังคม

๒.๒.๑๒ ระบบย่อยและบทบาทของระบบย่อยในการพัฒนาสังคม

จากการศึกษาโดยนักวิชาการทางสังคมวิทยาและนักวิชาการทางสังคมศาสตร์สาขาต่างๆ สามารถสรุปได้ ๕ ประเด็นของบทบาทของระบบย่อยในการพัฒนาสังคม มีดังนี้^{๑๕๐}

๑. ระบบครอบครัว

วิเคราะห์ในเชิงโครงสร้างครอบครัว ประกอบด้วย สมาชิกที่เป็นพ่อแม่และบุตรเป็นเบื้องต้น เมื่อมีสมาชิกเพิ่มขึ้นมาครอบครัวจะกลายเป็นครอบครัวขยายมีสมาชิกมากขึ้น ซึ่งนอกจากพ่อแม่และบุตรแล้ว จะมีญาติพี่น้องคนอื่นๆ อาศัยอยู่ด้วยในครอบครัวเดียวกันกลายเป็นครอบครัวขยาย (Extended Family) แต่ถ้ามีสมาชิกที่เป็นเฉพาะพ่อ แม่ และลูกอยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวขนาดเล็ก ซึ่งเรียกว่าครอบครัวเดี่ยว (Nuclear Family) ในสังคมไทยพบว่ามีครอบครัวทั้งสองแบบข้างต้น ในสังคมเมืองส่วนใหญ่จะเป็นครอบครัวขนาดเล็กหรือครอบครัวเดี่ยว ส่วนในสังคมชนบทครอบครัวส่วนใหญ่จะเป็นครอบครัวขยาย และบทบาทของครอบครัวทั้งสองแบบนี้โดยพื้นฐานแล้วมีลักษณะคล้ายคลึงกันแต่อาจจะเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามบริบทของสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยครอบครัวมีบทบาทในการพัฒนาสังคมมากที่สุดในการมีชีวิตอยู่รอดของสมาชิกที่เกิดขึ้นใหม่รวมทั้งบทบาทด้านอื่นๆ อีกหลายอย่าง ซึ่งสามารถกล่าวได้ ดังต่อไปนี้

(๑) การฝึกอบรมให้รู้จักระเบียบกฎเกณฑ์ที่ดีของสังคม ครอบครัวทำหน้าที่ฝึกอบรมสมาชิกที่เกิดขึ้นใหม่ให้รู้จักกฎเกณฑ์ที่ดีของสังคม (Socialization) และสามารถปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับระเบียบกฎเกณฑ์ที่สังคมมาใช้บังคับ ครอบครัวจึงมีหน้าที่ในการอบรมสมาชิกให้รู้จักบทบาทและปฏิบัติตามบทบาทนั้นๆ อย่างเหมาะสม เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของลูก และที่สำคัญบทบาทของผู้ที่เป็นสามีและภรรยาจะพึงปฏิบัติต่อกันและกันอย่างเหมาะสมและรวมทั้งการพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีกับสมาชิกคนอื่นๆ ในสังคมอีกด้วย

(๒) การอบรมสั่งสอนให้สมาชิกที่เกิดขึ้นใหม่เป็นคนดี โดยการห้ามปรามไม่ให้ทำ ความชั่วและผิดจากศีลธรรมอันดีงาม พัฒนาให้มีความรู้ ทำแต่ความดี มีทักษะสามารถช่วยเหลือตัวเอง และประกอบอาชีพสุจริตเลี้ยงตนเองและคู่ครองของตนเองในอนาคตซึ่งเป็นการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมให้มีคุณสมบัติเป็นพลเมืองดีของสังคมอีกด้วย

(๓) การพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของครอบครัว ความเป็นปึกแผ่นของครอบครัว (Family Solidarity) ทำให้ครอบครัวมีความมั่นคงและมีความสุข กระบวนการในการพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของครอบครัว ประกอบด้วย การเตรียมตัวของคู่สมรสให้มีความพร้อมก่อนจะมีครอบครัว การเรียนรู้ในบทบาทของสามีภรรยา การมีภาระงานที่มั่นคงและสุจริตเพื่อให้มีรายได้เลี้ยงดูสมาชิกใน

^{๑๕๐} กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ระบบการพัฒนาสังคมที่นำไปสู่ความมั่นคงของมนุษย์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : เทพพิชญานิสัย, ๒๕๔๙), หน้า ๙๖-๑๐๑.

ครอบครัวอย่างพอเพียง การอบรมพัฒนาคู่ครองให้มีความซื่อสัตย์ต่อกัน การรู้จักอดออมทรัพย์ที่หา มาได้และรู้จักใช้สอยอย่างประหยัดและเกิดประโยชน์สูงสุด การมีความโอบอ้อมอารีต่อกัน มีความ กตัญญูรู้จักคุณของบุพการี และการมีความร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาต่างๆ การทำให้ครอบครัวมี ความเป็นปึกแผ่นมั่นคงซึ่งเป็นการพัฒนาสังคมให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน และมีผลทำให้คุณภาพ ชีวิตของสมาชิกในครอบครัวมีความสูงส่งตามมาตรฐานชีวิตที่ดีและที่พึงปรารถนา

๒. ระบบการศึกษา

ระบบการศึกษา หมายถึง แบบแผนบรรทัดฐานเพื่อการศึกษาอบรมโดยเป็นระบบที่ เกี่ยวข้องกับระบบการเรียนการสอน การถ่ายทอดวัฒนธรรม ความรู้ความคิดต่างๆ การศึกษาเป็น กระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสมาชิกให้เป็นไปตามที่สังคมต้องการ ถือเป็นกระบวนการพื้นฐาน ที่พบเห็นในทุกสังคมทั้งในชนบทและในเมืองและทุกระดับ ข้อแตกต่างจะอยู่ที่ระบบการเรียน การสอน ลักษณะผู้เรียน ผู้สอน ตำราที่สอน สื่อที่ใช้ในการสอน และวิธีการในการสอนในสังคมไทย ปัจจุบันรูปแบบการศึกษาจะมี ๓ อย่าง คือ การศึกษาอย่างเป็นทางการหรือการศึกษาในระบบ การศึกษาอย่างไม่เป็นทางการหรือการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยระบบการศึกษามี บทบาทที่สำคัญมากในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลดังจะกล่าวต่อไปนี้

(๑) มุ่งพัฒนาให้เกิดความรู้ (พุทธิศึกษา) ในเรื่องต่างๆ ที่บุคคลปรารถนาจะรู้เพื่อเป็น การพัฒนาโลกทัศน์เกี่ยวกับชีวิตให้กว้างไกลและสามารถรับรู้สภาพการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในโลกได้ อย่างกว้างขวางอันเป็นการช่วยให้ชีวิตมีความหมายมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ การศึกษาช่วยให้บุคคลรู้จัก สังคมที่ตนอยู่อาศัยและสังคมลัทธิรอบว่ามีประวัติความเป็นมาอย่างไร มีวัฒนธรรมเป็นอย่างไร ดำรง อยู่ได้อย่างไร มีสภาพแวดล้อมทางกายภาพเป็นอย่างไร มีปัญหาเป็นอย่างไร เมื่อบุคคลมีความรู้ความ เข้าใจในสังคม ชุมชน และสิ่งแวดล้อมแล้วจะสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคม ชุมชน และ สิ่งแวดล้อมรอบชุมชนได้อย่างมีความสุขพอสมควรแก่สถานภาพ

(๒) มุ่งพัฒนาให้บุคคลรู้จักใช้ความรู้ในการรักษาสุขภาพอนามัยให้แข็งแรง (พล ศึกษาและโภชนาการศึกษา) รู้จักหลีกเลี่ยงและงดเว้นพฤติกรรมที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัยของ ตนเองและของบุคคลอื่น การศึกษาช่วยให้บุคคลรู้จักวิธีการทำตนให้แข็งแรง เช่นการออกกำลังกาย และรู้จักเลือกรับประทานอาหารที่ถูกสุขลักษณะอนามัยและครบหมวดหมู่ของโภชนาการที่จำเป็นต่อ การดำรงอยู่และการพัฒนาการเจริญเติบโตของชีวิต

(๓) มุ่งพัฒนาให้บุคคลใช้ความรู้ในการประกอบสัมมาอาชีพะ สามารถพึ่งตนเองและ เลี้ยงดูผู้รับผิดชอบให้มีความสุขได้ (หัตถศึกษา) โดยไม่สร้างปัญหาและสร้างภาระให้แก่สังคม จุดมุ่งหมายของการศึกษาข้อนี้จะเห็นได้ในการจัดการศึกษาในและนอกระบบการศึกษาเช่น อาชีวศึกษา และการฝึกอบรมวิชาชีพพระยาสัน เป็นต้น แม้กระทั่งการศึกษาในระดับสูงเช่น อุดมศึกษา

ก็เป็นการศึกษาเพื่อมุ่งพัฒนาให้บุคคลมีวิชาชีพติดตัวสามารถใช้ความรู้ไปทำงานในหน่วยงานต่างๆ ได้อย่างมีความสุข

(๔) มุ่งพัฒนาให้บุคคลมีคุณธรรมและมีจริยธรรม (จริยศึกษา) ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม ไม่ฝ่าฝืนขนบธรรมเนียม กฎระเบียบ และบรรทัดฐานทั้งหลายของสังคมซึ่งจะมีผลทำให้สังคมสงบสุขปราศจากการเบียดเบียน นอกจากนี้ การศึกษายังช่วยให้บุคคลมีจิตสำนึกรับผิดชอบ รู้จักควบคุมตนเอง รู้จักแยกพิจารณาว่าอะไรผิดอะไรถูก และมีวุฒิภาวะทางอารมณ์สูง การศึกษาที่สมบูรณ์จะต้องประกอบด้วย การอบรม และปลูกฝังให้บุคคลมีจริยธรรมควบคู่ไปด้วยจึงจะทำให้ชีวิตบุคคลมีคุณภาพอย่างแท้จริงระบบการศึกษาเป็นระบบที่เชื่อมโยงกับระบบอื่นๆ ในสังคมอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการพัฒนาบุคคลให้มีความรู้ มีทักษะสูงขึ้นและมีอุดมการณ์ในชีวิตที่สูงส่งดีงาม ซึ่งจะทำให้บุคคลพร้อมที่จะปฏิบัติหน้าที่การทำงานในระบบอื่นๆ ได้อย่างเหมาะสม

๓. ระบบเศรษฐกิจ

ระบบเศรษฐกิจ เป็นระบบที่มีบทบาทสูงมากในสังคมปัจจุบัน และสังคมปัจจุบันจะให้ความสำคัญแก่ระบบเศรษฐกิจมากกว่าระบบสังคมอื่นๆ คนในสังคมปัจจุบันมีความเชื่อว่า หากระบบเศรษฐกิจได้รับการพัฒนาอย่างยั่งยืนดีแล้วระบบอื่นในสังคมจะปรับตัวอย่างมั่นคงตามไปด้วย แต่ความเชื่อดังกล่าวอาจจะเป็นจริงก็ได้ ในบางสังคมแม้ว่าระบบเศรษฐกิจได้รับการพัฒนาและเจริญรุ่งเรืองสูงแต่ก็เผชิญกับปัญหาอาชญากรรม ปัญหามิจฉาชีพ บังหล่ง ปัญหาการทุจริต ปัญหาสาธารณสุข และปัญหามลภาวะ ดังเช่นในสังคมเมืองขนาดใหญ่ทั้งในโลกตะวันตกและโลกตะวันออก โดยความหมายของระบบเศรษฐกิจเป็นระบบที่เกี่ยวข้องกับแบบแผนการดำเนินชีวิต การผลิต การบริโภค และการจำหน่ายสิ่งทีผลิตไปยังตลาดหรือผู้ที่ต้องการให้ได้รับการตอบสนองอย่างมีประสิทธิภาพและอย่างประหยัดที่สุด ระบบเศรษฐกิจยังเป็นระบบที่สัมพันธ์กับการจัดระเบียบทรัพยากรธรรมชาติ การจัดระเบียบวัฒนธรรมและแรงงานของมนุษย์เพื่อดำรงและส่งเสริมสวัสดิการทางวัตถุของมนุษย์ระบบเศรษฐกิจจึงได้รับการตีค่าในระดับสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมที่เน้นวัตถุนิยม สังคมใดที่ให้ความสำคัญแก่วัตถุเหนือกว่ามิติด้านอื่น สังคมนั้นจะหมกมุ่นอยู่กับการแสวงหาวัตถุ จะไม่ให้ความสำคัญแก่มิติด้านอื่นของชีวิต ในที่สุดสังคมนั้นจะตกเป็นทาสของวัตถุ สังคมที่ตกเป็นทาสของวัตถุจะวนวนไปกับการแข่งขันในการแสวงหาวัตถุอย่างไม่รู้จักเพียงพอ พระพุทธศาสนาเรียกสังคมแบบนี้ว่า สังคมแห่งความโลภ คือ สังคมที่ตกอยู่ภายใต้อำนาจกระแสกิเลส คือ ความโลภ อันเป็นตัวผลักดันให้มนุษย์ไม่รู้จักพอ

ระบบเศรษฐกิจในสังคมปัจจุบันพิจารณาตามแบบแผนการผลิต การจำหน่ายและการบริโภคระบบเศรษฐกิจอาจจำแนกได้เป็น ๔ รูปแบบ

๓.๑ ระบบเศรษฐกิจทุนนิยม

๓.๒ ระบบเศรษฐกิจสังคมนิยม

๓.๓ ระบบเศรษฐกิจรัฐสวัสดิการ

๓.๔ ระบบเศรษฐกิจพอเพียง

๓.๑ ระบบเศรษฐกิจทุนนิยม เป็นระบบเศรษฐกิจแบบเสรี สมาชิกในสังคมมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนตัวอย่างชอบธรรมตามกฎหมายและมีเสรีภาพในการประกอบอาชีพตามความสนใจ ความถนัด และความรู้ความสามารถโดยจะต้องเป็นอาชีพสุจริต สมาชิกในสังคมต้องมีเสรีภาพในการเลือกบริโภคสินค้าและบริการตามรสนิยม ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมนี้เปิดโอกาสให้มีการแข่งขันกันในการผลิตและการจำหน่ายไม่มีการผูกขาดการผลิตและการจำหน่ายรัฐบาลเข้ามาแทรกแซงน้อยมาก โดยรัฐเข้ามาควบคุมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและการกำหนดราคาอย่างเป็นธรรมแก่ผู้บริโภค บทบาทของระบบเศรษฐกิจทุนนิยม มี ๓ ประเด็น ดังนี้

๑) **ส่งเสริมความเติบโตทางเศรษฐกิจ** โดยเฉพาะอย่างยิ่งส่งเสริมการเพิ่มผลิตภัณท์มวลรวมทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น มีการจ้างงานเพิ่มขึ้น ทำให้เก็บภาษีได้มากขึ้นและสามารถนำเงินที่ได้จากการเก็บภาษีมาใช้ในการพัฒนาประเทศชาติได้อย่างทั่วถึง

๒) **พัฒนาการมีงานทำและพัฒนาศักยภาพของคนทำงาน** ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมทำให้มีการลงทุนมากขึ้นและส่งเสริมการแข่งขันเพื่อให้ผู้ประกอบการมีผลกำไร และเพื่อให้เกิดผลกำไรจึงต้องมีการขยายงานซึ่งสามารถจ้างคนทำงานได้มากขึ้นและพัฒนาศักยภาพ ความรู้ความสามารถของคนงานในระดับสูงขึ้นมาอีกด้วย

๓) **พัฒนาความสะดวกสบายในชีวิตประจำวัน** เช่น การผลิตเทคโนโลยีสมัยใหม่ซึ่งช่วยอำนวยความสะดวกแก่ผู้คนมากยิ่งขึ้น เทคโนโลยี การคมนาคม การสื่อสาร และการบันเทิง นอกจากนี้ ยังมีการพัฒนาและเครื่องมือทางการแพทย์ทำให้สุขภาพอนามัยของคนได้รับการดูแลอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ระบบทุนนิยมยังส่งเสริมให้มีการแข่งขันนำเสนอข่าวสารต่างๆ อย่างรวดเร็วและกว้างขวางเป็นการเปิดโลกทัศน์ของผู้คนให้ก้าวไกลและลึกซึ้งมากขึ้น ทำให้คนมีความรู้มีข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นไปในโลกต่างๆ ได้อย่างรวดเร็ว ถึงแม้ระบบทุนนิยมจะมีบทบาทในการพัฒนาที่ดีและเป็นประโยชน์แก่สังคมหลายอย่างก็ตาม แต่ก็ก่อให้เกิดปัญหาความเดือดร้อนแก่สังคมหลายประการ เช่น การทำลายทรัพยากรธรรมชาติ การสร้างค่านิยมในการทำลายวัตถุการส่งเสริมให้มีความโลภ เห็นแก่ตัว และขาดจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม ความเครียดทางจิตใจและปัญหาทางสุขภาพกาย ปัญหาดังกล่าวเป็นผลมาจากการพัฒนาเศรษฐกิจแบบไร้จริยธรรมทางธุรกิจ เศรษฐกิจทุนนิยมจัดเป็นกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีอิทธิพลสูงมากในโลกยุคปัจจุบัน

๓.๒ ระบบเศรษฐกิจสังคมนิยม เป็นระบบเศรษฐกิจที่ไม่ให้เสรีภาพแก่ปัจเจกบุคคลในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ รัฐจะเข้ามามีบทบาทในการควบคุมและกำหนดการผลิต การจำหน่ายจ่ายแจก และการบริโภค สมาชิกจะไม่มีกรรมสิทธิ์ในการครอบครองผลผลิตของตนที่หามาได้

ทั้งหมด รัฐจะเข้ามาจัดการผลผลิตต่างๆ บุคคลในสังคมจะต้องทำงานแต่จะได้รับผลตอบแทนตามความจำเป็นเท่านั้น

๓.๓ ระบบเศรษฐกิจรัฐสวัสดิการ เป็นระบบเศรษฐกิจผสมที่ดึงเอาส่วนที่ดีของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมและระบบเศรษฐกิจสังคมนิยมมาผสมกันแล้วกลายเป็นระบบเศรษฐกิจแบบสวัสดิการสังคม ระบบเศรษฐกิจแบบนี้จะให้ความสำคัญแก่สวัสดิการด้านการศึกษาสาธารณสุข และดูแลผู้สูงอายุ เด็ก เยาวชน และสตรี รวมทั้งสวัสดิการแก่คนว่างงาน ดังที่ปฏิบัติกันในประเทศแถบสแกนดิเนเวียในยุโรปตะวันตก และประเทศไทยปัจจุบันก็รับเอารัฐสวัสดิการมาใช้เป็นนโยบายของประเทศ

๓.๔ ระบบเศรษฐกิจพอเพียง เป็นระบบเศรษฐกิจที่ริเริ่มตามพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราชของไทย โดยเป็นระบบเศรษฐกิจที่มีรูปแบบการดำเนินการตามทฤษฎีใหม่ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงดำริขึ้น ระบบเศรษฐกิจพอเพียงมุ่งเน้นให้คนทำงานเพื่อเลี้ยงตัวเองและครอบครัวให้พอเพียงแก่การดำรงชีวิตปราศจากการเป็นหนี้สิน มีการอุ้มชูกันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชดำรัสไว้โดยมีการอัญเชิญกระแสพระราชดำริสมาตีพิมพ์ในธนบัตรใบละหนึ่งพันบาทของไทยว่า “เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกินนั้น หมายความว่า อุ้มชูตัวเองได้ให้มีพอกินกับตัวเอง” ประเทศไทยปัจจุบันรับเอาระบบเศรษฐกิจพอเพียงเป็นนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนซึ่งจะมีส่วนช่วยให้ชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืน ซึ่งระบบเศรษฐกิจพอเพียงเป็นระบบเศรษฐกิจที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืน จากการศึกษาได้พบว่า ชุมชนที่รับเอาเศรษฐกิจพอเพียงจะมีความเข้มแข็ง มีเสถียรภาพและมีวิฤติน้อยกว่าชุมชนที่รับเอาเศรษฐกิจทุนนิยมรายละเอียดปรากฏในผลการวิจัยครั้งนี้ด้วย ดังปรากฏในหน้าถัดไปในที่นี้จะกล่าวถึง บทบาทระบบเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาดังต่อไปนี้

๑) ส่งเสริมให้ประชาชนพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจโดยไม่ต้องพึ่งพาการช่วยเหลือจากคนอื่นมากเกินไป

๒) พัฒนาความอบอุ่นอุ้มชูกันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งทำให้เกิดพลังความรัก ความสามัคคีและความเอื้ออาทรกัน และเป็นหลักสวัสดิการสังคม

๓) พัฒนาความสัมพันธ์ในเชิงกว้างหรือเชิงเครือข่ายกับสังคมภายนอกให้กว้างขวาง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันและช่วยเหลือซึ่งกันและกันอีกด้วยระบบเศรษฐกิจพอเพียงได้รับความสนใจจากนักวิชาการและนักปกครองจากทั่วโลก โดยปรากฏว่ามีคนจากเกือบทั่วโลกมาดูงานตามโครงการในพระราชดำริเป็นประจำขณะนี้

๒.๒.๑๓ ทิศทางการพัฒนาสังคม

ทิศทางการพัฒนาสังคมไทยที่ควรจะเป็นในอนาคตควรมุ่งเพื่อเป้าหมาย คือ การอยู่ดีมีสุขอย่างยั่งยืนของบุคคลรวมทั้งสัมพันธ์ภาพอันอบอุ่นในครอบครัวและชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืนถาวร โดยมีตัวชี้วัด คือ สุขภาวะด้านต่างๆ ซึ่งนำไปสู่ความมั่นคงของมนุษย์ โดยคำนึงถึงเป้าหมายดังกล่าวทิศทางการพัฒนาสังคมไทย มีดังนี้^{๑๕๑}

๑. การพัฒนาจิตสำนึกและการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม เป็นความจำเป็นอันรีบด่วน ซึ่งจะทำให้สังคมดำรงอยู่อย่างอยู่เย็นเป็นสุขทั้งในปัจจุบันและอนาคต บทบาทของสถาบันสังคมจะต้องเน้นการพัฒนาสมาชิกของสถาบันให้มีวินัยและมีจริยธรรม โดยรัฐจะต้องเป็นผู้นำรณรงค์ผ่านสื่อของรัฐอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมจะต้องกำหนดเป็นนโยบายโดยเร่งด่วนและกระตุ้นให้ครอบครัว สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษา แสดงบทบาทในการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมให้มากขึ้น ขณะเดียวกันสื่อสารมวลชนก็ควรมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมเพื่อสังคมให้มากขึ้น กระบวนการในการพัฒนาจิตสำนึกจะต้องเริ่มต้นที่ผู้นำทางสังคมซึ่งจะต้องมีวุฒิภาวะและเป็นตัวอย่างให้บุคคลในสังคมได้ถือปฏิบัติเป็นแบบอย่างในทางที่ดี การจะบรรลุถึงเป้าหมายดังกล่าวได้ หน่วยงานที่รับผิดชอบทั้งภาครัฐและเอกชนจะต้องกำหนดเป็นยุทธศาสตร์ร่วมกัน และมีแนวทางในการดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม

๒. การพัฒนาสังคมจะต้องดำเนินไปในทิศทางที่เป็นความต้องการของประชาชนในแต่ละพื้นที่ โดยที่ความต้องการนั้นอยู่บนพื้นฐานของผลประโยชน์สาธารณะ ซึ่งประชาชนทุกคนได้รับอย่างเป็นธรรมเท่าเทียมกัน สิ่งที่ประชาชนในแต่ละท้องถิ่นต้องการย่อมไม่เหมือนกัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความต้องการความมั่นคงในอาชีพ ความต้องการสวัสดิการ ความต้องการแก้ไขปัญหา ความต้องการสาธารณูปโภค ความต้องการเข้าถึงบริการจากรัฐ และความต้องการเกียรติยศและศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ ดังนั้น การกำหนดทิศทางการพัฒนาควรคำนึงถึงความต้องการที่แท้จริงของประชาชนเป็นหลัก และควรให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการพัฒนา รวมทั้งกระบวนการหรือขั้นตอนการพัฒนาด้วย

๓. แนวทางการพัฒนาสังคมที่สำคัญยิ่งอย่างหนึ่ง คือ การพัฒนามนุษย์ทั้งในฐานะเป็นทรัพยากรขององค์กรและทรัพยากรของประเทศ การพัฒนามนุษย์ให้มีความรู้หรือมีสติปัญญา รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคม รู้และเข้าใจสิทธิและหน้าที่ของตนเองตามกรอบรัฐธรรมนูญ และมีทักษะในการประกอบอาชีพ สามารถทำงานเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้อย่างมีความสุขพอสมควร แก่อดีตภาพ จัดเป็นภารกิจอันเร่งด่วน เพราะฉะนั้นทิศทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในอนาคตจึงอยู่

^{๑๕๑} กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ระบบการพัฒนาสังคมที่นำไปสู่ความมั่นคงของมนุษย์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : เทพเพ็ญวานิชย์, ๒๕๔๙), หน้า ๑๒๔-๑๒๕.

ที่การให้การศึกษาแก่ประชาชน โดยเฉพาะประชาชนในชนบทอย่างจริงจัง เพื่อประชาชนจะได้มี วิจารณ์ญาณการเลือกทางเดินของชีวิตได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม และไม่สร้างปัญหาแก่สังคมด้วย

๔. ในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง จะต้องมุ่งไปในทิศทางที่จะให้ประชาชนพึ่งตนเอง โดยยึดเอาหลักการเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริเป็นฐานสำคัญของการดำรงชีวิต การให้ ประชาชนพึ่งตนเองได้ ก็คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนคิดเอง ทำเองแก้ปัญหาเอง และรับผิดชอบ เองในทุกมิติที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนควรเป็นผู้สนับสนุนและ สัมพันธ์ภาพอันอบอุ่นในครอบครัว เป็นผลมาจากประชาชนมีความมั่นคงในชีวิตทางเศรษฐกิจและ สังคม กล่าวคือ การดำรงชีวิตโดยการประกอบอาชีพการงานสุจริต มีรายได้พอเลี้ยงตนเองและ ครอบครัว ปราศจากภาวะหนี้สิน และขณะเดียวกันสภาพทางสังคมก็ควรมีความมั่นคงและปลอดภัย จากภัยคุกคาม

๕. ทิศทางสำคัญอีกประการหนึ่งของการพัฒนาสังคม ก็คือ เติบโตขึ้นฟูคุณค่าของ สัมพันธภาพแบบปฐมภูมิในสังคมให้กลับคืนมา พัฒนาและฟื้นฟูประเพณี ศาสนา ความเชื่อและ วัฒนธรรมที่ดีงามต่างๆ ในสังคมให้กลับคืนมา ประเพณี ศาสนา และวัฒนธรรมอันดีงามจัดเป็นทุน ทางสังคมที่มีความสำคัญยิ่ง และเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดที่จะทำให้ชุมชนเข้มแข็งการปล่อยให้ ประเพณี และวัฒนธรรมแบบเมือง ซึ่งเป็นแบบตะวันตกเข้ามามีอิทธิพลครอบงำเหนือประเพณีและ วัฒนธรรมชุมชนนั้นส่งผลให้ชุมชนอ่อนแอ และประสบปัญหาต่างๆ มากมายซึ่งมีส่วนในการทำลาย ความเข้มแข็งของประเทศชาติได้ในที่สุด

๖. การพัฒนาสังคมจำเป็นต้องอาศัยทรัพยากรธรรมชาติ ดังนั้น จึงต้องมีทิศทางใน การอนุรักษ์ ฟื้นฟู และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติให้มีความสมบูรณ์ สามารถนำมาใช้เป็นวัตถุดิบ ในการผลิตหรือนำผลผลิตตามธรรมชาติมาบริโภคในชีวิตประจำวันได้โดยไม่ขาดแคลนการปลูกป่า การขุดสระน้ำ การบำบัดน้ำเสีย และการปรับสภาพชายฝั่งทะเลให้มีความสมบูรณ์และสะอาดจึงต้อง ทำควบคู่กับการพัฒนาสังคม เท่าที่กล่าวมานี้ คือ ทิศทางในการพัฒนาสังคมที่สำคัญและเร่งด่วน บางอย่างอาจต้องใช้เวลาจึงจะสามารถเป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ แต่ก็ต้องทำอย่างต่อเนื่อง เช่น การ ปลูกป่าไม้ เป็นต้น

๒.๒.๑๔ แนวโน้มของการพัฒนาสังคมในอนาคต

แนวโน้มของการพัฒนาสังคมในอนาคตจะเป็นอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่เป็น ตัวกำหนด ซึ่งประกอบด้วย ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ปัจจัยภายใน ก็คือ ความต้องการของ ประชาชนและแนวนโยบายของรัฐ ส่วนปัจจัยภายนอก ได้แก่ การเปิดรับแนวคิดและแนวทางการ พัฒนาจากภายนอก การไหลเข้าของกระแสเศรษฐกิจทุนนิยม การตกลงกับต่างประเทศในเรื่อง

เศรษฐกิจและสังคม และการบีบคั้นจากภัยก่อการร้ายระหว่างประเทศจากปัจจัยตัวกำหนดดังกล่าวมา เราอาจจะกล่าวถึงทิศทางและแนวโน้มของการพัฒนาสังคมในอนาคต ดังต่อไปนี้^{๑๕๖}

๑) การพัฒนาจะมีลักษณะเป็นบูรณาการ กล่าวคือ จะมีการกำหนดเป้าหมายการพัฒนาที่เป็นองค์รวม ซึ่งประกอบด้วยความมั่นคงของมนุษย์ ความอบอุ่นของครอบครัวและความเข้มแข็งของชุมชน กำหนดกระบวนการพัฒนาจากหลายมิติพร้อมๆ กัน เพื่อความสมบูรณ์สัมฤทธิ์ผลในการพัฒนา

๒) รัฐยังคงมีบทบาทที่สำคัญที่สุดในการพัฒนา โดยเป็นผู้ประสานงานหน่วยงานทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมเข้าด้วยกัน และกำหนดนโยบายการพัฒนาดังนั้น ทิศทางการพัฒนาจึงเป็นไปตามนโยบายของรัฐ ทิศทางการพัฒนาตามนโยบายของรัฐ จะนำไปทั้งในการพัฒนาโครงสร้างองค์กรและกลไกการพัฒนา และเป็นไปในการส่งเสริมให้องค์กรการพัฒนามีบทบาทเพิ่มขึ้น โดยการพัฒนามาตรฐานนโยบายของรัฐนี้จะให้ความสำคัญแก่บทบาทภาคเอกชน ภาคประชาชน และองค์กรชุมชนมากขึ้น ในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาในขณะเดียวกัน รัฐจะปรับปรุงหรือปฏิรูปกลไกของรัฐ คือ ระบบราชการให้มีศักยภาพเพิ่มมากขึ้นเพื่อสามารถปฏิบัติงานราชการได้อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งส่งเสริมกลไกภาคเอกชน ประชาชนและองค์กรชุมชนให้มีศักยภาพ สามารถรองรับภารกิจการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพหากกลไกการพัฒนาที่รัฐส่งเสริม และมอบหมายภารกิจการพัฒนาไม่มีประสิทธิภาพ ก็ย่อมจะส่งผลเสียต่อระบบราชการด้วย เป็นต้น

๓) กระบวนการพัฒนาสังคมจะมีลักษณะเป็นกระบวนการแบบพหุภาคี กล่าวคือ ในการพัฒนาเมืององค์กรเกี่ยวกับการพัฒนาทั้งภาครัฐ และมีใช้รัฐเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบการพัฒนาสังคมมากขึ้น บทบาทภาครัฐจะเป็นไปในลักษณะการประสานงาน เพื่ออำนวยความสะดวกในการดำเนินการ และสนับสนุนสิ่งจำเป็นต่อการพัฒนา แต่การจะมอบหมายให้กลุ่มใดหรือองค์กรใดมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อการพัฒนา จำเป็นต้องพิจารณาอย่างละเอียดรอบคอบและต้องมีรายละเอียดองค์ประกอบขององค์กรนั้นๆ ประกอบการพิจารณา ดังนั้น องค์กรต่างๆ ที่มีบทบาทต่อการพัฒนาจะต้องมีการพัฒนาประสิทธิภาพขององค์กรพัฒนาความสามารถของบุคลากร และพัฒนาจิตสำนึกรับผิดชอบในการปฏิบัติงานของบุคลากร กลไกการพัฒนาจะเน้นกลุ่มบุคคล องค์กรชาวบ้าน หรือองค์กรธุรกิจเอกชนก็ตาม จะได้รับการส่งเสริมให้รับผิดชอบภารกิจการพัฒนาจะต้องรวมกลุ่มเป็นองค์กร หรือเป็นกลุ่มซึ่งจะเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้

๔) การพัฒนาครอบครัวเป็นภารกิจอันเร่งด่วน เพราะครอบครัวเป็นหน่วยสำคัญที่สุดของสังคม ไม่ว่าจะเป็นสังคมเมืองหรือสังคมชนบท ครอบครัวที่จะต้องได้รับการพัฒนา ก็คือครอบครัวในชุมชนชนบท และในชุมชนแออัดในเมือง ครอบครัวในชุมชนชนบทมีความอ่อนแอ

^{๑๕๖} กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ระบบการพัฒนาสังคมที่นำไปสู่ความมั่นคงของมนุษย์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : เทพเพ็ญวานิสัย, ๒๕๔๙), หน้า ๑๒๕-๑๒๗.

ทุกขณะ เพราะการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชาติตามนโยบายการพัฒนาแบบทุนนิยมหรือแบบทุนสมัย มีผลเช่นการดึงเอากำลังสำคัญของครอบครัวในชนบทให้อพยพออกจากครอบครัวของตนไปเป็นกำลังเสริมการผลิตและการบริการต่างๆ ตามระบบทุนนิยมในเมือง ทิศทางการพัฒนาครอบครัวที่ควรจะต้องทำอย่างรีบด่วน ก็คือ การสร้างงานในชนบทการพัฒนางานในคนมีงานทำอย่างมีความมั่นคงจะช่วยป้องกันมิให้มีการอพยพออกจากชุมชนรัฐในฐานะผู้กำหนดนโยบายการพัฒนาจะต้องมีมาตรการรองรับการพัฒนาในชนบทให้มีคุณภาพ และเป็นที่ดึงดูดใจของผู้คนในชนบท โดยเฉพาะดึงดูดผู้คนวัยแรงงานให้มีความรู้สึกภาคภูมิใจ มองจากพื้นฐานที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน การพัฒนาครอบครัวจะได้รับการพัฒนามากขึ้นความอบอุ่นของครอบครัว คือ เป้าหมายการพัฒนาครอบครัว แต่กระบวนการที่ควรจะเป็นในการพัฒนาครอบครัวนั้น จะต้องมียุทธศาสตร์เป็นกระบวนการพัฒนาแบบองค์รวม

เมื่อมีทิศทางการพัฒนา มีเป้าหมายการพัฒนาที่เด่นชัด เพื่อให้เกิดแนวทางการพัฒนาไปในทิศทางเดียวกัน รูปแบบการพัฒนาจึงควรมีความสอดคล้องสัมพันธ์กับทิศทางการพัฒนา ดังนั้น คณะนักวิจัยจึงทำการศึกษาและเสนอรูปแบบการพัฒนาที่มีความสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาสังคม เพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยใช้ฐานของทิศทางการพัฒนาจากฐานสี่เหลี่ยม ซึ่งเป็นรูปแบบการพัฒนาที่นำไปสู่ความมั่นคงของมนุษย์

สรุปได้ว่า หลักการพัฒนาสังคมในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาท ได้แก่ การพัฒนาตนเองให้อยู่ในสัมมาทิฐิเพื่อบรรลุประโยชน์และความสุขไปตามลำดับขั้นจนกระทั่งบรรลุประโยชน์และความสุขสูงสุด คือ นิพพาน ด้วยการปฏิบัติตามหลักอริยสัจ ๔ ต่อจากนั้นจึงนำหลักธรรมดังกล่าวไปเผยแผ่เพื่อเป็นการพัฒนาสังคมต่อไป

๒.๓ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับหลักสาราณียธรรม

จากที่ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับตำราทางวิชาการของนักวิชาการหลากหลายท่านจึงได้ประมวลแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับหลักสาราณียธรรม มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๓.๑ ความหมายของหลักสาราณียธรรม

หลักสาราณียธรรมธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ทำให้มีความเคารพ นับถือ ช่วยเหลือกันและกันและสามัคคีพร้อมเพรียงกัน อันจะทำให้คนสามารถอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุขได้ ได้มีนักวิชาการให้ความหมายเกี่ยวกับหลักสาราณียธรรมไว้ดังต่อไปนี้

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อธิบายถึงหลักธรรมสาราณียธรรม ๖ ไว้ว่า สาราณียธรรม ๖ ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง, ธรรมเป็นเหตุที่ระลึกถึงกัน, หลักการอยู่ร่วมกัน สาราณียธรรม ๖ คือ

๑) เมตตากายกรรม ตั้งเมตตากายกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมคณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๒) เมตตาวจีกรรม ตั้งเมตตาวจีกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๓) เมตตามโนกรรม ตั้งเมตตามโนกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน

๔) สาธารณโกศิ ได้ของสิ่งใดมาก็แบ่งปันกัน คือ เมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรมแม้เป็นของเล็กน้อย ก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว นำมาแบ่งปันเฉลี่ยแจกจ่าย ให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน ข้อนี้ใช้อุปปฏิวัตตโกศิ ก็ได้

๕) สีสสามัญญตา มีศีลบริสุทธ์เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ

๖) ฎฐีสสามัญญตา มีฎฐิงามเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความเห็นชอบร่วมกัน ในข้อที่เป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้น สิ้นทุกข์ หรือขจัดปัญหา

ธรรม ๖ ประการนี้มีคุณ คือ เป็นสาราณียะ ทำให้เป็นที่ระลึกถึง เป็นปิยกรณ ทำให้เป็นที่รัก เป็นครุกรณ ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ ความกลมกลืนเข้าหากันเพื่อความไม่วิวาท เพื่อความสามัคคี และเอกภาพ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน^{๑๕๓}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายของสาราณียธรรม (ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน) คือ เป็นหลักธรรมที่เสริมสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นที่เป็นเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการ หรือร่วมชุมชน ตลอดจนพี่น้องร่วมครอบครัว พึงปฏิบัติตามหลักอยู่ร่วมกัน ได้แก่

๑) เมตตากายกรรม ทำต่อกันด้วยเมตตา คือ แสดงไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการ ร่วมชุมชน ด้วยการช่วยเหลือกิจธุระต่างๆ ด้วยความเต็มใจ แสดงอาการกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๒) เมตตาวจีกรรม พูดต่อกันด้วยเมตตา คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน หรือแนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

^{๑๕๓}ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๓๑๗/๒๕๗.

๓) เมตตามโนกรรม คิดต่อกันด้วยเมตตา คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อกัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน

๔) สาธารณโภคี ได้มาแบ่งกันกินกันใช้ คือ แบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อยก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน

๕) สีลสามัญญตา ประพฤติให้ดีเหมือนเขา คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม รักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจ หรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ

๖) ทิฏฐิสามัญญตา ปรับความเห็นเข้ากันได้ คือ เคารพรับฟังความคิดเห็น มีความเห็นชอบร่วมกันตกลงกันได้ในหลักการสำคัญ ยึดถืออุดมคติหลักแห่งความดีงาม หรือจุดหมายสูงสุดอันเดียวกัน^{๑๕๔}

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม” สารานุกรมธรรม ๖ แปลว่า ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง, ธรรมเป็นเหตุที่ระลึกถึงกัน, หลักการอยู่ร่วมกัน ได้แก่

(๑) เมตตากายกรรม : ตั้งเมตตากายกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมคณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

(๒) เมตตาวาจากรรม : ตั้งเมตตาวาจากรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

(๓) เมตตามโนกรรม : ตั้งเมตตามโนกรรม ในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน

(๔) สาธารณโภคี : ได้ของสิ่งใดมาก็แบ่งปันกัน คือ เมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อย ก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว นำมาแบ่งปันเฉลี่ยแจกจ่าย ให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน ข้อนี้ใช้อุปปฏิวัติตโปที ก็ได้

(๕) สีลสามัญญตา : มีศีลบริสุทธิเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ

^{๑๕๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **ธรรมบุญชีวิต**, พิมพ์ครั้งที่ ๓๐, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๒๓.

(๖) ทิฏฐิสามัญญตา : มีทิฏฐิตั้งงามเสมอกันเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและ
ลับหลัง คือ มีความเห็นชอบร่วมกัน ในข้อที่เป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้น สิ้นทุกข์
หรือขจัดปัญหา^{๑๔๕}

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตฺตญาณโณ) ได้ให้ความหมายและหลักการปฏิบัติของ
สาราณียธรรมไว้ว่า ตามสัญญาตญาณของคนที่อยู่ร่วมกันนั้น ยังปรารถนาความรัก ความอบอุ่น ความ
ปลอดภัย ต้องการสิ่งที่พึ่งพานักอาศัย ต้องการได้มีการพักผ่อนหย่อนใจ ต้องการให้มีสันติภาพใน
ด้านต่างๆ ซึ่งเป็นลักษณะความเรียกร้อง ความต้องการตามธรรมชาติของสิ่งมีชีวิต ในทาง
พระพุทธศาสนา กลุ่มพุทธบริษัททั้งฝ่ายคฤหัสถ์และบรรพชิต เมื่อมาอยู่ร่วมกันในวัฒนธรรมของชาว
พุทธแล้ว จำเป็นที่จะต้องอยู่ด้วยความมีคุณธรรมเป็นจุดกลางทางความคิดที่มาพบกัน โดยการปลูกฝัง
ให้เกิดความรักความเคารพต่อกัน ซึ่งความรักความเคารพต่อกันนั้น เป็นผลซึ่งจะเกิดขึ้นอาจจากการ
แสดงความมีน้ำใจ คือ สงเคราะห์ อนุเคราะห์ เมื่อมีความรัก ความเคารพต่อกัน ให้การสงเคราะห์
อนุเคราะห์ต่อกันแล้ว การทะเลาะวิวาทกันก็จะไม่เกิดขึ้น ความสามัคคีซึ่งเป็นผลที่พึงปรารถนาของ
หมู่คณะ ไม่ว่าจะยุคใด สมัยใดก็จะบังเกิดขึ้น จากนั้นเอกภาพ คือ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทาง
กิจกรรม ทางผลประโยชน์ ทางการศึกษาการประพฤติปฏิบัติก็จะบังเกิดขึ้นติดตามมา เหล่านี้เป็นเหตุ
เป็นผลของกันและกัน แต่ในขณะเดียวกัน สิ่งที่ดีงามเหล่านี้เป็นผลรวมยอดซึ่งกันและกัน โดยการ
สร้างเหตุเฉพาะในที่นี้ ทรงแสดงว่าเป็นสาราณียธรรม คือ ธรรมะที่จะนำใจของบุคคลให้ระลึกรู้ถึงกัน
ผูกพันเชื่อมโยงบุคคลไว้ด้วยน้ำใจ ประกอบด้วย ๖ ประการ คือ

๑) เมตตาภายกรรม จะทำอะไรก็ให้ทำด้วยเมตตา ได้แก่ การแสดงความมีน้ำใจ
ช่วยเหลือ ขวนขวายในกิจการงานต่างๆ ที่ควรของเพื่อนภิกษุสามเณรของเพื่อนอุบาสกอุบาสิกา
ทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นต่อหน้าหรือลับหลังก็ตาม

๒) เมตตาวจีกรรม จะพูดอะไรก็ประกอบด้วยเมตตา ได้แก่ การพูดวาจาที่เป็นคำสัตย์
คำจริง คำสมานสามัคคี กระชับสามัคคี พูดแต่คำไพเราะอ่อนหวาน และคำที่มีประโยชน์นั้นเป็นคำที่มี
พื้นฐานมาจากเมตตาต่อคนที่ตนพูดด้วยและคนที่พูดถึง พูดต่อหน้าอย่างไร ลับหลังก็ต้องพูดอย่างนั้น
ลับหลังอย่างไรต่อหน้าก็พูดอย่างนั้น

๓) เมตตามโนกรรม จะคิดอะไรก็คิดกันด้วยเมตตา ได้แก่ การตั้งความรู้สึกลงในคน และ
สัตว์ทั้งหลายว่าชีวิตแต่ละชีวิตไม่ต้องการความทุกข์ แต่ต้องการความสุขฉันใด เพราะฉะนั้น ขอให้
บุคคลนั้นๆ ดำรงชีวิตอยู่ด้วยความไม่มีแค้น ไม่มีภัย ไม่เบียดเบียนกัน ไม่ประทุษร้ายกัน ให้แต่ละคนอยู่
ดีมีสุขตามสมควรแก่ฐานะของตน เมื่อจะคิดถึงใครก็ตาม ไม่ได้จำเพาะเจาะจงว่า เป็นภิกษุสามเณร

^{๑๔๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่
๑๓, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส.อาร์.พรินต์ติ้งแมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๒๐๐.

เท่านั้น ให้คิดถึงกันด้วยเมตตา เพราะพร้อมที่จะแสดงออกทางกาย ทางวาจา ทั้งต่อหน้าและลับหลัง บุคคลเหล่านั้น

๔) แบ่งปันลาภที่ตนได้มาในทางที่ชอบธรรมให้แก่เพื่อนภิกษุสามเณร ไม่หวงไว้บริโภคนเฉพาะเพียงผู้เดียว คือ หลักการอยู่ร่วมกันของพระภิกษุสามเณรนั้นต้องเลี้ยงชีพด้วยลำแข้งของตัวเอง เทียวภิกษาจรบิณฑบาตอาหารจากชาวบ้านผู้มีจิตศรัทธา เป็นการได้อาหารมาในทางที่ชอบธรรม แต่ว่าการได้ปัจจัย ๔ นั้น คนเรามีวาสนาบาปมีไม่เหมือนกัน บางคนได้มากจนเหลือกินเหลือใช้ บางคนได้น้อยจนไม่ค่อยพอกินพอใช้ เพราะฉะนั้นคนที่ได้ลาภผลมาในทางที่ชอบมากจึงต้องแสดงออกซึ่งทางกายกรรม ทางวจีกรรมที่สะท้อนมาจากใจด้วยการเอื้อเฟื้อแบ่งปันเป็นการสงเคราะห์ อนุเคราะห์ เฉลี่ยความสุขให้แก่กันและกัน

๕) รักษาศีลบริสุทธิ์เสมอกันกับเพื่อนภิกษุสามเณรอื่นๆ ไม่ทำตนให้เป็นที่รังเกียจของผู้อื่น คือ การอยู่ร่วมกันของพระภิกษุสามเณรนั้น ค่อนข้างจะอาภรรพ์ แม้จะเียงไปข้าง จะเชื่อไปข้าง แต่ถ้าไม่มีปัญหาเรื่องการประพฤติปฏิบัติแล้ว ย่อมเป็นที่ยอมรับนับถือของผู้ที่เกี่ยวข้องกัน แม้จะเป็นเพื่อนรักร่วมใจกัน ถ้าคนหนึ่งละเมิดศีลที่พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้จะกลายเป็นที่รังเกียจ ดูหมิ่นของเพื่อนภิกษุสามเณรด้วยกัน การอยู่ร่วมกันโดยปกติสุขที่ประสงค์จะเกิดขึ้นไม่ได้ ดังนั้น จึงต้องพยายามปฏิบัติตนให้ถูกต้องตรงตามหลักของศีลที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ โดยให้มองว่าข้อนี้พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้อย่างไร ใครปฏิบัติถูกต้องตรงหลักที่พระพุทธเจ้าบัญญัติไว้ก็ปฏิบัติไปตามเขา ทำให้เกิดเป็นความเรียบร้อยสวยงามขึ้นที่พระพุทธเจ้าทรงเรียกว่า สังฆโสภณ คือ หมู่คณะที่งดงาม

๖) มีความเห็นร่วมกันกับเพื่อนภิกษุสามเณรอื่นๆ ไม่วิวาทกับใครๆ เพราะมีความเห็นผิดกัน เรื่องของความเห็นนั้นในฐานะของภิกษุในพระพุทธศาสนา ถ้าเป็นความเห็นเกี่ยวกับวินัย ก็ต้องเอาวินัยเป็นมาตรการกำหนดตัดสินว่า ความเห็นของใครถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง ถ้าเป็นเรื่องเกี่ยวกับธรรมะก็ตรวจสอบเทียบเคียง ตรวจสอบหลักธรรมะว่า ข้อนี้พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้อย่างไร แล้วก็หาจุดกลางทางความคิดมาพบกันที่นี้ แต่บางอย่างเป็นเรื่องของกิจการงาน หรือแม้แต่เรื่องความเห็นทั่วไป อาจจะมีการขัดแย้งในหลักการและวิธีการบางอย่าง แต่ว่าสามารถประสพผลเช่นเดียวกันได้ ก็ต้องประนีประนอมกัน ไม่ก่อสารททะเลาะวิวาท เพราะเหตุว่าความเห็นขัดแย้งกัน เว้นไว้แต่บุคคลนั้นมีความเห็นขัดแย้งกับพระธรรมวินัย ซึ่งภิกษุสามเณรรู้ห้วงโยในพระพุทธศาสนา จะต้องถือเป็นการระงับที่ที่จะขจัดปรับวาทเหล่านั้น ให้ยุติลงด้วยความเรียบร้อย^{๑๕๖}

^{๑๕๖} พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตญาโณ), ธรรมะสำหรับประชาชน, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท คลังวิชา จำกัด, ๒๕๓๖), หน้า ๓๔.

คณาจารย์สำนักพิมพ์เสียงเชียง ได้กล่าวว่า สารานุกรม หมายถึง ธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน คือผู้ประพடுத்தธรรมเหล่านี้ย่อมเป็นเหตุให้ระลึกถึงความดีที่ทำต่อกัน เป็นที่เคารพนับถือของผู้อื่น และสมานความสามัคคีกลมเกลียวในหมู่คณะไว้ได้

๑) การเข้าไปตั้งกายกรรมประกอบด้วยเมตตา คือ การช่วยขวนขวายทำกิจธุระของกันและกันด้วยกาย ไม่ว่าจะเป็ กิจธุระอะไรก็ตามก็เต็มใจช่วยทำกิจธุระนั้นจนสำเร็จ ไม่นิ่งดูตายเพราะถือว่าไม่ใช่หน้าที่ เรื่องอะไรจะทำให้เหนื่อยแรงลำบากกาย

๒) การเข้าไปตั้งวจีกรรมประกอบด้วยเมตตา คือ การแนะนำสั่งสอนบอกกันในทางที่ดีถูกต้อง เมื่อทำตามแล้วเกิดความดีงาม ไม่มีผลทำให้ผู้ทำตามต้องได้รับความเดือดร้อนภายหลัง

๓) การเข้าไปตั้งมโนกรรมประกอบด้วยเมตตา คือ การตั้งใจเป็นเมตตาปรารถนาแต่ความไม่มีเวรมีภัยต่อกัน มุ่งหวังแต่ความสุขความเจริญและประโยชน์ต่อกันและกัน

๔) การแบ่งปันลาภที่หามาได้ไม่หวงไว้บริโภคนผู้เดียว คือ การแบ่งปันสิ่งของที่ตนหาได้โดยชอบธรรมแก่ผู้อื่นตามสมควรแก่ของที่ไดมา เพื่อเป็นการเกื้อกูลต่อผู้ที่มีลาภน้อย ไม่หวงไว้บริโภคผู้เดียว

๕) การรักษาศีลให้บริสุทธิ์เสมอกับผู้อื่น คือ การประพฤติกายวาจาให้เรียบร้อยดีไม่มีโทษ ปฏิบัติตนตามพระวินัยบัญญัติรักษาศีลตามภาวะของตนไม่ให้ขาดหรือต่างพร้อยเสมอกันกับผู้อื่น

๖) การมีความเห็นร่วมกันกับผู้อื่น คือ การมีความเห็นพ้องต้องกันตามพระธรรมวินัย เป็นเหตุให้เกิดความสามัคคีกลมเกลียวกันในการปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ ได้อย่างไม่ขาดตกบกพร่อง ไม่มีความเห็นผิดแผกแปลกไปจากผู้อื่น จนเป็นเหตุแห่งความแตกร้างบาดหมาง ยอมรับมติของส่วนมาก

ธรรม ๖ อย่างนี้ ทำให้ผู้ประพடுத்தให้เป็นที่รักที่เคารพของผู้อื่น เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กันและกัน เป็นไปเพื่อความไม่วิวาทกันและกัน เป็นไปเพื่อความพร้อมเพรียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน^{๑๕๗}

ไทยธรรมจักร ได้กล่าวว่า สารานุกรม หมายถึง ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ถือว่าเป็นธรรมที่เป็นพลังในการสร้างความสามัคคีมีอยู่ ๖ ข้อ คือ

๑) กายกรรมอันประกอบด้วยเมตตา คือ การกระทำทางกายที่ประกอบด้วยเมตตา เช่น การให้การอนุเคราะห์ช่วยเหลือและเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่นไม่รังแกทำร้ายผู้อื่น

๒) วจีกรรมอันประกอบด้วยเมตตา คือ การมีวาจาที่ดี สุภาพอ่อนหวาน พุทธิเหตุผล ไม่พูดให้ร้ายผู้อื่น ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน

^{๑๕๗} คณาจารย์สำนักพิมพ์เสียงเชียง, หนังสือบูรณาการแผนใหม่ นักรธรรมชั้นตรี, (กรุงเทพมหานคร : เสียงเชียง, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐๘-๑๐๙.

๓) มโนกรรมอันประกอบด้วยเมตตา คือ ความคิดที่ประกอบด้วยเมตตาทั้งต่อหน้าและลับหลัง เป็นการคิดดีต่อกันไม่คิดอิจฉาริษยาหรือไม่คิดมุ่งร้ายพยาบาท หากทุกคนคิดแล้วปฏิบัติเหมือนกันความสามัคคีก็จะเกิดขึ้นในสังคม

๔) สาธารณโภคี คือ การรู้จักแบ่งสิ่งของให้กันและกันตามโอกาสอันควร เพื่อแสดงความรักความหวังดีของผู้ที่อยู่ในสังคมเดียวกัน

๕) สีสสัมมัญญา คือ ความรักใคร่สามัคคี รักษาดีอย่างเคร่งครัดเหมาะสมตามสถานะของตน มีความประพฤติสุจริตปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของหมู่คณะ ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น

๖) ทิฐีสัมมัญญา คือ การมีความเห็นร่วมกัน ไม่เห็นแก่ตัว รู้จักเคารพและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ร่วมมือร่วมใจในการสร้างสรรค์สังคมให้เกิดความสงบ

ธรรม ๖ ประการ ที่ผู้ใดได้ประพฤติจะเกิดความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เกื้อกูลกันไม่ทะเลาะวิวาทกัน อันจะเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความรักความสามัคคีกันตลอดไป^{๑๕๘}

อโศก ได้กล่าวว่า สาราณียธรรม ๖ ประการ สะท้อนให้เห็นถึงมิติ ๖ ด้านของความระลึกถึงกันด้วยความรักที่เป็น “สาราณียะ” ซึ่งประกอบไปด้วยความปรารถนาดีต่อกันทั้งทางกาย วาจา ใจ ขณะเดียวกันก็มีความรู้ความเข้าใจในวิธีการแก้ปัญหา หรือแก้ทุกข้ออย่างถูกต้องเสมอ (ทิฐีสัมมัญญา) มีแนวทางการประพฤติปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อการแก้ปัญหาโดยเสมอเสมอ (สีสสัมมัญญา) และมีการแบ่งปันช่วยเหลือเกื้อกูลกัน (สาธารณโภคี)^{๑๕๙}

ทองหล่อ วงษ์ธรรมา ได้กล่าวว่า สาราณียธรรม แปลว่า ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน หมายถึง คุณธรรมที่ทำให้คนเราไม่เห็นแก่ตัว แต่จะคิดถึงคนอื่น เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่น เข้าใจคนอื่นมากขึ้น สาราณียธรรม มี ๖ อย่าง คือ

๑. เมตตากายกรรม คือ ทำต่อกันด้วยเมตตา หมายถึง ทำสิ่งใดก็ทำด้วยความปรารถนาดีต่อกัน เช่น แสดงไมตรีและหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการ ร่วมชุมชน โดยช่วยเหลือต่างๆ ด้วยความเต็มใจแสดงอาการปรีชาสุภาพเคารพนับถือทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๒. เมตตาวาจากรรม คือ พูดกันด้วยเมตตา หมายถึง จะพูดอะไรก็พูดด้วยความปรารถนาดีต่อกัน เช่น แนะนำสั่งสอนตักเตือนกันด้วยความหวังดีกล่าววาจาสุภาพพูดจริงไม่พูดเพื่อผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นแก่ตนเองฝ่ายเดียว

^{๑๕๘}ไทยธรรมจักร, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : <http://www.thaidhammajak.com>, (๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๕).

^{๑๕๙}ดอกหญ้า, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : <http://www.asoke.info/๐๙Communication/DharmaPublicize/Dokya/D๑๐๕/๐๐๓.html>, (๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๕).

๓. เมตตามโนกรรม คือ คิดต่อกันด้วยเมตตา หมายถึง จะคิดอะไรก็คิดด้วยความปรารถนาดี เช่น ตั้งจิตปรารถนาดีคิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี

๔. สาธารณโภคี คือ แบ่งปันสิ่งที่ได้มาโดยชอบธรรม หมายถึง แบ่งปันลาภผลที่ร่วมกันหาร่วมกันหาโดยยุติธรรมแม้สิ่งของที่ได้มาจะน้อย แต่ก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วถึงกันนั้น คือ การร่วมสุข ร่วมทุกข์กัน

๕. สีสสามัญญตา คือ มีความประพฤติเสมอภาคกัน หมายถึง ประพฤติสุจริตดีงามเหมือนกัน มีระเบียบวินัยเป็นแบบเดียวกัน ไม่ประพฤติให้เป็นที่ยังเกียจหรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ

๖. ทิฏฐิสามัญญตา คือ มีความเสมอภาคกันทางความคิด หมายถึง ปรับความคิดความเห็นให้มีเหตุผลถูกต้องเหมือนกัน นั่นคือ การเคารพเหตุผลยึดหลักความดีงามเป็นอุดมคติอย่างเดียวกัน^{๑๖๐}

ปัญญา บางยาง ได้กล่าวว่า สาราณียธรรม คือ ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงธรรม เป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน หลักการอยู่ร่วมกัน ๖ ประการ

๑. เมตตากายกรรม ตั้งเมตตากายกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมหมู่คณะด้วยความเต็มใจ แสดงอาการกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๒. เมตตาวจีกรรม ตั้งเมตตาวจีกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพแสดงความเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๓. เมตตามโนกรรม ตั้งมโนกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มต่อกัน

๔. สาธารณโภคี ได้ของที่ชอบธรรมมาก็แบ่งปัน ไม่หวงไว้ผู้เดียว

๕. สีสสามัญญตา มีศีลบริสุทธิ์เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่ยังเกียจของหมู่คณะ

๖. ทิฏฐิสามัญญตา มีทิฏฐิดีงามเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความเห็นชอบร่วมกัน ในข้อที่เป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้นสิ้นทุกข์หรือขจัดปัญหา^{๑๖๑}

^{๑๖๐} ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, **ปรัชญา ๒๐๑ พุทธศาสน์**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอ.เอส. พรีเมียม, ๒๕๓๘), หน้า ๒๙๔-๒๙๕.

^{๑๖๑} ปัญญา ใช้บางยาง, **ธรรมาธิบาย เล่ม ๑**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรม, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒๒-๑๒๓.

กรกฎ โอภาสเจริญมงคล ได้กล่าวว่า สาราณียธรรม ๖ คือ ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงซึ่งกันและกันเป็นธรรมสำหรับบุคคลที่อยู่ร่วมกันเป็นหมวดเป็นหมู่ เพื่อเป็นการเสริมสร้างความรัก ความเคารพ การสงเคราะห์ การไม่วิวาท ความสามัคคีและเอกภาพ ภายในหมู่คณะเหล่านั้นมี ๖ อย่าง คือ

๑. การตั้งกายกรรม (ตัวของตน) ที่ประกอบด้วยเมตตาทั้งต่อหน้าและลับหลัง
๒. การตั้งวจีกรรม (ปาก/คำพูด) ที่ประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนทั้งต่อหน้าและลับหลัง ช่วยเหลือชวนช่วยในกิจการ การงานบุคคลอื่นด้วยวาจา
๓. การตั้งมโนกรรม (ใจ) ที่ประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนมนุษย์คิดช่วยเหลือธุรกิจญาติมิตรและสัมพันธ์ชนอื่นๆ ด้วยความหวังดี ปราศจากอคติ
๔. เป็นผู้มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปันลาภที่ตนได้มาโดยชอบธรรมแก่บุคคลที่ควรให้
๕. มีศีล มีธรรมเสมอกับเพื่อนมนุษย์เหมือนกับญาติมิตร ประพฤติสุจริตทั้งต่อหน้าและลับหลังไม่ทำตนให้เป็นที่รังเกียจของผู้อื่น
๖. มีความเห็นดีเห็นงามร่วมกับผู้อื่น คือ เห็นชอบตามทำนองคลองธรรมร่วมกับผู้อื่น^{๑๖๒}

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา ได้กล่าวไว้ว่า สาราณียธรรม ๖ ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน หลักการอยู่ร่วมกัน เรียนอีกอย่างว่า “สาราณียธรรม” คือ

๑. เมตตากายกรรม มีเมตตากายกรรมทั้งต่อหน้าและลับหลัง
๒. เมตตาวจีกรรม มีเมตตาวจีกรรมทั้งต่อหน้าและลับหลัง
๓. เมตตามโนกรรม มีเมตตามโนกรรมทั้งต่อหน้าและลับหลัง
๔. สาธารณโภคี แบ่งปันสิ่งของที่ได้มาไม่หวงแหนใช้ผู้เดียว
๕. สีลสามัญญตา มีความประพฤติร่วมกันในข้อที่เป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้นสิ้นทุกข์หรือขจัดปัญหา
๖. ทิฐีสามัญญตา มีความเห็นชอบตรงกัน เช่นเดียวกับหมู่คณะ^{๑๖๓}

^{๑๖๒} กรกฎ โอภาสเจริญมงคล, วารสารวิทยบริการ, การบริหารและการพัฒนาวัดโสธรวราราม วรวิหาร : จากยุคก่อตั้งสู่นาคต, ปีที่ ๒๓ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๕, หน้า ๒๑.

^{๑๖๓} สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, “ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑”, หน้า ๑๑๓.

สรุปได้ว่า หลักสาราณียธรรม ๖ เป็นหลักธรรมในพุทธศาสนาที่มีการกล่าวถึงการช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมคณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกัน ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของพุทธวิธีการบริหาร ซึ่งเป็นแนวทางที่ดีที่ควรนำมาปฏิบัติ เพื่อทำให้เกิดผลที่ดีแก่ชุมชนและเพื่อนร่วมงาน

๒.๓.๒ สาราณียธรรม ๖ ในพระพุทศาสนา

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กล่าวถึงหลักธรรมสาราณียธรรม ๖ ไว้ว่า สาราณียธรรม ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ๖ อย่าง รัก ทำความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนี้มี ๖ อย่าง

ดูก่อนอานนท์ ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน^{๑๖๔}

๑) ดูก่อนอานนท์ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ มีกายกรรมประกอบด้วยเมตตา ปรากฏในเพื่อนร่วมประพาสพรหมจรรย์ ทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับ นี้คือธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกันทำความรัก ทำความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ประการหนึ่ง

๒) ดูก่อนอานนท์ ประการอื่นยังมีอีก ภิกษุมิวัจกรรมประกอบด้วยเมตตา ปรากฏในเพื่อนร่วมประพาสพรหมจรรย์ ทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับ นี้ก็ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ทำความรัก ทำความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๓) ดูก่อนอานนท์ ประการอื่นยังมีอีก ภิกษุมิมนโกรรมประกอบด้วยเมตตา ปรากฏในเพื่อนร่วมประพาสพรหมจรรย์ ทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับ นี้ก็ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ทำความรัก ทำความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อความพร้อมเพรียงกันเพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๔) ดูก่อนอานนท์ ประการอื่นยังมีอีก ภิกษุมิลาภใดๆ เกิดโดยธรรม ได้โดยธรรมที่สุดแม้เพียงอาหารติดบาตร เป็นผู้ไม่แย่งกันเอาลาภ เห็นปานนั้น วับริโภคแต่เฉพาะผู้เดียวย่อมเป็นผู้บริโภคน้อยกว่าไปกับเพื่อน ร่วมประพาสพรหมจรรย์ผู้มีศีล นี้ก็ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ทำความรัก ทำความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

^{๑๖๔} ม.อ. (ไทย) ๓/๑/๘๘.

๕) ดูก่อนอานนท์ ประการอื่นยังมีอีก ภิกษุถึงความเป็นผู้เสมอกันโดยศีล ในศีลทั้งหลายที่ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นไท อันวิญญูชนสรรเสริญ อันตณหาและทิฏฐิไม่แตงต้อง เป็นไปพร้อมเพื่อสมาธิเห็นปานนั้น กับเพื่อนร่วมประพฤติพรหมจรรย์อยู่ ทั้งในที่แจ้งทั้งในที่ลับ นี่ก็ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ทำความรัก ทำความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๖) ดูก่อนอานนท์ ประการอื่นยังมีอีก ภิกษุถึงความเป็นผู้เสมอกันโดยทิฏฐิ ในทิฏฐิที่เป็นของพระอริยะอันนำออก ชักนำผู้กระทำตามเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ เห็นปานนั้นกับเพื่อนร่วมประพฤติพรหมจรรย์อยู่ทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับ นี่ก็ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ทำความรัก ทำความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ดูก่อนอานนท์ นี่แล ธรรม ๖ อย่าง เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ทำความรัก ทำความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ดูก่อนอานนท์ ถ้าพวกเธอพึงสมาทานสาราณียธรรมทั้ง ๖ อย่างนี้ ประพฤติอยู่พวกเธอจะยังเห็นทางว่ากล่าวพวกเราได้ น้อยก็ตาม มากก็ตาม ซึ่งจะอดกลั้นไว้ไม่ได้ละหรือ

ท่านพระอานนท์กราบทูลว่า ข้าพเจ้าได้แลแล้ว พระพุทธเจ้าข้า

พระพุทธเจ้า ดูก่อนอานนท์ เพราะฉะนั้นแล พวกเธอพึงสมาทานสาราณียธรรมทั้ง ๖ อย่างนี้ ประพฤติเถิด ข้อนั้นจักเป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่พวกเธอตลอดกาลนาน

พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสภาษิตนี้แล้ว ท่านพระอานนท์ชื่นชมยินดี พระภาษิตของพระผู้มีพระภาคเจ้าแล

พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงสาราณียธรรมไว้ดังนี้^{๑๖๔}

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๖ ประการนี้ เป็นที่ตั้งแห่งการให้ระลึกถึง กระทำให้เป็นที่รัก เป็นที่เคารพ ย่อมเป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ธรรม ๖ ประการ คือ สาราณียธรรม ๖ อย่าง

๑) ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เข้าไปตั้งกายกรรม ประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนสหพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ธรรมข้อนี้เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง เป็นเครื่องกระทำให้เป็นที่รัก เป็นเครื่องกระทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความพร้อมเพรียง เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

^{๑๖๔}ที่.ปา.(ไทย) ๑๑/๓๒๔/๓๒๑-๓๒๒.

๒) ดุรผู้มีอายุทั้งหลาย ข้ออื่นยังมีอีก ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เข้าไปตั้งวัจจกรรม ประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนสหพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ธรรมแม้ข้อนี้ก็เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง เป็นเครื่องกระทำให้เป็นที่ยรัก เป็นเครื่องกระทำให้เป็นที่ยเคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความพร้อมเพรียง เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๓) ดุรผู้มีอายุทั้งหลาย ข้ออื่นยังมีอีก ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เข้าไปตั้งมโนกรรม ประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนสหพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ธรรมแม้ข้อนี้ก็เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง เป็นเครื่องกระทำให้เป็นที่ยรัก เป็นเครื่องกระทำให้เป็นที่ยเคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความพร้อมเพรียง เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๔) ดุรผู้มีอายุทั้งหลาย ข้ออื่นยังมีอีก ลาภอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งประกอบด้วยธรรมได้มาแล้วโดยธรรม โดยที่สุกแต่เพียงอาหารในบาตร ไม่หวงกันด้วยลาภเห็นปานดั่งนั้น แบ่งปันกับเพื่อนสหพรหมจารีทั้งหลายผู้มีศีล ธรรมแม้ข้อนี้ก็เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง เป็นเครื่องกระทำให้เป็นที่ยรัก เป็นเครื่องกระทำให้เป็นที่ยเคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความพร้อมเพรียง เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๕) ดุรผู้มีอายุทั้งหลาย ข้ออื่นยังมีอีก ศีลอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งไม่ขาด ไม่ทะลุไม่ต่างพร้อย เป็นไทย อันวิญญูชนสรรเสริญ ไม่เกี่ยวข้องกับตัณหาและทิฏฐิ เป็นไปเพื่อสมาธิ ภิกษุเป็นผู้ถึงความเป็นผู้เสมอกันโดยศีลในศีลเห็นปานดั่งนั้น กับเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลังอยู่ ธรรมแม้ข้อนี้ก็เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง เป็นเครื่องกระทำให้เป็นที่ยรัก เป็นเครื่องกระทำให้เป็นที่ยเคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความพร้อมเพรียงเพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๖) ดุรผู้มีอายุทั้งหลาย ข้ออื่นยังมีอีก ทิฏฐิอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งประเสริฐ เป็นเครื่องนำสัตว์ออกจากทุกข์ ย่อมนาออกเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบแก่ผู้กระทำ ทิฏฐินั้น ภิกษุเป็นผู้ถึงความเป็นผู้เสมอกัน โดยทิฏฐิในทิฏฐิเห็นปานดั่งนั้น กับเพื่อนสหพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลังอยู่ ธรรมแม้ข้อนี้ก็เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง เป็นเครื่องกระทำให้เป็นที่ยรัก เป็นเครื่องกระทำให้เป็นที่ยเคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความพร้อมเพรียงเพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

พระไตรปิฎก ปฐมสาราณียธรรม ว่าด้วยสาราณียธรรม สูตรที่ ๑

ภิกษุทั้งหลาย สาราณียธรรม (ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน) ๖ ประการนี้ สาราณียธรรม ๖ ประการ อะไรบ้าง คือ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

๑. ตั้งมั่นเมตตากายกรรมในเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง แม้ข้อนี้เป็นสาราณียธรรม

๒. ตั้งมั่นเมตตาวจีกรรมในเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง แม้นี้เป็น
 สาราณียธรรม

๓. ตั้งมั่นเมตตามโนกรรมในเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง แม้นี้เป็น
 สาราณียธรรม

๔. บริโภคโดยไม่แบ่งแยกलगทั้งหลายที่ประกอบด้วยธรรม ได้มาโดยธรรมโดยที่สุดแม้
 เพียงบิณฑบาต บริโภคร่วมกับพรหมจารีทั้งหลายผู้มีศีล แม้นี้เป็นสาราณียธรรม

๕. มีศีลไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นไท ท่านผู้สรรเสริญไม่ถูกค้นหาและทฎฐิ
 ครอบงำ เป็นไปเพื่อสมาธิเสมอกันกับเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง แม้นี้เป็น
 สาราณียธรรม

๖. มีอริยทฎฐิ อันเป็นธรรมเครื่องนำออก เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบแก่ผู้ทำตามเสมอ
 กันกับเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง แม้นี้เป็นสาราณียธรรม

ภิกษุทั้งหลาย สาราณียธรรม ๖ ประการนี้แล

ปฐมสาราณียสูตรที่ ๑ จบ

ทุติยสาราณียสูตร ว่าด้วยสาราณียธรรม สูตรที่ ๒

ภิกษุทั้งหลาย สาราณียธรรม ๖ ประการนี้ ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อ
 ความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน
 สาราณียธรรม ๖ ประการ ะไรบ้าง คือ

ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. ตั้งมั่นเมตตาทกกรรมในเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง แม้นี้เป็น
 สาราณียธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน
 เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน

๒. ตั้งมั่นเมตตาวจีกรรมในเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง แม้นี้เป็น
 สาราณียธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน
 เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน

๓. ตั้งมั่นเมตตามโนกรรมในเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง แม้นี้เป็น
 สาราณียธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน
 เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน

๔. บริโภคโดยไม่แบ่งแยกलगทั้งหลายที่ประกอบด้วยธรรม ได้มาโดยธรรมโดยที่สุดแม้
 เพียงบิณฑบาต บริโภคร่วมกับเพื่อนพรหมจารีทั้งหลายผู้มีศีล แม้นี้เป็นสาราณียธรรมที่ทำให้เป็นที่
 รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อ
 ความเป็นอันเดียวกัน

๕. มีศีลไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นไท ท่านผู้รู้สรรเสริญไม่ถูกค้นหาและทูลฎีครอบงำ เป็นไปเพื่อสมาธิเสมอกันกับเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง แม้นี้ก็เป็นสาราณียธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน

๖. มีอริยทวิญญู อันเป็นธรรมเครื่องนำออกเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบแก่ผู้ทตาม เสมอกันกับเพื่อนพรหมจารีทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง แม้นี้ก็เป็นสาราณียธรรมที่ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน

ภิกษุทั้งหลาย สาราณียธรรม ๖ ประการนี้แล ทำให้เป็นที่รัก ทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วิวาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน

ทุติยสาราณียธรรมที่ ๒ จบ ^{๑๖๖}

๒.๓.๓ การสร้างสัมพันธไมตรีตามหลักสาราณียธรรม ๖

แก่นของสาราณียธรรม คือความปรารถนาดีต่อกัน เอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน ซึ่งสามารถประยุกต์ให้เป็นแนวทางสร้างสัมพันธไมตรีระหว่างประเทศได้เป็นอย่างดี ได้แก่

๑. เมตตากายกรรม คือ การแสดงออกซึ่งความเป็นมิตรทางกายต่อประเทศเพื่อนบ้าน เช่น เมื่อมิตรประเทศประสบภัยต่างๆ เป็นต้นว่า อุทกภัย แผ่นดินไหว ฯลฯ ประเทศไทยก็ส่งเครื่องอุปโภคบริโภค ยารักษาโรค คณะแพทย์ หรือเงินไปช่วยตามกำลังความสามารถ

๒. เมตตาวาจากรรม คือ มีการกระทำทางวาจาที่แสดงออกถึงความปรารถนาดีต่อมิตรประเทศ เช่น ไม่กล่าวติเตียน ให้อภัยต่อมิตรประเทศ ถ้ามีปัญหาข้อพิพาทเกิดขึ้นก็หาทางยุติด้วยการเจรจาทางการทูต

๓. เมตตาโมหกรรม มีจิตใจปรารถนาดีกับมิตรประเทศปราศจากอกุศลจิต ไม่หวาดระแวง

๔. แบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นหรือได้มาโดยชอบธรรมแก่มิตรประเทศ หมายถึงการช่วยเหลือกันและกันระหว่างประเทศ กล่าวคือประเทศร่ำรวยควรให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศที่ยากจนกว่า หรืออีกประการหนึ่ง แม้น้ำบางสายแม้จะมีต้นกำเนิดจากประเทศของเราถ้าไหลผ่านเข้าไปสู่ประเทศเพื่อนบ้าน เราก็ควรรักษาอย่างดี ไม่สร้างมลพิษให้กลายเป็นสายน้ำเสีย

๕. มีหลักความประพฤติ (ศีล) เสมอกับมิตรประเทศ และไม่ทำตนเป็นที่น่ารังเกียจของประเทศอื่น หมายถึง จะต้องดำเนินนโยบายต่างประเทศให้สอดคล้องกับมตีสากล หรือสอดคล้องกับ

^{๑๖๖} อด.ฉก.ก (ไทย) ๒๒/๑๑/๒๕๖๖-๒๕๖๗.

หลักการของสหประชาชาติ กล่าวคือ แก้ไขปัญหาระหว่างประเทศด้วยวิธีการทูตช่วยผดุงสันติภาพของโลก เคารพอธิปไตยของประเทศอื่น

๖. มีความคิดเห็นตรงกับประเทศอื่น หมายถึง การอยู่ร่วมกันกับประเทศอื่นๆ นั้นเราต้องยอมรับกฎเกณฑ์ที่กติกาที่นานาชาติกำหนดไว้ แม้ว่าบางครั้งเราจะไม่เห็นด้วยแต่ถ้าเสียงส่วนใหญ่เขาเห็นชอบเราก็ต้องปฏิบัติตาม

พระพุทธศาสนามีหลักของการประพฤติปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันของสมาชิกด้านความสัมพันธ์ ภายในครอบครัวสมาชิกควรพึงปฏิบัติต่อกันด้วยความรักความเข้าใจอย่างจริงจัง เพื่อการที่จะระลึกนึกถึงกันอยู่เสมอ ตามหลักที่เรียกว่า สาราณียธรรม^{๑๖๗} มี ๖ ประการ คือ

๑. เมตตาการุณยธรรม การปฏิบัติต่อกันด้วยความเมตตา คือ แสดงความมีไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการร่วมชุมชน ด้วยการช่วยเหลือกิจธุระต่างๆ โดยเต็มใจ แสดงอาการกิริยาสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๒. เมตตาวิจิตรกรรม การพูดกันด้วยความเมตตา คือ ช่วยบอกสิ่งที่เป็นประโยชน์ให้ด้วยวิธีการสั่งสอนหรือแนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพและนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๓. เมตตาโมกขกรรม การติดต่อกันด้วยความเมตตา คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน

๔. สาธารณโภคี การได้มาแบ่งกันกินแบ่งกันใช้ คือ แบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อยก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน

๕. สีสสามัญญตา ความประพฤติดีเหมือนกัน คือ มีความประพฤติสุจริต ตั้งใจ รักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจ หรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ

๖. ทัณฺณีสามัญญตา การปรับความเห็นให้เข้ากันได้ คือ เคารพ รับฟังความคิดเห็นกัน มีความเห็นชอบร่วมกัน ตกลงกันได้ในหลักการสำคัญ ยึดถืออุดมคติ หลักแห่งความดีงาม หรือจุดมุ่งหมายสูงสุดอันเดียวกัน^{๑๖๘}

หลักสาราณียธรรมเป็นหลักการใหญ่ที่ก่อให้เกิดเอกภาพหรือภราดรภาพ หลักสาราณียธรรม แปลว่าธรรมเป็นเครื่องระลึกถึงกัน เป็นหลักการที่จะทำให้เกิดความประสานพร้อมเพียงสามัคคีและผนึกร่วมกันเป็นเอกภาพ หลักธรรมนี้มีสาระสำคัญที่สอนว่า สังคมประชาธิปไตยจะต้องมีเครื่องผูกพันคนให้มีความสามัคคีร่วมมือร่วมใจกัน เพราะการที่แต่ละคนจะอยู่ได้ด้วยดีและ

^{๑๖๗} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๗/๒๕๗.

^{๑๖๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ประยุตโต), ธรรมานุชีวิต พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม, พิมพ์ครั้งที่ ๓๐ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒๓ - ๒๔.

เอาศักยภาพของตนมาร่วมสร้างสรรค์สังคมประชาธิปไตยได้นั้นคนเหล่านั้นจะต้องมีความสามัคคีรู้จัก
ร่วมมือกันและอยู่ร่วมกันด้วยดี การร่วมมือกันและอยู่ร่วมกันด้วยดีนั้นมีลักษณะการแสดงออกต่างๆ
ซึ่งเน้นความมีเมตตาปรารถนาดีหวังประโยชน์สุขต่อกันอันจะโยงไปหาหลักการพื้นฐานคือการที่
คนเราจะต้องใช้ปัญญา คือ จะต้องใช้ปัญญานั้นบนพื้นฐานของเมตตา หมายความว่าใช้ปัญญาโดยมี
เมตตาประกอบ หลักของความเป็นเอกภาพที่เรียกว่า สาราณียธรรม มี ๖ ประการ^{๑๖๙} คือ

๑. เมตตากายกรรม คือ จะทำอะไรก็ตามต่อกันด้วยเมตตา หมายความว่าทำด้วยความรัก
ด้วยไมตรีด้วยความปรารถนาดีต่อกัน มีความช่วยเหลือกัน มีการร่วมมือกัน มีความพร้อมที่จะ
ประสานงานกัน

๒. เมตตาวจีกรรม คือ จะพูดอะไรก็พูดด้วยเมตตา โดยเจรจากันด้วยเหตุผล โดยใช้
ปัญญา ไม่ใช่โทสะเป็นตัวนำฉะนั้นต้องพูดด้วยความปรารถนาดีต่อกัน มีจิตสำนึกในผลประโยชน์สุข
ร่วมกัน ต้องการสร้างสรรค์

๓. เมตตามโนกรรม คือ จะคิดอะไรก็คิดต่อกันด้วยเมตตา นั่นคือ การมีความหวังดีต่อ
กัน ปรารถนาดีต่อกันโดยการคิดพิจารณาวินิจฉัย คิดวางแผนต่างๆ โดยมุ่งทำให้เกิดประโยชน์สุขแก่
กัน สร้างสรรค์สังคมและมีไมตรีต่อกันอย่างแท้จริง

๔. สาธารณโภคี หมายถึง การมีกินมีใช้ร่วมกัน หรือมีการแบ่งปันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน
หรือการมุ่งช่วยเหลือและบำเพ็ญประโยชน์ต่อสาธารณะโดยการไม่เห็นแก่ตัว เป็นต้น

๕. สีสสามัญญตา หมายถึง มีศีลเสมอกัน คือมีความประพฤติดี รักษาระเบียบวินัย
รักษากฎกติกาของสังคม มีความสุจริตกายวาจาที่เสมอกัน ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ก่อความเดือดร้อน
แก่สังคม

๖. ทัฬหีสามัญญตา หมายถึง มีทัฬหี มีความเห็น มีความเชื่อมั่น ยึดถือในหลักกา
อุดมการณ์และอุดมคติร่วมกันหรือสอดคล้องกันคนในสังคมประชาธิปไตยจะต้องมีความเห็นความ
เข้าใจแลความเชื่อมั่นในหลักการประชาธิปไตยร่วมกัน เช่น การยอมรับระบอบประชาธิปไตย การ
เข้าใจเรื่องสิทธิและหน้าที่ การเข้าใจเรื่องเสรีภาพ ภราดรภาพหรือเอกภาพ เป็นต้น

หลักสาราณียธรรม ๖ เมื่อนำมาปฏิบัติแล้วจะเกิดผลจากการปฏิบัติ^{๑๗๐} ดังนี้

๑. สาราณียะ ทำให้ระลึกถึงกันในแง่ดี

๒. ปิยกรรมะ ทำให้เกิดความรักใคร่ปรองดองกัน

๓. ครุกรรมะ ทำให้เกิดความเคารพมีสัมมาคารวะต่อกัน

^{๑๖๙} นิยาย ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา, (ออนไลน์), แหล่งที่ : <http://www.writer.dek-d.com>, (สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๕๖).

^{๑๗๐} พระมหาธรรมรัต อริยธมโม (ยศขุน), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักรัฐศาสตร์ที่มีใน
พระไตรปิฎก”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย,
๒๕๔๓).

๔. สังคหะ ทำให้เกิดการสงเคราะห์เกื้อกูลกัน
๕. อวิวาทกะ ทำให้เกิดความไม่วิวาทบาดหมางกัน
๖. สามัคคียะ ทำให้เกิดความพร้อมเพรียงสมัคสมานสามัคคิกัน
๗. เอภิกภาวะ ทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

สรุปได้ว่าหลักสาราณียธรรม ๖ เป็นหลักธรรมในพุทธศาสนาที่มีการกล่าวถึงการช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมคณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกัน ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของพุทธวิธีการบริหาร ซึ่งเป็นแนวทางที่ดีที่ควรนำมาปฏิบัติ เพื่อทำให้เกิดผลที่ดีแก่ชุมชนและเพื่อนร่วมงาน

๒.๔ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการปกครองส่วนท้องถิ่น

จากที่ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับตำราทางวิชาการของนักวิชาการหลากหลายท่านจึงได้ประมวลแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการปกครองส่วนท้องถิ่น มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๔.๑ ความหมายของการปกครองส่วนท้องถิ่น

ในสมัยปัจจุบันการปกครองแบบศูนย์รวมอำนาจมีขีดจำกัดเนื่องจากการบริหารประเทศที่ประกอบไปด้วยประชาชนที่มีจำนวนมากขึ้นและมีพื้นที่อันกว้างไกล ในการปกครองที่มีแต่รัฐบาลเป็นศูนย์กลางเพียงสถาบันเดียวนั้น ย่อมเป็นไปได้ยาก ที่จะทำให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศชาติและประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน จึงจำเป็นที่จะต้องมีการถ่ายเทอำนาจในทางการเมืองการปกครองให้อยู่ในมือของประชาชน โดยองค์กรหรือสถาบันท้องถิ่น เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีอำนาจในการปกครองร่วมกัน มีอำนาจในการตัดสินใจและบริหารภายในเขตอำนาจของตน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เกิดการปกครองส่วนท้องถิ่นขึ้น ได้มีนักวิชาการให้ความหมายเกี่ยวกับการปกครองส่วนท้องถิ่นไว้ดังต่อไปนี้

โกวิท พวงงาม ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการปกครองส่วนท้องถิ่นไว้ว่า การปกครองส่วนท้องถิ่นไทยนั้น เป็นผลสืบเนื่องมาจากการต้องการกระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่น จึงทำให้เกิดองค์กรที่มีคนในท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการขับเคลื่อนและบริหาร รวมถึงได้กล่าวถึงในส่วนของบทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบล ประวัติความเป็นมา โครงสร้างขององค์การบริหารส่วนตำบล

ตั้งแต่เริ่มต้น จนพัฒนาการมาจนถึงปัจจุบัน อำนาจหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล โครงสร้างการบริหารส่วนภายใน รวมทั้งปัญหา อุปสรรคในการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบล^{๑๗๑}

ชูศักดิ์ เทียงตรง ได้ให้ความหมายว่า การปกครองส่วนท้องถิ่น หมายถึง การปกครองที่รัฐบาลกลางมอบอำนาจให้ หรือกระจายอำนาจไปให้หน่วยการปกครองที่เกิดจากหลักการกระจายอำนาจได้มีอำนาจในการบริหาร ภายในขอบเขตอำนาจหน้าที่และอาณาเขตของตนที่กำหนดไว้ตามกฎหมาย^{๑๗๒}

วิญญู อังคนารักษ์ ได้ให้ความหมายว่า การปกครองท้องถิ่น หมายถึงการปกครองในรูปแบบลักษณะการกระจายอำนาจบางอย่าง ซึ่งรัฐได้มอบหมายให้ท้องถิ่น ทำกันเองเพื่อให้ประชาชนในท้องถิ่นมีโอกาสปกครองและบริหารงานท้องถิ่นด้วยตนเอง เพื่อสนองความต้องการส่วนรวมของประชาชนในท้องถิ่นนั้นให้งานดำเนินไปอย่างประหยัด มีประสิทธิภาพและมีประสิทธิภาพตรงกับผลประโยชน์ของประชาชน^{๑๗๓}

ธเนศวร์ เจริญเมือง ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการปกครองส่วนท้องถิ่นไว้ว่า การปกครองส่วนท้องถิ่นไทย เป็นกระจกสะท้อนภาพหลายด้านในสังคมไทย กล่าวคือ ในขณะที่เศรษฐกิจของประเทศพัฒนามากไป เช่นเดียวกับกระแสโลกาภิวัตน์ที่ผลักดันเศรษฐกิจให้ก้าวไปข้างหน้า ระบบการเมืองการปกครองกลับประสบปัญหาอย่างหนัก ระบบราชการซึ่งเป็นกลไกของรัฐ มีหน้าที่ปฏิบัติงานเพื่อภารกิจของรัฐ แต่กลับหาผลประโยชน์กับประชาชน ส่วนการปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งดูแลส่งเสริมท้องถิ่น แต่ในทางปฏิบัติกลับไม่มีอำนาจเท่าที่ควรและถูกระบบการเมืองกับระบบราชการครอบงำ^{๑๗๔}

เนตร์พัฒนา ยาวีราช ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการปกครองส่วนท้องถิ่นไว้โดยได้กล่าวถึงในหนังสือเรื่อง การจัดการสมัยใหม่ว่า แนวคิดทางการบริหารของเฮนรี ฟาโยล ผู้เป็นบิดาของทฤษฎีการจัดการการปฏิบัติการ (Operational management theory) หรือบางทีก็ถือกันว่าเป็นบิดาของการบริหารจัดการสมัยใหม่ เชื่อว่า การบริหารนั้นเป็นเรื่องของทักษะ และสนใจศึกษาองค์การโดยรวมและมุ่งเน้นที่กิจกรรมการจัดการ (Organizing) ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมห้าอย่างคือ

^{๑๗๑} ไกวิทย์ พวงงาม, การปกครองส่วนท้องถิ่นไทย หลักการและมิติใหม่ในอนาคต, หน้า ๒๕๔-๒๕๕.

^{๑๗๒} ชูศักดิ์ เทียงตรง, การบริหารการปกครองท้องถิ่นไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๘), หน้า ๑๓.

^{๑๗๓} วิญญู อังคนารักษ์, แนวคิดในการกระจายอำนาจการปกครองส่วนท้องถิ่น, (เอกสารประกอบการบรรยายฉบับพิมพ์โรเนียว, ๒๕๑๙), หน้า ๔.

^{๑๗๔} ธเนศวร์ เจริญเมือง, ๑๐๐ปี การปกครองส่วนท้องถิ่นไทย ๒๔๔๐-๒๕๔๐, (กรุงเทพมหานคร : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, ๒๕๔๒), หน้า ๓๔๗.

การวางแผน (Planning), การจัดองค์การ (Organizing), การบังคับบัญชา (Commanding), การประสานงาน (Coordinating), และการควบคุม (Controlling) หรือ POCC พบว่าพนักงานมีผลผลิตเพิ่มขึ้นเนื่องมาจากการมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน การตระหนักในมิตรภาพและการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มเป็นวิถีทางที่ทำให้ประสบความสำเร็จในองค์การ^{๑๗๕}

ประธาน คงฤทธิศึกษากร ได้ให้ความหมายของการปกครองส่วนท้องถิ่นไว้ว่าการปกครองส่วนท้องถิ่น หมายถึง ระบบการปกครองที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากการกระจายอำนาจทางการปกครองของรัฐ และโดยนัยนี้จะเกิดมีองค์การทำหน้าที่ปกครองท้องถิ่นโดยคนในท้องถิ่นนั้นๆ องค์การนี้ถูกจัดตั้งและควบคุมโดยรัฐบาล แต่มีอำนาจในการกำหนดนโยบายและควบคุมให้มีการปฏิบัติให้เป็นไปตามนโยบายของตนเองได้^{๑๗๖}

พิเชษฐ์ วงศ์เกียรติขจร ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการปกครองส่วนท้องถิ่นไว้ว่าเป็นแนวคิด ยุทธศาสตร์ การบริหาร การพัฒนา องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ในยุคโลกาภิวัตน์ว่าเป็นองค์การประชาธิปไตยที่สำคัญมากที่สุดในระดับรากหญ้า มีบทบาทที่สำคัญในการปกครองระบอบประชาธิปไตยขั้นพื้นฐาน เป็นองค์กรที่ใกล้ชิดกับประชาชนในชุมชนอย่างแท้จริงสามารถแก้ไขปัญหาได้โดยตรง รวดเร็ว มีประสิทธิภาพ การกระจายอำนาจการปกครองไปสู่ท้องถิ่นจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในสถานการณ์ปัจจุบันนี้^{๑๗๗}

อนง เหล่าธรรมทัศน์ ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการปกครองส่วนท้องถิ่นไว้ว่าการเมืองการปกครองท้องถิ่นว่าเป็นระบบเปิด ไม่ใช่ระบบปิด เป็นระบบที่พัวพันกับการเมืองระดับชาติ มีอาจแยกมันออกจากส่วนกลางและส่วนภูมิภาคได้ คนไทยส่วนใหญ่ต้องการการปกครองท้องถิ่นมากขึ้น แต่เมื่อไม่มีการปกครองท้องถิ่นที่มีอำนาจหรือบทบาทเพียงพอ พวกเขาจึงเอาการปกครองส่วนกลางและส่วนภูมิภาคไประดมทรัพยากรท้องถิ่นมากขึ้น ในประเทศไทยแม้การปกครองท้องถิ่นแท้หรือการปกครองโดยท้องถิ่นจะไม่สำคัญ แต่การปกครองที่ท้องถิ่นหรือการปกครองให้ท้องถิ่นนับวันจะเป็นที่สนใจของประชาชนขึ้นทุกปี^{๑๗๘}

^{๑๗๕} เนตรพัฒนา ยาวีราข, การจัดการสมัยใหม่, (กรุงเทพมหานคร : เซ็นทรัลเอ็กซ์เพรส, ๒๕๔๖), หน้า ๘.

^{๑๗๖} ประธาน คงฤทธิศึกษากร, การปกครองส่วนท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร : พีระพัฒนา, ๒๕๒๖), หน้า ๘.

^{๑๗๗} พิเชษฐ์ วงศ์เกียรติขจร, แนวคิด ยุทธศาสตร์ การบริหาร การพัฒนา องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท) ในยุคโลกาภิวัตน์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ปัญญาชน, ๒๕๕๒), คำนำ.

^{๑๗๘} อนง เหล่าธรรมทัศน์, เหตุอยู่ที่ท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์, ๒๕๔๓), หน้า ๓-๔.

อุทัย หิรัญโต ได้ให้ความหมายของการปกครองท้องถิ่นไว้ว่า การปกครองส่วนท้องถิ่น หมายถึง การปกครองที่รัฐบาลมอบอำนาจให้หน่วยการปกครองระดับรองของรัฐหรือกระจายอำนาจให้ประชาชนในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งจัดการปกครอง และดำเนินการบางอย่างเพื่อประโยชน์ของรัฐและผลประโยชน์ท้องถิ่นโดยตรง การบริหารงานท้องถิ่นจะมีองค์การปกครองที่ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ซึ่งประชาชนเลือกตั้งมาทั้งหมดหรือบางส่วน ทั้งนี้มีความอิสระในการบริหารงาน แต่รัฐบาลต้องควบคุมโดยวิธีการต่างๆ ตามความเหมาะสม^{๑๗๙}

ซวงส์ ฉายะบุตร การปกครองท้องถิ่นหมายถึง “การปกครองที่รัฐบาลกลางให้อำนาจหรือกระจายอำนาจไปให้หน่วยการปกครองท้องถิ่น เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นนั้นได้อำนาจในการปกครองร่วมรับผิดชอบทั้งหมดหรือเพียงบางส่วน ในการบริหารงานท้องถิ่นตามแนวความคิดที่ว่า ถ้าอำนาจการปกครองมาจากประชาชนในท้องถิ่นแล้วรัฐบาลของท้องถิ่นก็ย่อมจะเป็น “รัฐบาลของประชาชน” โดยประชาชนและเพื่อประชาชน”^{๑๘๐}

คลาร์ก ให้ความหมายไว้ว่า “การปกครองท้องถิ่น” หมายถึง ส่วนการปกครองของประเทศหรือรัฐ ซึ่งมีหน้าที่สำคัญที่รับผิดชอบในการดำเนินการเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับประชาชนในท้องถิ่นหรือขอบเขตแห่งใดเฉพาะ และเป็นการสมควรที่จะมอบเรื่องดังกล่าวให้กับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นเป็นผู้บริหาร โดยมีฐานะเป็นรองจากการบริหารของรัฐบาลในส่วนกลาง^{๑๘๑}

ฮอลโลเวย์ (Holloway) ได้ให้ความหมายของการปกครองท้องถิ่นไว้ว่า การปกครองท้องถิ่น หมายถึง องค์การที่มีอาณาเขตแน่นอน มีจำนวนประชากรตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด มีอำนาจปกครองตนเอง มีการบริหารการคลังของตนเอง และมีสภาท้องถิ่นที่สมาชิกสภามาจากการเลือกตั้งของประชาชน^{๑๘๒}

เดเนียล วิท (Daniel Wit) ได้ให้ความหมายว่า การปกครองท้องถิ่น หมายถึง การปกครองที่รัฐบาลกลางให้อำนาจแก่ประชาชนในท้องถิ่นแล้ว รัฐบาลท้องถิ่นก็ย่อมเป็นรัฐบาลของประชาชน โดยประชาชนเพื่อประชาชน ดังนั้นการบริหารการปกครองท้องถิ่น จึงจำเป็นต้องมีองค์กร

^{๑๗๙}อุทัย หิรัญโต, การปกครองท้องถิ่นไทย, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๓), หน้า ๔.

^{๑๘๐}ซวงส์ ฉายะบุตร, การปกครองท้องถิ่นไทย, (กรุงเทพมหานคร : สมาคมนิสิตเก่าวชิราวุธ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๒๑.

^{๑๘๑}ประหยัด หงส์ทองคำ, การปกครองท้องถิ่นไทย, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิชย์, ๒๕๒๖), หน้า ๔๐-๔๑.

^{๑๘๒}William A. Robson, “Local Government.” *Encyclopaedia of Social Science*, Vol.x. (New York : The Macmillan Co., 1953), P.534.

ของตนเองอันเกิดจากการกระจายอำนาจของรัฐบาลกลาง โดยให้องค์กรอันมิได้เป็นส่วนหนึ่งของรัฐบาลกลางมีอำนาจในการตัดสินใจและบริหารงานภายในท้องถิ่นในเขตอำนาจของตน^{๑๘๓}

วิลเลียม เอ. ร็อบสัน (William A. Robson) ได้ให้ความหมายว่า การปกครองท้องถิ่น หมายถึง การปกครองส่วนหนึ่งของประเทศ ซึ่งมีอำนาจอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ตามสมควร อำนาจอิสระในการปฏิบัติหน้าที่จะต้องไม่มากจนมีผลกระทบกระเทือนต่ออำนาจอธิปไตยของรัฐ เพราะองค์การปกครองท้องถิ่นมิใช่ชุมชนที่มีอำนาจอธิปไตย องค์การปกครองท้องถิ่นมีสิทธิตามกฎหมาย (Legal Right) และมีองค์การที่จำเป็น (Necessary Organization) เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ขององค์การปกครองท้องถิ่นนั่นเอง^{๑๘๔}

สรุปได้ว่า การปกครองส่วนท้องถิ่น คือ การปกครองที่รัฐบาลมอบอำนาจให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นจัดการปกครองและดำเนินการต่างๆ และดำเนินการเพื่อประโยชน์ของรัฐและผลประโยชน์ของท้องถิ่น โดยมีการจัดตั้งองค์การขึ้นทำหน้าที่ปกครองท้องถิ่นนั้นๆ องค์การนี้ถูกจัดตั้งและควบคุมโดยรัฐบาล แต่ก็มีอำนาจในการกำหนดนโยบายและควบคุมให้มีการปฏิบัติเป็นไปตามนโยบายของตนเองได้

๒.๔.๒ แนวคิดการปกครองส่วนท้องถิ่น

การปกครองท้องถิ่นเป็นรูปแบบการปกครองที่เกิดจากระบบการกระจายอำนาจปกครองจากส่วนกลางไปยังท้องถิ่น เพื่อวัตถุประสงค์ในอันที่จะให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง มีนักวิชาการได้ให้แนวคิดของการปกครองท้องถิ่นในรูปของการปกครองตนเอง (Local Self Government) ไว้หลายทัศนะ เป็นต้นว่า ทฤษฎีของ Nozick และ Buchanam มีความเห็นว่า สังคมที่มีการให้บริการแบบผูกขาดโดยธรรมชาติเมื่อไม่สามารถกีดกันได้ ไม่สามารถแข่งขันในการบริโภคได้จะเกิดปัญหา บุคคลที่ไม่จ่ายแต่ได้รับผลประโยชน์จึงต้องบังคับเก็บภาษี รัฐบาลเกิดจากการรวมตัวกันโดยการบังคับการจัดเก็บและมองว่ารัฐบาลเป็นผู้ผูกขาดโดยธรรมชาติ และขยายอำนาจบังคับไปถึงการธรรมาภิบาล ส่วน Buchanam มีความเห็นว่า สังคมไม่ได้ผูกมัดโดยศีลธรรมจรรยาเพียงอย่างเดียวและไม่มีจรรยาใดๆ เลยถ้าประชาชนเห็นแก่ตัว คอยแสวงหาผลประโยชน์ก็จะเกิดปัญหา จึงต้องมีกฎหมาย (Law) และข้อตกลง (Social Contrast)

^{๑๘๓} Daniel, Wit, A Comparative Sursey of Local Government and Administration, (Bangkok : Kurusapha, 1967), P.1-2.

^{๑๘๔} William A. Robson, การปกครองท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพินเนสพรีนติ้งเซนเตอร์ จำกัด, ๒๕๓๙), หน้า ๑๑-๑๒.

จากแนวคิดของ Nozick และ Buchamam ทำให้เกิดการกำหนดบทบาทในการบริหารของรัฐบาลถึงบทบาทท้องถิ่นที่จะทำให้เกิดสวัสดิภาพต่อสังคมที่ดีขึ้น ส่วนที่ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมคือ^{๑๘๕}

๑. การเลือกตั้งผู้แทนของตนเข้าไปเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือเป็นกรรมการในคณะกรรมการบริหารในองค์กรส่วนท้องถิ่น เพื่อเป็นตัวแทนในการพิทักษ์รักษาประโยชน์และกำหนดทิศทางการพัฒนา ให้สอดคล้องกับความต้องการของตนเองและชุมชน

๒. เสนอความต้องการของตนต่อผู้แทน เพื่อนำสู่การพิจารณากำหนดเป็นนโยบาย แผนงานโครงการในเรื่องต่างๆ แล้วเสนอความคิดเห็นผ่านตัวแทนของตน รวมทั้งร้องเรียนผ่านผู้บริหารของหน่วยงานที่กำลังดูแลองค์กร

๓. ร้องเรียนหรือร้องทุกข์ในกรณีที่ได้รับความสะดวกหรือการประกอบกิจการใดๆ ในท้องถิ่นซึ่งเป็นสิทธิของประชาชนที่จะร้องเรียนได้

๔. ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามข้อกำหนดท้องถิ่นที่สภาท้องถิ่นบัญญัติขึ้น

สรุปได้ว่า จากบทบาทหน้าที่ของประชาชนดังกล่าว ประชาชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นองค์กรที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับประชาชน ได้เป็นที่พึ่งและเป็นผู้นำในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น สมดังเจตนารมณ์ของการปกครองส่วนท้องถิ่นในการกระจายอำนาจสู่ประชาชนอย่างแท้จริง แต่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะเข้มแข็ง ได้ด้วยประชาชนในท้องถิ่นจะต้องมีการรวมตัวเป็นองค์กรต่างๆ อย่างหลากหลายความต้องการของชุมชนเพื่อให้ทุกส่วนของชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหาวิเคราะห์ปัญหา วางแผนดำเนินการและติดตามผล

๒.๔.๓ ทฤษฎีการปกครองส่วนท้องถิ่น

ทฤษฎีการปกครองส่วนท้องถิ่น คือการปกครองชุมชนหรือท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งของประเทศ โดยมีองค์กรหรือหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นมาเป็นนิติบุคคล ซึ่งประกอบไปด้วยเจ้าหน้าที่ที่ประชาชนเลือกตั้งเข้ามา เพื่อดำเนินงานตามกำหนดระยะเวลา โดยมีงบประมาณเป็นของตนเอง และมีอำนาจอิสระของตน ในการดำเนินกิจการของท้องถิ่นที่รัฐบาลได้มอบหมายให้ ทั้งนี้โดยส่วนกลางหรือรัฐบาลเป็นเพียงผู้คอยควบคุมเท่านั้น ได้มีนักวิชาการให้ความหมายเกี่ยวกับทฤษฎีการปกครองส่วนท้องถิ่นไว้ดังต่อไปนี้

^{๑๘๕} ชูชัย ศุภวงศ์ และยุวดี คาดการณ์ไกล, องค์การบริหารส่วนตำบลในแนวทางประชาคม, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข, ๒๕๒๔), หน้า ๓๒.

ประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับทฤษฎีการปกครองท้องถิ่น มีดังนี้

๑. ความสัมพันธ์ระหว่างการปกครองท้องถิ่นกับการพัฒนาประชาธิปไตย หัวใจของการปกครองท้องถิ่นนั้น กล่าวให้ถึงที่สุดแล้ว ก็คือคำถามที่ว่า การปกครองท้องถิ่นมีความสัมพันธ์อย่างไรกับระบอบประชาธิปไตย การจัดสรรอำนาจระหว่างองค์การปกครองท้องถิ่นกับรัฐบาลกลางควรเป็นอย่างไร และการปกครองท้องถิ่นควรมีความเป็นประชาธิปไตยแค่ไหนนั่นเองในประวัติศาสตร์ของโลกตะวันตก

มีแนวคิดที่แตกต่างกันถึง ๓ สำนักว่าด้วยประเด็นนี้ ผิดกับในสังคมไทยที่มีเพียงความเห็นเดียว คือ ทุกๆ ฝ่ายชอบที่จะกล่าวว่า การปกครองท้องถิ่นเป็นรากฐานของการปกครองระบอบประชาธิปไตย เป็นการปกครองที่จะต้องให้ความสำคัญอย่างยิ่ง แต่ทว่าในทางปฏิบัติ กลับไม่มีลักษณะเช่นนั้น

สำนักแรก เป็นแนวความคิดของฝ่ายคัดค้านการปกครองตนเองของท้องถิ่นโดยเห็นว่าการปกครองท้องถิ่นนั้นเป็นหลักการที่ขัดขวางระบอบประชาธิปไตยที่มีการเลือกตั้ง สำนักที่สองเห็นว่าหลักการประชาธิปไตยได้แก่ การปกครองโดยเสียงข้างมาก (Majority Rule) และความเสมอภาค (Equality) นั้นไม่อาจตอบสนองต่อข้อเรียกร้องของการปกครองท้องถิ่นได้ เพราะการปกครองท้องถิ่นมีลักษณะคับแคบ เห็นแก่ท้องถิ่นตนเป็นหลัก (Parochial) หลากหลาย (Diverse) มีแนวโน้มจะเป็นแบบคณาธิปไตย (Potentially Oligarchic) และมีลักษณะฉ้อฉลอำนาจ (Corrupt) ส่วนสำนักที่สามเห็นว่าระบอบประชาธิปไตยกับการปกครองท้องถิ่นเกี่ยวพันกันอย่างยิ่ง ประชาชนต้องมีเสรีภาพ ประชาชนซึ่งเสียภาษีต้องมีสิทธิมีเสียงในการบริหารบ้านเมือง ต้องรู้ว่าผู้บริหารจะทำอะไร ผู้บริหารควรปรึกษาหารือกับประชาชนในกิจการสาธารณะต่างๆ และไม่ว่าประชาชนจะอยู่ในเมืองหรือหมู่บ้านล้วนมีเสรีภาพในการบริหารท้องถิ่นเพื่อผลประโยชน์ของท้องถิ่นเอง

การที่สำนักแรกเห็นว่า การปกครองท้องถิ่นกับระบอบประชาธิปไตยขัดแย้งกันอย่างสิ้นเชิง และไม่อนุญาตให้มีการปกครองท้องถิ่นเกิดขึ้นได้ ผลที่ตามมาคือระบบการบริหารประเทศบนพื้นฐานของแนวคิดดังกล่าวจึงเป็นระบบการรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลางไม่มีการปกครองตนเองในท้องถิ่นต่างๆ

สำนักที่สอง เห็นว่าอนุญาตให้มีการปกครองท้องถิ่นได้ แต่ต้องมีการควบคุมจากรัฐบาลกลางอย่างมาก เพราะหัวใจของการบริหารประเทศอยู่ที่ส่วนกลางต้องฟังความเห็นของคนส่วนใหญ่ในประเทศ จึงกำหนดให้การปกครองท้องถิ่นทุกระดับมีฐานะ โครงสร้างการบริหาร และโครงสร้าง

อำนาจหน้าที่เหมือนกัน ทศนะเช่นนี้เป็นของนักคิดฝรั่งเศสบางคน เช่น จอร์จ ล็องโกร ซึ่งกล่าวว่า ระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยนั้นไม่จำเป็นต้องมีการปกครองท้องถิ่นก็ได้ เพราะการปกครองท้องถิ่นเป็นเพียงกลไกการบริหารด้านเทคนิค และก็ไม่จำเป็นว่าองค์กรปกครองท้องถิ่นจะยอมรับ ค่านิยมแบบประชาธิปไตย เนื่องจากองค์กรเหล่านั้นอาจจะแตกแยกกัน (Decisive) ไม่นิยมความเสมอภาค (Inegalitarian) และขัดแย้งกับเจตนารมณ์ของส่วนรวม (Contrary to the public will) นอกจากนี้บางท้องถิ่นอาจคิดถึงการแบ่งแยกดินแดนออกไปเป็นอิสระอีกด้วย ทศนะเช่นนี้มีผลต่อ ระบบการบริหารและการจัดการการปกครองท้องถิ่นของฝรั่งเศส ก่อนที่จะเกิดการปฏิรูปการปกครองท้องถิ่นครั้งใหญ่ในปี พ.ศ.๒๕๒๕

นักคิดชาวเบลเยียม เช่น ลีโอ มูแลง (Leo Molin) ก็มีความเห็นเช่นนี้ โดยได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่นของประชาชนนั้น ในทางปฏิบัติต้องมีข้อจำกัดมาก “การปกครองท้องถิ่นนั้นเป็นเพียงแหล่งฝึกอบรมเพื่อปกป้องผลประโยชน์ส่วนตัวและส่วนท้องถิ่นที่คับแคบ และมองข้ามผลประโยชน์ที่สูงกว่าในระดับชาติ”

ในขณะที่การบริหารระดับชาติมีขนาดใหญ่แตกต่างจากระดับท้องถิ่นมาก จนกระทั่ง ประสบการณ์และความรู้ในการจัดการท้องถิ่นนั้นไม่อาจนำไปใช้ได้กับกิจการระดับชาติ นอกจากนี้ ผลประโยชน์ระดับท้องถิ่นและความเป็นไปได้ที่อาจจะเกิดการหาผลประโยชน์เพื่อตัวเอง ก็ไม่เหมาะสมกับระบอบประชาธิปไตยสมัยใหม่ ความคิดดังกล่าวได้ก่ออิทธิพลต่อการจัดการการปกครองท้องถิ่นในเบลเยียมเช่นกัน

สำนักที่สาม การปกครองท้องถิ่นมีความจำเป็นในระบอบประชาธิปไตย เพราะมันช่วยให้คนในท้องถิ่นต่างๆ ได้เสนอปัญหาและหาทางแก้ไข ซึ่งงานเช่นนี้ไม่อาจให้รัฐบาลกลางทำ จอห์น สจ๊วจ มิลล์ (John Stuart Mill) ให้ความเห็นว่าการปกครองท้องถิ่นจึงเป็นการศึกษาทางการเมือง และเป็นแหล่งสร้างความสามัคคีในท้องถิ่น การปกครองท้องถิ่นจึงเป็นปัจจัยอันดับต้นๆ ของประชาธิปไตยในทศนะของแพนเทอร์ บรีก (Panter Brick) การปกครองท้องถิ่นเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นสำหรับประชาธิปไตยระดับชาติ (A Necessary Condition of National Democracy) เพราะมันเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ออกความเห็น (Creating a Democratic Climate of Opinion) ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการชุมชนของตนเอง

๓.๒ บทบาทการปกครองท้องถิ่นก่อให้เกิดการพัฒนาประชาธิปไตยทั้งระดับชุมชนและระดับประเทศแนวคิดต่อการปกครองท้องถิ่นที่มีความเห็นต่างกันอยู่บ้าง นั่นก็คือ การมองว่าการ

ปกครองท้องถิ่นไม่มีลักษณะเป็นประชาธิปไตย เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการปกครองในระดับชาติ ซึ่งก็มักเป็นฝ่ายที่นิยมระบอบรวมศูนย์หรือฝ่ายนิยมรัฐบาลกลาง ซึ่งก็เห็นว่าในปัจจุบันเกือบจะไม่ค่อยเป็นที่นิยมกันแล้ว

สำหรับในปัจจุบันฝ่ายที่เห็นว่า การปกครองท้องถิ่นเป็นแบบประชาธิปไตยโดยพื้นฐาน ผู้นำท้องถิ่นควรมาจากการเลือกตั้งและการปกครองท้องถิ่นเช่นนี้จะมีส่วนส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตยระดับชาติ ซึ่งเป็นความคิดเชิงบวกที่ได้รับความนิยมโดยทั่วไป และเป็นไปอย่างต่อเนื่อง โดยหลักการแล้ว บทบาทการปกครองท้องถิ่นก่อให้เกิดกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตย

ประการแรก ก่อให้เกิดและกระตุ้นการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน (Greater Political Participation by the People) การปกครองท้องถิ่นซึ่งมีผู้นำมาจากการเลือกตั้งมีประโยชน์เริ่มตั้งแต่การกระตุ้นความสนใจของประชาชน และการที่ผู้นำเหล่านั้นมาจากการเลือกตั้ง เสนอนโยบายให้ประชาชนได้ทราบ ได้คิด ถกเถียงและตัดสินใจเลือก ย่อมส่งเสริมให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่นมากขึ้น

ประการที่สอง ก่อให้เกิดความรับผิดชอบของผู้นำต่อประชาชน (Accountability) ที่ผ่านมา คำว่า Accountability เป็นคำที่ไม่ค่อยปรากฏในสังคมไทย แต่เป็นคำที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางในสังคมประชาธิปไตยตะวันตก เพราะคำนี้หมายถึงพันธะสัญญาหรือความรับผิดชอบต่อสาธารณะที่ผู้นำมาจากการเลือกตั้งมีต่อผู้เลือกตั้ง เนื่องจากว่าประชาชนเป็นผู้เลือกตั้งตัวแทนของตน ตัวแทนเหล่านั้นจึงจะต้องมีความรับผิดชอบต่อในแง่ที่ว่า ตัวเขาเข้าไปทำงานอะไร ผลของงานเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมหรือส่วนตัว ต้องอธิบายได้ว่าทำไมต้องทำเช่นนั้น

ประการที่สาม การปกครองท้องถิ่นที่เข้มแข็งจะจัดระบบเผด็จการของรัฐบาล กล่าวคือ เมื่อมีการกระจายอำนาจมากขึ้น ท้องถิ่นเข้มแข็ง การยึดอำนาจและการใช้อำนาจเผด็จการจากส่วนกลางก็จะเป็นไปได้ยาก

ประการที่สี่ การเมืองท้องถิ่นเป็นเวทีสร้างนักการเมืองระดับชาติ การเรียนรู้ทางการเมืองในท้องถิ่นทำให้คุณภาพของนักการเมืองระดับชาติสูงขึ้น

ประการที่ห้า การสร้างประชาธิปไตยหรือการพัฒนาการเมืองที่มั่นคงจะต้องเริ่มจากการสร้างประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่นก่อน จากนั้นจึงขยายไประดับประเทศ

ประการที่หก การปกครองท้องถิ่นทำให้เกิดการเข้าสู่ทางการเมืองของประชาชน (Politicization) เมื่อมีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ทำให้มีกิจกรรมต่างๆ เกี่ยวกับการเมือง และ

ประชาชนก็จะเกิดความผูกพัน และใส่ใจการเมืองมากขึ้นเพราะการบริหารกิจการท้องถิ่นมีผลกระทบโดยตรงต่อผลประโยชน์ของประชาชน

๒.๔.๔ องค์ประกอบของการปกครองส่วนท้องถิ่น

เนื่องจากการปกครองท้องถิ่นในรูปของการปกครองตนเอง เป็นการปกครองที่ให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น และการมีอำนาจอิสระในการปกครองตนเอง ภายใต้กฎหมายของรัฐหรือประเทศนั้นๆ ดังนั้น ลักษณะของการปกครองท้องถิ่นระบบการปกครองท้องถิ่นจะต้องประกอบไปด้วยองค์ประกอบ สำคัญมีดังนี้^{๑๘๖}

๑. มีสถานะตามกฎหมาย หน่วยการปกครองท้องถิ่นจะต้องมีการจัดตั้งขึ้นโดยกฎหมาย
๒. มีพื้นที่และระดับหน่วยการปกครองท้องถิ่นจะต้องมีพื้นที่การปกครองที่แน่นอนและชัดเจน และควรจะต้องมีการแบ่งระดับการปกครองท้องถิ่นว่ามีกี่ระดับ เช่น ขนาดเล็กขนาดกลางขนาดใหญ่ เป็นต้น เกณฑ์ที่ใช้ในการกำหนดพื้นที่และระดับของการปกครองท้องถิ่นมีมากมาย เช่น สภาพภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ความสำนึกในการปกครองตนเองของประชาชน ประสิทธิภาพในการบริหารรายได้ และความหนาแน่นของประชากร เป็นต้น สำหรับประเทศไทยมีเกณฑ์จัดตั้งและยกฐานะหน่วยการปกครองท้องถิ่น ๓ ประการ คือ รายได้ย้อนหลัง ๓ ปี ไม่รวมเงินอุดหนุนจำนวนประชากรและขนาดพื้นที่
๓. มีการกระจายอำนาจและหน้าที่ การปกครองท้องถิ่นจะต้องมีการกระจายอำนาจการปกครองไปให้ท้องถิ่น โดยการกำหนดอำนาจและหน้าที่ของหน่วยการปกครองท้องถิ่นไว้ในกฎหมายอย่างชัดเจน ดังนั้น การที่หน่วยการปกครองท้องถิ่นจะมีอำนาจและหน้าที่ที่มากนักน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับนโยบายทางการเมืองการปกครองเป็นสำคัญ
๔. มีความเป็นนิติบุคคล หน่วยการปกครองท้องถิ่นจะต้องเป็นองค์การนิติบุคคลโดยเอกเทศจากองค์กรของรัฐบาลกลาง ทั้งนี้ เพื่อดำเนินงานที่ถูกต้องตามกฎหมายและเพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ของตน เพราะหน่วยการปกครองท้องถิ่นจะต้องมีงบประมาณทรัพย์สิน หนี้สิน และเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานเป็นของตนเอง
๕. มีการเลือกตั้ง การปกครองท้องถิ่นจะต้องมีหน่วยการปกครองท้องถิ่นที่มาจาก การเลือกตั้งโดยประชาชนในท้องถิ่นเป็นสำคัญ กล่าวคือ จะต้องให้สิทธิแก่ประชาชนในท้องถิ่นในการเลือกตั้งคณะเจ้าหน้าที่ผู้บริหารการปกครองท้องถิ่นทั้งหมดหรือบางส่วน เพื่อแสดงถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครอง

^{๑๘๖} โกวิท พวงงาม, มิติใหม่การปกครองท้องถิ่นวิสัยทัศน์การกระจายอำนาจและการบริหารงานท้องถิ่น, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สมาธรรม; ๒๕๕๐), หน้า ๓๐.

๖. มีอำนาจอิสระ หน่วยการปกครองท้องถิ่นจะต้องไม่อยู่ในสายบังคับบัญชาของหน่วยงานรัฐบาลกลาง และมีอำนาจอิสระในการกำหนดนโยบายและการบริหารงานภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย สามารถกำหนดนโยบาย ออกกฎข้อบังคับ เพื่อกำกับควบคุมให้มีการปฏิบัติตามนโยบายหรือความต้องการของท้องถิ่น และสามารถใช้ดุลยพินิจของตนในการปฏิบัติกิจการในขอบเขตของกฎหมายโดยไม่ต้องขออนุมัติจากรัฐบาลกลาง

๗. มีงบประมาณของตนเอง หน่วยการปกครองท้องถิ่นจะต้องมีอำนาจในการจัดเก็บรายได้ จัดเก็บภาษีตามขอบเขตที่กฎหมายให้อำนาจในการจัดเก็บ เพื่อให้ท้องถิ่นมีรายได้เพียงพอที่จะทำนุบำรุงท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้า

๘. มีการกำกับดูแลของรัฐ หน่วยการปกครองท้องถิ่นจะต้องมีฐานะเป็นหน่วยการปกครองระดับรองของรัฐ และอยู่ในการกำกับดูแลของรัฐ ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ของประชาชนส่วนรวมและความมั่นคงแห่งรัฐ

องค์ประกอบของการปกครองส่วนท้องถิ่นดังกล่าวข้างต้นนี้สอดคล้องกับคำกล่าวของ Jacques Moreu ได้กล่าวว่า องค์การปกครองท้องถิ่นจะต้องมีองค์ประกอบสำคัญ ๕ ประการคือ

๑. มีพื้นที่รับผิดชอบที่ชัดเจน
๒. มีสถานะเป็นนิติบุคคลมหาชน
๓. มีองค์กรเป็นของตนเอง
๔. มีภารกิจหน้าที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ของตนเอง
๕. มีการกำกับดูแลของรัฐ

การปกครองท้องถิ่นกำหนดขึ้นบนพื้นฐานทฤษฎีการกระจายอำนาจและอุดมการณ์ประชาธิปไตย ซึ่งมุ่งเปิดโอกาสและสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองและกิจกรรมการปกครองตนเองระดับหนึ่ง ซึ่งจะเห็นได้จากลักษณะสำคัญของการปกครองท้องถิ่นที่เน้นการมีอำนาจในการปกครองตนเองมีการเลือกตั้ง มีองค์กรหรือสถาบันที่จำเป็นในการปกครองตนเอง และที่สำคัญก็คือประชาชนในท้องถิ่นจะมีส่วนร่วมในการปกครองตนเองอย่างกว้างขวาง

นอกจากนี้ คณะกรรมการปรับปรุงระบบการบริหารการปกครองท้องถิ่น โดยนายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี ได้มีคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีแต่งตั้งคณะกรรมการดังกล่าว ตามคำสั่งที่ ๒๖๒/๒๕๓๕ เมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๓๕ เพื่อศึกษาระบบการบริหารการปกครองท้องถิ่นของไทย ที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน ในทุกรูปแบบหาแนวทางและข้อเสนอในการปรับปรุงโครงสร้าง อำนาจหน้าที่ การคลัง และงบประมาณ ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาล หน่วยงานส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค กับหน่วยการปกครองท้องถิ่นโดยกล่าวถึงองค์ประกอบของการปกครองท้องถิ่นไว้ ดังนี้

๑. มีสภาเป็นองค์กรที่มีฐานะเป็นนิติบุคคล และทบวงการเมือง

๒. และผู้บริหารระดับท้องถิ่นที่มาจากการเลือกตั้ง ตามหลักการที่บัญญัติไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญ

๓. มีอิสระในการปกครองตนเอง
๔. มีขอบเขตการปกครองที่ชัดเจนเหมาะสม
๕. มีงบประมาณเป็นรายได้เป็นของตนเองอย่างเพียงพอ
๖. มีบุคลากรปฏิบัติงานของตนเอง
๗. มีอำนาจหน้าที่ที่เหมาะสมต่อการให้บริการ
๘. มีอำนาจออกข้อบังคับเป็นกฎหมายของท้องถิ่นภายใต้ขอบเขตของกฎหมายแม่บท
๙. มีความสัมพันธ์กับส่วนกลางในฐานะเป็นหน่วยงานระดับของรัฐ

เนื่องจากการปกครองท้องถิ่นในรูปของการปกครองตนเอง เป็นการปกครองที่ให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น และการมีอำนาจอิสระในการปกครองตนเอง ภายใต้กฎหมายของรัฐหรือประเทศนั้นๆ ดังนั้น ลักษณะของการปกครองท้องถิ่นที่สำคัญมีดังนี้^{๑๘๗}

๑. มีสถานะตามกฎหมาย หน่วยการปกครองท้องถิ่นจะต้องมีการจัดตั้งขึ้นโดยกฎหมาย
๒. มีพื้นที่และระดับ หน่วยการปกครองท้องถิ่นจะต้องมีพื้นที่การปกครองที่แน่นอนและชัดเจน และควรจะต้องมีการแบ่งระดับการปกครองท้องถิ่นว่ามีกี่ระดับ เช่น ขนาดเล็ก ขนาดกลาง ขนาดใหญ่ เป็นต้น เกณฑ์ที่ใช้ในการกำหนดพื้นที่และระดับของการปกครองท้องถิ่นมีมากมาย เช่น สภาพภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ความสำนึกในการปกครองตนเองของประชาชน ประสิทธิภาพในการบริหาร รายได้ และความหนาแน่นของประชากร เป็นต้น สำหรับประเทศไทยมีเกณฑ์จัดตั้งและยกฐานะหน่วยการปกครองท้องถิ่น ๓ ประการ คือ รายได้ย้อนหลัง ๓ ปี ไม่รวมเงินอุดหนุนจำนวนประชากรและขนาดพื้นที่

๓. มีการกระจายอำนาจและหน้าที่ การปกครองท้องถิ่นจะต้องมีการกระจายอำนาจการปกครองไปให้ท้องถิ่น โดยกำหนดอำนาจและหน้าที่ของหน่วยการปกครองท้องถิ่นไว้ในกฎหมายอย่างชัดเจน ดังนั้น การที่หน่วยการปกครองท้องถิ่นจะมีอำนาจและหน้าที่ที่มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับนโยบายทางการเมืองการปกครองเป็นสำคัญ

๔. ความเป็นนิติบุคคล หน่วยการปกครองท้องถิ่นต้องเป็นองค์การนิติบุคคลโดยเอกเทศจากองค์การของรัฐบาลกลาง ทั้งนี้ เพื่อดำเนินงานที่ถูกต้องตามกฎหมายและเพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ของตน เพราะหน่วยการปกครองท้องถิ่นจะต้องมีงบประมาณทรัพย์สินหนี้สิน และเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานเป็นของตนเอง

^{๑๘๗} วัชร ไชยสาร, รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, ๒๕๔๔), หน้า ๑๔๒-๑๔๘.

๕. มีการเลือกตั้ง การปกครองท้องถิ่นจะต้องมีหน่วยการปกครองท้องถิ่นที่มาจากการเลือกตั้งโดยประชาชนในท้องถิ่นเป็นสำคัญ กล่าวคือ จะต้องให้สิทธิแก่ประชาชนในท้องถิ่นในการเลือกตั้งคณะเจ้าหน้าที่ผู้บริหารการปกครองท้องถิ่นทั้งหมดหรือบางส่วน เพื่อแสดงถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครอง

๖. มีอำนาจอิสระ หน่วยการปกครองท้องถิ่นจะต้องไม่อยู่ในสายบังคับบัญชาของหน่วยงานรัฐบาลกลาง และมีอำนาจอิสระในการกำหนดนโยบายและการบริหารงานภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย สามารถกำหนดนโยบาย ออกกฎข้อบังคับ เพื่อกำกับควบคุมให้มีการปฏิบัติตามนโยบายหรือความต้องการของท้องถิ่น และสามารถใช้ดุลยพินิจของตนในการปฏิบัติกิจการในขอบเขตของกฎหมายโดยไม่ต้องขออนุมัติจากรัฐบาลกลาง

๗. มีงบประมาณของตนเอง หน่วยการปกครองท้องถิ่นจะต้องมีอำนาจในการจัดเก็บรายได้ จัดเก็บภาษีตามขอบเขตที่กฎหมายให้อำนาจในการจัดเก็บเพื่อให้ท้องถิ่นมีรายได้เพียงพอที่จะทำนุบำรุงท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้า

๘. มีการกำกับดูแลของรัฐ หน่วยการปกครองท้องถิ่นจะต้องมีฐานะเป็นหน่วยการปกครองระดับรองของรัฐ และอยู่ในการกำกับดูแลของรัฐ ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ของประชาชนส่วนรวมและความมั่นคงแห่งรัฐ

สรุปได้ว่าในระบบการปกครองของทุกประเทศล้วนแต่มีวัตถุประสงค์ที่คล้ายกันคือ ต้องการที่จะให้มีความมั่นคงในประเทศ แต่เดิมการปกครองส่วนใหญ่มีลักษณะรวมศูนย์อำนาจที่ส่วนกลางเพื่อความสะดวกเพราะในสมัยนั้นอาณาเขตของประเทศยังไม่มาก พลเมืองน้อยและกิจกรรมที่รัฐต้องสนองตอบต่อประชาชนมีน้อย ต่อมาเมื่อมีการพัฒนามากขึ้น พลเมืองมีมากขึ้น ภารกิจที่รัฐบาลต้องรับผิดชอบก็มากขึ้น ด้วยศักยภาพของรัฐบาลกลางอย่างเดียวไม่สามารถตอบสนองการบริการและอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนได้อย่างทั่วถึง ดังนั้นแนวคิดในการกระจายอำนาจการบริหารการปกครองให้ประชาชนจึงเกิดขึ้นเพื่อแบ่งเบาภาระหน้าที่ของรัฐบาลและสามารถสนองความต้องการของคนในท้องถิ่นได้ทั่วถึง

๒.๔.๕ วัตถุประสงค์ของการปกครองส่วนท้องถิ่น

๑. ช่วยแบ่งเบาภาระของรัฐบาล ทั้งในด้านการเงิน ด้านบุคคลตลอดจนเวลาที่ให้ในการดำเนินการ

๒. เพื่อสนองตอบต่อความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง

๓. เพื่อให้หน่วยการปกครองท้องถิ่นเป็นสถาบันที่ให้การศึกษการปกครองระบอบประชาธิปไตยแก่ประชาชน^{๑๘๘}

^{๑๘๘} วัชร ไชยสาร, รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐, หน้า ๓๒.

๒.๔.๖ ความสำคัญของการปกครองส่วนท้องถิ่น

๑. การปกครองท้องถิ่นถือเป็นรากฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เพราะเป็นสถาบันฝึกสอนการเมืองการปกครองให้แก่ประชาชน ทำให้เกิดความคุ้นเคยในการใช้สิทธิและหน้าที่พลเมือง อันจะนำมาสู่ความศรัทธาเลื่อมใสระบอบประชาธิปไตย

๒. การปกครองท้องถิ่นเป็นการแบ่งเบาภาระของรัฐบาล

๓. การปกครองท้องถิ่นจะทำให้ประชาชนรู้จักการปกครองตนเอง เพราะเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งจะทำให้ประชาชนเกิดสำนึกในความสำคัญของตนเอง ต่อท้องถิ่น ประชาชนจะมีส่วนร่วมรับรู้ถึงอุปสรรคปัญหาและช่วยกันแก้ไขปัญหาท้องถิ่นของตน

๔. การปกครองท้องถิ่นสามารถตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นตรงตามเป้าหมาย และมีประสิทธิภาพ

๕. การปกครองท้องถิ่นจะเป็นแหล่งสร้างผู้นำทางการเมือง การบริหารของประเทศในอนาคต

๖. การปกครองท้องถิ่นสอดคล้องกับแนวความคิดในการพัฒนาชนบทแบบพึ่งพาตนเอง^{๑๘๙}

สรุปได้ว่า การปกครองส่วนท้องถิ่นคือ การปกครองที่รัฐบาลมอบอำนาจให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นจัดการปกครองและดำเนินการต่างๆ และดำเนินการเพื่อประโยชน์ของรัฐและผลประโยชน์ของท้องถิ่น โดยมีการจัดตั้งองค์กรขึ้นทำหน้าที่ปกครองท้องถิ่นนั้นๆ องค์กรนี้ถูกจัดตั้งและควบคุมโดยรัฐบาล แต่ก็มีอำนาจในการกำหนดนโยบายและควบคุมให้มีการปฏิบัติเป็นไปตามนโยบายของตนเองได้

๒.๔.๗ ประเภทขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่

๑. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นแบบทั่วไป มี ๓ รูปแบบ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล ๒. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นแบบพิเศษ มี ๒ รูปแบบ ได้แก่ กรุงเทพมหานคร และเมืองพัทยา ตามบทบัญญัติในหมวด ๙ การปกครองส่วนท้องถิ่น มาตรา ๒๘๕ - ๒๘๘ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ ที่กล่าวถึงที่มาขององค์การปกครองท้องถิ่นโดยสรุปไว้ ดังนี้^{๑๙๐}

^{๑๘๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๒.

^{๑๙๐} สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๔๐, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๔๐), หน้า ๑๔๔.

องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นต้องมีสภาท้องถิ่นและคณะผู้บริหารท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น สมาชิกสภาท้องถิ่นต้องมาจากการเลือกตั้ง คณะผู้บริหารท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นให้มาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชน หรือมาจากความเห็นชอบของสภาท้องถิ่นการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นและคณะผู้บริหารท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น ที่มาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชน ให้ใช้วิธีออกเสียงลงคะแนนโดยตรงและลับ สมาชิกสภาท้องถิ่นคณะผู้บริหารท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น มีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ ๔ ปี คณะผู้บริหารท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น จะเป็นข้าราชการซึ่งดำรงตำแหน่งหรือเงินเดือนประจำ พนักงานหรือลูกจ้างของหน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ หรือของราชการส่วนท้องถิ่นได้มีคุณสมบัติของผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง หลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้งสมาชิกท้องถิ่น คณะผู้บริหารท้องถิ่น และผู้บริหารท้องถิ่นให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ ในกรณีที่มีการยุบสภาท้องถิ่นหรือในกรณีที่สมาชิกสภาท้องถิ่นพ้นจากตำแหน่งทั้งคณะและต้องมีการเลือกตั้งคณะผู้บริหารท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่นชั่วคราวมีให้นับบัญชีตามวรรคสอง วรรคสาม และวรรคหกมาบังคับใช้ทั้งนี้ตามกฎหมายกำหนด

สรุปได้ว่า การปกครองส่วนท้องถิ่นสิ่งที่สำคัญที่สุดในการปกครองก็คือ การให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการบริหารท้องถิ่นของตนเองเพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระ และมีส่วนร่วมรับรู้ในอุปสรรคปัญหา และจะสามารถช่วยกันแก้ปัญหาของตนเอง การปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นการจัดระเบียบการบริหารราชการแผ่นดินตามหลักการกระจายอำนาจการปกครอง ซึ่งมีลักษณะสำคัญ คือ มีการจัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นนิติบุคคลเป็นการแยกตัวออกจากการบริหารราชการส่วนกลางโดยมีอำนาจและสิทธิในการทำนิติกรรมเพื่อประโยชน์ต่อการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและประชาชนในท้องถิ่น โดยมีเจ้าหน้าที่ ทรัพย์สิน งบประมาณและรายได้เป็นของท้องถิ่นเอง มีการเลือกตั้งสภาท้องถิ่นและผู้บริหารทั้งหมดและบางส่วนคอยกับการดูแลและที่สำคัญให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง การปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นวิถีทางของประชาชนในท้องถิ่นได้หาวิธีคิดและวิธีการปกครองแก้ไขปัญหาด้วยตนเองและมีการพัฒนาท้องถิ่นของตนเองประชาชนได้มีส่วนร่วมอย่างเต็มที่

๒.๔.๘ อำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๒ และระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจัดทำและประสานแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ๒๕๔๖ ได้กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีหน้าที่ในการพัฒนาท้องถิ่นและจัดทำแผนพัฒนาของตนเอง เพื่อเป็นกรอบในการกำหนดทิศทาง การพัฒนาและเพื่อกำหนดไปสู่สภาพการณ์ที่ต้องการในอนาคต โดยสามารถจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด

ปัจจุบันองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของไทยมี ๕ ประเภท ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) กรุงเทพมหานคร และเมืองพัทยา โดย อบจ. รับผิดชอบงานจัดบริการสาธารณะในระดับจังหวัด รับผิดชอบงานที่มีความคาบเกี่ยวหรือ ซ้ำซ้อนระหว่างพื้นที่ รับผิดชอบงานจัดบริการสาธารณะขนาดใหญ่ หรือมีค่าใช้จ่ายสูงเกินกว่า ความสามารถของเทศบาลหรือ อบต. และมีหน้าที่ประสานงานจัดบริการสาธารณะร่วมกันระหว่าง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่างๆ ภายในจังหวัด เทศบาลมีหน้าที่รับผิดชอบการจัดบริการสาธารณะ ในเขตพื้นที่ชุมชนเมืองที่มีความเจริญหรือมีความหนาแน่นของประชากรสูง อบต. เป็นองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นขนาดเล็กที่สุดที่มีหน้าที่รับผิดชอบการจัดบริการสาธารณะในระดับตำบลที่เป็นพื้นที่ ชนบทหรือมีความเจริญไม่มากนัก ส่วนกรุงเทพมหานครมีบทบาทเหมือนกับ อบจ. และเทศบาล เนื่องจากเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับจังหวัดอีกทั้งมีหน้าที่ในการจัดบริการสาธารณะ โดยตรง และเมืองพัทยามีบทบาทหน้าที่ในการจัดบริการสาธารณะเหมือนกับเทศบาล

ในปัจจุบัน พ.ศ.๒๕๕๙ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีจำนวน ๗,๘๕๕ แห่ง แบ่งเป็น เทศบาล ๑,๑๖๑ แห่ง (เทศบาลนคร ๒๒ แห่ง เทศบาลเมือง ๑๑๙ แห่ง และเทศบาลตำบล ๑,๐๒๐ แห่ง) องค์การบริหารส่วนตำบลจำนวน ๖,๖๑๗ แห่ง องค์การบริหารส่วนจังหวัด ๗๕ แห่ง และเขต ปกครองพิเศษ ๒ แห่ง คือ กรุงเทพมหานคร และเมืองพัทยา

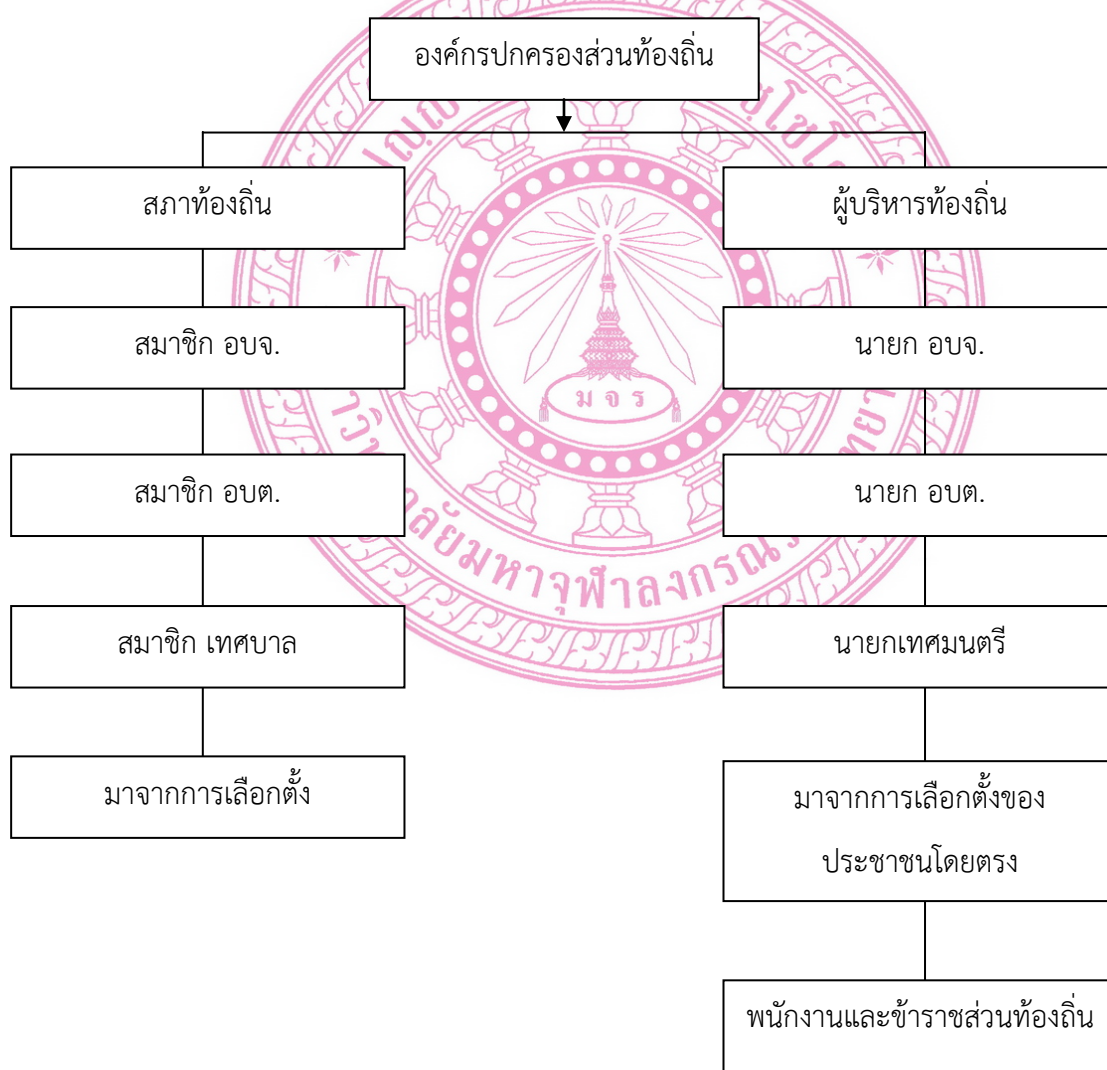
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) เป็นหัวใจหลักสำคัญทางโครงสร้างองค์กรของการ ปกครองที่เป็นกลไกในการสร้างกระบวนการประชาธิปไตยระดับพื้นฐานของสังคม สิทธิและการมีส่วนร่วม ชื่นพื้นฐานถูกกำหนดให้ประชาชนต้องมีบทบาทและหน้าที่ต่อการปกครองชั้นพื้นฐานมากขึ้น ตั้งแต่มีการประกาศจัดตั้งเทศบาล สภาตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัดมาจนกระทั่งการประกาศใช้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๕๐ ที่มีบทบัญญัติไว้ในมาตรา ๗๘ ว่า^{๑๙๑}

“รัฐต้องกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นพึ่งตนเองและตัดสินใจในกิจการท้องถิ่นได้เองพัฒนา เศรษฐกิจท้องถิ่น ระบบสาธารณสุข โภค และสาธารณสุขการ ตลอดทั้งโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศใน ท้องถิ่นให้ทั่วถึงและเท่าเทียมกันทั่วประเทศ รวมทั้งพัฒนาจังหวัดที่มีความพร้อมให้เป็นองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่ โดยคำนึงถึงเจตนารมณ์ของประชาชนในจังหวัดนั้น” ความสัมพันธ์ใน เชิงบทบาทหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นประเภทต่างๆ จัดแบ่งออกเป็น ๒ ระดับได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับบน (Upper tier) และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับ ปฏิบัติการ (Lower tier) ในระดับบนได้แก่ อบจ. จะทำหน้าที่จัดบริการสาธารณะขนาดใหญ่ในระดับ

^{๑๙๑} กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, มาตรฐานการก่อสร้าง บูรณะ และการบำรุงรักษาแหล่งน้ำ , (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๕๙), หน้า ๑๕๖.

จังหวัดทำหน้าที่ประสานงานการจัดบริการสาธารณะร่วมกันระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่างๆ ภายในที่ตั้งของจังหวัด และให้ความช่วยเหลือการปฏิบัติงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับปฏิบัติการซึ่งก็คือ เทศบาล อบต. และเมืองพัทยา ส่วนกรุงเทพมหานครมีภารกิจในระดับบนในการบริหารกิจกรรมสาธารณะในพื้นที่กรุงเทพมหานครและในขณะเดียวกันก็มีภารกิจในการให้บริการสาธารณะโดยตรงในพื้นที่เขตต่างๆ

โครงสร้างการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐

แผนภูมิที่ ๒.๓ : โครงสร้างการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น^{๑๖๒}

^{๑๖๒} การปกครองท้องถิ่นไทย : พัฒนาการและปฏิรูปองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.๒๕๕๐

สรุปได้ว่า การปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นการปกครองโดยใช้หลักการกระจายอำนาจคือ รัฐมอบอำนาจให้หน่วยงานส่วนท้องถิ่นรับไปบริหาร โดยให้ประชาชนปกครองกันเอง มี ๕ รูปแบบ คือ ๑) องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) มีโครงสร้างบริหารคือสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัด และนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด โดยมี ผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นผู้กำกับดูแล ๒) เทศบาล มีโครงสร้างบริหารคือสภาเทศบาล และนายกเทศมนตรี โดยมี ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้กำกับดูแล ๓) องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) มีโครงสร้างบริหารคือสภาองค์การบริหารส่วนตำบล และนายกองค์การบริหารส่วนตำบล โดยมีนายอำเภอเป็นผู้กำกับดูแล ๔) การบริหารราชการส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ ที่มีฐานะเป็นทบวงการเมืองและนิติบุคคล คือ กรุงเทพมหานคร และ ๕) การบริหารราชการส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษเมืองพัทยา ในปัจจุบันรูปแบบการปกครองท้องถิ่นของไทยทุกๆ รูปแบบใช้การเลือกตั้งผู้บริหารท้องถิ่นโดยตรงทั้งสิ้น

๒.๕ ข้อมูลพื้นที่วิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเรื่องการพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลแข้ อำเภอรุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านพื้นที่ในการศึกษา ได้แก่ พื้นที่ชุมชนภายในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลแข้ ดังนี้

๑. ข้อมูลทั่วไป^{๑๙๓}

ที่ตั้งตำบลแข้

องค์การบริหารส่วนตำบลแข้ เป็น ๑ ใน ๑๔ ตำบล และ ๕ เทศบาล ตั้งอยู่หมู่ที่ ๑ บ้านแข้ ตำบลแข้ อำเภอรุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของอำเภอ อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอรุทุมพรพิสัย ประมาณ ๑๐ กิโลเมตร

เขตปกครอง

กำหนดเขตตำบลแข้ ในเขตท้องที่อำเภอรุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ โดยให้มีการปกครองรวม ๙ หมู่บ้าน คือ

หมู่ที่ ๑	บ้านแข้	ผู้ปกครอง	นายนิรันดร์ มาระวงศ์	ผู้ใหญ่บ้าน
หมู่ที่ ๒	บ้านโนน	ผู้ปกครอง	นายแพง นามวิลัย	ผู้ใหญ่บ้าน
หมู่ที่ ๓	บ้านน้ำท่วม	ผู้ปกครอง	นายเอียรชัย มีศรี	ผู้ใหญ่บ้าน

^{๑๙๓} แผนพัฒนาสามปี (พ.ศ.๒๕๕๖-๒๕๕๘) องค์การบริหารส่วนตำบลแข้, หน้า ๕-๑๔. (เอกสารอัดสำเนา).

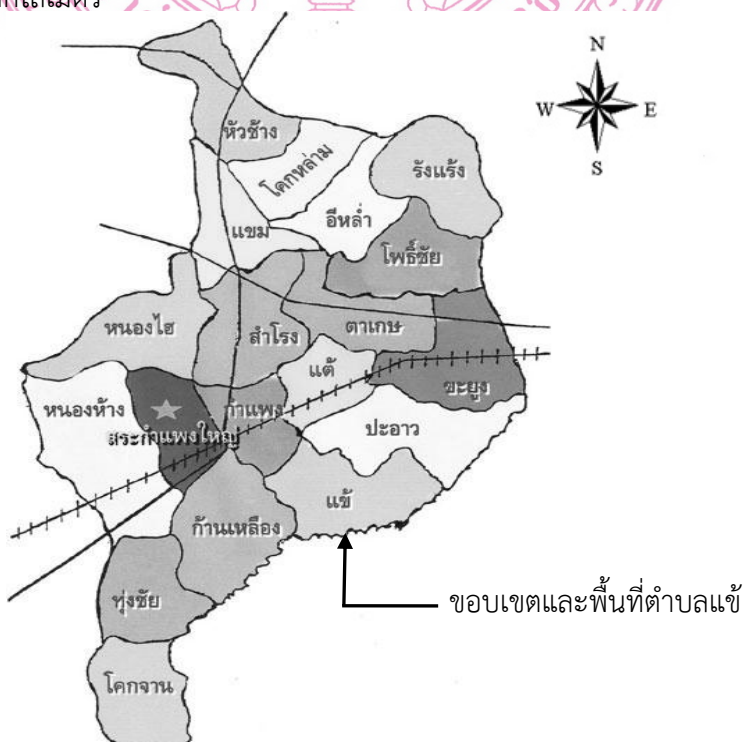
หมู่ที่ ๔	บ้านโนนกลาง	ผู้ปกครอง	นางสมาลี บุญชู	ผู้ใหญ่บ้าน
หมู่ที่ ๕	บ้านอะลาง	ผู้ปกครอง	นายอุดร ทัดแก้ว	ผู้ใหญ่บ้าน
หมู่ที่ ๖	บ้านโนนเปือย	ผู้ปกครอง	นายสุทิน ทัดแก้ว	ผู้ใหญ่บ้าน
หมู่ที่ ๗	บ้านโนนป่าไผ่	ผู้ปกครอง	นายดาวเรือง ดวงน้อย	ผู้ใหญ่บ้าน
หมู่ที่ ๘	บ้านยางโพน	ผู้ปกครอง	นายสมัย แก้วแสน	ผู้ใหญ่บ้าน
หมู่ที่ ๙	บ้านนาสอง	ผู้ปกครอง	นายสมศักดิ์ สิงห์นาค	ผู้ใหญ่บ้าน

ภูมิประเทศ

ลักษณะส่วนใหญ่เป็นที่ราบสลับกับที่ดอน และป่าไม้เบญจพรรณเหมาะสำหรับทำพื้นที่ทางการเกษตร เลี้ยงสัตว์ และอุตสาหกรรม มีลำน้ำที่สำคัญได้แก่ ลำห้วยสำราญ และลำห้วยชน และมีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อตำบลปะอาว	อำเภออุทุมพรพิสัย
ทิศตะวันออก	ติดต่อตำบลหมากแข้ง	อำเภอเมือง
ทิศตะวันตก	ติดต่อเทศบาลตำบลอุทุมพรพิสัย	อำเภออุทุมพรพิสัย
ทิศใต้	ติดต่อตำบลก้านเหลือง	อำเภออุทุมพรพิสัย
เนื้อที่		

ตำบลแซ้ มีพื้นที่ตำบลตามประกาศกระทรวงมหาดไทย ประมาณ ๑๕,๐๒๓ ไร่ หรือประมาณ ๒๓.๙๖ ตารางกิโลเมตร

แผนภาพที่ ๒.๑ ขอบเขตและพื้นที่ตำบลแซ้

จำนวนหมู่บ้าน

จำนวนหมู่บ้านในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน ๙ หมู่บ้าน ๙๔๖ ครัวเรือน
ได้แก่ หมู่ที่ ๑-๙

ประชากร

ประชากรทั้งหมด ๔,๖๓๘ คน แยกเป็นชาย จำนวน ๒,๓๐๒ คน เป็นหญิง จำนวน
๒,๓๓๖ คน

ตารางแสดงจำนวนประชากร

หมู่ที่	ชื่อบ้าน	จำนวน ครัวเรือน	จำนวนประชากรปี ๒๕๕๕		
			ชาย	หญิง	รวม
๑	แพ้	๒๒๐	๔๕๖	๔๙๗	๙๕๓
๒	โนน	๙๒	๒๓๙	๒๒๕	๔๖๔
๓	น้ำพุ่ม	๓๖	๙๖	๘๗	๑๘๓
๔	โนนกลาง	๑๗๕	๓๔๕	๔๐๑	๗๔๖
๕	อะลา	๑๓๙	๓๕๗	๓๑๒	๖๖๙
๖	โนนเปือย	๑๑๗	๒๗๒	๒๘๗	๕๕๙
๗	โนนป่าไผ่	๓๑	๘๙	๙๘	๑๘๗
๘	อะลา	๑๐๐	๓๔๕	๒๙๗	๖๔๒
๙	นาส้อง	๓๖	๑๐๓	๑๓๒	๒๓๕
รวมทั้งสิ้น		๙๔๖	๒,๓๐๒	๒,๓๓๖	๔,๖๓๘

๒. สภาพทางเศรษฐกิจ

อาชีพ

- ทำนา ทำไร่ ทำสวน เลี้ยงสัตว์ รับจ้าง ค้าขาย และรับราชการ รายได้เฉลี่ยของ
ประชากรไม่ต่ำกว่า ๒๐,๐๐๐ บาท/คน/ปี

หน่วยธุรกิจในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล

- โรงสี ๑๐ แห่ง
- ร้านซ่อมรถ ๖ แห่ง
- ร้านค้าเอกชน ๓๑ แห่ง
- ปิมน้ำมันมือหมุน/หัวฉีด ๕ แห่ง

๓. สภาพทางสังคม

การศึกษา

ในพื้นที่ของตำบลแข้ มีโรงเรียนในพื้นที่ระดับประถมศึกษา จำนวน ๔ แห่ง ประกอบด้วย

โรงเรียนระดับประถมศึกษา จำนวน ๓ แห่ง

๑. โรงเรียนบ้านแข้ ตั้งอยู่ที่บ้านแข้ หมู่ที่ ๑
๒. โรงเรียนบ้านโนนกลาง ตั้งอยู่ที่บ้านโนนกลาง หมู่ที่ ๔
๓. โรงเรียนบ้านอะลา,ยางโทน ตั้งอยู่ที่บ้านอะลา,ยางโทน หมู่ที่ ๕,๘

โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา จำนวน ๑ แห่ง

๑. โรงเรียนบ้านแข้ ตั้งอยู่ที่บ้านแข้ หมู่ที่ ๑

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน ๒ แห่ง

๑. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดบ้านแข้ (สังกัดกรมการศาสนา) ตั้งอยู่ที่บ้านแข้ หมู่ที่ ๑
๒. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านอะลา (สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลแข้) ตั้งอยู่ที่บ้านอะลา หมู่ที่ ๕

สถาบันและองค์กรทางศาสนา

๑. วัด จำนวน ๕ แห่ง ดังนี้

- วัดบ้านแข้ ตั้งอยู่ที่บ้านแข้ หมู่ที่ ๑
- วัดบ้านโนน ตั้งอยู่ที่บ้านโนน หมู่ที่ ๒
- วัดบ้านโนนกลาง ตั้งอยู่ที่บ้านโนนกลาง หมู่ที่ ๔
- วัดบ้านอะลา,ยางโทน ตั้งอยู่ที่บ้านอะลา,ยางโทน หมู่ที่ ๕,๘
- วัดบ้านโนนเปือย ตั้งอยู่ที่บ้านโนนเปือย หมู่ที่ ๖

๒. สำนักสงฆ์ในตำบลแข้ จำนวน ๒ แห่ง ดังนี้

- สำนักสงฆ์วัดป่าเวฬุวัน ตั้งอยู่ที่บ้านแข้ หมู่ที่ ๑
- สำนักสงฆ์บ้านนาสอง ตั้งอยู่ที่บ้านนาสอง หมู่ที่ ๙

สาธารณสุข

ในพื้นที่ตำบลแข้ มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล ๒ แห่ง ประกอบด้วย

- โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลแข้ ตั้งอยู่ที่บ้านแข้ หมู่ที่ ๑
- โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลน้ำท่วม ตั้งอยู่ที่บ้านนาสอง หมู่ที่ ๓

ความปลอดภัยในชีวิตและชุมชน

- สถานีตำรวจชุมชน จำนวน ๑ แห่ง

๔. การบริการพื้นฐาน

การคมนาคม

- สภาพการคมนาคมทางบกเป็นถนนลาดยาง สายอุทุมพรพิสัย-บ้านแซ้ว
- สภาพการคมนาคมทางบกเป็นถนนลาดยาง สายอะลาง-บ้านโนนกลาง
- สภาพการคมนาคมทางบกเป็นถนนลาดยาง สายบ้านแซ้ว-บ้านปะหละ ตำบลปะอาว

การโทรคมนาคม

- ที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข จำนวน ๑ แห่ง

การไฟฟ้า

- ประชาชนมีไฟฟ้าใช้ จำนวน ๙ หมู่บ้าน
- ประชาชนที่ใช้ประโยชน์จากไฟฟ้า ๙๐%

แหล่งน้ำธรรมชาติ

- ลำน้ำ, ลำห้วย จำนวน ๒ แห่ง
- บึง, หนองและอื่นๆ จำนวน ๑๒ แห่ง

แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น

- ฝาย จำนวน ๖ แห่ง
- บ่อน้ำตื้น จำนวน ๔๐ แห่ง
- บ่อโยก จำนวน ๓ แห่ง

๕. ข้อมูลอื่นๆ

ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่

- ป่ายูคาลิปตัส จำนวน ๑ แห่ง ๔๕ ไร่

มวลชนจัดตั้ง

- ลูกเสือชาวบ้าน ๑ รุ่น ๑๕๐ คน
- ไทยอาสาป้องกันชาติ ๑ รุ่น ๑๐๐ คน
- กองทุนเพื่อมั่นคงของชาติ ๑ รุ่น ๑๒๐ คน
- อาสาพัฒนาหมู่บ้าน ๑ รุ่น ๑๖ คน
- คณะกรรมการสตรีระดับหมู่บ้าน ๑ รุ่น ๑๒๐ คน
- ร้านค้าชุมชน ๕ แห่ง
- ศูนย์กีฬาประจำหมู่บ้าน ๘ แห่ง
- ศูนย์กีฬาตำบล ๑ แห่ง
- ศูนย์สังเคราะห์หมู่บ้าน ๙ แห่ง
- ศูนย์อาสาปศุสัตว์ ๑ แห่ง

- ศูนย์ประชาสัมพันธ์หมู่บ้าน ๙ แห่ง
- กลุ่มองค์กรเอกชนอื่นๆ ๒ แห่ง
- ศูนย์ป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนระดับตำบล ๑ แห่ง
- ศูนย์ ศสมช.หมู่บ้าน ๙ แห่ง
- หอกระจายข่าว ๙ แห่ง
- ถึงเก็บกลาง ๘ ๓๓ ๑๒ แห่ง
- ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ๑ แห่ง
- ศูนย์วัฒนธรรมประจำตำบล ๑ แห่ง
- ศูนย์ประสานการพัฒนาตำบล ๑ แห่ง
- ศูนย์สาธิตการเกษตร ๑ แห่ง
- ศูนย์ปรับปรุงคุณภาพดิน ๘ แห่ง

๖. กระบวนการบริหารงานบุคคล

ก. ศักยภาพขององค์การบริหารส่วนตำบล

๑) คณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล

๑. นายสุชาติ มูลพันธ์ นายกององค์การบริหารส่วนตำบล
๒. นายสมผล ตีระพงษ์ รองนายกององค์การบริหารส่วนตำบล
๓. นายสโชน เกษกุล รองนายกององค์การบริหารส่วนตำบล
๔. นายประจักษ์ วัชรานุกรณ์ เลขานุการคณะผู้บริหารฯ

๒) สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล

๑. นายทองเสาร์ เงินลาด ประธานสภานายกององค์การบริหารส่วนตำบล
๒. นายสถาวร สกุลแก้ว รองประธานสภานายกององค์การบริหารส่วนตำบล
๓. นายสมชาย สอนเกิด เลขานุการสภานายกององค์การบริหารส่วนตำบล
๔. นายบุผา ชาญอุไร สมาชิกสภา อบต.หมู่ ๑
๕. นายบุญโฮม ดวงน้อย สมาชิกสภา อบต.หมู่ ๒
๖. นายธนาศรี งามวิสัย สมาชิกสภา อบต.หมู่ ๒
๗. นายสุนทร ศรีละพันธ์ สมาชิกสภา อบต.หมู่ ๓
๘. นางพจณี เจริญดี สมาชิกสภา อบต.หมู่ ๓
๙. นายทองมา จิตตะโคตร สมาชิกสภา อบต.หมู่ ๔
๑๐. นายอัครพล นางวงศ์ สมาชิกสภา อบต.หมู่ ๔
๑๑. นางสาวนีย์ ทองพุ่ม สมาชิกสภา อบต.หมู่ ๕
๑๒. นางทองเหรียญ แด้มศรี สมาชิกสภา อบต.หมู่ ๕

๑๓. นายพรชัย ศรีบุญเลิศ	สมาชิกสภา อบต.หมู่ ๖
๑๔. นายเดชา เมืองหนองจอก	สมาชิกสภา อบต.หมู่ ๗
๑๕. นายพีระวัฒน์ แก้วแสน	สมาชิกสภา อบต.หมู่ ๗
๑๖. นางมณีนรัตน์ แสงมณี	สมาชิกสภา อบต.หมู่ ๘
๑๗. นายบุญฤทธิ์ สาดา	สมาชิกสภา อบต.หมู่ ๘
๑๘. นายสากล เท่าสิงห์	สมาชิกสภา อบต.หมู่ ๙

ข. ศักยภาพของชุมชนและพื้นที่

๑) การรวมกลุ่มของประชาชน มีดังนี้

- กลุ่มอาชีพ ทอผ้าไหม - แห่ง
- กลุ่มออมทรัพย์ ๑๑ แห่ง
- กลุ่มอื่นๆ ๙ แห่ง

๒) จุดเด่นของพื้นที่

พื้นที่ของทีโล่งเหมาะแก่การทำเกษตรกรรมและเส้นทางคมนาคมสะดวก และเป็นพื้นที่เขตชุมชนเมืองสามารถพัฒนาได้ดีและมีกลุ่มองค์กรที่เข้มแข็ง

๗. สรุปผลการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล (ผลการวิเคราะห์ศักยภาพขององค์การบริหารส่วนตำบล)

การพัฒนาด้านสังคม

๑) ปัจจัยภายใน

จุดแข็ง (Strength : S)

องค์การบริหารส่วนตำบลเข้ม มีนโยบายส่งเสริมด้านการศึกษาให้ได้มาตรฐาน มีอินเทอร์เน็ตตำบลให้บริการประชาชน ส่งเสริมกิจกรรมที่เกี่ยวกับการกีฬา ศาสนาและวัฒนธรรม รวมทั้งมีงบประมาณสนับสนุนให้โรงเรียนในเขตพื้นที่ และมีนโยบายด้านสาธารณสุขที่ให้บริการประชาชนอย่างต่อเนื่อง ทำให้สามารถควบคุมการระบาดของโรคต่างๆ ได้ในระดับที่น่าพอใจ และมีการสนับสนุนงบประมาณให้สถานีนานามัยในพื้นที่ และในด้านการพัฒนาและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนและสร้างความเข้มแข็งของชุมชน การแก้ไขปัญหาเสพติด การสงเคราะห์เบี้ยยังชีพแก่ผู้สูงอายุ ผู้พิการและผู้ป่วยเอดส์ และมีการฝึกอบรมอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนเพื่อทำหน้าที่ให้บริการและดูแลความปลอดภัยในชุมชน

จุดอ่อน (Weakness : W)

ในด้านสถานศึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ม ไม่มีสถานศึกษาในสังกัดของตนเอง ทำให้การสนับสนุนงบประมาณมีข้อจำกัด และแหล่งการเรียนรู้มีไม่หลากหลาย และในด้าน

สาธารณสุข กลุ่มอสม. มีการดำเนินงานไม่ต่อเนื่อง ทำให้งานไม่เป็นระบบ การรวมตัวขององค์กรในชุมชนเป็นไปแบบหลวมๆ และสลายตัวง่าย ทำให้การพัฒนาท้องถิ่นเป็นไปได้ยาก

๒) ปัจจัยภายนอก

โอกาส (Opportunity :O)

นโยบายของรัฐบาลมีกฎหมาย และระเบียบต่างๆ ที่กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการศึกษา ประกอบกับการให้บริการกองทุนเพื่อการศึกษาของหน่วยงานต่างๆ ทำให้โอกาสทางการศึกษาเป็นไปในแนวทางที่ดีขึ้น ในด้านสาธารณสุขรัฐมีกฎหมายและระเบียบต่างๆ ที่เอื้ออำนวยต่อการดูแลด้านสาธารณสุข และด้านการส่งเสริมสถาบันทางสังคมให้มีความเข้มแข็งมากขึ้นในรูปแบบต่างๆ รวมทั้งมีเงินอุดหนุนให้มีการจัดตั้งกองทุนทางสังคมเพื่อช่วยเหลือประชาชนที่ยากไร้

อุปสรรค (Threat : T)

นโยบายด้านการศึกษาของรัฐบาลยังไม่มีมาตรการชัดเจนประกอบกับการให้การสนับสนุนแก่สถานศึกษาที่ไม่ได้สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกระทำได้น้อย เนื่องจากมีข้อจำกัด และการขยายตัวของชุมชนทำให้สภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป ทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนให้ชุมชนน้อยลง

๘. ปัจจัยและสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อการพัฒนา (ผลการวิเคราะห์และความต้องการของประชาชน)

ข้อบ่งชี้ และปริมาณของปัญหา	พื้นที่ เป้าหมาย	กลุ่มเป้าหมาย	แนวโน้มของปัญหา
ด้านสังคม ๑.การอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่นไทย	หมู่ที่ ๑-๙	ประชาชนทั่วไป	-ลดลงเนื่องจากอบต.มีการ รณรงค์ประชาสัมพันธ์ต่อเนื่อง โดยฉะวณสำคัญทางศาสนา
๒.ทุนการศึกษาสำหรับเด็กยากจน	หมู่ที่ ๑-๙	นักเรียนในตำบลแซ้	-ลดลงเนื่องจากอบต.ให้การ สนับสนุนการศึกษาให้แก่ นักเรียนเพิ่มมากขึ้น
๓.อุปกรณ์การเรียนการสอน	หมู่ที่ ๑-๙	นักเรียนในตำบลแซ้	-ลดลงเนื่องจากอบต.ให้การ สนับสนุนอุปกรณ์การเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง
๔.นมและอาหารกลางวัน	ตำบลแซ้	โรงเรียน ๓ แห่งและ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ๒ แห่ง	-ลดลงเนื่องจากอบต.สนับสนุน อย่างต่อเนื่อง

๕.การป้องกันโรคติดต่อและโรคระบาด	หมู่ที่ ๑-๙	ประชาชนทั่วไป	-ทรงตัว เนื่องจากมีโรคใหม่ที่เพิ่มเข้ามาและบางโรคสามารถควบคุมได้
๖.การจัดกิจกรรมการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ	หมู่ที่ ๑-๙	ประชาชนทั่วไป	-ลดลง เนื่องจากประชาชนให้ความสนใจมากขึ้น
๗.เบี้ยยังชีพสำหรับผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาส และผู้ป่วยเอดส์	หมู่ที่ ๑-๙	ประชาชนทั่วไป	-ลดลง เนื่องจากอบต.ให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่องและเพิ่มจำนวนขึ้นทุกปี

๙. การประเมินผลการนำแผนพัฒนาไปปฏิบัติในเชิงปริมาณ

การเปรียบเทียบ จำนวนโครงการตามแผนพัฒนาสามปีกับโครงการที่นำไปดำเนินการ

(๒๕๕๔)

ยุทธศาสตร์การพัฒนา	จำนวนโครงการในแผนพัฒนาสามปี	จำนวนโครงการที่นำไปดำเนินการจริง	ร้อยละ
การพัฒนาด้านสังคม	๕๔	๒๔	๔๔.๔๔

๑๐. การประเมินประสิทธิผลของแผนพัฒนาในเชิงคุณภาพ

แผนงานพัฒนาด้านสังคม

๑) งานด้านการส่งเสริมและสนับสนุนการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นไทย

องค์การบริหารส่วนตำบลแช่ได้ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น การส่งเสริมสนับสนุนเงินงบประมาณในการจัดงาน ไม่ว่าจะเป็นงานไหว้เจดีย์วัดบ้านโนนกลาง งานสังฆทาน งานทำบุญวันเข้าพรรษา งานขับร้องสรภัญญะ เป็นต้น

๒) งานด้านการส่งเสริมการศึกษา

องค์การบริหารส่วนตำบลแช่ได้ให้การสนับสนุนการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบ การก่อสร้างศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเพื่อรองรับเด็กเล็กก่อนเกณฑ์ โดยที่ทางองค์การบริหารส่วนตำบลแช่สนับสนุนงบประมาณในการจัดซื้อ(นม) และอาหารกลางวัน วัสดุอุปกรณ์ในการจัดการเรียนการสอน ทั้งเด็กที่อยู่ในโรงเรียนและเด็กเล็กที่อยู่ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

๓) งานด้านสาธารณสุข

รณรงค์ให้ประชาชนรู้จักป้องกันโรคติดต่อ และเฝ้าระวังโรคระบาด

๔) งานสวัสดิการและสังคมสงเคราะห์

องค์การบริหารส่วนตำบลช่วยให้สวัสดิการโดยสนับสนุนเบี้ยยังชีพเพื่อช่วยเหลือ สงเคราะห์ผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาสและผู้ป่วยโรคเอดส์ ให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข

๕) งานด้านการกีฬาและนันทนาการ

องค์การบริหารส่วนตำบลช่วยให้การสนับสนุนการแข่งขันกีฬาในระดับตำบล เพื่อส่งเสริม ให้ประชาชน เยาวชนในตำบลได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

๑๑. ยุทธศาสตร์การพัฒนาและแนวทางการพัฒนาในช่วงสามปี

ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านสังคม

แนวทางการพัฒนาที่ ๑ แนวทางการพัฒนาด้านคุณธรรมจริยธรรมและวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น

แนวทางการพัฒนาที่ ๒ แนวทางการพัฒนาการส่งเสริมการศึกษา

แนวทางการพัฒนาที่ ๓ แนวทางการพัฒนาด้านการส่งเสริมด้านสวัสดิการของชุมชน

แนวทางการพัฒนาที่ ๔ แนวทางการพัฒนาด้านการส่งเสริมด้านสวัสดิการของชุมชน

แนวทางการพัฒนาที่ ๕ แนวทางการพัฒนาด้านกีฬาและนันทนาการ

แนวทางการพัฒนาที่ ๖ แนวทางการพัฒนาการส่งเสริมระบบความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน ลดอุบัติเหตุ ปัญหาอาชญากรรมและการบรรเทาสาธารณภัย

แนวทางการพัฒนาที่ ๗ แนวทางการพัฒนาด้านการส่งเสริมและสนับสนุนแนวนโยบาย ของรัฐบาล และยุทธศาสตร์การพัฒนารัฐบาล

แนวทางการพัฒนาที่ ๘ แนวทางการพัฒนาด้านการส่งเสริมการจัดทำผังเมือง

๑๒. นโยบายการพัฒนาของผู้บริหารท้องถิ่น

นโยบายการพัฒนาด้านสังคม

เพื่อเสริมสร้างทักษะของคนภายในชุมชนทั้งทางด้านจิตใจ ด้านการศึกษา ด้านสุขภาพ อนามัย ด้านสวัสดิการและสังคม ด้านกีฬา ให้มีคุณภาพและพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งเป็นไปตามแนวทาง แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๐ เพื่อปฏิบัติงานหรือดำเนินการตามภารกิจที่ได้รับ การถ่ายโอนในการจัดระบบ บริการสาธารณะระหว่างรัฐกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตามแผนการ กระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นปฏิบัติงานตามแนวนโยบายของรัฐบาล ดังนี้

๑) ส่งเสริมกิจกรรมทางศาสนาอย่างต่อเนื่อง และส่งเสริมวัฒนธรรม และอนุรักษ์ ประเพณีท้องถิ่นสำคัญ เช่น ประเพณีสงกรานต์ วันผู้สูงอายุ วันเข้าพรรษา งานวันไหว้เจติยวัตถุบ้าน โนนกลาง เป็นต้น

๒) ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบอย่างต่อเนื่อง

๓) พัฒนาศูนย์เด็กเล็กให้น่าอยู่และให้มีประสิทธิภาพ

๔) ส่งเสริมสนับสนุนโรงเรียนในพื้นที่ให้มีศักยภาพเหมาะสมที่จะเป็นโรงเรียนขยายโอกาส

๕) ส่งเสริมระบบสาธารณสุขมูลฐานให้มีความเข้มแข็ง

๖) ส่งเสริมระบบสาธารณสุขในชุมชนและโรงเรียน ให้ประชาชนและเยาวชนมีสุขภาพอนามัยที่ดี

๗) ส่งเสริมการป้องกันและเฝ้าระวังโรคระบาด และโรคติดต่อ เช่น การฉีดพ่นหมอกควันป้องกันไข้เลือดออก เป็นต้น

๘) ให้การสงเคราะห์ผู้สูงอายุ คนพิการ ผู้ป่วยเอดส์ ผู้ด้อยโอกาสทางสังคม และเด็กนักเรียนที่ขาดแคลนอย่างทั่วถึง

๙) ส่งเสริมกิจกรรมการศึกษาให้หลากหลายและทั่วถึงทุกชุมชน

๑๐) สนับสนุนกิจกรรมการสร้างระบบความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนในตำบล

๑๑) พัฒนาและปรับปรุงระบบผังเมืองให้มีความเหมาะสมกับการเจริญเติบโตของชุมชน

๑๒) ส่งเสริมและสนับสนุนแนวนโยบายของรัฐบาลและยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๖.๑ งานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนา

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมตามหลักสารานุกรมขององค์การบริหารส่วนตำบลตำบลแซ่ อำเภอบัวชุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ แล้วจึงสามารถนำสรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาได้ดังต่อไปนี้

กรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนากระบวนการฝึกหัดครูโดยใช้มิติทางพุทธธรรม ผลวิจัยพบว่า ผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยกับการกำหนดจุดมุ่งหมายการฝึกหัดครูโดยใช้หลักความเป็นกัลยาณมิตร กำหนดเนื้อหาโดยใช้หลักอริยสัจ ๔ กำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้หลัก “ปรโตโมสะ” และ “โยนิโสมนสิการ” กำหนดกิจกรรมเสริมโดยใช้หลักวิถีแห่งการฝึกตน ๗ ประการ ได้แก่ กัลยาณมิตตตา สีสัมปทา ฉันทสัมปทา อตตสัมปทา ทิฐิสัมปทา อปฺปมาทสัมปทา และโยนิโสมนสิการสัมปทา การจัดสภาพแวดล้อมโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม ๗ และสัปปายะ ๗ และด้านการประเมินผล ควรประเมินผลทั้ง ๔ ด้าน ได้แก่ กาย จิตใจ สังคม และปัญญา โดยมีการ

ประเมินผล ๓ ระยะ คือ การประเมินผลเบื้องต้นการประเมินผลท่ามกลางและการประเมินผลเบื้องปลาย^{๑๙๔}

ขวัญฟ้า รังสิยานนท์ ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้แนวพุทธสำหรับเด็กปฐมวัย ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้แนวพุทธสำหรับเด็กปฐมวัยที่พัฒนาขึ้นเป็นรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาจริยธรรมเด็กปฐมวัย ใช้หลักธรรม ได้แก่ สัมมาทิฐิ ไตรสิกขา และปัญญาฉุติธรรม ๔ โดยยึดหลักพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก และครูถือเป็นตัวแทนการขัดเกลาทางสังคมที่สำคัญในการหล่อหลอมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กับกิจกรรม ๒ ประเภท คือ (๑) กิจกรรมในชีวิตประจำวัน เน้นการสำรวจ กาย วาจา ใจ ด้วยการเจริญสติในช่วงกิจกรรม ยามเช้าก่อนรับประทานอาหาร ก่อนนอน และก่อนกลับบ้าน และ (๒) กิจกรรมในหน่วยการเรียนรู้เน้นการเรียนรู้จาก การได้ยิน มองเห็น สูดดม ชิม สัมผัส และรับรู้ด้วยใจ ผ่านสาระการเรียนรู้ในหน่วยต่างๆ โดยลงมือกระทำเป็นรายบุคคล กลุ่มย่อย และกลุ่มใหญ่ ขั้นตอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้มี ๕ ขั้นตอน คือ การจัดปัจจัยสนับสนุนการเรียนรู้ การฝึกการรับรู้การพัฒนาคิด การลงมือปฏิบัติ และการประเมิน^{๑๙๕}

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จุมพล พูลภัทรชีวิน ได้วิจัยเรื่อง “การวิจัยและพัฒนากระบวนการสร้างคุณธรรม” พบว่า

๑. ระดับบุคคล เอกสารของไทยพบว่า คุณลักษณะที่สำคัญของคนดี มีคุณธรรม คือคนที่มีศีล มีธรรมะ มีสติ มีความรับผิดชอบ ประพฤติดี มีความซื่อสัตย์ ละอายและเกรงกลัวต่อบาปมีสัมมาอาชีวะ ขยันหมั่นเพียร รักษาคุณค่าและความสำคัญของสิ่งที่ตั้งงาม เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีเมตตาหมั่นทำบุญทำทาน อดทน อดกลั้น อดออม สามัคคี กตัญญูกตเวที มีจิตสำนึกสาธารณะ มีระเบียบวินัยและเคารพกฎหมาย รักษาดี ศาสน์ กษัตริย์ กระบวนการสร้างคนดี มีคุณธรรม โดยการบวชเรียนเพื่อฝึกปฏิบัติธรรม ประพฤติธรรม เข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะ รับการศึกษาในระบบ นอกกระบบและตามอัธยาศัย ได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัวที่ดี มีแบบฉบับที่ดี ได้รับการขัดเกลาทางสังคม การถ่ายทอดวัฒนธรรมผ่านชนบประเพณี ค่านิยมที่ดีงามของสังคม เอกสารของต่างประเทศพบว่า คุณลักษณะที่สำคัญของคนดี มีคุณธรรม คือ เป็นคนที่ทำในสิ่งที่ถูกต้อง รับผิดชอบการกระทำของตนเอง ประกอบอาชีพสุจริต มีรายได้พอเหมาะ มีข่าวสารข้อมูล มีการพักผ่อนหรือผ่อนคลายอย่างเพียงพอ มี

^{๑๙๔} กรมการฝึกหัดครู, กระทรวงศึกษาธิการ, รายงานการวิจัยเรื่อง การพัฒนากระบวนการฝึกหัดครูโดยใช้มิติทางพุทธธรรม, (ออนไลน์), แหล่งที่มา <http://www.thaiedresearch.org/result/info2.php?id=๑๔๐๕>, (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๕๗).

^{๑๙๕} ขวัญฟ้า รังสิยานนท์, การพัฒนารูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้แนวพุทธสำหรับเด็กปฐมวัย, หลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ (สังคมวิทยา), (มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๒).

สมดุลระหว่างการทำงานกับชีวิตครอบครัว นับถือศักดิ์ศรีของมนุษย์ เป็นมิตรกับผู้อื่น มีเมตตาช่วยเหลือแบ่งปัน ใส่ใจในความสำเร็จและความ

๒. ระดับครอบครัว เอกสารของไทยพบว่า ครอบครัวดี มีคุณธรรม มีลักษณะสำคัญ คือ ครอบครัวที่ตั้งอยู่ในศีล ๕ มีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่และบทบาทในครอบครัว มีความสัมพันธ์อันดีและอบอุ่น ไม่ประมาท ทำการโดยใช้ปัญญา สุภาพ รับฟังผู้อื่น ใฝ่หาความรู้ ครองตนเป็นพลเมืองดี เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ สงเคราะห์ บำรุงศาสนา กระบวนการสร้างครอบครัวดี มีคุณธรรม โดยหัวหน้าครอบครัวเป็นแบบอย่างที่ดี อบรมให้คนในครอบครัวเจริญงอกงามด้วยคุณธรรม ประกอบสัมมาอาชีพ สร้างความสัมพันธ์อันดีภายในครอบครัว ผู้ใกล้ชิดและผู้อื่นเอกสารของต่างประเทศพบว่า ครอบครัวดี มีคุณธรรม มีลักษณะสำคัญ คือ นับถือศาสนาและปฏิบัติศาสนกิจ มีหัวหน้าครอบครัว/พ่อแม่เป็นแบบอย่างที่ดี สมาชิกมีความรักใคร่ ดูแลเอาใจใส่ ให้เกียรติกัน มีสายสัมพันธ์ที่ดี มีเมตตา มีความรับผิดชอบ มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นยอมรับ นับถือ สนับสนุน สร้างความภาคภูมิใจซึ่งกันและกัน มีเหตุผล ประนีประนอม ยืดหยุ่นเผชิญเหตุการณ์ร้ายและแก้ปัญหาได้ เคารพนับถือผู้อาวุโส แบ่งปันความรักและช่วยเหลือผู้อื่นให้บุคคลมีเสรีภาพส่วนตัว ร่วมงานและสนับสนุนชุมชน/สังคม กระบวนการสร้างครอบครัวดีมีคุณธรรม โดยการอบรมสั่งสอน การถ่ายทอดความดีงาม ความรัก ความอบอุ่น ความเข้าใจและการสร้างสายสัมพันธ์ในครอบครัว ประกอบอาชีพสุจริต การเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อสาธารณะประโยชน์และการปฏิบัติศาสนกิจ

๓. ระดับชุมชน เอกสารของไทยพบว่า คุณลักษณะที่สำคัญของชุมชนดี มีคุณธรรม คือ คนในชุมชนเป็นสมาชิกที่ดี มีศีลธรรม มีผู้นำ/ผู้ปกครองที่ดี ชุมชนพึ่งตนเองได้ ร่วมกันแก้ไขปัญหามีองค์กรเครือข่ายที่เข้มแข็ง กระบวนการสร้างชุมชนดี มีคุณธรรม โดยสร้างชุมชนให้เข้มแข็งสร้างกระบวนการเรียนรู้ และสร้างองค์กรเครือข่ายที่เข้มแข็งเอกสารของต่างประเทศพบว่า ชุมชนดี มีคุณธรรม มีลักษณะสำคัญ คือ มีความสอดคล้องทางด้านความเชื่อ ค่านิยมทางศีลธรรม มีคุณค่าและเป้าหมาย มีความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงประชาชนเข้าด้วยกัน มีความปลอดภัย มีระบบเตือนภัยและป้องกันภัยพิบัติธรรมชาติ ประชาชนมีงานทำ มีรายได้ สามารถติดต่อสื่อสาร มีสินค้าและการบริการที่จำเป็นและราคายุติธรรม มีสถานที่สาธารณะสำหรับประชาชน สร้างโอกาสให้คนเจริญก้าวหน้า ประชาชนมีความร่วมมือ ร่วมเป็น^{๑๙๖}

ดาร์วิน อูทัยพยัคฆ์ ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนแบบพุทธวิธี เพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเด็กปฐมวัย ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการเรียนการสอนแบบพุทธวิธีที่ยึดธรรมะหลัก คือ หลักอริยสัจ ๔ และธรรมะประกอบ คือ หลักกัลยาณมิตร

^{๑๙๖} ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จุมพล พูลภัทรชีวิน, รายงานการวิจัยเรื่อง “การวิจัยและพัฒนากระบวนการสร้างความดี มีคุณธรรม”, (ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน), ๒๕๕๙).

หลักโยนิโสมนสิการ หลักไตรสิกขาและหลักอิทธิบาท ๔ โดยมีขั้นตอนการสอน ๘ ขั้นตอน คือสร้างความตระหนักและเจตคติ คิดถึงสาเหตุของปัญหา เสนอและคิดทางเลือก วางแผนดำเนินการ ประเมินและหาทางเลือก ปฏิบัติตามขั้นตอนประเมินผลและปรับปรุง วัดประเมินผลและสรุปผล รวมทั้งได้เอกสารคู่มือประกอบรูปแบบการเรียนการสอนแบบพุทธวิธีและแผนการสอน คุณภาพของรูปแบบการเรียนการสอนแบบพุทธวิธี ประเมินจากผู้เชี่ยวชาญพบว่าด้านการนำไปใช้มีความเหมาะสมมากที่สุดเกือบทุกประเด็น และด้านเนื้อหาเหมาะสมมากที่สุดทุกประเด็น นอกจากนี้ผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการณ์การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมพบว่านักเรียนกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยหลังการทดลองมากกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ทั้งด้านความรู้ ความเข้าใจ ด้านเจตคติ และด้านการปฏิบัติ และมีค่าเฉลี่ยมากกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ทั้งด้านความรู้ความเข้าใจ ด้านเจตคติและด้านการปฏิบัติเช่นเดียวกัน^{๑๗๗}

ดลพัฒน์ ยศธร ศึกษาเรื่อง การนำเสนอรูปแบบการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวพุทธศาสตร์ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้การวิจัยเอกสารและการสัมภาษณ์ เพื่อนำเสนอรูปแบบการศึกษานั้นจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน เอกสารที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ เอกสารที่เกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวคิดขององค์การสหประชาชาติ แนวคิดขององค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งชาติ (องค์การยูเนสโก) ศึกษาเอกสารและสัมภาษณ์พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) รวมถึงศึกษาเอกสารข้อมูลอื่นๆ ทางพุทธศาสนาพร้อมกับสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทางพุทธศาสตร์ จำนวน ๒ ท่าน เมื่อวิเคราะห์สาระสำคัญของแนวคิดทั้งหมดแล้ว ผู้วิจัยได้จัดเสวนาวิชาการในหมู่ผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบและวิเคราะห์รูปแบบการศึกษาที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จากนั้นนำเสนอนักวิชาการและผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องเพื่อตรวจสอบความเป็นไปได้และความเหมาะสมในการนำไปปฏิบัติ ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบของการศึกษานี้ คือการศึกษาแบบไตรสิกขาที่พัฒนาคนทั้งด้านพฤติกรรม (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา เป็นการพัฒนามตามแนวพุทธศาสตร์ที่เป็นการพัฒนาที่ถูกทาง และได้สมดุลจะนำไปสู่ผลสำเร็จในการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งการศึกษาเช่นนี้ต้องศึกษาทั้งเนื้อหา (ปริยัติ) การลงมือปฏิบัติ (ปฏิบัติ) เพื่อให้เข้าใจปฏิจางมฺพบาท คือกฎแห่งธรรมชาติ หรือกฎของชีวิต อันจะนำไปสู่ผลสำเร็จ (ปฏิเวธ) ขณะเดียวกันก็ศึกษาวิชาการอื่นๆ (วิชาการทางโลก) ไปในกระบวนการเรียนการสอนซึ่งต้องประกอบไปด้วยความเป็นกัลยาณมิตรระหว่างผู้สอนและผู้เรียนด้วย^{๑๗๘}

^{๑๗๗} ดารารัตน์ อุทัยพยัคฆ์, การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนแบบพุทธวิธีเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรม การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเด็กปฐมวัย, *ปริญญานิพนธ์การศึกษาศุภบัณฑิต*, (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๔).

^{๑๗๘} ดลพัฒน์ ยศธร, การนำเสนอรูปแบบการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวพุทธศาสตร์. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรศุภบัณฑิต*, (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

นางลักษณ์ สุพรรณไชยมาตย์ และคณะ ได้วิจัยเรื่อง กลยุทธ์ในการพัฒนาองค์กรเกษตรกร เป็นการศึกษาประสบการณ์การสร้างเครือข่ายองค์กรเกษตรกร ๓ เครือข่าย คือ เครือข่ายแปรรูปข้าวดำเนินงานโดยกลุ่มเกษตรกร เครือข่ายปศุสัตว์ โดยสหกรณ์การเกษตร และ เครือข่ายหัตถกรรม ซึ่งดำเนินงานโดยเอกชน ผลการศึกษาทำให้เกิดข้อสรุปในการกำหนดกลยุทธ์เพื่อพัฒนาองค์กรเกษตรกร คือ (๑) การเตรียมความพร้อมของสมาชิกกลุ่มก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้สมาชิกพร้อมจะแก้ไขปัญหาอุปสรรคการทำงานของกลุ่มร่วมกัน (๒) การเร่งทบทวนบทบาทของหน่วยงานรัฐในปัจจุบันในการส่งเสริมสถาบันเกษตรกรให้เน้นที่การประสานงานให้สอดคล้องกับความต้องการขององค์กรอย่างจริงจัง (๓) หากเครือข่ายเกษตรกรใดที่ไม่เป็นนิติบุคคลแต่สามารถแสดงศักยภาพในการดำเนินธุรกิจและปรากฏผลงานชัดเจน ธกส. น่าจะพิจารณาสนับสนุนอำนาจสินเชื่อส่วนบุคคลโดยให้สมาชิกของกลุ่มประกันกันเองได้^{๑๙๙}

วันพิชิต ศรีสุข ได้วิจัยเรื่อง กลยุทธ์การพัฒนาสังคมของปราชญ์ชาวบ้านจังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัยพบว่า กลยุทธ์การพัฒนาสังคมของปราชญ์ชาวบ้านจังหวัดบุรีรัมย์ สามารถจำแนกเป็นกลยุทธ์ด้านต่างๆ ดังนี้

๑. กลยุทธ์ด้านการสร้างความร่วมมือ

๑.๑ การสร้างความศรัทธาให้เกิดขึ้นในตนเอง เพื่อให้เกิดการยอมรับในด้านการพัฒนาตนให้เป็นแบบอย่างด้านการดำเนินชีวิต ด้านคุณธรรม บุคลิกภาพการเป็นผู้นำ เป็นต้น

๑.๒ สร้างระบบการทำงานอย่างมีส่วนร่วม เปิดโอกาสให้สมาชิกหรือเครือข่ายได้ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา

๑.๓ สร้างระบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

๑.๔ ประสานความร่วมมือกับบุคคล หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อการเข้าถึงแหล่งความรู้ เงินทุน และทรัพยากรอื่นๆ

๒. กลยุทธ์ด้านการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน

๒.๑ การพัฒนาต้องอยู่บนฐานของวิถีชีวิตที่มีการเกื้อกูลสัมพันธ์กันระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติ

๒.๒ มีการประยุกต์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาสมัยใหญ่เข้าด้วยกัน เพื่อการใช้ประโยชน์ และรู้จักเลือกใช้ภูมิปัญญาอย่างเหมาะสม

๒.๓ นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

๓. กลยุทธ์ด้านความต่อเนื่องและความยั่งยืน

^{๑๙๙}นางลักษณ์ สุพรรณไชยมาตย์, (๒๕๓๗), รายงานการวิจัยกลยุทธ์ในการพัฒนาองค์กรเกษตรกร, (ขอนแก่น : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๗), บทคัดย่อ.

๓.๑ มุ่งเน้นการพัฒนาคนให้มีคุณภาพเพื่อให้มีความรู้ที่จะอยู่ในสังคมอย่างรู้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

๓.๒ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในทุกระดับ เพื่อให้เกิดแนวร่วมอย่างกว้างขวาง

๓.๓ มุ่งเน้นการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานของชีวิตจริง มีความตั้งใจจริงในการปฏิบัติงาน^{๒๐๐}

สนิท สายธนู และคณะ ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมศึกษาแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตามโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุรินทร์ เขต ๒ ผลการวิจัยปรากฏว่า

ตอนที่ ๑ การศึกษารูปแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาสุรินทร์ เขต ๒ พบว่า รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ด้านจริยธรรมศึกษา ของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุรินทร์ เขต ๒ มีการดำเนินงานใน ๒ ลักษณะได้แก่

๑. การดำเนินงานตามหลักสูตรสถานศึกษา โดยได้ดำเนินการดังนี้ ๑) จัดทำหลักสูตรสถานศึกษา หน่วยการเรียนรู้และแผนการจัดการเรียนรู้ โดยการบูรณาการหลักธรรมด้าน ความรู้ (K) คุณธรรมจริยธรรม (A) และการฝึกปฏิบัติหลักธรรม (P) ในการจัดการเรียนการสอน ๒) จัดเตรียมกิจกรรมที่เหมาะสมกับนักเรียน โดยวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลายเพื่อ “ส่งเสริมการกิน อยู่ ดู ฟังเป็น” ๓) จัดสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาให้เหมาะสม ๔) จัดบรรยากาศปฏิสัมพันธ์ในสถานศึกษาให้เหมาะสม ๕) ใช้แนวทางการพัฒนาผู้เรียนตามหลักไตรสิกขา ๖) ใช้แนวทางการสนับสนุน ดูแลนักเรียนที่เหมาะสม ๗) มีการปรับปรุงกิจกรรมและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ๘) มีการประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน

๒. การดำเนินการเสริมหลักสูตรสถานศึกษา โดยได้ดำเนินการดังนี้ ๑) จัดกิจกรรมเสริมเนื้อหาตามหลักสูตร ๒) กิจกรรมประจำวัน/ประจำสัปดาห์อย่างต่อเนื่อง ๓) จัดกิจกรรมเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และ ๔) การดำเนินกิจกรรมอื่นๆ ที่เหมาะสม

ตอนที่ ๒ การพัฒนารูปแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมศึกษา พบว่า

๑. นักเรียนกลุ่มทดลองที่มีความแตกต่างด้านภาษาถิ่น และนักเรียนกลุ่มทดลองที่ไม่มีความแตกต่างด้านภาษาถิ่น เมื่อได้รับการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรมศึกษา นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ด้านจริยธรรมศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง

^{๒๐๐} วันพิชิต ศรีสุข, กลยุทธ์การพัฒนาสังคมของปราชญ์ชาวบ้านจังหวัดบุรีรัมย์, หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม, (มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๙).

๒. นักเรียนกลุ่มทดลองที่มีความแตกต่างด้านภาษาถิ่น และนักเรียนกลุ่มทดลองที่ไม่มี ความแตกต่างด้านภาษาถิ่น เมื่อได้รับการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบกระบวนการจัดการ เรียนรู้ด้านจริยธรรมศึกษา พบว่า นักเรียนทั้งสองกลุ่มมีผลสัมฤทธิ์ด้านจริยธรรมศึกษาเพิ่มขึ้นอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

๓. นักเรียนกลุ่มทดลองที่มีความแตกต่างด้านภาษาถิ่น และนักเรียนกลุ่มทดลองที่ไม่มี ความแตกต่างด้านภาษาถิ่น เมื่อได้รับการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบกระบวนการจัดการ เรียนรู้ด้านจริยธรรมศึกษา พบว่า นักเรียนทั้งสองกลุ่มมีการประพฤติปฏิบัติตนที่เหมาะสมอยู่ในระดับ ดี^{๒๐๑}

๒.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคม

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลตำบลแซ อำเภอกุหลาบบุรีรัมย์ จังหวัดศรีสะเกษ แล้วจึงสามารถนำสรุป งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมได้ดังต่อไปนี้

พระมหากษัตริย์ ดอนนอก ศึกษาเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตาม โครงการอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ในจังหวัดนครราชสีมา มีวัตถุประสงค์เพื่อจะให้ทราบ แนวความคิดหลักการ และวิธีการสังคมสงเคราะห์ชุมชนที่พระสงฆ์ได้ประยุกต์ใช้รวมทั้งการศึกษาถึง บทบาทของพระสงฆ์ในการดำเนินการพัฒนาชุมชน ตลอดจนวิธีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อนำเสนอ ข้อมูลต่อผู้ที่สนใจและเกี่ยวข้องใช้เป็นข้อพิจารณา เพื่อพัฒนานโยบาย และแผนปฏิบัติงานของ พระสงฆ์ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ต่อไป ประชากร ได้แก่ คณะกรรมการหน่วยอบรมประชาชน จำนวน ๖๔ คน เครื่องมือการวิจัยเป็นแบบสอบถามจากหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ๘ หน่วย การสัมภาษณ์คณะกรรมการประจำ หน่วย จำนวน ๗ คน ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาชุมชนทั้งด้าน วัตถุ คือ การพัฒนาทางด้านสาธารณูปโภค เช่น สร้างแหล่งน้ำ สร้างถนนเป็นต้น และการพัฒนาด้าน จิตใจ มีการรณรงค์ต่อต้านอบายมุข และเสริมสร้างความสามัคคีให้แก่ประชาชนในชุมชน พระสงฆ์เข้า มามีบทบาทในด้านการเป็นผู้สนับสนุนให้คำปรึกษา และประสานงานกับหน่วยงานของทางราชการ และองค์กรเอกชนต่างๆ เนื่องจากมีปัจจัยสนับสนุนให้พระสงฆ์มีบทบาทในการพัฒนาชุมชน ๒ ประการ คือ ประการที่หนึ่ง พระสงฆ์มีแรงบันดาลใจ (Inspiration) ที่เกิดจากการศึกษาหลักพุทธ

^{๒๐๑} สนิท สายธนู และคณะ, โครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ด้าน จริยธรรม ศึกษาแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษา ตามโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สุรินทร์ เขต ๒”, (ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน), ๒๕๕๙), บทคัดย่อ.

ธรรมและพระสงฆ์มีความคุ้นเคยกับประชาชนในชุมชนมานาน ประการที่สอง การได้รับแรงกระตุ้นที่เกิดจากการรับรู้ข้อมูลข่าวสารภายนอกหรือได้รับผลตอบแทน ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม^{๒๐๒}

กนกอร สมปราษฎ์ และคณะ ศึกษาวิจัยเรื่องระบบการพัฒนาท้องถิ่นสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ โดยองค์การบริหารส่วนตำบล : ศึกษาเฉพาะ อบต.ในเขตสี่จังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ ขอนแก่น อุดรธานี อุบลราชธานี และนครราชสีมา ผลการศึกษา พบว่า

(๑) การร่วมคิดร่วมทำของท้องถิ่น คือร่วมวางแผนและร่วมรับผลประโยชน์ถึงร้อยละ ๗๕ ของ อบต. ทั้งหมด

(๒) การบริหารที่มุ่งเน้นคุณภาพ พบว่า อบต. ส่วนใหญ่พยายามนำเอาหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารจัดการถึงร้อยละ ๗๑.๒๕ และยังมีข้อสังเกตว่า อบต. ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีการศึกษาดูงานองค์การที่ดีเด่น มีการนำเอาหลักการเทียบเคียงสมรรถนะมาพัฒนาคุณภาพการดำเนินงานของตนเอง

(๓) การสร้างวิสัยทัศน์ร่วม อบต. ส่วนใหญ่มีวิสัยทัศน์ มีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ เพื่อวิเคราะห์จุดอ่อน จุดแข็ง และความต้องการของท้องถิ่น และสังคม

(๔) การสร้างแรงจูงใจ มีอบต. จำนวนครึ่งหนึ่งมีการจูงใจพนักงานและสมาชิกให้ทุ่มเทกับการปฏิบัติงานพัฒนาสังคม โดยมีสวัสดิการตอบแทน มีจำนวนถึงร้อยละ ๖๑.๒๕ ที่มีโครงการและภารกิจที่ดึงดูดชุมชน ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม

(๕) การทำงานเป็นทีม อบต. มากกว่าครึ่งหนึ่งมีการทำงานเป็นทีม มีการกระตุ้นให้ใช้ศักยภาพของแต่ละบุคคลและใช้ทรัพยากรอื่นๆ เพื่อแก้ปัญหาสังคม คิดเป็นร้อยละ ๕๒.๕๑

(๖) การบริหารที่มุ่งเน้นกลยุทธ์ มีอบต. ร้อยละ ๕๑.๒๕ ที่มีการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งภายใน และภายนอกเพื่อปรับปรุงกลยุทธ์ และจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาท้องถิ่น สังคม โดยให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และยุทธศาสตร์ขององค์กร^{๒๐๓}

สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง “การศึกษาระบบการพัฒนาสังคมที่นำไปสู่ความมั่นคงของมนุษย์” โดยศึกษาจากประชากรในพื้นที่ห้าจังหวัด ซึ่งกระจายทุกภูมิภาคทั่วประเทศไทย ดังนี้

(๑) ภาคเหนือ : จังหวัดพิษณุโลก

^{๒๐๒} พระมหานันท ดอนนอก, “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามโครงการอบรมประชาชนประจำตำบล (อ.ป.ต.) ในจังหวัดนครราชสีมา”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐).

^{๒๐๓} กนกอร สมปราษฎ์ และคณะ, ระบบการพัฒนาท้องถิ่นสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ โดยองค์การบริหารส่วนตำบล : ศึกษาเฉพาะ อบต. ในเขตสี่จังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ ขอนแก่น อุดรธานี อุบลราชธานี และนครราชสีมา, (วารสารศูนย์บริการวิชาการ : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๙), หน้า ๒๑-๔๙.

(๒) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : จังหวัดอุบลราชธานี

(๓) ภาคกลาง : จังหวัดสระบุรี

(๔) ภาคใต้ : จังหวัดสงขลา

(๕) ภาคตะวันออก : จังหวัดระยอง

ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้ ระบบการพัฒนาสังคมมีสองระบบ คือระบบการพัฒนาสังคมในชุมชนให้เป็นไปตามทฤษฎีการพึ่งตนเอง และเศรษฐกิจพอเพียง และระบบการพัฒนาที่มุ่งให้เป็นไปตามมาตรฐานสากลโลก ตามทฤษฎีความทันสมัย ระบบการพัฒนาสังคมแบบแรกยึดแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการพึ่งตนเองและร่วมกันคิดร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ ส่วนระบบการพัฒนาแบบหลังได้รับอิทธิพลจากการแสวงหาพัฒนาเศรษฐกิจทุนนิยมโลก อันเป็นกระแสหลักของการพัฒนาในปัจจุบันระดับมหภาค ซึ่งผลกระทบให้สังคมอ่อนแอไม่เป็นปึกแผ่นมั่นคง และสร้างภาระหนี้สินแก่ประชาชนค่อนข้างมาก ระบบการพัฒนาสังคมทั้งสองระบบได้รับการยอมรับและปฏิบัติในระดับที่ไม่แตกต่างกันมากนัก กระบวนการการพัฒนาสังคมมีการดำเนินการตามขั้นตอน โดยเริ่มตั้งแต่จุดประกายความคิด การระดมความคิดเห็นของทุกฝ่าย การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาการกำหนดวัตถุประสงค์ การทำงานประมาณ การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ การจัดกำลังคนให้เหมาะสม การเริ่มต้นดำเนินงานจนถึงเป้าหมายและการประเมินผลลัพธ์ ในบางชุมชนมีการก้าวกระโดดข้ามขั้นตอนแรกๆ โดยเป็นไปตามสภาพการพัฒนาที่มีอยู่ในชุมชนก่อนและในบางชุมชน กระบวนการพัฒนามีลำดับขั้นตอนเหมือนกับกระบวนการที่เรียกชื่อต่างๆ กัน เช่น ประชาสังคม ยุทธศาสตร์การพัฒนา การทำแผนแม่บทชุมชน การพัฒนาเพื่อให้ชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนเอง และกระบวนการพัฒนาแบบองค์รวม^{๒๐๔}

ทวิ สุทธารมณลักษณ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามโครงการอบรมประชาชนประจำตำบลในจังหวัดเชียงใหม่” พบว่า ทั้งฝ่ายบรรพชิตและฆราวาสมีความเห็นสอดคล้องกันว่า สถาบันสงฆ์ควรเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนทั้งทางด้านจิตใจและด้านวัตถุ ทางมหาเถรสมาคมก็ได้มีนโยบายส่งเสริมสนับสนุนให้คณะสงฆ์เข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาอย่างจริงจัง โดยได้กำหนดเป็นโครงการพัฒนาในรูปแบบต่างๆ ให้คณะสงฆ์ปฏิบัติ ฝ่ายรัฐบาลก็สนับสนุนทางด้านงบประมาณและอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงานส่วนความสอดคล้องระหว่างกิจกรรมที่ปฏิบัติส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปแบบของการเทศนาสั่งสอน^{๒๐๕}

^{๒๐๔} สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, ระบบการพัฒนาสังคมที่นำไปสู่ความมั่นคงของมนุษย์, หน้า ๒๓๐-๒๓๘.

^{๒๐๕} ทวิ สุทธารมณลักษณ์, “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามโครงการอบรมประชาชนประจำตำบลในจังหวัดเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๖).

สมคิด เพ็งอุดม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาตามพระศนะของพระสงฆ์และเจ้าหน้าที่ของกระทรวงมหาดไทยในจังหวัดสมุทรสงคราม” พบว่า มีพระสงฆ์หลายรูปได้ปรับเปลี่ยนความเชื่อและค่านิยมของชาวบ้านในด้านสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่การอบรมสั่งสอนแนะนำชาวบ้านว่าความสะอาดบ้านเรือนหรือชุมชนไม่ทิ้งขยะมูลฝอยลงแม่น้ำลำคลองก็คือการทำบุญอย่างหนึ่ง^{๒๐๖}

ไชยชนะ สุทธิวรชัย ได้ศึกษา ปัจจัยมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี พบว่า ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนจะมีส่วนร่วมในการเข้าประชุมมากที่สุด รองลงมาได้แก่ การมีส่วนร่วมในการสละแรงงาน การสละเงิน เป็นผู้ช่วยเพื่อนบ้าน การสละวัสดุ อุปกรณ์ การติดตามผลการดำเนินงาน เป็นผู้ประสานงาน การเป็นผู้รับผิดชอบหรือควบคุมการดำเนินงาน และการแสดงความคิดเห็นตามลำดับ ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ได้แก่ ความคาดหวังเกี่ยวกับผลที่เกิดขึ้นจากการแสดงพฤติกรรมการมีส่วนร่วม^{๒๐๗}

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า การพัฒนาสังคมมีแก่นสารอยู่ที่การพัฒนาคน และการพัฒนาคนนั้นจะมีความสำคัญอยู่ ๒ ประการดังนี้ ๑) การพัฒนาให้คนซึ่งเป็นสมาชิกของสังคมเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ มีความสามารถสูง สามารถใช้สติปัญญาตัดสินปัญหาเกี่ยวกับตนเอง และปัญหาอันเกี่ยวกับส่วนรวมได้ ๒) พัฒนาคนให้มีทักษะสามารถดำเนินกิจการของสังคมได้โดยสมบูรณ์โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเป็นคนและกำลังคน

๒.๖.๓ งานวิจัยเกี่ยวกับหลักสาราณียธรรม

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลตำบลแซ่ อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ แล้วจึงสามารถนำสรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักสาราณียธรรมได้ดังต่อไปนี้

พระครูนนทวิวัฒน์ วีระมโน (มีนุสรณ์) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การบริหารงานเทศบาลตำบลตามหลักสาราณียธรรม ๖ : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลปลายบาง อำเภอบางกรวย จังหวัด

^{๒๐๖} สมคิด เพ็งอุดม, “บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาตามพระศนะของพระสงฆ์และเจ้าหน้าที่ของกระทรวงมหาดไทยในจังหวัดสมุทรสงคราม”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๓๕).

^{๒๐๗} ไชยชนะ สุทธิวรชัย, “ปัจจัยมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๖).

นนทบุรี” พบว่า เทศบาลตำบลปลายบางได้บริหารงานตามหลักสาราณียธรรมทั้ง ๖ ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งมีค่าเฉลี่ย ๓.๖๑ เมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละด้านพบว่า มีการบริหารงานตามหลักสาราณียธรรม ๖ อยู่ในระดับมากทุกด้าน การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการบริหารงานเทศบาลตำบลตามหลักสาราณียธรรม ๖ : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลปลายบาง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนในเขตเทศบาลตำบลปลายบาง มีความคิดเห็นแตกต่างกันตามเพศ และอายุ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนประชาชนที่มีระดับการศึกษา และอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานเทศบาลตำบลตามหลักสาราณียธรรม ๖ ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนในเขตเทศบาลตำบลปลายบาง มีความคิดเห็นแตกต่างกันตามเพศ และอายุ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนประชาชนที่มีระดับการศึกษา และอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานเทศบาลตำบลตามหลักสาราณียธรรม ๖ ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ในด้านเมตตามโนกรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = ๓.๖๘) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า มีระดับการบริหารตามด้านเมตตามโนกรรมมากทุกข้อ แสดงให้เห็นว่า เทศบาลตำบลปลายบาง ให้ความสำคัญในเรื่องของการตั้งจิตปรารถนาดี คิดหาสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน ในด้านทวิฐิสามัญญตาอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละข้อพบว่า มีการบริหารงานตามหลักสาราณียธรรม ๖ ด้านทวิฐิสามัญญตาอยู่ในระดับปานกลาง คือเจ้าหน้าที่พัฒนาตนให้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถและความชำนาญในการปฏิบัติหน้าที่ ส่วนข้อที่เหลืออยู่ในระดับมากทุกข้อ^{๒๐๘}

ธีรศักดิ์ ศรีสุรกุล ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ผลของการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นตามหลักสาราณียธรรม ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ในเขตเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด” การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง โดยมีกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย คือ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จำนวน ๔๐ คน แบ่งเป็น ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มทดลองที่เข้าร่วมโปรแกรมโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นตามหลักสาราณียธรรม ๒๐ คน และกลุ่มควบคุมที่ไม่ได้เข้าร่วมโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นตามหลักสาราณียธรรม ๒๐ คน

^{๒๐๘} พระครูนนทวิวัฒน์ วีระมโน (มีนุสรณ์), “การบริหารงานเทศบาลตำบลตามหลักสาราณียธรรม ๖ : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลปลายบาง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

กลุ่มทดลองจะเข้าร่วมโปรแกรมเป็นเวลา ๓๐ ชั่วโมง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ โปรแกรม การศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นตามหลักสาราณียธรรม แบบ วัดทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นตามหลักสาราณียธรรม แบบสอบถามการติดตามการใช้ทักษะการ ทำงานร่วมกับผู้อื่นตามหลักสาราณียธรรม และแบบประเมินการจัดโปรแกรม วิเคราะห์ข้อมูลด้วย สถิติ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) สถิติทดสอบค่าที (t-test) และการ วิเคราะห์ความแปรปรวนร่วม (ANCOVA) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕ ผลการวิจัยพบว่า

- ๑) ค่าเฉลี่ยทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นตามหลักสาราณียธรรมก่อนการทดลอง ระหว่างกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง พบว่า ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕
- ๒) ค่าเฉลี่ยทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นตามหลักสาราณียธรรมของกลุ่มควบคุม ระหว่างก่อนการทดลองและหลังการทดลอง พบว่า ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .๐๕
- ๓) ค่าเฉลี่ยทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นตามหลักสาราณียธรรมของกลุ่มทดลอง ระหว่างก่อนการทดลองและหลังการทดลอง พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .๐๕
- ๔) ค่าเฉลี่ยทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นตามหลักสาราณียธรรมหลังการทดลอง ระหว่างกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .๐๕^{๒๐๙}

นพดล บงกชกาญจน์, นาวาเอก ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การปฏิบัติงานตามหลัก สาราณียธรรมของบุคลากรศูนย์ซ่อมอากาศยานกองการบินทหารเรือ กองเรือยุทธการ” พบว่า ใน ภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน การ เปรียบเทียบการปฏิบัติงานตามหลักสาราณียธรรมของบุคลากรศูนย์ซ่อมอากาศยาน กองการบิน ทหารเรือ กองเรือยุทธการ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า บุคลากรที่มีเพศ สถานภาพสมรส และระดับการศึกษาที่ต่างกัน มีการปฏิบัติงานตามหลักสาราณียธรรมในศูนย์ซ่อมอากาศยาน กองการ บินทหารเรือ กองเรือยุทธการ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนบุคลากรที่

^{๒๐๙}ธีรศักดิ์ ศรีสุรกุล, “ผลของการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการ ทำงานร่วมกับผู้อื่นตามหลักสาราณียธรรม ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ในเขตเทศบาลเมือง ร้อยเอ็ด”, วิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิต, (คณะครุศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

มีอายุ สังกัด และรายได้ ที่ต่างกัน มีการปฏิบัติงานตามหลักสาราณียธรรมในศูนย์ซ่อมอากาศยาน กองการบินทหารเรือ กองเรือยุทธการ โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้^{๒๑๐}

อาภรณ์รัตน์ เลิศไพบรอต ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ความพึงพอใจของประชาชนต่อการบริการสาธารณะตามหลักสาราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองกรด จังหวัดนครสวรรค์” พบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงคิดเป็นร้อยละ ๕๕.๙ มีอายุตั้งแต่ ๒๑-๓๕ ปี คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๕ มีระดับการศึกษาประถมศึกษาคิดเป็นร้อยละ ๔๘.๙ มีอาชีพรับจ้าง/เกษตรกร คิดเป็นร้อยละ ๓๙.๘ เป็นประชาชนในพื้นที่ คิดเป็นร้อยละ ๙๓.๐ มีรายได้ต่อเดือนไม่เกิน ๕,๐๐๐ บาท คิดเป็นร้อยละ ๕๒.๔ ประชาชนมีความพึงพอใจต่อการบริการสาธารณะตามหลักสาราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองกรด จังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก การนำหลักสาราณียธรรมมาประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริการสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองกรด อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวมมีดังนี้ ๑) มีความเชื่อตรงต่อหน้าที่ในการให้บริการสาธารณะ ๒) สร้างความสามัคคีกลมเกลียวให้เกิดขึ้นทั้งกับฝ่ายเจ้าหน้าที่และฝ่ายประชาชน เพื่อความเป็นปึกแผ่นอันหนึ่งอันเดียวกันในการร่วมกันพัฒนาทั้ง ๓) ส่งเสริมข้อธรรมสาธารณะโกลี คือ การรู้จักเอื้อเฟื้อแบ่งปันผลประโยชน์กันด้วยความยุติธรรม ช่วยเหลือกัน ไม่เห็นแก่ตัว ๔) ส่งเสริมการมีความคิดเห็นเป็นอย่างเดียวกัน รู้จักแสวงหาจุดร่วม และ สงวนไว้ซึ่งจุดต่างของกันและกัน คิดในสิ่งที่ตรงกัน ประชุมมองให้ตรงกัน^{๒๑๑}

จรัส ปันธิ ได้วิจัยเรื่อง “วิเคราะห์การประยุกต์หลักสาราณียธรรมในการบริหารงานบุคคลมหาวิทยาลัยเชียงใหม่” จากการศึกษาพบว่า การบริหารงานบุคคลเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคนทั้งสิ้น เริ่มตั้งแต่การสรรหาคนเข้ามาสู่องค์กรจนกระทั่งพ้นจากองค์กรไป ซึ่งกระบวนการบริหารงานบุคคลของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ตั้งแต่ก่อตั้งมาจนกระทั่งปัจจุบันได้บริหารงานโดยยึดหลักของระบบราชการ โดยอาศัยกฎเกณฑ์ ระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ มาเป็นฐานในการบริหารงานบุคคล นอกจากนั้นแล้วมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ยังได้นำเอาระบบคุณธรรม จริยธรรม และการบริหารแบบธรรมาภิบาลมาเป็นฐานในการดำเนินงาน อีกทั้งการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ยังได้ยึดหลักแห่งสัจธรรมตามปณิธานและภาษิตประจำมหาวิทยาลัยที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อจะสร้างบุคลากรทุก

^{๒๑๐} นกตล บงกชกาญจน์, นาวาเอก, “การปฏิบัติงานตามหลักสาราณียธรรมของบุคลากรศูนย์ซ่อมอากาศยานกองการบินทหารเรือ กองเรือยุทธการ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๒๑๑} อาภรณ์รัตน์ เลิศไพบรอต, “ความพึงพอใจของประชาชนต่อการบริการสาธารณะตามหลักสาราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองกรด จังหวัดนครสวรรค์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

ฝ่ายให้เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นสุข มีความรัก ความเมตตา ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความสามัคคีในหมู่คณะ มีการเรียนรู้ ผักผ่อนตนเอง จนสามารถเป็นที่ยอมรับเคารพนับถือ เป็นผู้ที่สามารถครองตน ครองคน และครองงานได้ ซึ่งเป็นการสอดคล้องกับหลักสาราณียธรรม ๖ ประการของพระพุทธศาสนา กล่าวคือ เป็นการแสดงความรัก ความปรารถนาดีต่อกัน ให้ความอนุเคราะห์หรือช่วยเหลือแบ่งปันกัน ยึดมั่นอยู่ในศีลธรรมอันดี ตามกฎ แบบแผน วัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม ตลอดจนการมีความคิดเห็นที่เกื้อกูลกัน เป็นไปในทำนองเดียวกัน เมื่อมีข้อสงสัย หรือความไม่ชัดเจนก็นำมาปรึกษาหารือกันอยู่ตลอดเวลา โดยหลักสาราณียธรรมทั้ง ๖ ประการนั้น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานบุคคลได้เป็นอย่างดีในทุกระดับ ทั้งระดับผู้บริหาร ผู้บังคับบัญชา ตัวเอง เพื่อนร่วมงาน และผู้ใต้บังคับบัญชา ส่งผลให้การบริหารงานบุคคลของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ประสบความสำเร็จและพัฒนามาโดยตลอด^{๒๑๒}

พระมหาเอกมร ฐิตปัญโญ (คงตางาม) ได้วิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานตามหลักสาราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอดอนมดแดง จังหวัดอุบลราชธานี” ผลการวิจัยพบว่า

๑. ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอดอนมดแดง จังหวัดอุบลราชธานี โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๓๐) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักสาราณียธรรม อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน

๒. การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานตามหลักสาราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอดอนมดแดง จังหวัดอุบลราชธานี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่มีระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่างกันมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักสาราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอดอนมดแดง จังหวัดอุบลราชธานี แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนประชาชนที่มีเพศ อายุต่างกัน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

๓. แนวทางในการนำหลักสาราณียธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอดอนมดแดง จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ควรทำงานรับใช้ประชาชนอย่างเสมอต้นเสมอปลาย วางแผนการทำงานให้เหมาะสม เรียงลำดับความสำคัญของปัญหาโดยคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อส่วนรวมเป็นสำคัญ พูดยึดต่อกันเพื่อชักนำให้ประชาชนเกิดความสามัคคีปรองดอง และเกิดความรักความเห็นใจซึ่งกันและกัน ทำงานเพื่อส่วนรวม ซื่อตรงต่อตนเอง ต่องาน

^{๒๑๒} จรัส ปันธิ, “วิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมในการบริหารงานบุคคล มหาวิทยาลัยเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พุทธศาสนศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๗).

ต่อบุคคลอื่น เว้นจากการแสวงหาผลประโยชน์เพื่อตนเองและพรรคพวกไม่รับสินบนไม่ทุจริต ให้การช่วยเหลือจัดสวัสดิการหรือแบ่งปันผลประโยชน์ต่างๆ ให้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึงเสมอภาคเท่าเทียมกัน บริหารงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต มีวินัยในตนเอง รักษากฎระเบียบที่ตั้งไว้ เคารพความคิดเห็นของกันและกัน เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมประชุมเพื่อเสนอปัญหา และความต้องการในท้องถิ่น แสดงความคิดเห็น วิจารณ์การทำงาน และร้องทุกข์เรื่องราวต่างๆ ได้ เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขพัฒนาตนเอง และองค์กรอยู่เสมอ^{๒๑๓}

ประเสริฐ สิงหเสม ได้วิจัยเรื่อง “ความพึงพอใจที่มีต่อการบริหารงานตามหลักสาราณียธรรม : ศึกษาเฉพาะกรณี องค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระทอง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช” ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนมีความพึงพอใจต่อการนำหลักสาราณียธรรมมาบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระทองอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาหลายด้านอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน ประชากรกลุ่มอาชีพเกษตรกรรม พนักงานส่วนท้องถิ่น และข้าราชการในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระทอง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช มีข้อเสนอแนะให้พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ควบคู่ไปกับการพัฒนา ด้านสาธารณูปโภค ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม^{๒๑๔}

ศุภพงศ์ ทองศรีนุ่น ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อการใช้หลักสาราณียธรรมของผู้ปกครองท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช” ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรในการปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอชะอวด มีความพึงพอใจต่อการใช้หลักสาราณียธรรมของผู้ปกครองส่วนท้องถิ่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และมีข้อเสนอแนะต่อผู้ปกครองท้องถิ่น ดังนี้ ๑) จัดหาตลาดเพื่อส่งผลผลิตทางการเกษตรไปขายในราคาที่ยุติธรรม ๒) จัดหาเงินทุนเพื่อการศึกษาแก่เยาวชนในท้องถิ่น ๓) อบรม สัมมนา เจ้าหน้าที่/เจ้าพนักงานของส่วนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาจริยธรรม ๔) ให้ผู้ปกครองส่วนท้องถิ่นมีความจริงจังต่อการปฏิบัติงาน/แก้ไขปัญหา ๕) แต่งตั้งผู้อาวุโสที่มีความรู้ความสามารถในท้องถิ่นเป็นที่ปรึกษาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อการมีส่วนร่วม^{๒๑๕}

^{๒๑๓}พระมหาเอกมร ฐิตปัญโญ (คงตางาม), “ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานตามหลักสาราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอดอนมดแดง จังหวัดอุบลราชธานี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์)**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๒๑๔}ประเสริฐ สิงหเสม, “ความพึงพอใจที่มีต่อการบริหารงานตามหลักสาราณียธรรม : ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระทอง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช”, **สารนิพนธ์ศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙).

^{๒๑๕}ศุภพงศ์ ทองศรีนุ่น, “ศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อการใช้หลักสาราณียธรรมของผู้ปกครองท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช”, **สารนิพนธ์ศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

อ่ำ ทองนอ ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษาการนาหลักสาราณียธรรมไปใช้ในหมู่บ้าน : ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านนาอก ตำบลการะเกด อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช” ผลการวิจัยพบว่า ราษฎรใช้หลักสาราณียธรรมอยู่ในระดับมาก ด้านเมตตากายกรรม (ทำดีต่อกัน) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ๓.๗๗ และด้านสาราณโมคิ (รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปันกัน) ค่าเฉลี่ยต่ำสุด ๓.๓๙ เมื่อเปรียบเทียบโดยใช้ T-test ราษฎรต่างกันใช้หลักสาราณียธรรมโดยรวมไม่มีความแตกต่างกันทุกด้าน ด้านสถานภาพในครอบครัวและสมาชิกในครอบครัวใช้หลักสาราณียธรรมไม่แตกต่างกัน และเมื่อเปรียบเทียบการใช้หลักสาราณียธรรมของราษฎรจำแนกตามช่วงอายุโดยใช้ F-test พบว่า ความแตกต่างแต่ละช่วงอายุของราษฎรใช้หลักสาราณียธรรมไม่แตกต่างกัน^{๒๑๖}

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า หลักสาราณียธรรมเป็นธรรมที่สร้างความสามัคคีปรองดองเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกันสามารถนาไปประยุกต์ใช้ได้หลายระดับ รวมถึงบุคคลที่เป็นผู้นำ หากนำหลักธรรมนี้มาใช้ในการบริหารจะสร้างความศรัทธาให้เกิดขึ้นแก่ตนเองและผู้อื่น อีกทั้งเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี เพิ่มความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนาไปสู่ความสามัคคี การให้บริการตามหลักสาราณียธรรมกับการให้บริการตามทฤษฎีทางตะวันตก ทั้งสองหลักการให้บริการนี้ มีจุดประสงค์เดียวกัน คือ การให้บริการต่อประชาชนอย่างมีคุณธรรมมีความเต็มใจ พอใจ และเป็นสุขในการให้บริการ รวมไปถึงความพึงพอใจของประชาชนที่มารับบริการขององค์กร หรือหน่วยงานที่มีบทบาทในการให้บริการกับประชาชน

๒.๖.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวกับการปกครองส่วนท้องถิ่น

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลตำบลแซ อำเภอรุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ แล้วจึงสามารถนาสรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการปกครองส่วนท้องถิ่นได้ดังต่อไปนี้

จรรยา ศิวนนท์ ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในการพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลอำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่” จากการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ๑๖ ท่าน พบว่า นายกองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นผู้นำที่มีภาวะผู้นำสูง ในด้านการพัฒนาพื้นที่ การกำหนดนโยบายและการแก้ไขปัญหา แต่ยังมีปัญหาอุปสรรค คือ

^{๒๑๖} อ่ำ ทองนอ, “ศึกษาการนาหลักสาราณียธรรมไปใช้ในหมู่บ้าน : ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านนาอก ตำบลการะเกด อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช”, สารนิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙).

ขาดความรู้ความเข้าใจในบทบาทอำนาจหน้าที่ของตนเอง ปัญหาด้านผลประโยชน์ทับซ้อน และ
ปัญหาด้านการบริหารงานบุคคล^{๒๑๗}

ปาริชาติ แสงศรีจัน ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความพึงพอใจของประชาชนในการให้บริการ
สาธารณะของเทศบาลตำบลหอมศีล อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา” ผลการวิจัยพบว่า

๑. ความพึงพอใจของประชาชนในการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลหอมศีล
อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง

๒. ความพึงพอใจของประชาชนในการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลหอมศีล
อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยรวมพบว่า ผู้ที่มีอาชีพเป็นผู้ประกอบการค้า และผู้ใช้แรงงาน
มีความพึงพอใจในการให้บริการสาธารณะของเทศบาลมากกว่าผู้ที่มีอาชีพข้าราชการ แม่บ้าน และ
เกษตรกร^{๒๑๘}

นวพร แสงหนุ่ม ได้วิจัยเรื่อง “ประสิทธิผลในการดำเนินงานองค์การบริหารส่วนตำบล
ในจังหวัดเชียงใหม่” พบว่า ปัจจัยที่มีประสิทธิผลต่อการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล
จังหวัดเชียงใหม่มีดังต่อไปนี้คือ ด้านโครงสร้างระบบงาน บรรยากาศภายในองค์การบริหารส่วนตำบล
และความสามารถทางการบริหารงาน ทางด้านระดับของประสิทธิผลการดำเนินงาน พบว่า
ประสิทธิผลการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดเชียงใหม่อยู่ในเกณฑ์สูง ปัญหาในการ
ดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล พบว่า บรรยากาศในองค์การบริหารส่วนตำบล พบปัญหา
ด้านขวัญและกำลังใจของประชากร และความไม่โปร่งใสในการทำงานขององค์การบริหารส่วนตำบล ด้าน
ความสามารถในการบริหาร พบปัญหาด้านเป้าหมายในการดำเนินงานยังไม่ชัดเจน การจัดหาและการ
ใช้งบประมาณยังไม่สามารถจัดเก็บงบประมาณได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ และอำนาจการตัดสินใจยัง
ขาดหลักเกณฑ์และการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจที่ดีพอ^{๒๑๙}

ยงยศ ตั้งยืนยง ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาความเหมาะสมการจัดการขยะมูลฝอย :
กรณีศึกษาเทศบาลตำบลปลายบาง” จากการศึกษาองค์ประกอบและปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้น
พบว่า ยังมีขยะมูลฝอยที่นำมาคัดแยกเป็นขยะรีไซเคิลและขยะอินทรีย์ที่สามารถนำมาทำเป็นปุ๋ยหมัก

^{๒๑๗} จรรยา ศิวานนท์, “บทบาทของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในการพัฒนาท้องถิ่น : กรณี
ศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลอำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่.” วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๘).

^{๒๑๘} ปาริชาติ แสงศรีจัน, “ความพึงพอใจของประชาชนในการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบล
หอมศีล อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา”, วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตชลบุรี, ๒๕๕๘).

^{๒๑๙} นวพร แสงหนุ่ม, “ประสิทธิผลในการดำเนินงานองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดเชียงใหม่”,
วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๖).

ได้ส่งผลให้สามารถดำเนินการจัดการขยะมูลฝอยด้วยวิธีต่างๆ แบบผสมผสานโดยเน้นไปที่การคัดแยกขยะเพื่อนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่และการทำปุ๋ยหมักจากขยะอินทรีย์อันจะทำให้ปริมาณขยะมูลฝอยที่ต้องถูกกำจัดมีปริมาณลดลง ในด้านงบประมาณที่ใช้เพื่อดำเนินการในรูปแบบผสมผสานนี้ มีค่าใช้จ่ายในการลงทุนน้อยกว่าวิธีการจัดการที่มีอยู่ในปัจจุบัน อีกทั้งยังช่วยลดภาระแก่ทางบ่อฝังกลบขยะมูลฝอยขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรีได้อีกทางหนึ่ง การศึกษาความเหมาะสมการจัดการขยะมูลฝอย พบว่าทางเทศบาลควรจะต้องทำการปรับปรุงรูปแบบและวิธีการจัดการในด้านต่างๆ โดยเฉพาะการรณรงค์ ประชาสัมพันธ์ให้เน้นหนักเพื่อสร้างจิตสำนึกให้แก่ชุมชน (ครัวเรือน) ในการคัดแยกขยะมูลฝอยก่อนทิ้งรวมไปถึงการใช้งบประมาณด้านการรักษาความสะอาดและขยะชุมชนให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ จากการศึกษาวิจัยสามารถเลือกแนวทางการจัดการขยะมูลฝอยที่เหมาะสมได้ว่า ควรให้มีโครงการคัดแยกขยะเพื่อนำกลับมาใช้ใหม่ (ธนาคารขยะ) และดำเนินการก่อสร้างโรงหมักปุ๋ยเพื่อลดปริมาณขยะอินทรีย์ที่มีปริมาณมากกว่า ๖๐ เปอร์เซ็นต์ของขยะมูลฝอยทั้งคันต่อวัน ทั้งนี้ปริมาณขยะมูลฝอยที่ไร้คุณค่าแล้วก็จะยังคงถูกนำไปกำจัดด้วยการฝังกลบต่อไป^{๒๒๐}

บุญยิ่ง โหมตเทศน์ ได้วิจัยในเรื่อง การปกครองท้องถิ่น : กรณีศึกษาเทศบาลเมืองชุมพร เพื่อวิเคราะห์การมีความคิดเห็นของประชาชนและปัจจัยที่กำหนดการมีส่วนร่วมของประชาชน ผลการวิเคราะห์พบว่า “ประชาชนยังเข้ามามีความคิดเห็นในการปกครองส่วนท้องถิ่นไม่มากนัก ประชากรส่วนใหญ่จะมีความคิดเห็นในการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาล ในด้านการจัดทำแผนพัฒนาเทศบาลและการควบคุมติดตามการบริหารงานของเทศบาล มีเป็นจำนวนน้อยไม่มากเท่าที่ควร จากการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่กำหนดการมีส่วนร่วมนั้นพบว่า รายได้ ความทันสมัย และความรู้ความเข้าใจในการปกครองมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาล โดยที่รายได้เป็นปัจจัยที่กำหนดการมีความคิดเห็นของประชาชนมากที่สุด รองลงมาได้แก่ การศึกษา ความรู้ความเข้าใจในการปกครอง และความทันสมัย สำหรับการเป็นสมาชิกกลุ่มในการจัดทำแผนพัฒนาเทศบาลพบว่า การศึกษา รายได้ การเป็นสมาชิกกลุ่ม ความทันสมัยความรู้ความเข้าใจในการปกครองและเห็นประโยชน์จากการเข้ามีส่วนร่วมในการปกครอง ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในเรื่องของการควบคุมหรือติดตามการบริหารพบว่าการศึกษาเป็นปัจจัยเพียงตัวเดียวที่มีความสัมพันธ์กับการมีความคิดเห็นของประชาชน แต่เป็นไปในเชิงผกผัน จากการศึกษาครั้งนี้สรุปให้เห็นว่า ประชาชนยังมีความคิดเห็นในการปกครองท้องถิ่นมากนัก และการมีความคิดเห็นของ

^{๒๒๐} ยงยศ ตั้งยืนยง, การศึกษาความเหมาะสมการจัดการขยะมูลฝอย : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลปลายบาง , วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, (วิทยาลัยนวัตกรรมการอุดมศึกษา : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๖).

ประชาชนเกี่ยวกับปัจจัยหลายประการ ไม่มีปัจจัยเพียงตัวเดียวโดดๆ ที่มีความสำคัญในการกำหนดการมีความคิดเห็นของประชาชน”^{๒๒๑}

ประทุมพร พลายเมือง ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการของเทศบาลนครอุบลราชธานี” ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่มารับบริการที่เทศบาลนครอุบลราชธานี มีความพึงพอใจในการให้บริการทะเบียนราษฎร ด้านการศึกษา ด้านการคลัง ด้านสำนักงานการช่าง ด้านประชาสัมพันธ์ ด้านสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับปานกลาง การศึกษาเปรียบเทียบระดับความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการของเทศบาลนครอุบลราชธานี ตามตัวแปรต้น คือ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้และสถานภาพสมรส พบว่า ตัวแปรต้นที่มีผลทำให้ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการของเทศบาลนครอุบลราชธานี แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ส่วนตัวแปรต้นที่ไม่มีผลต่อความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการของเทศบาลนครอุบลราชธานี คือ เพศ อายุ สถานภาพสมรส และจากการศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะของประชาชนที่มารับบริการกับเทศบาลนครอุบลราชธานี ประชาชนให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับความประทับใจของประชาชนที่มารับบริการกับเทศบาลนครอุบล คือ การให้บริการเป็นกันเอง รวดเร็ว ถูกต้องโปร่งใส การพัฒนาบ้านเมืองได้นำอยู่มีความสะอาดเรียบร้อย สิ่งที่เทศบาลนครอุบลราชธานีควรปรับปรุงเพิ่มเติม คือ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การบริการในช่วงพักเที่ยง การเก็บขยะในเขตเทศบาลให้เก็บทุกวัน สำหรับปัญหาที่สำคัญคือ เทศบาลเก็บภาษีสูงเกินไปและมีข้อเสนอแนะอื่นๆ อีกหลายประเด็น เป็นต้นว่าให้ประชาชนมีส่วนร่วมในระบบตรวจสอบระบบราชการ จัดให้มีเสียงตามสายและให้มีการประชาสัมพันธ์เรื่องวิธีการทิ้งขยะให้มากขึ้น ปัญหาที่เกี่ยวกับเทศบาลนครอุบลราชธานี ที่ควรมีการดำเนินการวิจัยต่อไป คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการดำเนินงานทุกด้านของเทศบาลนครอุบลราชธานี^{๒๒๒}

ภิรมณ์ ขุนมธุรส ได้วิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของสมาชิกสภาตำบลในการพัฒนาชนบท : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี” ผลวิจัยพบว่า สมาชิกสภาตำบลในอำเภอตาลสุม มีระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทในระดับปานกลาง โดยมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหามากที่สุด รองลงมาคือ การมีส่วนร่วมในการกำหนดปัญหาและวางแผน สำหรับปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทคือ รายได้ ความคิดต่อการดำเนินงานพัฒนา

^{๒๒๑}บุญยิ่ง โหมดเทศน์, “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองท้องถิ่น : กรณีศึกษาเทศบาลเมืองชุมพร”, *วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๐).

^{๒๒๒}ประทุมพร พลายเมือง, “การศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการของเทศบาลนครอุบลราชธานี”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (สาขาสังคมเพื่อการพัฒนา : สถาบันราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๔๖).

ชนบท การได้รับข้อมูลข่าวสาร ส่วนปัจจัยที่ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท คือ อายุ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครอบครัว การได้รับการฝึกอบรม^{๒๒๓}

รหัส แสงผ่อง ได้วิจัยเรื่อง “กระบวนการบริหารการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักธรรมาภิบาลของกรมการบริหารและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดจันทบุรี” ผลการวิจัยพบว่า

๑) กรมการบริหารและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดจันทบุรี และมีกระบวนการบริหารการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักธรรมาภิบาลอยู่ในระดับมาก โดยมีกระบวนการบริหารการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักคุณธรรมมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ กระบวนการบริหารการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักความคุ้มค่า สำหรับค่าเฉลี่ยที่มีค่าต่ำสุด คือ กระบวนการบริหารการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักความรับผิดชอบ

๒) กรมการบริหารและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดจันทบุรี ที่มีเพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้แตกต่างกัน มีกระบวนการบริหารการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักธรรมาภิบาลแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

๓) กรมการบริหาร และสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดจันทบุรี ที่มีตำแหน่งของกรมการบริหารและสมาชิกสภา จำนวนครั้งที่เข้ามาดำรงตำแหน่งในองค์การบริหารส่วนตำบล และระดับชั้นขององค์การบริหารส่วนตำบลแตกต่างกัน มีกระบวนการบริหารการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักธรรมาภิบาลแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ^{๒๒๔}

ธนิศา ฐติภากร ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบความโปร่งใสในการบริหารงานของเทศบาลตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดนครปฐม” ผลการวิจัยพบว่า ความโปร่งใสของเทศบาลตำบลอยู่ในระดับปานกลางและองค์การบริหารส่วนตำบลอยู่ในระดับมาก เมื่อเปรียบเทียบความโปร่งใสในการบริหารเทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลพบว่า ทั้ง ๒ หน่วยงานมีความโปร่งใสในแต่ละด้านไม่แตกต่างกันคือ การเปิดเผยข้อมูล การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรม

^{๒๒๓} ภิรมณ์ ขุนมธุรส, “การมีส่วนร่วมของสมาชิกสภาตำบลในการพัฒนาชนบท : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอตาบะ จังหวัดอุบลราชธานี”, *ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๐).

^{๒๒๔} รหัส แสงผ่อง, “กระบวนการบริหารการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักธรรมาภิบาลของกรมการบริหารและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดจันทบุรี”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันราชภัฏรำไพพรรณี, ๒๕๔๗).

ของรัฐ ความรับผิดชอบในการบริหารงานอยู่ในระดับมาก และการให้ประชาชนติดตาม ตรวจสอบการบริหารมีความแตกต่างกัน คือเทศบาลตำบลได้ให้ประชาชนติดตาม ตรวจสอบการบริหารน้อยกว่าองค์การบริหารส่วนตำบล^{๒๒๕}

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า การปกครองส่วนท้องถิ่นช่วยสนองตอบต่อปัญหาและความต้องการของชุมชนภายในท้องถิ่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยทางการปกครองที่รับมอบอำนาจจากรัฐบาลกลาง พื้นที่เหล่านั้นย่อมมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะทางกายภาพ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่นนั้นๆ ทำให้การบริหารและการปกครองที่มีลักษณะของการรวมศูนย์อำนาจอยู่ที่รัฐบาลเพียงแห่งเดียวไม่สามารถที่จะตอบสนองต่อความต้องการและปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชนนั้นๆ จึงจำเป็นต้องกระจายระบบงานให้มีลักษณะคล่องตัวและปรับตัวให้ยืดหยุ่น เพื่อสนองตอบความต้องการของประชาชนในชุมชนและแก้ปัญหาของประชาชนในท้องถิ่น และยังจะเป็นการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้กับหลักความรับผิดชอบต่อระบอบประชาธิปไตย

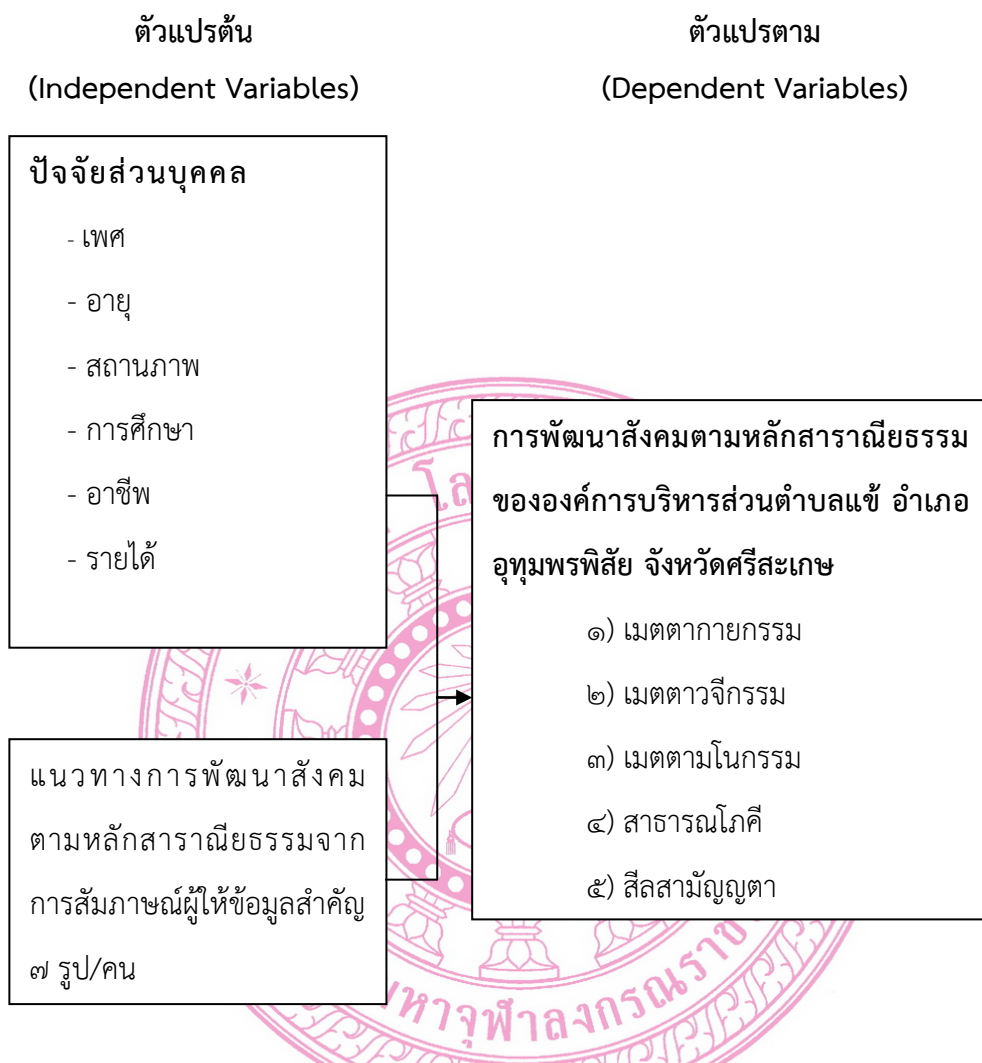
๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยได้นำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยประกอบด้วย

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ สถานภาพส่วนบุคคลของประชาชน ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ การศึกษา อาชีพ และรายได้

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่ การพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารตำบลแซ่ อำเภอรุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ โดยการประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรม ได้แก่ ๑) เมตตากายกรรม ๒) เมตตาวจีกรรม ๓) เมตตาโมกขกรรม ๔) สาธารณโภคี ๕) สีสสามัญญตา ๖) ทิฏฐิสามัญญตา ดังแผนภูมิที่ ๒.๔

^{๒๒๕} ธนิตา ฐิติภากร, “การศึกษาเปรียบเทียบความโปร่งใสในการบริหารงานเขตเทศบาลตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดนครปฐม”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๖), บทคัดย่อ.

แผนภูมิที่ ๒.๔ : กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ” ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม (Mix Research) โดยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลใช้เครื่องมือแบบสอบถาม (Questionnaire) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ซึ่งผู้วิจัยมีวิธีดำเนินการ ดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดรูปแบบการวิจัยเป็นแบบผสม (Mixed Method Research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลใช้เครื่องมือแบบสอบถาม (Questionnaire) และระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๒.๑ ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ชุมชน ภายในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลแซ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ จำนวน ๔,๖๓๘ คน^๑ และทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน ๗ รูป/คน คือ

๑. พระครูสังฆรักษ์ธีรพงษ์ ธีรเมธี	เจ้าคณะตำบลแซ
๒. พระครูวิจิตรสุคันธาริณ (คำหมาย คนธวิโส)	เจ้าอาวาสวัดป่าเวฬุวัน
๓. นายสุชาติ มูลพันธ์	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลแซ

^๑แผนพัฒนาสามปี (พ.ศ.๒๕๕๖-๒๕๕๘) องค์การบริหารส่วนตำบลแซ, หน้า ๕-๑๔. (เอกสารอัดสำเนา).

- ๔.นายพุทธชาติ โนนกอง รักษาการแทนปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลแซ้
- ๕.นายทองเสาร์ เงินลาด ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลแซ้
- ๖.นายสุทิน ทัดแก้ว กำนันตำบลแซ้
- ๗.นายบุญเฮือง ปุยคำ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑

๓.๒.๒ กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยทำการสุ่มตัวอย่างแบบเป็นระบบ (Simple Random Sampling) มาจากประชาชนตั้งแต่อายุ ๒๐ ปีขึ้นไปที่อยู่ในพื้นที่ชุมชน ภายในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลแซ้ อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ และกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยการเปิดตารางขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครซีและมอร์แกน (Krejcie and Morgan)^๒ ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๖๐ คน ดังตารางที่ ๓.๑

ตารางที่ ๓.๑ จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชน ภายในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลแซ้ อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

ลำดับ	ชุมชน	ประชากร (คน)	กลุ่มตัวอย่าง (คน)
๑.	หมู่ที่ ๑	๙๕๓	๔๐
๒.	หมู่ที่ ๒	๔๖๔	๔๐
๓.	หมู่ที่ ๓	๑๘๓	๔๐
๔.	หมู่ที่ ๔	๗๔๖	๔๐
๕.	หมู่ที่ ๕	๖๖๙	๔๐
๖.	หมู่ที่ ๖	๕๕๙	๔๐
๗.	หมู่ที่ ๗	๑๘๗	๔๐
๘.	หมู่ที่ ๘	๖๔๒	๔๐
๙.	หมู่ที่ ๙	๒๓๕	๔๐
รวม		๔,๖๓๘	๓๖๐

^๒บุญชม ศรีสะอาด, การวิจัยเบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๕),

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ มีเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๓.๓.๑ ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

๑) ศึกษาการพัฒนาสังคมตามหลักสารานุกรมธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอบุพผพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ จากเอกสารและผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒) กำหนดกรอบแนวคิด ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

๓) กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย โดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

๔) สร้างเครื่องมือการวิจัย

๕) นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

๖) นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้ (Try out) กับประชากรที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่างเพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น (Reliability)

๗) นำเครื่องมือที่ได้จากการไปทดลองแจก (Try out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจริง จำนวน ๓๐ ชุด มาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น แล้วนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษา

๘) จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

๙. รวบรวมแบบสอบถาม แล้วนำมาวิเคราะห์

๓.๓.๒ ลักษณะของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามกรอบของการวิจัยเรื่อง การพัฒนาสังคมตามหลักสารานุกรมธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอบุพผพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) และใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งเก็บข้อมูลในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยโดยการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

๑. แบบสอบถาม (Questionnaire) ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามเกี่ยวกับเรื่องการพัฒนาสังคมตามหลักสสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ อำเภอบุพผพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น ๓ ตอนดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) จำแนกตามเพศ อายุ การศึกษา สถานภาพ อาชีพ รายได้ จำนวน ๖ ข้อ ให้เลือกตอบ

ตอนที่ ๒ สอบถามเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลักสสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ อำเภอบุพผพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ จำนวน ๖ ด้าน ประกอบด้วย ๑) เมตตา ๒) เมตตาธรรม ๓) เมตตาจิต ๔) เมตตาญาณ ๕) สีสสามัญญตา ๖) ทิฏฐิสามัญญตา มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) ๕ ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด โดยมีเกณฑ์การให้น้ำหนักของคะแนนดังนี้^๓

๕	หมายความว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ	มากที่สุด
๔	หมายความว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ	มาก
๓	หมายความว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ	ปานกลาง
๒	หมายความว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ	น้อย
๑	หมายความว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับ	น้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลักสสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ อำเภอบุพผพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ มีลักษณะเป็นแบบสอบถามที่เป็นปลายเปิด (Open ended Question) ให้เลือกตอบแบบเสรี

๒. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ใช้รวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยแบ่งแบบสัมภาษณ์ออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ คำนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ตอนที่ ๓ แบบสัมภาษณ์การพัฒนาสังคมตามหลักสสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ อำเภอบุพผพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

^๓ ชูติ ระเบียบ และคณะ, ระเบียบวิธีวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๕๒), หน้า ๑๐๘.

๓.๓.๓ การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

๑. แบบสอบถาม (Questionnaire) มีขั้นตอนการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ดังนี้

๑.๑ ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบเครื่องมือที่สร้างไว้

๑.๒ หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จ เสนอประธานและกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม จำนวน ๕ ท่าน ได้แก่

๑) พระวิสุทธิวรารักษ์ (ธรรมรัตน์ กิตติภโท) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง วัดเทพธิดารามวรวิหาร กรุงเทพมหานคร

๒) พระมหาอำนวย อัสการี, Ph.D. อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓) พระครูปลัดสุรัสวดี สิริปัญโญ, Ph.D. อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔) พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญโญ อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕) รองศาสตราจารย์ ดร.เอื้อมทิพย์ ศรีทอง อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระและโครงสร้างของคำถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้ และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถาม และวัตถุประสงค์ (Item-Objective Congruence Index : IOC) ได้ค่ามากกว่า ๐.๕ ขึ้นไปทุกข้อ

๑.๓ หาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability)

นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้ (Try out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๓๐ ชุด เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา

(α - Coefficient) ตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach)^๔ ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ ๐.๙๙๗๔

๑.๔ นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบ และจัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์เพื่อใช้แจกกลุ่มตัวอย่างจริง ที่ใช้ในการวิจัยต่อไป

๒. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) มีขั้นตอนการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ดังนี้

๑) ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบเครื่องมือที่สร้างไว้

๒) นำแบบสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ให้คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ตรวจสอบ

๓) นำแบบสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) มาปรับปรุงแก้ไขเพื่อนำไปสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญต่อไป

๓.๔ การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลมีขั้นตอน ดังนี้

๓.๔.๑ การเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถาม

๑) ขอหนังสือจากผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อเรียนนายกองคการบริหารส่วนตำบลแซ่ ขออนุญาตเข้าทำการเก็บรวบรวมข้อมูลในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

๒) นำแบบสอบถามที่ผ่านการปรับปรุงแก้ไขแล้วไปเก็บข้อมูล โดยนำแบบสอบถามจำนวน ๓๖๐ ฉบับ โดยแจกกับประชาชนตั้งแต่อายุ ๒๐ ปีขึ้นไปที่อยู่ในพื้นที่ชุมชน ภายในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ ทั้ง ๙ ชุมชน ได้แก่ หมู่ที่ ๑, ๒, ๓, ๔, ๕, ๖, ๗, ๘, และหมู่ที่ ๙

^๔ สีน พันธุ์พินิจ, เทคนิคการวิจัยทางสังคมศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท จูนพับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๕๗), หน้า ๑๙๑.

ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง และเก็บแบบสอบถามคืนด้วยตนเองแล้วนำมาตรวจสอบความถูกต้อง ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ทั้งหมดจำนวน ๓๖๐ ฉบับ คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐ ของจำนวนแบบสอบถามทั้งหมด

๓) นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์และประมวลผลโดยโปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ต่อไป

๓.๔.๒ การเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสัมภาษณ์

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสัมภาษณ์ตามขั้นตอน ดังนี้

๑. ขอนหนังสือจากผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อนำการเข้าคณะตำบลแซ่ เจ้าอาวาสวัดป่าเวฬุวัน และเรียนนายกองค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ กำนันตำบลแซ่ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์

๒. นำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกไปทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้แก่ เจ้าคณะตำบลแซ่ เจ้าอาวาสวัดป่าเวฬุวัน นายกองค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ กำนันตำบลแซ่ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑ ช่วงวันที่ ๑๑ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๕๖ ถึง ๑๗ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๕๖ รวมเป็นระยะเวลา ๗ วัน

๓. นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Techniques)

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่

๓.๕.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถาม หลังจากที่ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามเรียบร้อยแล้ว นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ดังนี้

สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) สำหรับอธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง และพรรณนาระดับการพัฒนาสังคมตามหลักสารานุกรมขององค์การบริหารส่วนตำบล

๒) นำแบบสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ให้คณะกรรมการควบคุม
วิทยานิพนธ์ตรวจสอบ

๓) นำแบบสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) มาปรับแก้ไขเพื่อนำไป
สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญต่อไป

๔) ขอหนังสือจากผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนา
สังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อนมัสการเจ้าคณะตำบลเข้ เจ้าอาวาสวัดป่า
เวฬุวัน และเรียนนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเข้ ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลเข้ ประธานสภา
องค์การบริหารส่วนตำบลเข้ กำนันตำบลเข้ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการ
สัมภาษณ์

๕) นำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกไปทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)
ได้แก่ เจ้าคณะตำบลเข้ เจ้าอาวาสวัดป่าเวฬุวัน นายกองค์การบริหารส่วนตำบลเข้ ปลัดองค์การ
บริหารส่วนตำบลเข้ ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเข้ กำนันตำบลเข้ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑
ช่วงวันที่ ๑๑ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๕๖ ถึง ๑๗ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๕๖ รวมเป็นระยะเวลา ๗ วัน

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ อำเภอกุหลาบบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์” ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่รวบรวมได้จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๖๐ คน มาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปการวิเคราะห์ข้อมูลทางสังคมศาสตร์ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอต่อไปนี้

๔.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

๔.๒ ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ อำเภอกุหลาบบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์

๔.๓ ผลการทดสอบสมมติฐาน

๔.๔ ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ อำเภอกุหลาบบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์

๔.๕ สรุปผลการสัมภาษณ์บุคคลเชิงลึกเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ อำเภอกุหลาบบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์

๔.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

การศึกษปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้ศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลของประชาชน จำแนกตามเพศ อายุ สถานภาพ การศึกษา อาชีพ และรายได้ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีรายละเอียดดังในตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ จำนวน และร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม

(n=๓๖๐)

สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	๑๗๖	๔๘.๙
หญิง	๑๘๔	๕๑.๑
รวม	๓๖๐	๑๐๐.๐

ตารางที่ ๔.๑ (ต่อ)

สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบสอบถาม		จำนวน	ร้อยละ
อายุ			
๒๐ - ๓๐ ปี		๖๔	๑๗.๘
๓๑ - ๔๐ ปี		๗๑	๑๙.๗
๔๑ - ๕๐ ปี		๕๕	๑๕.๓
๕๑ - ๖๐ ปี		๑๒๐	๓๓.๓
๖๐ ปีขึ้นไป		๕๐	๑๓.๙
รวม		๓๖๐	๑๐๐.๐
สถานภาพ			
โสด		๗๗	๒๑.๔
สมรส		๗๑	๑๙.๗
หย่าร้าง/แยกกันอยู่		๓๖	๑๐.๐
รวม		๓๖๐	๑๐๐.๐
การศึกษา			
ประถมศึกษา		๒๒๒	๕๘.๗
มัธยมศึกษาตอนต้น		๗๓	๑๙.๓
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.		๕๕	๑๕.๓
อนุปริญญา/ปวส.		๑๗	๔.๕
ปริญญาตรี		๑๒	๓.๒
สูงกว่าปริญญาตรี		๕	๑.๔
รวม		๓๖๐	๑๐๐.๐
อาชีพ			
ค้าขาย		๔๑	๑๑.๔
เกษตรกรรม		๒๓๗	๖๕.๘
รับจ้างทั่วไป		๓๙	๑๐.๘
ธุรกิจส่วนตัว		๑๗	๔.๗
ข้าราชการ/เจ้าพนักงานของรัฐ		๑๗	๔.๗
อื่นๆ		๙	๒.๕
รวม		๓๖๐	๑๐๐.๐

ตารางที่ ๔.๑ (ต่อ)

สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
รายได้		
น้อยกว่า ๕,๐๐๐ บาท	๑๖๒	๔๕.๐
๕,๐๐๑ - ๑๐,๐๐๐ บาท	๑๓๖	๓๗.๘
๑๐,๐๐๑ - ๑๕,๐๐๐ บาท	๒๒	๖.๑
๑๕,๐๐๑ บาทขึ้นไป	๔๐	๑๑.๑
รวม	๓๖๐	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามเรื่อง “การพัฒนาสังคมตามหลักสธารณนิยมธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอกุหลาบพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ” จำแนกได้ดังนี้

เพศ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีจำนวนเกือบเท่ากัน เป็นชายจำนวน ๑๓๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๘.๙ และเป็นหญิงจำนวน ๑๘๔ คิดเป็นร้อยละ ๕๐.๑

อายุ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุอยู่ระหว่าง ๕๑-๖๐ ปี มีจำนวน ๑๒๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๓ รองลงมาคือ มีอายุอยู่ระหว่าง ๓๑-๔๐ ปี มีจำนวน ๗๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๙.๗ และน้อยที่สุด คือ ผู้มีอายุ ๖๐ปีขึ้นไป มีเพียงจำนวน ๕๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๙

สถานภาพ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส มีจำนวน ๒๔๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๘.๖ รองลงมาคือ สถานภาพโสด คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๔ และน้อยที่สุดคือสถานภาพมีจำนวน ๔๖ คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๐

การศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา มีจำนวน ๑๖๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๓ รองลงมาคือ มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีจำนวน ๘๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๓ และน้อยที่สุดคือมีการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี มีเพียงจำนวน ๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑.๔

อาชีพ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรกรรม มีจำนวน ๒๓๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๕.๘ รองลงมาคือ ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป มีจำนวน ๓๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๘ และน้อยที่สุดคือ ประกอบอาชีพอื่นๆ มีจำนวน ๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๕

รายได้ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีรายได้ต่ำกว่า ๕,๐๐๐ บาทต่อเดือน มีจำนวน ๑๖๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๐ รองลงมาคือ มีรายได้ ๕,๐๐๑-๑๐,๐๐๐ บาทต่อเดือน มีจำนวน ๑๓๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๘ และน้อยที่สุดคือ มีรายได้ ๑๐,๐๐๑-๑๕,๐๐๐ บาท มีจำนวน ๒๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๖.๑

๔.๒ ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลัก สราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแช่ อำเภอบุพผพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วน
ตำบลแช่ อำเภอบุพผพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ทั้ง ๖ ด้าน ได้แก่ ด้านเมตตาทายกรรม ด้านเมตตา
วจิกรรม ด้านเมตตามโนกรรม ด้านสาธารณโกคิ ด้านสึลสามัญญดา และด้านทฎฐึสามัญญดา แสดง
ด้วยค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตาม
หลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแช่ อำเภอบุพผพรพิสัย จังหวัด
ศรีสะเกษ โดยภาพรวม

(n = ๓๖๐)

การพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ของ องค์การบริหารส่วนตำบลแช่ อำเภอบุพผพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ		ระดับความคิดเห็น		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑.	ด้านเมตตาทายกรรม	๓.๐๙	๐.๘๒๗	ปานกลาง
๒.	ด้านเมตตาวจิกรรม	๓.๐๒	๐.๘๕๔	ปานกลาง
๓.	ด้านเมตตามโนกรรม	๒.๙๗	๐.๙๐๕	ปานกลาง
๔.	ด้านสาธารณโกคิ	๒.๙๔	๐.๘๖๙	ปานกลาง
๕.	ด้านสึลสามัญญดา	๓.๐๖	๐.๘๕๘	ปานกลาง
๖.	ด้านทฎฐึสามัญญดา	๓.๐๘	๑.๐๖๐	ปานกลาง
รวม		๓.๐๒	๐.๗๘๒	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาสังคมตามหลัก
สราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแช่ อำเภอบุพผพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ โดยรวมอยู่ใน
ระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = ๓.๐๒, S.D. = ๐.๗๘๒) เมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า การพัฒนาสังคมตาม
หลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแช่ อำเภอบุพผพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ สามารถ
เรียงลำดับความคิดเห็นของประชาชนได้ดังนี้ ความคิดเห็นด้านเมตตาทายกรรมมีระดับสูงสุด ($\bar{X}$ =
๓.๐๙, S.D. = ๐.๘๒๗) รองลงมาคือด้านทฎฐึสามัญญดา ($\bar{X}$ = ๓.๐๘, S.D. = ๑.๐๖๐) ด้านสึล
สามัญญดา ($\bar{X}$ = ๓.๐๖, S.D. = ๐.๘๕๘) ด้านเมตตาวจิกรรม ($\bar{X}$ = ๓.๐๒, S.D. = ๐.๘๕๔) ด้าน

เมตตามโนกรรม ($\bar{X} = ๒.๙๗$, S.D. = ๐.๙๐๕) และที่อยู่ในระดับสุดท้ายคือ ด้านสาธารณโภคี ($\bar{X} = ๒.๙๔$, S.D. = ๐.๘๖๙) อยู่ในระดับปานกลาง

จะสังเกตได้ว่าองค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ มีการพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรมที่เน้นด้านเมตตากายกรรม ด้านทฎฐิสามัญญตา ด้านศีลสามัญญตา ด้านเมตตาวจกรรม ด้านเมตตามโนกรรม และด้านสาธารณโภคี จะเห็นว่าความคิดเห็นด้านเมตตากายกรรมมีระดับสูงสุด ซึ่งอาจเป็นเพราะประชาชนได้รับการช่วยเหลือ ทั้งองค์การบริหารส่วนตำบลเข้มีความขยันหมั่นเพียร อดทนบากบ้น ปฏิบัติงานด้วยความยิ้มแย้มแจ่มใส ให้ความสำคัญในการส่งเสริมและดูแลพัฒนากลุ่มสตรี เด็ก เยาวชน ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาสและผู้สูงอายุ อีกทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนมีการจัดตั้งกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลักสสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ด้านเมตตากายกรรม

(n = ๓๖๐)

ด้านเมตตากายกรรม	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. อบต.ของท่านให้การช่วยเหลือประชาชนที่ตกทุกข์ได้ยาก และที่ได้รับความเดือดร้อนได้ทันทั่วทั้งที่	๓.๒๐	๐.๙๘๙	ปานกลาง
๒. อบต.ของท่านมีความขยันหมั่นเพียร อดทน บากบั่นในการทำงานเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม	๓.๑๒	๐.๙๗๓	ปานกลาง
๓. อบต.ของท่านปฏิบัติงานด้วยความยิ้มแย้มแจ่มใส เป็นมิตรไมตรีต่อประชาชนผู้มารับบริการ	๓.๒๐	๐.๙๓๐	ปานกลาง
๔. อบต.ของท่านให้ความสำคัญในการส่งเสริมและดูแลพัฒนา กลุ่มสตรี เด็กเยาวชน ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาสและผู้สูงอายุ	๓.๑๓	๐.๙๒๔	ปานกลาง
๕. อบต.ของท่านส่งเสริม และสนับสนุนให้ชุมชนมีการจัดตั้งกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน	๒.๘๑	๑.๐๓๕	ปานกลาง
รวม	๓.๐๙	๐.๘๒๗	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า การพัฒนาสังคมตามหลักสสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ด้านเมตตากายกรรมโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = ๓.๐๙, S.D. = ๐.๘๒๗) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อพบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลให้การช่วยเหลือประชาชนที่ตกทุกข์ได้ยาก และที่ได้รับความเดือดร้อนได้ทันทั่วทั้งที่ ($\bar{X}$ = ๓.๒๐, S.D. = ๐.๙๘๙) และปฏิบัติงานด้วยความยิ้มแย้มแจ่มใส เป็นมิตรไมตรีต่อประชาชนผู้มารับบริการ ($\bar{X}$ = ๓.๒๐, S.D. = ๐.๙๓๐) อยู่ในระดับสูงสุด รองลงมาคือ ให้ความสำคัญในการส่งเสริมและดูแลพัฒนา กลุ่มสตรี เด็กเยาวชน ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาสและผู้สูงอายุ ($\bar{X}$ = ๓.๑๓, S.D. = ๐.๙๒๔) มีความขยันหมั่นเพียร อดทน บากบั่นในการทำงานเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม ($\bar{X}$ = ๓.๑๒, S.D. = ๐.๙๗๓) ซึ่งอยู่ในระดับมาก และที่อยู่ในระดับสุดท้าย คือ ส่งเสริม และสนับสนุนให้ชุมชนมีการจัดตั้งกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน ($\bar{X}$ = ๒.๘๑, S.D. = ๑.๐๓๕) อยู่ในระดับปานกลาง

จะสังเกตได้ว่า ด้านเมตตากายกรรมของการพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ให้ความสำคัญกับการช่วยเหลือประชาชนที่ตกทุกข์ได้ยาก การปฏิบัติงานด้วยความยิ้มแย้มแจ่มใส เป็นมิตรไมตรีต่อประชาชนผู้มารับบริการ การให้ความสำคัญในการส่งเสริมและดูแลพัฒนา กลุ่มสตรี เด็กเยาวชน ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาสและผู้สูงอายุ และการมีความขยันหมั่นเพียร อดทน บากบั่นในการทำงานเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ด้านเมตตาวจีกรรม

(n = ๓๖๐)

ด้านเมตตาวจีกรรม	ระดับความคิดเห็น		
	X	S.D.	แปลผล
๑. อบต.ของท่านมีมนุษยสัมพันธ์ อธิยาศัยไมตรีดี ยิ้มแย้มแจ่มใส มีความเป็นกันเอง	๓.๒๔	๐.๙๙๒	ปานกลาง
๒. อบต.ของท่านพูดจาเชิงสร้างสรรค์เพื่อความสามัคคีของคนในชุมชน	๓.๐๘	๐.๙๒๕	ปานกลาง
๓. อบต.ของท่านพูดด้วยความจริงใจ พูดแต่คำสัตย์ ไม่เสแสร้ง	๒.๙๗	๐.๙๖๑	ปานกลาง
๔. อบต.ของท่านประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารของทางราชการให้ประชาชนรับทราบเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ	๒.๙๖	๑.๐๖๕	ปานกลาง
๕. อบต.ของท่านรับฟังคำวิพากษ์วิจารณ์ ชักถาม หรือขอคำปรึกษาหารือ ขอให้คำแนะนำต่างๆ ได้	๒.๘๓	๑.๐๖๗	ปานกลาง
รวม	๓.๐๒	๐.๘๕๔	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า การพัฒนาสังคมตามหลักสารานีธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ด้านเมตตาวจีกรรมโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.02$, S.D. = 0.854) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อพบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลมีมนุษยสัมพันธ์ อธิบายไม่ตรีดี ยิ้มแย้มแจ่มใส มีความเป็นกันเอง ($\bar{X} = 3.24$, S.D. = 0.992) อยู่ในระดับปานกลาง รองลงมาคือ พุดจาเชิงสร้างสรรค์เพื่อความสามัคคีของคนในชุมชน ($\bar{X} = 3.08$, S.D. = 0.925) พุดด้วยความจริงใจ พุดแต่คำสัตย์ ไม่เสแสร้ง ($\bar{X} = 2.97$, S.D. = 0.961) ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารของทางราชการให้ประชาชนรับทราบเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ ($\bar{X} = 2.96$, S.D. = 1.065) ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง และที่อยู่ในระดับสุดท้าย คือ รับฟังคำวิพากษ์วิจารณ์ ชักถาม หรือขอคำปรึกษาหารือ ขอให้คำแนะนำต่างๆ ได้ ($\bar{X} = 2.83$, S.D. = 1.067) อยู่ในระดับปานกลาง

จะสังเกตได้ว่า ด้านเมตตาวจีกรรมของการพัฒนาสังคมตามหลักสารานีธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ให้ความสำคัญกับการมีมนุษยสัมพันธ์ อธิบายไม่ตรีดี ยิ้มแย้มแจ่มใส มีความเป็นกันเอง การพุดจาเชิงสร้างสรรค์เพื่อความสามัคคีของคนในชุมชน การพุดด้วยความจริงใจ พุดแต่คำสัตย์ ไม่เสแสร้ง การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารของทางราชการให้ประชาชนรับทราบเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ และการรับฟังคำวิพากษ์วิจารณ์ ชักถาม หรือขอคำปรึกษาหารือ ขอให้คำแนะนำต่างๆ ได้

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลักสารานีธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ด้านเมตตามโนกรรม

(n = 360)

ด้านเมตตามโนกรรม	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. อบต.ของท่านเสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมยิ่งกว่าประโยชน์ส่วนตน อุทิศตนเพื่องาน	3.08	0.979	ปานกลาง
๒. อบต.ของท่านเอาใจใส่ความสุขทุกข์ของประชาชนในชุมชน	3.09	1.430	ปานกลาง
๓. อบต.ของท่านส่งเสริมกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา เป็นต้น	2.99	1.004	ปานกลาง

๔. อบต.ของท่านส่งเสริมศิลปกรรมแก่เยาวชนให้ห่างไกลยาเสพติด	๒.๙๔	๑.๐๖๘	ปานกลาง
๕. อบต.ของท่านส่งเสริม และสนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิต และการเรียนรู้ประสบการณ์ใหม่ๆ ในสังคม	๒.๗๔	๑.๑๐๔	ปานกลาง
รวม	๒.๙๗	๐.๙๐๕	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า การพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ด้านเมตตาวชิกรรมโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๒.๙๗$, S.D. = ๐.๙๐๕) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อพบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลเอาใจใส่ความสุขทุกข์ของประชาชนในชุมชน ($\bar{X} = ๓.๐๙$, S.D. = ๑.๔๓๐) อยู่ในระดับปานกลาง รองลงมา คือ เสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมยิ่งกว่าประโยชน์ส่วนตน อุทิศตนเพื่องาน ($\bar{X} = ๓.๐๘$, S.D. = ๐.๙๗๙) ส่งเสริมกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา เป็นต้น ($\bar{X} = ๒.๙๙$, S.D. = ๑.๐๐๔) ส่งเสริมศิลปกรรมแก่เยาวชนให้ห่างไกลยาเสพติด ($\bar{X} = ๒.๙๔$, S.D. = ๑.๐๖๘) ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง และที่อยู่ในระดับสุดท้าย คือ ส่งเสริม และสนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิต และการเรียนรู้ประสบการณ์ใหม่ๆ ในสังคม ($\bar{X} = ๒.๗๔$, S.D. = ๑.๑๐๔) อยู่ในระดับปานกลาง

จะสังเกตได้ว่า ด้านเมตตามโนกรรมของการพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ให้ความสำคัญกับการเอาใจใส่ความสุขทุกข์ของประชาชนในชุมชน การเสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมยิ่งกว่าประโยชน์ส่วนตน อุทิศตนเพื่องาน การส่งเสริมกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา เป็นต้น การส่งเสริมศิลปกรรมแก่เยาวชนให้ห่างไกลยาเสพติด และส่งเสริม และสนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิต และการเรียนรู้ประสบการณ์ใหม่ๆ ในสังคม

ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลักสสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแช่ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ด้านสาธารณโภคี

(n = ๓๖๐)

ด้านสาธารณโภคี	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. อบต.ของท่านได้พัฒนาด้านการคมนาคมภายในชุมชนอย่างต่อเนื่อง	๓.๑๖	๐.๙๘๕	ปานกลาง
๒. อบต.ของท่านดูแลป้องกัน ช่วยเหลือ และบรรเทาสาธารณภัยต่างๆ แก่ประชาชนได้ทั่วถึง	๓.๐๑	๐.๙๕๔	ปานกลาง
๓. อบต.ของท่านจัดให้มีน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค และการเกษตรเพียงพอกับความต้องการของประชาชน	๒.๙๔	๑.๐๐๖	ปานกลาง
๔. อบต.ของท่านให้การช่วยเหลือและให้สวัสดิการต่างๆ ในชุมชนอย่างเหมาะสมและเพียงพอ	๒.๘๓	๐.๙๘๘	ปานกลาง
๕. อบต.ของท่านจัดสรรงบประมาณอย่างเป็นธรรมทั่วถึง คำนึงถึงผลประโยชน์ของประชาชนเป็นหลัก	๒.๘๙	๑.๐๖๑	ปานกลาง
รวม	๒.๙๔	๐.๘๖๙	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า การพัฒนาสังคมตามหลักสสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแช่ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ด้านสาธารณโภคีโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๒.๙๔$, S.D. = ๐.๘๖๙) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อพบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลได้พัฒนาด้านการคมนาคมภายในชุมชนอย่างต่อเนื่อง ($\bar{X} = ๓.๑๖$, S.D. = ๐.๙๘๕) อยู่ในระดับปานกลาง รองลงมาคือ ดูแลป้องกัน ช่วยเหลือ และบรรเทาสาธารณภัยต่างๆ แก่ประชาชนได้ทั่วถึง ($\bar{X} = ๓.๐๑$, S.D. = ๐.๙๕๔) จัดให้มีน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค และการเกษตรเพียงพอกับความต้องการของประชาชน ($\bar{X} = ๒.๙๔$, S.D. = ๑.๐๐๖) การช่วยเหลือและให้สวัสดิการต่างๆ ในชุมชนอย่างเหมาะสมและเพียงพอ ($\bar{X} = ๒.๘๓$, S.D. = ๐.๙๘๘) ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง และที่อยู่ในระดับสุดท้าย คือ จัดสรรงบประมาณอย่างเป็นธรรมทั่วถึง คำนึงถึงผลประโยชน์ของประชาชนเป็นหลัก ($\bar{X} = ๒.๘๙$, S.D. = ๑.๐๖๑) อยู่ในระดับปานกลาง

จะสังเกตได้ว่า ด้านสาธารณโภคีของการพัฒนาสังคมตามหลักสสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแช่ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง

ให้ความสำคัญกับการพัฒนาด้านการคมนาคมภายในชุมชนอย่างต่อเนื่อง การดูแลป้องกัน ช่วยเหลือ และบรรเทาสาธารณภัยต่างๆ แก่ประชาชนได้ทั่วถึง การจัดให้มีน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค และการเกษตรเพียงพอกับความต้องการของประชาชน การช่วยเหลือและให้สวัสดิการต่างๆ ในชุมชน อย่างเหมาะสมและเพียงพอ และการจัดสรรงบประมาณอย่างเป็นธรรมทั่วถึง คำนึงถึงผลประโยชน์ ของประชาชนเป็นหลัก

ตารางที่ ๔.๗ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตาม หลักสภาราษฎรธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ อำเภอกุหลาบพรพิสัย จังหวัด ศรีสะเกษ ด้านสี่สามัญญดา

(n = ๓๖๐)

ด้านสี่สามัญญดา	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. อบต.ของท่านใช้กฎระเบียบ หรือข้อบังคับต่อ ประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน	๓.๑๖	๐.๙๘๒	ปานกลาง
๒. อบต.ของท่านไม่เลือกปฏิบัติให้บริการประชาชนอย่าง เสมอภาค และเท่าเทียมกันโดยปราศจากอคติ	๓.๐๗	๐.๙๖๔	ปานกลาง
๓. อบต.ของท่านเคารพในสิทธิ และเสรีภาพในการ แสดงออกไม่หลงอำนาจ ไม่ใช้อำนาจบาตรใหญ่ข่มขู่ ประชาชน	๓.๑๓	๐.๙๗๗	ปานกลาง
๔. อบต.ของท่านพัฒนาสังคมด้วยความซื่อสัตย์ สุจริตต่อ หน้าที่โปร่งใสตรวจสอบได้	๓.๐๐	๑.๐๑๓	ปานกลาง
๕. อบต.ของท่านเป็นคนมีคุณธรรม และศีลธรรมตั้งมั่นอยู่ ในความถูกต้อง ไม่ประพฤติผิดจารีตประเพณีที่ดั่งาม	๒.๙๓	๐.๙๙๑	ปานกลาง
รวม	๓.๐๖	๐.๘๕๘	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า การพัฒนาสังคมตามหลักสภาราษฎรธรรม ขององค์การบริหาร ส่วนตำบลแซ่ อำเภอกุหลาบพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ด้านสาธารณโภคิโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๓.๐๖$, S.D. = ๐.๘๕๘) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อพบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลใช้กฎระเบียบ หรือข้อบังคับต่อประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน ($\bar{X} = ๓.๑๖$, S.D. = ๐.๙๘๒) อยู่ในระดับปานกลาง รองลงมาคือ เคารพในสิทธิ และเสรีภาพในการแสดงออกไม่หลงอำนาจ ไม่ใช้อำนาจบาตรใหญ่ข่มขู่ ประชาชน ($\bar{X} = ๓.๑๓$, S.D. = ๐.๙๗๗) ไม่เลือกปฏิบัติให้บริการประชาชนอย่างเสมอภาค และ

เท่าเทียมกันโดยปราศจากอคติ ($\bar{X} = 3.07$, S.D. = 0.564) พัฒนาสังคมด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต ต่อหน้าที่โปร่งใสตรวจสอบได้ ($\bar{X} = 3.00$, S.D. = 0.013) ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง และที่อยู่ในระดับสุดท้าย คือ เป็นคนมีคุณธรรม และศีลธรรมตั้งมั่นอยู่ในความถูกต้อง ไม่ประพฤติผิดจารีตประเพณีที่ดั่งาม ($\bar{X} = 2.53$, S.D. = 0.551) อยู่ในระดับปานกลาง

จะสังเกตได้ว่า ด้านสี่สามัญญตาของการพัฒนาสังคมตามหลักสารานีธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ให้ความสำคัญกับการใช้กฎระเบียบ หรือข้อบังคับต่อประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน การเคารพในสิทธิ และเสรีภาพในการแสดงออกไม่หลงอำนาจ ไม่ใช่อำนาจบาตรใหญ่ข่มขู่ประชาชน การไม่เลือกปฏิบัติ ให้บริการประชาชนอย่างเสมอภาค และเท่าเทียมกันโดยปราศจากอคติ การพัฒนาสังคมด้วยความซื่อสัตย์ สุจริตต่อหน้าที่โปร่งใสตรวจสอบได้ และการเป็นคนมีคุณธรรม และศีลธรรมตั้งมั่นอยู่ในความถูกต้อง ไม่ประพฤติผิดจารีตประเพณีที่ดั่งาม

ตารางที่ ๔.๘ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลักสารานีธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ด้านทฤษฎีสามัญญตา

(n = 360)

ด้านทฤษฎีสามัญญตา	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑. อบต.ของท่านรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นที่เห็นแตกต่างกัน และยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างกันได้	3.12	0.515	ปานกลาง
๒. อบต.ของท่าน มีแนวทางการสร้างความปรองดองสามัคคีของประชาชนในชุมชนอย่างจริงจัง	3.16	3.137	ปานกลาง
๓. ในการจัดทำแผนพัฒนาอบต. ข้อบังคับ โครงการ มีการลงประชาคมเพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเสนอข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ปัญหา และความต้องการ ในการพัฒนาสังคมของ อบต.	3.16	0.540	ปานกลาง
๔. ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ปรึกษาหารือกันและปฏิบัติงานไปในทิศทางเดียวกัน	3.04	0.570	ปานกลาง
๕. ข้อเสนอแนะหรือปัญหาความเดือดร้อนที่ประชาชนเสนอได้รับการตอบรับไปสู่การพัฒนาและแก้ไขปัญหา	2.50	1.066	ปานกลาง

อย่างเร่งด่วน			
รวม	๓.๐๘	๑.๐๖๐	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่า การพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ อำเภอมุขมหารพัสัย จังหวัดศรีสะเกษ ด้านสาธารณโภคีโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๓.๐๘$, S.D. = ๑.๐๖๐) เมื่อจำแนกเป็นรายข้อพบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลมีแนวทางการสร้างความปรองดองสามัคคีของประชาชนในชุมชนอย่างจริงจัง ($\bar{X} = ๓.๑๖$, S.D. = ๓.๑๓๗) และในการจัดทำแผนพัฒนาอบต. ข้อบังคับ โครงการ มีการลงประชาคมเพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเสนอข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ปัญหา และความต้องการ ในการพัฒนาสังคมของ อบต. อยู่ในระดับปานกลาง รองลงมาคือ รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นที่เห็นแตกต่างกัน และยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างกันได้ ($\bar{X} = ๓.๑๒$, S.D. = ๐.๙๑๙) ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ปึกษาหารือกันและปฏิบัติงานไปในทิศทางเดียวกัน ($\bar{X} = ๓.๐๔$, S.D. = ๐.๙๗๐) ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง และที่อยู่ในระดับสุดท้าย คือ ข้อเสนอแนะหรือปัญหาความเดือดร้อนที่ประชาชนเสนอได้รับการตอบรับไปสู่การพัฒนาและแก้ไขปัญหาอย่างเร่งด่วน ($\bar{X} = ๒.๙๐$, S.D. = ๑.๐๖๖) อยู่ในระดับปานกลาง

จะสังเกตได้ว่า ด้านทฤษฎีสามัญญตาของการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ อำเภอมุขมหารพัสัย จังหวัดศรีสะเกษ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ให้ความสำคัญกับการมีแนวทางการสร้างความปรองดองสามัคคีของประชาชนในชุมชนอย่างจริงจัง การจัดทำแผนพัฒนาอบต. ข้อบังคับ โครงการ มีการลงประชาคมเพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเสนอข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ปัญหา และความต้องการ ในการพัฒนาสังคมของ อบต. การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นที่เห็นแตกต่างกัน และยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างกันได้ ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ปึกษาหารือกันและปฏิบัติงานไปในทิศทางเดียวกัน และข้อเสนอแนะหรือปัญหาความเดือดร้อนที่ประชาชนเสนอได้รับการตอบรับไปสู่การพัฒนาและแก้ไขปัญหาอย่างเร่งด่วน

๔.๓ ผลการทดสอบสมมติฐาน

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ อำเภอมุขมหารพัสัย จังหวัดศรีสะเกษ การทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างตัวแปร ได้แก่ การจำแนกตาม เพศ อายุ สถานภาพ การศึกษา อาชีพ และรายได้ ตามสมมติฐานที่ ๑-๗ ดังนี้

สมมติฐานที่ ๑ ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการให้การพัฒนาสังคมขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ อำเภอกุหลาบบุรีรัมย์ จังหวัดศรีสะเกษ ตามหลักสสารณียธรรมแตกต่างกัน

ผลการวิเคราะห์การทดสอบสมมติฐานที่ ๑ รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๙

ตารางที่ ๔.๙ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสสารณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ อำเภอกุหลาบบุรีรัมย์ จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามเพศ

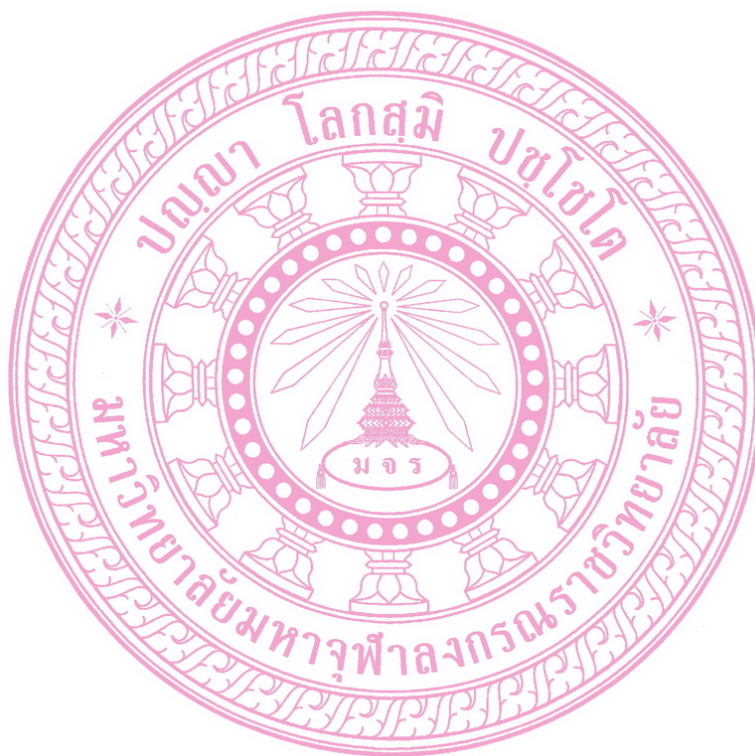
(n = ๓๖๐)

การพัฒนาสังคมตามหลัก สาราณียธรรม ของ องค์การบริหารส่วนตำบล แซ่ อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ	เพศ				t	Sig.
	ชาย (๑๗๖ คน)		หญิง (๑๘๔ คน)			
	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D		
ด้านเมตตาการุณกรรม	๓.๐๙	๐.๘๓๙	๓.๐๙	๐.๘๑๗	๐.๐๑๐	๐.๙๔๙
ด้านเมตตาวิจิตรกรรม	๓.๐๑	๐.๘๓๕	๓.๐๒	๐.๘๗๔	-๐.๐๖๔	๐.๙๓๕
ด้านเมตตาโมกขกรรม	๓.๐๓	๐.๙๐๒	๒.๙๐	๐.๙๐๖	๑.๓๙๗	๐.๖๗๕
ด้านสาธารณโภคี	๒.๙๖	๐.๘๔๘	๒.๙๒	๐.๘๙๐	๐.๔๓๙	๐.๔๐๖
ด้านศีลสามัญญตา	๓.๐๘	๐.๘๕๒	๓.๐๔	๐.๘๘๕	-๐.๐๕๗	๐.๙๐๗
ด้านทวิญญูสามัญญตา	๓.๐๓	๐.๘๒๓	๓.๑๒	๑.๒๔๕	-๐.๗๓๓	๐.๐๓๒
รวม	๓.๐๔	๐.๗๖๖	๓.๐๑	๐.๗๙๙	๐.๒๖๔	๐.๙๓๒

จากตารางที่ ๔.๙ ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ t – test แบบข้อมูล ๒ กลุ่มที่เป็นอิสระต่อกันที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ พบว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสสารณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ อำเภอกุหลาบบุรีรัมย์ จังหวัดศรีสะเกษ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ อำเภอกุหลาบบุรีรัมย์ จังหวัดศรีสะเกษ ตามหลักสสารณียธรรมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ ๒ ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการให้การพัฒนาสังคม ของ องค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ อำเภอกุหลาบบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ตามหลักสารานุกรม แตกต่าง กัน

ตารางที่ ๔.๑๐ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแช่ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามอายุ

(n=๓๖๐)

การพัฒนาสังคมตามหลัก สาราณียธรรม ของ องค์การบริหารส่วนตำบล แช่ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ	อายุ										F	sig
	๒๐ - ๓๐ ปี (๖๑คน)		๓๑ - ๔๐ ปี (๑๐๓ คน)		๔๑ - ๕๐ ปี (๑๑๓ คน)		๕๑ - ๖๐ ปี (๗๔ คน)		๖๐ ปีขึ้นไป (๒๗ คน)			
	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D		
ด้านเมตตากายกรรม	๓.๓๘	๐.๘๑๔	๒.๒๙	๐.๘๒๕	๓.๐๑	๐.๘๐๗	๒.๘๙	๐.๗๗๗	๓.๐๑	๐.๘๕๐	๕.๑๙๓*	๐.๐๐๐
ด้านเมตตาวจีกรรม	๓.๒๕	๐.๘๑๓	๓.๒๓	๐.๘๗๗	๒.๙๖	๐.๘๙๖	๒.๘๓	๐.๗๘๙	๒.๙๓	๐.๘๗๗	๔.๐๓๒*	๐.๐๐๓
ด้านเมตตามโนกรรม	๓.๓๒	๐.๘๕๔	๓.๑๔	๐.๗๙๗	๓.๐๐	๐.๙๗๘	๒.๗๐	๐.๙๓๘	๒.๘๘	๐.๗๕๙	๖.๑๙๑*	๐.๐๐๐
ด้านสาธารณโภคี	๓.๒๓	๐.๗๓๒	๓.๑๐	๐.๗๓๕	๓.๐๕	๐.๙๑๑	๒.๗๒	๐.๘๔๔	๒.๗๙	๐.๘๖๙	๕.๑๔๓*	๐.๐๐๐
ด้านศีลสามัญญตา	๓.๓๕	๐.๗๗๒	๓.๑๕	๐.๗๖๔	๓.๐๘	๐.๘๖๒	๒.๙๐	๐.๙๐๗	๒.๙๑	๐.๘๗๒	๓.๖๔๘*	๐.๐๐๖
ด้านทฎฐิสามัญญตา	๓.๓๘	๑.๖๔๖	๓.๒๓	๐.๙๒๕	๓.๐๕	๐.๘๑๖	๒.๘๕	๐.๗๗๐	๒.๘๘	๐.๙๔๘	๓.๘๐๑*	๐.๐๐๕
รวม	๓.๓๒	๐.๗๘๑	๓.๑๙	๐.๗๓๔	๓.๐๕	๐.๘๑๖	๒.๘๑	๐.๗๓๔	๒.๙๐	๐.๗๗๘	๕.๗๖๔*	๐.๐๐๐

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

จากตารางที่ ๔.๑๐ ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F - test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๑ พบว่าประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลแ้ อำเภอรุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ โดยรวมแตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลแ้ อำเภอรุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ แตกต่างกันในทุกด้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

ดังนั้นจึงได้ทำการเปรียบเทียบ ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นคู่ของประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมขององค์การบริหารส่วนตำบลแ้ อำเภอรุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ตามหลักสราณียธรรม ในทุกด้าน ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑๑ -๔.๑๗

ตารางที่ ๔.๑๑ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแ้ อำเภอรุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ โดยภาพรวมจำแนกตามอายุ

(n=๓๖๐)

อายุ	$\bar{X}$	อายุ				๖๐ ปีขึ้นไป
		๒๐-๓๐ ปี	๓๑-๔๐ ปี	๔๑-๕๐ ปี	๕๑-๖๐ ปี	
		๓.๓๒	๓.๑๙	๓.๐๕	๒.๘๑	๒.๙๐
๒๐-๓๐ ปี	๓.๓๒	-	-๐.๕๘	๐.๒๗	๐.๕๑*	๐.๕๒*
๓๑-๔๐ ปี	๓.๑๙	-	-	๐.๑๔	๐.๓๘*	๐.๒๙*
๔๑-๕๐ ปี	๓.๐๕	-	-	-	๐.๒๔	๐.๑๕
๕๑-๖๐ ปี	๒.๘๑	-	-	-	-	-๒.๐๙
๖๐ ปีขึ้นไป	๒.๙๐	-	-	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๑ พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลแ้ อำเภอรุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ โดยภาพรวม

ประชาชนที่มีอายุ ๒๐-๓๐ ปี และอายุ ๔๑-๕๐ ปี มีความคิดเห็นมากกว่าประชาชนที่มีอายุ ๕๑-๖๐ ปี และประชาชนที่มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๒ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการพัฒนาสังคมตามหลักสารานุกรมขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอบุพผนบุรีพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามอายุ ด้านเมตตากรุณา

(n=๓๖๐)

อายุ	$\bar{X}$	อายุ				๖๐ ปีขึ้นไป
		๒๐-๓๐ ปี	๓๑-๔๐ ปี	๔๑-๕๐ ปี	๕๑-๖๐ ปี	
		๓.๓๒	๒.๒๙	๓.๐๑	๒.๘๙	๓.๐๑
๒๐-๓๐ ปี	๓.๓๘	-	๑.๐๙	๐.๓๗*	๐.๔๙*	๐.๓๗*
๓๑-๔๐ ปี	๒.๒๙	-	-	-๐.๗๒	-๐.๖๐	-๐.๗๒
๔๑-๕๐ ปี	๓.๐๑	-	-	-	๐.๑๒	๐.๐๐
๕๑-๖๐ ปี	๒.๘๙	-	-	-	-	-๐.๑๒
๖๐ ปีขึ้นไป	๓.๐๑	-	-	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๒ พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสารานุกรมขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอบุพผนบุรีพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ในด้านเมตตากรุณา ประชาชนที่มีอายุ ๒๐-๓๐ ปี มีความคิดเห็นมากกว่าประชาชนที่มีอายุ ๔๑-๕๐ ปี ประชาชนที่มีอายุ ๕๑-๖๐ ปี และประชาชนที่มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๓ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างน้อยที่สุดของการพัฒนา
สังคมตามหลักสธาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอบุพผนพพพพ
จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามอายุ ด้านเมตตาวจกรรม

(n=๓๖๐)

อายุ	$\bar{X}$	อายุ				๖๐ ปีขึ้นไป
		๒๐-๓๐ ปี	๓๑-๔๐ ปี	๔๑-๕๐ ปี	๕๑-๖๐ ปี	
		๓.๒๕	๓.๒๓	๒.๙๖	๒.๘๓	๒.๙๓
๒๐-๓๐ ปี	๓.๒๕	-	๐.๑๓	๐.๑๙	๐.๕๑*	๐.๕๕*
๓๑-๔๐ ปี	๓.๒๓	-	-	๐.๐๖	๐.๓๘	๐.๓๑
๔๑-๕๐ ปี	๒.๙๖	-	-	-	๐.๓๒	๒.๒๕
๕๑-๖๐ ปี	๒.๘๓	-	-	-	-	-๐.๐๗
๖๐ ปีขึ้นไป	๒.๙๓	-	-	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๓ พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลัก
สธาราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอบุพผนพพพพ จังหวัดศรีสะเกษ ในด้านเมตตาว
จกรรม ประชาชนที่มีอายุ ๒๐-๓๐ ปี มีความคิดเห็นมากกว่า ประชาชนที่มีอายุ ๕๑-๖๐ ปี และ
ประชาชนที่มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๔ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการพัฒนา
สังคมตามหลักสธาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอบุพผนพพพพ
จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามอายุ ด้านเมตตามโนกรรม

(n=๓๖๐)

อายุ	$\bar{X}$	อายุ				๖๐ ปีขึ้นไป
		๒๐-๓๐ ปี	๓๑-๔๐ ปี	๔๑-๕๐ ปี	๕๑-๖๐ ปี	
		๓.๓๒	๓.๑๔	๓.๐๐	๒.๗๐	๒.๘๘
๒๐-๓๐ ปี	๓.๓๒	-	๐.๑๘	๐.๓๒	๐.๖๒*	๐.๔๔*
๓๑-๔๐ ปี	๓.๑๔	-	-	๐.๑๔	๐.๔๔	๐.๒๖
๔๑-๕๐ ปี	๓.๐๐	-	-	-	๐.๓๐	๐.๑๒
๕๑-๖๐ ปี	๒.๗๐	-	-	-	-	-๐.๑๘
๖๐ ปีขึ้นไป	๒.๘๘	-	-	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๔ พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลัก
สธาราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอบุพผนพพพพ จังหวัดศรีสะเกษ ในด้านเมตตาม
โนกรรม ประชาชนที่มีอายุ ๒๐-๓๐ ปี มีความคิดเห็นมากกว่า ประชาชนที่มีอายุ ๕๑-๖๐ ปี และ
ประชาชนที่มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๕ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการพัฒนา
สังคมตามหลักสารานุกรมขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอบุพผนพพพพ
จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามอายุ ด้านสาธารณโภคี

(n=๓๖๐)

อายุ	$\bar{X}$	อายุ				๖๐ ปีขึ้นไป
		๒๐-๓๐ ปี	๓๑-๔๐ ปี	๔๑-๕๐ ปี	๕๑-๖๐ ปี	
		๓.๒๓	๓.๒๓	๓.๒๓	๓.๒๓	๓.๒๓
๒๐-๓๐ ปี	๓.๒๓	-	๐.๑๘	๐.๓๒	๐.๖๒*	๐.๔๔*
๓๑-๔๐ ปี	๓.๑๐	-	-	๐.๑๔	๐.๔๔	๐.๒๖
๔๑-๕๐ ปี	๓.๐๔	-	-	-	๐.๓๐	๐.๑๒
๕๑-๖๐ ปี	๒.๗๒	-	-	-	-	-๐.๑๘
๖๐ ปีขึ้นไป	๒.๗๙	-	-	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๕ พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลัก
สารานุกรมขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอบุพผนพพพพ จังหวัดศรีสะเกษ ในด้าน
สาธารณโภคี ประชาชนที่มีอายุ ๒๐-๓๐ ปี มีความคิดเห็นมากกว่า ประชาชนที่มีอายุ ๕๑-๖๐ ปี และ
ประชาชนที่มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๖ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการพัฒนา
สังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอกุฑมพรพิสัย
จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามอายุ ด้านสี่ลสามัญญตา

(n=๓๖๐)

อายุ	$\bar{X}$	อายุ				๖๐ ปีขึ้นไป
		๒๐-๓๐ ปี	๓๑-๔๐ ปี	๔๑-๕๐ ปี	๕๑-๖๐ ปี	
		๓.๓๕	๓.๑๕	๓.๐๘	๒.๙๐	๒.๙๑
๒๐-๓๐ ปี	๓.๓๕	-	๐.๒๐	๐.๒๗	๐.๔๕*	๐.๔๕*
๓๑-๔๐ ปี	๓.๑๕	-	-	๐.๐๗	๐.๒๕	๐.๒๔
๔๑-๕๐ ปี	๓.๐๘	-	-	-	๐.๑๘	๐.๑๗
๕๑-๖๐ ปี	๒.๙๐	-	-	-	-	-๐.๐๑
๖๐ ปีขึ้นไป	๒.๙๑	-	-	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๖ พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลัก
สาราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ในด้าน
สี่ลสามัญญตา ประชาชนที่มีอายุ ๒๐-๓๐ ปี มีความคิดเห็นมากกว่า ประชาชนที่มีอายุ ๕๑-๖๐ ปี
และประชาชนที่มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๗ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการพัฒนา
สังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอบุพผพรพิสัย
จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามอายุ ด้านทฤษฎีสามัญญตา

(n=๓๖๐)

อายุ	$\bar{X}$	อายุ				๖๐ ปีขึ้นไป
		๒๐-๓๐ ปี	๓๑-๔๐ ปี	๔๑-๕๐ ปี	๕๑-๖๐ ปี	
		๓.๓๘	๓.๒๓	๓.๐๕	๒.๘๕	๒.๘๘
๒๐-๓๐ ปี	๓.๓๘	-	๐.๑๕	๐.๓๓	๐.๕๓*	-๐.๕๐*
๓๑-๔๐ ปี	๓.๒๓	-	-	๐.๑๘	๐.๓๘	๐.๓๕
๔๑-๕๐ ปี	๓.๐๕	-	-	-	๐.๒๐	๐.๑๗
๕๑-๖๐ ปี	๒.๘๕	-	-	-	-	-๐.๐๓
๖๐ ปีขึ้นไป	๒.๘๘	-	-	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๗ พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลัก
สาราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอบุพผพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ในด้าน
ทฤษฎีสามัญญตา ประชาชนที่มีอายุ ๒๐-๓๐ ปี มีความคิดเห็นมากกว่า ประชาชนที่มีอายุ ๕๑-๖๐ ปี
และประชาชนที่มีอายุ ๖๐ ปีขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

สมมติฐานที่ ๓ ประชาชนที่มีสถานภาพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการให้การพัฒนา
สังคม ขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอบุพผพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ตามหลักสาราณียธรรม
แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๘ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสารานุกรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ อำเภอกุหลาบบุรีรัมย์ จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามสถานภาพ

(n=๓๖๐)

การพัฒนาสังคมตามหลัก สาราณียธรรม ของ องค์การบริหารส่วนตำบล แซ่ อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ	สถานภาพ						F	Sig.
	โสด (๗๗)		สมรส (๒๔๗)		หย่าร้าง/แยกกันอยู่ (๓๖)			
	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D		
ด้านเมตตากายกรรม	๓.๔๓	๐.๘๙๐	๒.๙๘	๐.๘๐๗	๓.๑๓	๐.๖๑๙	๘.๙๗๘*	๐.๐๐๐
ด้านเมตตาวจีกรรม	๓.๓๔	๐.๘๕๒	๒.๙๐	๐.๘๗๔	๓.๑๑	๐.๔๕๙	๘.๐๗๗*	๐.๐๐๐
ด้านเมตตามโนกรรม	๓.๓๐	๐.๙๑๔	๒.๘๖	๐.๘๙๗	๒.๙๘	๐.๗๗๘	๗.๒๒๙*	๐.๐๐๑
ด้านสาธารณโภคี	๓.๑๘	๐.๘๕๕	๒.๘๔	๐.๘๗๕	๓.๑๖	๐.๗๒๒	๖.๐๐๓*	๐.๐๐๓
ด้านศีลสามัญญตา	๓.๒๙	๐.๘๐๑	๒.๙๘	๐.๘๗๕	๓.๑๑	๐.๗๘๑	๓.๙๐๐**	๐.๐๒๑
ด้านทิวฐิสามัญญตา	๓.๒๓	๐.๘๙๙	๓.๐๔	๑.๑๔๐	๓.๐๑	๐.๗๔๗	๑.๐๕๓	๐.๓๕๐
โดยรวม	๓.๒๙	๐.๗๘๘	๒.๙๓	๐.๗๘๖	๓.๐๘	๐.๖๐๒	๖.๕๕๙*	๐.๐๐๒

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๘ ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F - test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ พบว่าประชาชนที่มีสถานภาพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ โดยรวมแตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าประชาชนที่มีสถานภาพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ในด้านเมตตากายกรรม เมตตาวจีกรรม และเมตตามโนกรรม ส่วนในด้านศีลสามัญญตา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

ดังนั้นจึงได้ทำการเปรียบเทียบ ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นคู่ของประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ตามหลักสราณียธรรม โดยภาพรวมและด้านเมตตากายกรรม เมตตาวจีกรรม เมตตามโนกรรม และศีลสามัญญตา ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑๙-๔.๒๔

ตารางที่ ๔.๑๙ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ โดยภาพรวมจำแนกตามสถานภาพ

(n=๓๖๐)

สถานภาพ	$\bar{X}$	สถานภาพ		
		โสด ๓.๒๙	สมรส ๒.๙๓	หย่าร้าง/แยกกันอยู่ ๓.๐๘
โสด	๓.๒๙	-	๐.๓๖*	๐.๒๑
สมรส	๒.๙๓	-	-	-๐.๑๕
หย่าร้าง/แยกกันอยู่	๓.๐๘	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๙ พบว่าประชาชนมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลัก
 สาราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ โดยภาพรวม
 ประชาชนที่มีสถานภาพโสด มีความคิดเห็นมากกว่า ประชาชนที่มีประชาชนที่มีสถานภาพสมรส
 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๒๐ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการพัฒนา
 สังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ อำเภอกุฑมพรพิสัย
 จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามสถานภาพ ด้านเมตตาการุณกรรม

(n=๓๖๐)

สถานภาพ	$\bar{X}$	สถานภาพ		
		โสด	สมรส	หย่าร้าง/แยกกันอยู่
		๓.๒๙	๒.๙๓	๓.๐๘
โสด	๓.๒๙	-	๐.๓๖*	๐.๒๑
สมรส	๒.๙๓	-	-	-๐.๑๕
หย่าร้าง/แยกกันอยู่	๓.๐๘	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๐ พบว่าประชาชนมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลัก
 สาราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ในด้านเมตตา
 การุณกรรม ประชาชนที่มีสถานภาพโสด มีความคิดเห็นมากกว่า ประชาชนที่มีประชาชนที่มีสถานภาพ
 สมรส อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๒๑ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการพัฒนา
สังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอกุฑมพรพิสัย
จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามสถานภาพ ด้านเมตตวจีกรรม

(n=๓๖๐)

สถานภาพ	$\bar{X}$	สถานภาพ		
		โสด	สมรส	หย่าร้าง/แยกกันอยู่
		๓.๓๔	๒.๙๐	๓.๑๑
โสด	๓.๓๔	-	๐.๔๔*	๐.๒๓
สมรส	๒.๙๐	-	-	-๐.๒๑
หย่าร้าง/แยกกันอยู่	๓.๑๑	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๑ พบว่าประชาชนมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลัก
สาราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ในด้าน
เมตตวจีกรรม ประชาชนที่มีสถานภาพโสด มีความคิดเห็นมากกว่า ประชาชนที่มี
สถานภาพสมรส อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๒๒ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการพัฒนา
สังคมตามหลักสธาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ อำเภอกุฑมพรพิสัย
จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามสถานภาพ ด้านเมตตามโนกรรม

(n=๓๖๐)

สถานภาพ	$\bar{X}$	สถานภาพ		
		โสด	สมรส	หย่าร้าง/แยกกันอยู่
		๓.๓๐	๒.๘๖	๒.๙๘
โสด	๓.๓๐	-	๐.๔๔	๐.๓๒*
สมรส	๒.๘๖	-	-	-๐.๑๒
หย่าร้าง/แยกกันอยู่	๒.๙๘	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๒ พบว่าประชาชนมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลัก
สธาราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ในด้านเมตตามโนกรรม ประชาชนที่มีสถานภาพโสด มีความคิดเห็นมากกว่า ประชาชนที่มีประชาชนที่มีสถานภาพ
หย่าร้าง/แยกกันอยู่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๒๓ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการพัฒนา
สังคมตามหลักสธารณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอบุพผพรพิสัย
จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามสถานภาพ ด้านสาธารณโภคี

(n=๓๖๐)

สถานภาพ	$\bar{X}$	สถานภาพ		
		โสด	สมรส	หย่าร้าง/แยกกันอยู่
		๓.๑๘	๒.๘๔	๓.๑๖
โสด	๓.๑๘	-	๐.๓๔*	๐.๐๒
สมรส	๒.๘๔	-	-	-๐.๓๒
หย่าร้าง/แยกกันอยู่	๓.๑๖	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๓ พบว่าประชาชนมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลัก
สธารณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอบุพผพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ในด้าน
สาธารณโภคี ประชาชนที่มีสถานภาพโสด มีความคิดเห็นมากกว่า ประชาชนที่มี
สถานภาพสมรส อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๒๔ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการพัฒนา
สังคมตามหลักสารานุกรมขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอบุพผพรพิสัย
จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามสถานภาพ ด้านสี่สามัญญดา

(n=๓๖๐)

สถานภาพ	$\bar{X}$	สถานภาพ		
		โสด	สมรส	หย่าร้าง/แยกกันอยู่
		๓.๒๙	๒.๙๘	๓.๑๑
โสด	๓.๒๙	-	๐.๓๑*	๐.๑๘
สมรส	๒.๙๘	-	-	-๐.๑๓
หย่าร้าง/แยกกันอยู่	๓.๑๑	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๔ พบว่าประชาชนมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลัก
สารานุกรมขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอบุพผพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ในด้าน
สี่สามัญญดา ประชาชนที่มีสถานภาพโสด มีความคิดเห็นมากกว่า ประชาชนที่มี
สถานภาพสมรส อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

สมมติฐานที่ ๔ ประชาชนที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการให้การพัฒนา
สังคม ขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอบุพผพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ตามหลักสารานุกรม
แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๒๕ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสารานุกรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแช่ อำเภอกุหลาบบุรีรัมย์ จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามการศึกษา

(n=๓๖๐)

การพัฒนาสังคมตามหลัก สารานุกรม ขององค์การ บริหารส่วนตำบลแช่ อำเภอกุหลุมพรวพิสัย จังหวัด ศรีสะเกษ	ระดับการศึกษา												F	Sig.
	ปริญญาตรี (๑๖๓)		มัธยมศึกษา ตอนต้น (๘๔)		มัธยมศึกษา ตอนปลาย/ปวช. (๓๗)		อนุปริญญา /ปวส. (๔๔)		ปริญญาตรี (๒๗)		สูงกว่า ปริญญาตรี (๕)			
	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D		
ด้านเมตตากายกรรม	๒.๙๕	๐.๔๗๙	๓.๑๐	๐.๘๓๒	๓.๑๘	๐.๘๑๗	๓.๒๗	๐.๘๘๑	๓.๓๙	๐.๖๕๒	๓.๕๒	๑.๕๐๐	๒.๔๒**	๐.๐๓๕
ด้านเมตตาวจีกรรม	๒.๘๔	๐.๗๗๓	๓.๐๑	๐.๙๖๓	๓.๐๗	๐.๗๒๖	๓.๓๕	๐.๙๑๖	๓.๓๒	๐.๗๒๗	๔.๐๐	๐.๗๐๗	๕.๐๓*	๐.๐๐๐
ด้านเมตตามโนกรรม	๒.๘๒	๐.๙๒๖	๒.๙๘	๐.๙๑๒	๒.๙๙	๐.๗๗๖	๓.๒๐	๐.๙๔๕	๓.๒๖	๐.๖๙๐	๓.๖๔	๐.๙๒๐	๒.๕๗**	๐.๐๒๖
ด้านสาธารณโภคี	๒.๘๑	๐.๘๖๘	๒.๙๐	๐.๗๖๖	๒.๘๓	๐.๙๒๙	๓.๒๓	๐.๙๑๓	๓.๔๗	๐.๗๓๗	๓.๔๐	๐.๘๙๔	๔.๓๖*	๐.๐๐๑
ด้านศีลสามัญญตา	๒.๙๕	๐.๘๒๗	๓.๐๙	๐.๗๖๔	๓.๐๑	๐.๘๗๒	๓.๑๗	๑.๐๓๓	๓.๔๕	๐.๘๐๗	๓.๔๐	๑.๓๔๑	๒.๐๕**	๐.๐๗๐
ด้านทิวฐิสามัญญตา	๓.๐๐	๑.๒๓๙	๓.๑๔	๐.๙๔๗	๓.๐๐	๐.๗๘๑	๓.๑๓	๐.๘๙๘	๓.๓๐	๐.๘๐๐	๓.๔๐	๐.๘๙๔	๖.๒๗	๐.๖๗๙
โดยรวม	๒.๙๐	๐.๗๕๗	๓.๐๔	๐.๗๗๘	๓.๐๑	๐.๗๐๘	๓.๒๒	๐.๘๗๙	๓.๓๗	๐.๘๖๗	๓.๕๖	๐.๙๗๑	๓.๐๔*	๐.๐๑๑

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๕ ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F - test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ พบว่าประชาชนที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ โดยรวมแตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าประชาชนที่มีการศึกษาแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ในด้านเมตตาวจีกรรม และสาธารณโภคี ส่วนในด้านเมตตาทายกรรม เมตตามโนกรรม และสืลสามัญญดา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

ดังนั้นจึงได้ทำการเปรียบเทียบ ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นคู่ของประชาชนที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ตามหลักสราณียธรรม โดยภาพรวมและด้านเมตตาทายกรรม เมตตาวจีกรรม เมตตามโนกรรม สาธารณโภคีและสืลสามัญญดา ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๒๖ -๔.๓๒

ตารางที่ ๔.๒๖ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการพัฒนา
สังคมตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ อำเภอกุฑมพรพิสัย
จังหวัดศรีสะเกษ โดยภาพรวม จำแนกตามการศึกษา

(n = ๓๖๐)

การศึกษา	$\bar{X}$	การศึกษา					
		ประถม ศึกษา	มัธยมศึกษา ตอนต้น	มัธยมศึกษา ตอนปลาย/ปวช.	อนุปริญญา /ปวส.	ปริญญาตรี	สูงกว่า ปริญญาตรี
		๒.๙๐	๓.๐๔	๓.๐๑	๓.๒๒	๓.๓๗	๓.๕๖
ประถมศึกษา	๒.๙๐	-	-๐.๑๔	-๐.๑๑	-๐.๓๒*	-๓.๓๗	-๐.๖๖
มัธยมศึกษาตอนต้น	๓.๐๔	-	-	๐.๐๓	-๐.๑๘	-๐.๓๓	-๐.๕๒
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	๓.๐๑	-	-	-	-๐.๒๑	-๐.๓๖	-๐.๕๕
อนุปริญญา/ปวส.	๓.๒๒	-	-	-	-	-๐.๑๕	-๐.๓๔
ปริญญาตรี	๓.๓๗	-	-	-	-	-	-๐.๑๙
สูงกว่าปริญญาตรี	๓.๕๖	-	-	-	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๖ พบว่าประชาชนมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลัก
สราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ โดยภาพรวม
ประชาชนที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา มีความคิดเห็นมากกว่า ประชาชนที่มีประชาชนที่มี
การศึกษาระดับอนุปริญญา/ปวส. อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๒๗ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการพัฒนา
สังคมตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอมุขมพพพิสัย
จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามการศึกษา ด้านเมตตาศาญกรรม

(n = ๓๖๐)

การศึกษา	$\bar{X}$	การศึกษา					
		ประถม ศึกษา	มัธยมศึกษา ตอนต้น	มัธยมศึกษา ตอนปลาย/ปวช.	อนุปริญญา /ปส.	ปริญญาตรี	สูงกว่า ปริญญาตรี
		๒.๙๕	๓.๑๐	๓.๑๘	๓.๒๗	๓.๓๙	๓.๕๒
ประถมศึกษา	๒.๙๕	-	-๐.๑๕	-๐.๒๓	-๐.๓๒*	-๐.๔๔*	-๐.๕๗
มัธยมศึกษาตอนต้น	๓.๑๐	-	-	-๐.๐๘	๐.๘๓	-๐.๒๙	-๐.๔๒
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	๓.๑๘	-	-	-	-๐.๐๙	-๐.๒๑	-๐.๓๔
อนุปริญญา/ปวส.	๓.๒๗	-	-	-	-	-๐.๑๒	-๐.๒๕
ปริญญาตรี	๓.๓๙	-	-	-	-	-	-๐.๑๓
สูงกว่าปริญญาตรี	๓.๕๒	-	-	-	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๗ พบว่าประชาชนที่มีระดับการศึกษาระดับประถมศึกษา มีความ
คิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอมุขมพพพิสัย
จังหวัดศรีสะเกษ ในด้านเมตตาศาญกรรม มีความคิดเห็นมากกว่า ประชาชนที่มีการศึกษาระดับ
อนุปริญญา/ปวส. และประชาชนที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ
๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๒๘ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลแช่ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามการศึกษา ด้านเมตตาวจีกรรม

(n = ๓๖๐)

การศึกษา	$\bar{X}$	การศึกษา					
		ประถม ศึกษา ๒.๘๔	มัธยมศึกษา ตอนต้น ๓.๐๑	มัธยมศึกษา ตอนปลาย/ปวช. ๓.๐๗	อนุปริญญา /ปส. ๓.๓๕	ปริญญาตรี ๓.๓๒	สูงกว่า ปริญญาตรี ๔.๐๐
ประถมศึกษา	๒.๘๔	-	-๐.๑๗	-๐.๒๓	-๐.๕๑*	-๐.๔๘*	-๐.๑๖*
มัธยมศึกษาตอนต้น	๓.๐๑	-	-	-๐.๐๖	-๐.๓๔	-๐.๓๑	-๐.๙๙
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	๓.๐๗	-	-	-	-๐.๒๘	-๐.๒๕	๐.๙๓*
อนุปริญญา/ปวส.	๓.๓๕	-	-	-	-	-๐.๖๕	-๐.๖๕
ปริญญาตรี	๓.๓๒	-	-	-	-	-	-๐.๖๘
สูงกว่าปริญญาตรี	๔.๐๐	-	-	-	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๘ พบว่า พบว่าประชาชนที่มีระดับการศึกษาระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแช่ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ในด้านเมตตาวจีกรรม มีความคิดเห็นมากกว่า ประชาชนที่มีการศึกษาระดับอนุปริญญา/ปวส. การศึกษาระดับปริญญาตรี และการศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๒๙ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการพัฒนา
สังคมตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอรุทุมพรพิสัย
จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามการศึกษา ด้านเมตตามโนกรรม

(n = ๓๖๐)

การศึกษา	$\bar{X}$	การศึกษา					
		ประถม ศึกษา ๒.๘๒	มัธยมศึกษา ตอนต้น ๒.๙๘	มัธยมศึกษา ตอนปลาย/ปวช. ๒.๙๙	อนุปริญญา /ปส. ๓.๒๐	ปริญญาตรี ๓.๒๖	สูงกว่า ปริญญาตรี ๓.๖๔
ประถมศึกษา	๒.๘๒	-	-๐.๑๖	-๐.๑๗	-๐.๓๘*	-๐.๔๔*	-๐.๘๒*
มัธยมศึกษาตอนต้น	๒.๙๘	-	-	-๐.๐๑	-๐.๒๒	-๐.๒๘	-๐.๖๖
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	๒.๙๙	-	-	-	-๐.๒๑	-๐.๒๗	-๐.๖๕
อนุปริญญา/ปวส.	๓.๒๐	-	-	-	-	-๐.๐๖	-๐.๔๔
ปริญญาตรี	๓.๒๖	-	-	-	-	-	-๐.๓๘
สูงกว่าปริญญาตรี	๓.๖๔	-	-	-	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๒๘ พบว่า พบว่าประชาชนที่มีระดับการศึกษาระดับประถมศึกษา มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอรุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ในด้านเมตตามโนกรรม มีความคิดเห็นมากกว่า ประชาชนที่มี การศึกษาระดับอนุปริญญา/ปวส. การศึกษาระดับปริญญาตรี และการศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๓๐ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการพัฒนา
สังคมตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ อำเภอกุฑมพรพิสัย
จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามการศึกษา ด้านสาธารณโภคิ

(n = ๓๖๐)

การศึกษา	$\bar{X}$	การศึกษา					
		ประถม ศึกษา	มัธยมศึกษา ตอนต้น	มัธยมศึกษา ตอนปลาย/ปวช.	อนุปริญญา /ปวส.	ปริญญาตรี	สูงกว่า ปริญญาตรี
		๒.๘๑	๒.๙๐	๒.๘๓	๓.๒๓	๓.๔๗	๓.๔๐
ประถมศึกษา	๒.๘๑	-	-๐.๐๙*	-๐.๐๒	-๐.๔๒*	-๐.๖๖*	-๐.๕๙
มัธยมศึกษาตอนต้น	๒.๙๐	-	-	๐.๐๗	-๐.๓๓*	-๐.๕๗*	๐.๕๐
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	๒.๘๓	-	-	-	๐.๔๐*	-๐.๖๔*	-๐.๕๗
อนุปริญญา/ปวส.	๓.๒๓	-	-	-	-	-๐.๒๔	๐.๑๗
ปริญญาตรี	๓.๔๗	-	-	-	-	-	๐.๐๗
สูงกว่าปริญญาตรี	๓.๔๐	-	-	-	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๓๐ พบว่าประชาชนที่มีระดับการศึกษาระดับประถมศึกษา การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ในด้านสาธารณโภคิ มีความคิดเห็นมากกว่า ประชาชนที่มีการศึกษาระดับอนุปริญญา/ปวส. และการศึกษาระดับปริญญาตรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๓๑ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามการศึกษา ด้านสี่สามัญญตา

(n = ๓๖๐)

การศึกษา	$\bar{X}$	การศึกษา					
		ประถม ศึกษา	มัธยมศึกษา ตอนต้น	มัธยมศึกษา ตอนปลาย/ปวช.	อนุปริญญา /ปส.	ปริญญาตรี	สูงกว่า ปริญญาตรี
	๒.๙๕	๒.๙๕	๓.๐๙	๓.๐๑	๓.๑๗	๓.๔๕	๓.๔๐
ประถมศึกษา	๒.๙๕	-	-๐.๑๔	-๐.๐๖	-๐.๒๒	-๐.๕๐*	๐.๔๕
มัธยมศึกษาตอนต้น	๓.๐๙	-	-	๐.๐๘	-๐.๐๘	-๐.๓๖	-๐.๓๑
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	๓.๐๑	-	-	-	-๐.๑๖	-๐.๔๔*	-๐.๓๙
อนุปริญญา/ปวส.	๓.๑๗	-	-	-	-	-๐.๔๔	-๐.๒๕
ปริญญาตรี	๓.๔๕	-	-	-	-	-	๐.๐๕
สูงกว่าปริญญาตรี	๓.๔๐	-	-	-	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๓๑ พบว่าประชาชนที่มีระดับการศึกษาระดับประถมศึกษา การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ในด้านสี่สามัญญตา มีความคิดเห็นมากกว่า ประชาชนที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

สมมติฐานที่ ๕ ประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการให้การพัฒนาสังคมขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ตามหลักสราณียธรรมแตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๓๒ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสารณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแช่ อำเภอกุหลาบบุรีรัมย์ จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามอาชีพ

(n=๓๖๐)

การพัฒนาสังคมตาม หลักสารณียธรรม ขององค์การบริหาร ส่วนตำบลแช่ อำเภอกุ หลาบบุรีรัมย์ จังหวัด ศรีสะเกษ	อาชีพ												F	Sig.
	ค้าขาย		เกษตรกรรม		รับจ้างทั่วไป		ธุรกิจส่วนตัว		ข้าราชการ/ พนักงานของรัฐ		อื่นๆ			
	(๔๑)		(๒๓๗)		(๓๙)		(๑๗)		(๑๓)		(๙)			
	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D		
ด้านเมตตากายกรรม	๓.๕๓	๐.๕๙๖	๒.๙๖	๐.๘๐๗	๓.๑๘	๐.๙๖๕	๒.๙๖	๐.๗๙๑	๓.๓๘	๐.๗๖๓	๓.๗๕	๐.๘๑๑	๕.๔๗*	๐.๐๐๐
ด้านเมตตาวจิกรรม	๓.๔๕	๐.๖๙๕	๒.๘๔	๐.๙๑๙	๓.๐๙	๐.๙๓๖	๒.๙๕	๐.๘๒๓	๓.๒๒	๐.๘๙๖	๓.๒๔	๐.๕๖๓	๖.๙๕*	๐.๐๐๐
ด้านเมตตามโนกรรม	๓.๔๕	๐.๖๙๕	๒.๘๔	๐.๙๑๙	๓.๐๙	๐.๙๓๖	๒.๙๕	๐.๘๒๓	๓.๒๒	๐.๘๙๖	๓.๒๔	๐.๕๖๓	๔.๐๖*	๐.๐๐๑
ด้านสาธารณโภคี	๓.๓๒	๐.๕๕๐	๒.๘๑	๐.๘๘๑	๓.๐๘	๐.๙๒๒	๒.๙๙	๐.๘๑๕	๓.๔๘	๐.๘๔๑	๓.๐๙	๐.๘๓๗	๔.๓๕*	๐.๐๐๑
ด้านศีลสามัญญตา	๓.๔๕	๐.๖๙๔	๒.๙๕	๐.๘๕๑	๓.๐๖	๐.๙๑๒	๓.๐๔	๐.๖๖๕	๓.๓๑	๐.๙๕๙	๓.๑๗	๐.๙๕๑	๓.๗๘*	๐.๐๐๒
ด้านทวิญญสามัญญตา	๓.๘๔	๑.๙๑๙	๒.๙๕	๐.๘๓๙	๒.๙๒	๐.๘๖๗	๒.๙๐	๐.๖๗๘	๓.๓๐	๐.๘๕๔	๓.๖๐	๑.๐๘๑	๖.๒๑*	๐.๐๐๐
โดยรวม	๓.๕๓	๐.๖๐๓	๒.๙๐	๐.๗๖๙	๓.๐๗	๐.๘๐๓	๒.๙๗	๐.๗๐๙	๓.๓๕	๐.๘๒๗	๓.๔๕	๐.๗๒๔	๖.๒๔*	๐.๐๐๐

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๓๒ ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F - test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ พบว่าประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลแ่ อำเภอุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ โดยรวมแตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐาน

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าประชาชนที่มีอาชีพโดยรวมแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลแ่ อำเภอุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ในด้านเมตตากายกรรม เมตตาวจีกรรม เมตตามโนกรรม สาธารณโภคี สีสสามัญญตา และทัญญูสามัญญตา

ดังนั้นจึงได้ทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นคู่ของประชาชนที่มีอาชีพไม่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมขององค์การบริหารส่วนตำบลแ่ อำเภอุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ตามหลักสราณียธรรม โดยภาพรวมและในทุกด้าน ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๓๓-๔.๓๙

ตารางที่ ๔.๓๓ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลแ่ อำเภอุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ โดยภาพรวม จำแนกตามอาชีพ

(n = ๓๖๐)

อาชีพ	$\bar{X}$	อาชีพ					อื่นๆ
		ค้าขาย ๓.๕๓	เกษตรกรรม ๒.๙๐	รับจ้างทั่วไป ๓.๐๗	ธุรกิจส่วนตัว ๒.๙๗	ข้าราชการ/พนักงานของรัฐ ๓.๓๕	
ค้าขาย	๓.๕๓	-	๐.๖๓*	๐.๔๖*	๐.๕๖*	๐.๑๘	๐.๐๘
เกษตรกรรม	๒.๙๐	-	-	-๐.๑๗	-๐.๐๗	-๑.๓๕	-๐.๕๕*
รับจ้างทั่วไป	๓.๐๗	-	-	-	๐.๑๐	-๐.๒๘	๒.๖๒
ธุรกิจส่วนตัว	๒.๙๗	-	-	-	-	-๐.๓๘	-๒.๔๘
ข้าราชการ/พนักงานของรัฐ	๓.๓๕	-	-	-	-	-	-๐.๑๐
อื่นๆ	๓.๔๕	-	-	-	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๓๓ พบว่าประชาชนที่มีอาชีพค้าขาย มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอรุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ โดยภาพรวม มีความคิดเห็นมากกว่า ประชาชนที่มีอาชีพเกษตรกรรม รับจ้างทั่วไป ธุรกิจส่วนตัวและอาชีพอื่นๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๓๔ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู้ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอรุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามอาชีพ ด้านเมตตากายกรรม

(n = ๓๖๐)

อาชีพ	$\bar{X}$	อาชีพ					อื่นๆ
		ค้าขาย	เกษตรกรรม	รับจ้างทั่วไป	ธุรกิจส่วนตัว	ข้าราชการ/พนักงานของรัฐ	
		๓.๕๓	๒.๙๖	๓.๑๘	๒.๙๖	๓.๓๘	๓.๗๕
ค้าขาย	๓.๕๓	-	๐.๕๗*	๐.๓๕	๐.๕๖*	๐.๑๕	-๐.๒๒
เกษตรกรรม	๓.๕๓	-	-	-๐.๒๒	๐.๐๐	-๐.๔๒*	-๐.๒๒
รับจ้างทั่วไป	๓.๕๓	-	-	-	๐.๒๒	-๐.๒๐	-๐.๕๗
ธุรกิจส่วนตัว	๓.๕๓	-	-	-	-	-๐.๔๒	-๐.๗๙*
ข้าราชการ/พนักงานของรัฐ	๓.๕๓	-	-	-	-	-	-๐.๓๗
อื่นๆ	๓.๕๓	-	-	-	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๓๔ พบว่าประชาชนที่มีอาชีพค้าขาย มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอรุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ในด้านเมตตากายกรรม มีความคิดเห็นมากกว่า ประชาชนที่มีอาชีพเกษตรกรรม ธุรกิจส่วนตัว ข้าราชการ/พนักงานของรัฐ และอาชีพอื่นๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๓๕ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการพัฒนา
สังคมตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอบุพผพรพิสัย
จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามอาชีพ ด้านเมตตาวจกรรม

(n = ๓๖๐)

อาชีพ	$\bar{X}$	อาชีพ					อื่นๆ
		ค้าขาย	เกษตรกรรม	รับจ้างทั่วไป	ธุรกิจส่วนตัว	ข้าราชการ/พนักงานของรัฐ	
		๓.๔๕	๒.๘๔	๓.๐๙	๒.๙๕	๓.๒๒	๓.๒๔
ค้าขาย	๓.๔๕	-	๐.๖๑*	๐.๓๖	๐.๕๐*	๐.๒๓	๐.๒๑
เกษตรกรรม	๒.๘๔	-	-	-๐.๒๕	-๐.๑๑	-๐.๓๘	-๐.๔๐
รับจ้างทั่วไป	๓.๐๙	-	-	-	๐.๑๔	-๐.๑๓	-๐.๑๕
ธุรกิจส่วนตัว	๒.๙๕	-	-	-	-	-๐.๒๗	-๐.๒๙
ข้าราชการ/พนักงานของรัฐ	๓.๒๒	-	-	-	-	-	-๐.๐๒
อื่นๆ	๓.๒๔	-	-	-	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๓๕ พบว่าประชาชนที่มีอาชีพค้าขาย มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอบุพผพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ในด้านเมตตาวจกรรม มีความคิดเห็นมากกว่า ประชาชนที่มีอาชีพเกษตรกรรม และอาชีพธุรกิจส่วนตัว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๓๖ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการพัฒนา
สังคมตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอรุทุมพรพิสัย
จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามอาชีพ ด้านเมตตามโนกรรม

(n = ๓๖๐)

อาชีพ	$\bar{X}$	อาชีพ					อื่นๆ
		ค้าขาย	เกษตรกรรม	รับจ้างทั่วไป	ธุรกิจส่วนตัว	ข้าราชการ/พนักงานของรัฐ	
		๓.๔๕	๒.๘๔	๓.๐๙	๒.๙๕	๓.๒๒	๓.๒๔
ค้าขาย	๓.๔๕	-	๐.๖๑*	๐.๓๖	๐.๕๐*	๐.๒๓	๐.๒๑
เกษตรกรรม	๒.๘๔	-	-	-๐.๒๕	-๐.๑๑	-๐.๓๘	-๐.๔๐
รับจ้างทั่วไป	๓.๐๙	-	-	-	๐.๑๔	-๐.๑๓	-๐.๑๕
ธุรกิจส่วนตัว	๒.๙๕	-	-	-	-	-๐.๒๗	-๐.๒๙
ข้าราชการ/พนักงานของรัฐ	๓.๒๒	-	-	-	-	-	-๐.๐๒
อื่นๆ	๓.๒๔	-	-	-	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๓๖ พบว่าประชาชนที่มีอาชีพค้าขาย มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอรุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ในด้านเมตตามโนกรรม มีความคิดเห็นมากกว่า ประชาชนที่มีอาชีพเกษตรกรรม และอาชีพธุรกิจส่วนตัว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๓๗ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการพัฒนา
สังคมตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอรุทุมพรพิสัย
จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามอาชีพ ด้านสาธารณโภคี

(n = ๓๖๐)

อาชีพ	$\bar{X}$	อาชีพ					อื่นๆ
		ค้าขาย	เกษตรกรรม	รับจ้างทั่วไป	ธุรกิจส่วนตัว	ข้าราชการ/พนักงานของรัฐ	
		๓.๓๒	๒.๘๑	๓.๐๘	๒.๙๙	๓.๔๘	๓.๐๙
ค้าขาย	๓.๓๒	-	๐.๕๑*	๐.๒๔	๐.๓๓	-๐.๑๖	๐.๒๓
เกษตรกรรม	๒.๘๑	-	-	-๐.๒๗	-๐.๑๘	-๐.๖๗*	-๐.๒๘
รับจ้างทั่วไป	๓.๐๘	-	-	-	๐.๐๙	-๐.๕๐	-๐.๐๑
ธุรกิจส่วนตัว	๒.๙๙	-	-	-	-	-๐.๔๙	-๐.๑๐
ข้าราชการ/พนักงานของรัฐ	๓.๔๘	-	-	-	-	-	๐.๓๙
อื่นๆ	๓.๐๙	-	-	-	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๓๗ พบว่าประชาชนที่มีอาชีพค้าขาย มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอรุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ในด้านสาธารณโภคี มีความคิดเห็นมากกว่า ประชาชนที่มีอาชีพเกษตรกรรม และอาชีพข้าราชการ/พนักงานของรัฐ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๓๘ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการพัฒนา
สังคมตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอบุพพพิสัย
จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามอาชีพ ด้านสี่สัณญตา

(n = ๓๖๐)

อาชีพ	$\bar{X}$	อาชีพ					อื่นๆ
		ค้าขาย	เกษตรกรรม	รับจ้างทั่วไป	ธุรกิจส่วนตัว	ข้าราชการ/พนักงานของรัฐ	
		๓.๔๕	๒.๙๕	๓.๐๖	๓.๐๔	๓.๓๑	๓.๑๗
ค้าขาย	๓.๔๕	-	๐.๕๐*	๐.๓๙	๐.๔๑	๐.๑๔	๐.๒๘
เกษตรกรรม	๒.๙๕	-	-	-๐.๑๑	-๐.๐๙	-๐.๓๖	-๐.๒๒
รับจ้างทั่วไป	๓.๐๖	-	-	-	๐.๐๒	-๐.๒๕	-๐.๑๑
ธุรกิจส่วนตัว	๓.๐๔	-	-	-	-	-๐.๒๗	-๐.๑๓
ข้าราชการ/พนักงานของรัฐ	๓.๓๑	-	-	-	-	-	๐.๑๔
อื่นๆ	๓.๑๗	-	-	-	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๓๘ พบว่าประชาชนที่มีอาชีพค้าขาย มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอบุพพพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ในด้านสี่สัณญตา มีความคิดเห็นมากกว่า ประชาชนที่มีอาชีพเกษตรกรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๓๙ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการพัฒนา
สังคมตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ อำเภอกุฑมพรพิสัย
จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามอาชีพ ด้านทฤษฎีสัมมัญญา

(n = ๓๖๐)

อาชีพ	$\bar{X}$	อาชีพ					อื่นๆ
		ค้าขาย	เกษตรกรรม	รับจ้างทั่วไป	ธุรกิจส่วนตัว	ข้าราชการ/พนักงานของรัฐ	
		๓.๘๔	๒.๙๕	๒.๙๒	๒.๙๐	๓.๓๐	๓.๖๐
ค้าขาย	๓.๘๔	-	๐.๘๙*	๐.๙๒*	๐.๙๔*	๐.๕๔	๐.๒๔
เกษตรกรรม	๒.๙๕	-	-	๐.๐๓	๐.๐๕	-๐.๓๕	-๐.๖๕
รับจ้างทั่วไป	๒.๙๒	-	-	-	๐.๐๒	-๐.๓๕	-๐.๖๘
ธุรกิจส่วนตัว	๒.๙๐	-	-	-	-	-๐.๔๐	-๐.๗๐
ข้าราชการ/พนักงานของรัฐ	๓.๓๐	-	-	-	-	-	-๐.๓๐
อื่นๆ	๓.๖๐	-	-	-	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๓๙ พบว่าประชาชนที่มีอาชีพค้าขาย มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ในด้านทฤษฎีสัมมัญญา มีความคิดเห็นมากกว่า ประชาชนที่มีอาชีพเกษตรกรรม รับจ้างทั่วไป และอาชีพธุรกิจส่วนตัว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

สมมติฐานที่ ๖ ประชาชนที่มีรายได้ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการให้การพัฒนาสังคมขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ตามหลักสราณียธรรมแตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๔๐ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสารานุกรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแช่ อำเภอรุทุมพฤษ จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามรายได้

(n=๓๖๐)

การพัฒนาสังคมตาม หลักการนิยธรรม ของ องค์การบริหารส่วน ตำบลแช่ อำเภอ อุทุมพรพิสัย จังหวัด ศรีสะเกษ	รายได้								F	Sig.
	น้อยกว่า ๕,๐๐๐ (๑๖๒)		๕,๐๐๑-๑๐,๐๐๐ บาท (๑๓๖)		๑๐,๐๐๑-๑๕,๐๐๐ บาท (๒๒)		๑๕,๐๐๑ บาทขึ้นไป (๔๐)			
	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D		
ด้านเมตตากายกรรม	๒.๙๖	๐.๘๑๑	๓.๑๔	๐.๙๖๓	๓.๕๕	๐.๗๕๘	๓.๓๖	๐.๖๖๕	๕.๑๕**	๐.๐๐๒
ด้านเมตตาวจีกรรม	๒.๘๗	๐.๘๓๖	๓.๐๒	๐.๘๖๘	๓.๔๑	๐.๘๑๑	๓.๓๗	๐.๗๕๓	๕.๕๘**	๐.๐๐๑
ด้านเมตตามโนกรรม	๒.๘๗	๐.๘๙๓	๒.๙๒	๐.๙๓๘	๓.๔๗	๐.๗๘๔	๓.๒๔	๐.๗๘๕	๔.๒๘**	๐.๐๐๕
ด้านสาธารณโภคี	๒.๗๖	๐.๘๘๓	๓.๐๒	๐.๗๙๘	๓.๔๑	๐.๘๒๑	๓.๓๕	๐.๘๐๐	๘.๓๙**	๐.๐๐๐
ด้านศีลสามัญญตา	๒.๙๔	๐.๘๓๔	๓.๐๔	๐.๘๔๙	๓.๕๓	๐.๙๒๘	๓.๓๒	๐.๘๓๒	๔.๕๒**	๐.๐๐๔
ด้านทิวฐิสามัญญตา	๒.๙๐	๐.๗๖๗	๓.๐๒	๐.๗๖๖	๓.๔๕	๐.๗๓๔	๓.๓๒	๐.๗๑๗	๑.๓๗	๐.๒๕๐
โดยรวม	๒.๙๐	๐.๗๖๗	๓.๐๒	๐.๗๖๖	๓.๔๕	๐.๗๓๔	๓.๓๒	๐.๗๑๗	๕.๕๐**	๐.๐๐๑

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๔๐ ผลการทดสอบด้วยค่าสถิติ F - test ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ที่ระดับนัยสำคัญ ๐.๐๕ พบว่าประชาชนที่มีรายได้ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลแะ อำเภอรุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ โดยรวมแตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติ

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าประชาชนที่มีการศึกษาโดยรวมแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลแะ อำเภอรุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ในด้านเมตตากายกรรม เมตตวจีกรรม เมตตามโนกรรม สาธารณโภคี และสัสสามัญญตา

ดังนั้นจึงได้ทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นคู่ของประชาชนที่มีรายได้แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมขององค์การบริหารส่วนตำบลแะ อำเภอรุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ตามหลักสาราณียธรรม โดยภาพรวมและในทุกด้าน ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference: LSD) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๔๑ -๔.๔๖

ตารางที่ ๔.๔๑ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการพัฒนา
สังคมตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอรุทุมพรพิสัย
จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามรายได้ โดยภาพรวม จำแนกตามรายได้

(n = ๓๖๐)

รายได้	$\bar{X}$	รายได้			
		น้อยกว่า ๕,๐๐๐ บาท ๒.๙๐	๕,๐๐๑ -๑๐,๐๐๐ บาท ๓.๐๒	๑๐,๐๐๑ -๑๕,๐๐๐ บาท ๓.๔๕	๑๕,๐๐๑ บาท ขึ้นไป ๓.๓๒
น้อยกว่า ๕,๐๐๐	๒.๙๐	-	-๐.๓๐*	-๐.๕๕*	-๐.๔๒*
๕,๐๐๑-๑๐,๐๐๐ บาท	๓.๐๒	-	-	-๐.๔๓*	-๐.๓๐*
๑๐,๐๐๑-๑๕,๐๐๐ บาท	๓.๔๕	-	-	-	๐.๑๓
๑๕,๐๐๑ บาทขึ้นไป	๓.๓๒	-	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๔๑ พบว่าประชาชนที่มีรายได้น้อยกว่า ๕,๐๐๐ บาท มีความคิดเห็นต่อ
การพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอรุทุมพรพิสัย จังหวัด
ศรีสะเกษ โดยภาพรวม มีความคิดเห็นมากกว่าประชาชนที่มีรายได้ ๕,๐๐๑-๑๐,๐๐๐ บาท
๑๐,๐๐๑-๑๕,๐๐๐ บาท และ ๑๕,๐๐๑ บาทขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๔๒ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการพัฒนา
สังคมตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ อำเภอกุฑมพรพิสัย
จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามรายได้ ด้านเมตตาทายกรรม

(n = ๓๖๐)

รายได้	$\bar{X}$	รายได้			
		น้อยกว่า ๕,๐๐๐ บาท ๒.๙๖	๕,๐๐๑ -๑๐,๐๐๐ บาท ๓.๑๔	๑๐,๐๐๑ -๑๕,๐๐๐ บาท ๓.๕๕	๑๕,๐๐๑ บาท ขึ้นไป ๓.๓๖
น้อยกว่า ๕,๐๐๐	๒.๙๖	-	-๐.๑๘	-๐.๕๙*	-๐.๔๐*
๕,๐๐๑-๑๐,๐๐๐ บาท	๓.๑๔	-	-	-๐.๔๑*	-๐.๒๒
๑๐,๐๐๑-๑๕,๐๐๐ บาท	๓.๕๕	-	-	-	๐.๑๙
๑๕,๐๐๑ บาทขึ้นไป	๓.๓๖	-	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๔๒ พบว่าประชาชนที่มีรายได้น้อยกว่า ๕,๐๐๐ บาท และ ๕,๐๐๑-๑๐,๐๐๐ บาท มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ในด้านเมตตามโนกรรม มีความคิดเห็นมากกว่าประชาชนที่มีรายได้ ๑๐,๐๐๑-๑๕,๐๐๐ บาท และ ๑๕,๐๐๑ บาทขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๔๓ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการพัฒนา
สังคมตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ อำเภอรุทุมพรพิสัย
จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามรายได้ ด้านเมตตาวจีกรรม

(n = ๓๖๐)

รายได้	$\bar{X}$	รายได้			
		น้อยกว่า ๕,๐๐๐ บาท ๒.๘๗	๕,๐๐๑ -๑๐,๐๐๐ บาท ๓.๐๒	๑๐,๐๐๑ -๑๕,๐๐๐ บาท ๓.๔๑	๑๕,๐๐๑ บาท ขึ้นไป ๓.๓๗
น้อยกว่า ๕,๐๐๐	๒.๘๗		-๐.๑๕	-๐.๕๕*	-๐.๕๐*
๕,๐๐๑-๑๐,๐๐๐ บาท	๓.๐๒			-๐.๓๙*	-๐.๓๕*
๑๐,๐๐๑-๑๕,๐๐๐ บาท	๓.๔๑				๐.๐๔
๑๕,๐๐๑ บาทขึ้นไป	๓.๓๗				

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๔๓ พบว่าประชาชนที่มีรายได้น้อยกว่า ๕,๐๐๐ บาท และ ๕,๐๐๑-๑๐,๐๐๐ บาท มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ อำเภอรุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ในด้านเมตตาวจีกรรม มีความคิดเห็นมากกว่าประชาชนที่มีรายได้ ๑๐,๐๐๑-๑๕,๐๐๐ บาท และ ๑๕,๐๐๑ บาทขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๔๔ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการพัฒนา
สังคมตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ อำเภอกุฑมพรพิสัย
จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามรายได้ ด้านเมตตามโนกรรม

(n = ๓๖๐)

รายได้	$\bar{X}$	รายได้			
		น้อยกว่า ๕,๐๐๐ บาท ๒.๘๗	๕,๐๐๑ -๑๐,๐๐๐ บาท ๒.๘๒	๑๐,๐๐๑ -๑๕,๐๐๐ บาท ๓.๔๗	๑๕,๐๐๑ บาท ขึ้นไป ๓.๒๔
น้อยกว่า ๕,๐๐๐	๒.๘๗	-	-๐.๐๕	-๐.๖๐*	-๐.๓๔
๕,๐๐๑-๑๐,๐๐๐ บาท	๒.๘๒	-	-	-๐.๕๕*	-๐.๓๒*
๑๐,๐๐๑-๑๕,๐๐๐ บาท	๓.๔๗	-	-	-	๐.๒๓
๑๕,๐๐๑ บาทขึ้นไป	๓.๒๔	-	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๔๔ พบว่าประชาชนที่มีรายได้น้อยกว่า ๕,๐๐๐ บาท และ ๕,๐๐๑-๑๐,๐๐๐ บาท มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ในด้านเมตตามโนกรรม มีความคิดเห็นมากกว่าประชาชนที่มีรายได้ ๑๐,๐๐๑-๑๕,๐๐๐ บาท และ ๑๕,๐๐๑ บาทขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๔๕ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการพัฒนา
สังคมตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอบุพพพิสัย
จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามรายได้ ด้านสาธารณโภคี

(n = ๓๖๐)

รายได้	$\bar{X}$	รายได้			
		น้อยกว่า ๕,๐๐๐ บาท ๒.๗๖	๕,๐๐๑ -๑๐,๐๐๐ บาท ๓.๐๒	๑๐,๐๐๑ -๑๕,๐๐๐ บาท ๓.๔๑	๑๕,๐๐๑ บาท ขึ้นไป ๓.๓๕
น้อยกว่า ๕,๐๐๐	๒.๗๖	-	-๐.๒๖*	-๐.๖๕*	-๐.๕๙*
๕,๐๐๑-๑๐,๐๐๐ บาท	๓.๐๒	-	-	-๐.๓๙*	-๐.๓๓*
๑๐,๐๐๑-๑๕,๐๐๐ บาท	๓.๔๑	-	-	-	๐.๐๖
๑๕,๐๐๑ บาทขึ้นไป	๓.๓๕	-	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๔๕ พบว่าประชาชนที่มีรายได้น้อยกว่า ๕,๐๐๐ บาท มีความคิดเห็นต่อ
การพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอบุพพพิสัย จังหวัด
ศรีสะเกษ ในด้านสาธารณโภคี มีความคิดเห็นมากกว่าประชาชนที่มีรายได้ ๕,๐๐๑-๑๐,๐๐๐ บาท
๑๐,๐๐๑-๑๕,๐๐๐ บาท และ ๑๕,๐๐๑ บาทขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๔๖ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของการพัฒนา
สังคมตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ อำเภอกุฑมพรพิสัย
จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกตามรายได้ ด้านสืลสามัญญตา

(n = ๓๖๐)

รายได้	$\bar{X}$	รายได้			
		น้อยกว่า ๕,๐๐๐ บาท ๒.๙๔	๕,๐๐๑ -๑๐,๐๐๐ บาท ๓.๐๔	๑๐,๐๐๑ -๑๕,๐๐๐ บาท ๓.๕๓	๑๕,๐๐๑ บาท ขึ้นไป ๓.๓๒
น้อยกว่า ๕,๐๐๐	๒.๙๔	-	-๐.๑๐	-๐.๕๙*	-๐.๓๘*
๕,๐๐๑-๑๐,๐๐๐ บาท	๓.๐๔	-	-	-๐.๔๙*	-๐.๒๘
๑๐,๐๐๑-๑๕,๐๐๐ บาท	๓.๕๓	-	-	-	๐.๒๑
๑๕,๐๐๑ บาทขึ้นไป	๓.๓๒	-	-	-	-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๔๖ พบว่าประชาชนที่มีรายได้น้อยกว่า ๕,๐๐๐ บาท และ ๕,๐๐๑-๑๐,๐๐๐ บาท มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ในด้านสืลสามัญญตา มีความคิดเห็นมากกว่าประชาชนที่มีรายได้ ๑๐,๐๐๑-๑๕,๐๐๐ บาท และ ๑๕,๐๐๑ บาทขึ้นไป อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๔๗ ผลสรุปโดยรวมการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้
อำเภอบุพผพพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ตามสมมติฐานที่ ๑-๕

สมมติฐาน	ตัวแปรต้น	ตัวแปรตาม	ค่าทดสอบ	ระดับนัยสำคัญ	ผลการศึกษา	
					ยอมรับ	ปฏิเสธ
๑.	เพศ	การพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วน ตำบลเข้ อำเภอบุพผพพิสัย	T - test	๐.๐๕		✓
๒.	อายุ	การพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วน ตำบลเข้ อำเภอบุพผพพิสัย	F - test	๐.๐๕	✓	
๓.	สถานภาพ	การพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วน ตำบลเข้ อำเภอบุพผพพิสัย	F - test	๐.๐๕	✓	
๔.	การศึกษา	การพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วน ตำบลเข้ อำเภอบุพผพพิสัย	F - test	๐.๐๕	✓	
๕.	อาชีพ	การพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วน ตำบลเข้ อำเภอบุพผพพิสัย	F - test	๐.๐๕	✓	
๖.	รายได้	การพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วน ตำบลเข้ อำเภอบุพผพพิสัย	F - test	๐.๐๕	✓	

จากตารางที่ ๔.๔๗ สรุปได้ว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ โดยรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

ประชาชนที่มีอายุแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทการแก้ไขปัญหาคความยากจน ขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดสกลนคร โดยรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

ประชาชนที่มีสถานภาพแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ โดยรวมแตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐาน

ประชาชนที่มีการศึกษาแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ โดยรวมแตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐาน

ประชาชนที่มีอาชีพแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ โดยรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

ประชาชนที่มีรายได้แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ โดยรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

๔.๔ ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลักสภานิติธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแช่ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลักสภานิติธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแช่ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกรายด้าน รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๔๘ - ๔.๕๙

ตารางที่ ๔.๔๘ ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลักสภานิติธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแช่ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ด้านเมตตากายกรรม

ลำดับ	ปัญหาและอุปสรรค	ความถี่
		จำนวน
๑.	ควรตั้งใจปฏิบัติงานตามหน้าที่อย่างดียิ่ง โดยมุ่งให้บริการแก่ประชาชนเพื่ออำนวยความสะดวกต่างๆ เมื่อเกิดความบกพร่องในหน้าที่การงานก็พร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ทันที	๓๘
๒.	ควรทำงานรับใช้ประชาชนอย่างเสมอต้นเสมอปลาย ร่วมสุขร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ คิดวิเคราะห์แก้ปัญหาอย่างแยบยล เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน	๒๐
๓.	ควรหมั่นลงพื้นที่ตรวจเยี่ยมประชาชนในหมู่บ้านเพื่อทราบปัญหาและความต้องการอย่างสม่ำเสมอ อีกทั้งการส่งเสริมศีลธรรมอันดีงามที่ควรเกิดขึ้นในชุมชนโดยเฉพาะปัญหายาเสพติดให้สิ้นไปจากชุมชน	๑๕

จากตารางที่ ๔.๔๘ พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาสังคมตามหลักสภานิติธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแช่ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ด้านเมตตากายกรรม มากที่สุด คือ ควรตั้งใจปฏิบัติงานตามหน้าที่อย่างดียิ่ง โดยมุ่งให้บริการแก่ประชาชนเพื่ออำนวยความสะดวกต่างๆ เมื่อเกิดความบกพร่องในหน้าที่การงานก็พร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ทันที จำนวน ๓๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๐.๐ รองลงมา คือ ควรทำงานรับใช้ประชาชนอย่างเสมอต้นเสมอปลาย ร่วมสุขร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ คิดวิเคราะห์แก้ปัญหาอย่างแยบยล เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน จำนวน ๒๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๕.๒ และน้อยที่สุด คือ ควรหมั่นลงพื้นที่ตรวจเยี่ยมประชาชนในหมู่บ้านเพื่อทราบปัญหาและความต้องการอย่างสม่ำเสมอ อีกทั้งการส่งเสริมศีลธรรมอันดีงามที่ควรเกิดขึ้นในชุมชนโดยเฉพาะปัญหายาเสพติดให้สิ้นไปจากชุมชน จำนวน ๑๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๓.๔

ตารางที่ ๔.๔๔ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหาร
ส่วนตำบลเข้ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ด้านเมตตากายกรรม

ลำดับ	ข้อเสนอแนะ	ความถี่
		จำนวน
๑.	ต้องค่อยห้ามปราบสกัดกั้นสิ่งผิดกฎหมายความไม่ถูกต้องที่เกิดขึ้นในชุมชน หรือพื้นที่ที่ดูแล ป้องกันมิให้เกิดเหตุร้าย หากเกิดเหตุก็แก้ไขเหตุความเดือดร้อนได้ทันที	๓๐
๒.	ไม่เบียดเบียน ไม่กดขี่ประชาชน ไม่หลงระเรีงในอำนาจ บำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ประชาชน	๒๐
๓.	ควรวางแผนการทำงานให้เหมาะสม เรียงลำดับความสำคัญของปัญหาที่จะต้องทำแต่ละเรื่องก่อนหลัง แผนที่วางไว้ปรับเปลี่ยนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะกิจกรรมโครงการแต่ละเรื่อง	๑๐

จากตารางที่ ๔.๔๔ พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะในการพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ด้านเมตตากายกรรม มากที่สุด คือ ต้องค่อยห้ามปราบสกัดกั้นสิ่งผิดกฎหมายความไม่ถูกต้องที่เกิดขึ้นในชุมชน หรือพื้นที่ที่ดูแล ป้องกันมิให้เกิดเหตุร้าย หากเกิดเหตุก็แก้ไขเหตุความเดือดร้อนได้ทันที จำนวน ๓๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๗.๙ รองลงมา ไม่เบียดเบียน ไม่กดขี่ประชาชน ไม่หลงระเรีงในอำนาจ บำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ประชาชน จำนวน ๒๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๕.๒ และน้อยที่สุด คือ ควรวางแผนการทำงานให้เหมาะสม เรียงลำดับความสำคัญของปัญหาที่จะต้องทำแต่ละเรื่องก่อนหลัง แผนที่วางไว้ปรับเปลี่ยนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะกิจกรรมโครงการแต่ละเรื่อง จำนวน ๑๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๖

ตารางที่ ๔.๕๐ ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ด้านเมตตาวจกรรม

ลำดับ	ปัญหาและอุปสรรค	ความถี่
		จำนวน
๑.	ควรพูดเพื่อชักนำให้ประชาชนเกิดความสามัคคีปรองดอง และเกิดความรักความเห็นใจกันและกัน	๒๙
๒.	ควรประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร กิจกรรมต่างๆ ให้ประชาชนทราบอย่างทั่วถึง	๒๐
๓.	ควรกล่าววาจาสุภาพอ่อนหวาน ให้คำแนะนำตักเตือนกันด้วยดี เป็นที่ปรึกษาให้กับชุมชนได้	๑๑

จากตารางที่ ๔.๕๐ พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ด้านเมตตามโนกรรม มากที่สุด คือ ควรพูดเพื่อชักนำให้ประชาชนเกิดความสามัคคีปรองดอง และเกิดความรักความเห็นใจกันและกัน จำนวน ๒๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๗.๖ รองลงมา คือ ควรประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร กิจกรรมต่างๆ ให้ประชาชนทราบอย่างทั่วถึง จำนวน ๒๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๕.๒ และน้อยที่สุด คือ ควรกล่าววาจาสุภาพอ่อนหวาน ให้คำแนะนำตักเตือนกันด้วยดี เป็นที่ปรึกษาให้กับชุมชนได้ จำนวน ๑๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๙

ตารางที่ ๔.๕๑ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหาร
ส่วนตำบลแซ่ อำเภอกุหลาบบุรีรัมย์ จังหวัดศรีสะเกษ ด้านเมตตาวชิกรรม

ลำดับ	ข้อเสนอแนะ	ความถี่
		จำนวน
๑.	ควรพูดดีต่อกัน เพราะเป็นปัจจัยในการเชื่อมสัมพันธ์ภาพ หรือมิตรภาพให้แก่เพื่อนร่วมงาน และบุคคลรอบๆ ตัว	๒๒
๒.	ควรใช้สัมมาวาจา คือวาจาที่เป็นจริงไพเราะ ถูกกาลเทศะ สร้างสรรค์ประโยชน์ให้แก่ชุมชน	๑๘
๓.	ควรรักษาคำพูด มีสัจจะ พูดจริง ทำจริง	๑๑

จากตารางที่ ๔.๕๑ พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะในการพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ อำเภอกุหลาบบุรีรัมย์ จังหวัดศรีสะเกษ ด้านเมตตาวชิกรรม มากที่สุด คือ ควรพูดดีต่อกัน เพราะเป็นปัจจัยในการเชื่อมสัมพันธ์ภาพ หรือมิตรภาพให้แก่เพื่อนร่วมงาน และบุคคลรอบๆ ตัว จำนวน ๒๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๕.๘ รองลงมา คือ ควรใช้สัมมาวาจา คือวาจาที่เป็นจริงไพเราะ ถูกกาลเทศะ สร้างสรรค์ประโยชน์ให้แก่ชุมชน จำนวน ๑๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๔.๗ และน้อยที่สุด คือ ควรรักษาคำพูด มีสัจจะ พูดจริง ทำจริง จำนวน ๑๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๙

ตารางที่ ๔.๕๒ ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ด้านเมตตามโนกรรม

ลำดับ	ปัญหาและอุปสรรค	ความถี่
		จำนวน
๑.	ควรระลึกอยู่เสมอว่าตนเองมีหน้าที่อะไร มีความรับผิดชอบต่อประชาชนอย่างไร และมุ่งมั่นต่อหน้าที่การงานนั้นๆ ด้วยความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เสมอ	๓๐
๒.	ควรเสียสละสุขส่วนตนเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม และความสงบเรียบร้อยของหมู่บ้าน โดยการเข้าไปปฏิบัติหน้าที่รับใช้ประชาชน ดูแลทุกข์สุขของคนในชุมชน ประสานประโยชน์ให้เกิดขึ้นในหมู่คณะในชุมชน	๒๑
๓.	ควรทำงานเพื่อส่วนรวม ซื่อตรงต่อตนเอง ต่องาน และบุคคลอื่น เว้นจากการแสวงหาผลประโยชน์เพื่อตนเองและพรรคพวกไม่รับสินบน ไม่ทุจริต คอยส่งเสริมศีลธรรมอันดีแก่ชุมชนสามารถจัดกิจกรรมหรือส่งเสริมวันสำคัญทางศาสนาด้วย	๙

จากตารางที่ ๔.๕๒ พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ด้านเมตตามโนกรรม มากที่สุด คือ ควรระลึกอยู่เสมอว่าตนเองมีหน้าที่อะไร มีความรับผิดชอบต่อประชาชนอย่างไร และมุ่งมั่นต่อหน้าที่การงานนั้นๆ ด้วยความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เสมอ จำนวน ๓๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๗.๙ รองลงมา คือ ควรเสียสละสุขส่วนตนเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม และความสงบเรียบร้อยของหมู่บ้าน โดยการเข้าไปปฏิบัติหน้าที่รับใช้ประชาชน ดูแลทุกข์สุขของคนในชุมชน ประสานประโยชน์ให้เกิดขึ้นในหมู่คณะในชุมชน จำนวน ๒๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๕.๕ และน้อยที่สุด คือ ควรทำงานเพื่อส่วนรวม ซื่อตรงต่อตนเอง ต่องาน และบุคคลอื่น เว้นจากการแสวงหาผลประโยชน์เพื่อตนเองและพรรคพวกไม่รับสินบน ไม่ทุจริต คอยส่งเสริมศีลธรรมอันดีแก่ชุมชนสามารถจัดกิจกรรมหรือส่งเสริมวันสำคัญทางศาสนาด้วย จำนวน ๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๓

ตารางที่ ๔.๕๓ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลักสารานิยมธรรม ขององค์การบริหาร
ส่วนตำบลเข้ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ด้านเมตตามโนกรรม

ลำดับ	ข้อเสนอแนะ	ความถี่
		จำนวน
๑.	ควรมีความสุขุม มีเมตตาปรารถนาดีต่อผู้ร่วมงานและประชาชนในชุมชนอย่างสม่ำเสมอด้วยใจบริสุทธิ์	๒๖
๒.	ควรอดทน อดกลั้น ข่มใจ ห้ามใจตนเองต่อสิ่งยั่วถึงแม้จะถูกยั่วด้วยคำเสียดสี ถากถางอย่างใด ก็ไม่หมดกำลังใจ ไม่ทิ้งการงานที่เป็นภารกิจของตน	๒๑
๓.	ควรไตร่ตรอง หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาตรวจหาเหตุผล และตรวจสอบข้อผิดพลาดในการทำงาน วางแผนประเมิณผล คิดค้นแก้ไขปรับปรุงให้งานนั้นๆ บรรลุเป้าหมาย	๙

จากตารางที่ ๔.๕๓ พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะในการพัฒนาสังคมตามหลักสารานิยมธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ด้านเมตตามโนกรรม มากที่สุด คือ ควรมีความสุขุม มีเมตตาปรารถนาดีต่อผู้ร่วมงานและประชาชนในชุมชนอย่างสม่ำเสมอด้วยใจบริสุทธิ์ จำนวน ๒๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๖.๘ รองลงมา คือ ควรอดทน อดกลั้น ข่มใจ ห้ามใจตนเองต่อสิ่งยั่วถึงแม้จะถูกยั่วด้วยคำเสียดสี ถากถางอย่างใด ก็ไม่หมดกำลังใจ ไม่ทิ้งการงานที่เป็นภารกิจของตน จำนวน ๒๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๕.๕ และน้อยที่สุด คือ ควรไตร่ตรอง หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาตรวจหาเหตุผล และตรวจสอบข้อผิดพลาดในการทำงาน วางแผนประเมิณผล คิดค้นแก้ไขปรับปรุงให้งานนั้นๆ บรรลุเป้าหมาย จำนวน ๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๓

ตารางที่ ๔.๕๔ ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การ
บริหารส่วนตำบลแซ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ด้านสาธารณโภคิ

ลำดับ	ปัญหาและอุปสรรค	ความถี่
		จำนวน
๑.	ควรจัดสรรแบ่งปันประโยชน์ต่างๆ ที่ชุมชนสมควรได้ให้เสมอภาคเท่าเทียมกัน คำนึงถึงผลประโยชน์ของประชาชนเป็นหลัก เช่น การคมนาคมในเขตชุมชน	๒๐
๒.	ควรให้การช่วยเหลือบรรเทาทุกข์แก่ชุมชนที่ได้รับภัยพิบัติหรือที่ได้รับความ เดือดร้อนได้อย่างทั่วถึง	๑๙
๓.	ควรใช้จ่ายงบประมาณอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สำหรับการพัฒนาท้องถิ่น ให้มากที่สุด จัดสรรงบประมาณไปพัฒนาในพื้นที่ได้อย่างทั่วถึง	๘

จากตารางที่ ๔.๕๔ พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการ
พัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัด
ศรีสะเกษ ด้านสาธารณโภคิ มากที่สุด คือ ควรจัดสรรแบ่งปันประโยชน์ต่างๆ ที่ชุมชนสมควรได้ให้
เสมอภาคเท่าเทียมกัน คำนึงถึงผลประโยชน์ของประชาชนเป็นหลัก เช่น การคมนาคมในเขตชุมชน
จำนวน ๒๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๕.๒ รองลงมา คือ ควรให้การช่วยเหลือบรรเทาทุกข์แก่ชุมชนที่ได้รับ
ภัยพิบัติหรือที่ได้รับความเดือดร้อนได้อย่างทั่วถึง จำนวน ๑๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๕.๐ และน้อยที่สุด
คือ ควรใช้จ่ายงบประมาณอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สำหรับการพัฒนาท้องถิ่นให้มากที่สุด จัดสรร
งบประมาณไปพัฒนาในพื้นที่ได้อย่างทั่วถึง จำนวน ๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๑

ตารางที่ ๔.๕๕ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลักสารานิยธรรม ขององค์การบริหาร
ส่วนตำบลแซ่ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ด้านสาธารณโภคิ

ลำดับ	ข้อเสนอแนะ	ความถี่
		จำนวน
๑.	ควรเอาใจใส่ช่วยเหลือแก้ปัญหาของประชาชน จัดบริการสาธารณะอย่างเป็น ธรรมทั่วถึงอย่างจริงจัง	๑๘
๒.	ควรส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรและกิจการสหกรณ์ จัดอบรมประชาชนให้เรียนรู้ ระบบเศรษฐกิจของท้องถิ่น	๑๕
๓.	ควรพัฒนาปรับปรุงการคมนาคมและน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างทั่วถึงทุก หมู่บ้าน	๙

จากตารางที่ ๔.๕๕ พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะในการพัฒนา
สังคมตามหลักสารานิยธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ
ด้านสาธารณโภคิ มากที่สุด คือ ควรเอาใจใส่ช่วยเหลือแก้ปัญหาของประชาชน จัดบริการสาธารณะ
อย่างเป็นธรรมทั่วถึงอย่างจริงจัง จำนวน ๑๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๔.๗ รองลงมา คือ ควรส่งเสริมกลุ่ม
เกษตรกรและกิจการสหกรณ์ จัดอบรมประชาชนให้เรียนรู้ระบบเศรษฐกิจของท้องถิ่น จำนวน ๑๕
คน คิดเป็นร้อยละ ๓.๙ และน้อยที่สุด คือ ควรพัฒนาปรับปรุงการคมนาคมและน้ำเพื่อการอุปโภค
บริโภคอย่างทั่วถึงทุกหมู่บ้าน จำนวน ๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๓

ตารางที่ ๔.๕๖ ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลักสาราณิธรรม ขององค์การ
บริหารส่วนตำบลแซ อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ด้านศีลสามัญญตา

ลำดับ	ปัญหาและอุปสรรค	ความถี่
		จำนวน
๑.	ควรประพฤติตนให้ดีงาม มีระเบียบวินัยอยู่ในระเบียบของส่วนรวม กระทำตัวเป็นที่รักนับถือของชุมชน ไม่ทำตนให้เป็นที่ยังเกลียดหรือเสื่อมเสียต่อหน่วยงาน	๒๐
๒.	การที่จะให้องค์กรนั้นมีศีลธรรมหรือปฏิบัติให้อยู่ในกฎระเบียบ ข้อบังคับนั้น ผู้นำหรือผู้บริหารต้องทำให้เห็นเป็นตัวอย่างชัดเจน เป็นรูปธรรม ก่อนการใช้กฎระเบียบหรือข้อบังคับต่อประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน	๑๙
๓.	ควรรักษาความซื่อสัตย์สุจริต มีวินัยในตนเอง รักษากฎระเบียบวินัยที่ตั้งไว้ โดยเคารพในสิทธิ และเสรีภาพของประชาชน	๘

จากตารางที่ ๔.๕๖ พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาสังคมตามหลักสาราณิธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ด้านศีลสามัญญตา มากที่สุด คือ ควรประพฤติตนให้ดีงาม มีระเบียบวินัยอยู่ในระเบียบของส่วนรวม กระทำตัวเป็นที่รักนับถือของชุมชน ไม่ทำตนให้เป็นที่ยังเกลียดหรือเสื่อมเสียต่อหน่วยงาน จำนวน ๒๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๕.๒ รองลงมา คือ การที่จะให้องค์กรนั้นมีศีลธรรมหรือปฏิบัติให้อยู่ในกฎระเบียบ ข้อบังคับนั้น ผู้นำหรือผู้บริหารต้องทำให้เห็นเป็นตัวอย่างชัดเจน เป็นรูปธรรม ก่อนการใช้กฎระเบียบหรือข้อบังคับต่อประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน จำนวน ๑๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๕.๐ และน้อยที่สุด คือ ควรรักษาความซื่อสัตย์สุจริต มีวินัยในตนเอง รักษากฎระเบียบวินัยที่ตั้งไว้ โดยเคารพในสิทธิ และเสรีภาพของประชาชน จำนวน ๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๑

ตารางที่ ๔.๕๗ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหาร
ส่วนตำบลเข้ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ด้านศีลสามัญญดา

ลำดับ	ข้อเสนอแนะ	ความถี่
		จำนวน
๑.	ควรเปิดเผยข้อมูลข่าวสารอย่างตรงไปตรงมาและสามารถตรวจสอบความถูกต้องได้ ให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวก สร้างการตรวจสอบและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพซึ่งเป็นการสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ซึ่งจะช่วยให้การทำงานปลอดการทุจริตคอร์รัปชัน	๔๒
๒.	ควรหลีกเลี่ยงระบบอุปถัมภ์เล่นพรรคเล่นพรรคในองค์กร แต่ควรคำนึงถึงความรู้ความสามารถ	๒๓
๓.	ควรประพฤติตนให้ห่างจากอบายมุข เป็นตัวอย่างของการมีศีลธรรมแก่ประชาชนในชุมชน	๑๑

จากตารางที่ ๔.๕๗ พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะในการพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ด้านศีลสามัญญดา มากที่สุด คือ ควรเปิดเผยข้อมูลข่าวสารอย่างตรงไปตรงมาและสามารถตรวจสอบความถูกต้องได้ ให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวก สร้างการตรวจสอบและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพซึ่งเป็นการสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ซึ่งจะช่วยให้การทำงานปลอดการทุจริตคอร์รัปชัน จำนวน ๔๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๐ รองลงมา คือ ควรหลีกเลี่ยงระบบอุปถัมภ์เล่นพรรคเล่นพรรคในองค์กร แต่ควรคำนึงถึงความรู้ความสามารถ จำนวน ๒๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๖.๕ และน้อยที่สุด คือ ควรประพฤติตนให้ห่างจากอบายมุข เป็นตัวอย่างของการมีศีลธรรมแก่ประชาชนในชุมชน จำนวน ๑๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๓.๑

ตารางที่ ๔.๕๘ ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ด้านทฤษฎีสามัญญดา

ลำดับ	ปัญหาและอุปสรรค	ความถี่
		จำนวน
๑.	ควรเคารพความคิดเห็นของกันและกัน รับฟังปัญหา คำแนะนำต่างๆ เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขพัฒนาตนเอง และองค์กรอยู่เสมอ	๒๐
๒.	ควรจัดกล่ง หรือผู้รับความคิดเห็นให้ประชาชนได้แจ้งข้อคิดเห็นในที่สาธารณะ และสะดวกต่อการให้บริการ	๑๙
๓.	ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมประชุมเพื่อเสนอปัญหา ความต้องการในท้องถิ่น แสดงความคิดเห็น วิจารณ์การทำงาน การร้องทุกข์เรื่องราวต่างๆ ได้ และยึดหลักประชาธิปไตยเป็นหลักโดยการใช้เสียงส่วนมากในการตัดสินใจ	๘

จากตารางที่ ๔.๕๘ พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ด้านทฤษฎีสามัญญดา มากที่สุด คือ ควรเคารพความคิดเห็นของกันและกัน รับฟังปัญหา คำแนะนำต่างๆ เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขพัฒนาตนเอง และองค์กรอยู่เสมอ คิดเป็นร้อยละ ๕.๒ รองลงมา คือ ควรจัดกล่ง หรือผู้รับความคิดเห็นให้ประชาชนได้แจ้งข้อคิดเห็นในที่สาธารณะและสะดวกต่อการให้บริการ จำนวน ๑๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๕.๐ และน้อยที่สุด คือ ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมประชุมเพื่อเสนอปัญหา ความต้องการในท้องถิ่น แสดงความคิดเห็น วิจารณ์การทำงาน การร้องทุกข์เรื่องราวต่างๆ ได้ และยึดหลักประชาธิปไตยเป็นหลักโดยการใช้เสียงส่วนมากในการตัดสินใจ จำนวน ๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๑

ตารางที่ ๔.๕๙ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลักสารานิยธรรม ขององค์การบริหาร
ส่วนตำบลเข้ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ด้านทฤษฎีสามัญญตา

ลำดับ	ข้อเสนอแนะ	ความถี่
		จำนวน
๑.	ควรมีความสามัคคีปรองดองกัน หากมีความคิดเห็นขัดแย้งกัน ก็ควรใช้เหตุผล ไม่ใช้อารมณ์และยึดมั่นในความคิดของตนเองมากเกินไป	๔๒
๒.	ควรหมั่นประชุมกันปรึกษาหารือกันเพื่อแก้ไขปัญหา ปรับปรุงงาน หรือเพื่อประสานประโยชน์ เพราะการประชุมจะทำให้รู้คน รู้งาน รู้ปัญหา หรือผลที่เกิดจากการทำงานเพื่อประโยชน์แก่ชุมชน	๒๓
๓.	ควรให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้และร่วมเสนอความเห็นในการตัดสินใจเรื่องสำคัญๆ ของชุมชน ให้ประชาชนมีช่องทางในการเข้ามีส่วนร่วม มีการประชุม มีการแสดงความคิดเห็นต่อสาธารณะ	๑๑

จากตารางที่ ๔.๕๙ พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะในการพัฒนาสังคมตามหลักสารานิยธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ด้านทฤษฎีสามัญญตา มากที่สุด คือ ควรมีความสามัคคีปรองดองกัน หากมีความคิดเห็นขัดแย้งกัน ก็ควรใช้เหตุผล ไม่ใช้อารมณ์และยึดมั่นในความคิดของตนเองมากเกินไป จำนวน ๔๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๐ รองลงมา คือ ควรหมั่นประชุมกันปรึกษาหารือกันเพื่อแก้ไขปัญหา ปรับปรุงงาน หรือเพื่อประสานประโยชน์ เพราะการประชุมจะทำให้รู้คน รู้งาน รู้ปัญหา หรือผลที่เกิดจากการทำงานเพื่อประโยชน์แก่ชุมชน จำนวน ๒๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๖.๕ และน้อยที่สุด คือ ควรให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้และร่วมเสนอความเห็นในการตัดสินใจเรื่องสำคัญๆ ของชุมชน ให้ประชาชนมีช่องทางในการเข้ามีส่วนร่วม มีการประชุม มีการแสดงความคิดเห็นต่อสาธารณะ จำนวน ๑๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๓.๑

๔.๕ สรุปผลการสัมภาษณ์บุคคลเชิงลึกเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลัก สาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแช่ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

การสัมภาษณ์นี้ มีจุดมุ่งหมายในการศึกษารวบรวมข้อมูลประกอบการวิเคราะห์การ
 พัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแช่ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัด
 ศรีสะเกษ ใน ๖ ด้าน คือ ด้านเมตตาทายกรรม ด้านเมตตาเวทิจกรรม ด้านเมตตาโมกกรรม ด้าน
 สาธารณโภคี ด้านศีลสามัญญตา และด้านทวิญญูสามัญญตา ซึ่งสรุปบทสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key
 Informant) จำนวน ๗ รูป/คน ดังต่อไปนี้

๑. พระครูสังฆรักษ์ธีรพงษ์ ธีรเมธี

เจ้าคณะตำบลแช่

๒. พระครูวิจิตรสุคันธาริรม (คำหมาย คนธวิโส)

เจ้าอาวาสวัดป่าเวฬุวัน

๓. นายสฤณี มุลพันธ์

นายกองค์การบริหารส่วนตำบลแช่

๔. นายพุทธชาติ โนนกอง

รักษาราชการแทนปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลแช่

๕. นายทองเสาร์ เงินลาด

ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลแช่

๖. นายสุทิน ทัดแก้ว

กำนันตำบลแช่

๗. นายบุญเฮื่อง ปุยคำ

ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑

ผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) สามารถสรุปผลได้ดังนี้

๑. ด้านเมตตาทายกรรม ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีความเห็นดังนี้ คือ

องค์การบริหารส่วนตำบลแช่และประชาชนในเขตตำบลแช่ต่างไม่เบียดเบียนข่มเหงแก่
 กันและกัน เช่น การไม่หยิบฉวยเอาของคนอื่นมาเป็นของตน ไม่ล่วงละเมิดลูกเมียของคนอื่น ดังนั้น
 สิ่งเหล่านี้ย่อมแสดงให้เห็นทางการประพฤติแล้วว่า ภายในเขตตำบลแช่นั้น ทั้งองค์การบริหารส่วน
 ตำบลแช่และประชาชนในเขตตำบลแช่ต่างอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขด้วยดี องค์การบริหารส่วนตำบล
 แช่การให้ประชาชนในชุมชนต่างๆ ประชุมหารือกันสม่ำเสมอ และองค์การบริหารส่วนตำบลเองก็จัด

ออกมารับฟังความคิดเห็นของประชาชน ในส่วนขององค์กรเองต่างก็ประพฤติดนต่อคนร่วมงานและผู้บังคับบัญชาด้วยดี จึงเห็นได้ว่าตำบลเข็ญยอมมีการไว้วางใจไม่ขัดแย้งกันทางการกระทำ มีการให้ความรัก ความเมตตาธรรมต่อประชาชนในชุมชนด้วยดีเสมอมา อีกทั้งการให้ความยุติธรรมอันดีงาม ให้ความเสมอภาคซึ่งกันและกันอันเป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิต ประชาชนในเขตตำบลเข็ญยอมมีการแสดงออกซึ่งความรัก ความสามัคคีที่ดีต่อ พยายามไม่ขัดแย้งต่อกันระหว่างหมู่บ้านต่อกันและกัน เพราะคิดว่าการขัดแย้งทางการกระทำย่อมเกิดความสูญเสียตามมามากมาย

จากการสัมภาษณ์พระครูสังฆรักษ์ธีระพงษ์ ธีระเมธี^๑ เจ้าคณะตำบลเข็ญ ได้กล่าวถึงด้านเมตตาการุณยธรรมว่า องค์การบริหารส่วนตำบลเข็ญได้พัฒนาองค์กรด้วยการออกสำรวจพื้นที่ และให้ความช่วยเหลือชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีความเจริญยิ่งขึ้นไป พยายามสร้างวิสัยทัศน์ โดยการนำข้าราชการ พนักงานและเจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลเข็ญมาร่วมกับชุมชนในการพัฒนาชุมชน ถือได้ว่าเป็นสิ่งดีมากในการบริหารองค์กร

๒. ด้านเมตตาจริกรรม ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีความเห็นดังนี้ คือ

องค์การบริหารส่วนตำบลเข็ญได้ใช้วิธีพูดคุยกับผู้นำชุมชนและประชาชนในพื้นที่ โดยมีการจัดออกประชาคมลงพื้นที่เพื่อรับฟังปัญหาหรือความต้องการจากประชาชน แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขหาเพื่อหาวิธีพัฒนาชุมชนให้เจริญยิ่งขึ้น รักษาจริยามารยาท ในการพูดจา การใช้คำพูดที่ออกมาทั้งในคนร่วมงาน หรือแม้แต่ประชาชนที่มารับบริการในหน่วยงาน หรือการออกตรวจชุมชนก็ดีย่อมใช้วาจาไพเราะ อ่อนหวาน หรือพูดอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ หรือที่น้อยกว่าเสมอ จัดให้พนักงานส่วนตำบลนับถือผู้บังคับบัญชาในกรอบตำแหน่งมีการพูดจាកันอย่างสุภาพอ่อนโยนเสมอ ประชาชนในเขตตำบลเข็ญพยายามใช้การพูดจาต่อกันด้วยดี เพราะจะทำให้เกิดผลประโยชน์ตามมา โดยเฉพาะเมื่อมีโครงการหรือกิจกรรมในตำบลเข็ญ ทุกหมู่บ้านต้องช่วยกันคิด และทำ การใช้วาจาจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง การพูดจาออกทางคำพูด เช่น การไม่พูดปด การไม่พูดหยาบคาย การไม่พูดส่อเสียด หรือการไม่พูดเพื่อเจ้อประชาชนในชุมชนรักษาคำพูดอันดีต่อกันเพื่อไม่ขัดแย้งหรือโกรธกันได้

จากการสัมภาษณ์พระครูวิจิตรสุคันธธาริณ^๒ เจ้าอาวาสวัดป่าเวฬุวัน ได้กล่าวถึงด้านเมตตาจริกรรมว่า องค์การบริหารส่วนตำบลเข็ญและประชาชนในเขตตำบลเข็ญต่างพูดดีให้เป็นประโยชน์ต่อกัน คือไม่ให้เกิดโทษแก่ใครๆ การพูดให้มีคนรัก คือพูดเอ่ยแต่คำที่ดีมีเมตตาต่อกัน การพูดแต่ความจริงมีสัจจะ คือไม่ปนปะในคำเสียดสีต่อผู้อื่น และพูดแต่คำพาสูกนิมิตร คือพูดสร้างแต่ความสนิทสนมกัน จึงนับเป็นการใช้วาจาหรือการพูดในสิ่งที่ดีงาม

^๑สัมภาษณ์ พระครูสังฆรักษ์ธีระพงษ์ ธีระเมธี, เจ้าคณะตำบลเข็ญ, วัดบ้านอะกลาง ตำบลเข็ญ อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ, ๒๖ มิถุนายน ๒๕๕๖.

^๒สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรสุคันธธาริณ, เจ้าอาวาสวัดป่าเวฬุวัน, วัดป่าเวฬุวัน ตำบลเข็ญ อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ, ๒๖ มิถุนายน ๒๕๕๖.

๓. ด้านเมตตาตามโนกรรม ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีความเห็นดังนี้ คือ

องค์การบริหารส่วนตำบลข้าหาวิธีการใหม่ๆ มาพูดคุยและทำความเข้าใจอันดีกับประชาชนในเขตพื้นที่ชุมชน พยายามพูดคุยและหาเหตุผลมาอธิบายเพื่อเป็นการพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญยิ่งขึ้น โดยการแสดงออกทางความมีน้ำใจต่อประชาชนอย่างจริงใจ องค์การบริหารส่วนตำบลข้าและประชาชนในเขตตำบลข้าไม่มีความโลภอยากได้ของคนอื่น ไม่พยายามปองร้ายต่อบุคคลอื่น และมีความเห็นชอบอันดีต่อกันเสมอมา เมื่อละสิ่งเหล่านี้ได้แล้วการอยู่ร่วมขององค์การบริหารส่วนตำบลข้าและประชาชนก็จะเจริญอยู่ร่วมกันได้ไม่ขัดแย้งกัน มีการจัดตั้งงบประมาณให้มีการเข้าวัดฟังธรรม การเจริญจิตภาวนาในสิ่งดีงาม เพื่อเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจในการปฏิบัติงานสนองประชาชนในชุมชน ประชาชนในเขตตำบลข้าไม่ถือพยานาพหามาตราร้าย หรือปองร้ายต่อกัน แม้จะมีการสูญเสียกระทบกระทั่งกันและกันบ้าง แต่ก็พยายามพูดคุยปรับความเข้าใจเพื่อให้เกิดความเข้าใจต่อกัน ประชาชนไม่อยากรโลก ได้ของผู้อื่นมาเป็นของตน ไม่คิดพยายามปองร้ายคนอื่น หรือทำผิดทำนองคลองธรรม เพื่อจะทำให้ผิดใจกันและกัน

จากการสัมภาษณ์นายสุชาติ มูลพันธ์^๓ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลข้า ได้กล่าวถึงด้านเมตตาตามโนกรรมว่า การไม่คิดร้ายต่อกันย่อมเป็นสิ่งดี องค์การบริหารส่วนตำบลข้าตระหนักดีเสมอว่า การคิดในใจของบุคคลย่อมเป็นสิ่งสำคัญยิ่งกว่าสิ่งอื่น การแสดงออกทางกายก็ดี หรือการแสดงออกทางวาจา ก็ได้ย่อมเกิดจากใจเท่านั้น การอยู่ร่วมกันกับประชาชนในตำบลข้าจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งเพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้ง หรือขัดเคืองใจกัน

๔. ด้านสาธารณโภคี ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีความเห็นดังนี้ คือ

เมื่อประชาชนมีความเดือนร้อน องค์การบริหารส่วนตำบลข้าพยายามหางบประมาณมาช่วยเหลือ เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชนในเขตของตน ให้มีความเดือนร้อนน้อยที่สุด และยังมีการจัดงบประมาณมาให้ประชาชนตั้งเป็นกองทุนของหมู่บ้านเพื่อให้ประชาชนสามารถอยู่ได้อย่างไม่เดือดร้อน องค์การบริหารส่วนตำบลข้าและประชาชนในเขตตำบลข้ามีการให้ไม่ใช้เพราะลำเอียงเพราะรักใคร่กัน เพราะไม่ชอบกัน เพราะง้อเขลา และเพราะกลัว แต่ให้ด้วยความสัตย์จริง ตามบทบาทหน้าที่ของตนเองในการอยู่ร่วมกันของชุมชน หลักเหล่านี้เป็นแบบอย่างชี้ให้เห็นว่าการให้เพราะความยุติธรรมจะทำให้ชุมชนทุกชุมชนได้รับการช่วยเหลืออย่างเท่าเทียมกัน ไม่แบ่งแยกกันและกัน สะท้อนให้เห็นถึงความรักความสามัคคีต่อกัน ทั้งในงบประมาณขององค์การบริหารส่วนตำบลนั้น ย่อมพิจารณาเสมอว่าประชาชนในตำบลนั้นย่อมเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ดังนั้น จึงพยายามจัดสรรเครื่องอุปโภค บริโภค ที่จำเป็นในการดำรงชีวิตของประชาชน

^๓สัมภาษณ์ นายสุชาติ มูลพันธ์, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลข้า, ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลข้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดศรีสะเกษ, ๒๖ มิถุนายน ๒๕๕๖.

จากการสัมภาษณ์นายพุทธรชาติ โนนกอง^๕ รักษาการแทนปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลแซ้ ได้กล่าวถึงด้านสาธารณโภคีว่า องค์การบริหารส่วนตำบลแซ้มีการจัดตั้งงบประมาณในการให้โบนัสหรือสิ่งที่เป็นน้ำใจแก่พนักงานส่วนตำบลมีการขึ้นเงินเดือนตามสิทธิของตำแหน่งได้

๕. ด้านศิลปสามัญญตา ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีความเห็นดังนี้ คือ

พนักงานขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ้ทุกคนต่างตระหนักดีในศีลธรรม ต่างก็ยึดหลักธรรมในหลักศีล ๕ ประพฤติตัวไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ต่างก็ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นผลให้องค์การบริหารส่วนตำบลแซ้สามารถพัฒนาบุคลากรขององค์กรให้ดำเนินไปได้ด้วยดีเสมอมา นับว่าเป็นสิ่งดีมากในการบริหารองค์กรขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ้ องค์การบริหารส่วนตำบลแซ้และประชาชนในเขตตำบลแซ้ถือปฏิบัติตามกฎระเบียบเหมือนกัน โดยพยายามอยู่ร่วมกันในระเบียบที่มี หรือตามกฎหมาย สิ่งใดที่ควร หรือชอบก็ทำตามนั้น ย่อมจะทำให้ประชาชนอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขไม่มีความขัดแย้งต่อกันและกันได้ การรักษากาย วาจา และจิตใจ ของตนเอง ถือเป็นสิ่งสำคัญเพราะทำให้กาย วาจา และจิตใจบริสุทธิ์ เกิดความเสมอกันและกันได้ เพราะสามอย่างนี้ ถือว่าจะทำให้คนในชุมชนตำบลแซ้ เกิดความเท่าเทียมกันในกาย วาจา และจิตใจ ไม่ลွ่งเกินหรือข่มเหงกันได้ องค์การบริหารส่วนตำบลแซ้มีการจัดตั้งงบประมาณในการให้โบนัสหรือสิ่งที่เป็นน้ำใจแก่พนักงานส่วนตำบลมีการขึ้นเงินเดือนตามสิทธิของตำแหน่งได้

จากการสัมภาษณ์นายทองเสาร์ เงินลาด^๕ ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลแซ้ ได้กล่าวถึงด้านศิลปสามัญญตาว่า ประชาชนในเขตตำบลแซ้มีการแบ่งปันกันใช้ หรือตกลงร่วมกันในการพัฒนาร่วมกับองค์กรปกครองท้องถิ่นในการพัฒนาชุมชนเพื่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าของคนในชุมชนได้ใช้สอยประโยชน์

๖. ด้านทฤษฎีสามัญญตา ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีความเห็นดังนี้ คือ

องค์การบริหารส่วนตำบลแซ้มีการจัดทำประชาวิจารณ์ในหัวข้อต่างๆ ก่อนลงมือทำแต่ละขั้นตอน เพื่อให้การทำงานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี การทำประชาวิจารณ์เป็นการให้เหตุผลส่วนรวมมาพิจารณาในหัวข้อต่างๆ ก่อนลงมือทำในสิ่งนั้นถือได้ว่าเป็นสิ่งดีในการพัฒนาตำบล เพื่อให้ตำบลประสบผลสำเร็จในการพัฒนาต่อไป องค์การบริหารส่วนตำบลแซ้และประชาชนในเขตตำบลแซ้ต่างมีความเห็นในหลายด้านเหมือนกัน คือ การรู้จักเหตุ การรู้จักผล การรู้จักตน การรู้จักประมาณ การรู้จักกาลเวลา การรู้จักประชุมชน และการรู้จักเลือกคบคน เมื่อเรารู้จักการประมาณแบบนี้แล้ว ย่อมจะทำให้คนสรวรรวมอยู่กันได้ไม่ขัดแย้ง เพราะย่อมรู้หน้าที่ รู้จักสิ่งต่างๆ ตามประมาณ เมื่อมีการประชุมกัน

^๕สัมภาษณ์ นายพุทธรชาติ โนนกอง, รักษาการแทนปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลแซ้, ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลแซ้ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดศรีสะเกษ, ๒๖ มิถุนายน ๒๕๕๖.

^๕สัมภาษณ์ นายทองเสาร์ เงินลาด, ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลแซ้, ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลแซ้ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดศรีสะเกษ, ๒๖ มิถุนายน ๒๕๕๖.

บ่อยๆ ย่อมจะทำให้ชุมชนมีความเห็นตรงกันได้ การเปิดรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นย่อมเป็นสิ่งสำคัญเพราะจะทำให้งานหรือกิจกรรม โครงการดำเนินไปได้ด้วยดี สิ่งใดดีหรือไม่ดี ควรแก้ไขอย่างไร ย่อมจะทำให้กิจกรรมนั้นประสบความสำเร็จแก่ชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลช่วยให้พนักงานส่วนตำบลเคารพในกฎข้อระเบียบในการทำงาน ซึ่งองค์กรย่อมมีกฎระเบียบข้อบังคับให้ได้ปฏิบัติและเป็นตัวอย่างอันดีต่อประชาชนด้วย อีกทั้งองค์การบริหารส่วนตำบลยังมีผู้รับฟังความคิดเห็นของประชาชน มีการออกประชาคมตำบลในการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนอยู่เสมอ

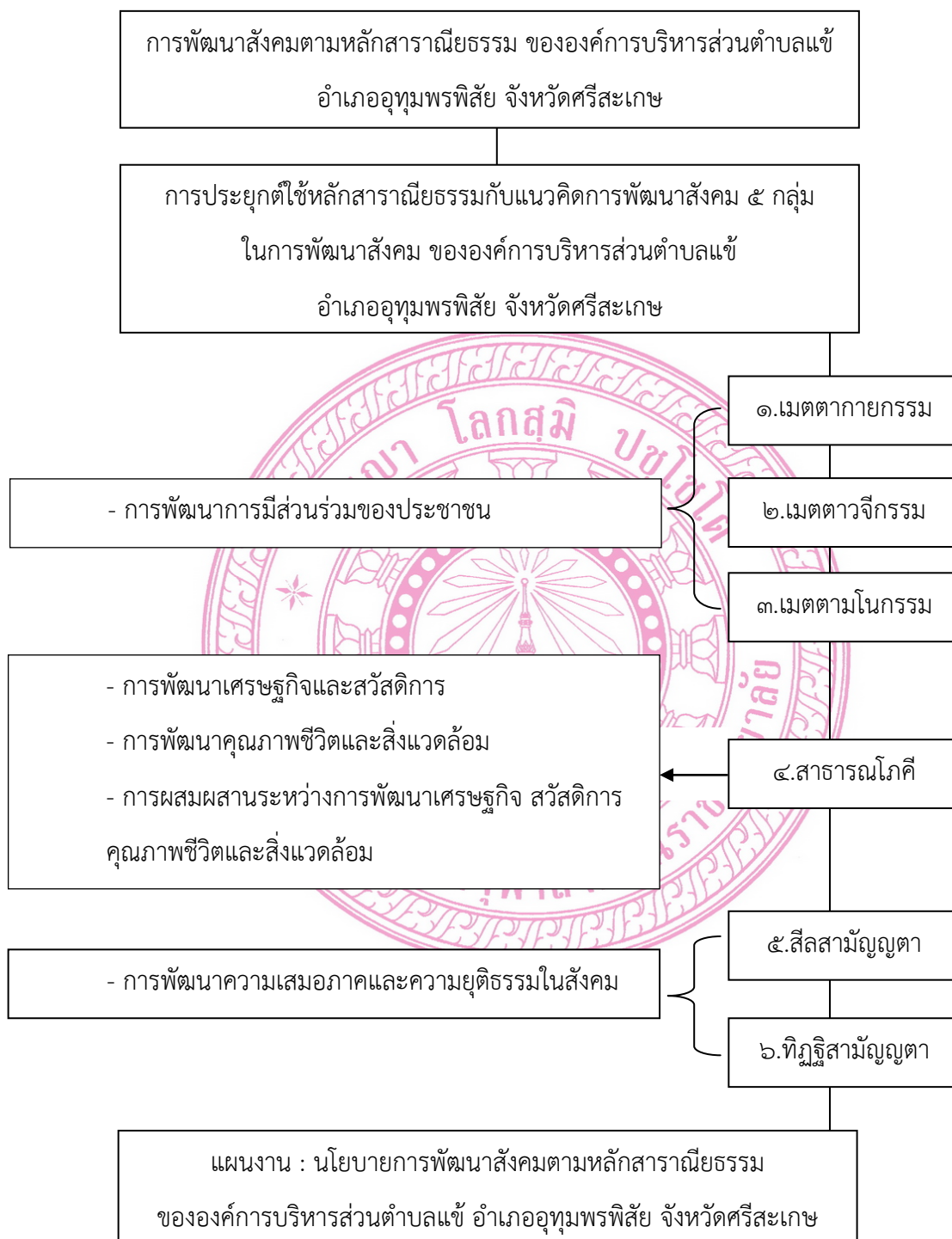
จากการสัมภาษณ์นายสุทิน ทัดแก้ว^๖ กำนันตำบลแซ่ ได้กล่าวถึงด้านกฎหมายว่า การมีความเห็นเป็นอันเดียวกัน แต่ความคิดเห็นแตกต่างกัน แต่ก็พยายามปรับเข้าหากันเพื่อประโยชน์ของคนในชุมชนตำบลแซ่ และนายบุญเฮือง ปุยคำ^๗ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑ ได้กล่าวถึงด้านกฎหมายว่า องค์การบริหารส่วนตำบลแซ่พยายามรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในตำบล มีความเห็นชอบร่วมกันยึดถืออุดมคติหลักแห่งความดีงามหรือจุดหมายสูงสุดอันเดียวกัน

๔.๖ สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง การพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ผู้วิจัยได้รับองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ คือ ทำให้ทราบถึงระดับการพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ปัญหาและอุปสรรค ซึ่งนำไปสู่แนวทางในการพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรมให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นเพื่อการพัฒนาสังคมในครั้งต่อไป สามารถสรุปเป็นแผนภูมิองค์ความรู้ได้ ดังนี้

^๖สัมภาษณ์ นายสุทิน ทัดแก้ว, กำนันตำบลแซ่, ที่ทำการกำนันตำบลแซ่ หมู่ที่ ๑ บ้านแซ่ ตำบลแซ่ อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ, ๒๗ มิถุนายน ๒๕๕๖.

^๗สัมภาษณ์ นายบุญเฮือง ปุยคำ, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑, ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑ บ้านแซ่ ตำบลแซ่ อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ, ๒๗ มิถุนายน ๒๕๕๖.

แผนภูมิที่ ๔.๑ : องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย คือ การพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรมจะมีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของประชาชนในพื้นที่ได้อย่างแท้จริงนั้น สิ่งสำคัญคือการพัฒนาสังคมต้องสอดคล้องสัมพันธ์กับปัญหาหรือความต้องการ จึงจะสามารถทำให้ปัญหาหรือความต้องการนั้นได้รับการตอบสนองหรือแก้ไขได้ การประยุกต์ใช้หลักสาราณียธรรมในการพัฒนาสังคมองค์การบริหารส่วนตำบลแซ อำเภอกุหลาบพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ จะเกิดขึ้นนั้นจะประสบผลสำเร็จมากน้อยแค่ไหน ย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้บริหาร ศักยภาพของหน่วยงาน และประชาชนในชุมชนอย่างแท้จริง จากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รับองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรมให้กับประชาชนได้ดียิ่งขึ้น สรุปได้ ดังนี้

ด้านเมตตาการุณกรรม คือ ควรหมั่นลงพื้นที่ตรวจเยี่ยมประชาชนในหมู่บ้านเพื่อทราบปัญหาและความต้องการอย่างสม่ำเสมอ ควรทำงานรับใช้ประชาชนอย่างสมอบถันสมอบลาย ร่วมสุขร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ คิควิเคราะห์แก้ปัญหาย่างแยบยล เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน ไม่เบียดเบียน ไม่กดขี่ประชาชน ไม่หลงระเริงในอำนาจ บำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ประชาชน ต้องคอยห้ามปรามสกัดกั้นสิ่งผิดกฎหมายหรือยาเสพติดให้โทษต่างๆ และความไม่ถูกต้องที่เกิดขึ้นในชุมชน หรือพื้นที่ที่ดูแลป้องกันมิให้เกิดเหตุร้าย หากเกิดเหตุก็แก้ไขเหตุความเดือดร้อนได้ทันที ควรวางแผนการทำงานให้เหมาะสม เรียงลำดับความสำคัญของปัญหาที่จะต้องทำแต่ละเรื่องก่อนหลัง แผนทีวางไว้ปรับเปลี่ยนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และควรตั้งใจปฏิบัติงานตามหน้าที่อย่างดียิ่ง โดยมุ่งให้บริการแก่ประชาชนเพื่ออำนวยความสะดวกต่างๆ เมื่อเกิดความบกพร่องในหน้าที่การงานก็พร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ทันที

ด้านเมตตาจาริกรรม คือ ควรพูดเพื่อชักนำให้ประชาชนเกิดความสามัคคีปรองดอง และเกิดความรักความเห็นใจกันและกัน ควรประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร กิจกรรมต่างๆ ให้ประชาชนทราบอย่างทั่วถึง ควรกล่าววาจาสุภาพอ่อนหวาน ให้คำแนะนำตักเตือนกันด้วยดี เป็นที่ปรึกษาให้กับชุมชนได้ ควรพูดดีต่อกัน เพราะเป็นปัจจัยในการเชื่อมสัมพันธ์ภาพ หรือมิตรภาพให้แก่เพื่อนร่วมงานและบุคคลรอบๆ ตัว ควรใช้สัมมาวาจา คือวาจาที่เป็นจริงไพเราะ ถูกกาลเทศะ สร้างสรรค์ประโยชน์ให้แก่ชุมชน และควรรักษาคำพูด มีสัจจะ พูดจริง ทำจริง

ด้านเมตตาเมตตากรรม คือ ควรระลึกอยู่เสมอว่าตนเองมีหน้าที่อะไร มีความรับผิดชอบต่อประชาชนอย่างไร และมุ่งมั่นต่อหน้าที่การงานนั้นๆ ควรเสียสละสุขส่วนตนเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม และความสงบเรียบร้อยของหมู่บ้าน โดยการเข้าไปปฏิบัติหน้าที่รับใช้ประชาชน ดูแลทุกข์สุขของคนในชุมชน ประสานประโยชน์ให้เกิดขึ้นในหมู่คณะในชุมชน ควรทำงานเพื่อส่วนรวม ซื่อตรงต่อตนเอง ต่องาน และบุคคลอื่น เว้นจากการแสวงหาผลประโยชน์เพื่อตนเองและพรรคพวกไม่รับสินบน ไม่ทุจริต ไม่เบียดเบียนเอาผลประโยชน์ของประชาชนมาเป็นของตนเอง คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม ควรมีความสุขุม มีเมตตาปรารถนาดีต่อผู้ร่วมงานและประชาชนในชุมชนอย่างสม่ำเสมอด้วยใจบริสุทธิ์

ควรอดทน อดกลั้น ช่มใจ ห้ามใจตนเองต่อสิ่งชั่วร้ายถึงแม้จะถูกยั่วด้วยคำเสียดสีจากกลางอย่างใด ก็ไม่หมดกำลังใจ ไม่ทิ้งการทำงานที่เป็นภารกิจของตน และควรไตร่ตรอง หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาตรวจหาเหตุผล และตรวจสอบข้อผิดพลาดในการทำงาน วางแผนประเมินผล คิดค้นแก้ไขปรับปรุงให้งานนั้นๆ บรรลุเป้าหมาย

ด้านสาธารณโภคิ คือ ควรจัดสรรแบ่งปันประโยชน์ต่างๆ ที่ชุมชนสมควรได้ให้เสมอภาคเท่าเทียมกัน คำนึงถึงผลประโยชน์ของประชาชนเป็นหลัก ควรให้การช่วยเหลือบรรเทาทุกข์แก่ชุมชนที่ได้รับภัยพิบัติหรือที่ได้รับความเดือดร้อนได้อย่างทั่วถึง ควรใช้จ่ายงบประมาณอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สำหรับการพัฒนาท้องถิ่นให้มากที่สุด จัดสรรงบประมาณไปพัฒนาในพื้นที่ได้อย่างทั่วถึง ควรเอาใจใส่ช่วยเหลือแก้ปัญหาของประชาชน จัดบริการสาธารณะอย่างเป็นธรรมทั่วถึงอย่างจริงจัง ควรส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรและกิจการสหกรณ์ จัดอบรมประชาชนให้เรียนรู้ระบบเศรษฐกิจของท้องถิ่น และควรพัฒนาปรับปรุงการคมนาคมและน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างทั่วถึงทุกหมู่บ้าน

ด้านศีลสามัญญตา คือ ควรประพฤติตนให้ดีงาม มีระเบียบวินัยอยู่ในระเบียบของส่วนรวม กระทำตัวเป็นที่รักนับถือของชุมชน ไม่ทำตนให้เป็นที่ยังเกลียดหรือเสื่อมเสียต่อหมู่คณะ การที่จะให้องค์กรนั้นมีศีลธรรมหรือปฏิบัติให้อยู่ในกฎระเบียบ ข้อบังคับนั้น ผู้นำหรือผู้บริหารต้องทำให้เห็นเป็นตัวอย่างชัดเจน เป็นรูปธรรม เพื่อการทำงานสำหรับชุมชนด้วยความซื่อสัตย์สุจริต มีวินัยในตนเอง รักษากฎระเบียบวินัยที่ตั้งไว้ ควรเปิดเผยข้อมูลข่าวสารอย่างตรงไปตรงมาและสามารถตรวจสอบความถูกต้องได้ ให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวก สร้างการตรวจสอบและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพซึ่งเป็นการสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ซึ่งจะช่วยให้การทำงานปลอดการทุจริตคอร์รัปชัน ควรหลีกเลี่ยงระบบอุปถัมภ์เล่นพรรคเล่นพวกในองค์กร แต่ควรคำนึงถึงความรู้ความสามารถ และควรประพฤติตนให้ห่างจากอบายมุข ไม่ดื่มสุราจนครองสติไม่ได้ จนเป็นเหตุให้กระทำการที่ไม่ดีงาม

ด้านทฤษฎีสามัญญตา คือ ควรเคารพความคิดเห็นของกันและกัน รับฟังปัญหา คำแนะนำต่างๆ เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขพัฒนาชุมชนอยู่เสมอ ควรจัดกลอง หรือตู้รับความคิดเห็นให้ประชาชนได้แจ้งข้อคิดเห็นในที่สาธารณะและสะดวกต่อการใช้บริการ ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมประชุมเพื่อเสนอปัญหา ความต้องการในท้องถิ่น แสดงความคิดเห็น วิจารณ์การทำงาน การร้องทุกข์เรื่องราวต่างๆ ได้ และยึดหลักประชาธิปไตยเป็นหลักโดยการใช้เสียงส่วนมากในการตัดสินใจ ควรหมั่นประชุมกันปรึกษาหารือกันเพื่อแก้ไขปัญหา ปรับปรุงงาน หรือเพื่อประสานประโยชน์ เพราะการประชุมจะทำให้รู้คน รู้งาน รู้ปัญหา หรือผลที่เกิดจากการทำงานทำให้เกิดความเจริญแก่ชุมชน และควรให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้และร่วมเสนอความเห็นในการตัดสินใจเรื่องสำคัญๆ ของชุมชน ให้ประชาชนมีช่องทางในการเข้ามีส่วนร่วม มีการประชาคม มีการแสดงความคิดเห็นต่อสาธารณะ

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสังคมตามหลักสสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบล
แ้ อำเภอมุทพริสย จังหวัตรัสสะเกษ” โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาการ
พัฒนาสังคม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแ้ อำเภอมุทพริสย จังหวัตรัสสะเกษ ๒) เพื่อศึกษา
การพัฒนาสังคมตามหลักสสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแ้ อำเภอมุทพริสย จังหวัตรัสสะเกษ ๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลัก
สสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแ้ อำเภอมุทพริสย จังหวัตรัสสะเกษ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม (Mix Research) โดยเป็น
การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดย
กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือประชาชนอายุ ๒๐ ปีขึ้นไปเป็นประชากรในการศึกษา โดยเลือก
ประชาชนที่อยู่ในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลแ้ อำเภอมุทพริสย จังหวัตรัสสะเกษ จำนวน
๓๖๐ คน ซึ่งใช้วิธีการสุ่มตัวอย่าง โดยการเปิดตารางขนาดกลุ่มตัวอย่างของ เครซี่แลมเมอร์
แกน (R.V.Krejcie & Morgan) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๖๐ คน วิเคราะห์ข้อมูลโดย (Frequency) ค่า
ร้อยละ (Percentage) หาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การทดสอบ
ค่าที (t-test) การวิเคราะห์ ความแปรปรวนทางเดียว (One Way Analysis of Variance) และเปรียบเทียบ
ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่โดยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Different : LSD.)
และการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key
Informant) และใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑. ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศชายและเพศหญิง ซึ่งเป็นเพศชาย จำนวน ๑๗๖ คน
คิดเป็นร้อยละ ๔๘.๙ เป็นเพศหญิงจำนวน ๑๘๔ คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๑ มีอายุระหว่าง ๕๑-๖๐ ปี
จำนวน ๑๒๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๓.๓ มีสถานภาพโสด จำนวน ๗๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๔ มี
การศึกษาระดับประถมศึกษา จำนวน ๒๒๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๘.๗ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ
เกษตรกรกรรม มีจำนวน ๒๓๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๕.๘ และส่วนใหญ่มีรายได้ต่ำกว่า ๕,๐๐๐ บาทต่อ
เดือน จำนวน ๑๖๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๐

๕.๑.๒ การพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแก้อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแก้อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย ๓.๐๒ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสรุปได้ ดังนี้

๑) ด้านเมตตากายกรรม ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแก้อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย ๓.๐๙

๒) ด้านเมตตาวจิกรรม ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแก้อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย ๓.๐๒

๓) ด้านเมตตาโมกรรม ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแก้อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย ๒.๙๗

๔) ด้านสราณโกติ ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแก้อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ โดยรวมอยู่ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ย ๒.๙๔

๕) ด้านสลิสมัญญตา ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแก้อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ โดยรวมอยู่ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ย ๓.๐๖

๔) ด้านทฎฐิสมัญญตา ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแก้อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ โดยรวมอยู่ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ย ๓.๐๘

๕.๑.๓ ผลการทดสอบสมมติฐาน

ผลการทดสอบสมมติฐานการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแก้อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ การศึกษา อาชีพ และรายได้ เพื่อนำไปสู่การตอบสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งสามารถแสดงรายละเอียดดังนี้

สมมติฐานที่ ๑ ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแก้อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

สมมติฐานที่ ๒ ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแช่ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ โดยรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

สมมติฐานที่ ๓ ประชาชนที่มีสถานภาพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแช่ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ โดยรวมไม่แตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐาน

สมมติฐานที่ ๔ ประชาชนที่มีการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแช่ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ โดยรวมไม่แตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐาน

สมมติฐานที่ ๕ ประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแช่ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ โดยรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

สมมติฐานที่ ๖ ประชาชนที่มีรายได้ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแช่ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ โดยรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

๕.๑.๔ สรุปปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแช่ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ครั้งนี้ทำให้ทราบถึงปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ ซึ่งจำแนกเป็นรายด้านได้ดังนี้

ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแช่ อำเภอกุฑมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกเป็นรายด้านได้ดังนี้

ด้านเมตตากายกรรม พบว่า ต้องตั้งใจปฏิบัติงานตามหน้าที่ โดยมุ่งให้บริการแก่ประชาชนเพื่ออำนวยความสะดวกต่างๆ เมื่อเกิดความบกพร่องในหน้าที่การงานก็พร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ทันทั่วทั้งที่ ทำงานรับใช้ประชาชนอย่างเสมอต้นเสมอปลาย ร่วมสุขร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ คติวิเคราะห์แก้ปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน หมั่นลงพื้นที่ตรวจเยี่ยมประชาชนในหมู่บ้านเพื่อทราบปัญหา และความต้องการอย่างสม่ำเสมอ อีกทั้งการส่งเสริมศีลธรรมอันดีงามที่ควรเกิดขึ้นในชุมชน โดยเฉพาะปัญหายาเสพติดให้สิ้นไปจากชุมชน

ด้านเมตตาวาจกรรม พบว่า ต้องพูดเพื่อชักนำให้ประชาชนเกิดความสามัคคีปรองดอง และเกิดความรักความเห็นใจกันและกัน มีการแจ้งหรือข่าวประชาสัมพันธ์ กิจกรรมต่างๆ ให้ประชาชนทราบอย่างทั่วถึง ทั้งควรกล่าววาจาสุภาพอ่อนหวาน ให้คำแนะนำตักเตือนกัน เป็นที่ปรึกษาให้กับชุมชนได้

ด้านเมตตามโนกรรม พบว่า ต้องระลึกอยู่เสมอว่าตนเองมีหน้าที่อะไร มีความรับผิดชอบ ต่อประชาชนอย่างไร และมุ่งมั่นต่อหน้าที่การงานนั้นๆ ด้วยความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เสมอ ควรเสียสละสุข ส่วนตนเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม และความสงบเรียบร้อยของหมู่บ้าน โดยการเข้าไปปฏิบัติหน้าที่ รับใช้ประชาชน ดูแลทุกข์สุขของคนในชุมชน ประสานประโยชน์ให้เกิดขึ้นในชุมชน ทำงานเพื่อ ส่วนรวม ซื่อตรงต่อตนเอง ต่องาน และบุคคลอื่น เว้นจากการแสวงหาผลประโยชน์เพื่อตนเองและ พรรคพวกไม่รับสินบน ไม่ทุจริต ส่งเสริมศีลธรรมอันดีแก่ชุมชนสามารถจัดกิจกรรมหรือส่งเสริมวัน สำคัญทางศาสนาด้วย

ด้านสาธารณโภคี พบว่า ต้องจัดสรรแบ่งปันประโยชน์ต่างๆ ที่ชุมชนสมควรได้ให้เสมอ ภาคเท่าเทียมกัน คำนึงถึงผลประโยชน์ของประชาชนเป็นหลัก เช่น การคมนาคมในเขตชุมชน เป็นต้น ให้การช่วยเหลือบรรเทาทุกข์แก่ชุมชนที่ได้รับภัยพิบัติหรือที่ได้รับความเดือดร้อนได้อย่างทั่วถึง พยายามใช้จ่ายงบประมาณอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สำหรับการพัฒนาท้องถิ่นให้มากที่สุด

ด้านศีลสามัญญตา คือ ประพฤติตนให้ดีงาม มีระเบียบวินัยอยู่ในระเบียบของส่วนรวม กระทำตัวเป็นที่รักนับถือของชุมชน ไม่ทำตนให้เป็นที่รังเกียจหรือเสื่อมเสียต่อหน่วยงาน การที่จะให้ องค์การนั้นมีศีลธรรมหรือปฏิบัติให้อยู่ในกฎระเบียบ ข้อบังคับนั้น ผู้นำหรือผู้บริหารต้องทำให้เห็นเป็น ตัวอย่างชัดเจน เป็นรูปธรรม ก่อนการใช้กฎระเบียบหรือข้อบังคับต่อประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน ควร รักษาความซื่อสัตย์สุจริต มีวินัยในตนเอง รักษากฎระเบียบวินัยที่ตั้งไว้ โดยเคารพในสิทธิ และเสรีภาพ ของประชาชน

ด้านทฤษฎีสามัญญตา คือ เคารพความคิดเห็นของกันและกัน รับฟังปัญหา คำแนะนำ ต่างๆ เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขพัฒนาตนเอง และองค์กรอยู่เสมอ ควรจัดกลอง หรือตู้รับความคิดเห็น ให้ประชาชนได้แจ้งข้อคิดเห็นในที่สาธารณะและสะดวกต่อการใช้บริการ เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้า ร่วมประชุมเพื่อเสนอปัญหา ความต้องการในท้องถิ่น แสดงความคิดเห็น วิจารณ์การทำงาน การร้อง ทุกข์เรื่องราวต่างๆ ได้ และยึดหลักประชาธิปไตยเป็นหลักโดยการใช้เสียงส่วนมากในการตัดสินใจ

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วน ตำบลแซ่ อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกเป็นรายด้านได้ดังนี้

ด้านเมตตาทายกรรม ต้องพยายามและคอยปราบและสกัดกั้นสิ่งผิดกฎหมาย ความไม่ ถูกต้องที่เกิดขึ้นในชุมชน หรือพื้นที่ที่ดูแล พยายามป้องกันมิให้เกิดเหตุร้าย หากเกิดเหตุก็แก้ไขเหตุ ความเดือดร้อนได้ทันที ไม่เบียดเบียน ไม่กดขี่ประชาชน ไม่หลงระเห็จในอำนาจ หมั่นบำบัดทุกข์บำรุง สุขให้แก่ประชาชน อีกทั้งมีการวางแผนการทำงานให้เหมาะสม เรียงลำดับความสำคัญของปัญหาที่ จะต้องทำแต่ละเรื่องก่อนหลังเพื่อปรับเปลี่ยนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะกิจกรรมโครงการแต่ ละเรื่องสำหรับชุมชน

ด้านเมตตาวจีกรรม การใช้พูดดีต่อกัน เพราะเป็นปัจจัยในการเชื่อมสัมพันธ์ภาพ หรือ มิตรภาพให้แก่ประชาชนในชุมชน การใช้สัมมาวาจา คือวาจาที่เป็นจริงไพเราะ ถูกกาลเทศะ สร้างสรรค์ประโยชน์ให้แก่ชุมชน และหมั่นรักษาคำพูด มีสัจจะ พูดจริง ทำจริงเสมอ

ด้านมโนกรรม ต้องมีเมตตาปรารถนาดีต่อผู้ร่วมงานและประชาชนในชุมชนอย่าง เสมอด้วยใจบริสุทธิ์ ควรอดทน อดกลั้น ช่มใจ ห้ามใจตนเองต่อสิ่งยั่วถึงแม้จะถูกยั่วด้วยคำ เสียดสีถากถางอย่างไร ก็ไม่ทิ้งการทำงานที่เป็นภารกิจของตน ไตร่ตรองหมั่นใช้ปัญญาพิจารณาตรวจหา เหตุผล และตรวจสอบข้อผิดพลาดในการทำงาน วางแผนประเมินผล คิดค้นแก้ไขปรับปรุงให้งานนั้นๆ บรรลุเป้าหมาย

ด้านสาธารณโภคี เอาใจใส่ช่วยเหลือแก้ปัญหาของประชาชน จัดบริการสาธารณะอย่างเป็นธรรมทั่วถึงอย่างจริงจัง มีการส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรและกิจการสหกรณ์ จัดอบรมประชาชนให้ เรียนรู้ระบบเศรษฐกิจของท้องถิ่น พัฒนาปรับปรุงการคมนาคมและน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่าง ทั่วถึงทุกหมู่บ้าน

ด้านศีลสามัญญตา การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารต่างๆ อย่างตรงไปตรงมา และสามารถ ตรวจสอบความถูกต้องได้ ให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวก สร้างการตรวจสอบ และประเมินผลที่มีประสิทธิภาพซึ่งเป็นการสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ซึ่งจะช่วยให้การทำงาน ปลอดการทุจริต หลีกเลียงระบบอุปถัมภ์ แต่ต้องคำนึงถึงความรู้ความสามารถ ควรประพฤติตนให้ห่าง จากอบายมุข เป็นตัวอย่างของการมีศีลธรรมแก่ประชาชนในชุมชน

ด้านทิวฐิสามัญญตา มีความสามัคคีปรองดองกัน หากมีความคิดเห็นขัดแย้งกัน ก็ควรใช้ เหตุผล ไม่ใช่อารมณ์และยึดมั่นในความคิดของตนเองมากเกินไป หมั่นประชุมกันปรึกษาหารือกันเพื่อ แก้ไขปัญหา ปรับปรุงงาน หรือเพื่อประสานประโยชน์ เพราะการประชุมจะทำให้รู้คน รู้งาน รู้ปัญหา หรือผลที่เกิดจากการทำงานเพื่อประโยชน์แก่ชุมชน ให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้และร่วมเสนอ ความเห็นในการตัดสินใจเรื่องสำคัญๆ ของชุมชน ให้ประชาชนมีช่องทางในการเข้ามีส่วนร่วม มีการ ประชาคม มีการแสดงความคิดเห็นต่อสาธารณะ

สรุปผลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแข้ อำเภอดุสิต พิจัย จังหวัดศรีสะเกษ ครั้งนี้ทำให้ทราบถึงปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะ ซึ่งจำแนกเป็นรายด้าน ได้ดังนี้

ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแข้ อำเภอดุสิต พิจัย จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกเป็นรายด้านได้ดังนี้

ด้านเมตตากายกรรม พบว่า การเข้าพื้นที่ของแต่ละชุมชนนั้น องค์การปกครองท้องถิ่น ต้องตระหนักและระลึกอยู่เสมอว่าต้องทำงานหรือรับใช้เพื่อประโยชน์แก่ประชาชนทั่วทุกชุมชนในเขต

การปกครอง มีการส่งเสริมและสนับสนุนสิ่งที่เห็นสมควรต่างๆ เสียสละ และคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตนเป็นสำคัญ เอาใจใส่ในความทุกข์ของประชาชนอย่างแท้จริง

ด้านเมตตาจริกรรม พบว่า มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เป็นต้นว่าการมีอัธยาศัยไมตรีที่ดี แสดงอาการยิ้มแย้มแจ่มใส ทักทาย พูดคุยหรือไตร่ถามด้วยความเป็นกันเอง เมื่อเข้าไปตรวจพื้นที่ หรือช่วยเหลือประชาชน โดยการพูดจาด้วยการจะทำให้เกิดความรัก ความสามัคคีของคนในชุมชนเป็นสิ่งที่ต้องกระทำเป็นสำคัญ

ด้านเมตตาตามโนกรรม พบว่า การเสียสละ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อส่วนรวมคือชุมชน อุทิศตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวมไม่เห็นลาภ ยศ สรรเสริญต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นได้เสมอ เพราะสิ่งเหล่านี้ย่อมเป็นสิ่งที่นำมาซึ่งความทุกข์ต่อหน้าที่ได้ หมั่นเอาใจใส่ต่อความทุกข์ของประชาชนเพราะประชาชนคือ หัวใจสำคัญของประเทศชาติ จึงเป็นหน้าที่ที่จะต้องทำเพื่อความสุขของประชาชน

ด้านสาธารณโภคี พบว่า การพัฒนาในด้านอุปโภคบริโภคเป็นสำคัญพื้นฐาน การให้บริการสาธารณะสำหรับสิ่งที่จำเป็นในการดำรงชีวิตของประชาชน มีการหมั่นตรวจและพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อความสะดวกของชุมชน ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยที่อาจเกิดขึ้นได้อย่างทั่วถึง

ด้านสัสตัมัญญตา พบว่า การใช้กฎระเบียบ ข้อบังคับ หรือคำสั่งต่างๆ ต่อประชาชน ต้องให้เกิดความเท่าเทียมกันอย่างทั่วถึง ไม่มีการแบ่งพรรคพวกหรือตนเอง เพราะการใช้กฎระเบียบเป็นสิ่งที่ทำให้ประชาชนได้รับผลกระทบอยู่เสมอ โดยคำนึงถึงสิ่งที่น่าจะเกิดประโยชน์สำหรับประชาชนให้มากที่สุด ส่งเสริมและมีแนวทางสร้างความสามัคคีปรองดองให้มีความคิดเห็นตรงกันหรือไม่ขัดแย้งกันมากที่สุด

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ อำเภอบุพผพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ จำแนกเป็นรายด้านได้ดังนี้

ด้านเมตตากายกรรม พบว่า ต้องให้ความสำคัญกับศีลธรรมอันดีงาม หรือความดีพื้นฐานให้เกิดขึ้นแก่ประชาชนในชุมชน มีการจัดและส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา หรือร่วมกิจกรรม เช่น การทำบุญตักบาตร การส่งกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น เพื่อความคุ้นเคยหรือการเข้าใจอันดีงามต่อกันและกันได้ อีกทั้งการส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ ที่อาจเป็นประโยชน์สำหรับประชาชนในการพึ่งพาตนเองได้ในอนาคต

ด้านเมตตาจาริกรรม พบว่า การประกาศหรือแจ้งข่าวประชาสัมพันธ์ที่มีให้ประชาชนได้รับรู้รับทราบอย่างสม่ำเสมอและทั่วถึงตลอดเวลา เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติต่อไป ทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องรับฟังคำวิพากษ์วิจารณ์ที่อาจเกิดขึ้นได้ น้อมรับและฟังคำของประชาชนเพื่อนำไปปรับปรุงและแก้ไขพัฒนาชุมชนต่อไป

ด้านเมตตาตามโนกรรม พบว่า ควรส่งเสริมกิจกรรมอันดีงามเพื่อให้จิตใจของประชาชนได้รับและเข้าใจ อาจส่งเสริมเข้าวัดฟังธรรมหรือสวดมนต์ในตำบล เพื่อความสงบร่มเย็นแก่ตำบล อีก

ทั้งการส่งเสริมและสนับสนุนด้านการศึกษาตลอดชีวิตของประชาชนที่มีอยู่อย่างจำเป็นและทั่วถึง เพื่อ
ประสบการณ์ที่ดีของคนในชุมชน

ด้านสาธารณสุข โภคี พบว่า การจัดให้มีน้ำ เพื่ออุปโภคบริโภคในยามที่จำเป็นและยาม
ขาดแคลน เพื่อการเกษตรที่เพียงพอหรือการทำสวน ทำไร่แก่ประชาชน การให้การช่วยเหลือและจัด
สวัสดิการที่เห็นสมควรแก่ประชาชนอย่างทั่วถึงได้ และเป็นธรรม

ด้านสิ่งแวดล้อม โภคี พบว่า มีการเคารพในสิทธิและเสรีภาพของกันและกันในตำบล
แสดงออกต่อกันไม่ขัดแย้งหรือขัดประโยชน์กัน มีการร่วมกันคิดและสร้างเพื่อประโยชน์ โดยทางสุจริต
และโปร่งใส ทั้งหน่วยงานและประชาชนต้องมีคุณธรรมและตั้งมั่นอยู่ในความถูกต้องซึ่งจะเป็นไปในสิ่ง
ที่ดีงาม

ด้านกฎหมาย โภคี พบว่า ร่วมคิดและจัดทำแผน ข้อบังคับ หรือกิจกรรม เพื่อพัฒนา
ตำบล โดยการระดมความคิด มีการประชุมเพื่อให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในการ
ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ความต้องการ ปัญหา และอุปสรรค ในการพัฒนาสังคมได้ นำข้อเสนอแนะ
หรือความต้องการเหล่านั้นไปสู่การพัฒนาและแก้ไขปัญหาอย่างรีบเร่งและทั่วถึง

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาค้นคว้าข้อมูล การวิจัยเรื่องการพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ของ
องค์การบริหารส่วนตำบลแซ อำเภอกุหลาบบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ มีประเด็นการอภิปรายผล ดังนี้

๕.๒.๑ จากผลการวิจัย พบว่า การพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การ
บริหารส่วนตำบลแซ อำเภอกุหลาบบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ประชาชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นโดยรวมอยู่
ในระดับปานกลาง ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริง ทั้งนี้เนื่องจาก องค์การบริหารส่วนตำบลได้ดำเนินการ
พัฒนาสังคมโดยอาศัยการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือหลักสาราณียธรรม ยังต้องการความ
ช่วยเหลือแก่ประชาชนในยามตกทุกข์ได้ยากและจะต้องได้รับการช่วยเหลือได้ทันทั่วถึง การมีมนุษยสัมพันธ์ที่
ดีงามแก่กันและกัน พุดจาเพื่อให้เกิดการสร้างสรรคเพื่อสามัคคี เสียสละแบ่งปัน คำนึงถึงประโยชน์
ส่วนรวม พัฒนาและจัดเครื่องอุปโภคบริโภคที่สมควรมีแก่ประชาชน ประกาศหรือใช้กฎระเบียบอย่าง
ยุติธรรม และรับฟังความคิดเห็นของกันและกัน ซึ่งตรงกับงานวิจัยของจรัส ปันธิ^๑ ได้วิจัยเรื่อง วิเคราะห์
การประยุกต์หลักสาราณียธรรมในการบริหารงานบุคคลมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พบว่า การนำหลัก
สาราณียธรรม ๖ ประการของพระพุทธศาสนา ได้แก่ การแสดงความรัก ความเมตตาต่อกัน สนับสนุน
ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ให้คำแนะนำ ชี้แนะในสิ่งที่ดีงาม มีความหวังดี ประรณาดูดีต่อกัน ให้ความ

^๑จรัส ปันธิ, “วิเคราะห์การประยุกต์หลักสาราณียธรรมในการบริหารงานบุคคลมหาวิทยาลัย
เชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพุทธศาสนศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,
๒๕๕๓).

อนุเคราะห์หรือช่วยเหลือแบ่งปันกัน ยึดมั่นอยู่ในศีลธรรมอันดีตามกฎหมาย แบบแผน วัฒนธรรมประเพณี อันดีงาม ตลอดจนการมีความคิดเห็นที่เกื้อกูลกัน เป็นไปในทำนองเดียวกัน เมื่อมีข้อสงสัย หรือความไม่ชัดเจนก็นำมาปรึกษาหารือกันตลอดเวลา โดยหลักสาราณียธรรม ๖ ประการนั้น มหาวิทยาลัย เชียงใหม่สามารถนำมาประยุกต์ในการบริหารงานบุคคลได้เป็นอย่างดีในทุกระดับ ทั้งระดับผู้บริหาร ผู้บังคับบัญชาตัวเอง เพื่อนร่วมงาน และผู้ใต้บังคับบัญชา ส่งผลให้การบริหารงานบุคคลของมหาวิทยาลัย เชียงใหม่ประสบความสำเร็จและพัฒนามาโดยตลอด

เมื่อพิจารณาผลการวิจัยเป็นรายด้านสามารถนำมาอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

๑. ด้านเมตตาทายกรรม พบว่า การพัฒนาสังคมสังคมตามหลักสาราณียธรรม ของ องค์การบริหารส่วนตำบลแช่ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดศรีสะเกษ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า อบต. ควรให้ความช่วยเหลือประชาชนที่ตกทุกข์ได้ยากและที่ได้รับความเดือดร้อนได้ทันทั่วถึง มีความ ขยันหมั่นเพียร อดทนบากบั่นในการทำงานเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปัน ผลประโยชน์ซึ่งกันและกันให้มากกว่านี้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของประเสริฐ สิงหเสนี^๒ ได้วิจัยเรื่อง “ความพึงพอใจที่มีต่อการบริหารงานตามหลักสาราณียธรรม : ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วน ตำบลเขาพระทอง อำเภอยะหา จังหวัดนครศรีธรรมราช” ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนมีความพึงพอใจต่อการนำหลักสาราณียธรรมมาบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระทองอยู่ในระดับ ปานกลาง เมื่อพิจารณาหลายด้านอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน ประชากรกลุ่มอาชีพเกษตรกรรม พนักงานส่วนท้องถิ่นและข้าราชการในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระทอง อำเภอยะหา จังหวัดนครศรีธรรมราช มีข้อเสนอแนะว่าให้พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ควบคู่ไปกับการพัฒนา ด้าน สาธารณูปโภค ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๒. ด้านเมตตาจริกรรม พบว่า การพัฒนาสังคมสังคมตามหลักสาราณียธรรม ของ องค์การบริหารส่วนตำบลแช่ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดศรีสะเกษ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า อบต. ควรมีนุชยสัมพันธ์อันดีด้วยไมตรีดี ยิ้มแย้มแจ่มใส มีความเป็นกันเอง มีจิตสำนึกในการ ให้บริการ และรับฟังคำวิพากษ์วิจารณ์ ให้คำปรึกษาให้คำแนะนำต่างๆ ให้มากกว่านี้ ซึ่งสอดคล้องกับ

^๒ประเสริฐ สิงหเสนี, “ความพึงพอใจที่มีต่อการบริหารงานตามหลักสาราณียธรรม.: ศึกษาเฉพาะ กรณีองค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระทอง อำเภอยะหา จังหวัดนครศรีธรรมราช”, สารนิพนธ์ศาสนศาสตรมหา บัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙).

งานวิจัยของวนิดา สมิตานนท์^๓ ได้วิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารการพัฒนา การให้บริการแก่ประชาชนขององค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตอำเภอปากเกร็ด จังหวัด นนทบุรี” ผลวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยว่าองค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี มีประสิทธิภาพในการบริหารการพัฒนา การให้บริการแก่ประชาชนในระดับปาน กลาง สำหรับข้อเสนอแนะ เช่น ๑) ด้านการบริการบุคลากร ควรคัดเลือกบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถ รวมทั้งมีจิตสำนึกในการให้บริการ ๒) ด้านการบริหารงบประมาณ ควรวางแผนด้าน งบประมาณเกี่ยวกับการให้บริการแก่ประชาชนโดยจัดทำเป็นแผนระยะยาว และ ๓) ด้านการ บริหารงานทั่วไป ควรกำหนดนโยบายด้านการบริหารงานภายในที่ครอบคลุมทุกหน่วยงาน

๓. เมตตามโนกรรม พบว่า การพัฒนาสังคมสังคมตามหลักสสารณียธรรม ขององค์การ บริหารส่วนตำบลเข้ อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อ พิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า อบต. ควรเสียสละเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ คำนึงถึงประโยชน์ส่วนร่วมยิ่งกว่าประโยชน์ส่วนตน อุทิศตนเพื่องาน เอาใจใส่ความสุขทุกข์ของประชาชนในชุมชน ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็น ส่งเสริม กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาให้มากกว่านี้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของศุภพงศ์ ทองศรีนุ่น^๔ ที่ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อการใช้หลักสสารณียธรรมของผู้ปกครองท้องถิ่น : ศึกษา เฉพาะกรณีอำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช” พบว่า เกษตรกรในการปกครองส่วนท้องถิ่นใน อำเภอชะอวด มีความพึงพอใจต่อการใช้หลักสสารณียธรรมของผู้ปกครองส่วนท้องถิ่น โดยภาพรวมใน ระดับปานกลาง และมีข้อเสนอแนะต่อผู้ปกครองท้องถิ่น ดังนี้ ๑) จัดหาตลาดเพื่อส่งผลผลิตทาง การเกษตรไปขายในราคาที่ยุติธรรม ๒) จัดหาเงินทุนเพื่อการศึกษาแก่เยาวชนในท้องถิ่น ๓) อบรม สัมมนา เจ้าหน้าที่/เจ้าพนักงานของส่วนท้องถิ่นเพื่อพัฒนาจริยธรรม ๔) ให้ผู้ปกครองส่วนท้องถิ่นมี ความจริงใจต่อการปฏิบัติงาน/แก้ไขปัญหา ๕) แต่งตั้งผู้อาวุโสที่มีความรู้ความสามารถในท้องถิ่นเป็นที่ ปรีกษาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อการมีส่วนร่วม

๔. ด้านสาธารณโภคี พบว่า การพัฒนาสังคมสังคมตามหลักสสารณียธรรม ขององค์การ บริหารส่วนตำบลเข้ อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อ พิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า

^๓วนิดา สมิตานนท์, “ความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารการพัฒนา การให้บริการแก่ ประชาชนขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี”, **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๙).

^๔ศุภพงศ์ ทองศรีนุ่น, “ศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อการใช้หลักสสารณียธรรมของผู้ปกครองท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช”, **สารนิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

อบต. ควรพัฒนาด้านการคมนาคมภายในชุมชนอย่างต่อเนื่อง ดูแลป้องกัน ช่วยเหลือ และบรรเทาสาธารณภัยต่างๆ แก่ประชาชนให้ทั่วถึง จัดให้มีน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค และการเกษตรเพียงพอกับความต้องการของประชาชน ให้การช่วยเหลือและให้สวัสดิการต่างๆ ในชุมชนอย่างเหมาะสมและเพียงพอ จัดสรรงบประมาณอย่างเป็นธรรมทั่วถึง คำนึงถึงผลประโยชน์ของประชาชนเป็นหลักให้มากกว่านี้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของทรงกรด ไกรกังวาร^๕ ได้วิจัยเรื่อง “ความพึงพอใจของประชาชนต่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลแสนสุข อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี” ผลการวิจัยพบว่า ความพึงพอใจของประชาชนต่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาหลายด้าน พบว่า มีความพึงพอใจด้านกระบวนการและขั้นตอนการให้บริการสูงสุด รองลงมาได้แก่ ด้านการบริการของเจ้าหน้าที่ ด้านสถานที่ให้บริการ ด้านการประชาสัมพันธ์ และพึงพอใจน้อยที่สุด ได้แก่ด้านระบบการให้บริการสาธารณะ ปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล พบว่าส่วนใหญ่เป็นปัญหาด้านระบบการให้บริการสาธารณะ โดยเสนอให้องค์การบริหารส่วนตำบลขยายเขตประปา เพิ่มตู้โทรศัพท์สาธารณะ และปรับปรุงท่อระบายน้ำ เนื่องจากปัญหาน้ำท่วมถนน รองลงมาเป็นข้อเสนอด้านสถานที่ให้บริการ ซึ่งเห็นว่าสถานที่ทำการปัจจุบันคับแคบ ด้านการประชาสัมพันธ์ เสนอว่าควรเพิ่มการประชาสัมพันธ์ให้มากขึ้น และด้านการบริการเจ้าหน้าที่ เสนอว่าควรมีเจ้าหน้าที่ให้คำแนะนำขั้นตอนการรับบริการ

๕. ด้านศีลสามัญญตา พบว่า การพัฒนาสังคมสังคมตามหลักสัจธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ อำเภอรุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า อบต.ควรใช้กฎระเบียบหรือข้อบังคับต่อประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน ไม่เลือกปฏิบัติให้บริการประชาชนอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกันโดยปราศจากอคติ บริหารงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่ โปร่งใสตรวจสอบได้ เป็นคนมีคุณธรรมและศีลธรรมตั้งมั่นอยู่ในความถูกต้อง ไม่ประพฤติผิดจารีตประเพณีที่ดีงาม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวชิราภรณ์ นนทรีย์^๖ ได้วิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีต่อการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลของตนเอง :

^๕ทรงกรด ไกรกังวาร, “ความพึงพอใจของประชาชนต่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลแสนสุข อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี”, *ภาคินพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๐).

^๖วชิราภรณ์ นนทรีย์, “ความคิดเห็นของปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีต่อการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลของตนเอง : ศึกษาเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบล ในพื้นที่จังหวัดเชียงราย”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๖).

ศึกษาเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบล ในพื้นที่จังหวัดเชียงราย” ผลวิจัยพบว่า ระดับความคิดเห็นของปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีต่อการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลของตนเองอยู่ในระดับปานกลาง คือด้านการพัฒนาองค์กร ด้านการใช้จ่ายงบประมาณ และด้านการมีส่วนร่วม โดยควรเพิ่มบุคลากร ปรับปรุงโครงสร้างขององค์การบริหารส่วนตำบลให้เพียงพอเหมาะสมกับบทบาทภารกิจ เพิ่มงบประมาณ แก้ไขระเบียบปฏิบัติต่างๆ ให้ง่ายต่อการปฏิบัติ พัฒนาบุคลากร จัดอบรมเพิ่มพูนความรู้แก่พนักงาน ผู้บริหารและสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลให้มีความรอบรู้ทันเหตุการณ์ สร้างขวัญและกำลังใจ ควรให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการเงินและบัญชีโดยตรงในองค์การบริหารส่วนตำบล เจ้าหน้าที่ผู้บริหารควรศึกษาระเบียบ กฎหมายให้เข้าใจ และควรเพิ่มความรู้ ความเข้าใจในการพัฒนาท้องถิ่นแก่สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลและประชาชน

๖. ด้านทฤษฎีสамัญญตา พบว่า การพัฒนาสังคมสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ อำเภอดอนมดแดง จังหวัดอุบลราชธานี โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลางทุกข้อ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า อบต. ควรรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นที่เห็นแตกต่างกันได้ เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเสนอปัญหาและความต้องการ ข้อเสนอแนะหรือปัญหาความเดือดร้อนที่ประชาชนเสนอได้รับการตอบรับไปสู่การพัฒนาและแก้ไขปัญหาย่างเร่งด่วน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาเอกอมร ฐิตปญโญ^๗ ได้วิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอดอนมดแดง จังหวัดอุบลราชธานี” ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอดอนมดแดง จังหวัดอุบลราชธานี โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักสราณียธรรม อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอดอนมดแดง จังหวัดอุบลราชธานี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่มีระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอดอนมดแดง จังหวัดอุบลราชธานี แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนประชาชนที่มีเพศ อายุต่างกัน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ แนวทางในการนำหลักสราณียธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล

^๗พระมหาเอกอมร ฐิตปญโญ, “ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอดอนมดแดง จังหวัดอุบลราชธานี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

ในอำเภอดอนมดแดง จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ควรทำงานรับใช้ประชาชนอย่างเสมอต้นเสมอปลาย วางแผนการทำงานให้เหมาะสม เรียงลำดับความสำคัญของปัญหาโดยคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อส่วนรวมเป็นสำคัญ เว้นจากการแสวงหาผลประโยชน์เพื่อตนเองและพรรคพวกไม่รับสินบนไม่ทุจริตให้การช่วยเหลือจัดสวัสดิการหรือแบ่งปันผลประโยชน์ต่างๆ ให้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึงเสมอภาคเท่าเทียมกัน

๕.๒.๒ ผลการเปรียบเทียบการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ โดยจำแนกตามข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคล จากการศึกษาเปรียบเทียบการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ โดยจำแนกตามข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า สถานภาพและการศึกษาต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษแตกต่างกัน ดังนั้นจึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย มีเพียงประชาชนที่มีเพศ อายุ อาชีพ และรายได้แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เมื่อพิจารณาในแต่ละส่วนมีประเด็นที่น่าสนใจมาอภิปราย ดังนี้

๑) ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ โดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งชี้ให้เห็นว่าความเป็นชาย และหญิงมีความรู้สึกนึกคิด มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของบวร วิเศษสุนทร^๑ ได้วิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของประชาชนต่อการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในองค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย” ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในองค์การบริหารส่วนตำบล จำแนกตามเพศ โดยรวมไม่แตกต่างกัน

๒) ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ โดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการมีอายุน้อยหรือมีอายุมาก จะเป็นวัยไหนก็ตาม ช่วงอายุไม่มีผลต่อ

^๑บวร วิเศษสุนทร, “ความคิดเห็นของประชาชนต่อการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในองค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย”, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๕๐).

ระดับความคิดเห็น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอาจพล วงศ์บุษราคัม^๙ ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารงานของกรมชลประทานตามหลักธรรมาภิบาล” ผลการวิจัยพบว่า ข้าราชการ กรมชลประทานที่มีอายุต่างกัน มีระดับความคิดเห็นต่อการบริหารงานด้านกฎหมายและที่ดินของกรมชลประทานตามหลักธรรมาภิบาลไม่ต่างกัน

๓) ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสธารณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ อำเภอกุหลาบบุรีรัมย์ จังหวัดศรีสะเกษ โดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งชี้ให้เห็นว่าประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน อาจมีลักษณะการรับบริการช่วยเหลือหรือรับบริการจากองค์การบริหารส่วนตำบลต่างกัน จึงทำให้มีผลต่อระดับความคิดเห็น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของรพี หาส่ง^{๑๐} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการบริหารการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักธรรมาภิบาลของกรมการบริหารและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดจันทบุรี” ผลการวิจัยพบว่า กรมการบริหารและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดจันทบุรี ที่มีอาชีพต่างกัน มีกระบวนการบริหารการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักธรรมาภิบาลแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

๔) ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่มีรายได้ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสธารณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ อำเภอกุหลาบบุรีรัมย์ จังหวัดศรีสะเกษ โดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งชี้ให้เห็นว่าประชาชนที่มีรายได้ต่างกัน อาจมีรายได้มากรายได้น้อยมีผลต่อการใช้จ่ายในดำรงชีวิตของประชาชน จึงส่งผลต่อความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักสธารณียธรรมแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของประทุมพร พลายเมือง^{๑๑} ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการของเทศบาลนครอุบลราชธานี” ผลวิจัยพบว่า ตัวแปรที่มีผลทำให้ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการของเทศบาลนครอุบลราชธานี แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ รายได้

^๙อาจพล วงศ์บุษราคัม, “การบริหารงานของกรมชลประทานตามหลักธรรมาภิบาล”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒).

^{๑๐}รพี หาส่ง, “กระบวนการบริหารการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักธรรมาภิบาลของกรมการบริหารและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดจันทบุรี”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันราชภัฏรำไพพรรณี, ๒๕๔๗).

^{๑๑}ประทุมพร พลายเมือง, “การศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการของเทศบาลนครอุบลราชธานี”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาสังคมเพื่อการพัฒนา : สถาบันราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๔๖).

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ดังนี้

๑) องค์การบริหารส่วนตำบลต้องมีการช่วยเหลือประชาชนที่ตกทุกข์ได้ยากและได้รับความเดือดร้อนได้ตลอดทั่วทั้ง ที่ ทั้งมีการต้อนรับประชาชนเมื่อมารับบริการด้วยความยิ้มแย้มแจ่มใส

๒) องค์การบริหารส่วนตำบลควรมีแนวทางสร้างความปรองดองสามัคคีของประชาชนในชุมชนอย่างจริงจัง ทั้งมีการจัดทำแผนพัฒนาอบต. ข้อบังคับ โครงการ โดยมีการลงประชามติ เพื่อให้ประชาชนนั้นมีส่วนร่วมในการพัฒนาอบต.

๓) องค์การบริหารส่วนตำบลควรเอาใจใส่ดูแล ช่วยเหลือ และบรรเทาสาธารณภัยแก่ประชาชนได้ทั่วถึง โดยมีการจัดทำแผนพัฒนาในด้านคมนาคมสำหรับเส้นทางการเดินทาง เป็นต้น

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ ดังนี้

๑) ต้องนำปัญหาความเดือดร้อนและความทุกข์ยากของประชาชนมาปรับแก้และช่วยเหลือได้อยู่ตลอดเวลา ทั้งพนักงานปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเป็นมิตรไมตรีต่อประชาชนผู้มารับบริการด้วยอัธยาศัยที่ยิ้มแย้มแจ่มใส

๒) ต้องนำความปรองดองสามัคคีของประชาชนในชุมชนมาเป็นหลักการปฏิบัติ โดยส่งเสริมให้พนักงานและประชาชนในชุมชนตระหนักถึงความปรองดองสามัคคีอย่างจริงจัง และตระหนักเห็นถึงความเสมอภาคของกันและกัน

๓) ต้องนำปัญหาของปัญหาของการช่วยเหลือในด้านสาธารณภัย เพื่อการดูแล ป้องกัน และบรรเทาปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้ทั่วถึงแก่ประชาชนในชุมชน ทั้งมีการส่งเสริมและตรวจสอบปัญหาด้านคมนาคมภายในตำบลเพื่อปรับปรุงและแก้ไข

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ” ผู้วิจัยขอเสนอให้ผู้ที่สนใจ ได้นำไปศึกษาวิจัยครั้งต่อไปในประเด็นดังต่อไปนี้

๑) ควรศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม

๒) ควรศึกษาถึงผลสัมฤทธิ์หลังจากมีการนำหลักสาราณียธรรมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสังคมขององค์การบริหารส่วนตำบล

๓. ควรศึกษาเรื่องประสิทธิภาพในการพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรมในองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อจะได้ทราบระดับประสิทธิภาพในการพัฒนาสังคมขององค์การบริหารส่วนตำบลว่าอยู่ในระดับใด

๔. ควรทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมขององค์การบริหารส่วนตำบลตามหลักสาราณียธรรม หรือตามหลักธรรมอื่นๆ ในพระพุทธศาสนา โดยเปลี่ยนขนาดพื้นที่ในการศึกษาวิจัยให้กว้าง และขนาดใหญ่ขึ้น อาจเป็นระดับจังหวัด ระดับประเทศ หรือเป็นองค์กรปกครองอื่น ๆ

๕. ควรศึกษาวิจัยเชิงวิเคราะห์หรือรูปแบบการมีส่วนร่วม ในการพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม โดยเก็บรวบรวมข้อมูลหลายมิติ เช่น สัมภาษณ์แบบเชิงลึก การสังเกตการณ์โดยมีส่วนร่วม เพื่อต้องการทราบถึงความคิดเห็นของประชาชนได้อย่างครอบคลุมครบถ้วนทุกด้าน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเทปิฎก ๒๕๐๐.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ,เฉลิม

พระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือและเอกสารทั่วไป :

เกื้อ วงศ์บุญสิน. ประชากรกับการพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. ระบบการพัฒนาสังคมที่นำไปสู่ความมั่นคง
ของมนุษย์. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : เทพพิญวานิสัย, ๒๕๔๙.

กรกฎ โอภาสเจริญมงคล. วารสารวิทยบริการ, การบริหารและการพัฒนาวัดโสธรวรารามวรวิหาร :
จากยุคก่อตั้งสู่นาคต. ปีที่ ๒๓ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๕๕.

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. มาตรฐานการก่อสร้าง บุรณะ และการบำรุงรักษาแหล่งน้ำ.

กรุงเทพมหานคร : กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๔๙.

เกื้อ วงศ์บุญสิน. ประชากรกับการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

โกวิท พวงงาม. มิติใหม่การปกครองท้องถิ่นวิสัยทัศน์การกระจายอำนาจและการบริหารงาน
ท้องถิ่น. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เสมารธรรม; ๒๕๕๐.

คณาจารย์สำนักพิมพ์เสียงเชียงใหม่. หนังสือบูรณาการแผนใหม่ นวัตกรรมขั้นตรี. กรุงเทพมหานคร :
เสียงเชียงใหม่, ๒๕๔๖.

จรัส สุวรรณมาลา. ศักยภาพทางการคลังขององค์การบริหารส่วนตำบล. กรุงเทพมหานคร : สุขุม
และบุตร, ๒๕๔๑.

- จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. **ประวัติแนวความคิดทางสังคม**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕.
- จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. **สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘.
- ชูศรี วงศ์รัตน์. **เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : เทพเนรมิตร, ๒๕๔๑.
- ชุติ ระบอบ และคณะ. **ระเบียบวิธีวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๕๒.
- ชูวงศ์ ฉายะบุตร. **การปกครองท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์เนชั่นติ้งเซนเตอร์จำกัด, ๒๕๓๙.
- ชูวงศ์ ฉายะบุตร. **การปกครองท้องถิ่นไทย**. กรุงเทพมหานคร : สมาคมนิสิตเกียรรัฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- ชูชัย ศุภวงศ์ และยุวดี คาคการณ์เกล. **องค์การบริหารส่วนตำบลในแนวทางประชาคม**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข, ๒๕๒๔.
- ชูศักดิ์ เทียงตรง. **การบริหารการปกครองท้องถิ่นไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๘.
- ชัยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. **วาทกรรมการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : วิชาษา, ๒๕๔๒.
- เดชา เปรมฤดีเลิศ. **ความเข้าใจเบื้องต้นต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและการพัฒนาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๗.
- ทิตยา สุวรรณชฎ. **“สังคมวิทยา” ในวิทยาศาสตร์สังคม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักวิจัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๑๗.
- ทรงจิต พูลลาภ. **เศรษฐกิจชุมชนศรีปทุม : บูรณาการการพัฒนาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่**. กรุงเทพมหานคร : เนติกุลการพิมพ์, ๒๕๔๖.
- ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา. **ปรัชญา ๒๐๑ พุทธศาสน์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอ.เอส. ฟร้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๘.
- ธเนศวร์ เจริญเมือง. **๑๐๐ปี การปกครองส่วนท้องถิ่นไทย ๒๔๔๐-๒๕๔๐**. กรุงเทพมหานคร : โครงการจัดพิมพ์คปไฟ, ๒๕๔๒.
- เนตร์พัฒนา ยาวีราช. **การจัดการสมัยใหม่**. กรุงเทพมหานคร : เซ็นทรัลเอ็กซ์เพรส, ๒๕๔๖.
- บุญชม ศรีสะอาด. **การวิจัยเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๕.

ประยุทธ์ หลงสมบุญ. **พจนานุกรม มคอ-ไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : บริษัทธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๖.

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. **เศรษฐศาสตร์สีเขียวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

ปัญญา ใช้บางยาง. **ธรรมาธิบาย เล่ม ๑**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรม, ๒๕๔๖.

ประทาน คงฤทธิศึกษากร. **การปกครองส่วนท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร : พีระพัฒนา, ๒๕๒๖.

ประยัด หงส์ทองคำ. **การปกครองท้องถิ่นไทย**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิชย์, ๒๕๒๖.

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). **ธรรมะสำหรับคนหนุ่มสาว พุทธธรรมกับการพัฒนาชีวิต**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๐.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). **พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **การพัฒนาที่ยั่งยืน**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๑.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **ธรรมานุชีวิต พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดีงาม**. พิมพ์ครั้งที่ ๓๐. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). **ธรรมานุชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๒.

พระเทพวิสุทธิทกวี (พิจิตร จิตวณฺโณ). **การพัฒนาจิต**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระไพศาล วิสาโล. **พุทธธรรมกับการพัฒนาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๓.

พระเทพสาครมุนี (แก้ว สุวณฺโณโชโต). **อนุสรณ์ในงานเคลื่อนศพสู่วิหารหลังใหม่**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๒๙.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๓. กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส.อาร์.พรินต์แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๘.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๕. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ, ๒๕๕๐.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). **พุทธธรรม ฉบับเดิม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๕. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ, ๒๕๕๑.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). **ธรรมานุชีวิต**. โรงพิมพ์การศาสนา : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๗.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). **ธรรมบุญชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ ๓๐. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๗.

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตญาโณ). **ธรรมะสำหรับประชาชน**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท คลังวิชา จำกัด, ๒๕๓๖.

พิชญ์ สมพอง. **สังคมวิทยาว่าด้วยการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : กิ่งจันทร์การพิมพ์, ๒๕๒๙.

พุทธทาสภิกขุ. **การเมืองคือธรรมะ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อรุณวิทยา, ๒๕๓๑.

พิทยา สายหู. **กลไกของสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖.

พิชัย ผกาทอง. **เอกสารประกอบการสอนรายวิชามนุษย์กับสังคม**. ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

พิเชษฐ์ วงศ์เกียรติขจร. **แนวคิด ยุทธศาสตร์ การบริหาร การพัฒนา องค์ประกอบส่วนท้องถิ่น (อปท) ในยุคโลกาภิวัตน์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ปัญญาชน, ๒๕๕๒.

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. **หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท**, กรุงเทพมหานคร : ส.ส.น.ไทยอนุเคราะห์ไทย, ๒๕๒๖.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด, ๒๕๔๖.

วิโรจน์ นาคชาติ. **พุทธปรัชญาเถรวาท**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๔.

วิรัช วิวัชนิภาวรรณ. **การบริหารการพัฒนาชนบทเปรียบเทียบ : การบริหารการพัฒนาชนบทตามแนวทางแผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง ความจำเป็นพื้นฐานและโครงการอีสานเขียว**. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรินติ้งเฮาส์, ๒๕๓๔.

วิทยากร เชียงกุล. **การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมไทย : บทวิเคราะห์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ฉบับกระแส, ๒๕๒๗.

วัฒนา สุวรรณแสง จันเจริญ. **เศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อมและสุขภาพ**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

วัชร ไซยสาร. **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, ๒๕๔๔.

สถาบันพระปกเกล้า. **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา, ๒๕๕๒.

ส. ศิวรักษ์. ศาสนากับการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : บริษัทประชาชนจำกัด, ๒๕๑๙.

สิน พันธุ์พินิจ. เทคนิคการวิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : บริษัท จูนพับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๔๗.

สุมิตร สุวรรณ. รั้วกับแนวคิดและทฤษฎีการพัฒนา. นครปฐม : ภาควิชาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และชุมชน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๔.

สุเทพ เชาวลิต. หลักการพัฒนาชุมชน. ขอนแก่น : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๔.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. คุณลักษณะพิเศษแห่งพระพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

สำนักประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๐.

สำนักมาตรฐานการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. ระบบการพัฒนาสังคมที่นำไปสู่ความมั่นคงของมนุษย์. กรุงเทพมหานคร : เทพเพ็ญวานิชย์, ๒๕๔๙.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๓.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

เสถียร เหลืองอร่าม. ความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาทางเศรษฐกิจและการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร : แพร์พิทยา, ๒๕๑๘.

สนิท สมัครการ. วัฒนธรรมกับการพัฒนาสังคม. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๒.

สานิตย์ บุญชู. คู่มือฝึกอบรมการวางแผนพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร : กรุงเทพมหานครการพิมพ์, ๒๕๓๐.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒนมหาเถร). หลักพระพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. นครปฐม : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

หนังสือเรียนสาระการพัฒนาสังคม. รายวิชา การพัฒนาตนเอง ชุมชน สังคม. ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย. หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน. กรุงเทพมหานคร : สำนักงาน กศน. สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๑.

อมร รักษาสัตย์ และชัตติยา กรรณสูต. ทฤษฎีและแนวความคิดในการพัฒนาประเทศ. พิมพ์ครั้งที่ ๒ (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม). พระนคร : โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์การขายและซื้อแห่งประเทศไทย, ๒๕๑๕.

อเนก เหล่าธรรมทัศน์. เหตุอยู่ที่ท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์, ๒๕๔๓.

อุทัย หิรัญโต. **หลักสังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๒.

อุทัย หิรัญโต. **การปกครองท้องถิ่นไทย**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๓.

(๒) บทความ :

กนกอร สมปราชญ์ และคณะ. **ระบบการพัฒนาท้องถิ่นสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ โดยองค์การบริหารส่วนตำบล : ศึกษาเฉพาะ อบต. ในเขตสี่จังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ ขอนแก่น อุดรธานี อุบลราชธานี และนครราชสีมา**. วารสารศูนย์บริการวิชาการ : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๙.

(๓) ดุษฎีนิพนธ์ :

ขวัญฟ้า รังสิยานนท์. **การพัฒนารูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้แนวพุทธสำหรับเด็กปฐมวัย. หลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์ (สังคมวิทยา)**. มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๒.

(๔) วิทยานิพนธ์ :

จรัส ปันธิ. “วิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักสารานุกรมธรรมในการบริหารงานบุคคล มหาวิทยาลัยเชียงใหม่”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พุทธศาสนศึกษา)**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๗.

จรรยา ศิวานนท์. “บทบาทของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในการพัฒนาท้องถิ่น : กรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลอำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่” **วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาการเมืองและการปกครอง. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๘.

ไชยชนะ สุทธิวรชัย. “ปัจจัยมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอบ้านนา จังหวัดชลบุรี”. **วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๖.

ดารารัตน์ อุทัยพยัคฆ์. **การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนแบบพุทธวิธีเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมการณ์อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของเด็กปฐมวัย. ปริญญานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๘.

ดลพัฒน์ ยศธร. **การนำเสนอรูปแบบการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวพุทธศาสตร์. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต**. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

- ทรงกรด ไกรกังวาร. “ความพึงพอใจของประชาชนต่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล
แสนสุข อำเภวารินชาราบ จังหวัดอุบลราชธานี”. **ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**.
คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๐.
- ทวี สุทธารมณลักษณ์. “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามโครงการอบรมประชาชนประจำ
ตำบลในจังหวัดเชียงใหม่”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๖.
- นภดล บงกชกาญจน์.นาวาเอก. “การปฏิบัติงานตามหลักสราณียธรรมของบุคลากรศูนย์ซ่อมอากาศ
ยานกองการบินทหารเรือ กองเรือยุทธการ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐ
ประศาสนศาสตร์)**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๕๔.
- นวพร แสงหนุ่ม. “ประสิทธิผลในการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดเชียงใหม่”.
วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
, ๒๕๔๖.
- บุญยิ่ง โหมดเทศน์. “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกครองท้องถิ่น : กรณีศึกษาเทศบาลเมือง
ชุมพร”. **วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล,
๒๕๓๐.
- บวร วิเศษสุนทร. “ความคิดเห็นของประชาชนต่อการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในองค์การบริหารส่วน
ตำบล ในอำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย”. **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร
มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, ๒๕๕๐.
- ประเสริฐ สิงหเสม. “ความพึงพอใจที่มีต่อการบริหารงานตามหลักสราณียธรรม : ศึกษาเฉพาะกรณี
องค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระทอง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช”. **สาร
นิพนธ์ศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย,
๒๕๔๙.
- วรรณดา สมิตานนท์. “ความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารการพัฒนาด้านการให้บริการแก่
ประชาชนขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี”.
วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสุโขทัย
ธรรมาธิราช, ๒๕๔๙.
- ประทุมพร พลายเมือง. “การศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการของเทศบาลนคร
อุบลราชธานี”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาสังคมเพื่อการพัฒนา :
สถาบันราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๔๖.

- ปาริชาติ แสงศรีจัน. ความพึงพอใจของประชาชนในการให้บริการสาธารณะของเทศบาลตำบลหอม
ศีล อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา”. **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร
มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตชลบุรี, ๒๕๔๘.
- พระมหาธรรมรัต อริยธมฺโม (ยศขุน). “การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักรัฐศาสตร์ที่มีในพระไตรปิฎก”.
วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราช
วิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- พระมหานันต์ ดอนนอก. “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามโครงการอบรมประชาชน
ประจำตำบล (อ.ป.ต.) ในจังหวัดนครราชสีมา”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโท**. บัณฑิต
วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐.
- พระมหาเอกมร ฐิตปัญโญ (คงตางาม). “ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานตามหลัก
สาราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอดอนมดแดง จังหวัด
อุบลราชธานี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์)**. บัณฑิต
วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- ประเสริฐ สิงหเสม. “ความพึงพอใจที่มีต่อการบริหารงานตามหลักสาราณียธรรม : ศึกษาเฉพาะกรณี
องค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระทอง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา”.
สารนิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราช
วิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- พระครูนนทวิวัฒน์ วีระธมฺโม (มีนุสรณ์). “การบริหารงานเทศบาลตำบลตามหลักสาราณียธรรม ๖ :
กรณีศึกษาเทศบาลตำบลปลายบาง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี”. **วิทยานิพนธ์
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- ธนิดา ฐิตีภากร. “การศึกษาเปรียบเทียบความโปร่งใสในการบริหารงานเขตเทศบาลตำบลและ
องค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดนครปฐม”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**.
บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๖.
- ธีรศักดิ์ ศรีสุรกุล. “ผลของการใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการทำงาน
ร่วมกับผู้อื่นตามหลักสาราณียธรรม ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)
ในเขตเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด”. **วิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิต**. คณะครุศาสตร์ :
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

ภิรมณ์ ขุนมธุรส. “การมีส่วนร่วมของสมาชิกสภาตำบลในการพัฒนาชนบท : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอ ตาลชุม จังหวัดอุบลราชธานี”. **ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. คณะพัฒนาสังคม และสิ่งแวดล้อม : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๐.

ยงยศ ตั้งยืนยง. การศึกษาความเหมาะสมการจัดการขยะมูลฝอย : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลปลาย บาง. **วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต**. วิทยาลัยนวัตกรรมการอุดมศึกษา : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖.

รหัส แสงผ่อง. “กระบวนการบริหารการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักธรรมาภิบาลของกรรมการ บริหาร และสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดจันทบุรี”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตร มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันราชภัฏรำไพพรรณี, ๒๕๔๗.

วชิราภรณ์ นนทรีย์. “ความคิดเห็นของปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีต่อการดำเนินงานของ องค์การบริหารส่วนตำบลของตนเอง : ศึกษาเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบล ในพื้นที่ จังหวัดเชียงราย”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. คณะพัฒนาสังคมและ สิ่งแวดล้อม : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๖.

วันพิชิต ศรีสุข. กลยุทธ์การพัฒนาสังคมของประชาชนชาวบ้านจังหวัดบุรีรัมย์. **หลักสูตรปริญญา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม**, มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๔๙.

ศุภพงศ์ ทองศรีนุ่น. “ศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อการใช้หลักสราณียธรรมของผู้ปกครองท้องถิ่น : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช”. **สารนิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

สมคิด เพ็งอุดม. “บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาตามพระคัมภีร์และเจ้าหน้าที่ของ กระทรวงมหาดไทยระดับตำบลในจังหวัดสมุทรสงคราม”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหา บัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๓๕.

อาจพล วงศ์บุษราคัม. “การบริหารงานของกรมชลประทานตามหลักธรรมาภิบาล”. **วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

อาภรณ์รัตน์ เลิศไพบรود. “ความพึงพอใจของประชาชนต่อการบริการสาธารณะตามหลัก สาราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองกรด จังหวัดนครสวรรค์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์)**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

อำ ทองนอก. “ศึกษาการนำหลักสราณียธรรมไปใช้ในหมู่บ้าน : ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านนา นอก ตำบลเกาะเกิด อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช”. **สารนิพนธ์ศาสนศาสตร มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙

(๕) รายงานการวิจัย

นางลักษณ์ สุพรรณไชยมาตย์. (๒๕๓๗). รายงานการวิจัยกลยุทธ์ในการพัฒนาองค์กรเกษตรกร.

ขอนแก่น : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๗.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จุมพล พูลภัทรชีวิน. รายงานการวิจัยเรื่อง “การวิจัยและพัฒนากระบวนการสร้างควมดี มีคุณธรรม”. ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน), ๒๕๔๙.

สนธิ สายธนู และคณะ. โครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้ด้านจริยธรรม ศึกษาแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษา ตามโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสุรินทร์ เขต ๒”. ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน), ๒๕๔๙.

(๖) บทสัมภาษณ์

สัมภาษณ์ พระครูสังฆรักษ์ธีรพงษ์ ธีรเมธี, เจ้าคณะตำบลแข้, ๒๖ มิถุนายน ๒๕๕๖.

สัมภาษณ์ พระครูวิจิตรสุคันธาริณ, เจ้าอาวาสวัดป่าเวฬุวัน, ๒๖ มิถุนายน ๒๕๕๖.

สัมภาษณ์ นายสุชาติ มูลพันธ์, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลแข้, ๒๖ มิถุนายน ๒๕๕๖.

สัมภาษณ์ นายพุทธชาติ โนนกอง, รักษาการแทนปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลแข้, ๒๖ มิถุนายน ๒๕๕๖.

สัมภาษณ์ นายทองเสาร์ เงินลาด, ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลแข้, ๒๖ มิถุนายน ๒๕๕๖.

สัมภาษณ์ นายสุทิน ทัดแก้ว, กำนันตำบลแข้, ๒๗ มิถุนายน ๒๕๕๖.

สัมภาษณ์ นายบุญเรือง ปุยคำ, ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑, ๒๗ มิถุนายน ๒๕๕๖.

(๗) สื่ออิเล็กทรอนิกส์ :

กรมการฝึกหัดครู. กระทรวงศึกษาธิการ. รายงานการวิจัยเรื่อง การพัฒนากระบวนการฝึกหัดครูโดยใช้มิติทางพุทธธรรม. (ออนไลน์). แหล่งที่มา <http://www.thaiedresearch.org.com>. (๑๗ มีนาคม ๒๕๔๗).

การพัฒนาแบบยั่งยืน กลุ่ม ๕. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://www.sukhothai.ru.ac.th>. (๓๐ พฤษภาคม ๒๕๕๖).

การพัฒนาชนบท. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://www.web.agri.cmu.ac.th>. (๓๐ พฤษภาคม ๒๕๕๖).

กรอบแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://www.nesdb.go.th>. (๑๙ มิถุนายน ๒๕๕๖).

ดอกหญ้า. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://www.asoke.info.com>. (๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๕)

ตอนที่ ๕ แนวทางการพัฒนาประเทศ. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://dnfe๕.nfe.go.th>. (๓๑ พฤษภาคม ๒๕๕๖).

ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://www.lecture.cs.buu.ac.th>. (๑๙ มิถุนายน ๒๕๕๖).

ทฤษฎีการพัฒนาสังคม : ความคิดตะวันตก. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://www.computer.pcru.ac.th>. (๒๐ มีนาคม ๒๕๕๖).

ไทยธรรมจักร. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://www.thaidhammajak.com>. (๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๕).

บทที่ ๒ แนวคิดการพัฒนาสังคม สวัสดิการสังคม และความมั่นคงของมนุษย์. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://www.m-society.go.th>. (สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๕๗).

ปัญหาการบริหารการพัฒนาในประเทศไทย. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://library.uru.ac.th>. (๓๐ พฤษภาคม ๒๕๕๗).

นิยาย ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://www.writer.dek-d.com>. (๒๐ มีนาคม ๒๕๕๖).

นโยบายและแผนการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศของประเทศไทย, (ออนไลน์), แหล่งที่มา : <http://www.kmitl.ac.th>. (๑๙ มิถุนายน ๒๕๕๗).

สุวรรรณ พันธุ์จันทร์. การพัฒนาที่ยั่งยืนที่ต้องทำอย่างจริงจัง. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://socialscience.igetweb.com>. (๓๐ พฤษภาคม ๒๕๕๗).

องค์การบริหารส่วนตำบลแซ่. สภาพและข้อมูลพื้นฐาน. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://www.saokhae.go.th>. (๑ มกราคม ๒๕๕๖).

(๗) เอกสารที่ไม่ได้พิมพ์เผยแพร่ :

แผนพัฒนาสามปี (พ.ศ.๒๕๕๖-๒๕๕๘). องค์การบริหารส่วนตำบลแซ่. (อัตสำเนา).

พระธรรมญาณมุนี. วัดช่วยชาวบ้านได้อย่างไร : การแสวงหาเส้นทางการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ไทย. การประชุมพระสังฆาธิการ กรมการศาสนา. ๒๕๒๖, (อัตสำเนา).

วิญญู อังคนารักษ์. **แนวคิดในการกระจายอำนาจการปกครองส่วนท้องถิ่น**. (เอกสารประกอบการบรรยายฉบับพิมพ์โรเนียว, ๒๕๑๙. (อัดสำเนา).

สุรเดช ฉายะเกษตริณ. เอกสาร : **แนวนโยบายด้านการพัฒนาสังคมของประเทศและความต้องการวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี และนวัตกรรม (วทน.) ในการพัฒนาสังคม, ๒๕๕๓. (อัดสำเนา).**

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ. “**ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑**”, ๒๕๕๑. (อัดสำเนา).

๒. ภาษาอังกฤษ :

Adivadhanasit. C. **Modernization in Buddhist Perspectives**. **Philosophical Journal of Madras University**. 1977.

Batten. T.R. **Community and Their Development** (London : Oxford University Press. 1959.

Constantino. Renato. **The Challenge of the Churches**. Paper presented during the First Gregorio Aplipay Lecture on Nationalism. Manila. Philippines. May 18. 1984.

chaplin. J.P. **Dictionary of Psychology**. New York : Dell Publishing. 1971.

Dube. S.C. **Modernization and Its Adaptive Demands on Indian Society** in M.S. Gore. I.P. Desai and Suma Chitnis (eds). **The Papers in Sociology of Education in Indian**. New Delhi : National Council of Educational Research and Trianing. 1967.

Deusch. Karl. “**Social Mobility and Political Development**”. **American Political Science Review** 55. 1961.

Freire. P. **Education : The Practice of Freedom**. London: Writers and Readers Publishing Cooperative. 1972.

- Hobbs. Daryl J. **“Some Contemporary Sociological Perspectives Regarding Social Change”**. In George M. Beal. R.C. Powers and E.W. Coword. Sociological Perspectives Dovestic Development. Ames. Iowa : Iowa University Press. 1971.
- Garcia Jr. Mannal P. **Development : A Literature Survey of Concepts and Theories**. Laguna : UPLB. 1982.
- Lerner. Daniel. **The Passing of Traditional Society**. Illinois : The Free Press of Glencoe. 1985.
- Myrdal. Gunnar. **Asian Drama**. London : Allen Lane. The Penguin Press. 1968.
- More. Wilbert E. **The Impact of Industry**. Englewood Cliffs. N.J. : Prentics-Hool. 1965.
- Myrdal. Gunnar. **Asian Drama**. London : Allen Lane. The Penguin Press. 1968.
- Mcclelland. David C. **The Changing Values for Progres**. Illinois : Unpubcishgo Paper. Harvard University. 1964.
- Rogers. E. **Modernization Among the peasant: The impact of Communication**. New York : Holt, Rinehart and Winston. 1969.
- Roger. Everette M. and Burdge Rabel J. **Social Change In Rural Societies**. New Jersey : Prentice – Hall. 1972.
- Riggs. Fred W. “Modernization and Political Problems : Some Developmental Prerequisites” **Development Nations: Guest for A Model (Beling and Toten)**. New York: Van Nostran Reinhold. 1970.
- Robson. William A. “Local Government.” **Encyclopaedia of Social Science. Vol.x**. New York : The Macmillan Co. 1953.
- Rogers. Evarett M. **Communication of Innovations** New York Free. 1971.
- World Commission on Environment and Development **Our Commission Future** Oxford, Oxford University press. 1987.
- Wit. Daniel. **A Comparative Sursey of Local Government and Administration**. Bangkok : Kurusapha. 1967.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

๑. พระวิสุทธีวราภรณ์ (ธรรมรัตน์ กิตติภทฺโท) น.ธ.เอก, ป.ธ.๗., ศศ.บ., ศษ.ม.(การบริหารการศึกษา)
ตำแหน่งหน้าที่การงาน ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง, เลขานุการสำนักเรียน
วัดเทพธิดารามวรวิหาร กรุงเทพมหานคร
๒. พระมหาอำนวยการ อัสการี น.ธ.เอก, ป.ธ.๓, พธ.บ., M.A., Ph.D.
ตำแหน่งหน้าที่การงาน อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๓. พระครูปลัดสุริย์ สิริปัญโญ น.ธ.เอก, ประโยค ๑-๒, พธ.บ., M.A., Ph.D.
ตำแหน่งหน้าที่การงาน อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๔. พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญโญ น.ธ.เอก, ประโยค ๑-๒, พธ.บ., ศศ.ม.(พัฒนาสังคม)
ตำแหน่งหน้าที่การงาน อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๕. รองศาสตราจารย์ ดร.เอื้อมทิพย์ ศรีทอง ค.บ., ร.ม., Ph.D. (Anthropology)
ตำแหน่งหน้าที่การงาน อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมศาสตร์
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/ว

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔

www.mcu.ac.th

๑๘ เมษายน ๒๕๕๖

เรื่อง ขออนุญาตตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์
 นมัสการ พระวิสุทธิวรารักษ์ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง วัดเทพธิดารามวรวิหาร
 สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. โครงร่างวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ
 ๒. เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหาอนุชิต ฉายา อนุจารี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๔๐๔๒๑๘ นิสิตปริญญาโทหลักสูตร
 พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษา
 วิจัยเรื่อง “การพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
 พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอนิมนต์ท่านเป็น
 ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตร
 พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่า
 คงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นมัสการมาด้วยความเคารพอย่างสูง

พระวิสุทธิวรารักษ์

พระวิสุทธิวรารักษ์

๑๒ เมษายน ๒๕๕๖

Handwritten signature

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิษฐ์ ศรีทอง)
 ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
 สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

คณะสังคมศาสตร์

โทร/โทรสาร ๐-๒๔๓๓-๒๑๓๓ ต่อ ๒๑๒๒

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

โทร. (ภายใน) ๒๑๒๒, ๘๒๗๘, ๘๒๗๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/ ๗๒

วันที่ ๑๘ เมษายน ๒๕๕๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระมหาอำนาจ อัสการี, Ph.D.

ด้วย พระมหาอนุชิต ฉายา อนุจาริ รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๔๐๔๒๑๘ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสังคมตามหลักสสารนิยมธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแก้ง อำเภอกุศุมภพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอนิมนต์ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขออภัยในความสับสน
และขอโทษในความผิดพลาด
ขออภัยในความผิดพลาด

ขออภัยในความผิดพลาด

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิจฐ์ ศรีทอง)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

โทร. (ภายใน) ๒๑๒๒, ๘๒๗๘, ๘๒๗๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/ ๓๑

วันที่ ๑๘ เมษายน ๒๕๕๖

เรื่อง ขออนุมัติตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระครูปลัดสุรัสวดี สิริบุญโญ, Ph.D.

ด้วย พระมหาอนุชิต ฉายา อนุจาโร รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๔๐๔๒๑๘ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแก้ง อำเภอบัวชุมพรมพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออนุญาตท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิญฐ์ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ศาสตราจารย์ ดร.โกนิญฐ์ ศรีทอง
๒๑/๔/๕๖

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/ ๙/

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๘ เมษายน ๒๕๕๖

เรื่อง ขออนุญาตตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์
เรียน รศ.ดร.เอื้อมทิพย์ ศรีทอง
สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. โครงร่างวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหากษัตริย์ ญา อนุจารี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๔๐๔๒๑๘ นิสิตปริญญาโทหลักสูตร
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษา
วิจัยเรื่อง “การพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแก้ง อำเภอบึงนาราง
จังหวัดศรีสะเกษ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็น
ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตร
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่า
คงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิต ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
คณะสังคมศาสตร์
โทร/โทรสาร ๐-๒๔๓๓-๒๑๓๓ ต่อ ๒๑๒๒

ได้รับมอบหมายให้รับเรื่องแล้ว

รศ. เอื้อมทิพย์ ศรีทอง
20. เม.ย. 56.

ภาคผนวก ข.

ผลการตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถามโดยผู้เชี่ยวชาญ

ผลการหาดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสอบถามเกี่ยวกับการพัฒนาสังคม
ตามหลักสารานุกรมขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอบุพผพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

ข้อ	รายการ	ผู้เชี่ยวชาญ/คนที่					สรุป/แปลผล	
		๑	๒	๓	๔	๕	ค่า IOC	แปลผล
	๑.เมตตากายกรรม ทำดีต่อกันด้วย ความเมตตา							
๑.๑	อบต.ของท่านให้การช่วยเหลือ ประชาชนที่ตกทุกข์ได้ยาก และที่ได้รับ ความเดือดร้อนได้ทันทวงที	+๑	๐	+๑	+๑	+๑	๐.๘๐	ใช้ได้
๑.๒	อบต.ของท่านมีความขยันหมั่นเพียร อดทน บากบั่นในการทำงานเพื่อ ประโยชน์สุขของส่วนรวม	+๑	๐	+๑	+๑	+๑	๐.๘๐	ใช้ได้
๑.๓	อบต.ของท่านปฏิบัติงานด้วยความยิ้ม แย้มแจ่มใส เป็นมิตรไมตรีต่อ ประชาชนผู้มารับบริการ	+๑	+๑	+๑	+๑	๐	๐.๘๐	ใช้ได้
๑.๔	อบต.ของท่านให้ความสำคัญในการ ส่งเสริมและดูแลพัฒนาากลุ่มสตรี เด็ก เยาวชน ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาสและ ผู้สูงอายุ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๑.๕	อบต.ของท่านส่งเสริม และสนับสนุน ให้ชุมชนมีการจัดตั้งกลุ่มเพื่อดำเนิน กิจกรรมต่างๆ ในชุมชน	+๑	๐	+๑	+๑	+๑	๐.๘๐	ใช้ได้
	๒.เมตตาวจีกรรม พุดดีต่อกันด้วย ความเมตตา							
๒.๑	อบต.ของท่านมีมนุษยสัมพันธ์ อัธยาศัยไมตรีดี ยิ้มแย้มแจ่มใส มีความ เป็นกันเอง	+๑	+๑	+๑	+๑	๐	๐.๘๐	ใช้ได้
๒.๒	อบต.ของท่านพุดจาเชิงสร้างสรรค์เพื่อ ความสามัคคีในชุมชน	+๑	๐	+๑	+๑	+๑	๐.๘๐	ใช้ได้

ข้อ	รายการ	ผู้เชี่ยวชาญ/คนที่					สรุป/แปลผล	
		๑	๒	๓	๔	๕	ค่า IOC	แปลผล
๒.๓	อบต.ของท่านพูดด้วยความจริงใจ พูดแต่คำสัตย์ ไม่เสแสร้ง	+๑	๐	+๑	+๑	๐	๐.๖๐	ใช้ได้
๒.๔	อบต.ของท่านประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารของทางราชการให้ประชาชนรับทราบเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ	+๑	๐	+๑	+๑	+๑	๐.๘๐	ใช้ได้
๒.๕	อบต.ของท่านรับฟังคำวิพากษ์วิจารณ์ ชักถาม หรือขอคำปรึกษาหารือ ขอให้คำแนะนำต่างๆ ได้	+๑	+๑	+๑	+๑	๐	๐.๘๐	ใช้ได้
๓.เมตตาตามโนกรรม คิดดีต่อกันด้วยความเมตตา								
๓.๑	อบต.ของท่านเสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมยิ่งกว่าประโยชน์ส่วนตน อุทิศตนเพื่องาน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๓.๒	อบต.ของท่านเอาใจใส่ความสุขทุกข์ของประชาชนในชุมชน	+๑	๐	+๑	+๑	+๑	๐.๘๐	ใช้ได้
๓.๓	อบต.ของท่านส่งเสริมกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา เป็นต้น	+๑	๐	+๑	+๑	+๑	๐.๘๐	ใช้ได้
๓.๔	อบต.ของท่านส่งเสริมศีลธรรมแก่เยาวชนให้ห่างไกลยาเสพติด	+๑	๐	+๑	+๑	+๑	๐.๘๐	ใช้ได้
๓.๕	อบต.ของท่านส่งเสริม และสนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิต และการเรียนรู้ประสบการณ์ใหม่ๆ ในสังคม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๔.สาธารณโภคี แบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรม								
๔.๑	อบต.ของท่านได้พัฒนาด้านการคมนาคมภายในชุมชนอย่างต่อเนื่อง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๐.๘๐	ใช้ได้

ข้อ	รายการ	ผู้เชี่ยวชาญ/คนที่					สรุป/แปลผล	
		๑	๒	๓	๔	๕	ค่า IOC	แปลผล
๔.๒	อบต.ของท่านดูแลป้องกัน ช่วยเหลือ และบรรเทาสาธารณภัยต่างๆ แก่ประชาชนได้ทั่วถึง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๔.๓	อบต.ของท่านจัดให้มีน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค และการเกษตรเพียงพอกับความ ต้องการของประชาชน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๔.๔	อบต.ของท่านให้การช่วยเหลือและให้ สวัสดิการต่างๆ ในชุมชนอย่างเหมาะสม และเพียงพอ	+๑	๐	+๑	+๑	+๑	๐.๘๐	ใช้ได้
๔.๕	อบต.ของท่านจัดสรรงบประมาณอย่างเป็นธรรมทั่วถึง คำนึงถึงผลประโยชน์ ของประชาชนเป็นหลัก	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๕.สี่ลสามัญญตา ปฏิบัติตามกฎหมาย ข้อบังคับ หรือวินัยต่างๆ อย่างเดียวกัน								
๕.๑	อบต.ของท่านใช้กฎหมาย หรือ ข้อบังคับต่อประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๕.๒	อบต.ของท่านไม่เลือกปฏิบัติให้บริการ ประชาชนอย่างเสมอภาค และเท่าเทียม กันโดยปราศจากอคติ	+๑	๐	+๑	+๑	+๑	๐.๘๐	ใช้ได้
๕.๓	อบต.ของท่านเคารพในสิทธิและเสรีภาพ ในการแสดงออกไม่หลงอำนาจ ไม่ใช้อำนาจบาตรใหญ่ข่มขู่ประชาชน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๕.๔	อบต.ของท่านพัฒนาสังคมด้วยความ ซื่อสัตย์ สุจริตต่อหน้าที่โปร่งใส ตรวจสอบได้	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้

ข้อ	รายการ	ผู้เชี่ยวชาญ/คนที่					สรุป/แปลผล	
		๑	๒	๓	๔	๕	ค่า IOC	แปลผล
๕.๕	อบต.ของท่านเป็นคนมีคุณธรรม และ ศีลธรรมตั้งมั่นอยู่ในความถูกต้อง ไม่ ประพฤติผิดจารีตประเพณีที่ดีงาม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
	๖.ทฤษฎีสัมมูลญา มีความคิดเห็นเป็น อย่างเดียวกัน ปรับความเห็นเข้าหากัน ได้ รู้จักยอมรับฟังความคิดเห็นของคน อื่น							
๖.๑	อบต.ของท่านรับฟังความคิดเห็นของ ผู้อื่นที่เห็นแตกต่างกัน และยอมรับความ คิดเห็นที่ต่างกันได้	+๑	๐	+๑	+๑	+๑	๐.๘๐	ใช้ได้
๖.๒	อบต.ของท่าน มีแนวทางการสร้างความ ประองตองสามัคคีของประชาชนในชุมชน อย่างจริงจัง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้
๖.๓	ในการจัดทำแผนพัฒนาอบต. ข้อบังคับ โครงการ มีการลงประชาคมเพื่อให้ ประชาชนมีส่วนร่วมในการเสนอ ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ปัญหา และ ความต้องการในการพัฒนาสังคมของ อบต.	+๑	๐	+๑	+๑	๐	๐.๖๐	ใช้ได้
๖.๔	ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ปรึกษาหารือกัน และปฏิบัติงานไปในทิศทางเดียวกัน	+๑	๐	+๑	+๑	+๑	๐.๘๐	ใช้ได้
๖.๕	ข้อเสนอแนะหรือปัญหาความเดือดร้อน ที่ประชาชนเสนอได้รับการตอบรับไปสู่ การพัฒนาและแก้ไขปัญหาอย่างเร่งด่วน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๑.๐๐	ใช้ได้

ภาคผนวก ค.

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/๗๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำลูกกา
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

องค์การมหาชน

วันที่ ๒๗ 12 ๒๕๖๖
วันที่ 14 ๑๑ ๒๕๖๖
เวลา ๑๐.๐๐ น.

๒๙ เมษายน ๒๕๕๖

เรื่อง ขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม
เรียน นายกองค์การบริหารส่วนตำบล
สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหากษัตริย์ ญา อนุจารี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๔๐๔๒๑๘ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้
ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบล
อำเภอลำลูกกา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากประชาชนในชุมชนที่อยู่ภายในเขตองค์การบริหาร
ส่วนตำบลของท่าน จึงขออนุญาตจากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บ
รวบรวมข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถามในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในทางวิชาการ
ต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทาง
วิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียน นายก อบจ.ลำไทร
นายก อบจ.ลำไทร
- ม.มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
นายก อบจ.ลำไทร
นายก อบจ.ลำไทร
นายก อบจ.ลำไทร
นายก อบจ.ลำไทร
นายก อบจ.ลำไทร

ขอแสดงความนับถือ

(นายสุชัย ภูมิจันทร์)

นายกองค์การบริหารส่วนตำบลลำไทร

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

(นางสุภาพร จันทร์อุป)

เจ้าหน้าที่ธุรการ
14 ๑๑ ๒๕๖๖

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

คณะสังคมศาสตร์

โทร/โทรสาร ๐-๒๔๓๓-๒๑๓๓ ต่อ ๒๑๒๒

(นายพชรชาติ โนนทอง)

รองปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลลำไทร
ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลลำไทร

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/๓๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๒๙ เมษายน ๒๕๕๖

เรื่อง ขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม
เรียน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๙ ตำบลแซ่
สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหากษัตริย์ ญา ยาน อนุจารี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๔๐๔๒๑๘ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้
ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ่
อำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากประชาชนในชุมชนของท่าน จึงขออนุญาต
ขออนุญาตจากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อตรวจสอบความ
เที่ยงตรงของแบบสอบถามในการวิจัย ซึ่งจะประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทาง
วิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

ศษ.๑๗๖๓
๑
๒๕๕๖
ทพ. กิ่งศักดิ์ สิงห์ทอง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิญฐ์ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

๕ พ.ค. ๕๖

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
คณะสังคมศาสตร์
โทร/โทรสาร ๐-๒๔๓๓-๒๑๓๓ ต่อ ๒๑๒๒

ภาคผนวก ง.

ผลการหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Try Out)

RELIABILITY ANALYSIS - SCALE (ALPHA)

Scale	Scale	Corrected		
Mean	Variance	Item-	Alpha	
if Item	if Item	Total	if Item	
Deleted	Deleted	Correlation	Deleted	
A1	111.0667	1569.9264	.9641	.9974
A2	111.0000	1573.3793	.9738	.9973
A3	110.9667	1577.1368	.9618	.9974
A4	110.9667	1577.1368	.9618	.9974
A5	111.0333	1571.3437	.9874	.9973
B1	110.8000	1593.6138	.9376	.9974
B2	110.9333	1581.8575	.9414	.9974
B3	110.8667	1584.7402	.9662	.9974
B4	111.0000	1574.6897	.9789	.9973
B5	111.1000	1562.9207	.9910	.9973
C1	111.0000	1575.0345	.9757	.9973
C2	110.9000	1582.2310	.9631	.9974
C3	111.0000	1579.5172	.9516	.9974
C4	110.9000	1581.6103	.9691	.9973
C5	111.2000	1556.0276	.9862	.9973
D1	111.0333	1569.4126	.9724	.9973
D2	111.1000	1564.8517	.9894	.9973
D3	111.1333	1566.5333	.9874	.9973
D4	111.1000	1565.3345	.9706	.9974
D5	111.1667	1559.2471	.9750	.9974

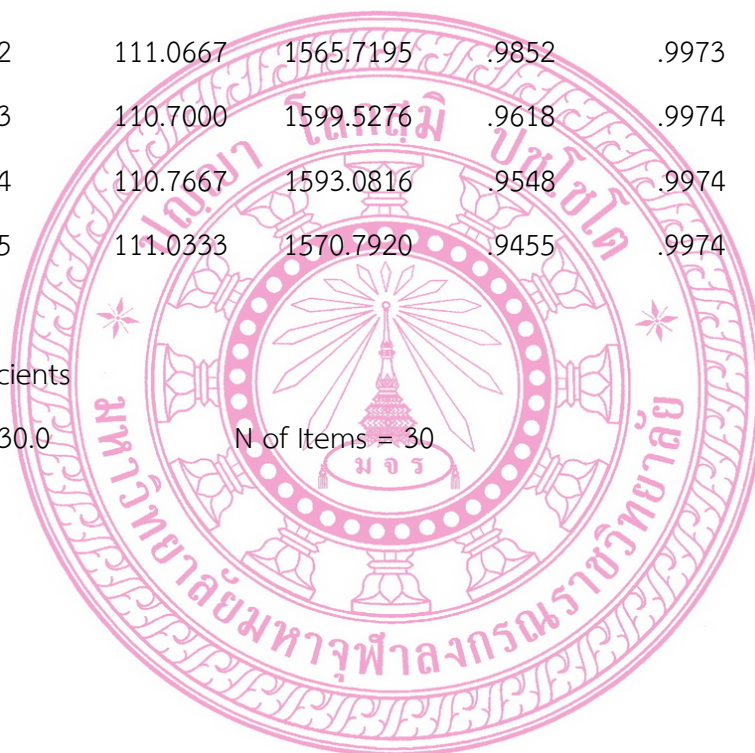
E1	111.0667	1573.3747	.9817	.9973
E2	111.0333	1573.5506	.9676	.9973
E3	110.7667	1592.3230	.9405	.9974
E4	110.9667	1577.3437	.9274	.9975
E5	110.7333	1596.8920	.9761	.9974
F1	110.8000	1596.7172	.9508	.9974
F2	111.0667	1565.7195	.9852	.9973
F3	110.7000	1599.5276	.9618	.9974
F4	110.7667	1593.0816	.9548	.9974
F5	111.0333	1570.7920	.9455	.9974

Reliability Coefficients

N of Cases = 30.0

N of Items = 30

Alpha = .9974

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/๙๙

องค์การบริหารส่วนตำบล

ปี พ.ศ. ๒๕๕๖

วันที่ ๑๗ ธ.ค. ๒๕๕๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๑๐.๐๐ น.

๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำทะเมนชัย

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

๑๗ มิถุนายน ๒๕๕๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน นายกองค์การบริหารส่วนตำบล

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหาอนุชิต ฉายา อนุจาโร รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๔๐๔๒๑๔ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสังคมตามหลักสธารณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากประชาชนในชุมชนที่อยู่ภายในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลของท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียน นายก อบต.ลำไทร

- นายก อบต.ลำไทร

- นายก อบต.ลำไทร

การวิจัย

- นายก อบต.ลำไทร

(นางสุภาพร จันทร์อุป)

เจ้าหน้าที่ธุรการ

๒๗ ธ.ค. ๒๕๕๖

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

คณะสังคมศาสตร์

โทร/โทรสาร ๐-๒๔๓๓๓-๒๑๓๓ ต่อ ๒๑๒๒

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

นายก อบต.ลำไทร
นายก อบต.ลำไทร

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/๑๐๐

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

๑๗ มิถุนายน ๒๕๕๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑ ตำบลแซ้
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหาอนุชิต ฉายา อนุจารี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๔๐๔๒๑๘ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้
ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ้
อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้เป็นต้องเก็บข้อมูลจากประชาชนในชุมชนของท่าน จึงขอความ
อนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในการวิจัย ซึ่งจะ
เป็นประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทาง
วิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

พระมหาอนุชิต ฉายา อนุจารี

ขอแสดงความนับถือ

นางสาวสุวิมล คุ้มคำ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิญฐ์ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

คณะสังคมศาสตร์

โทร/โทรสาร ๐-๒๔๓๓-๒๑๓๓ ต่อ ๒๑๒๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/๑๐๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอบางน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

๑๗ มิถุนายน ๒๕๕๖

เรื่อง ขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๒ ตำบลแข้
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหากษัตริย์ ญา อนุจารี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๔๐๔๒๑๘ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาศักดิ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้
ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแข้
อำเภอบางน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากประชาชนในชุมชนของท่าน จึงขออนุญาต
ขออนุญาตจากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในการวิจัย ซึ่งจะ
เป็นประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาศักดิ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทาง
วิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ด้วยความอนุเคราะห์
แพรว ทนวิไล
หาบแพรว ทนวิไล

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนกร ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาศักดิ์

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
คณะสังคมศาสตร์
โทร/โทรสาร ๐-๒๔๓๓-๒๑๓๓ ต่อ ๒๑๒๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/๑๐๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

๑๗ มิถุนายน ๒๕๕๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๓ ตำบลแข้
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหากษัตริย์ ญา ยะ อนุจารี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๔๐๔๒๑๘ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสังคมตามหลักสธารณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแข้ อำเภอนุพนมพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากประชาชนในชุมชนของท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในการวิจัย ซึ่งจะประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิญ์ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
คณะสังคมศาสตร์
โทร/โทรสาร ๐-๒๔๓๓-๒๑๓๓ ต่อ ๒๑๒๒

นางสาว -

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/๑๐๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

๑๗ มิถุนายน ๒๕๕๖

เรื่อง ขออนุมัติขอความเห็นชอบเพื่อการศึกษาวิจัย
เรียน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๔ ตำบลแชะ
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหากษัตริย์ ญา ยาน อนุจารี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๔๐๔๒๑๘ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาศักยภาพ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้
ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแชะ
อำเภอน้อยพิจิตร จังหวัดศรีสะเกษ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากประชาชนในชุมชนของท่าน จึงขอความ
อนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในการวิจัย ซึ่งจะ
เป็นประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาศักยภาพ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทาง
วิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ
เพื่อการศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม
ขององค์การบริหารส่วนตำบลแชะ
อำเภอน้อยพิจิตร จังหวัดศรีสะเกษ

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิน ฐีทอง)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาศักยภาพ

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

คณะสังคมศาสตร์

โทร/โทรสาร ๐-๒๔๓๓-๒๑๓๓ ต่อ ๒๑๒๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/๑๐๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำปลายมาศ
จังหวัดสุรินทร์ ๓๓๑๗๐

๑๗ มิถุนายน ๒๕๕๖

เรื่อง ขออนุมัติขอเอกสารเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๕ ตำบลแค้น
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหาอนุชิต ฉายา อนุจารี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๔๐๔๒๑๘ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้
ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแค้น
อำเภอบัวชุมพรมพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากประชาชนในชุมชนของท่าน จึงขอความ
อนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในการวิจัย ซึ่งจะ
เป็นประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทาง
วิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

พระมหาอนุชิต
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ ศรีทอง
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
คณะสังคมศาสตร์

โทร/โทรสาร ๐-๒๔๓๓-๒๑๓๓ ต่อ ๒๑๒๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/๑๐๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำปลายมาศ
จังหวัดสุรินทร์ ๓๓๑๗๐

๑๗ มิถุนายน ๒๕๕๖

เรื่อง ขออนุญาตขอเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๖ ตำบลแค้น
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหาอนุชิต ฉายา อนุจารี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๔๐๔๒๑๘ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้
ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแค้น
อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดสุรินทร์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากประชาชนในชุมชนของท่าน จึงขอความ
อนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในการวิจัย ซึ่งจะ
เป็นประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทาง
วิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ดร.สุวิทย์ วัฒนศิริ

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิษฐ์ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

คณะสังคมศาสตร์

โทร/โทรสาร ๐-๒๔๓๓-๒๑๓๓ ต่อ ๒๑๒๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/๑๐๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

๑๗ มิถุนายน ๒๕๕๖

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๗ ตำบลแซ่
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหาอนุชิต ฉายา อนุจาโร รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๔๐๔๒๑๘ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้
ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ่
อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากประชาชนในชุมชนของท่าน จึงขอความ
อนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในการวิจัย ซึ่งจะ
เป็นประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทาง
วิชาการมา ณ โอกาสนี้

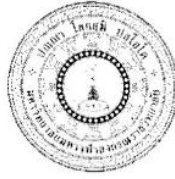
จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
คณะสังคมศาสตร์

โทร/โทรสาร ๐-๒๔๓๓-๒๑๓๓ ต่อ ๒๑๒๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/๑๐๗

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำปลายมาศ
จังหวัดสุรินทร์ ๓๓๑๗๐

๑๗ มิถุนายน ๒๕๕๖

เรื่อง ขออนุมัติขอเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๘ ตำบลแค้น
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหากษัตริย์ ญา ยาน อนุจารี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๔๐๔๒๑๘ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาศักยภาพ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้
ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสังคมตามหลักสัจธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแค้น
อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดสุรินทร์” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากประชาชนในชุมชนของท่าน จึงขอความ
อนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในการวิจัย ซึ่งจะ
เป็นประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาศักยภาพ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทาง
วิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิษฐ์ ศรีทอง)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาศักยภาพ

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

คณะสังคมศาสตร์

โทร/โทรสาร ๐-๒๔๓๓-๒๑๓๓ ต่อ ๒๑๒๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/๑๐๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

๑๗ มิถุนายน ๒๕๕๖

เรื่อง ขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๙ ตำบลเข้
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหากษัตริย์ ณาญา อนุจารี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๔๐๔๒๑๔ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาศักดิ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้
ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้
อำเภอนุพนธ์พิสัย จังหวัดศรีสะเกษ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากประชาชนในชุมชนของท่าน จึงขอความ
อนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในการวิจัย ซึ่งจะ
เป็นประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาศักดิ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทาง
วิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิญ์ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาศักดิ์

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
คณะสังคมศาสตร์
โทร/โทรสาร ๐-๒๔๓๓-๒๑๓๓ ต่อ ๒๑๒๒

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เรื่อง การพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม
ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ อำเภอรุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

คำชี้แจง :

๑. แบบสอบถามนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิจัย เรื่องการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ อำเภอรุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

๒. แบบสอบถามมีทั้งหมด ๓ ตอน

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ อำเภอรุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ อำเภอรุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

๓. แบบสอบถามนี้มีวัตถุประสงค์นำมาใช้ในการศึกษาวิจัยเท่านั้น ซึ่งจะไม่มีการเผยแพร่ข้อมูลเป็นรายบุคคลแต่อย่างใด

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน ในการให้ข้อมูลตอบแบบสอบถามครั้งนี้เป็นอย่างดี ขอเจริญพรขอบคุณทุกท่าน ที่ได้ให้ข้อมูลในการตอบแบบสอบถามนี้ตามความเป็นจริง และตรงกับความเห็นของท่านมากที่สุด คำตอบของท่านจะเก็บไว้เป็นความลับและจะใช้สำหรับการทำวิจัยครั้งนี้เท่านั้น

พระมหานุชิต อนุจารี (ถนัดเลื่อย)

นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน [] หน้าข้อความที่ตรงกับความเป็นจริงของท่าน

๑. เพศ

[] ชาย

[] หญิง

๒. อายุ

[] ๒๐ – ๓๐ ปี

[] ๓๑ – ๔๐ ปี

[] ๔๑ – ๕๐ ปี

[] ๕๑ – ๖๐ ปี

[] ๖๑ ปีขึ้นไป

๓. สถานภาพ

[] โสด

[] สมรส

[] หย่าร้าง/แยกกันอยู่

๔. การศึกษา

[] ประถมศึกษา

[] มัธยมศึกษาตอนต้น

[] มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.

[] อนุปริญญา/ปวส.

[] ปริญญาตรี

[] สูงกว่าปริญญาตรี

๕. อาชีพ

[] ค้าขาย

[] เกษตรกรรม เช่น ทำนา ทำสวน ทำไร่

[] รับจ้างทั่วไป

[] ธุรกิจส่วนตัว

[] ข้าราชการ/เจ้าพนักงานของรัฐ

[] อื่นๆ โปรดระบุ.....

๖. รายได้

[] น้อยกว่า ๕,๐๐๐ บาท

[] ๕,๐๐๑ – ๑๐,๐๐๐ บาท

[] ๑๐,๐๐๑ – ๑๕,๐๐๐ บาท

[] ๑๕,๐๐๑ บาทขึ้นไป

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามการพัฒนาสังคมตามหลักสารานุกรม ขององค์การบริหารส่วนตำบล
 อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

คำชี้แจง : โปรดอ่านข้อความต่อไปนี้อย่างรอบคอบ ว่าตรงกับความเป็นจริงกับท่านมากที่สุด และ
 โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่กำหนด

ข้อที่	๑.เมตตาการุณยธรรม ทำดีต่อกันด้วยความเมตตา	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑.	อบต.ของท่านให้การช่วยเหลือประชาชนที่ตกทุกข์ได้ยาก และที่ได้รับความเดือดร้อนได้ทันที					
๒.	อบต.ของท่านมีความขยันหมั่นเพียร อดทนบากบั่นในการทำงานเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม					
๓.	อบต.ของท่านปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เป็นมิตรไมตรีต่อประชาชนผู้มารับบริการ					
๔.	อบต.ของท่านให้ความสำคัญในการส่งเสริมและดูแลพัฒนากลุ่มสตรี เด็กเยาวชน ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาสและผู้สูงอายุ					
๕.	อบต.ของท่านส่งเสริม และสนับสนุนให้ชุมชนมีการจัดตั้งกลุ่มเพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน					

ข้อที่	๒.เมตตาวจีกรรม พุทธดีต่อกันด้วยความเมตตา	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑.	อบต.ของท่านมีมนุษยสัมพันธ์ อธิบายไม่ตรีดี ยิ้มแย้มแจ่มใส มีความเป็นกันเอง					
๒.	อบต.ของท่านพูดจาเชิงสร้างสรรค์เพื่อความสามัคคีของคนในชุมชน					
๓.	อบต.ของท่านพูดด้วยความจริงใจ พูดแต่คำสัตย์ ไม่เสแสร้ง					
๔.	อบต.ของท่านประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารของทางราชการให้ประชาชนรับทราบเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ					
๕.	อบต.ของท่านรับฟังคำวิพากษ์วิจารณ์ ชักถาม หรือขอคำปรึกษาหารือ ขอให้คำแนะนำต่างๆ ได้					

ข้อที่	๓.เมตตามโนกรรม คิดดีต่อกันด้วยความเมตตา	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑.	อบต.ของท่านเสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมยิ่งกว่าประโยชน์ส่วนตน อุทิศตนเพื่องาน					
๒.	อบต.ของท่านเอาใจใส่ความสุขทุกข์ของประชาชนในชุมชน					
๓.	อบต.ของท่านส่งเสริมกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา เป็นต้น					
๔.	อบต.ของท่านส่งเสริมศีลธรรมแก่เยาวชนให้ห่างไกลยาเสพติด					
๕.	อบต.ของท่านส่งเสริม และสนับสนุน การศึกษาตลอดชีวิต และการเรียนรู้ ประสพการณ์ใหม่ๆ ในสังคม					

ข้อที่	๔.สาธารณโภคิ แบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรม	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑.	อบต.ของท่านได้พัฒนาด้านการคมนาคมภายในชุมชนอย่างต่อเนื่อง					
๒.	อบต.ของท่านดูแลป้องกัน ช่วยเหลือ และบรรเทาสาธารณภัยต่างๆ แก่ประชาชนได้ทั่วถึง					
๓.	อบต.ของท่านจัดให้มีน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค และการเกษตรเพียงพอกับความต้องการของประชาชน					
๔.	อบต.ของท่านให้การช่วยเหลือและให้สวัสดิการต่างๆ ในชุมชนอย่างเหมาะสมและเพียงพอ					
๕.	อบต.ของท่านจัดสรรงบประมาณอย่างเป็นธรรมทั่วถึง คำนึงถึงผลประโยชน์ของประชาชนเป็นหลัก					

ข้อที่	๕.สืลสามัญญตา ปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อบังคับ หรือวินัยต่างๆ อย่างเดียวกัน	ระดับความคิดเห็น				
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
๑.	อบต.ของท่านใช้กฎระเบียบ หรือข้อบังคับต่อ ประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน					
๒.	อบต.ของท่านไม่เลือกปฏิบัติให้บริการ ประชาชนอย่างเสมอภาค และเท่าเทียมกัน โดยปราศจากอคติ					
๓.	อบต.ของท่านเคารพในสิทธิ และเสรีภาพใน การแสดงออกไม่หลงอำนาจ ไม่ใช้ อำนาจบาตรใหญ่ข่มขู่ประชาชน					
๔.	อบต.ของท่านพัฒนาสังคมด้วยความซื่อสัตย์ สุจริตต่อหน้าที่โปร่งใสตรวจสอบได้					
๕.	อบต.ของท่านเป็นคนมีคุณธรรม และ ศีลธรรมตั้งมั่นอยู่ในความถูกต้อง ไม่ประพฤติ ผิดจารีตประเพณีที่ดีงาม					

ข้อที่	๖.ทฤษฎีสัมพันธภาพ มีความคิดเห็นเป็นอย่างเดียวกัน ปรับความเห็นเข้าหากันได้ รู้จักยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น	ระดับความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑.	อบต.ของท่านรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นที่เห็นแตกต่างกัน และยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างกันได้					
๒.	อบต.ของท่าน มีแนวทางการสร้างความปรองดองสามัคคีของประชาชนในชุมชนอย่างจริงจัง					
๓.	ในการจัดทำแผนพัฒนาอบต. ข้อบังคับโครงการ มีการลงประชาคมเพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเสนอข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ปัญหา และความต้องการ ในการพัฒนาสังคมของ อบต.					
๔.	ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ปรึกษาหารือกันและปฏิบัติงานไปในทิศทางเดียวกัน					
๕.	ข้อเสนอแนะหรือปัญหาความเดือดร้อนที่ประชาชนเสนอได้รับการตอบรับไปสู่การพัฒนาและแก้ไขปัญหาอย่างเร่งด่วน					

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลัก
 สาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้ อำเภอกุหลาบบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์

๑. ด้านเมตตาการุณกรรม (ทำดีต่อกันด้วยความเมตตา)

ปัญหา อุปสรรค

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

๒. ด้านเมตตาจริกรรม (พูดดีต่อกันด้วยความเมตตา)

ปัญหา อุปสรรค

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

๓. ด้านเมตตาตามโนกรรม (คิดดีต่อกันด้วยความเมตตา)

ปัญหา อุปสรรค

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

๔. ด้านสาธารณโภคี (แบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรม)

ปัญหา อุปสรรค

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

๕. ด้านศีลสามัญญตา (ปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อบังคับ หรือวินัยต่างๆ อย่างเดียวกัน)

ปัญหา อุปสรรค

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

๖. ด้านทวิฐสามัญญตา (มีความคิดเห็นเป็นอย่างเดียวกัน ปรับความเห็นเข้าหากันได้ รู้จักยอมรับความคิดเห็นของคนอื่น)

ปัญหา อุปสรรค

.....

.....

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

ขอเจริญพรขอบคุณและอนุโมทนากับทุกท่าน
ที่กรุณาให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/๙๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำทะเมนชัย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

๑๗ มิถุนายน ๒๕๕๖

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
นมัสการ พระครูสังฆรักษ์ธีรพงษ์ ธีรเมธี เจ้าคณะตำบลน้
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหานูชิต ฉายา อนุจारी รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๔๐๔๒๑๘ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้
ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลน้
อำเภอบุพผนิพนธ์ จังหวัดศรีสะเกษ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ท่าน จึงขอความอนุเคราะห์
จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์
ในทางวิชาการต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทาง
วิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นมัสการมาด้วยความเคารพ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
คณะสังคมศาสตร์

โทร/โทรสาร ๐-๒๔๓๓-๒๑๓๓ ต่อ ๒๑๒๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/๙๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำปลายมาศ
จังหวัดสุรินทร์ ๓๓๑๗๐

๑๗ มิถุนายน ๒๕๕๖

เรื่อง ขออนุมัติขอความเห็นชอบเพื่อการจัดทำ
นิตยสาร พระครูวิจิตรสุคนธ์ธำมิต เจ้าอาวาสวัดป่าเวฬุวัน
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหานุกิต ญาสา อนุจารี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๔๐๔๒๑๘ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้
ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้
อำเภอมุขมหารพริสัย จังหวัดศรีสะเกษ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ท่าน จึงขออนุมัติขอความเห็นชอบ
จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์
ในทางวิชาการต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทาง
วิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมส่งมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

นิตยสารมาด้วยความเคารพ

อนุจารี
พระครูวิจิตรสุคนธ์ธำมิต

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
คณะสังคมศาสตร์
โทร/โทรสาร ๐-๒๔๓๓-๒๑๓๓ ต่อ ๒๑๒๒

820 / 2556
วันที่ 27 ธ.ค. 66
เวลา 10.00 น.

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/๙๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำทะเมนชัย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

๑๗ มิถุนายน ๒๕๕๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายกองค์การบริหารส่วนตำบล
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหากษัตริย์ ญา ยาน อนุจารี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๔๐๔๒๑๘ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้
ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสังคมตามหลักสสารนิยมธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบล
อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดศรีสะเกษ” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ท่าน จึงขอความ
อนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในการวิจัย ซึ่งจะ
เป็นประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทาง
วิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียน นายก อบ.ต. ๖๕

๑. องค์การบริหารส่วนตำบล

๒. องค์การบริหารส่วนตำบล

๓. องค์การบริหารส่วนตำบล

๔. องค์การบริหารส่วนตำบล

๕. องค์การบริหารส่วนตำบล

ขอแสดงความนับถือ นายก อบ.ต. ๖๕

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิษฐ์ ศรีทอง)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

(นางสุภาพร จันทร์อ้อม)

เจ้าหน้าที่ธุรการ
27 ธ.ค. 66

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

คณะสังคมศาสตร์

โทร/โทรสาร ๐-๒๔๓๓-๒๑๓๓ ต่อ ๒๑๒๒

(นายพุทธชาติ โนนทอง)

รองปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล

องค์การบริหารส่วนตำบล

องค์การบริหารส่วนตำบล

รับที่ ๘๐๐/๒๕๖

วันที่ ๒๗.๕.๖๕

ปี ๒๕๖๕

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/๕๗

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขออนุมัติขอความเห็นชอบเพื่อการศึกษาวิจัย

เรียน ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหาอนุชิต ฉายา อนุจารี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๔๐๔๒๑๘ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอน้อยพระนครศรีอยุธยา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ท่าน จึงขออนุมัติจากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในการวิจัย ซึ่งจะประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียน นายก อบต. น้อย

- ๑.๕๐.๒๐๒๐

- ๑.๕๐.๒๐๒๐

- ๑.๕๐.๒๐๒๐

- ๑.๕๐.๒๐๒๐

- ๑.๕๐.๒๐๒๐

๑๕

(นางสุภาพร จันทร์อุป)

เจ้าหน้าที่ธุรการ

๒๗.๕.๖๕

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

คณะสังคมศาสตร์

โทร/โทรสาร ๐-๒๔๓๓-๒๑๓๓ ต่อ ๒๑๒๒

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ ศรีทอง)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

(นายสุรชาติ โนนทอง)

รองปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล

ปฏิบัติราชการแทนปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล

หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/๙๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

๑๗ มิถุนายน ๒๕๕๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลแข้
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหากษัตริย์ ญา อนุจารี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๔๐๔๒๑๔ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแข้ อำเภอน้อยพระนครศรีอยุธยา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในการวิจัย ซึ่งเป็นประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง

๕

(นางสาวเสาว ๖๙๖๑๑)

๕๕๐๑๔๐๔๒๑๔

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
คณะสังคมศาสตร์
โทรสาร ๐-๒๔๓๓-๒๑๓๓ ต่อ ๒๑๒๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/๙๒

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

๑๗ มิถุนายน ๒๕๕๖

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน กำนันตำบลแซ้
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหากษัตริย์ ญาณา อนุจารี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๔๐๔๒๑๘ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้
ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ้
อำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ท่าน จึงขอความอนุเคราะห์
จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์
ในทางวิชาการต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทาง
วิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ
ดร.โกนิษฐ์ ศรีทอง

ขอแสดงความนับถือ

ดร.โกนิษฐ์ ศรีทอง

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิษฐ์ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
คณะสังคมศาสตร์
โทร/โทรสาร ๐-๒๔๓๓-๒๑๓๓ ต่อ ๒๑๒๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/๙๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

๑๗ มิถุนายน ๒๕๕๖

เรื่อง ขออนุมัติขอเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑ ตำบลแซะ
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหานุกิต ฉายา อนุจารี รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๔๐๔๒๑๘ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้
ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซะ
อำเภอนครหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ท่าน จึงขอความ
อนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในการวิจัย ซึ่งจะ
เป็นประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป

หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทาง
วิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

ขอแสดงความนับถือ

ศาสตราจารย์ ดร. โสภณ

ศาสตราจารย์ ดร. โสภณ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิษฐ์ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
คณะสังคมศาสตร์
โทร/โทรสาร ๐-๒๔๓๓-๒๑๓๓ ต่อ ๒๑๒๒

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรื่อง การพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแช่
อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

คำชี้แจง : ๑. แบบสัมภาษณ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแช่ อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

๒. แบบสัมภาษณ์มีทั้งหมด ๓ ตอน

ตอนที่ ๑ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ คำนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ตอนที่ ๓ แบบสัมภาษณ์การพัฒนาสังคมตามหลักสาราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแช่ อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

๓. แบบสัมภาษณ์นี้มีวัตถุประสงค์นำมาใช้ในการศึกษาวิจัยเท่านั้น ซึ่งจะไม่มีผลกระทบต่อผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์หรือหน่วยงานของท่าน และจะไม่มีการเปิดเผยข้อมูลเป็นรายบุคคลแต่อย่างใด

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่าน ในการให้ข้อมูลสัมภาษณ์ครั้งนี้เป็นอย่างดี ขอเจริญพรขอบคุณทุกท่าน ที่ได้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์นี้ตามความเป็นจริง และตรงกับความเห็นของท่านมากที่สุด คำตอบของท่านจะเก็บไว้เป็นความลับและจะใช้สำหรับการทำวิจัยครั้งนี้เท่านั้น

พระมหาอนุชิต อนุจารี (ถนัดเลื่อย)

นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรื่อง การพัฒนาสังคมตามหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ่
อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

แบบสัมภาษณ์นี้ มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมตามหลัก
 สราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแซ่ อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสัมภาษณ์นี้ จะนำไปวิเคราะห์และนำเสนอผลการวิจัยใน
 ภาพรวม ซึ่งจะไม่มีผลเสียต่อผู้ให้สัมภาษณ์ ทั้งในหน้าที่และการปฏิบัติงานแต่อย่างใด

ตอนที่ ๑ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์

ผู้ให้สัมภาษณ์ ชื่อ.....นามสกุล.....

อายุ.....ปี ตำแหน่ง

ผู้สัมภาษณ์ (ผู้วิจัย)

วิธีการบันทึกข้อมูล (ผู้วิจัย) (จดบันทึก, บันทึกเสียง)

วันสัมภาษณ์ เวลา.....

สถานที่

ตอนที่ ๒ คำนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

สราณียธรรม หมายถึง ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ถือว่าเป็นธรรมที่เป็นพลัง
 ในการสร้างความสามัคคี ดังนี้

๑) เมตตาการุณยธรรม หมายถึง ทำต่อกันด้วยเมตตา คือ แสดงไมตรีและความหวังดีต่อ
 เพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการ ร่วมชุมชน ด้วยการช่วยเหลือกิจธุระต่างๆ โดยเต็มใจ แสดงอาการกิริยา
 สุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๒) เมตตาวชิกรรม หมายถึง พุดต่อกันด้วยเมตตา คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์
 สั่งสอนหรือแนะนำตักเตือนกันด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกันทั้งต่อ
 หน้าและลับหลัง

๓) เมตตาเมตตากรรม หมายถึง คิดต่อกันด้วยเมตตา คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็น
 ประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน

๔) สาธารณโภคี หมายถึง ได้มาแบ่งกันกินใช้ คือ แบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรม
 ซึ่งอาจจัดสรรจากงบประมาณ หรือการจัดสวัสดิการสังคม การจัดความช่วยเหลือสาธารณูปโภค แม้
 เป็นของเล็กน้อยก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน

๕) สีสสามัญญา หมายถึง ประพฤติให้ดีเหมือนเขา คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม รักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจหรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ

๖) ทิฏฐิสามัญญา หมายถึง ปรับความเห็นเข้ากันได้ คือ เคารพรับฟังความคิดเห็นกัน มีความเห็นชอบร่วมกัน ยึดถืออุดมคติ หลักแห่งความดีงามหรือจุดหมายสูงสุดอันเดียวกัน

ตอนที่ ๓ แบบสัมภาษณ์การพัฒนาสังคมตามหลักสารานีธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลเข้อำเภอูทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

ข้อ ๑. องค์การบริหารส่วนตำบลมีการใช้เมตตากรรม คือทำดีต่อกันด้วยความเมตตาอย่างไรบ้าง ?

ข้อ ๒. องค์การบริหารส่วนตำบลมีการใช้เมตตาจริกรรม คือพูดดีต่อกันด้วยความเมตตาอย่างไรบ้าง ?

ข้อ ๓. องค์การบริหารส่วนตำบลมีการใช้เมตตาโมกรรม คือตั้งจิตปรารถนาดีต่อกันด้วยความเมตตาอย่างไรบ้าง ?

ข้อ ๔. องค์การบริหารส่วนตำบลมีการใช้สาธารณโภคี คือแบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรมอย่างไรบ้าง ?

ข้อ ๕. องค์การบริหารส่วนตำบลมีการใช้สีลสามัญญา คือปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับ หรือวินัยต่างๆ อย่างเดียวกันอย่างไรบ้าง ?

ข้อ ๖. องค์การบริหารส่วนตำบลมีการใช้ทิฏฐิสามัญญา คือมีความคิดเห็นเป็นอย่างเดียวกัน ปรับความเห็นเข้าหากันได้ รู้จักยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นอย่างไรบ้าง ?

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระมหาอนุชิต อนุจारी (ณัฏฐ์เลื้อย)
- เกิด : ๔ พฤษภาคม ๒๕๒๙
- ชาติภูมิ : ๗๓ หมู่ที่ ๘ บ้านอะกลาง ตำบลแซ่ อำเภอกุหลาบบุรีรัมย์ จังหวัดศรีสะเกษ
- อุปสมบท : ๔ พฤษภาคม ๒๕๕๐
- การศึกษา : นักธรรมชั้นเอก วัดมหาพุทธาราม สำนักเรียนคณะจังหวัดศรีสะเกษ
 :เปรียญธรรม ๕ ประโยค สำนักเรียนวัดเทพธิดาราม กรุงเทพมหานคร
 :พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยา (เกียรตินิยมอันดับ ๒)
 คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- หน้าที่การงาน : นักวิชาการศึกษา สังกัดโรงเรียนบาลีเตรียมอุดมศึกษา
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ปีที่เข้าศึกษา : พ.ศ.๒๕๕๕
- ปีที่สำเร็จการศึกษา : พ.ศ.๒๕๕๗
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดเทพธิดารามวรวิหาร ๗๐ ถนนมหาไชย แขวงสำราญราษฎร์ เขตพระนคร
 กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐
 โทร. ๐๘๔-๐๘๓-๘๑๔-๙